

Sarkore

**EPITOME
THEOLOGICÆ MORALIS,**

OMNES SEORSIM

IN BIS CENTENIS TRIGINTA TRIBUS TABULIS,

CLARE, DISTINCTE AC BREVITER MATERIAS PRACTICAS

EXHIBENS,

CONFESSARIORUM, EXAMINATORUM, EXAMINANDORUM

NECNON NOVORUM SACERDOTUM USIBUS ACCOMMODATA,

AUCTORE

A. R. P. FRANCISCO ANTONIO A GORITIA,

ORDINIS MINORUM S. FRANCISCI CAPUCCINORUM IN PROVINCIA STYRIÆ,

SS. THEOLOGICÆ OLIM LECTORE, CUSTODE GENERALI NECNON PROVINCIALI EMERITO:

OPUS POSTHUMUM

EVON

A FR. HIERONYMO A GORITIA,

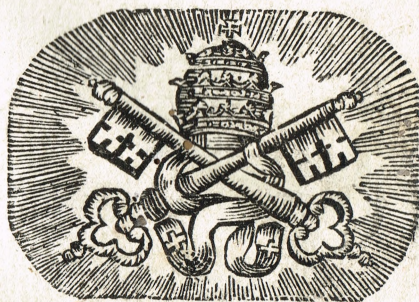
EJUSDEM ORDINIS ET PROVINCIE,

CORRECTUM, ET AD EXACTIORA PRINCIPIA REDACTUM, PERFECTUMQUE

BEATISSIMO SANCTISSIMOQUE D. D. PATRI NOSTRO

PIO SEXTO,

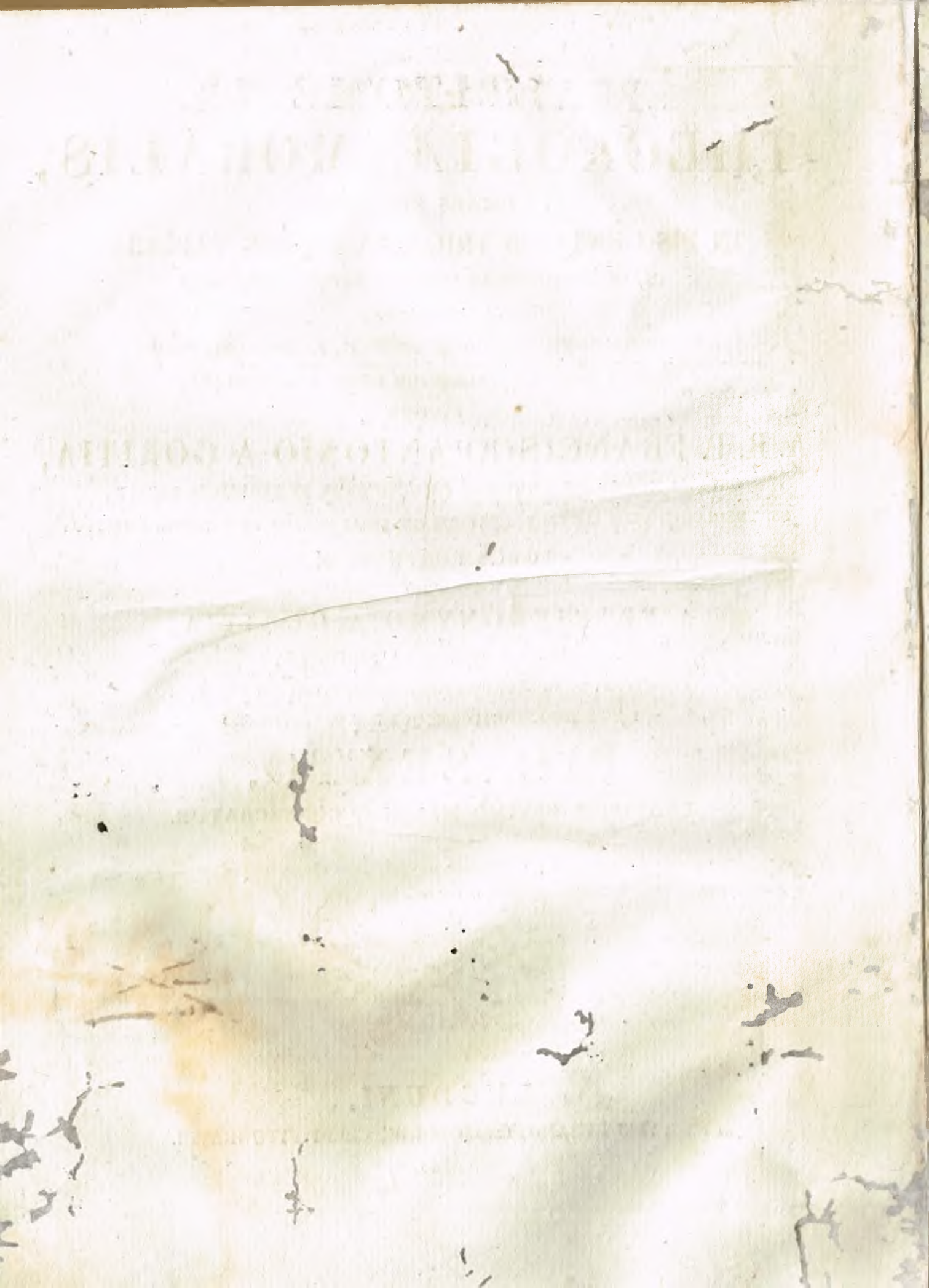
PONTIFICI OPTIMO MAXIMO, CONSECRATUR.

LUGDUNI,

EX TYPIS RUSAND, BIBLIOPOLÆ, CLERI TYPOGRAPHI.

1821.

BEATISSIME PATER,

CUMPRIMUM animum induxissem in lucem edere hocce Theologiæ moralis compendium in certas digestum Tabulas novâ methodo, eaque ad memoriæ subsidium, et promptiorem sacramentalis iudicii, necnon sacrarum concionum usum magis accommodata per Fr. Franciscum Antonium a Goritia, provinciæ Styriæ Capuccinorum, in ditione Austriæ sitæ, olim lectorem et moderatorem, concinnatum, ut uberiores inde in publicum commodum fructus redundarent, nec omnino inquirendum cui potissimum nomini illud inscriberem, neque diu ancipiti consilio mihi deliberandum fuit; observabatur enim menti oculisque meis providus ille SANCTITATIS TUÆ amor, qui, cum decorandæ TUORUM prædecessorum coronæ, augendæque gloriæ Dei suavis dispositio te in beatissimi Petri sedem felicissime invexisset, a primo gressu ad culmen Pontificiæ dignitatis, religioni Capuccinorum, *totus oculus, totus pes, totus manûs* effectus, singularis benevolentiæ argumentis, vigilantia, efficacia, et gressu sepivit: obtulit se præterea hinc munificentia, quæ plurimum monasteriorum erectione occupabatur; illinc profusa liberalitas, quæ quasi trames perennium aquarum serie quâdam, mente reverenti recolenda potius, quam incompto sermone effanda, innumerabilia propemodum et adeo luculentia in nos traduxit beneficia, ut jure Capuccinorum omnium (quotquot suo religio complectitur sinu) devinctis animis, tanquam naturale tributum, contestandæ jugi gratantis animi memoriæ, perenne exigent studium.

Quæ cum mente revolverem, oculisque indubie conspicarer, quasi solum se cerneret tantis *Pontificiæ liberalitatis* muneribus cumulatum, justo cor æstuabat desiderio intimos fandi sensus, et pro debito omnium SANCTITATI TUÆ reserandi observantis animi argumenta. Et licet e conspectu PONTIFICIÆ MAJESTATIS de rei et nominis parvitate erubescerem; reverentiæ pavore occupato objecit se mihi nihilominus extemplo illa de TUA dignatione fiducia, quæ sibi præstolans quod inter tot litteraria munera a TUO potissimum nomine clarificata in tanta divitiarum affluentia paupertatis denum nequaquam vel refu-

geres vel despiceres , animum efficacius erexit , et hocce munusculum NOMINI TUO *Clarissimo* , *Sanctissimo* , et pietate in Deum , fide et zelo in Christi sponsam , constantiâ demum inter tot frementium procellarum profundissimâ inferorum versutiâ quaquaversus adventantes insultus , luce immortalitatis perpetim *fulturo* , compulit devovere.

Et si quid ultra de TUA , *Beatissime Pater* ! benignitate præsumere licet , geminato fiducia mea TUI NOMINIS obsequio hocce opus dicandi excitatur impulsu , cum tantisper animum converto ad illam TUAE SANCTITATIS dignationem , quæ hæreticos ipsos , infensissimosque hostes in Pontificiam sedem atrocius debacchantes , coactos linguam mutare blasphemam , in tuî rapuit amorem ; et qua percitus , cum Vindobonam disrupta consolidare pergeres , PASTOR OPTIME ! præfatum hujusce compendii auctorem senectute confectum ad *tuos pedes* submittentem se propriis ipse manibus benigne sustulisti. Cujus eximie benignitatis specimen adeo visceribus , medullisque senis hæsit , ut exinde DE TUA SANCTITATE non nisi quodam velut mentis excessu loqueretur , et a TUIS laudibus nunquam temperaret. Hinc quid æquius quàm exigui pignoris exhibitione TIBI contestari reverentis animi religionem , publicamque facere SANCTITATIS TUAE excellentissimam COMITATEM ?

Hancce igitur Epitomen , quam cœlo auspice brevi suæ stationis in alma urbe intervallo licuit sibi in publicam utilitatem disponere , ad pedes *Pontificiæ Majestatis* provolutus SANCTITATI TUAE consecrat alumnus religionis sedi romanæ maxime devinctæ , eoque suæ profert vectigal observantiæ , spe firmâ fretus , illud SANCTITATI TUAE haud injucundum futurum. Cum interea bonorum omnium largitorem Deum immortalem effusis cordis votis precatur SANCTITATEM TUAM , ut opibus ac gloriâ circumfluentem , hominum charitate , et prædicatione commendatam , Christianæ reipublicæ salutarem quàm diutissime nobis sospitem , incolumemque servet ; Apostolicamque benedictionem sibi , religioni , provinciæ , et patriæ enixius impertiri efflagitat , cultu , obsequio devotione hæret ad pedes •

SANCTITATIS TUAE ,

Humillimus , addictissimus , obsequentissimus servus verus

FR. HIERONYMUS A GORITIA , Capuccinus.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

OPUS hoc mole quidem exiguum, sed rerum, materiarumque moralium complexione fecundissimum, novâ formâ, novâque methodo donatum, studio, labore, et non vulgari diligentia elucubratum, de thesauro suo profert tibi, lector benevole! A. R. P. FRANCISCUS ANTONIUS a Goritia, ordinis Capuccinorum in provincia Styriæ, secundo lector, custos generalis et moderator emeritus; vir generis et patriæ nobilitate clarus; clarior doctrinâ et eruditione, probitate morum, conversationis venustate, regiminis justitiâ, disciplinæ zelo, honorum contemptu, adeo ut inter tot egregios viros, qui eâ tempestate maxime florebant, ad provincialatum secundo expetitus, et abs dubio promovendus (ad verecundiam elationis, quæ empta spebus, profligataque, ut altius laudes cieat, adulatione, et supra modestiam latitantium ingeniorum fama sibi constructa, omni oculo patet, omni gressui adest) ne digniori, ut ipse putabat, evectionem turbaret, commendabili quidem obtentu in itinere subsistens, capitulo noluerit interesse; pietate demum, religione clarissimus, et in omnem prorsus proximorum utilitatem effusus. Quippe qui ab adolescentia Deum timere edoctus, ad veræ sapientiæ casta connubia ineunda omne contulit studium; ita ut quidquid temporis a pietatis et proprii muneris officiis vacaret, brevissimo somno interjecto, lectioni, vel scriptioni daret eo unico fine, ut quod sine fictione didicisset, absque invidia communicaret; non plausu, vel fucatis hominum laudibus captandis, quinimo ædificandis in domo Dei populis, imbuendis, probandisque per veram et facilem methodum ministris. Hinc pluribus libris de Theologia morali universa, de monumentis sacris et profanis, de vera minoriticæ regulæ intelligentia, etc., docte et fundate, maxime ad nostrorum temporum exigentiam conscriptis, et hanc contexerat analysin totius Theologiæ moralis, quâ in bis centenas triginta tres Tabulas distributâ, omnes materias practicas seorsim continente tyrones, et confessarii adjuti, eo arctius mente eas retinerent, quo complexione totius materiæ sub uno schemate ordinatæ per localem memoriam adjuvarentur. Verum desiderium illius frustravit mors præmatura minilata plane, cum reliquis, et hoc opus se oblitteraturam. Cum superis placuit, ut ad manus meas devolveretur (cui forte plus cæteris in votiserat, ut idem luce publicâ donaretur), statim animum adjeci, ut quod Cl. auctor morte præventus non potuit, opere complerem. Diu tamen reluctabar, quod tot insanientium, et contra novas moralium editiones bacchantium invidiam pertimescerem; ast composito ad rationem animo, timore omni depulso, et humano quovis respectu excusso, æquâ lance ponderatis; hinc, quæ ingruunt, otiosorum dicteriis, illinc studiosorum et confessoriorum utilitate: imparibus in statuendo æquilibrio illis, hæc pondere gravior animum abripuit, inque præconceptum propositum firmavit profundius, et arctius fixit.

Quæquid igitur, ob inveteratam et furentem censurandi libidinem, quosdam garrere oportuerit, omnia in charitate Christi præoccupantem talia non erunt, quæ a consulendo publicæ utilitati me offendant, dejiciant vel retrahant. Cui enim non obvia utilitas, quam hinc haurire poterunt tum proveciores, tum Theologiæ moralis tyrones et candidati? Constat enim ex una parte studium morale et necessarium esse, et mente facile excidere, ubi non sit continuum;

ex altera vero confessarios timoratos et solertiores, præcipue parochos et curatos, qui præter confessiones, verbo Dei, sacramentis administrandis, rudioribus instruendis, pueris examinandis, infirmis visitandis vacare, rebus præterea domesticis, ecclesiarum emolumento, œconomix, decori prospicere debent, ut propterea, vel nullum, vel certe brevissimum sibi tempus suppetat studio moralium impendendum: cum ecce in qualibet ex his Tabulis collectam integram materiam habentes (quam per longum, et ex professo ab auctoribus pertractatam præsupponuntur legisse), in ictu ferme oculi eam percurrere possunt. Imo, stabilito jam sibi per accuratius studium in conscientiis dirigendis, dubiis resolvendis, statuendisque, et dignoscendis peccatis, recto iudicii dictamine, per unam harum reminiscentiam, et ab oblivione procul aberunt, et ab errore.

Neque minorem profectum sibi præstolari exinde possunt in materiis practis Theologiæ moralis candidati. Nam postquam Tractatus quosvis serio studio, et applicatione persolverint, principiis, definitionibus, divisionibus arctius retinendis, confusiōni (quam passim ingerunt casuistarum farragines) præcidendæ ordinem, methodumque facilem, claram, brevem, ordinatam, et ad rem accuratius respondendi hîc habebunt; consequenter et fidentius sese quibusvis examinadoribus sistendi facilitatem.

Quibus etiam plurimum consulere per hoc voluit auctor noster. Enim vero, non semel fuit offendisse in excruciatores potius quàm examinadores, qui non modo mediocri, sed etiam eminenti scientiâ imbutos, confusâ et deordinatâ examinandi formâ in confusionem induxerint et tandem, nescio quo fato, vel reprobarint, vel approbationem ad aliud examen distulerint. Aetatis quippe nostræ multiplex experimentum. Hincque etiam idonei, utriusque cleri tam secularis quàm regularis, qui charitatis, non beneficii titulo, saluti animarum optulari gestirent, ab suscipiendo confessarii onere ut plurimum absterreri compertum est: antiquum siquidem, et ipsimet naturæ insitum est abhorrere a publica confusione, quæ in quolibet (præsidentibus præsertim ipsismet ecclesiæ prælatis) implicato ac male ordinato examine impendet. Quibus incommodis providissime occurrit Cl. auctor etiam examinadoribus exhibendo normam ordinatam, et accuratissime tentandi examinadorum capacitatem.

Quidquid, ipsis concionatoribus etiam, præsertim novellis, nec non, quibus catechizandi onus impositum est, opus assero plurimum utile. Exhibentur enim sub unaquaque Tabula exhaustæ materiæ ab omni alia discretæ, practice dispositæ et divisæ, ex quibus, si non sit adeo crassæ minervæ, concionator, catechista brevi temporis intervallo, imo dixerim, quasi imparatus et ex tripode, poterit concionem aut catechesim ordinatissimam construere.

Jam tantæ utilitatis pondus quàm parum levare, vincique possit ab impendentibus quorundam forte criticorum dicteriis, quominus a consiliis retrahar, nemo non videt. Tu vero, lector benevole, æquo, bonoque animo stylum suscipe, non luxurientis potius rethoricæ artis mendacio fucatum, quæ in multi hodie in publicis disputationibus instituendis, ac etiam theologicis quæstionibus pertractandis usurpant, utique non auditorum, vel legentium utilitati prospecturi, sed potius ciceronianæ facundiæ auram captaturi, oratores, non theologi dicendi, enervant, non stabiliunt, confundunt, non explicant theorematum theologica; neque in stylum planum et humilem insurgas. Moralia enim

mente retinenda compendiose pertractamus, quæ utique stylo admodum obvio conscribere oportebat : hâc præsertim tempestate, qua obliterata ferme videtur lingua latina, ita ut pro studiosorum intelligentia (praxi, meo iudicio, haud laudandâ, quod nacta sit pusillos et præsertim feminas litteraturam mentientes, in omnem malitiam inducere) Theologia moralis lingua vernacula passim edi, et pertractari oporteat; et vel ideo antiquorum patrum latinorum, doctorum et theologorum vestigiis inhærendo, tali stylo nobis utendum est, quem et prompti et crassioris ingenii studiosi percipiant, *ossum*. dicturi cum D. Augustino, ubi *ly'os* apud magis imperitos amphibologiam causare possit; nosque servare Ciceronem mentiri cum pro *domo* nostra coram litterariæ reipublicæ patribus nos disserere oportuerit; tunc nobis limandæ periodi, tunc verba sonantia, phrases politiores concinnandæ.

Non deerit fortassis qui hoc oraculorum potius, quàm Theologiæ moralis compendium vocet, ex eo plurimum capite, quod totum in absolutis decisionibus, modicum vero sit in rationibus et momentis. Ast (præterquam quod omni ætate desideratum, concupitumque fuit), ut moralistæ minus essent solliciti de coacervandis undique, et ex toto terrarum orbe casuistarum dicteriis, quid quisque sentiat, magis vero sinceri in propria mente aperienda et stabilienda (quæ causa, et origo potissima laxitatum, quod tyrones crederent sibi licere ex allatis, quam sibi libuisset, desponsare sententiam) doctrinam a melioris notæ theologis, signanter a D. Thoma et Benedicto XIV, traditam compendio quodam in systema redacto exhibere doctis, et indoctis intendimus, jam non addiscendæ funditus scientiæ morum, sed jamjam per diligens studium comparatæ, et ex fontibus haustæ, vel hauriendæ præsto esse, ne facile memoria excidat, imo ut altius eidem figatur. Unde necessario admonendi veniunt candidati et tyrones, se certo certius in deceptionem abituros, ubi eâ forte ducti persuasione, quòd ea sufficiat in compendio scire, in doctrina morum sese fundare neglexerint. Igitur auctor, non tyrones docere, sed jam edoctos juvare contendit.

Unum jam hujus operis perfectioni deerat, quodque adjicere perdifficile videbatur. Nam ex sententia loquens doctoris angelici, Benedicti XIV, aliorumque, nullum in suo manuscripto adducebat locum; et quamvis in aperto esset eum non novam, sed noviter antiquam ecclesiæ morum doctrinam apud magis classicos theologos, et canonistas passim inveniendam, et ab his propugnata tradere; nihilominus, hâc cumprimis ætate, quâ non pauci, qui clarissimi vocitantur, deprehensi sunt doctorem plane angelicum in suam ipsorum violenter pertraxisse sententiam, arduum admodum mihi videbatur reipublicæ litterariæ ejusdem persuadere fidelitatem. Hinc, ut omnis propulsaretur suspicio, eum pro lubitu auctoritatem confixisse, animum adjeci immenso, et intolerabili labori, conquirendorum nimirum locorum, quæ citare intermiserat. Placuit supremo Numini, ut et hunc laborem ægre cœptum, jucundius prosequerer, felicissimeque ad suum terminum promoverem. Citatis igitur ab illo auctoritatibus locum, librum, cæteraque, quæ desiderari poterant, fidelissime adposui. Quædam, quæ ipemet auctor, si superstes fuisset, correxisset, emendavi; quædam inserui vel detraxi: doctrinam ipsam, ut nemini offendiculo essem, quantum licuit, ab omni probabilitate purgatam firmiore sententiâ donavi, Tabulasque ad meliorem formam, et exactiora principia reduxi. Et ne per objecta diversa, vel diversum modum

memoriæ ingereretur confusio, quæ pro planiori intelligentia exigebantur, sub N. B. ad calcem cujusque Tabulæ membri seposui; ea vero, quæ consecraria sunt, seu quæ ex integra Tabula deducuntur corollaria, in fine cuilibet Tabulæ adjeci, ac currenti caractere distinxit.

Me quidem non latet et aliud censuræ, dixerim, non injustæ caput superesse; quod nimirum compendium hoc ad perfectiorem formam, et Tabulæ ad æqualitatem reduci potuissent, esseque quædam, quæ cum titulis ad claves quasque expositis non connectuntur sensu et constructione; ast et huic obvia responsio: melius duxi in hac prima editione aliqua permittere, in quibus expurgandis longius tempus insumi oportuisset, quàm diutius publicæ utilitati illud subtrahere, forte maxima ejusdem penitus obliterandi probabilitate, sicque et religioni, et provinciæ deesse officio. Quod autem inæqualitatem Tabularum respicit, id ex majori, vel minori materiarum fœcunditate provenire cuilibet planum. Tandem si quæ sunt, quæ a radice marginali deflectunt, suis (*) asteriscis signavi, ut memoria ipsa vario signo adjuncta sejunctim notata retineat, et ne infinitus sim.

Accipe igitur, lector ingenue, compendium hoc qualecumque sit, quod prælaudatus auctor invenit, et mea diligentia tibi exactius disposuit, et devora illud. Apprehende cujusvis Tabulæ RADICEM, quam in medio a sinistris per modum notæ marginalis tanquam stipitem positam cernis, e. g., Tabula I. *confessarius*, ut *sacramentum pœnitentiæ*, etc., percurre RAMOS numeris romanis distinctos, in quos stipesabit. I. *Valide*, II. *Licite*, et quid quisque germinat menti fige; membra nempe divisa et subdivisa suis sub lineis complexa, numerisque arabicis signata, uti sub I. *Valide* comprehenduntur. 1. *Dignitas sacerdotalis*. 2. *Jurisdictio*, quæ dividitur in *ordinariam*, quæ competit rom. pontifici, etc., et *delegatam*, sive a papa, etc., descendensque oculis tibi occurrit 3. *Approbatio*, quæ duo membra complectitur; inde redeundo tibi offertur 4. *Intentio*, et 5. *Reminiscencia*, etc. Dein redi ad RADICEM *confessarius*, etc., et discurre per rammum alterum II. *Licite*, etc., invenies eum complecti 1. *Probitatem vitæ*, quæ dividitur in *legalem et moralem*; 2. *Scientiam*, quæ esse potest, vel *eminens*, vel *mediocris*. Demum 3. *Prudentia* exercenda circa *personam propriam*, etc., *adstantes*, etc., *pœnitentem*, etc. Sicque gratum invenies, perjucundum, facileque studium morale. Postquam legeris, ac plene intellexeris, mente rumina, ut memoriam localem figas, et sic longâ habitudine totam per Tabulas Theologiam moralem, memoriâ retinenti facilis tibi erit in confessionali cujuscumque casûs practica resoluti, teque a quocumque examine cum laude expedies.

Si qua tibi inde utilitas, quo mea vota tendunt, Deo ter optimo, maximo, grates repende, quia ille est solus qui talenta creat, donat, ditat, instruit, illuminatque in ædificationem suæ ecclesiæ; et posteaquam de progressu tuo gavisus Deum laudaveris, ne obliviscaris auctoris, qui cum utilitati tuæ laborasset, post acceptam junctis manibus a celsissimo, reverendissimo et religiosissimo Rodolpho Josepho e comitibus ab Edling S. R. I. principe, et archiepiscopo Goritrensi absolutionem et benedictionem papalem, inter manus suorum confratrum circa finem martii, anno 1784, in bona senectute quinquagesimo quinto religiosæ vitæ anno, studiis et laboribus consumptus religiosissimam vitam pari morte placidissime clausit. Vale.

E P I T O M E

T H E O L O G I Æ C A N O N I C O - M O R A L I S .

T A B U L A I .

D E R E Q U I S I T I S I N C O N F E S S A R I O A D V A L I D E , E T L I C I T È E X C I P I E N D O S C O N F E S S I O N E S .

I. Valide, requiritur	1. Dignitas Sacerdotalis	{ Quia Christus Joan. 70 et 73. solis sacerdotibus dixit : quorum remisistis peccata , remittuntur eis.
	2. Jurisdictio vel	{ <div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> Ordinaria, quæ competit </div> <div style="width: 50%;"> { Summo Pontifici respectu omnium Christi fidelium. Summo Pœnitentiaro respectu eorundem. Nunciis Apostolicis pro suis Provinciis. Archiepiscopis , et Episcopis pro suis Diœcesibus. Vicariis Generalibus Episcoporum , sicut Episcopis. Capitulo Sede vacante , vel ejus Vicario , sicut Episcopis. Generalibus Ordinum regularium pro tota eorum Religione, tanquam quasi Patriarchis. Provincialibus pro tota eorum Provincia. Parochia pro sua cuique respective Parochia. Vicariis perpetuis, Parochorum pro suis Vicariis. Superioribus localibus regularium pro suis respective Familiis. </div> </div>
	3. Approbatio, quæ acquiritur	{ <div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> Delegata sive </div> <div style="width: 50%;"> { A Papa immediate, uti regularibus <i>ex cap. Super Cathedram 3. de Sepulturis inter Extrav. commun. et cap. Ducum 2. de Sepult. in 6.</i> Ab Episcopo, uti regulariter aliis omnibus. A Parocho, quam tamen non nisi approbato, dare potest. N. B. Sive dein delegatio ab habentibus jurisdictionem ordinariam fiat expresse, sive tacite, dummodo tacitus consensus ipsius delegantis sit de præsentibus; et signo aliquo externo manifestetur. </div> </div>
	4. Intentio quæ sit actualis sive explicita, sive implicita; sive in actu signato, sive in actu exercito, optima est, sed non necessario requiritur, bene vero virtualis.	{ Per Collationem Parochialis Beneficii per concursum obtenti <i>ex Trident. ss. 23. c. 15. de Reform.</i> quæ solum valet pro sua Parochia. <i>Ex decis. S. Congregat. apud Bened. XIV. Instit. 86. §. Quia de facultate.</i> Ab Episcopo illius tamen Diœceseos, in qua quis vult excipere Confessiones. <i>Bened. XIV. Constit. quæ incipit, Apostolicum Ministerium, inserta tom. 4, Bull. ejusd., fol. 39, edit. Venet.</i> N. B. Sine dicta approbatione nemo nequidem regularis; licet Ordinis exempti quamvis in Theologia laureatus, potest excipere confessiones sæcularium, prout uberius suo loco.
	5. Reminiscencia peccatorum auditorum saltem confusa, dum absolutio danda est.	{
II. Licite, et rite, requiritur	6. Probitas vitæ, tum	{ <div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> Legalis consistens in carentia impedimenti canonici, v. g., Excommunicationis, Suspensionis, Interdicti, Irregularitatis, etc. </div> <div style="width: 50%;"> Moralitatis, sita in statu gratiæ acquisito per confessionem sacramentalem, vel etiam per contritionem, saltem pro casu, quo abesset copia confessarii, et simul urgeret necessitas excipiendi confessiones. </div> </div>
	7. Scientia, quæ si fit	{ Eminens, est optima, sed non requiritur. DD. passim et expresse <i>Bened. XIV. in Encyclica, quæ incipit Apostolica. Tom. 3. Bull. ejusd., f. 84, ed. Venetæ., § 21. Mediocris</i> , sufficit, respectiva tamen ad loca, personas; ac ad triplex officium <i>Judicis, Medici et Doctores</i> . Porro quænam censeatur mediocris? Suo loco exponetur. <i>Vide Innocen. III. apud Bened. XIV, lib. Institut., Instit. 36, § 2.</i>
	8. Prudentia exercenda tum circa	{ <div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> Personam propriam </div> <div style="width: 50%;"> { Vigilando salutis propriæ conscientiæ. Item salutis, et munditiæ proprii corporis juxta alibi fusius dicenda </div> </div>
Adstantes	{ Evitando partialitatem. Non nimis alte loquendo. Gestus, aliave similia omittendo.	
Pœnitentem	{ Ipsum quando, et quantum opus est, examinando, utendæ terminis modestis, præsertim dum mulieres, et minoris ætatis personæ examinandæ veniant circa luxuriam. Ipsum in ignorantia existentem charitative instruendo juxta dicenda in <i>Tab. seq.</i> Sese accusantem de peccato cum altera persona commisso, nunquam interrogando de nomine, vel habitatione complicitis. <i>Vid. Tab. II.</i> Dubia ipsius solide resolvendo.	

Confessarius ut Sacramentum Pœnitentiæ administrat

TABULA II.

DE MUNERE ET OBLIGATIONE CONFESSARII.

Confessarii obligatio est	I. Examinare	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rudiores crassiori modo ad captum eorundem. 2. Ægrotantes leniori. 3. Omnes de specie, et numero peccatorum: et circumstantiis aggravantibus. 4. Nullum ex notitia hausta a complice sibi confessa, nisi a longe. 5. Nullum torturante, sed solum morali diligentia, et industria, eo plane modo, quo pœnitens tenetur discutere suam conscientiam, qui non sese excruciare, sed moralem diligentiam impendere jubetur. 			
	II. Instruere	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ignorantem mysteria Fidei necessaria necessitate medii, quorum Fides explicita ad valorem Sacramenti est simpliciter necessaria juxtâ omnes. 2. Ignorantem necessaria necessitate præcepti: utpote, quorum ignorantia vincibilis, et culpabilis sit, graviter peccaminosa; et obstet Sacramento, nisi detestetur, firmiterque ablatio proponatur. 3. Ignorantem requisita ad sacramentum Pœnitentiæ valide, et licite suscipiendum. 4. Ignorantem aliquid esse peccatum: nisi aliter prudentia suggerat pro casu ignorantie invincibilis; quæ tamen videtur solum habere locum, dum aliquid jure duntaxat positivo præcipitur, aut prohibetur. 			
	III. Cavere	<p>Ne a pœnitente sese accusante de peccato commisso cum secunda persona, exigat hujus nomen, aut locum habitationis; quod sub pœna suspensionis ferendæ sententiæ ab officio Confessarii prohibetur à Bened. XIV. per <i>Constitut. quæ incipit. Suprema omnium Ecclesiarum. inseri. tom. 1, Bull. ejusd., fol. 326, edil. Venet., §. 3.</i></p>			
	IV. Absolvere legitime confessum, riteque dispositum ex justitia.				
	V. Differre absolutionem, sed nonnisi urgente necessitate.				
	VI. Denegare absolutionem illis, qui vel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nulla dant signa veri doloris. 2. Odiâ et inimicitias deponere recusant. 3. Aliena, cum possint, non volunt restituere juxtâ dicenda suo loco. 4. Occasionem proximam deserere detrectant juxtâ dicenda alibi. 5. Ignorant necessaria necessitate medii, vel præcepti, juxtâ dicta et dicenda. 6. Nullam adhibent diligentiam et sollicitudinem sese emendandi à vitiis, de quibus repetitis vicibus fuerunt à Confessario correcti. 7. Scandalum publicum, sive activum, sive pusillorum tollere recusant, uti publicum concubinatum; publicas picturas veneras; ornatus, luxum vestium, corporisque compositionem ad libidinem provocantem, nihil pendendo prætextus, nobilium præsertim, consuetudinibus, vel convenientiæ status, qui contra regulas Evang. de modestia christiana, nunquam præscribent. 			
	VII. Corrigere errores commissos intra confessionem	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="vertical-align: top; padding-right: 10px;">Substantiales, uti sunt</td> <td style="border-left: 1px solid black; padding-left: 10px;"> <p>Absolvere non obtenta jurisdictione, vel approbatione, sicut etiam ex inadvertentia non absolvere.</p> <p>Absolvere, nullo, nequidem veniali peccato percepto, vel adeo peccatorum immemor, ut ne quidem confusa status pœnitentis habeatur cognitio.</p> <p>N. B. <i>Tales errores ex culpa, præsertim gravi commisi, debent sub mortali corrigi, etiam cum gravi Confessarii incommodo intra sequentem, vel extra Confessionem, petita prius debita licentia. Inculpabiliter commisi, non debent necessario corrigi cum gravi incommodo Confessarii; quale juxtâ multos censetur illa confusio, et infamia Confessario inde resultans: excipe tamen casum, in quo pœnitens invalide absolutus esset in periculo mortis.</i></p> </td> </tr> <tr> <td style="vertical-align: top; padding-right: 10px;">Accidentales, uti sunt</td> <td style="border-left: 1px solid black; padding-left: 10px;"> <p>Non intelligere speciem, vel numerum peccatorum.</p> <p>Non instruere pœnitentem circa ea, quibus imbuendus erat, ut supra.</p> <p>Non monere pœnitentem de obligatione restituendi, satisfaciendi, etc.</p> <p>N. B. <i>Talis error inculpabiliter commissus, sive cum, sive absque damno proximi, non est necessario corrigendus, præsertim cum gravi incommodo Confessarii, etiam supposita positiva damnificatione: Quod si damnificatio primo foret inferenda, charitas exigit, ut impediatur etiam cum aliquali incommodo. Si autem ex culpa, præsertim gravi cum damno tertii sit commissus etiam cum gravi sui incommodo, tenetur errorem corrigere: ex charitate si sit causa negativa, v. g., non-obligando ad restitutionem: ex justitia, si causa positiva; de obligando positive. Fusius alibi. Quod si non intercedat damnum tertii, non videtur teneri ad errorem corrigendum.</i></p> </td> </tr> </table>	Substantiales, uti sunt	<p>Absolvere non obtenta jurisdictione, vel approbatione, sicut etiam ex inadvertentia non absolvere.</p> <p>Absolvere, nullo, nequidem veniali peccato percepto, vel adeo peccatorum immemor, ut ne quidem confusa status pœnitentis habeatur cognitio.</p> <p>N. B. <i>Tales errores ex culpa, præsertim gravi commisi, debent sub mortali corrigi, etiam cum gravi Confessarii incommodo intra sequentem, vel extra Confessionem, petita prius debita licentia. Inculpabiliter commisi, non debent necessario corrigi cum gravi incommodo Confessarii; quale juxtâ multos censetur illa confusio, et infamia Confessario inde resultans: excipe tamen casum, in quo pœnitens invalide absolutus esset in periculo mortis.</i></p>	Accidentales, uti sunt
Substantiales, uti sunt	<p>Absolvere non obtenta jurisdictione, vel approbatione, sicut etiam ex inadvertentia non absolvere.</p> <p>Absolvere, nullo, nequidem veniali peccato percepto, vel adeo peccatorum immemor, ut ne quidem confusa status pœnitentis habeatur cognitio.</p> <p>N. B. <i>Tales errores ex culpa, præsertim gravi commisi, debent sub mortali corrigi, etiam cum gravi Confessarii incommodo intra sequentem, vel extra Confessionem, petita prius debita licentia. Inculpabiliter commisi, non debent necessario corrigi cum gravi incommodo Confessarii; quale juxtâ multos censetur illa confusio, et infamia Confessario inde resultans: excipe tamen casum, in quo pœnitens invalide absolutus esset in periculo mortis.</i></p>				
Accidentales, uti sunt	<p>Non intelligere speciem, vel numerum peccatorum.</p> <p>Non instruere pœnitentem circa ea, quibus imbuendus erat, ut supra.</p> <p>Non monere pœnitentem de obligatione restituendi, satisfaciendi, etc.</p> <p>N. B. <i>Talis error inculpabiliter commissus, sive cum, sive absque damno proximi, non est necessario corrigendus, præsertim cum gravi incommodo Confessarii, etiam supposita positiva damnificatione: Quod si damnificatio primo foret inferenda, charitas exigit, ut impediatur etiam cum aliquali incommodo. Si autem ex culpa, præsertim gravi cum damno tertii sit commissus etiam cum gravi sui incommodo, tenetur errorem corrigere: ex charitate si sit causa negativa, v. g., non-obligando ad restitutionem: ex justitia, si causa positiva; de obligando positive. Fusius alibi. Quod si non intercedat damnum tertii, non videtur teneri ad errorem corrigendum.</i></p>				

TABULA III.

DE MORALITATE ACTUUM HUMANORUM, EORUMQUE REQUISITIS ET IMPEDITIVIS.

Actus humanus dicitur, qui elicitur ab homine cum prævia deliberatione, ac libera electione: Ad quem requiritur	I. Voluntarium, sive	1.	Directum, ad quod in genere morum requiritur	<p>Ut cognoscatur objectum moraliter tale cum omnibus ad ipsum concurrentibus: nam intantum aliquid est volitum, inquantum est præcognitum.</p> <p>Ut intendatur bonitas in actibus bonis, quia bonum ex integra causa.</p> <p>Ut prævideatur, vel prævideri, et potuerit, et debuerit malitia in actibus malis, licet hæc intenta non fuerit: malum enim ex quolibet defectu.</p>	
		2.	Indirectum, et in causa, ad quod requiritur	<p>Prævisio effectus ex talis causæ positione secuturi; vel saltem quod potuisset, debuissetque prævideri effectus, vel ejusdem secuturi periculum.</p> <p>Potestas non ponendi, vel auferendi talem causam, quia nemo peccat in eo, quod vitare non potest.</p> <p>Obligatio non ponendi, vel talem causam auferendi, sive charitatis, sive titulo justitiæ: qua obligatione non existente, effectus secutus ex positione, vel omissione actus dicitur quidem physice, minime tamen moraliter, et culpabiliter voluntarius.</p>	
	II. Liberum, et quidem		1.		<p>Non solum <i>libertate a coactione</i>, seu violentia extrinseca, sed etiam <i>a necessitate</i>, adeo, ut agens sit ita indifferens, ut positus omnibus ad agendum requisitis possit agere, vel non agere: aut etiam oppositum agere. <i>Ex Alexandro VII damnante propositionem Jansenii, n. 3.</i></p>
			2.	Tollitur per	<p><i>Violentiam</i>, passo tamen active resistente; nam ut aliquid dicatur simpliciter violentum, præsertim in genere morum, requiritur, ut violentiam patiens resistat non solum negative, id est non cooperando quoquo modo actioni violentæ, sed imo resistat positive, vim active, et extrinsece repellendo.</p> <p><i>Ignorantiam invincibilem</i> (quam dari posse non solum circa legem positivam et humanam; sed etiam divinam: imo circa quædam præcepta juris naturalis valde obstrusa, et remota a primis principiis, communiter adseritur, sequiturque ex damnato Romæ anno 1685, articulo 3, quorundam Theologorum Lovaniensium, secus vero circa prima juris naturalis principia, et conclusiones ex illis immediate, et clare deductas: tam antecedentem, quam concomitantem: habituales, et actuales: sub quo nomine venit inadvertentia, quidquid aliqui velint exclusam ignorantiam actualem, <i>de qua suo loco.</i></p> <p><i>Metum gravem</i>, sive pervertentem usum rationis, sive auferentem obligationem legis, seu facientem, ut, eo stante, lex cesset obligare.</p> <p><i>Concupiscentiam</i> antecedentem adeo vehementem, ut pervertat usum rationis, excipe habituum in aliquo peccato, cui concupiscentia in causa voluntaria est plene libera.</p>
3.			Minuitur per	<p><i>Ignorantiam</i> licet vincibilem, dummodo non sit affectata: quæ tamen nunquam adeo liberum minuit, ut ex mortali faciat veniale.</p> <p><i>Metum gravem</i>, relinquentem licet usum rationis: intellige solum intra eandem speciem mortalis, vel venialis: quia nunquam debet adeo minuere, ut ex mortali fiat veniale.</p> <p><i>Concupiscentiam antecedentem</i>, relinquentem usum rationis; ex quo fit, quod peccatum aliquod ex vehementi aliqua passione commissum sit minus peccatum in eodem tamen genere peccati, quam commissum sine tali passione (ex D. Thoma, 1, 2, quæst. 77, art. 6) cum passio quævis minuat cognitionem indifferentiæ. Excipiendos reor occasionarios occasione proximæ sese exponentes: Nam talis est occasiois proximæ natura, ut cognitionem indifferentiæ, libertatem non auferat.</p>	
4.			Non tollitur, nec minuitur	<p><i>Ab ignorantia consequente</i>, et vincibili saltem affectata, utpote quæ censetur directe volita: hincque debet potius augere voluntarium, consequenter malitiam actus.</p> <p><i>A metu levi</i>, cum in potestate operantis ex tali metu sit repellere talem metum, eique non acquiescere.</p> <p><i>A concupiscentia consequente</i> (ex D. Thoma) utpote quæ censetur indirecte, seu in sua causa volita.</p>	
		III.		<p>Ut fiat cum <i>advertentia ad regulam morum</i>, tum remotam et extrinsecam, quæ sunt leges præsertim æternæ sive præcipientes, sive prohibentes, sive permittentes: tum etiam proximam et intrinsecam, quæ est conscientia, loquendo de actibus humanis. Excipe consuetudinarios in consuetudine voluntarie persistentes, quia inducta voluntarie necessitate, non requiritur in illis advertentia, cui renuntiarunt.</p>	

TABULA IV.

DE MORALITATE, PRÆSERTIM MALITIA ACTUUM HUMANORUM.

Moralitas, seu bonitas, vel malitia actuum humanorum consistens in conformitate, vel deformitate actus ad regulas morum, alia est

<p>I. Essentialis, quæ desumitur ab</p>	<p>1. <i>Objecto</i>, non quidem in esse physico considerato, sed in esse morali; seu prout dicit respectum ad regulas morum, leges videlicet, et conscientiam. 2. <i>Circumstantiis</i> indulgentibus rationem objecti ex intentione operantis, quod contingit, cum circumstantia aliqua transfert actum a statu indifferentiæ ad statum moralem: ut si ambulatio, de se abas indifferentens, fiat ob finem bonum, vel malum.</p> <p>1. <i>Formales</i>, seu tenentes se ex parte ipsius actus, ut major, vel minor intentio, aut duratio actus, facilitas, vel difficultas in operando.</p> <p>1. <i>Generales</i>, quæ in omni omnino peccato includuntur, uti ingratitude, inobedientia, contemptus materialis.</p> <p>2. <i>Speciales</i>, quæ non includuntur in omni peccato, et specialiter prohibentur, hujusmodi sunt septem</p>
<p>II. Accidentalibus, quæ desumuntur ex circumstantiis, qualitatibus, quarum aliæ sunt</p>	<p>2. <i>Objectivæ</i>, seu se tenentes ex parte objecti, quarum aliæ sunt</p> <p>3. <i>Speciem mutantibus</i>, uti</p> <p>4. <i>Aggravantes</i> solum intra eandem speciem</p> <p><i>Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.</i> <i>Quis</i> denotat personam, non ut operantem secundum se, sed ejusdem qualitates, uti Sacerdos, Uxoratus. <i>Quid</i> non ipsum objectum secundum se, ad quod actus tendit, sed quantitatem ipsius, vel qualitatem, ut si videtur persona, aut res sacra. <i>Ubi</i> locum, in quo facta est actio, ut in Ecclesia, loco publico. <i>Quibus auxiliis</i> media, et instrumenta actionis, v. g., veneno. <i>Cur</i> finem extrinsecum, propter quem facta est actio. <i>Quomodo</i> modum, quo facta est actio: ad quem reducuntur modi illi nimis, et extraordinarie lascivi in usu venereorum. <i>Quando</i> qualitatem temporis sacri, vel non sacri, quæ circumstantia plerumque non addit specialem malitiam, sive feriali quis peccet, præcisa perversa intentione, idem specie peccatum committit.</p> <p>Persona sacra peccans carnaliter, utpote addens specialem malitiam sacrilegii. Parochus peccans cum sua penitente parochiana, utpote addens malitiam injustitiæ. Confessarius sollicitans in, vel occasione confessionis ad turpia, utpote addens malitiam sacrilegii. Peccans cum ligata, sacrata, sanguine juncta, quia superaddit malitiam injustitiæ, sacrilegii, irreverentiæ. Qualitas loci sacri, vel publici, utpote addens malitiam sacrilegii, vel scandali. Peccans cum Sponsa alterius juxtâ aliquos, secus juxtâ probabiliorem. Ablatio sacri de sacro, sacri de non sacro, vel non sacri de sacro, præsertim si pertineat ad Ecclesiam, vel saltem Ecclesiæ datum sit in custodiam. Occasio voluntaria, et culpabilis in loco sacro, aut notabilis effusio humani sanguinis, vel effusio seminis humani in loco sacro juxtâ alibi dicenda. Universim quando actus opponitur vel virtuti specie diversæ, vel eidem, modo tamen notabiliter diverso.</p> <p>Formales omnes, et objectivæ generales, extra casum, quo hæc essent specialiter volitæ et intentæ. Dignitas major, vel minor personæ, præciso tamen scandalo. Virginitatis voluntaria amissio, ac libera juxtâ probabiliorem, quidquid sentiant aliqui, qui volunt eam continere malitiam specie distinctam, præsertim si amittatur a Virgine sub cura parentum existente. Tactus, aspectus, locutiones libidinosæ in loco sacro, absque pollutione tamen, juxtâ probabiliorem, quidquid in contrarium sentiant aliqui, qui adstruunt malitiam sacrilegii. Tempus sacrum, vel dies festivus respectu peccati commissi eo tempore, et die, præcisa prava intentione, juxtâ probabiliorem. Contumeliæ omnes de majori, vel minori malo.</p>

TABULA V.

DE REGULA PROXIMA ACTUUM HUMANORUM, SEU CONSCIENTIA.

I. Recta dictans ex principiis saltem moralibus certis aliquid faciendum, vel omittendum. Et hæc est proxima, et immediata Regula actionum humanarum, et quidem non solum si sit speculative recta et vera, sed etiam si sit practice talis, seu fundata in iudicio desumpto ex prudentibus motivis; quæ obligat in conscientia ad sui sequelam, si dictet aliquid agendum, vel omittendum sub præcepto gravi, vel levi, et si dictet solum dubitative: si dictet solum ex consilio.

II. Erronea dictans ex principiis falsis, et erroneis aliquid hic, et nund agendum, vel omittendum, quod revera nec agendum, nec omittendum foret. Hæc sub duplici aspectu considerata, si sit

1. *Invincibiliter erronea*, obligat non solum negative; ne videlicet contra eam agatur, sed et positive ad sui sequelam, si dictet sub præcepto aliquid agendum nec ne; hinc non peccare illam sequentem colliges ex declaratione Alexandri VIII damnantis inter 31 propositiones etiam N. secundam. Quod si dictet utramque contradictionis partem continere peccatum; alterutrumque sit necessario eligendum, non peccat eligens quod sibi videtur minus malum. *Ex cap. Duo mala 1. Dist. 13.*
2. *Vincibiliter erronea*, obligat negative, seu ut ea deponatur, vel veritatem inquirendo, vel peritiores consulendo, vel rem profundius examinando: quod si non fiat, committitur peccatum mortale, vel veniale pro qualitate materiæ, sive juxta, sive contra agatur: censuras tamen non incurrit peccans ex conscientia erronea.

III. Probabilis dictans ex principiis solum probabilibus, alia est

1. *Tenuiter probabilis*, seu quæ nititur fundamento ita tenui, ut non mereatur assensum viri prudentis; et hanc sequi nemo potest.
2. *Dubie probabilis*, seu de cujus probabilitate dubitatur, et hanc sequi illicitum est.
3. *Probabiliter probabilis*, seu cujus probabilitas probabiliter solum innotescit: et nec hæc potest sequi: sequens enim opinionem sive *tenuiter*, sive *dubie*, sive *probabiliter* solum probabilem, imprudenter et temerarie operari censendus est, quia sequitur opinionem tenuis probabilitatis. Quod damnatum est ab Innoc. XI, Prop. 3.
4. *Certo probabilis*, cujus videlicet probabilitas certo innotescit; quæque saltem extra concursum probabilioris licite sequi potest; dummodo nitatur solido, ac gravi fundamento, seu ratione intrinseca, quod præsumi potest, si eam ex professo tradant DD. classici, quidquid in contrarium sentiat Jansenistarum, et affinum Rigoristarum manus, docens relinquendam etiam certo probabilem, imo et probabilissimam faventem libertati, et sequendam tutiorem, licet minus probabilem, faventem legi.
5. *Probabilior*, sive, quæ nititur graviori et solidiori fundamento; quæ in concursu minus probabilis omnino sequenda, etiam dum agitur de peccato vitando, *juxta probabiliorum, et hodie communiter receptam.*
6. *Tutior*, quæ excludit omne omnino periculum peccati tum materialis, tum formalis, in concursu duarum opinionum sibi contrariarum æque probabilium, quarum una favet libertati, altera legi, tutior favens legi omnino sequenda est, juxta probabiliorum.

N. B. *In concursu duarum opinionum sibi contrariarum, quarum una favens libertati est probabilior, altera favens legi minus probabilis, huic necessario preferenda. Excipe, dum agitur de natura et conditione, seu valore alicujus actus: v. g., utrum Baptismus collatus in aqua roris sit validus; utrum hæc, vel illa medicina infirmo sit profutura: nam in hoc casu tutior, licet minus probabilis probabiliori preferenda est, Innocentio XI damnante 1 propositionem: Quæ propositio non afficit, seu opinionem certam saltem moraliter, seu opinionem versantem solum circa jurisdictionem, vel aliud dependens à voluntate Ecclesie.*

IV. Dubia nihil determinate dictans, si sit speculative solum dubia, licitum est operari, dummodo prius dubium practice deponatur, secus vero si sit practice dubia, nisi prius se resolvat ex motivo aliquo rationabili, quale censetur exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium, vel auctoritas alicujus viri docti et timorati.

N. B. *Regula illa: In dubiis melior est conditio possidentis, extra materiam justitiæ non admittitur probabilior istis, sed alia: in dubiis tutior pars est eligenda, quam habere extra materiam justitiæ vim præcepti, et non consilii tantum, contendunt: quamvis non pauci etiam graves doctores, inter quos refertur S. Antoninus, velint habere solum rationem consilii extra quosdam casus.*

Scrupulosa, quæ practice nec judicat, nec dubitat, sed potius habito iudicio, quod aliquid non sit peccatum ex sola apprehensione, vel suspitione mali propter inane motivum titubat, fluctuat, anxie formidat esse, vel fuisse peccatum.

Contra hanc scrupulosus

- Potest licite agere etiam directe, et manente scrupulo, dummodo judicetur scrupulosus, et ut tali contemnatur.
- Tenetur quandoque contra agere, cum scrupuli sint plerumque noxii tum corpori, quia destruunt valetudinem, debilitant caput, redigunt hominem ad insaniam, et abbreviant vitam; tum animæ, quia eam implicat, reddunt desolatam, desperabundam, confundunt intellectum, etc.

PROPOSITIONES DAMNATÆ.

Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam 3 ab Alexandro VIII. Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus 3 ab Innocentio XI. Si liber sit alicujus junioris, et moderni, debet opinio cænseri probabilis, dum non constat rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem 27 ab Alexandro VII.

Conscientia est iudicium practicum rationis dictans, quid hic, et nunc agendum, vel omittendum: alia est

TABULA VI.

DE REGULA REMOTA, ET EXTERNA ACTUUM HUMANORUM, SEU DE LEGIBUS, EARUMQUE OBLIGATIONE.

<p>I. Naturalis consistens in ratione dictante, quæ conveniunt, vel disconveniunt naturæ rationali, qualis est Lex contenta in Decalogo: et hæc est immutabilis, invariabilis, ac indispensabilis etiam auctoritate divina, manentibus tamen iisdem rebus, et circumstantiis.</p>		<p>1. Veteris Testamenti, quæ etiam dicitur Mosaica, utpote à Moyse promulgata, quæ obligat solum populum Hæbraicum, et continebat sexcenta et tredecim præcepta.</p>
<p>II. Divina Positiva lata immediate a Deo, uti est</p>	<p>N. B. Hæc abrogata est quoad præcepta</p>	<p><i>Legalia</i>, seu cæremonialia, quæ de facto dicuntur mortua, et mortifera. <i>Judicialia</i>, quæ solum mortua, non vero mortifera dicuntur. Non vero <i>Moralia</i> contenta in Decalogo, quippe quæ sunt juris divini naturalis.</p>
<p>III. Humana, scilicet ab Homine imposita, quæ</p>	<p>Dividitur in Jus</p>	<p>2. Novi Testamenti, quæ etiam Evangelica dicitur, obligans solum baptizatos, in qua nullum aliud habetur præceptum pure positivum, quam Fidei et Sacramentorum.</p> <p>1. <i>Gentium</i> proprie tale, quod est jus positivum populorum usu, et consuetudine introductum, omnibusque populis commune, ad quod reducuntur</p> <p>2. <i>Civile</i> consistens in illis legibus, quæ ad civium politiam, temporalia jura tuenda, et Republicam in pace conservandam institutæ sunt, quæque habentur in Corpore juris Civilis.</p> <p>3. <i>Ecclesiasticum</i>, seu Canonicum consistens in Constitutionibus latis à Prælati Ecclesiasticis, præsertim Summis Pontificibus, pro recta gubernatione Ecclesiæ, atque adeo ad spiritualem animarum profectum, habenturque in Corpore juris Canonici.</p> <p>4. <i>Municipale</i> situm in legibus specialibus, quas civitas, vel provincia aliqua sibi constituit cum approbatione Summi Principis.</p> <p>Ferri ab habente potestatem, quam respectu legum civilium habent Imperatores, Reges: respectu vero Ecclesiasticarum Papa, Concilium generale, Sacra Congregatio, Nuncii Apostolici, Episcopi, Prælati regulares, etc.</p> <p>Ferri inter subditos, quales respectu legis Ecclesiasticæ non sunt Infideles, non Baptizati, bene vero Hæretici: respectu legis civilis non sunt Personæ Ecclesiasticæ, tamen indirecte vi juris naturalis obligantur ad servandas illas omnes, quæ non obsunt statui Clericali, ac Immunitati Ecclesiasticæ.</p> <p>Esse honesta, justa, possibilis, loco, et tempori conveniens.</p> <p>Promulgari, et quidem in singulis provinciis, quod intelligitur non solum de legibus Imperialibus, de quibus nullum est dubium, verum etiam de Pontificiis juxta probabiliorem.</p> <p>Dies assignata transire, quæ si non sit, Ecclesiasticam statim obligat; Imperialis vero solum post duos menses à facta promulgatione.</p> <p>Versari circa actus externos, vel internos, qui per se sunt necessarii ad physicam, vel moralem substantiam actus externi, uti est consensus internus ad contractus quamvis Legislator humanus Ecclesiasticus possit præcipere, vel prohibere actus etiam mere internos <i>juxta probabiliorem. Vid. Thom. ex Charmes, Tract. de legib., c. IV, Art. II, §. 1, Dic. 2.</i></p> <p>Respicere materiam, saltim respective gravem, ut obliget sub culpa gravi, et exprimere intentionem graviter obligandi vel expresse, vel facite, adjectione pœnæ gravis, v. g. mortis, exilii perpetui, excommunicationis majoris, maledictionis æternæ, attestationis divini judicii, aut indignationis Dei, Apostolorum, et sub merito S. Obedientiæ.</p> <p>Afficere subditos intra territorium Legislatoris existentes; et ideo extra territorium existentes, ut in loco exempto, non ligantur, quia leges ad differentiam præceptorum primario, ac directe afficiunt territorium. <i>Ex cap. Animarum 2 de Constitut. in 6.</i></p> <p>Esse <i>Moralis</i>, vel mixta ex morali, et pœnali: unde si sit solum pœnalis, obligat ad pœnam duntaxat: censetur autem moralis, dum Legislator in sua lege absolute aliquid præcipit, vel prohibet, nulla adjecta pœna transgressoribus. Mixta vero, dum aliquid Legislator præcipit, vel prohibet, et insuper adicit pœnam à transgressoribus subeundam. Pure vero pœnalis, dum obligat transgressores ad pœnam solvendam, nihil videlicet præcipiendo, vel prohibendo.</p> <p>Si pœna affixa sit positiva, exigens ad sui executionem aliquam actionem sive ipsiusmet delinquentis sive alterius tertii, ut solutio pecuniæ, flagellatio, incarceration, etc. non obligat ante judicis sententiam ex communi Theologorum, Juristarum, ac expressa D. Thomæ 2, 2. <i>quest. 62, art. 3.</i></p> <p>Si pœna sit privativa, auferens bonum sive spirituale, sive temporale jam obtentum, et plene possessum; vel sit privativa juris jam acquisiti, et possessi, non obligat ad pœnam subeundam ante judicis sententiam, licet lex et statutum diceret incurri ipso facto, absque ulla declaratione, vel processu.</p> <p><i>Excipe</i> Censuras, Irregularitates, debitum conjugale, quo privantur conjuges propter incestum commissum cum consanguinèis mariti, vel uxoris usque ad secundum gradum: nam ad has pœnas incurrendas nulla requiritur judicis sententia, sed ipso facto incurruntur juxta dicenda.</p> <p>Si pœna sit privativa juris nondum acquisiti, sed primo acquirendi, obligat ad pœnam in conscientia ante judicis sententiam. Hinc Beneficiatus non recitans Horas Canonicas, non facit fructus suos præcisa quacumque sententia juxta dicenda in Tab. XXVIII.</p> <p>N. B. Pœna latæ sententiæ exigat solum sententiam declaratoriam criminis, et debetur à die commissi criminis: ubi pœna ferendæ sententiæ poscit sententiam judicis condemnatoriam, quam videlicet reus judicialiter condemnatur ad pœnam, debetur solum a tempore, quo sententia est lata.</p>
<p>Lex quæ est quædam Regula, et mensura actuum secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur, alia est</p>	<p>Ut obliget in conscientia, debet</p>	<p>Potest esse pure pœnalis habens adjectam pœnam latæ sententiæ; adeoque</p>

TABULA VII.

DE MODIS, QUIBUS LEGES HUMANÆ CESSARE POSSUNT.

- I. Irritationem, seu declarationem, quod lex aliqua in posterum irrita, et nullius roboris sit, quod fieri potest a solo Superiore, qui legem tulit. Hinc plures leges, tum civiles à Magistratibus, tum ecclesiasticæ editæ ab Episcopis irritæ fuerunt, illæ à Principe seculari, hæc à Summis Pontificibus.
- II. Abrogationem, si ex integro cassantur, vel derogationem, si quoad aliquam solum partem: quod à solo Superiore fieri potest, seu Legislatore, juxta regulam illam: *Omnis res, per quascumque causas nascitur, per eas etiam dissolvitur*, vel ejus in jurisdictionem successore, quia juxta regulam aliam: *Par in parem non habet Imperium*; qui tamen, etsi valide, absque juxta causa licite facere nequeunt.
- N. B. *Abrogatio, vel derogatio prioris legis fieri potest non solum expresse, sed etiam tacite per legem posteriorem, si hæc sit directe priori contraria, licet in posteriori nulla fieret mentio prioris, juxta probabiliorum. Imo per posteriorem legem directe priori contrariam derogatur etiam legi universali latæ in Concilio generali, licet hujus non fiat specialis mentio, juxta probabiliorum fundatam in textu relato cap. Cum expediat de elect. et electi potestate in 6. Quam tamen vim non habet Rescriptum particularibus personis directum.* Ex Glossa in cap. Licet Romanus, de Constitutionibus in 6. ad verb. Noscat.
- III. Cessionem finis non quidem inadæquati, seu ex parte motivi, seu ex parte subditorum, seu Communitatis, sed adæquati, videlicet tam respectu motivorum, quam subditorum, vel Communitatis.

Cessare possunt leges humanæ, vel per

IV. Interpretationem, seu declarationem verborum legis

- Sive
 - Authenticam, quæ fieri debet ab ipso Legislatore, vel ejus successore juxta regulam illam: *Illius est interpretari legem, cujus est condere*, et hæc interpretatio dicitur etiam decisiva. Ut autem obliget, debet ad instar legis promulgari.
 - Usualem, quam usus, et consuetudo facit juxta axioma communiter receptum: *Consuetudo est optima legum interpres, desumptum ex cap. Cum dilectus, 8. de Consuetudine*, et hæc interpretatio dicitur necessaria.
 - Doctrinalem, quæ fieri solet ab auctoribus classicis, et aliis viris doctis, attentis regulis mox referendis, et hæc interpretatio adfert solum probabilitatem, nequaquam vero, uti authentica necessitatem.
- Juxta Regulas
 - Verba clara non admittunt interpretationem, neque voluntatis conjecturam, *ex l. 21 Jur. Civil.*
 - Interpretatio facienda est juxta mentem disponentis, vel hac deficiente juxta verisimilia, *ex Reg. 45. J. C.*
 - Verba accipienda sunt secundum propriam significationem, et communem modum loquendi, *ex l. 62. J. Civ.*
 - Verba generalia generaliter sunt intelligenda, *ex cap. Quia circa, 22 de Privil.*
 - Verba dubia in sensu aptiori sunt accipienda, *ex R. 68. J. Civil.*
 - Verbis, quod quis non expressit, non videtur mente cogitasse, *ex cap. Cum ordine 6. inter Extrav. de Rescrip.*
 - Ubi est eadem ratio, eadem est juris dispositio, quæ tamen non habet locum in odiosis.
 - Quæ à jure communi exorbitant, nequaquam sunt ad consequentiam trahenda, *ex Reg. 28. J. in 6.*
 - Indefinita locutio æquivalet universali, *ex Glos. in Præmio Decretalium ad verbum In judiciis.*
 - In pœnis benignior est interpretatio facienda, *ex Reg. 49. J. in 6.*
 - Odia restringi, et favores convenit ampliari, *ex Reg. 15. J. in 6.*
 - Exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis, *ex Reg. 12. J. Civil.*
 - In omnibus causis potior debet esse causa æquitatis, quam stricti juris, *ex Reg. Placuit J. Civil.*
 - Absurdum ut vitetur, largissima fieri debet interpretatio, *ex plur. testibus J. C.*
 - Absurdum ut vitetur, verba impropriantur, et intelliguntur modo, quo possunt, *ex iisdem.*
 - Contra eum, qui legem dicere potuit, apertius est interpretatio facienda, *ex Reg. 57. J. Can.*
 - Verba debent intelligi cum effectum, *ex Reg. 164. J. Civ.*
 - Verbum debet non semper importat necessitatem, *ex Glos. in cap. Sufficiat. de Desponsatione Impub. ad verb. Debet.*
 - Taciti, et expressi idem est judicium, vel par est virtus, *ex Reg. 3. J. Civ.*

V. Epikejam, seu interpretationem, et declarationem mentis ipsius Legislatoris pro casu aliquo particulari, in quo propter aliquas circumstantias observantia legis universalis redderetur, vel peccaminosa, ut auditio sacri tempore Interdicti; vel nimis gravis, et onerosa, ut jejuniium tempore infirmitatis, etc.

VI. Privilegium, vi cuius privilegiati eximuntur ab observantia alicujus legis communis, qualia plura habent Regulares præsertim Ordinum Mendicantium, vi quorum eximuntur a

- Pluribus Constitutionibus Pontificiis tum extravagantibus, tum etiam Corpori J. Canonici insertis, de quibus per decursum operis.
- Lege Diocesana Episcoporum in recipiendo, seu statuente de his, quæ sunt conferenda Episcopo, ut subsidium cathedraticum consistens in duobus aureis, quos Episcopus a quolibet Ecclesia sua Diocesanos potest exigere annuatim: vel subsidium charitativum, quod Episcopus, ex causa rationabili et manifesta, potest exigere ab Ecclesiis vel Beneficiatis, non tamen nimium gravando.
- Lege Jurisdictionis Episcoporum consistente in agendo, gubernando, præcipiendo, prohibendo, etc. Referuntur tamen ad triginta et ultra casus, in quibus Regulares, alias exempti subjiciuntur Episcopis.

TABULA VIII.

DE RELIQUIS MODIS, QUIBUS LEGES CESSARE POSSUNT.

Cessare præ-
terea possunt
Leges, vel per

VII. Consuetu-
dinem, sive
generalissi-
mam, sive
generalem,
sive specia-
lem, dum-
modo sit

VIII. Dispen-
sationem da-
tam sive a

Resolves

- 1. Ratio-
nabilis,** qualis
censetur,
quæ nec
- 2. Præs-
cripta**
legitima,
uti cen-
setur
- 3. Intro-
ducta**
per ac-
tus
- 4. Intentio** saltem interpretativa, vel inducendi legem, et obligationem (loquendo de consuetudine præter legem): vel auferendi legem (loquendo de consuetudine contra legem), *ex Gloss. in can. consuetudo 5, Dist. 1 ad verb. Institutum.* Hinc si populus ex devotione solum aliquid faceret (quod in dubio præsumendum) per hoc non induceretur obligatio illud prosequendi: sicut è contra si solum intenderet satisfacere depravatæ suæ voluntati, non induceretur propterea legis abrogatio.
- 5. Scien-
tia, et** consen-
sus Legi-
slatoris vel
- 1. Legis-
lato-
re,** vel ejus
in juris-
dictio-
nem suc-
cessore,
uti est
- 2. Dele-
gato** sive a
- 1.** *Juri naturali* adversatur, nec jurisdictioni contrariatur.
A Jure canonico reprobatur velut irrationabilis, et corruptela, uti reprobatur introducta contra libertatem, seu immunitatem ecclesiasticam, secus si prohiberetur simpliciter introductio consuetudinis.
Peccati licentiam, vel occasionem præbet, vel alia ratione communi utilitati pernicioiosa sit.
N. B. *In dubio num rationabilis sit, vel irrationabilis P relinquitur prudentis judicis arbitrio; et si omnibus momentis hinc et inde bene perpensis perseveret dubium, præsumenda erit rationabilis.*
- 2.** *Si per decennium non interruptum durat* Legislatore non contradicente, et quidem non solum si agatur de præscriptione contra legem nunquam usu receptam, sed etiam contra legem usu receptam, quidquid aliqui ad hanc requirant quadraginta annorum spatium.
Excipe; si agatur de consuetudine afferente præjudicium tertio, v. g., alicui particulari Ecclesiæ; nam ut huic juri jamjam acquisito præjudicetur, requiritur vera præscriptio 40 annorum; imo contra Romanam Ecclesiam requiruntur centum anni. *Ex communi et expressa Benedicti XIV, Syn. Diœc., lib. IX, c. 2, n. 6.* Minus decennio, si, non via præscriptionis, sed conniventæ, sciente videlicet, et connivente, seu non contradicente Legislatore introducta. *Ex Bened. XIV. Syn. Diœc. lib. XIII, c. 5, n. 3.*
- 3.** *Voluntarios,* ac liberos etiam peccaminosos: si enim populus ignoret legem latam, et eam violet ex ignorantia, nullo modo potest præscribere contra legem.
Frequentatos: quanta autem actuum frequentia requiratur, relinquendum est arbitrio judicis, qui in particularibus causis cuncta perpendendo, ac rimando, diducabit, num id, quod controvertitur, fuerit frequens, longoque tempore observatum?
Exercitos à majori parte Communitatis habilis ad introducendam legem, *ex Glossa in cap. Cum tanto, 11 de Consuetud. ad verbum Legitime* sit præscripta.
- 4.** *Expressus,* dum Legislator per se approbat consuetudinem, et expresse dat licentiam, ut inducatur.
Tacitus, dum conscius ejusdem, consuetudini gliscenti potens resistere, non resistit, cum deberet, præsertim dum introducitur contra legem.
Legalis, seu generalis, et juridicus datus per legem consentientem in omnes consuetudines rationabiles legitime præscribentes, et hæc scientia, seu consensus legalis sufficit ad introducendam consuetudinem etiam contra legem, *ex cap. Cum tanto de Consuet.*
- 1.** *Papa,* qui potest dispensare cum omnibus Christi fidelibus in omni jure ecclesiastico, sive a se, sive a suis prædecessoribus etiam Apostolis, tanquam Ecclesiæ Rectoribus lato, *ex cap. Proposuit 4 de Concessione præbendæ.*
Episcopus in legibus Synodi Diœcesanæ cum suis subditis ubivis existentibus; secus cum peregrinis et advenis *juxta probabiliorum.*
Uterque potest in prædictis dispensare valide etiam sine justa causa, non tamen licite: *juxta Trident. Sess. 25 et 26 de Refor.* consequenter peccat graviter, vel leviter pro gravitate materiæ.
N. B. *Nulla est, si obtineatur, sive subreptitie reticendo veritatem necessario exprimendam, sive obreptitie exprimendo falsitatem, si contingat subreptio, vel obreptio circa causam motivam, et primariam; secus si circa causam impulsivam, et secundariam.*
2. *Cessat cessante causa finali, propter quam obtenta fuit, licet jam fuisset ad actum deducta, nisi quis per eam constitutus esset in statu irrevocabili.*
3. *Non cessat morte concedentis, supposito quod contineat gratiam jam factam.*
- 2.** *Christo,* quo titulo Papa dispensat in jure positivo fundato in actu, vel contractu humano, ut in votis, sed non nisi ex justa causa.
Papa, quo titulo dispensant Episcopi cum suis subditis (sub quo nomine veniunt etiam Religiosi alias exempti) vel quando jus sive expresse, sive tacite ipsis concedit, asserendo videlicet eos posse dispensare, non reservando sibi facultatem, *ex Gloss. in cap. Postulastis 7 de Clerico excommunicato ad verb. Dispensatum:* vel quando voluntas Papæ potest rationabiliter præsumi: vel quando habent à Sede Apostolica speciale privilegium.
N. B. *Prælati quoque regulares ex delegatione Papæ dispensant cum suis subditis omnibus, in quibus possunt Episcopi juxta dicenda suis in locis: tum quia habent ex jure potestatem quasi episcopalem, ex cap. Abbates 3 de Privilegiis in 6. tum ex variis privilegiis tam in, quam extrâ Corpus juris Canon. expressis, præsertim S. Pii V. Hinc pro casu, in quo Prælati regulares possunt, subditi non debent, imo sine licentia suorum Prælatorum nec audent ad Episcopum recurrere.*
- Habens facultatem** sive ordinariam, sive delegatam dispensandi potest secum ipso exercere, tum indirecte, eximendo, videlicet a lege totam Civitatem, vel Communitatem, cujus ipse est pars: tum mediate eligendo alterum (supposita facultate ordinaria) eique conferendo potestatem dispensandi circa suam personam: tum etiam directe et immediate *juxta probabiliorum*, cum jurisdictione voluntaria non exigat, sicut coactiva, distinctionem personarum.
- Habens potestatem** delegatam dispensandi, potest uti commutatione; imo interdum id expedit, ut commutatione suppleatur causa insufficientis, ut dubia emergentia tollantur.

TABULA IX.

DE PECCATO MORTALI, ET VENIALI, EORUMQUE REQUISITIS.

1. Cognitum, seu advertentia et quidem plena, et perfecta non solum materialis, sed etiam formalis peccati: censetur autem adesse plena, et perfecta, quando intellectus per firmum et perfectum iudicium cum libero, et expedito interiorum sensuum usu de objecti malitia deliberat, de ea singula expendendo.

Resolves: huius defectu mortale non est quod fit

In somno, vel semidormitione, vel semiebrietate.
 Ignoranter, non solum habitualiter, sed etiam actualiter, si nulla præcessit suspicio, aut dubitatio de gravi malitia objecti, vel saltem de illius periculo, idque inculpabiliter, quidquid alicui velint sufficere virtualement et interpretativam sitam in eo, quod quis possit, et debeat advertere ad præceptum, vel malitiam actus.
 Ex passione præveniente usum rationis, nisi sit consequens, seu antecedenter volita.
 Ex motu primo primo, seu tali, qui præveniat omnem advertentiam, et deliberationem rationis superioris; vel primo secundo, seu tali, qui excitatur in appetitu sensitivo, vel voluntate cum imperfecta tantum, et semiplena advertentia, superiorisque rationis deliberatione.

Formalis, qui habetur, dum voluntas directe et expresse vult aliquid, v. g., furtum, homicidium.

Virtualis, qui censetur adesse, cum quis directe aliquam causam vult cum prævisione mali effectus secuturi: effectus enim malus prævisus secuturus ex positione alicujus causæ dicitur indirecte, et virtualiter volitus. Vid. Tab. III.

Excipe, si adsit aliqua honesta, necessaria, aut valde utilis, et conveniens causa ponendæ actionis cum prævisione secuturi effectus mali, dummodo adsit periculum alicujus tamen actionem venialiter solum malam cum prævisione secuturi motus pravi, sensualitatis, peccat solum venialiter, *juxta probabiliorum*.

Interpretativus, qui censetur haberi, cum quis negative se habet circa malum ab intellectu propositum, præsertim in materia luxuriæ. Hinc dum adest, vel prævidetur periculum consensus in motum inordinatum concupiscentiæ, et ipsum non reprimat, sed negative se habet, seu neque consentit, neque dissentit, peccat mortaliter saltem, dum motus versantur circa materiam luxuriæ. Imo alicui volunt, etiam pro casu, quod abesset tale periculum: (quod raro solet abesse) talem se negative habentem peccare mortaliter.

Excipe, si justa adsit causa non reprimendi positive tales motus pravi, qualis censetur auditio Confessionum, studium casibus conscientie respectu confessariorum; prudens timor, ne ex positiva resistantia augeantur motus, vel iis depulsis insurgant graviores.

Conditionatus, sub conditione nullo modo auferente malitiam ab objecto: ut frangere jejunium, si carnes haberem: vel inebriari, vel mœchari, si pecuniam, vel occasionem haberem, aut nisi Deum timerem, infernus non esset, etc. supposito, quod similes volitiones optative proferantur, ita ut significant actualem affectum voluntatis actu volentis, desiderantis, tendentisque in talem actum malum sub dictis conditionibus: Secus si proferantur solum enunciative, ut scilicet significant propensionem voluntatis ad tales actus, nisi conditio opposita obstaret. Si vero conditio opposita auferat malitiam ab objecto, talis volitio conditionata, non est graviter peccaminosa: Unde non peccat, qui dicit etiam optative, vellem prædari, si Deus permitteret, vellem hanc ducere nisi essem Sacerdos, vel Religiosus, a quibus tamen abstinendum, præsertim in materia lubrica, tum quia sunt leviter peccaminosæ, utpote vanæ et otiosæ, tum quia habent adnexum periculum.

3. Liberum libertate non solum a coactione, sed etiam a necessitate. Ex Alexandro VII damnante prop. 3 Jansenii.

4. Materie quantitas notabilis, quæ desumitur, tum ex S. Scriptura, tum ex auctoritate Ecclesiæ, et Sanctorum Patrum, tum ex communi æstimatione Piorum ac Doctorum, tum ex lege humana, præsertim Canonica graviter obligante juxta dicta in Tab. VI, tum ex ratione naturali dictante aliquid habere gravem repugnantiam cum charitate Dei, vel proximi.

1. Genere, et natura sua, ut ordinarie sunt, quæ opponuntur vel liberalitati, uti prodigalitas, et tenacitas; vel veracitati ut mendacium; vel modestiæ, ut nimia cura, vel neglectus in vestitu, vel Eutrapeliæ, ut nimius excessus in lusu; vel gratitudini, ut ingratitude: vel studiositati, uti otium, aut anima, et intemperans aviditas sciendi.

2. Accidente, quando videlicet actus de se, et ex objecto graviter malus sit, vel cum semiplena advertentia, et insufficienti deliberatione, vel cum imperfecto consensu; vel ob materie parvitatem; quæ tamen non admittitur in odio Dei formali, nec hujus formali contemptu, itemque Superiorum, neque in blasphemia formali, infidelitate, desperatione, fractione sigilli Sacramentalis, simonia, juramento falso, jejunio naturali ad Eucharistiam; neque in actibus luxuriæ, saltè directe voluntariis.

Conscientiæ erroneæ vincibilis, quando videlicet quis ex conscientia vincibiliter imo et invincibiliter erronea actum, quem ponit, existimat esse mortalem, qui alias solum venialis est.

Finis mortaliter mali adjuncti actui, ut si quis verba otiosa coram femina proferat ex intentione eam ad fornicationem inducendi.

Affectus nimii adeo quod paratus esset propter illum transgredi præceptum grave, uti si quis ex affectu ad venationem omitteret sacrum die festivo: vel si quis adeo afficeretur amore uxoris, ut paratus esset illa abuti, etiamsi non esset *causa*.

Scandali gravis prævisi secuturi, ut si quis proferens coram aliis verba jocosa, prævideat alios exinde ad turpes sermones excitandos.

Periculi proximi incidendi in mortale, ut si quis ex aspectu mulieris, picturæ, sculpturæ inducatur ad eam concupiscendam.

Multiplicationis actuum coalescentium in ordine ad causandum grave damnum, uti, qui proponeret per duos menses alicui furari unum grossum.

Resolves: Veniale ex genere suo fieri mortale ratione

I. Mortale, quod est dictum, etc. contra legem æternam graviter obligantem sub interminatione odii divini, et pœnæ æternæ, ad quod requiritur

Peccatum est dictum, vel factum aut concupitum contra legem æternam, sive commissionis, sive omissionis; aliud esse potest

II. Veniale, quod est dictum, etc. contra legem æternam leviter obligantem, sub interminatione aliquæ indignationis divinæ compossibilis cum ejus amicitia et pœnæ temporalis, aliud est tale, vel ex

TABULA X.

DE DISTINCTIONE SPECIFICA, ET NUMERICA PECCATORUM.

I. Specifica	1. Physica desumitur ab objectis specie physica diversis, et ideo furtum auri, argenti, vestis, etc. sunt peccata specie physica diversa, quæ tamen diversitas in genere moris non attenditur.	<p data-bbox="529 265 680 408">Diversa virtute</p> <p data-bbox="680 265 1330 511">In diversis actionibus, ut furtum simplex, quod opponitur virtuti justitiæ, fornicatio virtuti castitatis, blasphemia, quæ opponitur virtuti Religionis. In una actione, ut furtum rei sacræ, quod duplici virtuti opponitur, justitiæ, et Religionis; adulterium, quod opponitur virtuti castitatis, et justitiæ, violatio castitatis respectu personæ voto solemniter ligatæ juxta probabiliorum triplici virtuti opponitur, nempe castitati, fidelitati ratione voti, et religioni ratione personæ sacræ, et triplicem specie distinctam malitiam, incontinentiæ scilicet, perfidiæ, et sacrilegii continet.</p> <p data-bbox="529 511 1330 756">Eadem virtute diverso tamen notabiliter modo, ut detractio, furtum, rapina, homicidium, quæ est eidem virtuti justitiæ opponitur, quia tamen diverso notabiliter modo hinc specie morali inter se differre dicuntur. N. B. 1. <i>Præcepta formaliter, non autem materialiter diversa inducunt diversitatem specificam moralem peccatorum: censentur autem præcepta formaliter diversa, quæ præcipiunt, vel prohibent res diversas intuitu diversæ virtutis, et motivi, ut præceptum jejuniæ, et auditionis Missæ.</i> 2. <i>Mox dicta procedunt de peccatis commissionis; nam peccata omissionis diversificentur specie morali ab objectis specie diversis; sic quia omissio sacri, et jejuniæ respicit objecta specie morali diversa, utpote ex diversis motivis ab Ecclesia præcepta, hinc omissio sacri, et jejuniæ specie morali invicem differunt.</i></p>
	2. Mortalis desumitur ab oppositione actuum vel cum	
Distinctio peccatorum	1. Mere internis, seu quæ solent consummari in corde, ut odium, desumenda est ex multiplicatione physica ipsorum actuum adeo, ut toties numero multiplicentur peccata, quoties actus internus physice, voluntarie tamen renovatur. <i>Excipe pro casu quo prædicti actus interni, v. g., odii procederent ab uno, eodemque impetu passionis non retractatæ; in tali enim casu actus illi, licet per aliquod, breve tamen, tempus interrumpantur, unum duntaxat numero peccatum constituent.</i>	<p data-bbox="529 919 1330 981">A multiplicatione actus externi, cuius sunt causa.</p> <p data-bbox="529 981 1330 1165">Formali, quæ habetur, dum per actum contrarium nolitionis, aut simplicis displicentiæ vel aversionis, prior actus retractatur. Interpretativa, quæ habetur per voluntarium actus prioris cessationem, non verò per involuntariam, ut per oblivionem, somnum, etc. juxta probabiliorum, et sat clarum D. Thomæ. Hinc Actus internus tendens in externum si non fuerit moraliter interruptus, et revocatus, sive formaliter, sive interpretative, unum cum actu externo constituit peccatum. Ideoque delectatio morosa, tendens ad pollutionem, protracta unum cum ipsa pollutione constituit peccatum.</p>
	2. Internis tendentibus ad externum, ut desiderium, desumenda est	<p data-bbox="529 1165 1330 1349">Ab interruptione moraliter eorum, sive</p> <p data-bbox="529 1349 1330 1512">1. Tendant per modum mediæ non specialiter prohibiti ad unum finem, unum cum ipso fine, seu actu specialiter intento constituunt peccatum, licet involuntarie interrumpantur ob superveniens impedimentum. <i>Excipe, si mediæ illa assumpta ad finem obtinendum ex se specialem malitiam distinctam a malitia finis intenti adferant. Hinc qui furatur pecuniam, ut hac mediante decipiat puellam, duplex numero peccatum committit; sicut etiam si quis ad hominem occidendum venenum adhibuisset, vel ad fœminam seducendam phyltro usus fuisset.</i></p> <p data-bbox="529 1512 1330 1655">2. Se habeant per modum complementi ipsius actus principalis, unum cum principali faciunt peccatum juxta communem; unde oscula, tactus, verba impudica, et alii actus copulam fornicariam præcedentes, vel concomitantes (secus subsequentes) unum numero peccatum constituunt eum actu principali, seu copula. <i>Excipe, si quis exercuisset oscula, tactus, amplexus impudicos sine intentione copulæ, et postea primo novo actu efficaci copula secuta esset, in tali enim casu actus illi prævii interni, et externi manent seorsim peccata specie, et numero distincta.</i></p> <p data-bbox="529 1655 1330 1829">3. Non ordinantur ad aliud, tot sunt numero distincta peccata, quoties voluntarie multiplicentur. <i>Excipe actus, qui originem habent ex eodem impetu passionis cujuscumque. Hinc qui uno impetu iracundiæ sæpius repeteret percussiones, vel eadem concupiscentiæ vehementia sæpius repeteret tactus impudicos, vel eodem impetu iræ sæpius Deum blasphemaret, unum duntaxat numero peccatum committeret.</i></p> <p data-bbox="529 1829 1330 1880">4. Tendant in plura objecta per modum unius, unum duntaxat peccatum committitur. Ideoque qui ex intentione furandi integram bibliothecam, integram gregem, integram frumenti aream, successive surripit aliquos libros, aliquot animalia, unum, aut alterum modium frumenti, unum tantum peccatum mortale committit.</p> <p data-bbox="529 1880 1330 1829">5. Tendant in plura objecta, quæ inter se, seu ad invicem non ordinantur, et consequenter non possunt considerari per modum unius, multiplicentur peccata pro ratione multipliciter actuum externorum. <i>juxta probabiliorum et veriorum.</i> Unde debet explicari numerus occisorum, scandalizatorum, concupitarum fœminarum.</p>
II. Numerica, si sermo sit de actionibus	3. Externis, si	

TABULA XI.

DE PECCATIS, SUPERBIA, AVARITIA ET LUXURIA.

- I. Superbia quæ est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, est que ex genere suo mortale peccatum, si sit perfecta, ut si propterea Deo, Superioribus, eorumque legibus subijci detrectet) cujus filia sunt
1. *Ambitio*, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, et honoris indebiti, vel debito majoris; est per se venialis, minime tamen propterea contemnenda, sed sedulo fugienda.
 2. *Contentio*, quæ est altercatio circa veritatem animo contradicendi, si sit circa res fidei, est mortalis; secus est per se tantum venialis.
 3. *Curiositas*, seu inordinatus appetitus sciendi ea, quæ ad se non pertinent, est per se venialis.
 4. *Hypocrisis*, qua quis per facta, et signa falsa simulat se esse, quod non est, est per se venialis.
 5. *Ingratitudo*, vi cujus accepta beneficia parvi penduntur, vel contemnuntur, aut oblivioni dantur, est per se venialis.
 6. *Novitatum inventio*, quæ est manifestatio propriæ excellentiæ per verba, vel res in admirationem inducentes, est per se venialis; erit mortalis si fidei, bonis motibus, pudicitia adversetur.
 7. *Judicium temerarium*, quo quis sine sufficienti fundamento judicat de proximo aialum, est grave, vel leve peccatum pro qualitate rei judicatæ.
 8. *Pertinacia*, qua quis plus æquo suæ adhæret opinioni, ordinariè est peccatum solum veniale.
 9. *Præsumptio*, seu inordinatus appetitus se exhibendi supra proprium talentum, vires, capacitatem, ordinariè est solum veniale peccatum.
 10. *Vana gloria*, quæ est inordinatus appetitus laudis humanæ; quam si quis ex re mortaliter mala quærat, v. g., fornicatione, duello, etc. erit mortalis; secus venialis.
 11. *Inobedientia*, qua quis deligatur aliis subesse, et ideo vel contemnit, vel parvi pendit auctoritatem præcipientis, quæ si includat contemptum formalem erit mortale; secus peccatum veniale.
 12. *Jactantia*, seu inanis, et stulta propriæ excellentiæ deprædicatio, est peccatum veniale, si ea, quæ jactat, neque sint contra Deum, neque proximum, aut bonos mores; evaderet tamen mortale si contra Dei gloriam, proximi charitatem; vel se jactaret de re turpi, uti fornicatione, etc.

- II. Avaritia est inordinatus appetitus habendi, acquirendi, etc. res temporales, estque ex genere suo mortale, si adversetur charitati, vel justitiæ, veniale si solum liberalitate ex D. Thoma. Habet Filias
1. *Fallaciam*, seu dolum in verbis, quæ posset esse mortalis ratione finis, et mediorum.
 2. *Fraudem*, seu deceptionem, et dolum in rebus, seu in venditione, et emptione ex genere suo est peccatum mortale.
 3. *Inquietudinem* mentis et cordis, seu vehementem, et inordinatam applicationem mentis ad acquirendas et retinendas divitias, est per se peccatum veniale.
 4. *Obdurationem* cordis, seu immisericordiam, quæ impedit, ne cor pauperi misereatur, unde fit, ut violetur præceptum elemosynæ, est peccatum mortale, vel veniale. *Vid. Tab. X XII.*
 5. *Proditionem*, seu illicitam manifestationem rei, vel personæ contra fidem datum in damnum alicujus, explendæ avaritiæ causa, quæ fieri potest circa
 - Personas, uti Judas Christum, Dalila Samsonem prodidit.
 - Loca, ut cum quis arcem, vel urbem legit, possessoris hostibus tradit.
 - Res mobiles, aut immobiles, v. g., indicando latroni, ubi pecunia, etc. sint abscondita, ut ablata cum proditore dividat.
 - Secretum sibi commissum, vel promissum revelando, litteras alienas aperiendo, quod communiter est mortale.
 - * *Excipe*, si adsit consensus, sive expressus, sive etiam prudenter præsumptus Authoris litterarum, aut aperiantur à Superiore.
 6. *Violentiam*, qua res aliena per vim injustam usurpatur, quæ est per se peccatum mortale.
 7. *Perjurium*, quo scilicet ex avaritia pejorando proximus decipitur, uti mercatores faciunt, quatenus sua emptoribus carius vendant.

Peccata capitalia, sic dicta, quod sint causa, et radix aliorum, sunt septem, quorum tria prima sunt

- III. Luxuria est inordinatus appetitus venereorum ex genere suo mortalis, suntque huic
Filiae ex parte	Intellectus	1. <i>Cæcitas mentis</i>, ob quam turpitudinibus illectus de fine præfigendo, et cœlestibus rebus cogitare impeditur. 2. <i>Præcipitatio</i> mentis, ob quam quis ob voluptatum affectum sine consilio operatur, et non raro noxia eligit. 3. <i>Inconsideratio</i>, quæ luxuriosum retrahit a considerando modum, et statum rerum, et a consulendo suo honori. 4. <i>Inconstantia</i>, vi cujus sensualis homo facile deserit sua proposita, spernit consilia. Hæ quatuor filia sunt mortales, si propter illas contingat violari grave præceptum.
	Voluntatis	1. <i>Amor sui inordinatus</i>, quo luxuriosus finem suum ultimum ponit in carne sua; obscœnitatibus illius cogitationes, ac curas omnes, Deo contempto, referendo. 2. <i>Odium Dei</i>, quod a rebus divinis lascivus abhorreat, et ab ipso Deo luxuriam prohibente. 3. <i>Affectus præsentis seculi</i>, quo in voluptatibus corporeis inhaeret, ut aliam beatitudinem non quæreret, si eis semper perfrui posset. 4. <i>Horror, et desperatio futuri seculi</i>, eo quod ex una parte nihil ibi luxuriosus expectet præter gehennam; ex alia obscœnas voluptates deserere, sibi quasi impossibile reputet. Hæ sunt semper mortales.
Species	Perfectæ, ut	1. <i>Fornicatio simplex</i>, quæ est copula carnalis soluti cum soluta corrupta. 2. <i>Adulterium</i>, quod est copula inter personas, quarum alterutra est conjuncta matrimonio cum alia tertia. 3. <i>Stuprum</i>, quod est illicita Virginis defloratio per copulam carnalem extra matrimonium. 4. <i>Raptus</i>, qui est violenta alicujus personæ abductio explendæ libidinis causa. 5. <i>Incestus</i>, qui est peccatum luxuriæ inter personas consanguineas, vel affines intra gradus prohibitos. 6. <i>Sacrilegium</i> venereum, quod est rei sacræ violatio per actum venereum. Mollities, seu voluntaria seminis effusio extra copulam quamcumque. Sodomia, seu coitus libidinosus personarum ejusdem sexus, vel diversi in vase indebito.
	Imperfectæ, sunt que	7. Peccatum contra naturam, estque vel Bestialitas, quæ est coitus cum bestia, estque horrendum peccatum, ad quod reducitur concubitus cum Demone, qui est peccatum luxuriæ contra naturam et Religionem. Inordinatus concubitus, in quo non servatur ordo naturalis concumbendi, si fiat ex necessitate, absitque periculum effundendi extra vas semen, nullum erit peccatum, de se vero est veniale. <p>Oscula libidinosa, tactus lascivi, aspectus impudici, scripta, turpes sermones, repræsentationes obscœnæ, etc.
Quæ omnia sunt peccata mortalia ex se, tum ex <i>Apost. ad Galat. 5.</i> tum quia in peccato luxuriæ non datur parvitas materiæ.</p>

TABULA XII.

DE RELIQUIS PECCATIS CAPITALIBUS, IRA, GULA, INVIDIA, ACEDIA.

IV. Ira, quæ est vindictæ, vel quasivindictæ inordinatus appetitus, qui	Contingere potest	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vel injustam vindictam appetendo, quod est peccatum mortale ex genere suo: 2. Vel justam quidem, sed exequenda à non habente potestatem, quod item est peccatum mortale: 3. Vel justam non ut justam, verum ut vindictæ satiativam, quod est mortale, aut veniale juxta quod graviter, aut leviter proximus læditur.
	Habet Filias, quæ sunt	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Blasphemia</i>, seu injuriosa locutio contra Deum, vel Sanctos, est de se mortalis. <i>Vid. Tab. 43.</i> 2. <i>Clamor</i>, cum iratus extollat vocem, multa inordinate, et confuse effutiendo, est veniale peccatum. 3. <i>Contumelia</i>, quæ fit per verba contumeliosa, est peccatum ex genere suo mortale. 4. <i>Indignatio</i>, qua quis reputat se indigne ab alio tractari, est veniale. 5. <i>Maledictio</i>, qua quis malum alteri imprecatur, est ex genere suo mortale. 6. <i>Rixa</i>, seu <i>contentio</i> in factis, cum se invicem percutiunt, est mortale, vel veniale. 7. <i>Tumor mentis</i>, quo quis excogitat diversas vias vindictæ, estque mortale, vel veniale, pro ratione vindictæ.
V. Gula, quæ est inordinatus appetitus cibi, et potus,	Si importat, vel violationem jejunii, vel ineptitudinem notabilem ad functiones proprii muneris, vel gravem valetudinis læsionem, vel comestionem carnis et sanguinis humani, utpote (extra casum extremæ necessitatis) jure naturæ prohibitam, vel perfectam ebrietatem, ex veniali per se sit per accidens mortale peccatum.	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Hebetudo mentis</i>, qua homo redditur ineptus ad alia; et si impediatur præstare graviter obligantia, est mortalis. 2. <i>Inepta lætitia</i>, quæ movet ad cantus obscœnos, actus turpes, choreas impudicas, est mortalis, vel venialis.
	Gignit filias, quæ sunt	<ol style="list-style-type: none"> 3. <i>Multiloquium</i>: plerumque enim inter pocula fræna linguæ laxantur. 4. <i>Scurrilitas</i>, ob quam homo potatus erumpere solet in diversos gestus etiam minus honestos. 5. <i>Vomitus</i>, seminisque effusio, seu pollutio voluntaria, vel involuntaria, de qua Tab. 10. <p>N. B. <i>Comedere, et bibere usque ad satietatem solius voluptatis causa, est peccatum ex Prob. 8, ab Innocentio XI proscrip-ta.</i></p>
Reliqua peccata capitalia sunt	Continet Species	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Crapulam</i>, seu comessionem, quæ est excessus, quo quis, omnino sanus, ita cibis sese ingurgitat, ut ad vomitum moveatur. Est per se mortale peccatum; quia talis ingurgitatio turpis est, et abominabilis (omnibus suffragantibus) naturæ rationali valde contraria: et vel ideo vituperatur ab <i>Isat. c. 23. Vid. Rom. 16, ad Galat. 5, D. Basil. in Asceticis.</i> 2. <i>Ebrietatem</i>, quæ est excessus voluntarius in potu, usque ad violentam privationem usus rationis, si rationem reapse subvertat, est ex genere suo peccatum mortale.
	Si sit	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Vera tristitia</i>, uti est, cum quis dolet, quod alter æqualis, vel non multum inferior sibi in excellentia crescat ita ut sibi fiat superior; ac incrementum tanquam sibi malum, apprehendit, est peccatum ex genere suo mortale, quia de ipso bono, prout bonum est, tristatur. <ul style="list-style-type: none"> De bonis proximi, quia ipsi est inimicus, erit <i>odium</i>, non invidia. De bonis prodigi, quia ea delapidat, vel avari, quæ turpiter recondit, erit <i>justa indignatio</i>. 2. <i>Tristitia</i> <ul style="list-style-type: none"> De bonis peccatorum, quia illis sunt indigni, erit <i>zelus inordinatus</i>, quoniam divine omnia subsunt providentiæ. De bono alterius, eg. de adeptæ potestate, non quia ipsi bonum, sed quia sibi, vel aliis damnum imminet, erit <i>justus timor</i>. De bono alterius, non quia ille possidet, sed quia sibi deest, adeo quod hoc illi manens, cupiat, et ipse possidere, erit <i>æmulatio</i>, non vero invidia.
VI. Invidia est inordinata tristitia de alterius bono, quatenus apprehenditur, ut diminutionem propriæ excellentiæ quæ	Parit filias	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Odium proximi</i>, quo quis male vult illi, cui bonum invidet. 2. <i>Detractionem</i>, qua famam ejusdem denigrat, qui proximo æstimationem invidet. 3. <i>Susurrationem</i>, quæ est oblocutio mala et secreta ad dissolvendam amicitiam bonam, et disseminandam discordiam inter amicos, quæ est vitium detestabilius detractione. 4. <i>Exultationem</i> in adversis proximi, cui bonum invidetur. 5. <i>Afflictionem</i> in prosperis ejusdem. Et hæc sane pœna invidi acerbissima, et infernus eundem incessanter discernians, qui eum tabescere facit, et suometipso livore cor invidi, quasi cancer exedit.
VII. Acedia est tristitia et tædium de bonis divinis ad nos pertinentibus hominis mentem aggravans, a deo ut æternam salutem fastidat, cuius	Alia est	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Generalis</i>, quæ apprehendit omne tædium, et languorem in exercitio virtutum ob molestiam, et difficultates earum acquisitioni, vel custodiæ adnexas; et sic considerata non est peccatum distinctum à vitio, vi talis acediæ commisso. 2. <i>Specialis</i>, quæ sita est in quodam odio, et fastidio rerum celestium, aut servitii Deo exhibendi, et hæc specialis est peccatum ex genere suo mortale.
	Filiæ sunt	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Evagatio mentis</i>, qua scilicet acediosus assuescit tempore exercitiorum spiritualium cogitare de aliis sive illicitis, sive indebitis, et hæc, de se quidem venialis, potest fieri mortalis, si contingat eo tempore, quo præcepta est mentis attentio. 2. <i>Malitia</i>, qua quis odio habet spiritualia, et vellet ea non esse; aut eum pœnitet bene fecisse, vel implevisse id, ad quod tenebatur; aut qua contemnit Dei beneficia, desiderando se non fuisse natum, in sinu Ecclesiæ collocatum, se non agnovisse Christum; aut inter Turcas, et infideles natum fuisse, est ex genere suo mortale peccatum. 3. <i>Pusillanimitas</i>, quæ hominem retrahit ab exequendis Dei consiliis, et vocationi divine, ad perfectiora eum vocanti, ad refragandum impellit ex mero timore deficienti; et hæc est peccatum de se veniale. 4. <i>Desperatio</i>, qua quis assecutionem beatitudinis sibi impossibilem effingens, de ea obtinenda diffidit, et hæc est peccatum de se gravissimum. 5. <i>Rancor</i>, non quatenus odium, sed quatenus est quædam indignatio contra eos, qui ad spiritualia bona eum compellunt; est peccatum ex genere suo grave. 6. <i>Torpor</i>, qui est animi languor, ob quem bonum vel omittitur, vel negligenter fit; hic torpor est peccatum grave, si bonum sit graviter præceptum.

TABULA XIII.

DE FIDE DIVINA, ET EJUS NECESSITATE.

- I. Habitualis, quæ est virtus supernaturalis a Deo immediate infusa, inclinans intellectum ad firmiter credendum omnibus a Deo revelatis propter auctoritatem Dei revelatis. Est, et semper in omni statu fuit omnibus omnino hominibus necessaria necessitate mediæ ad salutem, utpote inseparabiliter adnexa gratiæ sanctificanti.
- II. Actualis, quæ est assensus firmus, et certus præstitus rebus a Deo revelatis, et per Ecclesiam Catholicam ad credendum fide divina, propositis. Est, et semper in omni statu habentibus perfectum rationis usum fuit omnimodis necessaria necessitate mediæ, quia *qui non crediderit condemnabitur* Marci c. 16, v. 16, loquendo tamen cum exceptione, tum pueri baptizati statim post ademptum usum rationis morituri, tum baptizati, licet grandævi, a nativitate cæci, surdi et muti, decedentis ex hac vita antequam quidquam audivisset de rebus credendis, et nullius peccati mortalis, contra legem naturæ commisi conscius esset.
- III. Implicita, qua creditur, quidquid credit Sancta Mater Ecclesia, vel quidquid Deus revelavit. Hæc nulli etsi rudissimo homini sufficit respectu omnium credendorum, cujus contrarium damnatum fuit a Gregorio XI. in *direct. inquis. parte 1, quæst. 10, hæres. 8*, et a Benedict. XIV. *Constit. Et si minime, inserta tom. I. Bull. fol. 110. Edit. Rom.*

Fides divina

IV. Explicita, vi cujus credenda sunt

Necessitate mediæ

1. Quod Deus ut Auctor gratiæ existat, *juxta omnes.*
 2. Quod Deus sit supernaturalis Remunerator bonorum, malorumque Vindex, *juxta omnes, et propos. 22, ex damnatis ab Innocentio XI.*
 3. Quod Deus sit unus in essentia, et Trinus in Personis post sufficientem Evangelii promulgationem, adeoque de facto, *juxta probabiliorum.*
- N. B. Ignorans etiam inculpabiliter necessaria necessitate mediæ, invalide absolvitur antequam instruat, ex propos. 64, ex damnatis ab Innocentio XI, et Benedict. XIV, loco sup. citato.

Necessitate præcepti divini

1. Articuli omnes in Symbolo Apostolorum contenti. *Ex can. Ante viginti. 55, et Can. Baptizantes 53 de Consecra. Distinct. 4, et merito; nam in dicto Symbolo continentur præcipua fidei nostræ mysteria.*
2. Præcepta Decalogi, et Ecclesiæ, utpote in quibus continentur omnia requisita ad honeste vivendum.
3. Oratio Dominica, utpote continens pulcherrimo ordine omnia à Deo speranda, et petenda.
4. Sacramenta Baptismi, Pœnitentiæ et Eucharistiæ, quia eorum susceptio est de necessitate mediæ, vel præcepti.

N. B. 1. Prædicta sufficit scire, et credere quoad substantiam, seu ita, ut requisitus *recte, et apposite respondeat: et data occasione debite utatur, attento præcise jure divino: ex Propositione tamen Ecclesiæ, tenetur ea memoriter scire, ex præf. Can. Ante viginti 55. Et can. Vos autem 165, de Consecrat. Dist. 4.*

N. B. 2. Ignorans vincibiliter necessaria necessitate præcepti absolvi non debet, nisi pro casu, quo de sua negligentia doleat, et serio ea addiscere promittat, ex *Bened. XIV Constit. Et si minime ibid. loc. cit., §. 12.*

Per se

1. Adultos, infideles, cum mysteria fidei catholiciæ sibi fuerint sufficienter proposita velut vera, et credibilia: quando enim infidelis judicat suam sectam esse verisimiliorem, et credibiliorem, aut æque credibilem, talis non tenetur suam sectam deserere.
2. Pueros inter fideles educatos, dum usum rationis assecuti, mysteria fidei tanquam a Deo revelata perfecte apprehenderint.
3. Omnes adultos usum rationis habentes sæpius in vita, et in articulo mortis: non autem sufficit sive semel in vita, sive quolibet quinquennio elicuisse actum fidei, utpote utrumque damnatum ab Innocentio XI. propp. 6, 17, 63.

V. Obligat ad actum internum

Per accidens.

1. Quando quis tenetur, vel vult justificari.
2. Quando quis vult exercere actum Religionis, qui necessario supponit Fidem, ut sunt actus Spei, Charitatis, Religionis.
3. Quando quis vult recipere aliquod Sacramentum, quia tunc adest obligatio credendi illius virtutem, et efficaciam.
4. Quando urget tentatio contra quamcumque virtutem, præsertim Fidem, quæ non possit superari, quàm scuto Fidei.
5. Quando quis tenetur Fidem exterius profiteri; quia hanc debite, veraciterque confiteri non possumus, nisi interior Fidei assensus accedat.

N. B. Omittens actum internum fidei, quando per accidens obligat, non duo, sed unum, dumtaxat peccatum omittit, contra præceptum nempe a se violatum.

*Sperandam
substantiam
argumentum non
apparentem*

TABULA XIV.

DE OBLIGATIONE FIDEM DIVINAM EXTERNE PROFITENDI.

Confessionis
externe Fidei
præceptum
affirmati-
vum

I. Obligat jure	Naturali, ac
Divino :	1. Quando id exigit debitus Dei, Christi, vel Religionis catholicæ honor; seu quando ex ejus omissione notabiliter minueretur honor Dei, vel Christi; aut ejusdem Sanctis, Religionive catholicæ inferretur blasphemia, aut injuria; 2. Quando proximi, et a fortiori sui ipsius utilitas id exigit, prout exigere videtur: dum ex dissimulatione periclitaretur proximi salus, quia alias facile posset induci ad negandum suam veram Fidem, vel parvi pendendam catholicam Religionem.
	Ecclesiastico	1. Baptizandos, vel horum defectu Patrinus. <i>Ex. Can. Prima igitur 73, de Consec. Dist. 4.</i> 2. Hæreticos ad veritatem Fidei catholicæ, et unitatem S. Matris Ecclesiæ sponte redire volentes. <i>Ex can. Ad abolendam 9, de Hæreticis.</i> 3. Græcos omnes schismaticos volentes venire ad unitatem Ecclesiæ ex dispos. Greg. XIII, in <i>Formula edita an. 1623. Tom. II. Bull. Cherubini. fol. 400, et Urbani VIII, edita an. 1642, apud Bened. XIV in Constit. Allatæ sunt, inserta Tom. 4 Bull. ejusdem fol. 175, edit. Venet.</i> 4. Apostatas a Fide catholica, cum pœnitentes ad eandem revertuntur, a qua impie deflexerant. 5. Initiandos Sacris Ordinibus. <i>Ex Concil. Toletano relato Can. Quaquam 6, Dist. 23.</i> 6. Promotos ad Episcopatum. <i>Ex Concil. Carthagin. relato Can. Qui Episcopus 2, Dist. 23, et Tridentino.</i> 7. Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, et omnes alios, qui de jure, et consuetudine Concilio Provinciali interesse debent in prima Synodo. <i>Ex Tridentino. Idipsum ex decentia in Synodo Diœcesana facere debet Episcopus genuflexus ante altare, ait Benedictus XIV, lib. 5, Synod. Diœces. c. 2, n. 14.</i> 8. Promotos ad Canonicatus, et Dignitates Ecclesiarum cathedralium, vel ad quæcumque Beneficia Curata; et quidem intra duos menses a die adeptæ pacificæ possessionis, secus post ditos menses privatur fructibus Beneficii, sed non nisi post sententiam judicis, juxta probabiliorem. Ad quam externam Fidei professionem non tenentur promoti ad Canonicatus, et Dignitates Ecclesiarum collegialium, vel promoti ad Beneficia non Curata; quia horum non facit mentionem in suo Decreto Concilium Tridentinum. 9. Prelatos regulares, ubi consuetudo viget. <i>Ex Constit. Pii IV, quæ incipit, Injunctum nobis.</i> 10. Doctores, Magistros, Professores cujuscumque Facultatis, tam sæculares, quam regulares. <i>Ex Constitutione Pii IV, quæ incipit, Sacrosancta.</i> 11. Candidatos promotos in Universitatibus ad gradum. <i>Ex eadem Constit.</i> N. B. <i>Supradicli (exceptis duobus ultimis) tenentur emittere professionem Fidei juxta formam datam a Pio IV, insertam Tridentino 24, sess. cap. 12. Postremi duo juxta formam datam ab eodem et insertam Constitutioni ejusdem. In Sacrosancta.</i>
II. Violatur Præceptum Naturale, et Divinum		1. Non respondendo interrogationi sibi factæ a potestate publica, v. g., Rege, Principe, vel Magistratu licet Tyranno, saltem dum interrogatio fit intuitu Fidei. 2. Tacendo, dum auditur, vel videtur quid injuriosum contra Deum, Christum, Sanctos, Religionem, sacras imagines, si ex tali confessione speretur fructus. 3. Tacendo pro casu, quo ex taciturnitate proximus debita utilitate privaretur. 4. Dissimulando veram Fidem, et pejus simulando falsam sectam, dum utitur quis eam externe profiteri: censetur autem quis falsam Fidem simulare, dum utitur verbis, signis, quæ vel ex natura sua, vel ex institutione hominum, vel ex circumstantiis locorum, temporum, personarum, etc. professionem falsæ sectæ significant. N. B. <i>Negare vel dissimulare Fidem externe, quando adest, et urget præceptum eam externe profitendi, est peccatum mortale: Et ideo Petrus Apostolorum Princeps metu mortis negando Christum ore tantum, peccavit mortaliter juxta D. Chrysostomum, et Augustinum; apud Cornel. a lapide in Matthæ. cap. 26, n. 70.</i>
	III. Non violatur	1. Non respondendo (etiam publicæ potestati) interroganti: an sit catholicus? Si hujusmodi interrogatio fiat non intuitu Fidei, sed ad affectum imponendi Catholicis tributum, vel ex alio fine ad fidem nullatenus pertinente. 2. Non respondendo privatæ personæ idem interroganti; vel eam spernendo, quod ad te? præciso tamen scandalo, et salvo Religionis honore. 3. Fugiendo, ne citatus cogatur comparere; vel quæsitus ne inveniat. Excipe tamen Episcopos et Pastores animarum.

TABULA XV.

DE OBLIGATIONE FIDEM DIVINAM EXTERNE NON NEGANDI.

I. Obligat semper pro semper juxta notionem præcepti negativi : et ideo tam arcte stringit, ut in nullo unquam casu, ceu spoliationis bonorum, infamiæ, mortisque vitandæ causa, licitum sit Fidem etsi ficte, vel externe, negare sive expresse, sive interpretative; uti cum D. Chrysostomo, et Augustino observatum est in Petro præced. Tab.

Confessionis
externe Fidei
præceptum
negativum

- II. Violatur
- Expresse, dicendo
 - 1. Apertis verbis, sive serio, sive ficte, nemine tamen advertente fictionem, se non esse Christianum, extra tamen casum, quo nomen Christiani non usurparetur ad exprimendam Catholicam Religionem, sed nomenclatura politica nationem, vel nationis vitium connotaret.
 - 2. Se non credere hunc, vel illum articulum Fidei nostræ.
 - 3. Se esse alterius sectæ, v. g., Turcam; confessionis Helveticæ, Augustanæ; quia tunc non solum negaret Catholicismum, proindeque Fidem Christi, verum profiteretur insuper sectam Catholicismo oppositam.
 - Interpretative,
 - 1. Dissimulando, vel occultando veram Fidem, dum urget præceptum confessionis externæ Fidei, de quo in præcedenti Tabula.
 - 2. Utendo signis protestativis falsæ sectæ, uti portare appensam imaginem Mahometis, Lutheri, etc.
 - 3. Incedendo indutus vestibus distinctivis Religionis a religione, juxta probabiliorum, et expressam Benedicti XIV, in *Synod. Diæces.*, lib. 13, cap. 20, n. 17, referentis et laudantis Toletum, ac Sylvium.
 - 4. Imponendo sibi nomen turcicum juxta mox laudatum Pontificem. *Ibidem lib. 13, c. 20, n. 14.*
 - 5. Communicando hæreticorum cœnæ, aliaque ministeria ad eorum sectam spectantia exercendo.
 - 6. Frequentando ordinarie infidelium Ecclesias, seu conventus, et conciones; excipe casum, quo id fieret animo adnotandi; confutandique eorum errores.
 - 7. Comedendo ordinarie carnes diebus ab Ecclesia prohibitis, præsertim in Angliâ, ubi talis comestio habetur pro signo distinctivo Reformati a Catholico; imo etiam protestativo falsæ sectæ.

Colliges : Violans præceptum negativum confessionis externæ Fidei, dum illud urget, cæterone Fidem profiteri, peccat quadruplici peccato; videlicet

- 1. Mentiendo contra virtutem veracitatis in materia gravi.
- 2. Peccato Commissionis ob violatum præceptum negativum, de nunquam neganda fide externe, et consequenter contra virtutem Religionis.
- 3. Peccato omissionis, ob violatum præceptum affirmativum de profitenda Fide externe, quod supponitur obligare ex virtute Religionis.
- 4. Peccato scandali pro casu, quo alii per illam negationem inducerentur, vel ad negandam Fidem veram, vel saltem pertinacius adhærendum falsæ.

- III. Non violatur
- 1. Utendo signis solum distinctivis nationis a natione, aut imponendo sibi nomen usurpatum inter infideles, extra Turciam tamen, quia extra hanc nomina passim assumuntur ad distinctionem personæ a persona.
 - 2. Non gestando signum, quod Tyrannus per publicum edictum mandat gestari a Catholicis, ut secernantur ab aliis in ordine ad ipsos condemnandos, juxta probabiliorum.
 - 3. Frequentando una, alterave vice hæreticorum, vel infidelium ecclesias, conciones ex curiositate.
 - 4. Comedendo raro, præciso contemptu, et scandalo, carnes diebus interdictis, extra Angliam intellige, propter superius dicta.
 - 5. Comedendo idolothyta, seu id quod est immolatum idolis, sive sit panis, sive vinum, sive caro.
 - 6. Assistendo matrimonio hæreticorum, vel infidelium; imo etiam coram ministro catholico tanquam ministro mere politico, contrahendo, dum inter ipsos degit, ex *Benedicto XIV, in Synod. Diæces.*, lib. 6, c. 7, n. 2. secus vero, si minister ille tanquam persona sacra, quæ sacram cæremoniam intenderet exercere, atque per eam tribuere sanctitatem contractui matrimoniali: *Ibid.*
 - 7. Agendo paranymphum in nuptiis hæreticorum, vel infidelium, funus comitando, præsertim in partibus Germaniæ, præciso tamen scandalo, et Fidei contemptu.
 - 8. Negando se esse Sacerdotem, Religiosum, Sacrum celebrasse, vel audivisse, diebus Veneris abstinuisse a carnibus: cum enim multi sint Catholici, qui non sunt Sacerdotes, aut Religiosi, negando se esse Sacerdotem, vel Religiosum, negat qualitatem accidentalem, quæ abesse potest Fide intacta, et integra manente; et ideo non censetur talis negare se esse Catholicum: sicut etiam negando se audivisse sacrum, vel abstinuisse carnibus diebus Veneris, quia non pauci Catholici, et sacrum non audiunt, et carnibus vescuntur diebus vetitis.

TABULA XVI.

DE INFIDELITATE POSITIVA, EJUSQUE SPECIEBUS.

I. Paganismus, qui est *Infidelitas* veritati Fidei universaliter contradicens, seu negans ex integro Revelationem divinam in Scriptura sacra et traditionibus contentam; uti faciunt Gentiles; ad hanc reducuntur *Atheismus*, qui omnem divinitatis existentiam subvertit; et *Mahometismus*, qui a Mahumete inventus circa an. Chr. 630, doctrinam in *Alcorano* contentam sequitur.

II. Judaismus, qui est infidelitas veteri admissio N. T. reji- cians, quæ est propria Judæorum, quibuscum, (etsi licite in terris Christianorum tollerentur) Catholicis tamen prohibita est

1. Communicare in cultu et ritibus eorum superstitiosis, et quidem jure naturali: quia iatinsece malum.
2. Communicare in aliis rebus etiam politicis, cum periculo subversionis, *eodem jure naturali*.
3. Contrahere cum iisdem matrimonia, ex eodem, et jure Ecclesiastico *can. Nullus 13, causa 28, quæst. 1.*
4. Cohabitare in eadem domo *ex jur. Eccl. can. Nullus 13, caus. 23, quæst. 1.*
5. Ingredi ex conducto idem Balneum, *ex eodem.*
6. Adhibere aliquem in Medicum, vel ab eo medicinas sumere extra casum veræ, et urgentis necessitatis, *ex eodem.*
7. Servire eisdem in eadem domo, imo etiam extra eam assidue, adeo quod nec nutrices, nec obstetrices infantum Judæorum esse possint. *Ex cap. Ad hoc 8, de Judæis.*
8. Invitare illos ad convivia, vel ipsorum interesse convivii. *Ex can. Omnes 14, causa 28, quæst. 1,* intellige, si id fiat ex conducto, si enim casu Christianus cum Judæo in eodem diversorio repertiatur, et in eadem mensa manducet, non est prohibitum.
9. Committere eisdem publica officia, vi quorum eis competat potestas, et jurisdictio in Christianos. *Ex eod. cap. Cum sit. 1, de Judæis.*
10. Instituire eos hæredes in testamento, vel legatarios, *ex utroque jure Eccl. et Civ.* Descendentibus tamen a Judæis, et aliis infidelibus, possunt conferri Ordines, et Beneficia. *Ex Bened. XIV, Syn. Dioces. lib. 12, c. 1, n. 14.* Excipe Neophytos, seu recenter ad Fidem conversos, juxta dicenda.

1. *Materialis*, si ex sola ignorantia, vel errore proveniat, absque pertinacia in voluntate persistendi in eo contra sententiam Ecclesiæ; et hæc non subjacet pœnis hæreticorum; imo nec est peccatum, si ex ignorantia proveniat omnino invincibili; bene vero, si ex vincibili, crassa, vel supina, et a fortiori si ex affectata contra virtutem Fidei de scientia credendorum. *Ex can. Dixit Apostolus 29, causa 24, quæst. 3.*

1. Error in intellectu, cum hæresis sit species quædam infidelitatis, qui debet esse voluntarius ac deliberatus.
2. *Formalis*, quæ est error voluntarius, ac pertinax contra aliquam Fidei Catholicæ veritatem, ad quam duo requiruntur
 1. Error in intellectu, cum hæresis sit species quædam infidelitatis, qui debet esse voluntarius ac deliberatus.
 2. *Pertinax* in errore ex parte voluntatis. *Ex can. Dixit Apostolus, mox cit. N. B. 1. Pertinax censetur, qui perseverat in errore, postquam contrarium eidem sufficienter est propositum; vel etiam quando scit contrarium teneri a vera universali Ecclesia, cui judicium suum præferre præsumit.* Ex Reiffenstuel lib. 5, de Hæret. tit. 7, n. 5. Tales proinde censendi sunt adhærentes erroribus Synodi Pistoriensis post damnationem eidem inustam a feliciter regnante Pio Sexto, per Bullam, quæ incipit *AUCTOREM FIDEI*, an. 1794, 28 Aug., in iis quæ tanquam hæretica proscripta sunt in sensu ibidem expresso.
 2. *Dubitans positive voluntarie in Fide, vel de aliquo ejus articulo, condemnandus est de hæresi formali.* *Ex cap. Dubius 1, de hæreticis, et Clementina 1, de Summa Trinitate. §. Porro; secus dubitans solum negative.*
 3. *Dubitans ex ignorantia, si monitus ab Episcopo, vel Inquisitoribus, aut alio viro docto adhuc perseveret in suo dubio, condemnandus est de hæresi formali, juxta probabiliorum, quia satis pertinax ostenditur, qui suo judicio innoxius condemnit Ecclesiæ auctoritatem per suos Magistros declaratam.*

3. *Interna*, seu mentalis, quæ videlicet in corde, seu mente retinetur; quæ si sit mere interna, præter peccatum mortale nullam inducit pœnam, aut irregularitatem.

4. *Externa*; *manifestata*, sive

1. Verbo, asserendo, v. g., Christum non esse in Eucharistia, clare tamen, distincte, et quidem affective, seu animo asserendi, et hæresim profitendi.
2. Signo, vel facto ex natura sua, aut hominum institutione, aut circumstantiis personarum, loci, temporis, etc. hæresim significantem, uti conculcatio Eucharistiæ; frequentatio conventuum, concionum Lutheranorum, etc.

5. *Occulta*, quæ scilicet externe quidem profitemur, sed nemine, aut non nisi uno, alterove præsentem.

6. *Publica*, seu notoria, quæ videlicet nota est majori parti vicinitatis, communitatis, etc.

N. B. 1. *Externa sive occulta, sive publica, inducit excommunicationem latæ sententiæ.* *Ex cap. Excommunicamus 13, de Hæreticis, et cap. Noverit 49, de Sententiæ excommunic. Quæ etsi vi horum canonum nemini sit reservata; ex Tridentino tamen, et Bulla Cœne reservatur.*

2. *Externa publica, seu notoria inducit præterea irregularitatem, et inhabilitatem ad Dignitates, Officia, et Beneficia Ecclesiastica, extra Galliam et Germaniam; secus vero externa occulta juxta probabiliorum. Ex quo sequitur hæresim non per se, et ratione sui, sed ratione infamiae inducere irregularitatem.*

Materiali potest impertiri a quovis Confessario. Unde Lutherani, et Calvinistæ ruditer redeuntes ad Fidem catholicam, si agnoscantur fuisse vere materiales, possunt a quolibet Confessario absolvi: quamvis securitatis gratia, et ad populi ædificationem consultius sit, ut in foro exteriori absolvantur ab habente facultatem.

Formali nequit impertiri, nisi ab habente Privilegium, prout in Germania habent omnes Episcopi, et Capuccini provinciæ Styriæ, ad hoc specialiter a suis superioribus deputati, qui tamen nequeunt absolvere a juridico relapsu in hæresim.

Disputare cum hæreticis de Fide, laici, licet docti, prohibentur sub pœna excommunicationis ferendæ sententiæ, *ex cap. Quicumque de Hæreticis in 6*, ubi ab Alexandro IV, intimatur: *Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice, vel privatim de Fide catholica disputare, qui vero contrafecerit, excommunicationis laqueo innodetur.*

Infidelitas positiva est carentia Fidei in eo, qui fidei sufficienter propositæ dissentit, vel negando veritatem Fidei, vel errorem eidem contrarium asserendo, cujus species sunt

Hæresis, (quæ est hominis baptizati error intellectualis contra aliquam Fidei veritatem) potest esse, vel

Absolutio ab Hæresi ab

TABULA XVII.

DE LECTIONE, ET RETENTIONE LIBRORUM PROHIBITORUM.

- I. In Bulla Cœnæ Domini, sic dicta, quod singulis annis usque ad Clementem XIV, id est usque ad annum 1769, Romæ fer. V in Cœna Dominisolebat publicari, et renovari, vi cujus retentio, et lectio prohibetur librorum, scilicet
1. Si sint hæreticorum, non quidem indiscriminatim quorumcumque librorum, sed solummodo;
 2. Si tractent ex professo de Religione, v. g., de Theologia Scholastica, Dogmatica, Morali, aut Mystica: hoc est de Mysteriis Fidei, Cultu Dei, et Sanctorum, de Scriptura sacra, Peccatis, Conscientia, de Moribus in ordine ad finem naturalem rectè assequendum: secus, si libri illi, licet hæretici Auctoris tractent de alia materia, v. g., Logica, Medicina, Historia, vel de rebus politicis.
 3. Si contineant hæresim, non incidenter, et per accidens solum, sed ex instituto tractent notabiliter, scilicet deducendo, proponendo, seu defendendo hæresim, vel quoscumque errores contra Fidem; si enim in libris hæreticorum tractantibus de aliis materiis, essent solum per accidens, et incidenter aliquæ hæreses hinc inde sparsæ, non censerentur prohibiti vi Bullæ Cœnæ Domini.
 4. Si vere rationem habeant librorum, sive demum sint typis impressi, sive manuscripti, dummodo sint hæreticorum, tractent, vel contineant, ut supra: non verò si non sint proprie libri, sed duntaxat folia, epistolæ, etc. non censerentur talia prohibita vi Bullæ præfate.

- II. In Indice librorum prohibitorum, auctoritate Concilii Tridentini, et Pii IV edito, appositoque ad calcem ejusdem Concilii, et in tres classes librorum prohibitos distribuite. Hinc ad
- Primam pertinent illi libri, qui propter ipsos auctores, hæreticos scilicet, sunt damnati, seu prohibiti: Item omnes illi libri ab auctore hæretico, vel de hæresi publica suspecto editi, qui ex professo tractant de Religione.
- Secundam pertinent libri, qui prohibentur, et prohibiti sunt, non propter ipsorum auctorem, sed propter non sanam, suspectam, moribusque fidelium repugnantem doctrinam, quam continent; quales sunt libri auctorum etiam Catholicorum de rebus lascivis, et obscœnis tractantes. Item libri eorumdem christianis moribus, aut Fidei contrariam, vel in hac materia suspectam doctrinam continentes.
- Tertiam pertinent libri anonymi ob doctrinam, quam continent malam, sive in genere Religionis, aut Fidei.
- N. B. *Quod intelligendum est, non de solo eo idiomate, in quo liber fuit editus, sed de omni, et quocumque adeo, quod liber seu italico, gallico, latino idiomate editus, inque hoc prohibitus, in omni censendus est idiomate proscriptus, et velitus.* Ex Benedicto XIV. Const. quæ incipit. *Cum* insert. Appendici alteri ad Tom. IV. Ejusdem Bullarii, fol. 25. edit. Venet.

Librorum aliorum tam retentio, quam lectio prohibetur

III. Sub Pœnis, videlicet

1. Retinentes, vel legentes libros prohibitos vi Bullæ Cœnæ (ubi hæc viget), sine debita licentia incurrunt ipso facto in duplicem excommunicationem; unam Papæ reservatam vi dictæ Bullæ; alteram latam in Indice librorum prohibitorum, non reservatam.
2. Retinentes, vel legentes libros prohibitos in Indice præfato, si simul sint prohibiti in Bulla Cœnæ, incurrunt ipso facto duplicem Excommunicationem; unam in prælaudata Bulla latam, et Papæ reservatam; alteram in dicto Indice nemini reservatam. Si vero non sint simul prohibiti in Bulla Cœnæ, seu non sint libri hæreticorum, sed aliorum auctorum, prohibiti tamen, et damnati ob contentam hæresim aliquam, vel suspicionem falsi dogmatis, etc., ipso facto incurrunt excommunicationem in dicto Indice Regula 10 latam.
3. Retinentes, vel legentes libros secundæ, vel tertie Classis sine debita licentia, qui non hæresim aliquam, nec ob falsum Religionis dogma, verum ex alio capite sunt rejecti, v. g., doctrinam bonis moribus contrariam, nullam incurrunt excommunicationem, peccant tamen mortaliter, et arbitrio Episcopi sunt puniendi. *Ex Regula 10.*
4. Habentes libros prohibitos sine debita facultate, si sint ex locis, ubi viget Officium Sacræ Inquisitionis, ut in Hispania, et magna Italiæ parte, tales libri sub pœna excommunicationis, aliisque pœnis contra hæreticos latis, debent extrahi Inquisitori, neque sufficit propria eos auctoritate comburere. *Ex Constitutione Julii III.* Cum Meditatio: *et confirmatæ a Pio IV.* Pro munere. Putant tamen aliqui, non incurrere dictam excommunicationem eum, qui tales libros propria auctoritate combureret; quia videtur lata solum in retinentes.
5. Habentes libros prohibitos sine debita facultate, si sint ex locis, ubi non viget Inquisitio, debent eos extradere Ordinariis; qui præsupponuntur præditi dicta facultate eos retinendi, et legendi, vel aliis præditi dicta facultate, quam plerumque habent Religiosi, qui tamen eos diligenter custodire debent, ne ad aliorum, talem facultatem non habentium, manus perveniant. Consultum tamen haud videtur, si comburantur: nam si omnes libri hæretici, et suspecti de hæresi, vel falso dogmate, jam ab aliquo lecti, statim comburerentur, nec possent pro ulteriori lectione reservari, hoc potius in magnum cederet Ecclesiæ, et Religionis catholicæ detrimentum.

Resolves. Num prohibitiones retinendi, et legendi libros prohibitos, factæ sive in Bulla Cœnæ, sive in Indice librorum prohibitorum, afficiant partes Germaniæ? Discrepant inter se Doctores etiam Germani. Pro parte affirmativa videtur ratio illa validissime pugnare; quod prudentes, et Deum timentes licet Germani, Romæ petant talem licentiam et facultatem; imo ipsimet Episcopi Germaniæ id ipsum præstent. Nisi fortè quis velit dicere id præstare, non tam necessitatis, quam securitatis gratia, et ex abundantia. Tu vero, quicumque sis Germanus, qui obsequio, et obedientia erga catholicam Ecclesiam gloriaris, affirmativam sequere, ut in legendis hujusmodi libris Supremi Patris lumen non te deserat, imo Fidei, sine qua impossibile est placere Deo, firmitas potius in te augeatur.

TABULA XVIII.

DE SPE THEOLOGICA, EJUSQUE NECESSITATE, OBLIGATIONE, ET VITIIS OPPOSITIS.

Spes Theologica actualis est actus, quo voluntas fertur in Deum, ut summum bonum nostrum assequendum per media nobis promissa; cujus

I. Objectum	}	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Materiale</i> principale est Deus, ut aliquando a nobis pacifice possidendus: secundarium vero, ac minus principale alia dona tum supernaturalia, tum naturalia aliquo modo, remote saltem necessaria, vel conducentia ad salutem 2. <i>Formale</i> est Bonitas Dei respectiva, seu Deus, quatenus nobis est bonus inclusa promissione divina, ac infinita ejus in servandis promissis fidelitate.
II. Actus	}	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Principalis</i> est firma fiducia assequendi Deum, ut summum bonum nostrum per gratiam, et auxilia divina, ac media nobis promissa. Quo actu obviatur vitio Spei opposito, quod est Desperatio, de qua infra. 2. <i>Prævius</i> est <ul style="list-style-type: none"> Amor concupiscentiæ Dei, quo scilicet voluntas fertur in Deum, ut summum bonum nostrum apprehensum. Desiderium simplex, quo voluntas fertur in Deum, apprehensum ut summum bonum nostrum absens, quod cuperet jam possidere. Desiderium efficax, quo voluntas fertur in Deum, ut summum bonum nostrum assequendum per media opportuna. 3. <i>Concomitans</i> est timor de non assequenda beatitudine, utpote cujus assecutio pendet a nostra cooperatione, meritis, perseverantia, de quibus certi esse non possumus. Qui actus opponitur vitio Spei opposito, quod est Præsumptio, de qua infra.
III. Obligatio eliciendi actum Spei urget	}	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Per se</i> <ul style="list-style-type: none"> Sub initium usus rationis; quamprimum videlicet homo pervenit ad usum rationis, eidemque Deus sub ratione objecti beatifici, seu ultimi finis nostri, sufficienter fuit propositus. In articulo, vel probabili periculo mortis, quia vix aliter potest moribundus sese tueri contra insidias, et conatus inimici, quam spe firma ad Deum recurrere. Sæpius per vitæ decursum; quia jugiter, continuo ad vitam æternam suspirandum nobis est, inque illam nitendum, quod propriis viribus præstare non possumus. 2. <i>Per accidens</i> <ul style="list-style-type: none"> Quotiescumque homo gravi periculo, vel tentatione desperationis pulsatur, non nisi per actum Spei Theologicæ superandis. Quotiescumque tenetur homo exercere actum, requirentem necessario spem, v. g. orationis, contritionis, etc. Regulariter satisficit præcepto de eliciendo actu Spei, dum quis de peccato dolet, aut propositum nunquam peccandi de cætero mortaliter concipit.
IV. Vitia opposita sunt	}	<ol style="list-style-type: none"> 1. Desperatio, quæ est <i>abjectio positiva deliberata, voluntaria omnis Spei consequendi beatitudinem, et media ad eam, et alia est</i> <ul style="list-style-type: none"> 1. Simplex non habens admixtam hæresim, cujus reus censetur, qui desperat de misericordia, gratia, auxilio Dei absque errore, vel temeritate in materia Fidei, quia putat, quod de facto Deus sui non miserebitur, etc., et hæc simplex desperatio unicam duntaxat specie malitiam contra virtutem Spei continet. 2. Qualificata habens admixtam hæresim, cujus reus censetur, qui desperat judicando Deum, sive non posse ipsum salvare, sive nolle, licet ipse faceret, quantum in se est, in ordine ad salutem, et hæc desperatio qualificata duplicem malitiam continet. 3. Non est proprie desperatio, dum quis desperat emendationem vitæ, vel consequi saltem ex consideratione suæ infirmitatis, peccatorum gravitatis, et inveteratæ consuetudinis, non excludendo spem divinæ misericordiæ. * Desperationis causæ, ut plurimum, sunt Luxuria, et Acedia. 2. Præsumptio, quæ est <i>temeraria fiducia obtinendæ à Deo beatitudinis, et mediæ ad eam assequendam necessario-rum, estque vel</i> <ul style="list-style-type: none"> 1. Simplex nullum aliud habens annexum peccatum, cujus censetur reus, qui data opera differt pœnitere, et in statu peccati moratur, confidens nihilominus Deum sibi propitium futurum, quod est gravissimum peccatum in Spiritum Sanctum. 2. Qualificata habens adnexam hæresim, cujus reus est, qui gratiam, justitiam, ac beatitudinem ex seipso, et propriis viribus, more Pelagianorum, vel absque propriis meritis, more Lutheranorum consequi præsumit. 3. Qualificata habens adnexum peccatum tentationis oppositum virtuti Religionis, cujus reus est, qui expectat beatitudinem, vel quodcumque aliud donum à Deo mediis extraordinariis supernaturalibus, et miraculis, seclusis mediis ordinariis. N. B. <i>Non est proprie Præsumptio, dum quis peccat cum fiducia obtinendi misericordiam, dummodo fiducia divinæ misericordiæ non sit ratio moviva peccandi, sed solum concomitans, vel consequens) sed verus actus Spei Theologicæ, qua quilibet, quantumvis gravis peccator quovis tempore usque ad mortem misericordiam Dei sperare tenetur.</i> * Præsumptionis causæ sunt superbia, et inanis gloria.

TABULA XIX.

DE CHARITATE, SEU DILECTIONE DEI, NECESSITATE, OBLIGATIONE, ET VITIO OPPOSITO.

Charitas
Theologica,
est *Virtus
Theologica,*
qua *Deus
propter se,*
*proximus
vero propter
Deum dili-*
gitur, cujus
actus

- I. Cadit sub præcepto speciali intimato tum *Deuter. 6, v. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota fortitudine tua: tum Matthæi 22, v. 37,* dum ad interrogationem sibi factam a quodam legis Doctore, quodnam sit mandatum magnum in lege? Respondit Christus: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua.* Ex quo consequitur hominem teneri Deum diligere non solum amore *effectivo* sito in observantia mandatorum, ut aliqui olim docuerunt, sed et amore *af-*
fectivo.
- II. Debet esse {
1. Internus, seu procedere ex toto corde, ex tota anima, ex toto animo, et affectu.
 2. Supernaturalis, tum ex parte principii, seu gratiæ, tum ex parte objecti; et consequenter debet respicere Deum ut auctorem supernaturalem, adeoque procedere ex cognitione supernaturali.
 3. Summus, seu super omnia saltem appetitive, et æstivative, id est ut ab amante in majori pretio, et æstimatione habeatur Deus, quam cætera omnia, et consequenter nihil supra Deum, vel æque ac Deus ametur.
- N. B. *Amor intensive summus, licet sit perfectissimus non requiritur.*
4. Benevolentia, seu tendere debet in Deum, ut est summum bonum in se, non verò, ut est nobis bonus, utpote amor concupiscentiæ pertinens ad virtutem Spei; et ideo debet ferri in Deum propter suam intrinsecam, infinitam, et omnimodam bonitatem, perfectionem, pulchritudinem, excellentiam.
- III. Obligat {
- Per se {
1. Dum quis pervenit ad usum rationis, et sufficienter instructus de Deo, et ejus bonitate apprehendit Deum super omnia debere diligere.
 2. In articulo, vel periculo mortis, et non tantum per accidens, scilicet pro casu, quo moriturus conscius peccati mortalis, non haberet copiam Confessarii.
 3. Sæpius in vita, unde non sufficit, sive semel, sive omni quinquennio semel eliciisse talem actum; vel solum quando quis tenetur justificari, utpote damnatum ab Innocentio XI. proscribente propositiones 5, 6, 7.
- Per acci- dens {
1. Quoties quis tempore annuæ Confessionis non habet copiam Confessarii.
 2. Quando ad dignam administrationem, vel susceptionem Sacramenti requiritur status gratiæ, et non datur copia Confessarii.
 3. Dum dilectio Dei apprehenditur, ut medium necessarium ad superandam aliquam tentationem.
- N. B. *Præcepto Charitatis cum satisfieri possit, non modo per actum formalem, et explicitum Dilectionis Dei super omnia, sed et per actum virtutalem, et implicitum: et ideo dictum præceptum.*
- IV. Impletur ab eo, qui {
1. Observat Dei præcepta ex motivo præcise, quod sciat id placere Deo. *Ita Elbel.*
 2. Declinat a peccato committendo, aut jamjam actu commissum detestatur, quia scit eum repugnare divinæ excellentiæ, et bonitati. *Ita Elbel. cit.*
 3. Recitat attente, et serio Orationem Dominicam, ita Tornellus; *dicens enim,* inquit ille: « *Sanctificetur nomen tuum, fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra,* » duos elicit actus amoris affectivi, Deo videlicet summam gloriam expetendo, et promptum se exhibendo ad faciendum, quod ipse Christus docuit, et fecit.
 4. Elicit actum contritionis perfectæ, cum non possit detestari peccatum propter Deum summe dilectum, quia hoc ipso Deus super omnia diligitur. Neque obstat, quod contritio dicatur solum virtualiter continere dilectionem Dei super omnia: nam id ideo dicitur, quia propter amorem Dei includit etiam fugam, et detestationem peccati; et ideo contritio licet perfecta non dicitur actus formalis, et explicitus, sed solum virtualis, et implicitus dilectionis Dei super omnia.
- V. Non impletur per actus aliarum virtutum, minimeque per susceptionem cujusvis Sacramenti.
- VI. Opponitur {
1. Odio Dei *inimicitia*, quod opponitur amori Dei *benevolentia*, et consistit in affectu quodam maligno in Deum, quo improbus ipsum Deum secundum se aversatur, eique malum vult; ut distinguatur ab
 2. Odio Dei *abominationis*, quod opponitur amori Dei *concupiscentiæ*, et consistit in affectu quodam maligno erga Deum, quo ipse Deum non secundum se, sed secundum aliquem suum effectum sibi contrarium aversatur. Utrumque odium est peccatum gravissimum, nullam admittens materiæ parvitatem.

TABULA XX.

DE PRÆCEPTO AFFIRMATIVO DILECTIONIS PROXIMI.

I. Amore interno affectivo

1. Omnis creatura rationalis divinorum bonorum, gratiæ, vel beatitudinis æternæ capax, vel particeps, ut Angeli, Animæ sive Beatæ, sive Purgantes: omnis homo viator sive amicus, sive inimicus, cum omnes mox dicti veniant nomine proximi, qui præcipitur diligendus, juxta illud Matthæi 22. *Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et aliud Matthæi 4. Diligite inimicos vestros, etc.*
2. Actu interno ex affectu, non quidem terminato ad singulos in particulari, sed ad omnes in communi, nullum, ne inimicum quidem excludendo. Undè non sufficit ipsum amare solum amore externo per opera beneficentiæ. Ex Innocentio XI damnante *propos. 10 et 11.*
3. Benevolentiam, et non concupiscentiam tantum; seu quia proximus bonus, utilis, delectabilis est diligenti; nam taliter convinceretur seipsum potius, quam proximum diligere.
4. Supernaturali, seu ex motivo lumine supernaturali Fidei cognito, v. g., quia ita Christus præcepit, quia pro illo sanguinem fudit, vel propter ejus supernaturalem participatam bonitatem.
5. Sæpe per decursum vitæ replicato, præsertim cum necessitas occurrat, sive dandi eleemosynam, sive vitandi odium, sive vitæ periculum.
6. Ordinato videlicet, ut magis, et intensiori affectu diligantur meliores, sanctiores, Deoque similiores: ita D. Thoma 2, 2, *quæst. 26, art. 6, in 8. Dicendum est, quod etiam secundum affectum oportet magis unum proximum, quam alium diligere.*

II. Amore externo beneficentiæ, qui ut sit ordinatus, debet quis

1. Prius seipsum diligere secundum animam, et bona supernaturalia ad salutem necessaria, qualia censentur Baptismus, Fides vera, Pœnitentia post lapsum, Gratia sanctificans, etc.
2. Plus diligere Proximum quoad ipsa bona spiritualia extreme indigentem, quam seipsum quoad bona corporalia, etiam ipsam vitam.
3. Magis diligere seipsum quoad bona corporis, quam proximum quoad eadem bona; et ideo nemo tenetur propriam vitam corporalem exponere pro sola vita corporali proximi; alias, ut bene inquit S. Augustinus, talis non diceretur diligere proximum sicut seipsum, sed plus quam seipsum.
4. Magis, inter proximos in æquali necessitate bonorum ejusdem ordinis, et rationis constitutos, diligere eos, qui sibi magis sunt conjuncti; et præferre conjunctos conjunctione quoad bona pertinentia ad naturam, et vitam corporis.
5. Præferre inter conjunctos carnali propinquitate patrem omnibus aliis, etiam matri. Ex D. Thoma 2, 2, *quæst. 26, art. 9, in corp. cæteris tamen paribus; si enim pater esset crudelis, mater benefica, procul dubio mater esset præferenda; quia præter vinculum conjunctionis naturalis, additur benevolentiam signum.*
6. Præferre patrem, et matrem uxori, et filiis citrà contradictionem illius Christi Domini: *Propter hoc relinquet homo patrem, et matrem, et adhærebit uxori: quia id intelligi quoad unionem carnalis copulæ, et constitutionis. Ex D. Thoma 2, 2, quæst. 26, art. 11, ad 1.*
7. Præferre uxorem alius, et fratrem in extrema necessitate constitutum amico, et benefactori; *quia mater est principium filiorum; et fraternitatis unio strictior.*
8. Subvenire proximo constituto in extrema necessitate spirituali etiam cum periculo propriæ vitæ, juxta illud Christi: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Diligendo quippe nos cum positione vitæ suæ pro nostra salute, modum statuit ponendi etiam cuique vitam suam pro spirituali proximi salute, extreme saltem periclitante.
9. Subvenire proximo existenti in gravi necessitate spirituali, non quidem cum periculo propriæ vitæ (excipe Pastores animarum, scilicet Episcopos, Prælatos, Parochos): bene vero cum aliquo non solum levi, sed et gravi incommodo.
10. Exponere propriam vitam pro conservando bono communi Reipublicæ, aut pro conservanda vita publicæ personæ, ex qua multum dependet bonum commune: secus vero pro conservanda vita alicujus privati, eo quod præceptum de conservanda alterius vita, non potest obligare cum detrimento propriæ; nam alias dicendum esset, debere amare proximum plus quam seipsum.

N. B. *Licet homo non teneatur propriam vitam exponere periculo pro conservanda vita alicujus privatæ personæ, potest tamen ex motivo alicujus virtutis christianæ, v. g., ad subtrahendum proximum ab æterna damnatione, dummodo sic se exponens non sit in peccato mortali, aut propria, seu ponentis vita sit magis necessaria, vel utilis, quam alterius privati, utpote potentis juvare animas patris, personæ publicæ; hi enim nequeunt exponere propriam vitam, pro conservanda vita alicujus personæ privatæ (*).*

(*) Hinc ex motivo virtutis potest quis

1. *Existens in extrema necessitate alteri cedere panem, quem unicuique habet, et uni tantummodo personæ sufficiens est.*
2. *Fugiens ab hostium furore alteri cedere equum, ut ipse fugiat, etiamsi cedens effugere non posset.*
3. *Existens in periculo naufragii possunt unus alteri cedere tabulam, cujus auxilio salvari posset: non posset tamen tabulam, quam jam uti incæpisset, alteri cedere, si aliter non posset, quam seipsum conijciendo in mare, quia talis sucida censeretur.*

Colliges: Amorem sive affectivum, sive effectivum tendentem in proximum inimicum, respectu motivi, propter quod diligitur, esse actum magis meritorium, quam si tendat in amicum, quia nonnisi propter Deum moveri quis potest ad diligendum inimicum; si vero respiciatur ipse proximus, dilectionem amici supereminere dilectioni inimici. Ex D. Thoma 2, 2, *quæst. 27, art. 7.* Hinc si beneficium impertiendum, non sufficit omnibus, potest, omissis calumniatoribus, aliis conferri; recte Castropalaus *de Charitate, Tract. 6, disp. 1, puncto 6, num. 4.*

Præceptum affirmativum Dilectionis Proximi præcipit, ut diligatur

TABULA XXI.

DE PRÆCEPTO DILECTIONIS PROXIMI NEGATIVO.

Præceptum negativum dilectionis proximi

I. Prohibet

1. Odium abominationis, et inimicitiae erga proximum, seu proximo velle malum, quatenus tale; quod est peccatum ex genere suo mortale: secus, si velit malum, quatenus ipsi, alteri, vel reipublicae bonum est.
2. Delectari de malo proximi, quatenus malum est illius; non vero in quantum est causa boni præponderantis. Ex D. Thoma 2, 2, *quæst.* 76, *art.* 1 ad 3.
3. Optare proximo mortem, ut est præcise ipsi malum, vel ad obtinendum inde temporale emolumentum; aut tristari de ejus vita. Ex *Innocentio XI*, *damnante propos.* 13, 14, 15.
4. Denegare inimico signa communia benevolentiae, uti sunt
 1. Orare pro omnibus saltem in communibus orationibus ab Ecclesia, vel a Deo in hunc finem institutis.
 2. Resalutare salutantem, seu etiam gratias agere pro salutatione.
 3. Respondere alloquenti.
 4. Vendere merces postulanti.
 5. Prosequi in negotiatione jampridem incæpta cum inimico.
 6. Præstare omnia illa officia, et obsequia communia, quæ passim in communitate, collegio, domo, oppido, civitate aliqua omnibus exhiberi solent.
5. Declinare inimicum eo advertente, et graviter sentiente, secus si id fiat ex rationabili causa, v. g., ad evitandam occasionem alicujus rixæ, novi rancoris, vel alterius mali; et declinans non mentiatur sibi.
6. Denegare signa particularia, et extraordinaria, quando
 1. Inimicus versatur in extrema, vel gravi necessitate spirituali, vel corporali, nec alium habet, qui sibi opitularetur.
 2. Circumstantiæ indicant id fieri ex odio vel rancore.
 3. Prævidetur scandalum oriturum, v. g., majoris odii et inimicitiae.
 4. Speratur ex ipsorum exhibitione inimicus facilius reconciliandus.
 5. In his enim, et similibus casibus, præter signa communia, quibus tenetur exhibere signa particularia benevolentiae inimico. Nam hic præcipue urget mandatum divinum: *Benefacite his, qui oderunt vos.*
7. Exigere reconciliationem ab offedente per veniam petitionem, quando
 1. Injuria illata non fuit gravis.
 2. Aliter satisfactum, vel satisfieri potest læso.
 3. In usu non est apud aliquos, v. g., nobiliores, veniæ petitio.
 4. Offendens est superior, vel majoris auctoritatis offeso.
 5. Offendens recipere fuit læsus ab offeso; quia tali casu injuriæ invicem quoad poenam se compensant, non tamen quoad reconciliationem faciendam, aliis charitatis, et amicitiae signis præstandis a primo lædente.
 6. Offensus est absens, nec facile sive per se, sive per alium conveniri potest.
8. Recusare reconciliationem tempore opportuno ab offedente quæsitam, non negativam modo, sitam in depositione odii et rancoris; verum etiam positivam, sitam in exhibitione specialium quorundam signorum.

II. Non prohibet

1. Denegare signa communia, cum talium denegationem exigit
 1. Charitas, ut si hinc speretur ab inimico error agnoscendus, aut timeatur deterior futurus, aut in malam partem acceptaturus, aut inimicus elatior evasurus, et novas injurias sibi illaturus.
 2. Justitia, si correptionis gratia denegentur, ad puniendum videlicet subditorum errorem; et ut a lædente agnoscat commissus, vel ut hujus protervia, et insolentia frangatur.
 3. Rationabilis causa, v. g., ad significandum justum dolorem, et tristitiam de percepta injuria.
2. Assumere aliam viam, ne occurratur inimico ex justa et rationabili causa, v. g., ad declinandam novarum rixarum, rancoris, etc., occasionem; vel omnino non advertente inimico, vel saltem non putante id sui, aut inimicitiae causa fieri.
3. Denegare signa externa particularia, et extraordinaria, qualia censentur
 1. Ægrotum invisere, mœstum consolari.
 2. Hospitio, vel convivio recipere.
 3. Ad familiare colloquium admittere.
 4. Salutare, loqui ei.
 5. Hæc enim, et similia signa non sunt alicui debita ex præcepto charitatis; et hoc ipso eorum omissio non est signum odii, aversionis vel vindictæ.
4. Exigere petitionem veniæ ab offedente, quando illata offensa fuit gravis, nec aliud superest remedium reconciliationi; vel omnibus bene perpensis, aliud remedium non congruit.
5. Negare reconciliationem positivam, etiam veniæ petitione quæsitam statim post offensam et injuriam perceptam.
6. Instituire actionem
 1. Injuriarum, seu præterdere satisfactionem pro illa injuria, quamvis pro posse consulendum, ut ad imitationem Christi patientis remittatur, præsertim cum læso inutilis, lædenti vero gravissime damnosa evaderet.
 2. Civilem pro compensatione damni illati: hinc damnificatus potest licite prosequi coram judice competente suam causam ad effectum obtinendæ compensationis pro damno sibi illato.
 3. Criminalem ad justam sceleris vindictam pro bono communi: sed hæc actio criminalis omnimode dissuadenda, quia facile est, ut potius ex passione, et desiderio vindictæ, quam zelo justitiæ instituat.

TABULA XXII.

DE EFFECTU EXTERNO CHARITATIS, QUI EST ELEEMOSYNA.

- I. Actus
1. Cadit sub præcepto tum naturali, quia *quod tibi vis fieri, alteri feceris*, tum divino, incluso in præcepto dilectionis proximi, ac intimato a Christo Domino: *Verumtamen, quod superest, date eleemosynam*, hinc ob denegatam eleemosynam finalis proferretur sententia. *Ite, maledicti, etc., esurivi enim, etc.*
 2. Est virtus moralis, si exerceatur præcise ex motivo sublevandæ pauperis miseræ, vel charitatis simul, si a dilectione imperetur; seu si exerceatur propter Deum; vel etiam pœnitentiæ, si fiat ad satisfaciendum pro peccatis.
 3. Est vera donatio; ideoque ad eam non nisi habentes plenum, et perfectum dominium obligantur.
 4. Remitti per accidens peccata, quatenus frequentatus impetrat auxilia gratiæ actualis ad resurgendum a peccatis, et eliciendam contritionem perfectam.

- Afficit
1. Bona superflua naturæ, et vitæ in ordine ad succurrendum constituto in extrema necessitate, seu vita periclitantibus, vel versantibus in periculo incurrendi damnum aliquod gravissimum, æquivalens morti.
 2. Bona statui suo etiam necessaria in ordine ad succurrendum extreme indigenti, etiam cum quodam sui status detrimento.
 3. Bona superflua naturæ, et statui in ordine ad succurrendum extreme indigenti gratis, et absque aliquo onere recompensandi etiam sub conditione, si forte ad meliorem statum perveniret, dum egens tam in re, quam in spe sit pauper.
 4. Bona superflua naturæ, et statui in ordine ad succurrendum constituto in gravi necessitate, in qua censetur, qui vitam valde difficulter, status sui conditionem vero omnino tueri non valet.
 5. Bona superflua naturæ, et statui in ordine ad succurrendum saltem aliquando laborantibus communi necessitate, in qua versantur pauperes vulgares.
- N. B. 1. *Detrectans succurrere extrema necessitate laboranti, peccat graviter juxta quosdam contra justitiam, juxta alios vero contra charitatem, quia graviter lædit præceptum dilectionis, et contra justitiam: nam si verum est in extrema necessitate omnia esse communia adeo, quod furans in extrema necessitate constitutus non peccat: manifestum est talem jus stricte tale pro talibus temporum adjunctis in bona alterius habere: unde sit æquivalens, vel eleemosynam extreme indigenti denegare, vel extreme indigenti sua auferre, quibus sibi consulere possit.*
- N. B. 2. *Cum ratio status sit illa, quæ congruit cum regulis evangelicis, id est cum decentia victus, et potus convenientium naturæ rationali; et cum modestia christiana in vestitu et ornatu juxta illud D. Pauli ad Timoth. 1, c. 2, v. 9. Similiter et mulieres in habitu, ornatu, cum verecundia, et sobrietate ornantes se, et non in ortis criminibus, etc., proscribentibus comestiones et luxus: hinc superflua statui, et conditioni illa dicuntur, quæ cum illis regulis non conveniunt: unde colliges: faminas nobiles habentes bona paraphernalia, in omnem vestium corruptelam effusas graviter peccare, dum illa bona in luxum excessivum, in ornamenta, vestis luxuriam, et scandala spirantes, insumentes, ab impertienda eleemosyna pauperibus in extrema, vel gravi necessitate constitutis se subtrahunt; quia quod pauperum est, et egenorum, in lasciviam promovendam prodigunt.*

II. Obligatio

- Non afficit
1. Bona necessaria naturæ et vitæ, seu ad conservandam suam, suæque familiæ vitam in ordine ad succurrendum, licet extreme indigenti, nisi hic esset persona publica.
 2. Bona statui suo necessaria cum notabili status sui detrimento, aut cum ejusdem destructione in ordine ad succurrendum etiam extreme indigenti.
 3. Bona statui superflua in ordine ad succurrendum etiam extreme indigenti, si ad hoc foret necessaria magna summa, e. g., tria, vel quatuor millia aureorum. *Ex D. Thoma 2, 2, quæst. 32, art. 10, et multo minus ad succurrendum constituto in gravi necessitate.*
 4. Bona statui superflua in ordine ad succurrendum extreme indigenti, centum, vel ducentis florenis in integrum, si plures adsint habentes bona superflua statui suo.
 5. Bona statui, vel naturæ superflua in ordine ad succurrendum etiam extreme indigenti gratis, quando egens re quidem, non tamen spe pauper est; exemplum habens in Josepho, qui ad Ægyptiis fame laborantibus pro frumento extraditis terras accepit.
 6. Bona superflua sive naturæ, sive statui in ordine ad succurrendum ceu extremæ, ceu gravi proximorum necessitati cum onere tales requirendi, nisi pro casu, quo dubitaretur in particulari de alicujus indigentia extrema, vel gravi.

(**) Detrectans succurrere huic, vel illi communi necessitate laboranti, non nisi venialiter peccat; imo si id faciat ex rationabili causa, inter quas est etiam prohibitio facta, e. g., a magistratu, nullum est peccatum.

Statuens ex proposito nullam unquam se velle præstare eleemosynam constitutis in communi necessitate, peccat mortaliter, quod intelligendum est non solum de proposito expresso, sed etiam implicito; quod censetur haberi, quando quis nunquam elargitur pauperibus eleemosynam; omnesque pauperes absque rationabili causa a se inhumaniter depellit.

Satisfacit huic obligationi, subveniundo pauperibus constitutis in communi necessitate, laicus distribuendo pauperibus annuatim quinquagesimam partem suorum reddituum, et consequenter ex centum elargiendo duos florenos; Episcopus si quartam, alii beneficiati si quintam vel sextam partem proventuum distribuunt.

Simulans se vere pauperem, peccat mortaliter accumulando eleemosynas, et juxta probabiliorem, obligandus esset ad restitutionem; quamvis plures talem eximant a tali onere, eo quod præsumendum sit, quod dantes non intenderint reduplicative pauperi dare, seu sub conditione paupertatis, sed primario amore Dei, quod habere potest locum respectu dantium modica.

Actus misericordiæ corporalis, sunt septem, scilicet: Visitare infirmos, potare sitientes, cibare esurientes, redimere captivos, vestire nudos, suscipere peregrinos, sepelire mortuos; hoc versu comprehensi: *Visito, potō, cibo, redimo, induo, colligo, condo,*

Eleemo-
syna est opus
misericor-
diæ, quo da-
tur aliquid
indigenti ex
compassio-
ne propter
Deum, cu-
jus

TABULA XXIII.

DE EFFECTU EXTERNO CHARITATIS, QUI EST CORRECTIO FRATERNA.

- I. Est actus charitatis, et misericordiae spiritualis ordinatus ad emendationem delinquentis; ad distinctionem correctionis coactivae, quae est actus iustitiae vindictivae habens pro fine punitionem delicti.
- II. Per se ordinatur, vel ad emendandum peccatum proximi, si jam commissum, vel impediendum, si versatur in periculo illud committendi.
- III. Cadit sub praeepto graviter obligante, tum naturali (unicuique Deus mandavit de proximo suo, Eccl. 17, 12.) in ipso naturali dictamine recluso; tum positivo divino per Christum enuntiato: Si peccaverit in te (id est coram te sciente, aut vidente Corn. a lap. in hunc locum) frater tuus, vade et corripe eum. Quod praeeptum reducitur ad quartum praeeptum decalogi. Ex D. Thoma 2, 2, quæst. 33, art. 2, ad 2.

- IV. Obligat sub mortali, si
 - 1. Sit materia sufficiens, qualis est peccatum quodvis praesertim mortale sive praeteritum, sive praesens, praecipue vero imminens, seu primo contrahendum.
 - 2. Adsit notitia certa peccati commissi, vel committendi, secus vero in dubio; nam dubitans in ordine ad faciendam correctionem, non tenetur inquirere in rei veritatem, juxta illud. Proverb. 24. Ne quæras iniquitatem in domo proximi, et ne vastes requiem ejus; excipe tamen superiores, praesertim ecclesiasticos, qui tenentur vi muneris pascendi gregem inquirere, si quos forte maculosos inveniant.
 - 3. Sit spes probabilis, licet non omnino certa emendationis in delinquente; secus si non speretur fructus, vel praevideatur obfutura potius, quam profutura correctio. Ex D. Thoma 2, 2, quæst. 33, art. 6. In dubio de fructu reportando nec ne, facienda est: in dubio an sit profutura, vel obfutura, conferenda est utilitas, quae speratur cum damno, quod timetur: et majus minori est preferendum.
 - 4. Adsit tempus opportunum ex parte corripientis, quod censetur, cum sine gravi suo incommodo, et periculo talem correctionem facere potest.
 - 5. Adsit tempus opportunum ex parte corripiendi, quale censetur, cum prudenter creditur, quod passio in eo deferberit, et magis sit dispositus ad eam suscipiendam; vel in quo prudenter sperari potest profutura.

V. Afficit quemlibet fidelem sive superiorem, sive inferiorem; sive sacerdotem, sive laicum; sive religiosum, sive secularem praesertim justum, juxta illud Eccli. 17, v. 12, sup. Unicuique, etc. praee omnibus tamen afficit superiores.

VI. Publica facienda est ad correctionem peccati publici, nullo servato ordine.

Correctio fraterna

- VII. Privata pro peccato occulto faciendi est servato hoc ordine
 - 1. Admonendus est proximus in secreto, et quidem sub gravi obligatione, quae saepius iterari potest. Ex D. Thom. quae si nihil profuerit.
 - 2. Admonendus est coram uno, alterove teste; et si adsint conscii delicti, charitas exigit, ut hi assumantur; inter quos assumi potest ipsemet superior; quod si neque hoc profuerit.
 - 3. Debet delictum denunciari superiori, non quidem ut iudici, sed ut patri ad emendationem; qui tamen juxta aliquos non posset procedere contra delinquentem ad punitionem; quod alii admittunt cum restrictione loquendo de poena moderata, quae nec infamiam inducat, nec delictum, si grave est, manifestet.

N. B. Ordo iste servandus est sub peccato mortali, nisi prudentia aliquid melius suggerat, magis videlicet expedire, ut peccatum potius superiori quam testibus innotescat.

- VIII. Privata fieri potest non servato ordine mox dicto, dum
 - 1. Peccatum est publicum, notorium et scandalosum, quia tunc publice reus est arguendus. Ex D. Thoma.
 - 2. Peccatum est Reipublicae, aut Ecclesiae perniciosum, ut proditio, conspiratio, etc. Ex D. Thom. Hinc haeretici denunciandi sunt Inquisitoribus, vel locorum Ordinariis.
 - 3. Peccatum vergit in praeejudicium Ordinis, vel Monasterii alicujus, nec aliter posse impedi praevideatur, quam rem ad superiorem deferendo.
 - 4. Praevideatur, quod correctio secreta, aut etiam coram uno, alterove teste facienda nihil sit profutura. Ex D. Thoma 2, 2, quæst. 33, art. 7.
 - 5. Quis sponte renunciavit juri suo de tuenda fama, estque contentus, ut delictum suum immediate superiori innotescat.
 - 6. Peccatum cedit in praeejudicium tertii praeeponderans damno aliquali, quod peccans incurrere deberet apud superiorem, et secreta admonitione praeveneri non potest: in tali enim casu, ad arcendum damnum potest superiori, vel illi tertiae personae denunciari.
 - 7. Extat lex, vel praeeptum obligans sub culpa, vel poena, ut tale peccatum cognitum aliunde, et extra Confessionem sacramentalem, praetermissa omni correctione fraterna, immediate deferatur superiori, quod tamen non probatur a D. Thoma 2, 2 quæst., art. 7.

IX. Peccati praeteriti licet gravis, juxta aliquos, non cadit sub praeepto correctionis, dum constat emendatione vel jam secuta, vel proxime secutura, et simul absit periculum relapsus, sed solum peccatum primo committendum.

X. Peccati venialis, per se loquendo, cadit sub praeepto veniali respectu personae privatae saltem, dum correctio facile fieri potest, et sine ullo corrigentis incommodo; sub mortali vero respectu superiorum, praesertim regularium, loquendo de illis, quae vergunt in detrimentum regularis observantiae.

- * Opera misericordiae spiritualis sunt septem sequentia
 - 1. Docere ignorantem.
 - 2. Consolare dubitanti.
 - 3. Consolari moestum.
 - 4. Corrigere errantem.
 - 5. Tolerare onerosum.
 - 6. Remittere offensam.
 - 7. Pro omnibus orare.

Comprehenduntur uno versu: *Consule, Carpe, Doce, Solare, Remitte, Fer, Ora.*

TABULA XXIV.

DE SCANDALO TAM ACTIVO, QUAM PASSIVO, DIRECTO ET INDIRECTO.

I. Activum, et est illud *dictum, vel factum minus rectum, etc.* est peccatum ex genere suo mortale, repugnans præcepto naturali negativo charitatis, et misericordiae spiritualis, ne proximo noceamus, et multo magis, ne proximum in peccatum inducamus, ad quod non requiritur, ut ruina proximi directe, aut indirecte sit volita, vel ut realiter sequatur; sed sufficit, quod ex se sit inductiva in peccatum, vel prævideri potuerit et debuierit. Quod est vel

Scandalum, quod est *dictum, vel factum, minus rectum, præbens alteri occasionem ruinae spiritualis, aliud est*

* Directum, quod

1. Committitur, dum quis suo dicto, vel facto ex proposito intendit alterum inducere in peccatum, etiam ob solam delectationem et utilitatem, etsi alter esset paratus, vel habitualiter dispositus.
2. Inducit duplicem malitiam, unam scandali oppositam charitati, alteram contra virtutem oppositam vitio, in quod ipsum induxit, vel inducere intendebat; imo ordinarie etiam tertiam includit malitiam proprii peccati. Hinc qui inducit foemina ad fornicandum, reus est triplicis peccati, nempe fornicationis propriae, alienae et scandali.
3. Non committitur, suadendo jam determinato facere majus malum, ut eligat minus sive ejusdem, sive diversae rationis, cum utrumque impediri non potest juxta probabiliorem, salvo tamen jure tertii, id est, ut inde nullum damnum corporale, vel spirituale inferatur tertiae personae determinatae. Ideoque
4. Committitur, suadendo potius fornicationem cum Berta determinato committere, v. g., sodomiam cum Petro; vel determinato furari Petro, ut potius furetur Paulo.

** Indirectum, quod

1. Committitur, dum quis suo dicto, vel facto minus recto non intendit proximum inducere in peccatum.
2. Exigit, ut ponatur dictum, vel factum cum præcisione, quod vi illius audientes, vel videntes inducendi sint, vel induci possint in peccatum.

3. Contingere potest, vel

Dicendo, aut faciendo, quod suapte natura malum est, et inductivum alterius in peccatum, ut turpia loqui, canere; uti etiam sunt oscula, tactus pressiores foeminae.

Dicendo, aut faciendo aliquid, quod ex sua natura malum quidem non est, speciem tamen mali præ se fert, ut si clericus foeminam populo suspectam domi suae alendam retineat.

Dicendo, aut aliquid faciendo de se quidem bonum et justum; hisce tamen rerum, loci, temporis, personarum adjunctis prævidetur, vel prævideri potest, et deberet, aliquos occasionem peccandi inde accepturos; uti si maritus liberius ageret cum uxore, vel in loco, in quo videri posset, vel coram illis, qui ignorant suam esse uxorem.

Faciendo, patiando, tolerando, aut omittendo cum prævisione damni secuturi ex taciturnitate, patientia, etc., quod vel maxime verificatur de superioribus regularibus; item de puellis, et foeminis permittentibus se turpiter, et sine renitentia contractari a sponsis, vel aliis: etiamsi in turpitudinem, vel delectationem non consentiant.

4. Inducit ad modum delicti duplicem, imo ordinarie triplicem malitiam; et ideo inducens alium indirecte in peccatum, tenetur in confessione exponere numerum, et circumstantias personarum, quibus scandalum præbuit, vel certe pluralitatem in confuso.

N. B. *Scandalum activum seu directum, seu indirectum inducit obligationem ex parte præbentis procurandi emendationem inducti in peccatum ex charitate, non vero ex justitia, nisi pro casu, quo alter vi, dolo, fraude, suasionem, consilio, etc., juxta probabiliorem, etiam ipso suo malo exemplo inductus fuisset, vel induceretur in peccatum contra justitiam.*

1. Datum, si videlicet ipsa ruina spiritualis oriatur ex dicto, vel facto alterius minus recto.

Est ipsa ruina spiritualis proximi, orta ex dicto, vel facto alterius de se indifferente, aut nullam speciem mali præ se ferente.

Si oriatur ipsa ruina spiritualis ex ignorantia, aut fragilitate alterius dicitur *dubitium et pusillorum.*

Si oriatur ipsa ruina spiritualis ex alterius malitia, dicitur *pharisaicum.*

Impedire non tenemur, dum necessitas, vel utilitas propria, aut aliena cogit aliquid facere vel dicere, ex quo putetur proximus accepturus occasionem ruinae spiritualis, sive ex ignorantia, sive ex fragilitate, aut etiam malitia.

2. Acceptum, quod

Debet impediri, cum nulla necessitatis, aut utilitatis propriae, vel alterius ratio urget aliquid dicere vel facere, ex quo putetur proximus accepturus occasionem ruinae spiritualis, seu ex ignorantia, seu fragilitate, seu malitia. Si præmissa debita instructione, vel admonitione perseveret, non amplius *pusillorum* dicitur, sed evadit pharisaicum, et ideo non curandum. *Ex D. Thoma, 2, 2, quæst. 43, art. 7.*

Si sit *pusillorum*, licitum est impedire etiam positione actionis alias prohibita, vel omissione actionis alias præceptae jure solum positivo divino vel humano. *Ex D. Thoma ibid.* secus vero si sit *pharisaicum.*

Permitti potest, imo et præberi ansa, de se tamen mere indifferens ad peccata alterius eo fine, ut deprehensus corrigatur et emendetur, secus vero eo fine ut peccet vel puniatur.

TABULA XXV.

DE COOPERANTIBUS REMOTE, ET PROXIME AD PECCATUM.

Cooperari ad peccatum

I. Proxime, quod connotat concursum si multaneum ad actionem peccaminosam intrinsece malam; estque illicitum adeo, ut etiam vitandæ mortis causa non possit. Unde peccant

1. Cooperantes proxime ad occisionem, vel mutilationem sui, proximi innocentis.
 2. Christiani captivi in triremibus Turcarum actu pugnantes contra Christianos, vel Catholicos, eos occidendo, mutilando, tormenta in ipso explodendo.
 3. Deferentes litteras amatoria turpia continentes ad concubinam.
 4. Adducentes concubinam ad domum alterius in ordine ad peccandum.
 5. Admoventes scalas, aut humeris sustentantes volentem accedere ad stuprandam virginem.
- * Posteriora tria, si exerceantur a famulo eo fine, ne a domino suo male tractetur, neve torvis oculis aspiciatur, vel ne a domo expellatur, non propterea immunis est a culpa gravi; nam in terminis damnata sunt ab Innocentio XI, in propositione 51.

r. Licitum est, dummodo

1. Actio, qua quis cooperari dicitur, de se sit bona, vel indifferens.

Eo major requiritur, quo peccatum gravius est.
 Gravior requiritur, si peccatum sit contra justitiam, quam si sit contra alias virtutes.
 Gravior item, si cooperatio propior, quam remotior sit peccato.
 Gravior, cum ipso non cooperante, alius facile non inveniretur.
 Major, si cooperans minus juris habeat ad ponendam aliquam actionem.
 Insufficiens, imo nulla est causa purum libertatis exercitium.

3. Non adsit obligatio impediendi alterius peccatum.

N. B. *Stantibus mox adductis conditionibus non dicitur quis proxime, et positive cooperari ad peccatum alterius, sed solum permissive, et negative, quando enim aliena peccata impediendi non possunt, saltem moraliter sine magno incommodo, tunc censentur permitti, et non intendi; sicut e contra, quando possunt sine gravi incommodo impediendi, qui enim non impedit, censetur ea velle.*

II. Remote, et materialiter, quod censetur, dum quis exhibet alteri materiam, vel occasionem ad peccandum, quod

2. Illicitum sine justa, et rationabili causa

1. Idola, et thus Ethnicis vendere, fana, et synagogas construere, et cætera hujusmodi, quorum malus prævidetur usus.
2. Captivis Christianis in Turcarum triremibus remigare adversus Christianos, etiam in ordine ad eos solum captivos faciendos.
3. Pecunias, sive mutuo accipere ab usurario cum certa scientia, quod non sit sine fœnore mutuaturus; sive eas apud ipsum deponere cum prævisione, quod fœnenerator eas fœnorando distrahet; seu illis ad exercendas usuras utetur.
4. Vendere vinum Tabernario, qui creditur illud aqua mixtum venditurus.
5. Petere absolutionem, sacrum, aliaque Sacramenta a Confessario, Parrocho, Presbytero concubinario, vel alio in statu peccati mortalis existente, quando alius haberi potest.
6. Vocare medicum, vel chirurgum ad fœminam infirmam, cum prævisione, quod sit lapsurus.
7. Ministrare vinum, aliumve potum sese inebriaturis; cibos indifferentes jejunium soluturis; invitare ad cœnam paratos illud violare.
8. Ministrare carnes diebus vetitis, etiam hæreticis, saltem in locis, et civitatibus, ubi Catholici cum hæreticis promiscue vivunt; et multo magis dicendum in locis mere Catholicis.
9. Vendere, vel locare domos meretricibus, aut usurariis, præsertim si domus aptior reputetur ad illam negotiationem, et turpitudinem exercendam.
10. Implorare a concubina judiciis intercessionem, ad hunc sibi propitium habendum.
11. Inservire meretricibus, aut concubinis, etiam in rebus duntaxat physicis, et indifferentibus, ut est cibos coquere, domum verrere, lectum parare, in egressu conitari, etc.
12. Exigere juramentum ab eo, qui creditur pejeraturus, aut ab Ethnico per falsos deos juraturo.

TABULA XXVI.

DE ORATIONE, EJUSQUE NECESSITATE, AC REQUISITIS.

- I. Pure mentalis, quæ non ore, sed sola mente profertur, exercendo nimirum erga Deum affectus interiores circa mysteria Fidei, Spei, Charitatis, perfectiones divinas, ac desiderando, ut ab omnibus agnoscat, laudet, ametur.
- N. B. *Ad quam, ut Christi fideles excitaret Benedictus XIV, tum eam facere docentibus, tum exercentibus saltem per mediam horam, vel quadrantem quotidie, concessit Indulgentias septem annorum, totidemque quadragenas toties quoties, dummodo poenitentes, et sacra communionem refecti fuerint. Quod si assidue id peregerint, sive docendo, sive addiscendo, concessit, ut semel in mense, pro uniuscujusque commoditate, et arbitrio Indulgentiam plenariam, etiam pro defunctis per modum suffragii applicabilem acquirere possint. Constituit. Quemadmodum. Tom. 2, Bull. ejusd., fol. 101, edit. Rom.*
- II. Mixta, seu, quæ simul verbis, et vocibus internum mentis affectum exprimentibus, instituitur, qualis fuit oratio Publicani: *Deus propitius esto mihi peccatori.*
- III. Publica vocalis, id est, quæ publica Ecclesiæ auctoritate instituta, nomine totius Ecclesiæ, per suos Ministros ad id deputatos offertur; hujusmodi sunt Missæ Sacrificium, Supplicationes, Horarum Canonicarum persolutio, ad quam

Tria requiruntur {

1. Ut illa Oratio sit instituta ab Ecclesia.
2. Ut fiat a Ministro Ecclesiæ.
3. Ut procedat ex tali intentione.

Oratio est actus Religionis, quo homo Deo veluti Auctori omnium bonorum supplicat pro aliquo beneficio impetrando, alia est

1. Requisita ex parte
 - * Intellectus sunt
 1. Cognitio practica divinæ excellentiæ, ac bonitatis, quam sequitur.
 2. Firma Fides, et spes, seu fiducia a Deo postulata impetrandi.
 3. Practica cognitio nostræ ad Deum subjectionis, dependentiæ, necessitudinis, et infirmitatis.
 4. Humilitas, seu cognitio nostræ indignitatis, malitiæ et ingratiitudinis.
 5. Attentio, vel superficialis ad verba, litteralis ad sensum verborum, vel spiritualis ad Deum, cui obstant voluntariæ, non vero involuntariæ distractiones.
 - ** Voluntatis
 1. Detestatio culparum, si in peccato mortali invenitur, vel saltem desiderium hujus detestationis; nam alias quomodo necessariam fiduciam poterit habere impetrandi Dei inimicus?
 2. Desiderium impetrandi aliquod bonum.
 3. Applicatio, seu practica expositio hujus desiderii per modum deprecationis, seu piæ petitionis.
 4. Humilis submitio sui ipsius ad Deum omnium bonorum Auctorem.
 5. Interna devotio, seu intentio Deum colendi et honorandi.
2. Finis est tum
 - 1. Protestatio nostræ erga Deum subjectionis.
 - 2. Impetratio illius, vel eorum, quæ nobis per gratias donare disponit.
3. Terminus est solus Deus, utpote qui solus orandus est absolute, et terminative, tanquam, supremus, absolutus Auctor omnium bonorum, gratiæ et gloriæ: Sancti vero solum transitive et respectivo, veluti Patroni, et Intercessores apud Deum; et juxta probabiliorum etiam Animæ Purgatoriæ.
4. Necessitas, quia in actuali Providentia Evangelica, et dispositione divina adultis est non solum præcepti obligantis per se tempore indeterminato (non tamen diu, v. g., per mensem negligendo); sed etiam medii, utpote sine qua obtineri nequeant auxilia gratiæ. *Ex D. August., lib. de Eccles. Dogmat., c. 57, et Thoma, 3 part., quest. 39, art. 3, in Corp.*
5. Obligatio per accidens afficit ad tum
 - 1. Quando homo tenetur se justificare; seu se in statum gratiæ reponere.
 - 2. Quando gravis tentatio urget, quæ alio modo superari nequit.
 - 3. In manifesto articulo, vel periculo mortis.
 - 4. Quando Republicæ imminet gravis pressura sola oratione removenda.
 - 5. Quoties aliquo auxilio divino speciali indigemus ad salutem tum animæ, tum corporis.
- Impetratio est infallibilis si
 - 1. Petuntur necessaria, vel utilia ad salutem.
 - 2. Pie, seu cum devotione, ad quod reducitur firma fides, spes, et fiducia impetrandi.
 - 3. Servatur Ordo Evangelicus, ut prius petantur bona animæ, postea corporis.
 - 4. Petuntur perseveranter.
 - 5. Petuntur pro se, secus vero pro aliis.
 - 6. Suppositis conditionibus mox allatis, Oratio etiam peccatoris habet vim infallibiliter impetrandi, fundatam in promissione Christi. *Ex D. Thoma, 2, 2, quest. 83, art. 11, in Corp.*
7. Modus diversus quidem esse potest, optimus tamen, et præstantissimus per Orationem Dominicam, utpote institutam, præscriptam et imperatam ab ipsomet Christo. *Matthæ. 6, v. 9.*
 - Absolutum*, sunt bona spiritualia gratiæ, virtutis et gloriæ.
 - Conditionatum*, bona temporalia sive naturæ, ut scientiæ, artes, etc. quæ animum respiciunt, dein sanitas, etc. quæ ad corpus spectant; sive fortunæ, ut divitiæ, proficua prolium collocatio, bonum conjugium ad honestum finem, etc.
8. Objectum
 - 1. Nullo modo malum culpæ, etsi solum veniale, utpote semper includens peccatum mortale, et consequenter duplex specie distinctum, si grave malum culpæ; secus vero si ob bonum finem, v. g., ad poenitentiam, malum solius penæ petatur.
 - 2. Beatis, pro eorum videlicet augmento gloriæ accidentaliter impetrando, v. g., ut canonizentur, ut miracula patrent, etc.
 - 3. Viatoribus omnibus, sive in communi, sive in particulari, etiam pro peccatore quantumvis obstinato, et inimico, etiam excommunicato: sed pro hoc vetitum est publice orare. *Ex Benedicto XIV Constit. Ex quo primum tom. 4 Bull. ejusd., fol. 225, §. 23, edit. Vast.*
 - 4. Animabus in Purgatorio existentibus, ut a pœnis liberentur: *(est dogma Fidei)* et orantes flexis genibus pro eisdem sub horam noctis ad pulsam Campanæ Psalmum *De profundis* lucrantur toties quoties Indulgentias centum annorum, et semel in mense plenarias ex concessione Clementis XII *Const. Cælestes, edit. an. 1736, 14, Aug. apud Bened. XIV, lib. Instit. 61.*
 - 5. Damnatis nunquam, quia *in inferno nulla est redemptio*: unde tanquam fabula rejicienda est historia, quod per orationem S. Gregorii M. Trajanus Imperator fuerit post quingentos annos liberatus ab inferno.
 - 6. Pro pluribus, quæ æque prodest, ac facta pro uno secundum aliquos, quamvis alii probabilius negent: imo contendant talem opinionem continere errorem Wicleffii ord. 19.
9. Applicatio fieri potest pro
 - 1.
 - 2.
 - 3.
 - 4.
 - 5.

BULA XXVIII.

DE MODO RECITANDI HORAS CANONICAS, EARUMQUE OMISSIONE SEU CULPABILI, SEU INCULPABILI.

Horarum
Canonica-
rum

I. Modus reci-
tandi

In choro est, ut recitetur alta voce, seu tali, quæ intelligatur ab altera parte, pausa interposita, et maxima, qua decet reverentia, ac religione. Ex Clemente XI, et Benedicto XIV, *lib. 13, n. 11, Syn. Diac.* Quare Canonici cum aliis non canentes in choro (intellige de cantu juxta Ritum Ordinarium, et consuetum suæ Ecclesiæ) sed submissa voce Horas recitantes, satisfaciunt quidem præcepto recitandi Horas Canonicas, ac propterea lucrantur fructus Beneficii, qui dantur propter Officium quomodocumque dictum, non tamen satisfaciunt servitio Ecclesiæ, et distributiones quotidianas amittunt ex Benedicto XIV *Constit. Cum semper tom. 1, Bull. ejusd., fol. 366, §. 24, edit. Rom. Vid. Concinam., lib. 2, in Decal., dissert. 2, de Horis Canon., c. 11, n. 6.* Quod a fortiori procedit, si solum choro assistant cæteris canentibus, nisi habeant privilegium, de cujus existentia dubitat prælaudatus Pontifex.

Extra chorum, ut recitentur articulate, verba ex ore promantur, et quidem tam alte, ut seipsum recitans audiat, si nullum adsit impedimentum. Quidquid aliqui vocitent satisfacere suæ obligationi eum, qui attente, et distincte proferens, seipsum tamen non audiret.

Cum socio extra chorum debent alternatim recitari, duplicem tantum faciendi chorum, etsi plures sint socii, voce intelligibili, ut a socio, vel socios audiatur; adeoque hi partem ab altero prolatam faciant moraliter suam. Hinc surdaster nihil omnino percipiens ex iis, quæ ab altera parte proferuntur, recitando cum socio non satisfacit suæ obligationi, sicut nec persolvendo in choro.

Sive in, sive extra chorum, cum vel sine socio, debent recitari integre sine syncopatione, vel mutilatione, quæ si contingat voluntarie, et culpabiliter per partem notabilem, inducit peccatum mortale, et obligationem supplendi; secus si id non contingat per notabilem partem, vel vero contingat ex naturali balbutie, vel linguæ præcipatione incorrigibili.

Sive in, sive extra chorum debent recitari cum intentione saltem virtuali, et implicita, vel etiam interpretativa Deum colendi, gratias agendi, et ab illo postulandi salutaria; non tamen intentio satisfaciendi præcepto, est absolute necessaria.

Cum attentione tam externa, quam interna juxta probabiliorem ex Decreto Concilii Lateranensis præcipiente, ut Divinum Officium *studiose pariter, et devote recitetur*: sufficit autem, si attentio sit saltem superficialis ad verba rite proferenda, virtualiter saltem perseverans juxta communem, cui nihil officiant distractiones involuntariæ. Ex D. Thoma: nam cum involuntariis distractionibus perseverat utique virtualiter pristina voluntas.

N. B. Applicari nequeunt seu sibi, seu alteri tam in, quam extra chorum, sed eo ipso, quod nomine Ecclesiæ persolvantur, debent pro Ecclesia persolvi, seu pro toto Fidelium cætu; licet pro se, et aliis possint applicari quoad fructus solum ex speciali recitantis devotione, difficultate, molestia, corporis compositione, etc. redundantes: quia nimium stando, genuflectendo, tempore hyemali recitando, majorem experitur difficultatem.

2. Quamvis aliqui velint mortaliter peccare eum, qui sibi, vel alteri particulari personæ Officium divinum quoad integrum fructum tam satisfactorium, quam impetratorium, applicaret, verius tamen alii volunt eum solummodo venialiter peccare, quod de mente Ecclesiæ non constat, nec præsumendum sit, recitantes divinum Officium se velle tam graviter obligare ad illud pro toto populo applicandum.

Peccatum mortale, sive integrum Officium omittatur, sive pars ejus notabilis, qualis juxta communem censetur unum Nocturnum, vel parva Hora.

Duplex peccatum respectu Beneficiati constituitur in Sacris, aut Religiosi alias choro adstricti, juxta aliquos volentes Beneficiatos, et Religiosos teneri ad Horas Canonicas non solum ex virtute Religionis, sed et ex virtute justitiæ, licet alii forte probabilius, unicum duntaxat peccatum contra virtutem Religionis agnoscant etiam in Beneficiato et Religioso.

Obligationem restituendi fructus ex Beneficio perceptos respectu Beneficiati post sex menses ab adeptis, et pacifice possessis Beneficio omittentis, pro rata tamen, et habito respectu ad alia onera; quæ obligatio juxta probabiliorem non est imposita ob læsionem juris alieni, sed solum in pœnam delicti, quam non incurrunt recitantes Horas cum voluntariis distractionibus.

N. B. Parochus omittens totum Officium satisfacit suæ obligationi, si restituit quintam partem; Canonici quartam, Beneficiatus alius tertiam partem fructuum: imo aliqui Parochum ex integro eximunt a tali onere, volentes Beneficium Parochiale non dari præcise propter recitationem Breviarii, sed principaliter propter Officium Curæ Animarum.

Restitutionem fructuum pro neglecto Horarum Canonicarum faciendam juxta præscriptum Constitutionis S. Pii V videlicet, qui omnes Horas unius diei omittit, tenetur omnes fructus correspondentes illi diei restituere; qui Matutinum tantum, dimidiam partem, qui cæteras alias Horas alteram dimidiam: qui harum singulas, sextam partem; quæ restitutio facienda est ante sententiam iudicis; nec potest satisfieri per elemosynas antecedenter factas a Beneficiato. Ex Alexandro VII damnante propositiones 21 et 33.

1. Impotentia physica, aut morali: ad quam reducuntur oblivio inculpabilis, inculpabilis carentia Breviarii; sciens tamen memoriter aliquam partem, ad hanc tenetur: cæcitas quæ tamen excusat solum respectu illius, quod memoriter recitatur: metus, cum qui ex recitatione Breviarii prudenter sibi grave malum timet.

2. Infirmate non solum physica, sed moraliter impossibili cum recitatione Horarum iudicio medici, vel alterius viri experti, et timore, aut Superioris: In dubio an indispositio obstat recitationi, petenda est dispensatio.

3. Charitate, vi cujus excusantur omnes illi, qui nisi totaliter, vel in parte Officium divinum omittant, coguntur aliquod magnum charitatis opus proximo negare, quod raro admodum contingere solet; nec sub hoc titulo venit volens vacare studiis, utpote damnatum ab Alexandro VII, propos. 21.

4. Dispensatione, quam de jure Ordinario solus Papa potest concedere: urgente tamen necessitate etiam Episcopus, nec non Prælatus regularis respectu suorum subditorum.

N. B. Non valens ex aliquâ rationali causa totum Officium recitare, bene vero partem, ad hanc licet minorem tenetur. Ex prop. damnata ab Innocentio XII, num. 54. Si tamen quis ob cæcitalatem, vel aliam causam non posset recitare, nisi aliquos Psalmos, ad hos non tenetur, ne reddatur perplexus; quod si talis cæcus sine suo gravi incommodo posset habere socium, tenetur hunc adhibere, imo et conducere, si sit Beneficiatus.

Non valens ex quocumque demum impedimento recitare horas, non tenetur aliud orare, nec orantem audire, nec substituere alium, qui loco sui orat.

II. Omissio culpabilis inducit

III. Omissio inculpabilis ex

TABULA XX.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI IN GENERE.

Præcepta Decalogi sunt Decem, quorum	I. Primum quatenus	{ Affirmativum, præcipit adorationem, et cultum soli Deo exhibendum. Negativum, prohibet idololatriam, seu ut nulli creaturæ cultus divinus exhibeatur.
	II. Secundum, quatenus	{ Affirmativum, virtualiter, et implicite præcipit, ut nomen Domini, Christi, Sanctorum, ac res sacræ cum veneratione sumantur, quod fieri potest. <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Frequenter ipsum nomen Domini, etc. cum reverentia pronunciando. Invocando ipsam, et laudando cum reverentia. Per illud debite jurando. Vovendo, et promittendo. </div>
		{ Negativum, prohibet <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Invocationes Dei et Sanctorum sine debita reverentia et devotione. Blasphemias in Deum et Sanctos. Juramenta temeraria, præsertim perjuria. Votorum violationem et transgressionem. </div>
	III. Tertium, quatenus	{ Affirmativum præcipit sanctificationem Festorum: <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Auditionem Missæ, de qua Tab. 51. Abstinentiam ab operibus servilibus, de qua Tab. 52. Cessationem ab actibus forensibus, de quibus ibid. num. II. Partim est morale, quatenus præcipit cultum Deo exhibendum, partim cærimoniale, quatenus deferminat diem certum sanctificandum, qui olim erat dies Sabati; nunc vero dies Dominicus. </div> Negativum, virtualiter prohibet profanam Festorum violationem.
	IV. Quartum, quatenus	{ Affirmativum, percipit debitum honorem, et obsequium, levamen, etc. Parentibus. <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Negativum, virtualiter, ac implicite prohibet <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Inhonoratio nem parentum, aliorumque majorum. Contemptum Superiorum, et inobedientiam. Ingratitudinem erga benefactores. </div> </div>
	V. Quintum quatenus	{ Affirmativum, virtualiter, ac implicite præcipit conservationem propriæ vitæ mediis ordinariis procurandam. <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Negativum, prohibet <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Primario injustam proximi, et à fortiori sui ipsius occisionem. Secundario vero, et accessorie omnia ea, quæ ad mortem inferendam concurrunt sive antecedenter, sive concomitanter. Consequenter omne consilium ad mortem inferendam, omnem proximi injustam læsionem, percussionem, vulnerationem, mutilationem, incarcerationem; et cum homo præter vitam corporalem, et naturalem possideat vitam etiam civilem, quæ maxime lingua, scriptis etiam sanciat, omnia illa præterea prohibet, quæ nacta sunt bonum proximi nomen obscurare. </div> </div>
	VI. et IX. Sextum, et nonum, quatenus	{ Affirmativa, virtualiter et implicite præcipiunt servare castitatem, cuilibet statui propriam. <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Negativa, prohibent omnem immunditiam, et luxuriam tam internam, quam externam, tam completam, quam incompletam. De qua Tab. 70 et seqq. </div>
	VII. et X. Septimum, et decimum quatenus	{ Affirmativa, virtualiter et implicite præcipiunt jus suum, quoad bona temporalia cuique tribuere. <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Negativa, prohibent furtum, quo nomine venit late omnis injuria, seu injusta læsio, vel damnificatio proximi in bonis temporalibus. </div>
VIII. Octavum, quatenus	{ Affirmativum, virtualiter, et implicite præcipit primario, ut in judicio veritas manifestetur; secundario vero conservationem famæ, et honoris proximi. <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> { Negativum, prohibet primario, ne quis in judicium vocatus, sive ut reus, sive ut testis, mentiatur, pernicioso mendacio; secundario vero omnem injustam læsionem famæ et honoris proximi. </div>	

TABULA XXX.

DE ADORATIONE, ET CULTU DEO, SANCTIS, REBUSQUE SANCTIS DEBITO.

Adoratio
est reveren-
tia et honor
alicui exhibi-
tus in protes-
tationem
nostræ sub-
jectionis, et
excellentiæ
illius.
Cujus

- I. Divisio est in
1. Internam, quæ fit per actus internos, quomodo solummodo Angeli Deum adorare possunt, actuque adorant.
 2. Externam, quæ fit per actus externos, v. g., prostratione, genuflexione, aut osculo ipsius personæ adoratæ, aut vestis, manusve illius.
 3. Profanam, seu politicam et civilem, quæ est reverentia, et honor debitus alteri propter illius excellentiam creatam humanam, et naturalem, in naturalibus virtutibus, et prærogativis, dignitate, potestate sitam. Hæc debetur hominibus virtuosis, regibus, principibus, magnatibus.
 4. Sacram, et Religiosam, quæ exhibetur personis ob eorum excellentiam supernaturalem, quæ subdividitur in
 1. *Latriam*, per quam intelligitur cultus soli Deo debitus propter suam summam, et increatam excellentiam.
 2. *Duliam*, per quam intelligitur cultus debitus creaturæ propter ejus excellentiam creatam supernaturalem participatam, nempe gratiam, et gloriam.
 3. *Hyperduliam*, per quam intelligitur cultus debitus alicui creaturæ ob excellentiam ejusdem supernaturalem creatam non qualemcumque, sed valde sublimem.

N. B. *Unam Adorationem*, e. g., Duliæ, non differre ab altera, v. g., Latriæ quoad actus externos. Adeoque possunt exerceri, et de facto etiam sæpius exercentur, tam in profana, quam in qualibet specie sacræ, seu religiosæ Adorationis, sed solum inter se differre quoad actus internos voluntatis.
 5. Absolutam, qua aliquid colitur cultu absoluto propter excellentiam suam intrinsicam.
 6. Respectivam, qua aliquid colitur propter excellentiam alterius, quam repræsentat.
 7. Publicam, quæ ex institutione Ecclesiæ, ac ejus nomine exhibetur Sanctis, eorumque Imaginibus, et Reliquiis, uti fit per Sacrificia, Supplicationes, Festa, Officia Divina, etc.
 8. Privatam, quæ cultu privato, seu exhibitio solo nomine, et devotione privata aliquibus, uti exhibere potest, et solet hominibus, vitæ sanctitate, vel martyrii fama insignibus, licet nondum canonizatis, eorumque Reliquiis et Imaginibus. Hinc potest aliquis secluso scandalo Corpus, aut Reliquia alicujus defuncti cum publica sanctitatis fama osculari, eisdem cum honore servare; ejusdem Imaginem imprimi curare, et domi habere; diem obitus ejus privatim colere; in ejusdem vigilia jejunare; eumque orando invocare.
- II. Modus in
- Veteri lege ad diversa sacrificia, aliasque cæremonias determinatus fuit, ut constat ex *Pentateucho Moysis*.
 - Nova, seu Evangelica lege, ex institutione, et præcepto Christi, determinatus fuit ad Sacrificium Missæ et Sacramenta: ex institutione vero Ecclesiæ ad auditionem Missæ, religiosa feriatiione, et persolutione quotidiana divini Officii.
- III. Tempus in
- Veteri Lege ad diem Sabbati, et alia Festa fuit determinatum.
 - Nova, seu Evangelica ad diem Dominicum, et alia Festa.
- IV. Terminus
1. Latriæ
 1. Absolutæ, est Deus, Christus etiam, ut existens in Eucharistia sub speciebus panis et vini, imo et ipsæ species sacramentales tanquam objectum quod.
 2. Respectivæ, est SS. Nomen JESU, Ceræ Papales, Imagines Dei et Christi, Lignum SS. Crucis, Sudarium, Spinæ ex Corona, Sanguis Christi.
 - * Crux, quæ tetigit Christum, duplici titulo est adoranda; id est et in quantum repræsentat nobis figuram Christi extensi in ea, et ratione contactus ad membra Christi.
 - ** Os Judæ; manus illius qui alapam Christo infixit; Crucifixores, etsi adhuc existerent, non essent adorandi; eo quod ex Christi contactu non participaverunt ejus sanctitatem.
 2. Hyperduliæ
 1. Absolutæ est Humanitas Christi, seorsim a Verbo considerata, et Beatissima Virgo Maria.
 2. Respectivæ, earum Imagines ac Reliquiæ, quæ licite a quovis secum portantur, dummodo pie, religiose ac decenter, et tangi possunt etiam a Laicis; et si auferantur, committitur furtum sacrilegum.
 3. Duliæ
 1. Absolutæ sunt Sancti omnes, qui recte invocantur a Fidelibus, non quidem ut auctores bonorum, sed ut amici Dei, patroni, et intercessores apud Deum, et consequenter *transitive*: est dogma Fidei.
 2. Respectivæ, eorum Imagines sive sculptæ, sive pictæ, ac Reliquiæ, scilicet Corpora, Ossa, Sanguis, Membra, Dentes, Capilli, Cineres, Pulveres, Vestimenta, Utensilia, mortificationis Instrumenta, etc. ex Concil. Trident. damnante contrarium asserentes. *Sess. 25. de Invoat., etc.*

N. B. *Nequeunt Reliquiæ publicæ venerationi exponi, nisi sint approbatæ a summo Pontifice, et ab Ordinario recognitæ: ex Tridentino ibidem, approbatione autem semel habita, si alio transferantur, non indigent nova approbatione Episcopi loci, ad quem transferuntur.*

* Deus adorandus est ab hominibus non solum adoratione interna, sed etiam externa: atque adeo utriusque hominis substantiæ operibus, internis videlicet animæ, et externis corporis; idemque dicendum de adoratione, seu veneratione Sanctorum.

TABULA XXXI.

DE SUPERSTITIONE IN GENERE, ET EJUS SPECIEBUS.

Superstio, quæ est cultus vitiosus, quo vel creatura ut Deus, vel Deus indebitè colitur, dividitur in

- I. Superstitionem, *Cultus indebiti*, quæ committitur, dum verus quidem Deus colitur, sed modo indebitè, quæ alia est
1. *Cultus falsi*, quæ committeretur ab eo, qui vel offerret nunc Deo cultum per cæremonias veteris legis, v. g., per circumcisionem, immolationem agni, etc., vel per falsas Reliquias proponeret, vel falsum miraculum, revelationem a Deo sibi factam fingeret, ceu ad animas lucrandas, ceu ad devotionem augendam.
 2. *Cultus superflui*, quæ committitur, dum Deus colitur in certis circumstantiis, certisque imò cæremoniis, quæ neque ad illius gloriam, aut populi devotionem excitandam, neque juxta, imò contra Ecclesiæ institutum, et regulas excogitatæ usurpantur; uti si quis sacrum audire vellet ante ortum solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum; vel die Dominico vellet jejunare, non solitus alias diebus præscriptis ab Ecclesia jejunare, etc.

- i. Perfectam, ad quam requiritur

Ut quod creaturæ tribuitur, sit vere cultus divinus contestans divinam quamdam excellentiam in ea sitam, ac nostram erga eam subjectionem: unde si quis absque eo quod judicaret, inesse idolo aliquid divinitatis, et consequenter sine animo contestandæ diviniæ in eo excellentiæ, ei cultum exhiberet externum, uti faciunt sagæ, non committeret perfectam idololatriam.

Ut talis cultus vere exhibeatur, vel tribuatur creaturæ, seu ut exhibeatur eidem, animo contestandi divinam in ea excellentiam.

- i. Idololatriam, quæ est cultus divinus creaturæ exhibitus diviniturque in

2. Imperfectam, quæ censetur committi non solum cum ex pravo animo erga Deum, cupiditate aliquid a dæmone impetrandi, idolo, vel ipsimet dæmoni voluntarie, ac deliberate cultus externus tanquam Deo defertur, absque tamen judicio, quod illi divinitatis aliquid insit: sed etiam cum quis ex infirmitate, metu persecutionis, tormentorum, mortis, etc. idolo, creaturæ, vel dæmoni exterius tantum, et simulate exhibet cultum Deo debitum; prout legitur factum a S. Marcellino Papa, cujus lapsus passim hodie confictum a Donatistis, dicunt saniores critici, Conciliumque Sinuessanum commentitium.

N. B. *Idololatria originem traxit ex duplici capite, scilicet ex parte hominis, et ex parte dæmonis; ex parte hominis, quod vel creaturam plus nimio amaverit, vel excessive venerando, eidem tandem honorem divinum impenderit: ex parte vero dæmonis, qui hominibus a via virtutis, et justitiæ aberrantibus se colendum exhibuit in idolis, dando responsa, et patrando quædam, quæ hominibus videbantur mirabilia.* Ex D. Thom. 22, quæst. 94, a. 4.

Ex pacto cum dæmone explicito; quæ contingit, cum quis explicitè et expresse petit a dæmone rerum occultarum notitiam, sive simplici petitione et invocatione ejusdem, sive pacto et mutua conventionione, qua petens se obligat ad certa obsequia præstanda dæmoni; qui reciproce promittit se facturum, quod alter petit.

Ex pacto, seu invocatione tacita et implicita dæmonis, ut cum quis occultorum notitiam, aliumve effectum consequi intendit per signa, vel media omnino impertinentia, inepta et vana; quæ scilicet neque ex natura sua, neque ex institutione Dei, Ecclesiæ habent aliquam vim particularem, vel virtutem ad causandum talem effectum. Hæc subdividitur in plures species, præcipue vero in *astrologiam* et *sortilegium*, de quibus Tab. seq.

N. B. *Divinatio supersticiosa cum pacto explicito videtur specie differre ab ea, quæ fit cum pacto implicito.* Ex D. Thoma, qui ait: Multo gravius est dæmones invocare, quam aliqua facere, quibus dignum sit, ut se dæmones ingerant: *ibid.* quæst. 95, art. 3, ad 1, atque adeo inducit malitiam specie distinctam.

Signorum et eventuum, quæ contingit, cum ex observatione variorum signorum de prospero, vel adverso eventu quis aliquid facit, vel evitat: uti sunt, qui die Martis, vel alia die infra horam undecimam, vel duodecimam meridianam nolunt e domo egredi, putantes talem diem, vel horam esse infaustam.

Precum et characterum, cum videlicet ad certum effectum obtinendum adhibentur certæ quædam preces, vel characteres, aut verbo proferendæ, aut scripto gestandæ ad collum.

Mediorum innaturalium, quæ contingit, cum ad causandum certum effectum adhibentur res quædam per modum causarum naturalium; cum tamen nullam habeant ad id causalitatem, ceu naturalem, ceu supernaturalem ex institutione Christi, vel Ecclesiæ.

Sanitarum, qua videlicet ad sanandos morbos adhibentur media varia et inutilia; v. g., nomina ignota, certæ figuræ, cæremoniæ inanes; remedia naturalia quidem, sed quibus aliqua vana adjunguntur tanquam necessaria, v. g., herbæ collectæ in vigilia S. Joannis Baptistæ.

N. B. *De dubio an signa, vel res applicandæ, aut applicatæ habeant aliquam ceu naturalem, ceu supernaturalem virtutem talem effectum causandi, præsumi potest quod habeant. Stante tamen et persistente tali dubio præmittenda est protestatio, quod nimirum talem effectum consequi non vellet, si aliqua vis diabolica, ex quocumque demum pacto subesset.*

N. B. *In dubio an res applicata, vel applicanda, v. g., ad morbum depellendum, vim habeat a Deo, vel dæmone, res illa nequit applicari, saltem extra casum urgentis necessitatis, et in hoc etiam casu præmissa protestatione; quando autem moraliter constat medium esse supersticiosum, nunquam et in nullo casu, aut necessitate licitum est illo uti, quia est intrinsece malum, et protestatio non tollit malitiam.*

- II. Superstitionem rei cultæ, quæ videlicet cultum Deo debitum tribuit creaturæ, quæque ab it
2. Divinationem, quæ est occultorum inquisitio opedæmonis ad hoc invocati, quæque sequitur vel

3. Vanam observantiam, qua media inutilia, et improporcionata ad effectum extraordinarium obtinendum adhibentur, alia est

TABULA XXXII.

DE PRÆCIPUIS SPECIEBUS DIVINATIONIS, ASTROLOGIA ET SORTILEGIO.

Divinationis
species sunt

I. Astrologia
judiciaria,
quæ dividi-
tur in

1. Naturalem, quæ ex motu, cursu, situ, conjunctione, oppositione astrorum prædicat effectus naturales, vel necessario eventuros, ut eclipses, vel contingenter, ut tempestates, vel temperamentum hominis sub tali conjunctione concepti; hæcque est licita, imo utilis humano generi, præcipue quoad tria; scilicet medicinam, agriculturam et nauticam, licet quoad effectus contingentes sit incertissima; et vel ideo eidem fides infallibilis adhiberi nequit absque peccato, non quidem superstitionis, sed imprudentiæ, temeritatis et mendacii.

2. Superstitio-
sam, quæ est fu-
turorum con-
tingentium
prædictio
sumpta ex con-
sideratione as-
trorum, quæ
esse potest vel

Revolutionum, si ex iisdem prædicantur totius anni belli, et pacis vicissitudines, annonæ caritates, morborum qualitates, eventus, mortes magnatum.

Nativitatis, si ex aspectu siderum in puncto nativitatis prædicantur homini eventura per vitæ decursum: v. g., evecio ad talem dignitatem, felicitas, vel infelicitas; mors hæc, vel illa tali loco, tempore eventura.

Electionum, si ex aspectu astrorum prænuntietur, quid in singulis rebus, vel occasionebus agendum, vel omittendum sit, quando e domo egredien-
dum, etc.

N. B. *Prædictorum prænuntiatio ex aspectu astrorum sive certa, sive probabilis solum, dicitur superstitiosa, cum nulla sive certa, sive probabilis connexio astrorum sit cum humana voluntate.*

2. *Conjecturalis solum prædictio præfatorum effectuum non videtur superstitiosa, quia corpora cælestia tametsi non agant in intellectum et voluntatem, influunt tamen in passiones, quibus pauci resistunt: quamvis id asserant aliqui a Sixto V. prohibitum. Constit. Cæli et terræ creator Deus. Tom. 2 Bull. Cherubini, fol. mihi 510.*

1. *Divisorias*,
quibus indaga-
tur, quidnam
cuivis tribuen-
dum de bonis
communibus,
e. g., de hæ-
reditate, quæ
licita est, dum
modo

1. Eventus sortis a solo Deo, ut provido distributore expectetur.

2. Sors fiat simplici animo, et cum debita reverentia sine admixtione alicujus superstitionis, vel rerum sacrarum abusu.

3. Qui sortiuntur, jure æquali fruantur vel pœna æquali digni sint.

4. Intentio sortientium non sit voluntatem Dei inquirendi modo extraordinario, sed solum litium, discordiarum, invidiæ occasionem prædicendi.

5. Non fiat in electionibus ecclesiasticis, cum in his dignior persona eligi debeat. *Ex cap. Ecclesia vestra 3 de sortilegiis.* Quam prohibitionem aliqui volunt extendi etiam ad causam, in quo duo æqualibus suffragiis ad Præbendam, vel Prælaturam electi essent, et non nisi per sortes posset dirimi dubium.

II. Sortile-
gium per
sortes, vel

2. *Consultorias*,
quibus exqui-
ritur divinavo-
luntas circa a-
genda, vel non
agenda, quæ
per se licita
est, sive

Expresse, aut tacite petatur a Deo signum aliquod extraordinarium, quo rem agendam, vel amplectendam manifestet, dummodo præter necessitatem ita petendi a Deo, concurrat ejus jussio, aut specialis ejus inspiratio.

Petatur a Deo occulta solum sortium directio per specialem Providentiam, in quo casu debet concurrere necessitas, vel utilitas spiritualis, vel temporalis grandis; simulque debita reverentia, subordinatio, præmissa ad Deum oratione.

3. *Divinatorias*, quibus futurorum, aut occultorum dependentium a libero hominis arbitrio, manifestatio petitur per media vana, et impertinentia ad Deum minime relata, vel referenda. Quæ divinatio per se illicita est et superstitiosa: quare si quis de facto, ut olim, teste Gonzalez, fiebat, investigaret furtum sumptione Eucharistiæ, aut inspectione astrolabii, seu stellarum situs, aut motus ipsarum, cribri versione, vel taxillorum projectu prædiceret aliquem victoriam consecuturum: vel vero experiri vellet alicujus innocentiam usu aquæ ferventis, aut candentis ferri, talis damnandus esset de peccato superstitionis, quod est ex genere suo mortale.

III. Necroman-
tiam, quæ
est respon-
sio dæmonis
immediate
invocati,
quæque di-
citur

Oraculum, si fiat per idolum:

Valicinium, si per vates:

Aruspicium, si per signa apparentia in visceribus animalium dæmoni immolatorum:

Pythonismus, si per vocem ex umbelico, aut pudendis vatium:

Necromantia, proprietatis per manes, id est mortuos in speciem resuscitatos:

Chiromantia, si per inspecta manus delineamenta:

Augurium, si per observationem garritus aviun:

Auspicium, si per earumdem volatus:

Omen, si per verba alicujus hominis casu aliquo, vel alia intentione prolata:

Geomantia, si per signum effectum in terrâ:

Hydromantia, si in aquâ:

Pyromantia, in igne:

Aeromantia, in aere.

TABULA XXXIII.

DE MAGIA ET MALEFICIO.

Magia, seu
ars operan-
di mira, alia
est

I. Naturalis, estque ratio operandi mira per applicationem agentium naturalium, quæ per se licita est. Hujus ars præcipua est Alchymia, quæ dividitur in resolutoriam, purificatoriam et transmutatoriam, per quarum ultimam secundum aliquos conficitur aurum, quæ ob periculum incidendi in magiam diabolicam prohibita est jure canonico, per extravag. Joannis XXII, cap. Spondent, unico, de crimine fabri.

1. *Notoriam*, qua per certa verba, preces, aut alia signa variæ scientiæ, vel doctrinæ subitanee, et absque labore acquiruntur; uti faciunt anabaptistæ, ad quam reducitur ars cabalistica, dum ei vis divinandi futura infallibilis attribuitur.

N. B. *Vi artis notoriæ acquirens aliquam scientiam, potest ea uti, cum ipsemet usus non pendet ab auxilio dæmonis; hinc sciens ope dæmonis, quodnam medicamentum possit hunc, vel illum morbum curare, licite eo potest uti, sicuti obtinens pecunias ope dæmonis, potest eis uti; dummodo constet eas esse veras pecunias; nec tertio fuisse furto ablatas.*

Qua sanitas a morbis, vel vulnerum curatio in hominibus, vel animalibus, aliarumque rerum incolunitas, aut quodvis bonum procuratur per media, aut signa prorsus vana, inutilia, et ad rem non facientia, quæque nullam naturalem vel supernaturalem vim ad talem effectum obtinendum ex veræ philosophiæ, et fidei principiis habere constat.

2. Mirificam

Cui passim dediti sunt

1. Pastores, qui non raro superstitionibus utuntur, ut gregem suum a bestiis, scabie, vel aliis incommodis tueantur.
2. Fabri ferrarii, qui circa equos sanandos utuntur verbis, vel ex Psalmis, vel ex oratione Dominica depromptis.
3. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel, etc., vanas, et superstitiones adhibent orationes.
4. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes cum certitudine se in bello, vel duello haud fore vulnerandos.

II. Superstitiosa, et diabolica, quæ est ars operandi mira ope dæmonis, dividiturque in artem

3. Maleficam, quæ per certissima signa, ope dæmonis alicui malum infertur, diciturque Maleficium, quod dividitur in

Veneficium, quo nocuum infertur in ipso corpore, rebus mobilibus vel immobilibus, ad quod reducuntur

1. Morbi omnes occulti, pestes, venenationes, intoxicationes, contractiones membrorum, tabes, ac tandem mortes hominibus, vel jumentis a dæmone illatæ ad positionem signorum, qualia plerumque conficiuntur ex capillis, fragmentis, officulis murium, serpentum, etc.
2. Tempestates, grandines, pluvie immodicæ ad frugum destructionem.
3. *Impotentia* coeundi inter conjuges, quod communiter vocatur *Maleficium ligamens*. cum enim potentia coeundi dependeat a duobus principiis, calore scilicet et spiritu, dæmon autem non ignoret media necessaria ad calorem minuendum, et spiritum impediendum, hinc causare potest impotentiam coeundi.

Amatorium, seu *philtrum*, quo per signa, aut media ope dæmonis fit immutatio in affectibus, adeo ut hominis animus flectatur, et excitetur ad amorem carnalem. Colliges utrumque maleficium præter malitiam superstitionis contra virtutem Religionis, et primum præceptum Decalogi continere gravissimam injustitiam cum onere resarciendi in integrum damnum illatum.

Resolves.

1. Maleficium, si mediis naturalibus (quæ ante omnia adhibenda sunt) solvi nequit; pro ejus solutione recurrendum est ad media supernaturalia, tum generalia, tum specialia.
2. Maleficium solutio, si posset a malefico præstari absque novo maleficio, ceu per ablationem signi malefici, ceu per signi contrarii positionem, sine labe superstitionis, potest induci ad ejus destructionem, tum ipse maleficus ex justitia; tum quisvis alius ex charitate.
3. Nequit peti solutio maleficium ab eo, quem constat id sine novo maleficio præstare non posse; imo neque pro casu dubio, an videlicet sine novo maleficio obtineri possit? Bene vero ab eo, qui sine novo maleficio scit quidem antecedens solvere, dubitatur autem, num hic et nunc sine novo maleficio id præstiturus sit?
4. In dubio, an modus solvendi maleficium contineat superstitionem? præmittenda est protestatio, ne fiat novo maleficio, vel nova dæmonis operatione.
5. Nequit peti a dæmone, ut solvat maleficium, quia petitio est signum subjectionis, et indigentia in petente et superioritatis, ac potestatis in eo, cui petitio defertur; imo nec imperative, aut præceptive juberi potest, ut solvat maleficium, eo quod tale imperium (seclusa divina virtute, seu in nomine Christi, et Ecclesiæ per exorcismos) videatur vanum et superstitiosum; quia dæmon homini mortali non subditur, neque ab hoc cogi potest, nisi virtute alicujus pacti cum ipso, per quod dæmoni fit superior.

TABULA XXXIV.

DE TENTATIONE DEI.

I. Formalem, seu expressam, qua quis reipsa dubitando, vel diffidendo de divina aliqua perfectione, ex proposito, et expressa intentione tentaret Deum, aliquid ab eo petendo, vel agendo animo experiendi perfectionis illius veritatem, realitatem; uti censeretur, qui in puteum se projiceret animo experiendi, numve tam potens sit, ut valeat, vel tam bonus, ut eum eripere velit?

II. Virtualement, ac interpretativam, cum quis non quidem practice dubitat de aliqua Dei perfectione, neque intendit inde capere experimentum, nihilominus aliquid agit, quod suapte natura refertur ad Deum tentandum, seu perfectionem divinam experiendam; hujusmodi censentur

Tentatio Dei est dictum vel factum, quo quis absque justa causa explorat: an Deus in se habeat, vel exerceat aliquam perfectionem, quæ communitè dividitur in

Resolves

Qui contempta, et recusata omni medicina, expectant a solo Deo sanitatis restitutionem; quod nequaquam factum fuit a D. Agatha, ut ostendit D. Thomas, 2, 2, quæst. 97, art. 1, ad 3 in Corp.

Qui absque prævio studio, nec a justa causa coacti, prædicare præsumunt, temere confidentes, quod Spiritus Sanctus sibi adsistet, et inspirabit omnia necessaria ad debite prædicandum; atque adeo sperant miraculum; qua spe seclusa cessaret tentationis peccatum, licet non cessaret malitia præsumptionis, et indebitæ prædicationis.

Qui quantumvis irreverenter orent, nihilominus sperant se impetraturos a Deo idem, quod alii orantes reverenter et devote.

Qui more paganorum, et epicureorum viventes, christiane tamen, et pie se morituros credunt.

Qui sponte se exponunt periculo, a quo non nisi divinitus liberari possunt; uti faciunt, qui temere, et sine justa causa necessitatis, vel utilitatis se offerunt ad Martyrium; secus vero illi qui, ut ait D. Augustinus apud Luc. Ferraris, verbo martyrium, n. 21, non humanitus decepti, sed divinitus jussi, nec errantes, sed obedientes id faciunt, uti factum creditur a Samsone.

Qui expectant, vel se offerunt ad probationes vulgares, seu quæ fiunt per duellum, ferracandentia, aquam ebullientem, vel frigidam ad probandam innocentiam; imo etiam per sumptionem Eucharistiæ. Ex D. Thom. 3, part. , quæst. 80, art. 6, ad 3.

Qui hisce temporibus peterent miraculum a Deo ad astruendam fidem coram hæreticis, cum non desint alia signa, et argumenta veritatis cognoscendæ, et aliunde sciri non possit, quod petens miraculum, eo posito, sit convertendus, etsi promittat, et non magis obdurandus in obstinatione et errore, uti Pharisæi visis miraculis Christi, et Simon magus visis prodigiis Apostolorum.

Formalem, et expressam esse gravissimum peccatum, nullam admittens parvitatem materiæ, includensque triplicem malitiam, 1. contra Fidem ob dubitationem; 2. contra spem ob præsumptionem; 3. contra Religionem ob irreverentiam.

Virtualement, et interpretativam esse peccatum ex genere suo mortale; eo quod absque necessitate ulla, aut gravi utilitate miraculum, seu signum extraordinarium petere a Deo, sit agere cum eo, sicut cum curiositatum fautore et patrono; quod absque dubio innuit gravem irrogari irreverentiam divinæ Sapientiæ et Majestati: nihilominus propter ignorantiam, simplicitatem, inconsiderationem, etc., per accidens fit veniale.

Quamvis aliqui velint, quod ob materiæ levitatem tentatio Dei solum interpretativa sit peccatum veniale: Alii tamen probabilius negant dari parvitatem materiæ; quia sive per medium grave, sive leve cum divina ejus potentia, etc., exploretur, Deo semper irrogatur injuria: imo eo majorem dixerim, quo levior est effectus, qui expectatur.

TABULA XXXV.

DE SACRILEGIO PERSONALI ET LOCALI.

Sacriliegium est violatio rei sacræ Dei cultui videlicet, solemniter dedicate, quod communiter dividi solet in

I. Personale, quo persona sacra indigne violatur; committitur vero

1. Violando luxuriose corpus personæ Deo sacræ, quacumque specie luxuriæ, saltem si persona sit ritu solemniter Deo consecrata.
 2. Commiscendo se turpiter cum persona cognatione spirituali sibi conjuncta: imo juxta aliquos, etiam cum propria pœnitente, quod est extra dubium, si id contingat ex sollicitatione in confessione, vel occasione confessionis.
 3. Inferendo violentas manus in Clericum vel Religiosum, sive percussione, sive mutilatione, sive occisione, aut alia atroci injuria contra privilegium canonis.
 4. Subjiciendo personas ecclesiasticas judicio fori sæcularis; seu ad tribunalia sæcularia indebitè trahendo contra privilegium exemptionis, et immunitatis Ecclesiæ.
 5. Exigendo tributa a personis ecclesiasticis extra casum necessitatis.
- Resolves*; violationem corporis personæ Deo ritu solemniter sacratæ, quacumque demum specie luxuriæ, juxta probabiliorem triplicem malitiam specie distinctam continere; scilicet *incontinentiæ* oppositam castitati; *perfidia* oppositam voto, et *sacrilégii* oppositam Religioni: ideoque constitutum in Ordine sacro, vel Religiosum professum peccantem contra sextum præceptum Decalogi secummetipso, vel alia persona, debere exprimere in confessione circumstantiam Ordinis sacri, vel Religiosæ professionis (quamvis aliqui negent, agnoscentes duplicem solum malitiam): ex qua opinione sequitur, etiam violationem personæ Deo simplici voto castitatis adstrictæ habere rationem sacrilégii.

II. Locale, quo locus sacer indigne violatur; committitur autem

1. Violando immunitatem locorum sacrorum, quod fieri potest et solet; vel infringendo fores, ac bonis suis ea expoliando, *ex cap. Conquesti 22, de sententia excommunic.*, vel extrahendo per vim delinquentes, qui ad loca sacra confugiunt juxta dicenda de jure asyli.
 1. Voluntariam, et culpabilem hominis occisionem, *ex cap.*, proposuisti 4, *de consecratione*.
 2. Voluntariam, et mortaliter malam effusionem humani sanguinis, licet causata esset ab existente extra Ecclesiam, *ex cap. si Ecclesiam unico de consecrat. in 6*.
 3. Culpabilem humani seminis effusionem, seu pollutionem, *ex eodem textu*: imo, et per copula maritalem, saltem extra necessitatem, exercitam in loco sacro.
 4. Sepulturam hominis non baptizati tam adulti, quam infantis, extra tamen uterum matris existentis, *ex cap. si Eccl. 26, de consecrat. dist. 1*.
 5. Sepulturam hominis excommunicati, *ex cap. Cœmeteria 7, de consecrat.* Quod post extravagantem Martini V procedit de excommunicato non tolerato et vitando.

Minime vero per solos tactus, aliasve impudicitias cordis, oris, aspectus, amplexus; et ideo priores quinque actus, licet occulti, induunt rationem sacrilégii; secus vero posteriores; imo nec priores exerciti in oratoriis privatis.
2. Exercendo in loco sacro actum, quo poluitur; uti censetur fieri per
 1. Omnis actio judicialis, præsertim criminalis, et quidem, juxta probabiliorem, etiam in causis Ecclesiasticis, *ex cap. Quia 1 de Immunit. Eccl. in 6*.
 2. Negotiatio, quæ fit erectione officinæ, *ex cap. Decet domum 2, eod. tit.*, cujus erectio tamen in cœmeterio non nisi veniale est: imo nullum, si res vendenda ad populi devotionem pertineat, ut candelæ, rosaria, etc.
 3. Manducare et bibere, *ex cap. Non oportet 4, distinct. 42*, quod tamen non excedit culpam venialem: imo factum ex pietate, vel necessitate vacat omni culpa.
 4. Tripudia et clamores profani, *ex cap. Cum decorum 12, de vita et honestate Cleric.* minime tamen tragœdiæ, ad pietatem moventes.

N. B. *Nomine loci sacri veniunt Ecclesia consecrata vel benedicta, cœmeteria et oratoria, publica auctoritate constituta, et deputata ad cultum divinum, seu ad publice peragenda Officia divina, Missas celebrandas, verbum Dei audiendum, Sacramenta administranda et recipienda; quibus adnumerantur monasteria et xenodochia, si hæc sint auctoritate Episcopi erecta, quorum violatio inducit sacrilégium.*
3. Exercendo actionem profanam in loco sacro, uti est

III. Reale, quo res sacræ violantur. Vide seq. Tab.

TABULA XXXVI.

DE SACRILEGIO REALI, ET PÆNIS IN SACRILEGOS.

Sacrilegium reale, quo res sacræ violantur

I. Committitur

- Sacramenta Ecclesiæ, præsertim Eucharistiæ, cujus indigna tractatio importat gravissimam malitiam sacrilegii, sacra vasa ad usum Sacramentorum deputata, ad quæ
1. Indigne tractando res sacras, cujusmodi sunt
- Reducuntur
1. Ædes sacræ, altaria, crux, imagines Christi et Sanctorum, reliquiæ eorum; sacri liquores; nomina Dei, Christi, Sanctorum, Scripturæ sacræ.
 2. Omnia, quæ pertinent ad ornatum altarium et ministrorum, ut palla, corporalia, paramenta, etc.
 3. Bona mobilia deputata ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, fabricam templorum, uti et deposita in Ecclesiis, pia legata, et similia, quæ licet in rigore loquendo non sint sacra, seu consecrata, quia tamen remote saltem ad Dei cultum præ cæteris rebus profanis, specialiter deputata sunt, ideo indigna eorum tractatio, vel injusta usurpatio a jure sacrilegium passim appellatur,
- *** Indigne tractari censentur
1. Sacramenta
1. Invalide ac fecte ea applicando quocumque ex capite;
 2. In statu peccati mortali ea administrando vel suscipiendo;
 3. Tangendo illicite et irreverenter S. Eucharistiam; quod respectu laici peccatum mortale est;
 4. Permittendo, ut particulæ consecratæ corrodantur a vermibus, aut corrumpantur;
 5. Tangendo quæcumque consecrata immediato contactui Eucharistiæ: ut calicem, patenam, ciborium, lunulam ostensorii, chrisma, aram portabilem, etc.
- N. B. *Prædicta tangentes, excepta Eucharistia, laici et fœminæ, secluso contemptu peccant venialiter; a quo eximuntur, si ea ex rationabili causa, vel interposito velo, chirotheca, aut alio instrumento tangantur.*
2. Vasa sacra et paramenta, dum ea propria auctoritate in profanos usus convertuntur; saltem eadem forma permanente: imo juxta aliquos forma etiam destructa: quamvis contraria sit aliorum sententia volens, quod materiam, destructa forma, in usus profanos convertere, non excedat culpam venialem.
 3. Scriptura sacra, cum ea scienter pervertitur; vel cum quis illius sententiis abutitur ad irrisiones, cachinnos, jocos, mendacia, et ad alia peccata præsertim luxuriæ.
2. Injuste res sacras usurpando, quod sit auferendo sive
1. Sacrum de sacro, quod contingit, cum quis feratur aliquid ex rebus præfatis, præsertim vero ex tribus primis, ex templo vel cœmeterio: quod furtum duplicem continet malitiam sacrilegii, realis scilicet et localis.
 2. Non sacrum de sacro, quod contingit, cum quis furatur res non sacras ex Ecclesia, si huic in depositum consignatæ sint; secus vero si solum per accidens, vel casu in Ecclesia extitissent, aut alio loco sacro, quod furtum unicum includit sacrilegium locale.
 3. Sacrum de non sacro, uti cum quis furaretur calicem, e. g., ex privato oratorio, aut cista, vel arca domestica; quod furtum unicum includit sacrilegium reale: quidquid in contrarium jus civile asserat, negans committi sacrilegium per ablationem non sacri de sacro, aut sacri de non sacro; sed solum per ablationem sacri de sacro.
 4. Legata pia, aliaque jura in Ecclesiastica infringendo, detinendo, occupando, defraudando. *Ex Glossa ad cap. Cum sit. 8 de foro competent. ad verb. Malefactores.* Unde usurpans decimas committit sacrilegium.
- Nequaquam vero committitur sacrilegium auferendo Parocho, aut alteri Sacerdoti etiam ex beneficio provenientes pecuniam, frumenta, etc.
- Resolves
1. Plura sacrilegia specie inter se differre. *Ex D. Thoma 2, 2, quest. 99, art. 3,* adeoque in confessione non solum explicandus numerus, quoties; sed etiam species, seu quænam sacrilegia commisit.
 2. Sacrilegium sive illud sit personale, sive reale, sive locale esse peccatum ex genere suo mortale, quod evadere potest veniale non solum ex inadvertentia et indeliberatione, verum etiam ex parvitate materiæ.

II. Punitur, videlicet

1. Exercens copulam cum moniali, si laicus sit, pœna mortis, si clericus, non modo beneficio privandus est, præterea ab ordine depositus detrudendus est in monasterium ad agendam inibi pœnitentiam. Monialis vero libere consentiens debet in aliud arctius monasterium transferri ad agendam ibi pœnitentiam; vel quod magis consonat lapsus gravitati, in perpetuos carceres sui monasterii detrudi.
2. Iniciens manus violentas in clericum vel monachum, incurrit excommunicationem latam in concilio Lateranensi, *relato Can.* Si quis suadente, de qua alibi.
3. Auferens res sacras cum effractione templi, incurrit excommunicationem latam, *cap. Conquesti 22, de sentent. excommunic.*
4. Violans immunitatem ecclesiasticam, incurrit excommunicationem ex dicendis Tab. seq.
5. Abutens missæ sacrificio ad sortilegia, præter pœnas latas a Sixto V et Gregorio 15, incurrit etiam perpetuam inhabilitatem ad præfati sacrificii celebrationem. *Ex decret. sacr. inquisit., de mandato Benedicti XIV, anno 1745, die 21 augusti, Tom. 2 Bull. ejusd. in Append., fol. mihi 46.*

TABULA XXXVII.

DE IMMUNITATE ECCLESiarUM, SEU JURE ASYLI.

- I. Introduc-
tum in si-
militudinem
V legis
1. *Jure gentium*, eo quod omni ætate stabilitum, apud omnes fere gentes viguerit: uti apud Romanos confugientes ad Romuli templum indemnitate nanciscebantur. *Ex Nicol. I, in respons. ad quæsitum 95, a Bulgaris propositum relat. a Bened. XIV, Syn. Diac., lib. 13, c. 18, n. 1.*
 2. *Jure civili* per legem 2, cod. de his qui ad Ecclesiam confugiunt, et per leg. 6, cod. eod., ac per constitutionem Leonis I Imperat.
 3. *Jure canonico* per textus relatos, *can. miror, 8, can. reum, 8, can. frater, 10, can. definitiv. 35, causa 17, quæst. 4, et cap. Inter alia 3, de Immunit. Ecclesiarum.*
- II. Competit
1. Ecclesiis omnibus auctoritate Episcopi erectis, etsi nondum consecratis.
 2. Locis illis, quæ fabricæ Ecclesiæ conjuncta sunt; qualia sunt sacristia, turris, atrium, porticus, etc.
 3. Campanili, quamvis ab Ecclesia sejuncto, dummodo non distet ultra passus triginta.
 4. Cœmeteriis, seu contiguis, seu separatis ab Ecclesia, dummodo auctoritate Episcopi sint erecta, atque in sèpulturam fidelium deputata.
 5. Monasteriis et conventionibus; omnibus locis intra septa monasterii contentis; item villis, seu grangiis regularium.
 6. Omnibus locis piis auctoritate Episcopi erectis, uti sunt seminaria, hospitalia, montes pietatis.
 7. Confugientibus ad Sacramentum Eucharistiæ, quod defertur infirmo, vel ab eo reportatur, aut in processione circumfertur.
 8. Palatiis Cardinalium et Episcoporum.
- III. Gaudent
1. Laici omnes Catholici, cujuscumque ætatis, sexus et conditionis, etsi specialiter interdicti, aut excommunicati etiam denunciati, ut publici Clerici percussores.
 2. Clerici sæculares, juxta probabiliorem et declarationes S. Congregationis, non solum respectu judicis sæcularis, verum et ecclesiastici.
 3. Religiosi delinquentes in monasterio, si confugiunt ad Ecclesiam sui conventus animo gaudendi jure asyli adeo, quod neque a proprio superiore extrahi possint. *Ex declarat. S. Congregat. anno 1627, 19 maii*; quidquid jus civile in contrarium disposuerit extra casum, in quo confugientes ad Ecclesiam id facerent animo sese convertendi.
 - N. B. *Prædicti omnes gaudent jure asyli (excipe, si commiserint delictum exceptum) etiam pro casu quo e carceribus, vel e manibus satellitum sese proripientes, dum ducuntur ad carceres, vel ex his ad supplicium, in Ecclesiam, vel alium locum ex præfatis se recipere.* *Ex decisi. S. Congreg.*
- IV. Non gaudent
1. Publici latrones, quo nomine veniunt illi, qui in frequentatis viis, vel publicis prædæ, rapinæque causa homicidium committunt, et vere commissum fuisse notorie constat. *Ex constit. Gregorii XIV, quæ incipit. Cum alias, inserta tom. Bull. Cherubini, fol. mihi 694.*
 2. Grassatores viarum, seu illi, qui in viis publicis, aut itineribus frequentatis prædæ causa, absque cæde, per quod a publicis latronibus distinguuntur, violenter transeuntes aggrediuntur. *Ex ead. constit.*
 3. Depopulatores agrorum, seu, qui agrorum segetes, vinearum fructus depopulantur, eosdem destruendo, devastando, comburendo, etc., deque hoc constat, et depopulatio agri sit vel totalis, vel notabilis, sive dein sit nocturna, sive diurna. *Ex ead. constit.*
 4. Occidentes, vel mutilantes proximum in ipsis Ecclesiis, Cœmeteriis, etc., sive id faciant in Ecclesia existentes, sive extra Ecclesiam; secus si existentem extra Ecclesiam in atrio, porticu, scalis occiderent, vel mutilarent. *Ex ead. constit.*
 5. Assassini, quo nomine veniunt tam illi, qui pretio conducti alium occidunt, quam qui pretium dant, vel permittunt, ut homicidium committatur, dummodo et mors vere secuta sit, et pretium certum sit, ac determinatum consistens, cœu in pecunia, cœu in alia re. *Ex ead. constit.*
 6. Occidentes alium proditorie, id est cum occiditur quis a vero, vel simulato amico nulla præcedente sive rixa, sive injuria. Quibus adnumerantur tam occidens infantem, vel puerum usu rationis carentem, quam mulier procurans abortum medicamento. *Ex ead. constit. et declar. S. Congregat. relat. a Ferraris, verbo Immunitas Eccl., art. 2, n. 114.*
 7. Hæretici, si propter hæreseos crimen confugiant ad locum sacrum; secus si propter aliud crimen non exceptum. Hinc cum in Germania passim tolerentur hæretici, hi non propter crimen hæreseos, sed propter alia delicta confugere solent ad locum sacrum. *Ex ead. constit.*
 8. Committentes crimen læsæ Majestatis in persona ipsiusmet Principis, quod committi censetur, quando exercetur actio aliqua positiva in ejusdem personæ damnum, vel offensam, v. g., percutiendo, vulnerando, hostiliter invadendo, aut ipsum Principem occidendo. *Ex ead. constit.*
 9. Inferentes vim confugientibus, atque ipsos ab Ecclesia, alioque loco immuni extrahentes, et abducentes. *Ex constit. Benedicti XIII quæ incip. Ex quo divina, edit. anno 1725, quam refert Ferraris ibid., art. 2, n. 90.*
 10. Interficiendo proximum suum animo præmeditato, ac deliberato ex constit. Benedicti XIII, quam confirmavit Clemens XII et Benedictus XIV, *constit. quæ incip. Officii nostri, tom. 3 Bull. ejusd., fol. 278, edit. Rom., §. 9 et seqq.*
 11. Occidentes proximum, licet in rixa, dummodo non fuerit homicidium casuale vel ad propriam defensionem. *Ex constit. Clementis XII, edita pro ditione temporali Pontificia; quam Benedictus XIV, ad diversa alia dominia extendit, ibid. loc. cit.*
 12. Occidens hominem in duello, sive publice, sive privatim indicto, sive occisus mortuus fuerit ex vulnere in duello accepto, seu in loco conflictus, sive extra illum. *Ex Benedicto XIV, constit. detestabilem, insert. tom. 4, Bull. ejusd., fol. 22, §. 6, edit. Venet.*
 13. Falsificantes litteras apostolicas. *Ex Benedicto XIII.*
 14. Furtum commissum a Ministris montis pietatis, vel alterius publici telonii, aut banchi, adeo ut arca ita minuat, ut pœnæ ordinariæ locus sit; *ex eod. Benedic. XIII, in relata constit.*
 15. Conflantes, adulterantes, vel detondentes quascumque monetas aureas, vel argenteas, etiam Principum exterorum; vel ipsas monetas ita conflatas, adulteratas, et detonsas scienter expendent. *Ex constitut. Benedicti XIII ibid.*
- Asyli jus, quo prohibetur extractio malefactorum ab Ecclesia, et aliis locis sacris

TABULA XXXVIII.

DE PRIVILEGIIS JURIS ASYLI, ET PŒNIS VIOLATORUM EJUSDEM.

Juris asyli

I. Effectus, seu privilegiasunt, nimirum

Confugientes ad Ecclesiam, vel alia loca Religiosa, debent a rectoribus earum recipi; nec inde possunt expelli, aut excludi. Et si judex promissione securitatis, vel impunitatis reum inde deturbaret, fides ei necessario est servanda, vel denno restituendus est loco asyli, secus vero si solum blanditiis, vel suasionibus id obtineat: imo nec si ab aliquo tertio, v. g., occulto inimico rei, dolo, fraude, et mendacio ad exeundum induceretur.

Rectores Ecclesiarum, etc., nequeunt reum extradere potestati sæculari, etiam recepto impunitatis juramento, extra casum, quo certo constaret delictum esse exceptum, et requisiti essent a potestate sæculari. *Ex Greg. XIV, constit. præc., Tabula relativa.*

Rectores Ecclesiarum, etc. Reum nequeunt extradere potestati sæculari pro casu dubio, an delictum sit exceptum, sine licentia Ordinarii. *Ex Greg. XIV et Benedict. XIII, cit. constit., §. 9.* bene vero si clare, et indubitanter id constet; in quo casu opus non est, ut extradatur præmissa protestatione. Optime agent, si in omni casu exquirent ordinarii consensum.

Ecclesia, vel alius sacer locus de bonis suis tenetur reum alere, nisi propria habeat bona, vel aliunde a consanguineis habere possit.

Nemo potest prohibere, ne reo in loco asyli existenti deferantur necessaria ad victum et vestitum, debetque ei admitti locus pro naturæ necessitatibus etiam extra locum asyli.

Nequit reus, quamdiu existit in loco asyli, damnari ad mortem, vel ad aliam pœnam corporalem. Neque potest spoliari suis, quæ secum ad locum asyli tulit.

Minimeque ad carceres rapi, vel in vincula conjici a potestate sæculari, etiam pro casu, quo constaret delictum esse exceptum: excipe, si potestas ecclesiastica requisita renueret reum ultra custodire.

Non potest reus, quem liquido constat non admisisse delictum exceptum, accipiens asyllum, in hoc sive custodiri, sive ad carceres rapi, ab aliqua, quacumque demum potestate; *ex declarat. S. Congreg. et Benedicto XIV, lib. Instit. Eccl., inst. 41, §. 7.* Extra tamen locum asyli potestas sæcularis potest ponere custodes, dummodo liber permittatur accessus deferentibus necessaria reo. Si tamen dubium sit, et a fortiori si constet delictum esse exceptum, rector Ecclesie, etc. requisitus, tenetur reum caute custodire. *Ex Greg. XIV, ibid.*

Neque pro casu dubio, neque pro casu certo excepti criminis, potest potestas sæcularis delinquentem e loco asyli extrahere absque licentia expressa ordinarii, *ex Greg. XIV et Bened. XIII, ibid.*

Rei criminis excepti antequam extradantur brachio sæculari, debent duci ad carceres curiæ ecclesiasticæ, ibique per Episcopum, vel alium examinari, an commiserint relicta excepta? Quo comperto saltem ex indiciis, et conjecturis eos delicta excepta commisisse, extradi debent brachio sæculari.

II. Violatores præter reatum gravissimi sacrilegii

1. Jure civili gravissimis pœnis afficiuntur, teste Benedicto XIV qui refert, quod sæculo IV Eutropius, qui Imperatorem Arcadium ad jus asyli penitus abrogandum impulerat, post annum omnis honoris titulo destitutus, ut evaderet Gainæ furorem, ipse primus confugerat ad Ecclesiam; ast non meruit frui asylo, quia jussu Imperatoris in ipsa Ecclesia captus fuit et condemnatus: uti legitur in vita S. Joannis Chrysostomi, *lib. Instit. Eccl., Instit. 41, §. 1.*

1. Excommunicationem subeunt a variis Pontificibus et conciliis latam, innovatam, confirmatamque præsertim a Tridentino, *sess. 25, de refor., cap. 20.* Gregorio XIV, Benedicto XIV, quæ est latæ sententiæ reservata Sedi Apostolicæ *ex decret. Clementis VIII, et declar. S. Congregat.* in una lyciensi, anno 1617. Neque regulares habentes alias potestatem in reservatam, possunt ab ea absolvere *intra Italiam.*

2. Jure Canonico

2. Privantur omni beneficio, et privilegio ecclesiastici confugii, et asyli tum apud Ecclesias, et loca omnia ab ipsis sic violata, quam apud alias quas-cumque Ecclesias et loca religiosa, *ex Benedicto XIV, Constit. quæ incipit Officii nostri, insert. tom. 3, Bull. ejusd., fol. 278, §. 14, edit. Rom.*

3. Non debent absolvi, nisi primo restituto reo, præstitaque læsæ Ecclesiæ satisfactione; quæ restitutio fieri debet publice, et solemniter ipsi Ecclesiæ per eos, qui reum extraxerunt, *ex declarationibus S. Congreg., vid. Ferraris verb. Immunitas, Eccl., art. 3, anno 103.*

III. Violatores censentur, qui

1. Aliquem etiam criminis excepti reum existentem in loco asyli sine expressa licentia Episcopi, vel alterius ab eo deputati capere, extrahere, in vincula conjicere, inque carceres detrudere præsumunt.

2. Id solum attentaverunt facere, effectu non secuto; seu qui Ecclesiam, monasterium, etc., invadunt eo fine, ut reum capiant, extrahant, etc., quamvis id efficere non possint, vel quia reum non inveniunt, vel quia rector Ecclesiæ validam facit resistantiam.

3. In loco asyli capiunt, extrahunt, aut in vincula conjiciunt volentem, consentientem, ac permittentem, sicque juri suo, seu privilegio cedentem.

4. Mandant capi, vel extrahi, vel id conantur et attentant.

5. A fortiori capientes, vel extrahentes: loco asyli non gravatum crimine excepto, vel etiam dubio,

TABULA XXXIX.

DE NATURA ET DIVISIONE SIMONIÆ.

I. MENTALEM, quæ contingit, cum quis offert, vel dat temporale animo, et intentione alterum movendi ad sibi, vel alteri tribuendum spirituale, vel spirituali annexum, vel vicissim; absque tamen ullo pacto seu expresso, seu tacito eatenus, ut prava illa intentio dantis vel accipientis, neque ex opere externo, neque ex ejus circumstantiis aliquo modo se prodant.

II. CONVENTIONALEM, quæ esse potest, vel

Pure conventionalis, si supposita conventione expressa, vel tacita externe manifestata dandi spirituale pro temporali, aut vicissim, ex neutra parte sit secuta traditio.
Mixta, ex conventionali et reali, si supposita conventione, ex parte solum unius sit secutus effectus.
 N. B. *Si conventio non sit ab altero acceptata, non dicitur conventionalis, sed mentalis, quia non est vera conventio, usquedum non acceptetur promissio; nam conventio ex jure dicitur: Duorum, vel trium in idem placitum consensus tacitus vel expressus.*

III. REALEM, quæ contingit, dum conventio ex utraque parte executioni mandatur, saltem inchoative, seu cum et res temporalis pro spirituali data est, et spiritualis pro temporali, acceptata saltem inchoative. Censetur autem inchoative datum, vel acceptum temporale pro spirituali, si obligatus dare, e. g., centum florenes pro consecutione beneficii, dedisset interim decem vel viginti.

Simoniam est studiosa voluntas emendi, vel vendendi spirituale, vel spirituali annexum pro temporali, quæ dividitur in

IV. CONFIDENTIALEM, quæ committitur, cum quis beneficium ecclesiasticum cuiquam providet eligendo, postulando, præsentando, resignando; vel electum, præsentatum, etc., instituendo, confirmando, cum certa confidentia, id est cum expresso, vel tacito pacto, conditione, ut is, qui beneficium adeptus est, suo tempore iterum cedat ipsi præfato modo providenti, aut alteri, e. g., fratri, nepoti suo; vel alicui aut partem, aut pensionem ex fructibus beneficii præstet.

N. B. *Non censetur simonia confidentialis, cum quis fundat beneficium ea conditione, ut ipse vel filius, aut nepos eo primus investiat. Ex Bened. XIV, lib. Instit. Eccl., Instit. 95.*

N. B. 1. *Simoniam est peccatum sacrilegii gravissimum, quia per eam vel maxime res sacræ profanantur, indignissime tractantur, iniquissime contemnantur, et vilipenduntur eo ipso, quod instar temporalium rerum venalitati subjiciuntur: ideoque nullam admittit materiæ parvitatem, et in jure vocatur EXECRABILE FLAGITIUM, TURPISSIMUM LUCRUM, CRIMEN LÆSÆ MAJESTATIS.*

2. *Simoniam non includit malitiam injustitiæ: includeret tamen, si venditor rei spiritualis nullum pateretur incommodum, nullumque emolumentum amitteret, juxta probabiliorum.*

V. JURE NATURALI, ac divino prohibitam, quæ contingit, dum pro re temporali datur, vel promittitur res vere spiritualis, aut spirituali annexa, de qua in sequenti Tabula.

VI. JURE solum ECCLESIASTICO prohibitam, quæ committitur, dum datur, vel promittitur spirituale pro spirituali, vel temporale pro temporali contra prohibitionem Ecclesiæ, de qua in Tab. XLI.

* Etsi simonia a Simone Mago denominationem accipiat, non tamen hic hujus nefandi criminis auctor fuit. Plures enim ante illum ejusdem criminis rei fuerunt, inter quos numerantur Jason, quem pro obtinendo sacerdotio multa talenta regi Anthioco obtulisse, liber II Maccabæorum, c. 5, commemorat: Giezi Elisæi famulus qui, quantum in illo fuit, sanitatis gratiam vendidit Naaman Syro: Judas, qui triginta argenteis infinitum bonum vendidit. Nomen accipit ab eo, ut ait Reiffenstuel, lib. 5 Decretal., tit. 3, n. 2; quia ipse primus in N. Testamento per Apostolos jam promulgato rem maxime spirituales, mirabilem illam potestatem videlicet conferendi Spiritum Sanctum malitiose pecuniis emere volebat. Actor. 8, v. 15. Hinc Glossa allata ad initium causæ primæ putat vocandos Gieziticos qui gratiam vendunt; simoniacos vero, qui eam emunt, cum Giezi vendere, Simon vero pecunia emere voluerit dona Sp. Sancti. Hæc pro eruditione.

** Hanc materiam valde practicam esse, experientia testatur, non quidem aperte et explicite, sed variis modificationibus involutam, et consequenter ejus in tota sua latitudine notitiam confessario valde necessariam.

TABULA XL.

DE SIMONIA JURE NATURALI DIVINO PROHIBITA.

Simoniam prohibita jure naturali divino committitur, dum

- I. OFFERTUR, DATUR, RECIPITUR
1. Temporale pro *administratione Sacramentorum vel Sacramentalium*, si detur vel recipiatur per modum pretii, secus vero si per modum stipendii ad honestam sustentationem ordinati; licet etiam id exigatur vel in pactum deducatur; dummodo exigatur solum id, quod vel ex jure ecclesiastico, ex consuetudine, vel legitima præscriptione dari solet et debet; quod intelligitur etiam respectu illius, qui habet media aliunde.
 2. Temporale pro *precibus, orationibus*, aut alio bono opere supernaturali per modum pretii; secus vero si detur per modum stipendii ad honestam sustentationem; vel sub spe obtinendarum precum, aliorumve bonorum spiritualium: imo nec si detur sub conditione obtinendi spirituale, seposito tamen titulo retributionis.
 3. Temporale pro *præsentatione, collatione, etc. beneficii*, quo nomine venit etiam *prælatūra regularis*, juxta probabiliorem. Secus Commendæ ordinis melitensis. *Ex Bened. XIV in Syn. Diac., lib. 12, c. 5, n. 15 et seqq. præsertim 17*, et quidem pro casu etiam, quo detur tertio, cum huic detur ea conditione, ut apud patronum, vel collatorem pro ipso intercedat, committitur simonia; secus vero si pro sola informatione de qualitatibus et meritis.
 4. Temporale pro exercitio *potestatis, et jurisdictionis ecclesiasticæ* seu contentiosæ, seu voluntariæ, ut pro *absolutione, dispensatione, etc.*
- II. Temporale EXIGITUR, vel extorquetur
1. Pro *functionibus et actionibus spiritualibus*, debitis ex officio, pro quo habentur redditus sufficientes, quando illud exigere, nec jus, nec publica autoritas, nec consuetudo permittit. *Ex cap. clericos 6, causa 1, quæst. 2.*
 2. Pro labore intrinseco, et inseparabiliter annexo ipsi functioni spirituali; secus pro labore extrinseco, nisi hic aliunde debeat ex officio.
 3. Ante præstitam functionem spirituales debitam ex officio sub *comminatione* non prius præstandi functionem illam spirituales. *Ex cap. Ad apostolicam, 42 de Simonia.*
- III. DATUR, PROMITTITUR, vel RECIPITUR temporale pro
1. *Obtinendo suffragio in electionibus* ad beneficia ecclesiastica; vel titulo gratuitæ compensationis pro obtinendo, v. g., spirituali beneficio. *Ex Innocentio XI damnante propositionem 45.* Imo et dum solum promittitur, illum gratificatum iri saltem pro casu, quo his verbis intenderet revera dare, vel præstare temporale pro spirituali.
 2. *Omissione actus spiritualis*, qui sit ordinis, vel jurisdictionis ecclesiasticæ, ut negare absolutionem disposito, suffragium digno; secus vero omissione actus, qui non sit ordinis vel jurisdictionis; ne, v. g., Sacerdos celebret, ne recitet horas canonicas, ne excipiat confessionem, ne baptizet, etc.
 3. *Ingressu ad Religionem, vel admissione ad professionem*: imo juxta probabiliorem, etiam si exigatur solum titulo honestæ sustentationis, in supposito, quod monasterium habeat sufficienter redditus; secus vero si esset destitutum mediis, et redditibus sufficientibus.
 4. *Excédenda justa vexatione*, seu ne quis incipiat justam vexationem, vel ab incæpta desistat, in beneficio sive jam acquisito, sive primo acquirendo; secus vero si detur, ut impediatur vexatio injusta saltem ab eo, qui non obesse modo, sed et prodesse potest de jure; e. g., præsentando, eligendo, confirmando, dando votum: si tamen daretur ad redimendam injustam vexationem in jure plene acquisito et possesso, nulla esset simonia: uti in jure cap. 28, de Simon. et D. Thom. 2, 2, quæst. 100, art. 2, ad 5. Vide tamen, quæ Benedict. XIV in *Synod. Diac., lib. XI, cap. VI, n. 7 in fin., et lib. Inst. 93* dicit.
- IV. EMITUR, VENDITUR, aut COMMUTATUR temporale concomitanter, vel consequenter spirituali annexum: secus vero si sit annexum antecedenter, in quo casu id, quod venditur ad usum profanum, ante traditionem debet infringi, vel alias ita tractari, ut amittat consecrationem.
- V. VENDITUR jus patronatus secundum se præcise spectatum juxta communiorem; secus si vendatur per accidens; vendendo scilicet bona, quibus est annexum, dummodo ratione hujus præcise juris bonum illud non pluris vendatur.

TABULA XLI.

DE SIMONIA JURE ECCLESIASTICO PROHIBITA.

Simoniam juris Ecclesiastici, (quæ est pactio quælibet, aut conventio ab Ecclesia sub pœnis Simonie inhibita, quatenus labem redolet simoniacam) committitur, dum

I. VENDITUR

Beneficium Ecclesiasticum, in quantum importat jus percipiendi fructus temporales juxta aliquos, et communior talem venditionem reducit ad Simoniam jure divino vetitam. Jus Patronatus secundum se. *Ex cap. De jure Patronatus*; quamvis alii id reducant item ad Simoniam jure divino prohibitam juxta dicta in Tabula XXXIX. Chrisma, seu oleum catechumenorum, vel infirmorum consideratum præcise ratione materiæ. *Ex cap. Non satis 8, et cap. In tantum 36, de Simonia et Benedicto XIV Constitutio.* Sepultura sumpta pro ipso loco sepulcri, seu parte cœmeterii, vel templi. *Ex cap. Non satis 8, et cap. Audivimus 41 de Simonia.* A fortiori si sepultura sumatur pro jure sepulturæ sito in eo, ut quis jure sepeliatur in terra sancta; quia in hoc casu committeretur Simonia stricte talis et juris divini; cum tale jus sit mere spirituale. Pensio Clericalis, quæ scilicet datur vel Parocho seni, vel renuncianti beneficium, vel Clerico pauperi, vel ad litem in beneficio componendam. Officium extrinsece tantum ordinatum ad rem sacram, uti sacristæ, œconomi, etc. *Ex cap. Consulere 33 de Simonia*; in supposito tamen quod præfata officia soleant per Clericos exerceri; secus vero si per Laicos.

II. RESIGNATUR

Beneficium cum clausula *non aliter*, seu in favorem tertii sine consensu summi Pontificis, non vero si resignatio fiat simpliciter in manibus ordinarii, ea etiam intentione, spe, supplicatione, ut alicui certæ personæ conferatur. Beneficium cum conditione, aut pacto, ut ille, in cujus favorem fit resignatio, solvat resignanti expensas, quas fecit in assecutione beneficii, aut facere debeat pro expeditione litterarum respectu resignationis faciendarum.

III. PERMUTATUR

Beneficium cum alio beneficio absque superioris autoritate. *Ex cap. Pactio 8 de Pactis.* Jus patronatus, sive cum alio jure patronatus, sive cum alia re spirituali sine consensu Episcopi saltem, si jus illud transferatur in Laicum, et præcise secundum se: non vero si transferatur una cum fundo. Beneficium cum obligatione compensandi inæqualitatem fructuum spiritualium, v. g., decimarum, obligationum, etc. absque consensu Papæ. Consensus ordinarii non sufficit juxta communiorem.

IV. CONVENITUR

Inter resignantem, et resignatarium de cassanda, seu abolenda pensione assignata, et constituta autoritate superioris per anticipatas solutiones, vel anticipandas, si talis conventio fiat concomitanter ad resignationem beneficii factam cum reservatione pensionis in electionibus regularium de reciproco suffragio ad electiones.

V. REDIMITUR pensio propria auctoritate juxta aliquos, licet alii talem redemptionem absolvant a Simonia.

VI. ACCIPITUR aliquid etiam sponte oblatum pro examine ad Parochiam, aut pro collatione primæ tonsuræ, ordinum; ac litteris dimissorialibus, excepta decima aurei parte pro notario non habente salarium. *Ex Tridentino sess. 21, cap. 1, et sess. 24, cap. 18 de Reformat.*

VII. EXIGITUR pecunia pro honesta sustentatione a volentibus ingredi Religionem ex suppositione, quod monasterium habeat redditus sufficientes. *Ex Concil. Lateranensi relato cap. Quoniam 40 de Simonia.*

N. B. *Aliqui volunt, quod tum exigentes, tum dantes taliter, dum monasterium sufficientes habet redditus, committunt Simoniam jure divino vetitam; alii tamen negant, quibus adhæret Bened. XIV, Syn. Diœc., c. 6, n. 3. Nam non exigitur pro ipso præcise ingressu. Nulla tamen committeretur Simonia exigendo pecuniam ex eo, quod parentes cogant ingressuros monasterium cedere omni juri hæreditario, vel alteri justæ prætensioni, aut ipsimet id præstarent, vel sponte inducerentur ad præstandum.*

TABULA XLII.

DE NOTIS, SEU REQUISITIS AD VERAM SIMONIAM.

<p>I. MATERIA, seu Merces, quæ sunt res, vel</p>	<p>Spirituales secundum se, quales censentur</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Essentialiter</i>, et ex natura omnes gratiæ supernaturales tam <i>gratis datæ</i>, quam <i>gratum facientes</i>; habituales et actuales, uti et omnes virtutes tum theologicæ, tum morales. 2. <i>Causative</i>, quæ aliquo modo sunt causa rerum spiritualium essentialium; quales sunt omnia sacramenta, sacramentalia, officia ecclesiastica ordinata ad finem seu spiritualem, seu supernaturalem, v. g., prædicatio verbi Dei, orationes, quæ fiunt ex institutione Ecclesiæ. 3. <i>Effective</i>, quæ procedunt ab officio, vel jurisdictione spirituali proxime, tanquam a causa, uti sunt patratio miraculorum, actus officiorum, et potestatum spiritualium, ut ordinare, consecrare; actus omnes jurisdictionis spiritualis fori interni et externi, uti dispensatio in votis, juramentis, etc. electio, postulatio, præsentatio, institutio, collatio investituræ, beneficiorum, dignitatum, prælaturarum ecclesiasticarum.
	<p>Temporales spirituali tamen annexæ, sive</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Antecedenter</i>, quales censentur, quæ prius jam exstiterunt, et præsupponuntur, antequam rei spirituali adnectantur, ut Ecclesiæ, calices, patenæ, paramenta, etc. quæ præsupponuntur ordinata ad consecrationem, vel benedictionem. 2. <i>Concomitanter</i>, quæ cum re aliqua spirituali intrinsece, ac inseparabiliter connectuntur, ut quivis labor et actio, sine qua functio sacra, seu spiritualis exerceri nequit. 3. <i>Consequenter</i>, quæ rem spiritualementanquam causam supponunt, eam sequuntur, sive effectus, uti sunt jura decimandi, sive fructus ex beneficio Ecclesiastico percipiendi.
<p>II. PRETIUM, quod loquendo de Simonia juris divini debet esse aliquid temporale, sive sit</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Munus a manu</i>; quo nomine venit non solum pecunia, sed etiam omnis alia res temporalis pretio æstimabilis utilitatem aliquam, vel commodum afferens, sive sit mobilis, sive immobilis, sive corporea, sive incorporea. 2. <i>Munus a lingua</i>; quo veniunt non ipsæ preces, et commendatiivæ simpliciter factæ ab illo, qui petit spirituale, utpote licitæ, sed preces, laudes, recommendationes, intercessiones, quæ pro beneficio, vel alia re spirituali interponuntur, aut interponendæ promittuntur, aut exiguntur apud principem, communitatem, magnatem, vel alium quemcumque ab illo, a quo petitur res spiritualis. 3. <i>Munus ab obsequio</i>; estque quodvis servitium, vel obsequium temporale præstitum, vel præstandum pro spirituali, uti agere cappellanum Episcopi, instructorem juventutis, etc. pro obtinendo beneficio.
	<p>Sive <i>expressum</i>, ut si quis diceret, v. g., promitto, do, præsto, vel de futuro hoc temporale ea tamen conditione, seu onere, ut mihi des, conferas, præstes, etc. hoc, vel illud spirituale, v. g., beneficium.</p> <p>Sive <i>tacitum</i>, nullo quidem adjecto pacto externo, intentione tamen, animo, fine et motivo consequendi spirituale; quod colligi potest</p>	<p>Pro foro interno ex dictis ipsius pœnitentis, si nempe dans, vel offerens temporale pro spirituali, offerat pro fine et motivo, et quidem principali habuisse consecutionem spiritualis, et quidem ex debito, quod colligi potest consequenter, si delusus conqueratur, obmurmuret, judicetque sibi factam fuisse injuriam.</p> <p>Pro foro externo ex circumstantiis, seu</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ex qualitate personæ dantis, vel accipientis, si sit pauper, vel dives. 2. Ex qualitate muneris, si videlicet magni, vel minoris pretii sit res data. 3. Ex tempore donationis, si scilicet datum, vel oblatum fuit instante necessitate. <i>Ex Glossa in cap. Etsi questionis 8, de Simonia.</i> 4. Ex effectu, si dans, vel præstans munus temporale conqueratur de non adepto spirituali.
<p>III. PACTUM</p>	<p>Cujus defectu nulla committitur Simonia, dum</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Promittitur fecte temporale pro spirituali, vel vicissim, licet talis fecte promittens semper graviter peccet: imo juxta aliquos, nec est Simonia promittere temporale pro spirituali sine voluntate implendi. 2. Quis simpliciter se commendat pro aliqua re spirituali, e. g., beneficio, sicut qui beneficium confert habito respectu ad instantiam factam. 3. Datur, vel præstatur obsequium aliquod sine intentione inducendi in alterum strictam obligationem sibi illud spirituale conferendi, sed gratis, et liberaliter. Hinc licite potest quis servire Episcopo, vel alteri spe remunerationis. <i>Ex Glossa in cap. Cum essent 12, de Simonia ad verb.</i> Promiserat. Quod si ea intentione, et animo præstetur temporale, ut alter inde moveatur ad dandum spirituale, esset Simonia. <i>Ex Innocentio XI damnante</i> proposit. 45. 4. Datur, vel offertur temporale, præciso quocumque prævio pacto tam implicito, quam explicito post obtentum spirituale, ex mera gratitudine. Excipiantur dantes, vel recipientes pro examine ad Parochiam, collatione ordinum, et dispensationibus.

Notæ, seu Requisite ad veram Simoniam sunt, debentque concurrere

TABULA XLIII.

DE PŒNIS SIMONIACORUM.

- I. MENTALEM pure talem nulla est, quamvis facienda sit restitutio percepti temporalis pro spirituali, secus vero spiritualis.
- II. CONVENTIONALEM pure talem nulla est, nisi in Simoniam *confidentialem* in electione Papæ.
- III. MIXTAM ex conventionali et reali etiam nulla est. *Ex stylo curiæ, rotæ et S. Pœnitentiariæ*, nisi in Simoniam *confidentialem*; et ideo, qui percepto spirituali, non præstat temporale promissum, nullam juris pœnam incurrit; imo nec si post tempus aliquod præstaret, saltem attento foro conscientiæ. *Ex Tornello.*

1. *Ingressu Religionis* est

1. Excommunicatio ipso facto reservata summo Pontifici, quam incurrunnt tam dantes, quam recipientes. *Extrav. sane de Simonia.*
 2. Infamia juris, si delictum sit notorium et consequenter irregularitas.
 3. Translatio Simoniaci admissi ad arctius monasterium; nec in eodem absque dispensatione Papæ manere potest. *Cap. 25 de Simonia.*
 4. Restitutio percepti temporalis; ad quam tamen non tenetur, si percipiens sit monasterium; si vero sit abbas, vel abbatisa, aut alius ex monasterio, debet converti in communem usum.
 5. Suspendio ab officiis capitularibus Papæ reservata, lata in conventum si consenserit. *Extrav. sane de Simonia.*
- N. B. *Prædictæ Pœnæ non incurrunntur, nisi secuta professione ex Lessio et aliis. Reiffenstuel, lib. 5 Decret., tit. 3, n. 235. Nunquam a monialibus recipientibus temporale.* Reiffenst. loc. cit., n. 256. Layman, lib. 4, Tract. 10, n. 3, fundati in declarat. Clement. VII, et Innoc. VIII.

2. *Collatione, et susceptione ordinum* est

1. Excommunicatio latæ sententiæ tam in conferentem, quam in suscipientem.
2. Suspendio, vi cuius ordinans a collatione omnium ordinum, et exercitio munerum Pontificalium suspenditur per triennium; et ubi recepta est Bulla Sixti V, etiam ab ingressu Ecclesiæ. *Cap. de Simonia.* Ordinatus vero ignoranter simoniace ipso jure ab ordine taliter suscepto suspenditur, scienter autem ab omnibus seu simoniace, ceu non simoniace susceptis, quamvis crimen esset occultum. *Ex Extr. Cum detestabile de Sim.*
3. Restitutio percepti temporalis, si collatio facta sit sine damno et incommodo conferentis.

IV. REALEM commissam in

3. *Provisione beneficii Ecclesiastici*, est

1. Excommunicatio major reservata summo Pontifici, provisione quomodocumque facta ceu per electionem, constitutionem, ceu per præsentationem, confirmationem.
 - A seipso scienter commissam juxta omnes.
 - A seipso ignoranter ignorantia etiam invincibili sive juris, sive facti commissam juxta veriorum.
 - A tertio, ipso tamen sciente et non contradicente: secus vero si ipso contradicente et ignorante, quod alter prosequatur in Simonia; nec ante collationem venisset in cognitionem. *Ex c. Sicut 33 de Sim.*
 - A tertio ipso omnium ignorante juxta probabiliorem. *Ex stylo ordinario absque Simoniaco ingressu.* Excipe casum, quo a tertio illo id factum fuisset in odium et fraudem; ut scilicet tali modo ab assecutione illius beneficii inhabilem redderet, *ex cap. 22 de Simon.* vel ipse bona fide per triennium jam illud possedisset, *ex Cabass. Less. Laym. Delugo, Goma, Rebuff. P. Antoine, etc.* quia illa verba *absque Simoniaco ingressu* videtur in rigore requirere, ut Simonia se teneat ex parte ingredientis.
2. Provisio ipso jure nulla est, sive sit facta per Simoniam
3. Dimissio beneficii Simoniace percepti etiam ante sententiam judicis. *Ex jure Eccles. In Extrav. cum detestabile 2 de Simon.* Quod si sine gravi incommodo, et infamia dimitti non posset, posset retineri animo petendi dispensationem. *Ex eodem.*
4. Restitutio fructuum ex beneficio perceptorum; secus vero eorum, quos percepisset intuitu laborum, aut functionum, e. g., Parochialium. *Ex eodem juris textu.*
5. Inhabilitas perpetua provisi ad idem beneficium obtinendum, etiam ante judicis sententiam.
6. Privatio beneficiorum prius obtentorum, ac depositio a ministerio altaris post judicis sententiam.
7. Inhabilitas perpetua ad quævis alia beneficia; sed post judicis sententiam.
8. Restitutio percepti temporalis ante judicis sententiam ipsi danti: post sententiam vero Ecclesiæ, in qua est beneficium, vel pauperibus. *Ex cap. De hoc 11 de Simon.*

Pœnæ statutæ in Simoniam

V. CONFIDENTIALEM

- Mentalem* pure talem nulla est.
- Conventionalem* pure talem, etiam nulla est; loquendo tamen cum exceptione illius, quæ interveniret in electione Papæ.
- Mixtam* est eadem, ac in realem.
- Realem* est
1. Excommunicatio major ipso facto ante judicis sententiam incurrenda.
 2. Privatio beneficii circa quod commissam est Simonia *confidentialem* ante sententiam judicis.
 3. Inhabilitas ad idem beneficium etiam ante judicis sententiam.
 4. Privatio aliorum beneficiorum prius rite obtentorum, sed post sententiam judicis.

In *alias* jure naturali, ac divino nulla in jure statuitur pœna; ast puniri debent ab ordinario pœna arbitraria: restitutio tamen percepti temporalis facienda est jure naturali, si collatio rei spiritualis facta sit sine damno, vel impensis conferentis.

In *res* jure solum ecclesiastico sub labe Simoniam prohibitas juxta communioem eadem statuuntur pœnæ, ac ob Simoniam juris divini; quamvis alii velint nullam esse pœnam statutam, si excipias *confidentialem* de qua paulo ante; et commissam in resignatione beneficiorum facta in favorem tertii cum onere pensionis concomitante conventionem mutua de cassanda, et abolenda pensione per anticipatas, vel anticipandas solutiones ipso resignationis tempore: nec non commissam dando, vel recipiendo munera pro examine ad Parochiam.

N. B. 1. *Absolvere Simoniacum occultum a censuris potest Episcopus.*

2. *Dispensare in pœna nullitatis et inhabilitatis, nemo potest præter Papam: excipe committentem Simoniam ex ignorantia invincibili; in quo casu posset recurri ad Episcopum.* *Ex Gloss. in cap. Si alicujus 59 de Electione et electi potestate, ad verb. Illa vice.*

TABULA XLIV.

DE BLASPHEMIA.

Blasphemia est injuriosa et contumeliosa locutio contra Deum, quæ committipotest, vel

- I. Generice { Deo aliquid tribuendo, quod repugnat, ut esse crudelem, injustum, etc. qualis fuit Friderici II Imp. asserentis, tres fuisse impostores, qui humanum genus seduxerunt, nempe Moysen, Christum et Mahometem.
Deo aliquid conveniens negando, ut omnipotentiam, omniscientiam, prudentiam, etc.
Deum detestando, aut malum eidem imprecando, ut pereat Deus: in despectu Dei hoc faciam creaturæ tribuendo, quod proprium est soli Deo, e. g., personam amatam appellando Deum, suam beatitudinem, uti non raro faciunt perversi et lascivi amatores.
Convitia, vel contumelias jaciendo in B. Virginem, aut cœlites, quatenus sunt amici Dei, ab eoque specialiter honorati; vel etiam in res sacras, quamvis inanimatas.
- II. Materialiter, seu sine intentione sive formali, sive virtuali-Deum inhonorandi, ut si proferantur { Recitative solum per modum historiæ, quod nullum est peccatum.
Inadvertenter, ac indeliberate, quod nullum est peccatum, præcisa tamen prava consuetudine, quam quisvis tenetur tollere sub mortali.
Ex vehementissima passione usum rationis perturbante, quod etiam nullum est peccatum.
Ex inveterata consuetudine involuntarie, ac inculpabiliter contra conatus remanente, quod item nullum est peccatum, sive in se, sive in causa.
N. B. *Non adhibens diligentiam tollendi pravam consuetudinem materialiter blasphemandi, blasphemice evadunt indirecte et in causa voluntariæ, proptereaque imputantur ad culpam adeo, quod per se loquendo, tenentur nedum numerum blasphemiarum exprimere in confessione, verum etiam consuetudinem voluntariam, seu peccatum numero distinctum.*
- III. Formaliter, seu cum intentione Deum inhonorandi, vel { Directa, si proferantur cum expressa intentione Deum inhonorandi, quod est peccatum mortale Religioni oppositum passim Episcopis reservatum; imo ordinarie duplex peccatum ratione odii in Deum concomitantis; nec admittit parvitatem materiæ.
Indirecta, si proferantur scienter et serio; aut si talia, quæ vel ex propria significatione, vel ex modo proferendi, vel ex circumstantiis significant divinæ majestatis contemptum, vel divini honoris diminutionem continent, licet proferrentur sine intentione Deum inhonorandi: quod est peccatum mortale in circumstantiis præsertim, in quibus audientes credunt eum serio loqui; non tamen reservatum Episcopis.
- IV. Simpliciter, cum aliquid contumeliosum, nullam tamen continens hæresim contra Deum profertur, vel enunciative; ut volo hoc facere in despectum Dei, vel irrisorie, ut Judæi in Christum, *vah, qui destruis templum Dei.*
V. Hæreticaliter, cum profertur aliquid contumeliosum, significans quidem hæresim, sine tamen interno contra Fidem errore; sed ex pravo solum voluntatis assensu.
VI. Hæretice, cum verbum contumeliosum contra Deum hæresim significans, profertur cum assensu interno, ut si quis credens diceret: *Deus est injustus.*
VII. Mentaliter, cum in corde solum consumitur.
VIII. Verbaliter, cum verbis exprimitur.
IX. Realiter, nutu scilicet, vel facto aliquo contumelioso in Deum, Sanctos, vel res sacras; uti conspuendo, vel frendendo dentibus in Cælum, conculcando imagines, lapidem, lutum, vel aliam rem in ipsas jaciendo.
- Resolves . . . { 1. Solam formalem, verbalem, directam subjacere reservationi; non vero realem verbis non expressam, neque solum indirectam.
2. Peccare mortaliter eum, qui alterum quamvis ebrium, vel amentem ad blasphemandum inducit.
3. Pœnitentes blasphemos, si sint consuetudinarii, et non appareat in eis spes emendationis, non esse absolvendos: si vero appareat spes emendationis, poterunt absolvi; imposita eis gravi pœnitentia, e. g., quadraginta, vel quinquaginta vicibus, plus minusve, flexis genibus, ut recitent Pater noster, etc. vel decies eadem die super terram lingua crucem forment, addendo pœnitentiam conditionalem usque ad sequentem confessionem duraturam, toties quoties in blasphemiam reciderint, quinque, vel decies lingua faciam eandem crucem in terra; vel aliam pro ratione status, gradus, conditionis circumstantiarum secundum prudentiam.
4. Blasphemos ex Decreto Concilii Lateranensis, juxta præscriptum Julii III, in sua constitutione quæ incipit: *In multis, inserta tomo I Bullarii Cherubini, fol. mihi 715*, denuntiandos esse vel inquisitoribus, si blasphemia sit hæreticalis et vigeat inquisitio, vel Episcopis, si non sit hæreticalis, aut non vigeat inquisitio. Si delinquens absque hæresi sit persona sæcularis, datur locus præventioni inter Episcopum et judicem sæcularem. *Ferraris, verbo blasphemia, artic. 2, n. 81.*
- X. Pœna blasphemantium, attentio { Jure civili novell. Novella 77, olim erat ultimum supplicium pro gravi blasphemia, præsertim in ipsum Deum, *ex constit. Caroli V.* Pro leviori vero, præsertim, si non ipsum Deum, verum in B. Virginem, Sanctos, ex eodem jure erat olim præcisio, vel mutilatio linguæ, fustigatio, carceratio. Quæ pœnæ hodie non amplius sunt in usu, sed relinquuntur statuendæ judicis arbitrio. *Ex Ferraris, artic. 2, n. 25 ibidem.*
Jure canonico clerici blasphemantes deponendi sunt ab officio et statu clericali; laici vero excommunicandi. Præterea *ex cap. Statuimus, de Maledicis*, aliæ pœnæ ibidem expositæ statuuntur contra blasphemos.

TABULA XLV.

DE ESSENTIA, DIVISIONE, LICEITATE JURAMENTI, AC PERJURIIS.

Juramentum est invocatio DIVINI NOMINIS in testimonium rei aliqujus, cujus

I. Essentia consistit in	1. <i>Invocatione</i> veri et non ficti Dei, unde, qui juraret per falsos Deos, exctpe gentiles (de quibus infra) nullum faceret juramentum, peccaret tamen mortaliter, si id serio faceret, utpote speciem idololatriæ, ac superstitionis committens, cum juramentum sit actus latriæ, soli Deo debitus. 2. Intentione et animo jurandi, id est Deum in testem invocandi; nam jurans animo non jurandi <table border="0" style="margin-left: 20px;"> <tr> <td style="font-size: 2em; vertical-align: middle;">{</td> <td> <p>Semper peccat, sive de re vera, sive falsa, gravi vel levi, cum vel sine justa causa.
<i>Ex Innocent. XI damnante proposit. 25.</i>
Venialiter solum peccat, si juret de re vera, extra judicium tamen et contractus, juxta veriolem.
Mortaliter peccat, si juret de re licet vera in judicio, vel contractibus, aut cum damno proximi.
Mortaliter peccat, si juret de re falsa, licet in materia levi.</p> </td> </tr> </table> 3. <i>Animo</i> et intentione sese obligandi, si sermo sit de juramento promissorio, quam intentionem præsumitur habere saltem implicite, quisquis jurat animo jurandi, nisi expresse statuerit se non velle obligare.	{	<p>Semper peccat, sive de re vera, sive falsa, gravi vel levi, cum vel sine justa causa.
<i>Ex Innocent. XI damnante proposit. 25.</i>
Venialiter solum peccat, si juret de re vera, extra judicium tamen et contractus, juxta veriolem.
Mortaliter peccat, si juret de re licet vera in judicio, vel contractibus, aut cum damno proximi.
Mortaliter peccat, si juret de re falsa, licet in materia levi.</p>
{	<p>Semper peccat, sive de re vera, sive falsa, gravi vel levi, cum vel sine justa causa.
<i>Ex Innocent. XI damnante proposit. 25.</i>
Venialiter solum peccat, si juret de re vera, extra judicium tamen et contractus, juxta veriolem.
Mortaliter peccat, si juret de re licet vera in judicio, vel contractibus, aut cum damno proximi.
Mortaliter peccat, si juret de re falsa, licet in materia levi.</p>		
II. Divisio sit in	1. <i>Explicitum</i>, quod contingit, dum sit cum directa, et expressa intentione Deum in testem invocandi, cujus formulæ certæ sunt, <i>testor Deum, per Deum ita est, in testem Deum invoco.</i> 2. <i>Implicitum</i>, quod sit, dum juratur per tales creaturas, in quibus Deus specialiter relucet, ut per Cælum, per Fidem catholicam, per Deiparam et Sanctos, per animam, per quasvis res sacras, ut per Crucem Christi, per Sacramenta. 3. <i>Assertorium</i>, quod sub invocatione divini nominis aliquid præsens, vel præteritum asseritur, ut <i>testor Deum me esse innocentem</i>, in quo nulla subintelligitur conditio. <table border="0" style="margin-left: 20px;"> <tr> <td style="font-size: 2em; vertical-align: middle;">{</td> <td> <p>Si potuero tam physice, quam moraliter; cum ad impossibile nemo teneatur, Salvo jure et auctoritate superioris in iis, quæ pendent ab ejus potestate, vel prohibendi, vel irritandi, vel dispensandi juramentum.
Nisi is, in cujus gratiam, vel utilitatem juratum est, voluntarie, tacite, vel expresse remittat obligationem implendi, quod juratum est, cum juramentum sit in gratiam hominis.
Si reus in eodem statu permanserit; hoc est, rebus sic stantibus.
Si et altera pars Fidem servaverit, id est pacto steterit et promissis suis, intellige de juramentis reciprocis per modum contractus factis.
Salvo meo et proximi præjudicio. Hinc qui juravit rem secreto naturali sibi commissam non revelare, si secreti illius reticentia deberet vergere in sui; vel proximi grave damnum.</p> </td> </tr> </table> 5. Simplex, solemne, verbale, reale, mixtum, judiciale, extrajudiciale. 6. Execratorium, quo quis ad Fidem adstruendam sibi, vel aliis ad ipsum specialiter spectantibus malum imprecatur, quasi sub conditione, nisi sit hoc, vel illud; ut <i>Deus me puniat, diabolus me rapiat</i>; subintelligendo tamen permissionem Dei.	{	<p>Si potuero tam physice, quam moraliter; cum ad impossibile nemo teneatur, Salvo jure et auctoritate superioris in iis, quæ pendent ab ejus potestate, vel prohibendi, vel irritandi, vel dispensandi juramentum.
Nisi is, in cujus gratiam, vel utilitatem juratum est, voluntarie, tacite, vel expresse remittat obligationem implendi, quod juratum est, cum juramentum sit in gratiam hominis.
Si reus in eodem statu permanserit; hoc est, rebus sic stantibus.
Si et altera pars Fidem servaverit, id est pacto steterit et promissis suis, intellige de juramentis reciprocis per modum contractus factis.
Salvo meo et proximi præjudicio. Hinc qui juravit rem secreto naturali sibi commissam non revelare, si secreti illius reticentia deberet vergere in sui; vel proximi grave damnum.</p>
{	<p>Si potuero tam physice, quam moraliter; cum ad impossibile nemo teneatur, Salvo jure et auctoritate superioris in iis, quæ pendent ab ejus potestate, vel prohibendi, vel irritandi, vel dispensandi juramentum.
Nisi is, in cujus gratiam, vel utilitatem juratum est, voluntarie, tacite, vel expresse remittat obligationem implendi, quod juratum est, cum juramentum sit in gratiam hominis.
Si reus in eodem statu permanserit; hoc est, rebus sic stantibus.
Si et altera pars Fidem servaverit, id est pacto steterit et promissis suis, intellige de juramentis reciprocis per modum contractus factis.
Salvo meo et proximi præjudicio. Hinc qui juravit rem secreto naturali sibi commissam non revelare, si secreti illius reticentia deberet vergere in sui; vel proximi grave damnum.</p>		
III. Liceitas pendet a	1. <i>Veritate</i> formali consistente in conformitate mentis cum dicto jurantis; ad quod in judicio requiritur notitia certa, experimentalis de visu, extra judicium vero sufficit moralis certitudo, defectu cujus semper committitur grave peccatum perjurii nullam admittens materiæ parvitatem; quod tamen vitatur juxta multos (Sporer, Tract. 3 in 2 <i>Decal. præc.</i>, c. 1, n. 164; Elbel, in 2 <i>præc. Decal.</i>, Conf. 5, n. Gervasius, tom. 4, n. 121), fundantes se in exemplis Christi Domini <i>Marci</i> 13, v. 32, <i>Joan.</i> 2, <i>asserentis Solvite templum hoc, ibid.</i> 7, v. 8, <i>item</i> 11, <i>Lazarus dormit</i>; tum etiam in <i>can.</i> Ne quis, <i>causa</i> 22, <i>quæst.</i> 2, <i>vide Glossam ibid.</i> Si juretur cum amphibologia sensibili, reali, externa, supposita justa et rationabili causa: secus vero si cum amphibologia et restrictione pure mentali. 2. <i>Justitia</i> seu ut fiat de re licita, justa et honesta, cujus defectu in juramento assertorio peccatur venialiter, si sub juramento affirmetur præcise res mala a se commissa, vel committenda, nec juramentum accipiatur, ut medium ad peccandum. In promissorio autem peccatur vel mortaliter, si sit de re graviter, vel venialiter, si sit leviter mala, aut indifferens, vel opposita evangelicis consiliis. 3. <i>Judicio</i>, seu ut cum discretione et prudentia christiana, non autem passim juretur, defectu cujus peccatur solum venialiter, dummodo in veritate fiat et non sit habitatio.		
Resolves . . .	1. Consuetudinem jurandi sine necessitate, vel utilitate esse peccatum veniale quidem ratione sui, si sit de re vera, quoniam autem superinducit habitum, jurandi verum et falsum, constituit juramentum in statu peccati mortalis, si culpabiliter et sine conatu emendationis retineatur. 2. Peccare eum qui alterum sive sine veritate, sive sine justitia, aut judicio inducit ad jurandum, eo fere modo, quo ipsemet peccaret, si tali modo juraret, præter malitiam scandalii et quidem activi: eum porro, qui supposita necessitate inducit gentilem ad jurandum, non peccare; dummodo non exigat ab eo determinate, ut juret per suos falsos Deos, etiamsi prævideatur ita juraturus. Ex divo Augustino <i>relato can.</i> <i>Movet te</i> 16, <i>caus.</i> 21, <i>quæst.</i> 1. 3. Sine justa et rationabili causa nunquam licere, sive inducere, sive exigere juramentum ab eo, qui scitur aut probabiliter creditur pejeraturus. Ex divo August. <i>relato can.</i> Ille qui 5, <i>causa</i> 22, <i>quæst.</i> 5, concurrente tamen justa causa, id licere judici, aut publicæ personæ exigere. 4. In nullo casu licere exigere juramentum ab utraque parte de re inter ipsas controversa; et consuetudo contraria condemnatur ut impia, Deo inimica, christianæ Religionis nimis contraria Concilio Valentiniano III. 5. Interpretationem pro foro conscientie faciendam esse juxta mentem jurantis, si de hac constet, si vero non constet, stricto interpretandam esse in favorem jurantis.		

TABULA XLVI.

DE OBLIGATIONE JURAMENTI PROMISSORII.

I. Oritur	Ex juramento facto contra legem civilem non obligantem sub culpa: hinc	Ex omni et solo juramento vero, licet gravi metu extorto juxta probabiliorem, et expressam D. Thomæ 2, 2, quæst. 89, art. 7, ad 3, nam juramentum servandum est, quotiescumque sine peccato et dispendio salutis servari potest. <i>Ex cap. Cum contingat 28 de Jurejurando.</i>
		<p>Jurans se soluturum pecunias lusu vetito, v. g., alearum perditas, aut usum mutantem, tenetur solvere. <i>Ex cap. Debitores 6, et cap. Ad nostram 7 de Jurejurando.</i></p> <p>Jurans stare alienationi fundi dotalis sine vi, aut dolo; nequit resilire. <i>Ex cap. Cum contingat 28 de Jurejur.</i></p> <p>Renuncians paternæ hæreditati, et renunciationem juramento firmans non potest recedere. <i>Ex cap. Quamvis 2 de Pactis.</i></p> <p>Minorennis jurans se non revocaturum renunciationem factam sine consensu curatoris, nequit eam revocare. <i>Ex jure civili.</i></p> <p>Filius familias jurans se resitutum acceptum mutuo sine consensu patris stare debet promissis, non obstante Senatus Consulto Macedoniano.</p> <p>Mulier fidejubens adhibito juramento non potest liberari usu privilegii Senatus Consulti Vellejani.</p>
II. Tollitur	N. B. Nullum juramentum esse per se reservatum, docet Bassæus, quem refert et sequitur noster Gervasius, Tab. 4, fol. 388, n. 176, quia secundum illos in jure nullum habetur juramentum reservatum et vel ideo reservatio, utpote odiosa, nequaquam est extendenda. S. Thomas tamen 2, 2, quæst. 89, art. 9, ad 3, contrarium videtur sentire; nam in juramentis de re dubia censet solos Episcopos, cæterum solum R. Pontificem dispensare posse. Hinc si quis juraret servare castitatem non Deo, sed simpliciter et præcisive; vel peregrinari ad limina Apostolorum, posset supposita legitima causa dispensari a quovis confessario, dummodo non habeat admixtum votum, quod certe esset, si Deo promitteret.	
		<p>Cessatione, cum scilicet res juramento promissa sit illicita, vel impossibilis.</p> <p>Condonatione illius, in cujus favorem factum est juramentum.</p> <p>Irritatione et annulatione, quæ solum competit superioribus.</p> <p>Dispensatione et commutatione, ut in votis, quæ potest exerceri etiam post commissum perjurium; nequit tamen exerceri circa juramenta facta et acceptata ab homine sine hujus consensu, nec quidem a Papa; saltem seclusa legitima causa.</p>
III. Nulla est,	Si juramentum sit fictum, id est factum animo sive non jurandi, sive sese non obligandi, sive rem promissam non adimplendi. <i>Contra Tornel. Lessium. S. Bonav. et D. Thomas, Scotus, Sylvester. Valentia apud Ellbel. in 2 Decal. præcep., confer. 5.</i>	
		<p>Si sit de re sive mortaliter, sive venialiter mala, vel indifferenti, aut opposita evangelicis consiliis; quia juxta reg. 5o, I. in 6. <i>Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum: et axioma illud juramentum non est vinculum iniquitatis, vanitatis, otiositatis, vel imperfectionis.</i></p> <p>Si juramentum factum Deo de re licet bona sit impeditivum majoris boni: subsistit tamen factum in gratiam hominis, vel Ecclesiæ, vel communitatis, obligatque in quacumque materia licita, quamvis minoris boni. Excipe casum, quo quis juramento promitteret puellæ matrimonium; nam hoc non obstante posset ingredi Religionem ob tacitam conditionem. <i>Ex Bened. XIV in Syn. Diac., lib. 13, c. 12, n. 8.</i></p>
Resolves. . . .	Juramentum additum contractui, sive jure naturali, sive divino, sive humano irritum et nullo, non firmare contractum; id est non inducere obligationem ex justitia; imo nullam, si additum sit contractui jure naturali, vel divino irritum et nullo: si vero contractui jure solum humano, civili et canonico irritum, inducere solum obligationem Religionis juxta probabiliorem: adeoque juramentum additum contractui jure humano irritum, et nullo non est confirmatorium, sed solum inductivum obligationis ex virtute Religionis, quo juramento pro inde relaxatum nulla adest obligatio.	
		<p>Non exequentem rem juramento promissam peccare contra fidelitatem, graviter, vel leviter pro qualitate materiæ gravis, vel levis, ex suppositione quod fuerit de re licita et honesta, quidquid alicui velint, quod non exequens rem juramento promissam, licet in se levem, semper peccet mortaliter.</p> <p>Adimplentem rem mortaliter, vel venialiter malam confirmatam juramento quasi Deo debitam, gratam et acceptam, per se loquendo, committere speciale peccatum blasphemiæ; imo et superstitionis cultus indebiti, si adimpleretur quasi ex obligatione juramenti ex virtute Religionis.</p> <p>Obligationem juramenti esse solum personalem, et ideo non transire ad jurantis successores, qui propterea non tenentur ex virtute Religionis præstare, quod jurans promiserat; sed ad summum vi alicujus pacti et contractus: præstari tamen potest per procuratorem, nisi contrarium a jure, vel consuetudine cautum sit.</p>

Juramenti promissorii obligatio

TABULA XLVII.

DE NATURA VOTORUM ET REQUISITIS AD ILLA.

Votum est
promissio
Deo facta
de meliori
bono possi-
bili, ad quod
essentialiter
requiritur

I. Habilitas in vovente, defectu cujus voventi non possunt

Non solum carentes usu rationis, sed ob specialem juris dispositionem, nec sequentes filii familias quoad vota realia, per quæ disponunt de bonis externis sine parentum licentia: bene vero quoad bona *castrensia*, vel *quasi castrensia*, sicut etiam quoad vota personalia.

Minores ante expletum 25 ætatis annum quoad vota realia sine licentia parentum, aut curatorum; bene vero quoad personalia.

Servi, seu mancipia quoad vota sive realia, sive personalia mixta, quæ vergunt in præjudicium domini; bene vero quoad mere personalia, quæ dominis nihil derogant.

Uxores et mariti quidquam vergens in præjudicium compartis sine hujus consensu.

Religiosi respectu eorum, quæ ipsis vi regulæ, vel alias prohibita sunt; bene vero respectu eorum, quæ nullum incommodum, aut molestiam statui inferunt, dummodo superior expresse non contradicat.

II. Promissio, quæ esse debet

Vera, hoc est, firma et constans voluntas sese obligandi ad aliquid agendum, vel omittendum, ad differentiam propositi, de quo infra num. 8.

Deliberata, seu ut quis sciens naturam et obligationem voti plene deliberet, an materia voti conveniens? An sibi conveniens sit in tali materia se obligare? Quæ deliberatio tanta requiritur, quanta necessaria est ad peccatum mortale.

Libera et ideo votum emissum ex ignorantia, errore, dolo versante circa substantiam rei omni jure nullum est; cum ignoti nulla sit voluntas; imo et quæ versatur circa circumstantiam magni momenti, ob defectum intentionis ipsius voventis. Idem juxta multos procedit de voto emisso ex metu gravi.

Facta Deo, utpote actus patriæ; unde si quis promitteret Beatæ Mariæ Virgini, aut alteri Sancto, aliquid se facturum sine actuali relatione ad Deum, et absque ulla intentione sese tali voto Deo obligandi, sed solum B. Matri, aut alteri Sancto, talis non ex virtute patriæ, sed hypodulæ, vel duliæ adstringeretur; nec ejus votum perpetuæ castitatis taliter factum esset Papæ reservatum.

III. Materia, quæ esse debet

Quid possibile voventi et ideo nullum esset votum, nunquam omnino, vel ad longum tempus non peccandi sive mortaliter, sive venialiter, validum tamen, vitandi omnia mortalia, vel venialia indeterminata specie, determinata.

Bonum moraliter et ideo vovens rem malam, sive ex objecto, sive ex fine nullum emittit votum, imo committit peccatum mortale, vel veniale pro qualitate materiæ: sicut etiam nullum est votum rei mere indifferentis, v. g., nunquam expuendi in Ecclesia; si non ordinatur ad honorandum Deum, imo nec rei honestæ ex fine indifferenti, ut jejunii ad parcendum sumptibus, ratio quippe voti requiritur, ut opus sit moraliter bonum.

De meliori bono, seu de bono, quod est melius et perfectius suo sibi opposito; et ideo invalidum est votum omissionis cujuscumque operis boni, quod est de consilio, vel in consiliis; item honeste ludendi, nunquam vovendi, contrahendi matrimonium, etiam respectu illius, qui ab experientia edoctus est se non posse continere, saltem extra casum, quo matrimonium unicum esset medium tentationes superandi, lapsusque vitandi.

IV. Intentio et animus sese obligandi, sive actualis, sive virtualis saltem tacita, quam censetur habere, qui sciens, et advertens ad obligationem adnexam votum emittit. Quare nullum est votum tam respectu illius, qui ignorat obligationem voto adnexam, quam illius, qui positive excluderet intentionem sese obligandi.

Resolves . . .

1. Fictæ, seu verbaliter solum vovens; aut sine animo sese obligandi, peccat solum venialiter, extra tamen professionem Religiosam, susceptionem sacrorum ordinum.
2. Vovens animo et intentione promittendi, ac sese obligandi, non vero rem promissam exequendi, peccat mortaliter, vel venialiter pro gravitate materiæ, nec videtur inde obligari ad exequendam rem promissam.
3. Dubitans, an emisit votum et consequenter an habuerit intentionem sese obligandi, vel vero propositum? juxta probabiliorem obligatur voto; et juxta omnes, qui certus est de voto, seu de prolatione verborum verum votum significantium, dubitat solum de intentione sese obligandi.
4. Certus de voto et dubitans solum de sufficienti deliberatione, ex supposito quod emissum fuerit in ætate adulta absque aliqua vehementi passione, manet voto adstrictus.
5. Certus de voto et dubitans, num illud impleverit, tenetur illud implere.
6. Votum obligat ex fidelitate, quæ postulat, ut facta conformentur verbis ad differentiam propositi, quod obligat ex veracitate, quæ postulat, ut verba conformentur menti, seu ut propositum faciens jam habeat voluntatem illud præstandi; quod si talis postea voluntatem mutet, non dicitur violare propositum, cum hoc obliget solum, ut verba conformentur menti, non vero ut facta conformentur verbis.
7. Dolens de voto emisso non censetur transgressor voti per se loquendo, dummodo exequatur et voluntatem retineat exequendi rem promissam; quamvis talis juxta aliquos peccet venialiter. Posset etiam mortaliter peccare, si ex gravi acedia doleret de bono Deo promisso juxta naturam acediæ Tab. XII, tit. Acedia explicatam.
8. Transgressor voti non tenetur in confessione exprimere materias votorum, nisi aliunde sint vel præceptæ, vel prohibitæ; sed sufficit, si dicat, se votum fuisse transgressum.

N. B. *Votum est actus Religionis honestus et meritorius, et quidem magis meritorius, quam factus sine voto. Unde servare castitatem ex voto, est quid Deo magis acceptum, quam illam servare sine voto. Ita omnes catholici; et est possibilis et conveniens nature rationali, contra impiam doctrinam suis auditoribus scriptis traditam anno 1787 et 1788, a juris publici professore in universitate Græcensi; aliisque subsequens annis ab ejusdem furfuris baccanibus magistris, ut juvenes ab amplexando perfectiori statu vel ecclesiastico, vel monastico, in libertinismum facilius inducendos, arcerent.*

TABULA XLVIII.

DE VOTORUM OBLIGATIONE, INTERPRETATIONE, EXECUTIONE, EXSTINCTIONE ET IRRITATIONE.

I. Obligatio est personalis ex genere suo gravis, ex parvitate tamen materiæ, vel intentione expressa voventis potest esse levis, licet materia de se sit gravis: imo in eadem expressa intentione voventis potest sub nulla culpa, sed solum sub culpa obligare. Hinc qui votum emitteret de castitate servanda, et vi sui voti expresse non intenderet se obligare sub gravi culpa, transgrediens votum, seu peccans contra castitatem, peccaret quidem mortaliter contra ejusdem virtutem, venialiter tamen solum contra virtutem Religionis. *Ex communi Castropalao, part. 3, tract. 5, disp. 1, punc. 11, n. 4, Spore, tract. 3, in 2 Decal. præcep. cap. 2, n. 87, Gervasius, tom. 4 de voto, n. 202, etc. Excipe cum præfatis vota solemnia, quia Ecclesia exigit voluntatem graviter sese obligandi. Nemo vero potest respectu materiæ undequaque levis sese obligare sub gravi culpa.*

II. Interpretatio juxta intentionem voventis: quod si de hac non constet juxta capacitatem materiæ promissæ, si de hac dubitatur, num levis sit, vel gravis, stricte interpretandum in favorem voventis, adeo ut minus obliget; uti *ex communi* inquirunt Felix potestas in suo exam. confess., tom. I, part. 2, n. 1881, fundatus in lege civili *quidquid ff. de votorum obligatione*, ubi dicitur: *Cum de obligatione agitur, stricta interpretatio facienda est; tum quia in dubiis, melior est conditio possidentis suam libertatem.*

III. Executio debet fieri tempore determinato et præfixo a vovente; quod si eo tempore non fiat, cessat obligatio, ex supposito tamen, quod tempus illud fuerit determinatum ob specialem devotionem ad tale tempus; vel aliam peculiarem connexionem habeat cum tali tempore, ut votum jejunii die veneris, vel sabbati. Si vero nullum tempus sit præfixum, impleri debet tempore commodo et opportuno, seu cumprimis sine notabili incommodo potest. Quod si differatur sine justa causa, non nisi veniale peccatum est respectu votorum continentium obsequium aliquod temporale, secluso tamen casu, quo quis se exoneret periculo omnimodæ omissionis.

IV. Exstinctio, quæ contingere potest, vel per

- Cessationem ipsius finis principalis, ut si quis voveret dare eleemosynam pauperi, qui postea evadit dives.
- Lapsum temporis, cui solum voluit se obligare vovens.
- Mutationem notabilem ipsius materiæ, ut pote quæ evadit physice, vel moraliter impossibilis, aut incerta, indifferens, aut impeditiva majoris boni.

N. B. *Mutatio hæc notabilis debet se tenere ex parte materiæ, vel executionis voti in ordine ad ipsam facultatem, vel vires voventis; et non tantum in ordine ad ipsam voluntatem. Hinc si quis post emissum votum castitatis, sentiret difficultatem castitatem servandi; imo supervenirent ei gravissima et frequentes tentationes carnis, quæ essent causa lapsus frequentis, non propterea cessaret votum juxta communem et probabiliorum.*

Generice loquendo omnibus illis, qui habent potestatem dominativam, aut quasi dominativam; vel in ipsam personam voventem, vel in ipsam materiam voto promissam.

Voto-
rum

Directa, quæ
competit

Specificæ . . .

1. Patri respectu votorum a filiis, vel filiabus in impubertate emissorum, sive illa sint personalia, sive realia, sive mixta et quidem post pubertatem etiam, dummodo ab ipsis post pubertatem non fuerint confirmata, vel ratihabita.
2. Omnibus aliis, qui parentis nomine veniunt, ut sunt tutor, curator, avus; alique ascendentes per lineam rectam et in horum defectu mater.
3. Prælo regulari respectu suorum subditorum professorum, qui tamen non potest irritare sive vota ipsa substantialia Religionis, sive votum ingrediendi strictiorem Religionem.
4. Papæ respectu votorum a Religiosis emissorum, secus vero respectu votorum emissorum a sæcularibus, *ex Suarez, Azorio, Lessio et communiori cum Castropalao. Part. 3, tract. 15, disp. 2, punc. 2, n. 2.*
5. Abbatissæ, vel priorissæ, juxta probabiliorum, quæ solum subditarum monialium vota irritare possunt, quæ domesticæ gubernationi obesse possunt.

V. Irritatio, vel

Indirecta,
quæ compe-
tit

Specificæ . . .

Generice loquendo omnibus illis, qui habent potestatem non in ipsam personam, seu voluntatem voventis; sed solum in materiam voto promissam.

1. Patri respectu votorum filiorum, vel filiarum post pubertatem emissorum, quæ patriæ potestati præjudicant, sive personalium, sive realium, sive mixtorum.
2. Marito respectu uxoris in illis, quæ usui conjugii et gubernationi familiæ præjudicare possunt.
3. Uxori respectu mariti in iis, quæ juri matrimoniali derogant, vel præjudicant: si autem maritus et uxor mutuo consensu vovissent continentium, neuter posset illud votum irritare: imo neque si ab uno, de consensu tamen alterius conjugis emissum fuisset. *Ex divo August. relato can. Quod Deo 4, causa 33, quæst. 5.*
4. Prælo regulari respectu votorum emissorum a novitio, sive ante ingressum Religionis, sive tempore novitatus, quæ forent impedimento ad rectam novitii directionem.

N. B. 1. Prædicti habentes facultatem irritandi vota suorum subditorum, possunt ea irritare etiam pro casu, quo vota fuissent a subditis emissa de licentia et approbatione superiorum respective suorum, quod vel maxime procedit de prælati regularibus.

2. Directa tollit absolute obligationem adeo, ut nunquam vota taliter irritata reviviscant.

3. Indirecta suspendit solum executionem, et consequenter vota taliter irritata iterum reviviscunt, dum voti executio non amplius præjudicat juri irritantis.

4. Valet tam directa, quam indirecta voti irritatio, licet facta sine justa et rationabili causa; imo licite fit, si fiat circa vota emissa sine licentia superioris; illicite tamen et quidem juxta probabiliorum, supposita materia gravi, si fiat circa vota emissa de consensu superioris; quamvis aliqui etiam in hoc casu non agnoscant nisi peccatum veniale.

5. Subditus sine justa et rationabili causa petens irritationem sui voti, peccat venialiter, saltem extra casum, quo penitentiam suam, et exequendi difficultatem sincero animo exponeret superiori, ut ipse judicet, num justa causa suppellet irritandi votum?

6. Superior censetur votum subditi irritare, quando voto cognito absolute denegat subdito licentiam illud exequendi sine ulla temporis limitatione: secus vero si denegat, vel ignarus voti emissi, vel pro determinato tempore, v. g., dicendo: nolo ut de facto votum exequaris.

TABULA XLIX.

DE DISPENSATIONE, ET POTESTATE DISPENSANDI IN VOTIS.

Votorum
dispensatio

I. Competit

1. Papæ, qui potest cum omnibus omnino Christi fidelibus dispensare in votis non solum simplicibus, sed et solemnibus, potestate sibi facta a Christo Domino, tum per generalem illam curam ei demandatam pascendi agnos et oves; tum per verba: *Quodcumque ligaveris, etc.*, non quidem directe, utpote juris divini, sed indirecte, tollendo videlicet obligationis fundamentum, quod tamen facere nequit etiam valide, sine justa et rationabili causa.

Non possunt in votis exceptis, uti sunt

Ingrediendi Religionem approbatam ab Ecclesia catholica. Castitatis, seu continentię integrę ac perpetuę.

Peregrinationis

Romam ad limina Apostolorum.
Jerosolymam ad S. Sepulchrum.
Compostellam ad S. Jacobum.

N. B. Pręfata quinque vota subsunt privative Summo Pontifici, nec alius pręter ipsum in illis dispensare potest, nisi in casibus, ut infra.

Non essent vota proprie dicta, ut si facta essent B. M. Virgini, vel Sanctis sine relatione ad Deum.

Non essent perfecta, seu cum plena deliberatione facta, vel esset dubium de sufficienti deliberatione et intentione.

2. Episcopis qui cum suis, et non aliis, in omnibus quidem votis, sed

Possunt tamen in pręfatis pro casu, quo

Emissa fuisset

Cum expressa intentione sese obligandi solum sub veniali, ex metu injuste incusso, licet levi.
Disjunctive cujus altera pars non est reservata, ut *voveo peregrinationem Romam, vel quinquaginta aureos dare in eleemosynam.*

Emissum fuisset

Votum castitatis solum ad tempus, vel solum castitatis conjugalis.
Votum castitatis ab alterutro conjuge ante contractum matrimonium, sed in ordine tantum ad petendum debitum. N. B. Manet voto ligatus.
Votum virginitatis, si per hoc intellexisset solum claustrum integritatem.
Votum non nubendi, vel sacros ordines suscipiendi.
Votum peregrinationis ob alium finem, quam devotionis ad loca sacra.

Essent solum pœnalia vel conditionalia, quę juxta probabiliorum, etiam post impletam conditionem cadunt sub potestate dispensativa Episcopi.

Agatur de dispensatione faciendā circa qualitates, et circumstantias adjacentes illis quinque votis.

Commutatam fuisset votum, alias reservatum.

3. Capitulis cathedralibus sede vacante, et ejus Vicario capitulari, sicut Episcopis.

4. Archiepiscopis in votis ab eorum suffraganeis Episcopis emissis: non vero in votis emissis ab horum subditis, salvo unico appellationis casu ratione injuste denegatę dispensationis a proprio Episcopo.

5. Nunciis apostolicis in provincia suę ipsorum nunciaturę, sicut Episcopis.

6. Pręlatis regularium exemptorum cum suis subditis, etiam novitiis, sicut Episcopis; secus vero Pręlatis non exemptis, seu qui una cum suis conventibus subsunt jurisdictioni Episcoporum.

7. Confessarium ordinum regularium, pręsertim mendicantium, qui ex concessione, et consequenter delegatione diversorum Summorum Pontificum Innoc. VIII, Martini V, Eugenii IV, Pauli III, Gregorii XIII (ut habent Gervasius, tom. IV, fol. 405, n. 227. Elbel. de Vot. confer. 10, n. 274. Sporer. Tract. 3, in 2 Decal. pręc., c. 3, n. 54. Didacus ab Aragonia in sua dilucidat. privilegii Tract. 6, c. 6, n. 8 et seqq.), possunt cum suis pœnitentibus sæcularibus undequaque confluentibus dispensare in omnibus, in quibus possunt Episcopi jure ordinario.

Nota

1. Episcopi, et alii habentes eandem cum Episcopo facultatem possunt etiam in supradictis quinque alias reservatis votis dispensare, licet perfectis, et absolutis concurrentibus duobus; nempe impedimento adeundi Summum Pontificem, et necessitate urgente maturandi dispensationem, in quo casu dispensatur, v. g., in voto castitatis, vel ut matrimonium contrahat, vel ut contracto uti possit, si extra matrimonium fornicetur, vel soluto matrimonio novum contrahat sine nova dispensatione contra votum.

2. Episcopi, et alii habentes facultatem ordinariam dispensandi in votis, possunt dictam facultatem exercere tum secumipsis in propriis votis mediante confessario videlicet, conferendo illis tamen potestatem, a cujus judicio oportet eos dependere, tum cum suis subditis, etiam extra diœcesim existentibus, quia dispensatio est actus jurisdictionis voluntarię.

II. Exigit causam justam, et rationabilem, qualis censetur

1. Honor Dei, utilitas, seu bonum Ecclesię aut reipublicę.
2. Spiritualis fructus ipsius votantis.
3. Periculum morale sæpius violandi votum.
4. Periculum incontinentię, non quidem quodvis, sed maximum periculum lapsus frequentis.
5. Imperfecta deliberatio in voto emittendo.
6. Notabilis difficultas superveniens executioni voti.

N. B. Dispensans, et petens dispensationem in votis sine justa causa, peccant mortaliter, sicut et negans, quando adest causa justa, ex Sporer. Tract. 3, in 2 Decalogi pręc., c. 3, n. 43 et seqq.

Item nemo potest vel dispensare, vel commutare votum, cujus dispensatio, vel commutatio vergeret in præjudicium tertii; hinc nequit dispensari promissio facta de danda eleemosyna, v. g., Ecclesię, vel pauperi ab his acceptata, nisi hi remittant, et condonent jus acquisitum.

TABULA L.

DE COMMUTATIONE VOTORUM.

Votorum commutatio

- I. Competit
1. Habenti facultatem a Sede Apostolica commutandi vota, quæ ordinarie conceditur tempore jubilei omnibus confessariis ab ordinario approbatis commutandi omnia vota, exceptis castitatis et religionis.
 2. Cuius habenti facultatem dispensandi in votis, quia juxta reg. 53, juris in 6, *cui licet, quod plus est, licet utique, quod minus est*. Imo habentibus facultatem dispensandi consulendum est, ut nunquam simpliciter dispense, sed commutent, quod facere possunt in opus etiam evidenter, et manifeste minus.
 3. Cuius propria auctoritate in opus, quod spectatis omnibus creditur melius, Deoque gratius, loquendo semper cum exceptione quinque votorum Papæ reservatorum, utpote, quæ nec inter se, neque cum aliis operibus, licet manifeste præstantioribus commutari valent; in opus vero sive evidenter æquale, sive minus bonum, nemo potest propria auctoritate commutare votum suum.
 4. Cuius propria auctoritate quæcumque vota sive realia, sive personalia, etiam ex quinque reservatis in votum solemne Religionis per professionem religiosam emissam.
 5. Nulli commutandi votum, sive suum, sive alterius in opus quodcumque cum prejudicio tertii non remittentis jus sibi acquisitum, quia nemo absque sua culpa, seu innocenter privari potest jure sibi acquisito.
- II. Causa ejusdem
1. Justa esse debet, cum commutatur in opus æquale.
 2. Major, dum fit in opus minus bonum.
 3. Nulla requiritur, dum commutatio fit in opus evidenter melius.
 4. Ubi non adest commutans in opus æquale, vel non notabiliter minus bonum, valide quidem commutat votum, sed peccare venialiter censendus est, nam venialiter illicita est talis commutatio.
 5. Ubi nulla subest commutans votum in opus notabiliter inæquale, et minus bonum, v. g., jejunium unius diei in quinque Pater et Ave, peccare mortaliter, et commutatio foret nulla.
6. Justa censetur
- Ad commutandum votum in opus æquale quævis etiam levis, spectans ad honorem Dei vel utilitatem et consolationem votantis: imo censetur sufficiens, si votans majori cum promptitudine, ac solatio debitum sui voti in alio opere impleturus sit, aut si instanter petat, ut suæ fragilitati consulatur.
 - Ad commutandum in opus notabiliter minus impediens, aut notabiliter aggravans difficultatem exequendi votum: non tamen requiritur tanta, quanta in dispensatione.
- III. In praxi faciendum, e.g., votum
1. Castitatis in castitatem conjugalem: in confessionem et communionem singulis mensibus: in recitationem quotidianam tertie partis rosarii: in jejunium singulis sextis feriis.
 2. Religionis in statum sacerdotalem, aut castitatem conjugalem, et recitationem quotidianam officii divini, aut integri rosarii; in jejunia Religionis illius; in aliquas elemosynas singulis annis ad honorem S. Fundatoris illius Religionis, et in confessionem, et in communionem bis in mense frequentandam.
 3. Suscipiendi ordines sacros in recitationem quotidianam officii mariani vel rosarii, aut septem psalmodiarum poenitentialium cum litanis, et in confessionem, et communionem bis in mense; in votum castitatis in statu laicali, vel certe in jejunium hebdomadale.
 4. Jejunii in pane, et aqua singulis feriis sextis in prandium cum aqua, et collatiunculam vespertinam cum modico vino adjecto examine vespertino eo die faciundo.
 5. Peregrinationis in confessionem, communionem, et visitationes Sanctorum, ad quos erat directa peregrinatio, habita reflexione tum ad labores itineris supplendos per alia pia opera injungenda, tum ad expensas, quas facere debuisset saltem in accessu, et mora juxta decentiam sui status supplendas pecunia, vel illi Ecclesiæ, ad quam peregrinari statuerat, vel alteri, vel pauperibus eroganda. An vero computandæ veniant etiam expensæ, quas votans facere debuisset in regressu, discrepant auctores, affirmant aliqui, negant alii ex eo, quod votum peregrinationis impleatur per accessum.
- N. E. Non tenetur exequi opus subrogatum ille, cui votum fuit commutatum, sed manet in libertate votantis, vel votum implere, vel opus subrogatum; quod si non velit illud exequi, tenetur hoc implere ex virtute Religionis adeo, quod illud non implens peccet graviter, vel leviter pro gravitate, vel levitate operis subrogati contra virtutem Religionis. Quod si opus subrogatum evaderet impossibile, licet ex culpa ipsius votantis, votans omnino liberaretur, nec teneretur redire ad pristinum votum suum. Ex comm. Sporer, Tract. 3, in 2 Decal. præcep., c. 3, n. 136.

TABULA LI.

DE OBLIGATIONE AUDIENDI SS. MISSÆ SACRIFICIUM.

I. Obligat sub mortali omnes Christi fideles usum rationis, vel saltem annos discretionis adeptos singulis diebus dominicis et festivis non abrogatis. *Ex Innocent. XI, damnante proposit. 52*, ac etiam dispensatis quoad labores serviles tantum. Extra quos dies nemo obligatur, ne quidem Episcopus, licet deceat, ut hic quotidie vel celebret, vel audiat missam. *Ex cap. Quoniam 2, de Privilegiis in 6.*

II. Satisfit præcepto, sive audiatur

1. Missa de festo occurrente, sive votiva, sive solemnisi, sive privata, ritu quocumque græco, latino vel armeno. Imo pro locis, ubi Latini Græcis permixti sunt, quamvis Græci, vel Armeni essent schismatici, *Azorius, tom. 1, lib. 8, cap. 11, quæst. 10*, imo et Concina, quorum rationes etsi veræ videri possint speculative, in praxi tamen valde difficiles, advertit *Tournely in Decal., cap. 4, art. 1, punc. 3, quæst. 7.*
2. In quacumque hora diei, etsi celebrata licite, vel illicitè post mediam noctem, aut hora secunda, vel tertia post meridiem.
3. In quacumque Ecclesia etiam extra propriam parochiam, præciso contemptu: minimeque dubitandum, si audiatur in Ecclesiis **ORDINUM MENDICANTIUM**; ut declaravit *Leo X, S. Pius V*, et novissime *Benedictus XIV, in Syn. Dioces., lib. 11, c. 14.*
4. In oratoriis privatis Cardinalium, Episcoporum et regularium sitis in eorum conventibus; secus vero sitis in eorum grangiis, seu prædiis ruralibus. *Ex rescripto S. Congreg., anno 1687*, et multo minus in oratoriis privatis sæcularium, nisi respectu privilegiatorum, inter quos venit etiam ipse minister, sive possit, sive non possit haberi alius privilegiatus.

Præceptum de audienda missa

III. Requirit pro sui observantia

1. Præsentiam saltem moralein adeo, ut celebrans videri vel audiri, ad minus ex signis colligi possit, quid ab eo in missa agatur, et ideo satisfacit assistens in cœmeterio, vel fenestra domus, saltem si fenestra sit conjuncta cum Ecclesia ipsa, ita ut inter Ecclesiam, et fenestram non intermediet nisi paries, in quo est fenestra; secus si inter Ecclesiam et fenestram intercederet via.
2. Præsentiam religiosam, ut nimirum cum pio motu in Deum, seu animo Deum colendi, sacrificio missæ quis assistat.
3. Intentionem saltem virtualein, et interpretativam ex parte voluntatis, non quidem satisfaciendi præcepto, sed missam audiendi.
4. Attentionem ex parte intellectus, quæ debet esse non solum externa, sed plurimum interna vel ad ea, quæ sacerdos dicit, vel ad Deum ipsum, cui offertur sacrificium, vel ad mysteria divina, quæ in missa significantur, vel ad alias res divinas; quæque non tollitur sive per extasim, sive per actus dispositivos ad confessionem (secus per ipsam confessionem præsertim longiorem), sive per orationes privatas, etsi obligatorias, sive per distractiones involuntarias.

5. Auditionem integræ missæ; unde peccaret
 - Mortaliter omittens dimidiam, vel tertiam partem, e. g.
 - Principium usque ad Evangelium inclusive.
 - A communionè inclusive usque ad finem.
 - Introitum, epistolam, et reliqua post sumptum sacrum sanguinem.
 - Non assistens consecrationi utriusque speciei.
 - Audiens missam a duobus sacerdotibus successive, juxta probabiliorem.
 - Audiens duas, vel tres missæ partes a pluribus sacerdotibus simul celebrantibus, *ex Innocent. XI, damnante proposit. 53.*
 - Venialiter omittens minus tertia parte; ut principium usque ad epistolam etiam inclusive; vel a communionè exclusive usque ad finem, nisi justa causa illum excuset.

N. B. *Tarde comparens ad missam etiam peracta jam consecratione, tenetur residuam partem audire pro casu, quo aliam missam audire non posset.*

IV. Eximit laborantes im-potentia, sive

1. Physica; qualis censetur eorum, qui in carceribus detinentur, graviter decumbunt, degunt in locis, ubi nullus sacerdos habetur, e. g., inter infideles.
 - Distantes a loco, cum distantia attentis circumstantiis personarum, sexus, ætatis, tempestatis, etc., conjuncta est cum non modica corporali incommoditate. Ex quo capite nequaquam audiendi sunt excusantes quemlibet etiam robustum virum, si pro auditione missæ deberet pedibus conficere iter unius horæ; hinc multo magis damnandæ de gravi culpa quædam delicatula, quæ tempore hyemis ob quamdam plusculam aeris severitatem, vel tolerabilem ventum paucos passus usque ad Ecclesiam facere pertimescentes, statim propterea putant se deobligari ab auditione missæ; quas tamen, aeris rigorem nihil pendentes persæpe, et eadem die videre contingit extra domum incompositas, pectore immodeste ad conversantium oblectamentum reserato.
2. Morali, quæ censentur laborare
 - Non valentes audire missam sine gravi incommoditate sive sui ipsius, sive proximi, sive corporis, sive animæ.
 - Ex consuetudine tempore luctus, et fœminæ post puerperium: qui tamen omnes tenentur sub gravi peccato præstare aliud pium opus, juxta probabiliorem, saltem diebus dominicis, *ex Scoto in 3, dist. 9, quæst. unica, §. de secundo*. Imo juxta aliquos etiam aliis diebus festivis, *Paulus a Lugduno*, cui suffragantur praxis fidelium timoratorum et confessoriorum, tanquam obligatoriam habentium; et *Alexander III, cap. Licet de Feriis*.

TABULA LII.

DE OBLIGATIONE ABSTINENDI AB OPERIBUS SERVILIBUS, ET FORENSIBUS DIEBUS DOMINICIS ET FESTIVIS.

Dominicis,
et festivis
diebus absti-
nendum est
ab operibus

I. Servilibus, seu
quæ commo-
ditati corporis
inserviunt, et
a servis, seu
hominibus vul-
garibus pas-
sim, et regu-
lariter fieri so-
lent, qualia

II. Forensibus ex
præcepto ec-
clesiastico,
(per textus re-
latos toto tom.
9 de Feriis,
fundato in
præcepto v.g.)
quod obligat
sub mortali,
alia sunt

Censentur

1. Omnia opera ruralia, ut terram fodere, arare, metere, secare, etc.
2. Omnia opera artium non liberalium, seu mechanicarum, ut lignariæ, ferrariæ, argentariæ, etc.
3. Omnia opera ad quotidianum usum, ac necessitatem vitæ pertinentia, ut sternere lectos, cibos præparare, utensilia lavare et similia, quæ tamen si non possunt, vel non solent anticipari, possunt exerceri, et de facto exercentur. N. B. Ex permissione Ecclesiæ.
4. Terere colores, tabulas, seu etiam telas ostendere, easque colore crasso fundamentali linire in ordine ad pingendum, et a fortiori characteres imprimere mediante torculari.
5. Iter facere in lectica ab hominibus portata.
6. Venari, piscari, aucupari, belligerare, et militares exercitationes instituere, licet aliqui velint consuetudine permissum esse piscari, aucupari, venari sine magno apparatu, tumultu, labore, uti et bellare, cum de facto videatur, quod consuetudo dishonestaverit artem militarem, et quasi elevaverit ad artem liberalem.
7. Ducere animalia et currus, seu vecturas onustas de loco ad locum extra casum, quo itinera fuissent inchoata, et ab eis interrumpi non possent sine notabili damno, juxta probabiliorem.
8. Ducere lineas pro notis musicalibus seorsim, saltem extra casum, quo id fieret ad notas statim, et de præsentem efformandas, quia in tali casu ductio illa linearum se haberet tanquam quid accessorium ad scriptionem notarum, quæ ex mox dicendis licita est.
9. Acu pingere, seu vulgo ricamare. Ex Concil. Acquisgranensi apud Torrellum, tom. 3, in 3 Decal. præcep., c. 3, quamvis aliqui, cum Amilla apud Leandrum et Sporerium Tract. 3, in 3 Decal. præcep., c. 4, n. 45, negent esse opus servile, eo quod similitudinem quamdam habeat cum actu pingendi; et videatur proprium ingenuarum feminarum, et opus ingenii ostentativum. Tu vero laxare habenas acedie ne præsumas hac tempestate, qua feminae, ut plurimum ingenuæ, et nobiliores vix non ignorant Dei cultum festivis diebus.

Non censen-
tur

1. Scribere et transcribere quodcumque, etiam notas musicales licet pacto pretio, apud Bassæum verb. Festum, n. 8, cui tamen multi non consentiunt.
2. Ducere jumenta sine onere.
3. Iter facere, sive pedibus, sive equo, sive curru, navi, sive lectica a jumentis portata.

Nota

1. Non licere diebus dominicis et festivis injungere opera servilia servo infideli, juxta probabiliorem.
2. Opera, quæ alias servilia non sunt, diebus dominicis et festivis posse exerceri etiam pro lucro, et mercede juxta veriorem.
3. In labore servili dari parvitatem materiæ, quæ juxta communioem et probabiliorem, censetur labor unius horæ etiam per respectum ad plures simul ex mandato Domini laborantes, secus vero per respectum ad plures successive.

1. Mercatus, seu nundinæ tam solemnes, quam hebdomadales, quæ tamen ex consuetudine permittuntur, et permitti possunt extra tempus, quo divina celebrantur. Ex Bened. XIV, constit. quæ incipit Ab eo tempore. Tom. 1 Bull., §. 28.
2. Strepitus civilis et judicialis, uti est partes audire, examinare, testes adducere, sententiam ferre. Ex cap. Conquestus 5 de Feriis.
3. Judicium criminale, seu ferre sententiam mortis, aut alterius pænæ corporalis; secus vero ferre sententiam excommunicationis, suspensionis et interdicti.
4. Sacramentum publicum, seu juramentum judiciale præstare; secus vero extrajudiciale juxta probabiliorem saltem præstitum extra contractus; nam iniens contractum aliquem de festo prohibitum sub nomine mercatus, illumque juramento confirmans, duplex peccatum committit; secus vero exercens contractum non prohibitum, et illum juramento firmans. N. B. Forensia mox recensita prohibentur ab Ecclesia diebus dominicis et festivis, ut evitentur jurgia, dissensiones, sæcularesque distractiones, quas secum adferunt prædictæ actiones.
2. Actus peccaminosi exerciti diebus dominicis, et festivis non inducunt malitiam contra virtutem Religionis specie distinctam, sed circumstantiam aggravantem juxta probabiliorem, aperiendam tamen in confessione.

TABULA LIII.

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS AB OBLIGATIONE FERIANDI DIEBUS DOMINICIS ET FESTIVIS.

Excusantur
ab obligatio-
ne feriandi
diebus domi-
nicis, et festi-
vis titulo

- I. Necessitatis
gravis, sive
propriæ, sive
alienæ, sive
corporis, sive
animæ
1. Conflatores ferri et vitri, coctores laterum et similes.
 2. Piscatores halecum, aut thunnorum, et similium piscium, qui certis dumtaxat temporibus, vel horis capi possunt. *Ex cap. Licet 3 de Feriis.*
 3. Agricolæ, qui diuturnas pluvias præteritas, vel certo superventuras diebus dominicis, festivisque fruges et fœnum metere, secare, congregare coguntur.
- N. B. *Num autem ex hoc capite excusentur, qui hodieum cum gravissimo scandalo, et admiratione infidelium, et heterodoxorum diebus dominicis et festivis colligunt, vehunt triticum, paleas, fœnum in locis australibus, ubi passim est longissima serenitas, et pluvix desiderantur, viderint, qui similia exercent; sed multo magis, qui talia vel mandant, vel permittunt.*
4. Medici et chirurgi pro infirmis laborantes.
 5. Servi et ancillæ coacti a dominis (quos non possunt deserere absque evidenti periculo amitendi servitium, et difficultate obtinendi aliud laborare, vel laborantes pro seipsis, quod aliis diebus non valent); intellige tamen pro tempore, donec alium dominum inveniant, derelicto priori.
 6. Sartores laborantes necessaria pro funeribus vel nuptiis.
 7. Coqui et culinarii pro victu præparando, occidentes, excoriantes, vel deplumantes animalia.
 8. Fabri farrarii calceantes equos pro itinerantium necessitate.
- II. Pietatis erga
1. Deum, { Portantes vexilla, vel labara in publicis processionibus,
ut { Sonantes campanas, pulsentes organa.
Altaria et templa ex vera necessitate ornantes.
Ecclesiam purgantes ex vera necessitate.
 2. Proximum, ut { Extinguentes incendium, aliudque malum a proximo avertentes.
Tumbas, aut vestes funebres conficientes.
Succurrentes opere, manu, etc., proximo in extrema, vel gravi necessitate constituto.
 3. Seipsum ad vitandum otium, vel probabile periculum peccandi, quando aliter vitari non posset tentatio; secus vero ad vitandum otium.
- III. Consuetudinis
1. Mercatores publice vendentes merces victui humano necessarias saltem post tempus sacrorum.
 2. Opifices præparantes ad vesperam materiam sequentibus diebus laborandam. Ad breve tempus.
 3. Molitores et nauleri pendentes a ventis.
 4. Laniones et pistores, qui carnes, aut panes alio tempore præparare, aut coquere non possunt in concursu magno populorum et festorum; nequaquam vero ut cupidix, seu mollitiei inserviant eorum, qui quotidie recentes panes volunt.
 5. Barbitonsores tondentes, etiam præciso lucro cessante: quamvis hujusmodi consuetudo alias fuerit improbata a Joanne XXII, et ideo ad summum admitti potest pro casu, quo aliis diebus id præstari non posset; vel aliter familiæ suæ subvenire impares tonderent rusticos, aut opifices, qui perpetuo depressi labore ipso pro festis adire non possunt.
 6. Venatores, piscatores, qui leporem cum uno, aut altero cane insectantur, exigisque retibus aucupantur; modo talibus laboribus ita inserviant, ut nihil eorum prætermittant, quæ ad piam festorum celebrationem necessaria sunt, ut concludatur ex quadam recreatione potius id eos praticare. *Unde vir nobilis qui, audita missa, majori diei parte venationi indulget, videtur reus dubie saltem peccati mortalis; imo hic lethale peccatum arguerem, si vir ille a venatione reversus, nihil amplius in gratiam Dei faceret: ita sentit Henno, p. 234. A fortiori igitur sacrorum dierum violatores censeri debent, qui magnam eorum partem in popinis transigunt, aut vinum transigentibus præbent contra Ecclesiæ et Principum leges. Ex erudito continuatore Tournely, tom. 5 mor., pag. 582.*
- N. B. *Consuetudo circa opera servilia exercenda diebus dominicis, et festivis magis attendenda, quam lex alia scripta (humana intellige) ita Gersen relatus a Benedicto XIV, in suis Instit. Ecclesiæ, Instit. 43, quæ ex eodem dicenda esset potius corruptela tunc solum, quando a servitio Dei, et a cultu festorum, et maxime ab auditione missæ totaliter revocaret.*
- IV. Dispensationis, quam impartiri possunt
1. Papa omnibus omnino Christi fidelibus.
 2. Episcopus, ejusque Vicarius generalis per epichejam, vel ex consuetudine suis diocesanis. *Ex declar. S. Congreg. apud Ferraris, verbo, Festa, n. 21.*
 3. Vicarius foraneus ex eadem apud præfatum *ibid.*, n. 35.
 4. Parochus suis parochianis solum pro casu, quo nec Episcopus, nec hujus Vicarius generalis, nec Vicarius foraneus conveniri possent.
 5. Superior regularis cum suis subditis religiosis, non vero sæcularibus, licet famulis, aut domesticis. *Ex Portello, verbo Abbas, n. 11; Ferraris ibid., num. 39 et 40; Pellizarius, Tract. 5, cap. 4, n. 30, etc.*
- N. B. *Nullus inferior Papa absque justa et rationabili causa, sive valide, sive licite potest dispensare super obligatione feriandi. Ex quo consecrarium est, confessarios defectu jurisdictionis in foro externo non posse dispensare, sed solum pro foro conscientix declarare, quod præceptum feriandi attentis circumstantiis et motivis, et nunc non obliget.*

TABULA LIV.

DE ESSENTIA JEJUNII ECCLESIASTICI, ET DE MODIS, QUIBUS VIOLATUR.

- I. Non est præcise actus temperantiæ vel abstinentiæ, sed Religionis, spectans ad observantias sacras, utpote ad cultum Dei, et carnem propter Deum mortificandam ordinatus, tanquam ad suum proprium finem: ex quo fit, quod si quis abstineret a cibo, sive parcimoniæ, sive sanitatis, sive avaritiæ, sive etiam temperantiæ causa absque ulla seu expressa, seu implicita intentione Deum honorandi, aut carnem propter Deum mortificandi, non diceretur celebrare jejunium ecclesiasticum.
- II. Est de præcepto; ut nimirum statutis temporibus observetur; quod præceptum juxta probabiliorem est juris solum positivi ecclesiastici obligans tamen sub gravi culpa. *Ex Alexandro VII, damnante propos. 23.*
- III. Afficit omnes Christi fideles completo ætatis vigesimo primo anno, quamvis reperiretur, qui non indigeret maceratione carnis.

I. Abstinentiam

A carnibus eorum animalium, quæ in terra oriuntur, et in terra vitam ducunt, quorum usus moraliter interruptus multiplicat numero peccata.
Ab ovis et lactiniis, id est ab illis, quæ lacte proficiuntur vel conficiuntur, uti caseo, butyro, sed probabilius solum tempore quadragesimæ, nisi in aliquo loco adesset consuetudo etiam aliis jejunii temporibus abstinendi ab ovis et lactiniis, quæ obligaret sicut tempore quadragesimæ. *Ex D. Thoma 2, 2 quæst. 147, art. 8 ad 3.* Excipe partes Germaniæ tam in, quam extra quadragesimam.
A sagimine, seu pinguedine ex larido porcino, adipe anserum, ac aliorum animalium, nec non sanguine animalium; quæ neque in regionibus septentrionalibus admittuntur.

IV. Essentialiter exigit

Attento fine jejunii videtur potissimum constitutum jejunii, cum concupiscentia carnis videatur magis reprimi per unicam refectionem in die, quam per simplicem abstinentiam a carnibus.
Continuari moraliter debet, unde qui sufficienti prandio semel sumpto rediret post quadrantes, violaret jejunium; qui vero, prandio non sufficiente sumpto, ex necessitate illud interromperet, posset redire: si vero absque necessitate, non nisi per unam horam.
Sumi debet modernis temporibus, juxta consuetudinem, circa undecimam vel duodecimam, juxta horologium germanicum, id est, vel una hora ante, vel in meridie, vel hora servanda est etiam ab iis, qui ex dispensatione vescuntur carnibus. *Ex Bened. XIV, Constit. quæ incipit Si fraternitas, inserta tom. 1 Bull. ejusd., fol. 356, edit. Rom., in resp. ad 3 quæsitum.*

2. Refectionem unicam, quæ

Unica refeccio si protrahatur usque ad vesperam, nullum committitur peccatum, quia esset conformitas, et quidem sancta, et meritoria cum primitiva Ecclesie.
Si anticipetur absque justa et rationabili causa notabiliter, v. g., per horam multi, et gravissimi doctores volunt committi peccatum mortale, licet communis et probabilior non nisi peccatum veniale agnoscat.
Exigit abstinentiam a carnibus ex præcepto negativo, et ideo quoties qui comedit carnes in die jejunii, toties peccat mortaliter.
Excludit secundam refectionem ex præcepto principaliter negativo: hinc non solum per integram secundam refectionem violatur jejunium, sed etiam per alias.
N. B. *Navarrus, Mastrius, Castropalaus, Felix Polestas, et alii apud Sporer.* in append. ad 3 Decal. præc., n. 8. *Ferraris*, verbo *Jejunium*, art. 1, n. 37. *Ex eo quod præceptum jejunii non obliget ad impossibile, nam sicut violatum per secundam integram refectionem impossibile est resarcire ut, unica sit refeccio; sic impossibile est illud ulterius frangere jam fractum ex integro: nihilominus talem ulterius comedentem dicendum est peccare saltem venialiter contra finem legis, qui est carnis mortificatio.*

V. Violatur, si

1. Extra permissam unicam refectionem ad satietatem, et collatiunculam vespertinam sumatur aliquid per modum cibi, vel refectionis, ut lac, jusculum, puls. Hinc qui sumeret cocholatum ad modum polentæ, aut densæ pulvis, violaret jejunium, in quo sensu intelligendus est Bened. XIV, ubi negat licitum esse iteratum in die usum cocholati, *lib. Institut. Eccles., Institut. 15, §. Traditum fuit.*
2. Sumatur secunda integra refeccio, qua sumpta, sive scientes ex justa, vel injusta causa, sive ignoranter et inadvertenter per posteriores semper peccatur *juxta probabilior.*
3. Sumpta refeccione sive advertenter, sive inadvertenter in carnibus, sumatur secunda in cibis esurialibus, cum jejunium potissime constat in unica refeccione.

V. Non violatur, si

1. In regionibus septentrionalibus in refeccione permissa sumantur lactinia, utpote quorum usus ex indulto pontificio, et ex consuetudine communiter recepta etiam tempore Quadragesimæ in dictis regionibus licitus est. *Ex Bened. XIV, lib. Institut. 16, §. Non ignoramus.*
2. Refeccio unica sumatur in quacumque quantitate ex cibis non vetitis, etsi finis extrinsecus, qui non cadit sub lege, non servetur.
3. Extra communem refectionem sumatur aliquid per modum medicinæ, ut bolum panis, aromata, dummodo in modica quantitate, et seclusa fraude jejunii.
4. Extra communem refectionem sumatur bolum panis, vel quid simile, ne haustus noceat, dummodo id non fiat sæpius in die, et in fraudem jejunii. Quod est prohibitum ab Alexandro VII, in damnatione propos. 29.
5. Extra communem refectionem sumantur, quæ habent rationem potus, ut vinum, cerevisia, mulsum, aqua zacharo condita, caffè, thè; quod verum est, etsi vinum non sumeretur ad sitim extinguendam, vel facilitandam ciborum digestionem, sed et ad ventris famem propulsandam. *Divus Thoma 2, 2, quæst. 147, art. 6, ad 2*, quidquid aliqui contrarium sentiant.

6. Cocholatum sumatur per modum potus, seu ipsa materia misceatur aquæ in minori quantitate, v. g., sex uncis aquæ una uncia misceatur cocholati juxta probabilior.

7. Collatiuncula vespertina sumatur ad aliqualem etiam corporis nutritionem, quæ tamen non debet excedere quartam partem justis prandii, consultum quidem est, ut fiat in modico pane, fructibus et similibus, si tamen in ea sumeret quis id, quod habet rationem veri cibi in modica quantitate non videretur condemnandus de violatione jejunii.

N. B. *Violatio jejunii ecclesiastici admittit parvitatem materiæ, etiam in ipso usu carniæ, quæ censetur media, vel una uncia, in cibis vero esurialibus una, alterave uncia.*
Violatio jejunii per comestionem carniæ, ovorum, lactiniæ, speciei morali differt a violatione jejunii per secundam integram refectionem juxta plures; hinc in confessione necessario aperienda, Ferraris, verbo Jejunium, articulo 1, n. 64.

Jejunium ecclesiasticum est religiosa abstinencia a cibo, et certa ciborum qualitate statuto tempore ad Deum colendum, et carnem propter Deum mortificandam; quod

TABULA LV.

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS AB OBLIGATIONE JEJUNANDI.

I. Impotentia	1.	Physicæ, qua censentur laborare, vel non habentes, nisi cibos carnales, vel non valentes absolute vesci cibis esurialibus.
	2.	Moralis, qua censentur laborare Infirmi <i>ex cap. Consilium 2 de Observatione jejuniorum</i>: ad quos reducuntur convalescentes, infirmæ adeo complexionis, aut debilis stomachi, prægnantes, lactentes, quæ tamen per se loquendo carnis vesci non possunt. Adolescentes, qui vigesimum primum ætatis annum non compleverunt, quamvis sani et robusti, nisi speciali voto sese adstrinxissent, aut vi regulæ, uti fratres minores a die professionis, obligarentur. Quibus tamen post septennium non conceditur esus carniæ. Senes sexagenarii, qui tamen juxta probabiliorum absolute non eximuntur, consequenter si sint sani et robusti tenentur jejunare: idemque dicendum de fœminis. Pauperes, et mendici ostiatim mendicantes, et alii non habentes, quo semel in die reficiantur ex <i>Benedicto XIV, Institut. 15, §. Illud</i>. Qui si cibos quadragesimales habere non possunt, licite comedunt, quidquid acquirunt, etiam carnes; quod verum est etsi panem sufficientem haberent, saltem pro casu, quo per plures dies quis solo pane se sustentare deberet. Non valentes tota nocte calefieri, vel dormire juxta aliquos: verum bonum opinio communiter, et merito rejicitur, quia hujusmodi, sumpta mane collatiuncula, possent ad vesperam sumere prandium.
II. Laboris incompatibilis cum jejuniis; qualis censetur	1.	Rusticorum arantium, ligone terram volventium, ligna cædentium, etc.
	2.	Fabrorum, ferrariorum, lignariorum, murariorum, lapicidarum, sutorum, textorum.
3.	Prælum typographicum versantium, cerariorum, etc., qui tamen die, qua non laborant, tenentur jejunare.	
4.	Cursorum, omniumque itinerantium, non solum pedibus per magnam diei partem, sed et equo, et curru, supposita magna defatigatione, uti reperitur inter equitantes, vel cursitantes per octo, vel decem dies, vel per devia et in via, ubi viæ vel nunquam factæ, vel non sunt reparatæ, sive dein iter sit ex necessitate, sive sponte assumptum. Ferraris, <i>verbo Jejuniæ, art. 2, n. 27</i> , ex communi. Iter autem unius diei neminem excusat, ex <i>Alexandro VII damnante propos. 31</i> , id est, si non nisi illa die debeat itinerari, et vires sufficientes habeat.	
N. B.	Sponte assumentes iter in die jejunii, a quo commode abstinere possent cum prævisione defatigationis impossibilis cum jejuniis, peccant mortaliter juxta probabiliorum; quia præcipiens finem ipso facto censetur præcipere ea, quæ ad talem finem conducunt, simulque e converso prohibere omnia illa, quæ cum impletione præcepti sunt impossibilia.	
III. Pietatis seu exercitii operum misericordiæ tam spiritualis, quam corporalis, vi cuius excusantur	1.	Concionatores, qui quotidie concionantur, si jejuniis sit incompatible cum profectu spirituali animarum, petita a superiore respectivo dispensatione.
	2.	Professores ac lectores continuis studiis vacantes, confessarii assidui, præsertim in magnis concursibus a summo mane usque ad summum vesperæ sedentium. Ex communi, <i>Felix Potestas in suo Examine confessoriorum, n. 1909</i> , cui videtur aperte suffragari <i>D. Thom. 2, 2, quest. 147, art. 4 ad 3</i> .
	3.	Uxores, vel mariti non valentes cum jejuniis componere obligationem reddendi debitum conjugale (nisi precibus valeant sese invicem retrahere), qui tamen in hunc finem non tenentur abstinere a jejuniis, utpote jus habentes ad opera spiritualia (intellige juxta temperantiam christianam nequaquam ad efrænata libidinis expletionem), quia alias dici debent ex integro, et toto anno tales maritati a lege jejuniis exempti.
	4.	Uxores non valentes iram, et contentionem mariti compescere et effugere, nisi cœnent cum ipso, secluso tamen contemptu, et de Parochi licentia.
	5.	Instituentes longam peregrinationem ex voto vel præcepto confessarii, vel etiam ex vero zelo, magno pietatis affectu, quæ alia die commode institui nequit.
IV. Dispensationis	Quam dare possunt	1. Papa omnibus Christi fidelibus tam disjunctive, quam copulative valide etiam sine justa causa
		2. Episcopis suis respective subditis, tum generalem ex gravissima et urgente necessitate, tum particularem ob legitimam causam, ex communi Sporer. <i>in append. ad 3 Decalogi præcep., n. 66</i> , et <i>Bened. XIV, Constit. Non ambigimus, tom. 1 Bull., fol. 48, edit. Rom.</i>
		3. Prælati regulares, intellige etiam Priores, Rectores, Guardiani, suis subditis ex privilegiis Eugenii IV et Clementis VII, teste <i>Pallizario, tom. 1, Tract. 5, n. 65</i> .
		4. Parochi suis parochianis in particulari, absente tantum Episcopo vel ejus Vicario.
1.	Dispensatus in esu carniæ ob debilitatem virium, ad quas recuperandas est necessaria secunda refectio, censetur quoque dispensatus a lege jejunii; secus vero dispensatus ex causa nequaquam respiciente debilitatem, juxta probabiliorum et veriorum; quodque observari debere ab Episcopis dispensantibus, præcipit <i>Benedictus XIV Constit. Cognovimus, edita 18 maii 1742, inserta tom. 1 Bull. ejusd., fol. 164.</i>	
2.	Dispensatus in esu carniæ non nisi carnis salubribus vesci potest ex decret. <i>Clem. XI, Romæ publicato anno 1702, 4 februarii</i> , et ex <i>Benedicto XIV, Constit. Non ambigimus supra cit.</i> Hinc sine peccato mortali non potest comedere carnem suillam, aut sale conditam (intellige semper cum respectu locorum et regionum, in quibus jam ab uberibus matris homines carni suillæ assuefacti, aliis non vescuntur, imo infirmis passim dantur, uti in Hispania); qui procul dubio in illa Constitutione non comprehenduntur.	
3.	Dispensatus in esu carniæ nequit in collatione vespertina quidquam sumere ex cibis carnalibus, ex decret. <i>Bened. XIV, Constitut. Si fraternitas tua, tom. 1, fol. 356, edit. Rom.</i> sine speciali Episcopi dispensatione.	
Cum prævisione	Dispensatus in esu carniæ, non potest simul cum carnis comedere pisces saltem proprie tales. Ex <i>Bened. XIV Constit. quæ incip. Si fraternitas suprad. ad 4 quæst. ad quam Constitutionem eludendam, justificandamque delicatulum gulositatem, qui infirmitates ex sacco pro libitu proferunt, videtur a quibusdam medicis introducta consuetudo præscribendi certos pisces infirmis; qua conscientia vel qua Religione? ignoro.</i>	
4.	Dispensatus in esu carniæ censetur pro unica tantum comestione in die, uti <i>Clemens XIII</i> , declarando mentem prædecessoris sui decrevit. Hinc dispensatus in esu carniæ nequit, ne quidem Dominicus in Quadragesima infra diem, vel vesperæ comedere carnes absque speciali Episcopi licentia, ex <i>Epist. ejusdem Encyclica, quæ incipit Appetente. Die 20 decembr. 1659, ad Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos universæ Ecclesiæ catholice.</i>	

TABULA LVI.

DE OBLIGATIONE FILIORUM ERGA PARENTES.

I. Amorem tanquam principalibus post Deum vitæ et existentiae auctoribus; consequenter tanquam primis benefactoribus. Cui adversatur odium internum, huicque affinia externa signa, quæ connotant exiguum affectum erga ipsos, uti sunt sermo durus et asperus, aspectus torvus, verba injuriosa, sarcasmi, contumeliæ et maledicta, etc.

II. Reverentiam tum

Internam sitam in ea firma persuasione, quod parentes sint superiores majores, legislatores, et quasi reges suorum filiorum. Quæ violatur ab iis, quos a providentia in clariorem, nobiliorumque statum collocatos pudet suorum parentum in pristina humilitate relictorum: vel pejus fingunt se eos minime agnoscere: prohibent accessum ad domum, et convivantes arcent a mensa.

* Excipe casum, quod id facerent, quia sciunt eos infami crimine, v. g., proditionis, etc., esse notatos, vel publico supplicio affectos.

Externam, quæ violari potest

1. *Verbo*, duris scilicet, asperis, et contumeliosis verbis illos afficiendo; et a fortiori illis, licet materialiter, maledicendo, etc.
2. *Signo*, risibus videlicet, subsannationibus, et gesticulationibus impropriis illis illudendo; vel eos despiciendo, etc.
3. *Facto*, eos nimirum, etsi leviter, verberando; imo levando solummodo brachium, vel instrumentum ad percutiendum: patrem in causa, seu civili, seu criminali accusando: et quæ illis jure debentur quoad victum, vestitum, habitationem, pejora eis deputando.
4. *Defectu*, non exhibendo illis consueta reverentiæ signa juxta morem patriæ, conditionis, educationis institutum, non assurgendo, cum adveniunt, caput non detegendo, cum transeunt, et alloqui eos oportet, manus non deosculando, benedictionem ab illis non petendo, cum in longinqua migrandum, etc.

III. Obedientiam, vi cujus

Tenentur filii parentibus obedire, universaliter loquendo, in omnibus licitis et honestis ad eorum curam pertinentibus adeo, quod in aliquo horum contraveniendo expresso, et rigoroso eorum mandato, semper mortaliter peccent; nisi materiæ levitas, inadvertentia, vel humana quædam negligentia eos excuset, aut agatur de electione status, in quo quisvis est liber et esse debet. *Ex communi, et expressa D. Thom. 2, 2, quæst. 104, art. 5.*

Filius, vel filia inconsultis parentibus contrahens matrimonium peccat, et quidem juxta communem DD. signanter P. Concinae, tom. 4, lib. 6, in *Decal.*, c. 4, n. 6, mortaliter: quamvis aliquibus videatur perperam adstructa tam gravis obligatio petendi consilium, quod sequi non tenentur.

Filius, vel filia contrahentes matrimonium cum persona indigna peccat quidem mortaliter: ob hanc causam tamen exhæredari nequit, si vigesimum quintum ætatis annum excessit; bene vero si minor vigesimo quinto: alimenta vero ei denegari nequeunt.

Filius, vel filia volens statum amplecti sive clericalem, sive religiosum, si advertat parentes id ægre laturos, proindeque aut ex carnali affectu, aut aliis mundanis, futilibusque motivis sibi adversaturos, hac in re non tenetur ipsos consulere; sed illis inconsultis potest sequi Dei vocantis lumen.

* Cum Ecclesia a contrahendo matrimonio non arceat dignum cum indigna, aut vice versa volentem contrahere, supposita omni impedimenti carentia, etiam sine consensu parentum; dicendum judico, si filii peccant, eos peccare non contra obedientiam debitam parentibus; sed contra virtutem pietatis et reverentiæ illis debitæ. In quo sensu intelligendus venit laudatus P. Concina.

Obligatio filiorum est honorare parentes, quod præstatur exhibendo illis

Si sint, vel evadant pauperes: in quo casu strictissima juris naturalis obligatio urget filios, filiasque ad præstanda parentibus in necessitate constitutis ea omnia, quæ ab his sibi fuerunt impensa; signanter victum, vestitum, habitationem curando ut pro posse serviantur ea charitatis effusione, qua illi proles suas in minuscula ætate constitutas dilexerunt. Quod sane ex cathedra crucis Christus docuit. Unde Augustinus, *Tract. 119, in Joan. Facit, quod faciendum admonet, et exemplo suo suos ministros instruxit præceptor bonus, ut a filiis piis impendatur cura parentibus.*

Corporalem

Filius, vel filia non potest statum religiosum amplecti pro casu, quo parentes vel gravi, vel extrema necessitate pressi filiorum ope, auxiliove indigeant; et filius remanens in sæculo possit subvenire tali necessitati; et alius non inveniatur, qui id eis præstare possit. *D. Thom. loc. cit. ad 4.*

Filius supposita gravi necessitate parentum, quæ antecessit ingressum, tenetur egredi; ex supposito quod egrediendo possit eisdem subvenire, nec alii forent, qui id præstare vellent: secus vero si necessitas subsecuta sit professionem. *Ex S. Thom., ibid. quæst. 101, art. 4 ad 4.*

IV. Providentiam tum

1. Instruendo illos cum charitate, et reverentia in mysteriis Fidei, credendorumque ab adultis de necessitate mediæ et præcepti, si forte ab illis ignorari contingat; quod maxime inter vulgares potest habere locum.

2. Admonendo illos amore et reverentia comite, ubi eos in defectus, et peccata labi contingat, potius rogando.

3. Vigilando æternæ salutis eorum, præcipue tempore infirmitatis, ut mediorum spiritualium nihil illis desit; quatenus christiane vita fungantur, ut Sacramenta debite, et congruo tempore illis administrentur.

4. Post mortem suffragando, ultimam voluntatem, et dispositiones omnes accurate implendo.

Spiritualem

TABULA LVII.

DE OBLIGATIONE PARENTUM ERGA FILIOS.

- I. Amare
vi cuius
tenen-
tur
1. *Bene velle* illis, saltem negative, excludendo omnem odium, aversionem, rancorem, omnemque pravam affectum deliberatum; necnon omnem vitiosam prædilectionem, quæ uti ex historia patriarchæ Joseph et passim videri potest, nacta est odia et inimicitias procreare: familias factionibus dilacerare, ad desperationem et ad quævis delicta proles despectas, vel minus æstimatas impellere.
 2. *Benefacere* eis pro posse secundum possibilitatem virium, status, conditionisque exigentiam.
 3. *Avertere* ab illis omnem alicuius luxuriam provocantem, et periculum, ex quo capite, peccant, illis permittendo
 1. Gestare arma vetita, quæ sunt proxima occasio rixarum, homicidiorum, mutilationum, etc.
 2. Immodestam corporis compositionem; necnon indumenta, quæ gravia scandala producant et ad luxuriam provocant.
 3. Promiscuas familiaritates, suspecta contubernia, solitarias conversationes cum amasiis, sub obtentu nuptiarum.
 4. Publica in cubilibus, atris, etc. sculpturas, picturas scandalosas, etc. huiusmodi; quarum nuditas, inverecunda positio, etc. maturius et efficacius proles in omnem malitiam inducunt.
 5. Prohibus, signanter filiabus, lectionem librorum, etsi non ab Ecclesia, ob periculum a jure tamen naturali prohibitorum: uti sunt historiae et conficti heroismi amatorum, vulgo *Romantii*, qui subtili arte, quasi ineluctabiliter venenum lasciviæ in illas transfundunt, timorem Dei enervant; vocationem abigunt; tot lapsuum filiarum et lacrymarum matrum sunt origo.

Obligatio
parentum
est
proles

- Corporaliter: exercendo in illos providentiam
1. *Vitæ*, id est, sedulam curam gerendo a tempore conceptionis, ne quidquam agant, quod proles vitæ, sanitati et naturali perfectioni obesse possit ante, vel post nativitatem. Unde peccant coeundo absque ulla discretione et cautela.
 2. *Victus*, providendo eis necessaria ad vitæ conservationem, alimenta subministrando saltem usque ad eam ætatem, in qua seipsos alere possint pro ratione status. Mater autem non nisi lac tenetur dare prolibus.

**
Unde

1. Matres sanas lacte provisas absque gravi et rationabili causa proprio lacte prolem non nutriendas; vel ne matrimonii incommoda sentiant, alteri fœminæ ruri tradentes, a gravi culpa non absolvunt graves Theologi, apud Cornel. a Lapide. *In Genes.*, c. 21, v. 7. Quod non solum Ecc. patres, sed et ipsi ethnici philosophi illis exprobrant apud Bened. XIV, *lib. XI, Syn. Diaces.*, c. 7, n. 9. Non minus peccant mariti id uxoribus prohibentes: hinc namque convincuntur matrimonium inivisse ad carnis oblectamentum potius, quam ad christianam proles susceptionem et educationem, quæ plurimum a lacte pendet. Et licet Navarrus apud laud. Pontif., et præfatus a Lapide non nisi peccati venialis reas faciant, exsybilandi tamen veniunt, qui cum Elbel in *4 Decal. præcept.*, Confer. 20, n. 567, fœminas nobiles et illustres omni culpæ subtrahunt, ubi consuetudo invecta sit, eo quod eis *dedecori esset*: nam nobilitas, quæ nec mutare, nec præscribere potest contra divinum et naturale institutum, non est causa legitima, ait sapientissime P. Concina, eludendi gravissimam hanc obligationem. Non enim confictus pudor, aut abusus quarundam nobilium, (quæ quidem verecundantur ubera prolibus sugenda proferre, minime vero fovendæ suorum amasiorum libidini, pectus turpissime nudatum præseferre, publicamque pusillis lapsus occasionem præbere, quasque insectatur Ezechiel, c. 6: *Ubera tua intumuerunt, et eras nuda et confusione plena*) accipiendi sunt pro regula, sed naturæ institutio et matres sanctæ, et ex regio sanguine prognatæ, quas certe non pudit propriis proles lactare uberibus. *Vid. Bened. XIV, loc. cit.*, n. 11.

2. Parentes tradentes proles suas hospitalibus alendas absque vera necessitate, peccant mortaliter et in pœnam privantur patria potestate: quod si id faciant vel ob paupertatem, vel ne infamiæ notam, aut illegitimitatem, incurrant, nullum committunt peccatum. Exponentes tamen, si sunt divites, tenentur refundere expensas, nisi in contrario constet de mente fundatoris.

II. Edu-
care

1. Quæ exercetur curando, ut proles pro ratione status erudiantur in congruis artibus et scientiis, relinquendo eis post mortem saltem legitimam, præcisa justa eos exhæredandi causa: in quo casu, juxta magis piam sententiam, tenentur ad præstantia alimenta, quæ debentur plane illegitimis et spuris. *Ex cap. Cum haberent 5. De eo, qui duxit.*
2. Cui adversantur, qui filios impuberes loco deputandi eos ad artes, vel scientias (supposita semper habilitate, et præcisa justa causa) nobilium servituti deputant, vulgo *Giachetti*, qui sensim in omnem licentiam effusi, tandemque grandævii omni arte et scientia destituti, societati periculosi, patibulis vivunt.
3. Quam non satis assecurant, qui prolium nuptui tradendarum mutuas vires non pensant. Longa quippe praxi erudimur, multa matrimonia infelicia evasisse ob virium inæqualitatem, indeque evenisse, ut vel fœmina fortior ab infirmiore marito, vel fortior maritus ab infirmiore fœmina ad alias declinaret. Quam providentiam judico per confessarios matribus singulariter inculcandam.

- Spiritualiter juxta divinum exemplar ad cuius similitudinem debent
1. Vigilare diu noctuque tam præsentium, quam absentium filiorum moribus, contuberniis, vestitui, loquelis; quid agant, qualiter dormiant, quas scholas, lection. et magistros frequentent, etc.?
 2. Corrigitur errantes a tenera ætate discrete et prudenter, primo verbis; dein verberibus, etc. tandemque severiora remedia, ubi opus sit, procedendo; prout Abraham cum Ismaele, quem incorrigibilem e domo ejecit.
 3. Præcedere illos bono exemplo *in dictis*: instruendo nimirum illos in mysteriis Fidei, in bonis moribus, in doctrina christiana et in omnibus ad salutem necessariis: *in factis* sancte coram illis conversando, in virtutibus exercendo, ad bonum eos provocando.

Hinc retrahentes proles a Religionis ingressu, vel ad illum eas cogentes fraude, dolo, precibus importunis, imo juxta aliquos solis promissionibus, peccant mortaliter: proindeque nequeunt illas impedire in electione status cujuscumque sub comminatione excommunicationis Tridentinæ, *sess. 2, de Reg.*, c. 8, quam tamen non incurunt cogentes filias puberes ingredi monasterium educationis gratia; quidquid aliqui in contrarium sentiant, etsi mortaliter peccent, ubi circumstantiæ id exigant ad breve tempus: dixi *ad breve tempus*, ex quo colliges graviter peccare, qui filias tamdiu in monasteriis cogunt marcescere, donec a se illis delectos, absque reflexione disparis ætatis, etc. consentiant in sponso accipere: tunc primo indulget. egressus adversaturis procul dubio extra septa monasterii. Hæc enim etsi palliata, vera tamen libertatis violatio est.

TABULA LVIII.

DE ALIORUM MUTUA OBLIGATIONE.

Obligatio

- I. Pupillorum, etc. minorum } Erga tutores et curatores est, illis exhibere amorem, reverentiam et obedientiam in omnibus, quæ concernunt notionem tutelæ et curatelæ, velut parentibus, quorum locum et auctoritatem tenent.
 } Erga majores suos, seu ascendentes in linea sive recta, sive transversa, est exhibere amorem et reverentiam, saltem negative excludendo quodvis odium, despectum, etc.
- II. Tutorum, curatorum et majorum } Erga pupillos et minores est, exhibere amorem et sollicitam curam tum spiritualem, ut in Fide, mandatis Dei et bonis moribus instruantur, tum corporalem, invigilando securitati, debitæ sustentationi, temporali profectui illorum, et ut eorum bona juste et fideliter distribuuntur; quare peccant mortaliter, si in administratione suæ ipsorum tutelæ, vel curatelæ, sint graviter negligentes, tenenturque ad compensationem damni, si quod illatum fuit, quia peccant contra debitum proprii officii, proindeque contra justitiam.
 } Erga nepotes est, horum curam gerere in defectu parentum, eisque in necessitatibus tam spiritualibus, quam corporalibus sedulo opitulari.
- III. Conjugum ad invicem est, sibi mutuam exhibere honorem et amorem, Fidem et cohabitationem, debitum conjugale, alimenta et gubernationem juxta dicenda de matrimonio.
- IV. Subditorum erga superiores suos est, exhibere ex virtute observantiæ amorem, reverentiam et obedientiam in omnibus, ad quæ eorum potestas et officium se extendit.
- V. Superiorum Ecclesiasticorum erga subditos est commissum sibi gregem pascere } *Exemplo conversationis*, quam uberrime explicatam invenies ab Apostolo in *Epist. 1 ad Timoth.*, c. 3, *ad Titum*, c. 1. Vitam ducendo irreprehensibilem, sobriam, pudicam, etc. bonum testimonium habentem ab iis, qui foris sunt, præbendo seipsum in omnibus exemplum bonorum operum non dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.
 } *Verbo prædicationis*, quippe quæ est principale eorum officium, infirma confirmare, disrupta consolidare, depravata convertere, quod sine verbo et voce non obtinetur. Cui non satisfaciunt, qui vel semper per alios, ipsi nunquam dant vocem, præcisa impotentia, vel plane ignari linguæ et idiomatis sui gregis, tamen tale onus assumunt, avidissimeque quærent.
 } *Fructu orationis*. Oratio siquidem illis ante omnia necessaria; ut nimirum et sibi lumen ad bene regendum, et subditis impetrent efficaciam ad juste ambulandum. Unde contra hanc gravissimam obligationem graviter peccare superiores resolves, qui non modo habitualiter orationem, sed plane ex tepiditate sæpius vel sacra facere negligunt; vel festinanter per modum transitus, uti hebræi agnum devorant.
- VI. Superiorum sæcularium erga subditos est exhibere } Justitiam { Commutativam, reddendo illis, quod justum est ad æqualitatem in contractibus, etc.
 } Distributivam, conferendo illis honores, et onera pro cujusvis merito et viribus.
 } Vindicativam, judicando impartialiter, etc. non acceptando munera, etc.
 } Providentiam, felicitati eorum vigilando, securitati, ut subditi ab omni damno immunes serventur; ex hoc enim capite jubentur tributa, etc. illis impendere.
- VII. Servorum et ancillarum erga suos dominos est, his exhibere reverentiam, obedientiam et obsequium fidele. Proinde contra fidelitatem peccant tum, cum dominis rationabile obsequium et servitutem vel non præstant, vel non nisi negligenter, proptereaque tenentur restituere partem pretii pro rata laboris neglecti; tum, cum secreta familiæ aliis revelant; tum, cum grave damnum dominis inferri permittunt, cum possent impedire.
- VIII. Dominorum erga servos et ancillas, (quoniam super se parentum notionem inducunt) est, illos amare, instruere et dirigere charitative, vitia eorum corrigere, ad bonum promovere, a malo arcere, eorum moribus vigilare; tempus illis dicendum Deo concedere; bono exemplo præire; debitam tandem mercedem solvere. Quare peccant, tum cum de illorum salute æterna nihil omnino curant, imo a via salutis per mala exempla et liberam conversationem retrahunt, quod maxime notandum venit a nobilibus, qui suis *antichristianis*, ritibus, famulatio maxime sunt offendiculo; tum, cum famulos et ancillas conducunt intra infirmum pretium; tum, cum mercedem juste conventam eis non suppeditant, aut solvere differunt; tum, cum damna absque eorum culpa contingentia illos solvere cogunt; tum denique, cum famulum, vel ancillam conductam, ante terminum constitutum dimittunt, juxta dicenda in contractu locationis.
- IX. Discipulorum erga magistros et præceptores est, illis exhibere amorem, reverentiam et obedientiam in iis, quæ ad bonos mores et studia pertinent, quare peccant tam a schola se absentando absque justa causa, quam tempus studiis deputatum lusui impendendo; et quidem mortaliter, si studia notabiliter negligunt.
- X. Magistrorum et præceptorum erga suos discipulos est, illis exhibere amorem, doctrinam, correctionem ac bonum exemplum. Peccant proinde contra debitum discipulos instruendi, si incapaces et crassioris minervæ quærant magisterium, professoras, lectoratus; si discipulorum in litteris progressum sedulo non promovent; si ad intelligentiam eorundem non satis student; si sine causa scholam omittunt.

TABULA LIX.

DE NATURA ET DIVISIONE HOMICIDII.

- I. Prohibetur per quintum decalogi præceptum, vi cuius quatenus est
1. Formaliter negativum
2. Virtualiter affirmativum, præcipitur conservatio vitæ.
1. *Voluntarium*, quod scilicet est per se intentum, seu procuratum, sive physice per propriam actionem et physicum influxum, v. g., transfixione gladii, laxatione sclopeti; sive moraliter, v. g., mandando, suadendo, aut promittendo dum impediri potest et debet saltem ex justitia.
2. *Casuale*, quod scilicet contingit præter intentionem agentis ex aliqua ejus actione, vel omissione; quod si contingat ex aliqua actione, vel omissione, ex qua nec prævidebatur, nec prævideri moraliter poterat homicidium secuturum, dicitur simpliciter, seu mere casuale; si vero contingat ex actione, vel omissione, ex qua homicidium prævideri poterat, dicitur casuale mixtum.
3. *Directum*, quod scilicet per se et immediate intenditur; ut si quis venenum alteri porrigat eo fine, ut sumens de medio tollatur.
4. *Indirectum*, quod scilicet contingit ex positione, vel omissione alicujus actionis ex quo aliquo modo, saltem probabiliter et conjecturaliter prævidetur mors secutura, licet hæc minime intendatur; ut si quis mulierem prægnantem percutiat. Quod etiam dicitur casuale mixtum.
1. *Parricidium*, quod est voluntaria cædes ascendentium, vel descendantium, ad quod reducuntur, *matricidium*, *uxoricidium*, *fratricidium*, sororicidium, suicidium, aliorumque occisio usque ad quartum gradum, imo et regicidium.
2. *Sacrilegium*, quod est occisio personæ Deo consecratæ in clericali statu, vel Religione approbata per professionem: ad quod reducitur occisio cujuscumque hominis in loco sacro.
3. *Latrocinium*, quod est occisio hominis facta animo prædandi.
4. *Assassinium*, quod committitur, dum quis pretio occisorem conducit; vel vero pretio conductus alterum occidit.
5. *Proditorium*, quod est occisio hominis facta sub specie amicitiae, vel ex insidiis, ad quod reducitur procuratio abortus fœtus animati.
6. *Veneficium naturale*, quod est occisio hominis facta per propinationem, vel ministrationem veneni.
7. *Beneficium magicum*, quod est hominis occisio procurata arte magica, vel ope dæmonis, quod insuper tertiam et gravissimam malitiam, ac speciem inducit, scilicet superstitionis et commercii cum dæmone contra virtutem Religionis, et primum decalogi præceptum.
- Homicidium igitur qualificatur specie septem modis præfatis tanquam per circumstantias speciem mutantes, et in confessione necessario explicandas.
6. *Simplex*, quod est occisio hominis absque speciali aliqua qualitate et circumstantia, quod nimirum, neque ex parte hominis occisi, neque ex parte modi occidendi peculiarem deformitatem continet.

Homicidium,
quod est *injusta* hominis occisio

II. Dividitur in

5. *Qualificatum*, quod circa occidendi modum, vel personam, specialem aliquam malam circumstantiam adnexam habet, subdividitur in

TABULA LX.

DE HOMICIDIO ET MUTILATIONE SUI IPSIUS, ET PÆNIS INDE CONSEQUENTIBUS.

Homicidium,
seu occisio sui
ipsius

I. Directa in nullo unquam casu licita est; excepto unico, quo Deus id præciperet, cum homo non sit dominus, sed tantum conservator et custos vitæ suæ.

Illicita sine justa
causa; et ideo
peccant mor-
taliter, qui

1. Consulto, aut etiam advertenter jejuniis, aut vigiliis sanitatem, aut vitam suam immediate lædit vitæ pertæsus. *Ex cap. Non mediocriter 24 de Consecrat.*
2. Intemperanter vivunt cum certo præviso, vel a peritis medicis enunciato periculo mortis notabiliter, ac vitiose accelerandæ.
3. Periculoso morbo laborantes noxia, ac vitia sumentes mortem sibi causant, aut notabiliter accelerant.
4. In gravi, periculoso, aut lethali morbo nolunt adhibere media ordinaria et commode comparanda; secus vero nolentes uti mediis insolitis extraordinariis, aut multum difficilibus.
5. Imperiti agitadores taurorum, gladiatores, duellantes, seu quovis consimili ludo equestri sese exercentes cum certo suæ occisionis periculo, quo absente gladiatio, etc. non videtur illicita.

II. Indirecta

Licita ob justam
causam, qualis
censetur tum

1. Charitas erga Deum, vi cuius licitum est
 1. Martyrio se exponere, vel ipsum non effugere, tum ad declinandum a malo, tum ad præstandum bonum: supposita tamen necessitate, vel utilitate; cujus defectu illicitum est se exponere martyrio, essetque potius actus temeritatis, et scandali quam charitatis et fortitudinis.
 2. Non fugere ex carceribus, in quibus in odium Fidei quis detinetur brevi condemnandus ad mortem; quia in similibus circumstantiis occisionem sui permittere cedit in magnum Dei honorem et Religionis augmentum; quare non fugiens, etsi daretur occasio, ob desiderium martyrii, exerceret actum charitatis erga Deum.
2. Charitas erga seipsum, vi cuius licitum est
 1. Dimittere se ex turri, vel fenestra, aut prosilire in mare ad evadendam mortem infamem per manus carnificis, aut duriores, v. g., ex incendio domus, vel navis.
 2. Fateri crimen verum, imo et falsum cum convenienti æquivocatione, (mendacio tamen semper præciso) et secluso damno tertii, ad evadenda gravia torturæ tormenta et similia, quia salus tanto non est digna dolore.
3. Charitas erga proximum, vi cuius licitum est
 1. Invaso omittere sui defensionem, ne iniquus aggressor occidatur et damnetur, ex supposito tamen, quod invasus sit in statu gratiæ, de quo haud dubitari potest ob excessum charitatis.
 2. Inservire infirmis administratione Sacramentorum, imo et eisdem consolationis gratia assistere.
 3. Objicere se globo, vel ictui ad conservandam vitam principis, vel parentis; boni communis, vel pietatis causa: imo juxta aliquos etiam ad tuendam vitam amici.
 4. Ignem in pulverem tormentarium injicere ad evertendam turrim, vel subvertendam munitionem hostilem ob bonum commune.
4. Justitia commutativa, propter quam tenentur se mortis periculo exponere pastores animarum tempore pestis et persecutionis, duces et milites in bello justo, quantum necessitas tuendi boni communis exigit.
5. Justitia vindicativa, vi cuius dammandus ad mortem fame, vel siti subeundam potest respicere cibum, vel potum clam sibi oblatum; et a fortiori oblatam sibi fugæ occasionem. Imo mortem promeritis potest se ultro judici et justitiæ exercendæ offerre.

III. Pœnas inducit; et quidem

1. Tam directa, quam indirecta sui ipsius occisio voluntarie, ac deliberate facta absque justa causa inducit privationem sepulturæ ecclesiasticæ, omniumque suffragiorum Ecclesiæ: secus si ex amentia, furore, excessu melancholiæ, vel hypocondriæ contigisset.
2. Mutilatio seu abscissio membri sive ad evitandam incontinentiam, sive ad adipiscendam, conservandamve vocis suavitatem, est illicita; inducitque, præter peccatum mortale, irregularitatem, ex supposito, quod sit abscissio membri proprie talis, seu habentis peculiarem in homine functionem vitalem, seu proprium distinctum munus in corpore gerens, tanquam instrumentum propriæ ac distinctæ operationis, uti sunt oculi, nares, virilia, etc. prout fusius in Tab. CCXXV.

TABULA LXI.

DE INJUSTO HOMICIDIO, ET MUTILATIONE PROXIMI ET PÆNIS CONSEQUENTIBUS.

				<ol style="list-style-type: none"> 1. Innocens quicumque auctoritate sive publica, sive privata, physice, vel moraliter occiditur: nam <i>Exodi</i> 23, dicitur: <i>Insonem et justum non occides.</i> 2. Nocens, seu malefactor auctoritate privata physice, vel moraliter occiditur; saltem extra casum justæ defensionis juxta alibi dicenda. 3. Maritus occidit uxorem inventa turpiter agentem, quamvis pœnas non incurrat; quod etiam procedit de patre occidente filiam, vel alium turpiter cum illa agentem. 4. Princeps juste quidem principatum possidens, sed tyrannice illum gubernans auctoritate privata physice, vel moraliter occiditur. Ex Constantiensi damnante Joan. Hus articulum. <i>Quilibet tyrannus licite potest a quocumque subdito interfici.</i> Contrarium asserere hæreticum asserit Ferraris verb. Homicidium, n. 48. 5. Quis cooperatur sive physice, sive moraliter ad mortem proximi. Excepe mandantem et juxta aliquos etiam consulentem, si ante executionem serio, et pro posse revocarunt mandatum et consilium.
	Directe	}		
I. Com-	mittitur	}		
			Indirecte	
		}		<ol style="list-style-type: none"> 1. Mandans solam verberationem, vel mandatarii excedendo in mandato aliquem occidunt, vel ex mandataris aliquis occiditur, ex suppositione quod id prævisum fuisset, vel prævideri debuisset, 2. Dans operam rei licitæ cum prævisione, vel suspitione mortis secururæ non adhibuit debitam diligentiam pro evitando homicidio. 3. Dans operam rei illicitæ ex se, et natura sua inductivam mortis periculum, mortem alterius causat; secus vero si opus illud non esset ex se, et natura sua inductivum periculi mortis, vel mutilationis. 4. Obligatus ex justitia, ut princeps, politiæ præfectus, advocatus in causa criminali, medicus non impedit mortem proximi, secus vero si solum ex charitate impedire mortem teneatur.
				<ol style="list-style-type: none"> 1. Peccatum mortale injustæ, ex suppositione, quod sit voluntarium directe, vel indirecte. 2. Excommunicationem majorem, si sit vel clerici, vel fœtus animati, vel contingat in duello.
				<ol style="list-style-type: none"> 1. Resarcire expensas omnes rationabiliter factas in medicos et medicinas, saltem extra casum remissionis factæ ab occiso ante suam mortem. 2. Resarcire damna temporalia, quæ obveniunt parentibus, filiis et uxori occisi; secus vero aliis hæredibus quocumque modo consanguineis, imo nec creditoribus juxta probabiliorum. 3. Damna prædicta, utpote realia debent resarciri etiam ab hæredibus occisionis, et quidem loquendo de subsequentibus, etiam remissione facta ab occiso ante mortem, utpote nulla juxta probabiliorum. 4. Resarcire expensas factas ratione funeris solum pro casu, quo majores fieri debuissent ratione necis illatæ extra patriam, non vero præcise ratione funeris. 5. Compensare damnum naturale occisi juxta multos, non quidem re aliqua temporali, sed spiritali, scilicet orationibus, sacrificiis missæ; ad quæ præstanda obligari potest a confessario, et quidem singulis mensibus per annum et pro qualibet die anniversaria mortis singulis annis totius vitæ.
Homicidium proximi injustum			II. Inducit	<p style="text-align: center;">N. B. <i>Si homicida capite plectatur, hæredes occisoris non liberantur propterea onere faciendæ compensationis juxta communem, quamvis aliqui velint eos liberari ante judicis sententiam.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Irregularitatem, quam incurrit tam <i>directe</i>, sive per se, sive per alium occidens, uti etiam omnes positive cooperantes ad homicidium, quam <i>indirecte</i>, concurrente tamen culpa gravi negligentiae: imo ille etiam illam incurrit, qui ex pluribus ad homicidium adjuvantibus certo sciret a se non fuisse occisum, quo rixæ præcessissent, possent eximi in foro conscientiae, si certo sciret a se minime fuisse occisum. 5. Inhabilitatem ad omnia beneficia et officia ecclesiastica, si occisor sit clericus et ideo Sacerdos volens divina facere, et promoveri ad beneficium, duplicem debet Roma obtinere dispensationem, non tamen privatur ipso jure beneficiis ante rite obtentis. Hinc tuta conscientia ante judicis sententiam illis frui potest, nisi <i>quod bene notandum.</i> Hujusmodi beneficium præter recitationem horarum canonicarum requirat personale exercitium ordinis sacri; in tali enim casu, cum propter irregularitatem nullum ordinem exercere possit, illico deberet vel dispensationem impetrare, vel beneficia dimittere. <p style="text-align: center;">N. B. <i>Mutilatio injusta, sive directe, sive indirecte voluntaria physice, vel moraliter causata eandem involvit injustitiæ malitiam, eisdemque pœnas inducit.</i></p>
			III. Non inducit	<p>Aliquam irregularitatem, si quis proximum occidat ex metu gravi cadente in constantem virum, juxta plures, Leandrum, Tamburinum, apud Sporer, in <i>V Decal. præcept.</i>, c. 3, n. 68.</p> <p>Aliquam pœnam, si quis proximum occidat mere casualiter. Ex <i>Benedicto XIV</i>, in <i>Syn. Diæces.</i>, lib. 11, c. 10, n. 8.</p> <p style="text-align: center;">N. B. <i>Ignorantia quæcumque ipsius irregularitatis non eximit ab irregularitate delinquentem juxta communiorum et veriorum, quidquid aliqui in contrarium sentiant.</i></p>
			IV. Dispensari potest quoad	<ol style="list-style-type: none"> 1. Irregularitatem contractam ex homicidio voluntario a solo Papa. 2. Irregularitatem contractam ex mutilatione, si delictum sit occultum ab Episcopo, qui tamen nullatenus <i>per se</i> dispensare potest super irregularitate contracta ex homicidio voluntario quomodolibet occulto, sed solum <i>per accidens</i> ratione urgentis necessitatis in ordine ad ministrandum solum in susceptis ordinibus. 3. Nullatenus a confessariis ordinis mendicantium cum suis pœnitentibus sæcularibus. Ex <i>Decret. Clement. VIII</i>, <i>Const. quæ incipit Quæcumque</i>, inserta tom. III Bullarii Cherubini, fol. 164.

TABULA LXII.

DE ABORTU ET PŒNIS IPSUM CONSEQUENTIBUS.

<p>I. Animati, quæ contingit in maribus post 40, in foeminis post 80 dies, alia est</p>	<p>Directa, quæ</p>	<p>1. Contingit, cum mulieri prægnanti applicatur medium, seu medicamentum per se, et suapte natura efficax ad expellendum fœtum.</p> <p>2. Est semper illicita, et in nullo casu coonestanda ne quidem in periculo pendendæ vitæ.</p>
	<p>3. Inducit</p>	<p>1. Peccatum mortale injustitiæ, et quidem qualificatum juxta dicta Tab. 57, II sub., n. 5, 5, verb. <i>Proditorium</i>.</p> <p>2. Pœnas omnes in utroque jure contra homicidas voluntarios statutas ex <i>Constitutione Sixti V.</i></p> <p>3. Excommunicationem majorem Episcopis de jure communi reservatam post constitutionem Gregorii XIV pro foro tamen solum conscientiæ.</p> <p>4. Irregularitatem respectu etiam cooperantium: imo juxta aliquos etiam solum dubitantium, an fœtus ejectus post 40 dies fuerit masculinus, vel foemininus; quamvis probabilis videatur, quod stante tali dubio, procurans, vel suadens abortum non incurrat irregularitatem.</p> <p>5. Inhabilitatem ad omnia officia et beneficia dispensabilem a solo Papa; etsi delictum esset omnium occultum.</p> <p>6. Privationem officii, vel beneficii prius legitime obtenti, sed solum post judicis sententiam.</p> <p>7. Depositionem et degradationem post sententiam judicis ecclesiastici.</p> <p>8. Privationem privilegiorum clericalium canonis, et immunitatis ecclesiasticæ localis, seu asyli.</p>
<p>Abortus, ceu immatura ejectio fœtus concepti, vel</p>	<p>Indirecta, quæ</p>	<p>1. Contingit, dum mulieri prægnanti applicatur remedium per se, ac directe tendens solum ad recuperandam sanitatem et infirmitatem depellendam, ex quo per accidens et præter intentionem sequitur ejectio fœtus.</p> <p>2. Est licita in unico tantummodo casu, scilicet quando ex prudenti medicorum judicio valde probabile esset, quod non adhibito medicamine per se quidem directe tendente ad infirmitatem depellendam et sanitatem matris recuperandam, indirecte vero ad expellendum fœtum, tam infans, quam mater moritura esset; eo vero adhibito saltem mater salvanda: adeoque extra hunc casum indirecte procurans abortum fœtus animati easdem pœnas incurrit, quas incurrit procurans directe abortum fœtus animati.</p>
	<p>Indirecta...</p>	<p>1. Directa nunquam licita est, ne quidem ad conservandam vitam matris periclitantis, multo igitur minus ad præcavendam infamiam, aut mortem puellæ prægnantis, ex Innocentio XI damicante propositionem 34. <i>Licite procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.</i> (Saltem extra casum quo fœtus in utero jam corruptus esset et degenerasset in massam malignam), sed semper est peccatum mortale ad speciem molliciti reducendum, quippe qui est frustratio seminis, et quidem duplici a natura jam assumpti et præparati ad procreationem humani individui. Pœnas tamen nullas inducit post moderationem factam a Gregorio XIV, <i>Constitutionis Sedes apostolica insert. tom. 2 Bull. Cherulini, fol. 643 et 695.</i></p> <p>1. Licita est solum ad conservandam vitam matris periclitantis. Illicita vero pro aliis casibus, v. g., ad præcavendam infamiam; sicut et illicitum impedire sive directe, sive indirecte conceptionem, aut sterilitatem procurare. <i>Ex cap. Si aliquis 5, de Homicidio; et ex Constitutione Sixti V, quæ incip. Effrænata.</i></p>
<p>II. Inanimati, quæ contingit in maribus ante 40; in foeminis ante 80 dies</p>		<p>1. Directa nunquam licita est, ne quidem ad conservandam vitam matris periclitantis, multo igitur minus ad præcavendam infamiam, aut mortem puellæ prægnantis, ex Innocentio XI damicante propositionem 34. <i>Licite procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.</i> (Saltem extra casum quo fœtus in utero jam corruptus esset et degenerasset in massam malignam), sed semper est peccatum mortale ad speciem molliciti reducendum, quippe qui est frustratio seminis, et quidem duplici a natura jam assumpti et præparati ad procreationem humani individui. Pœnas tamen nullas inducit post moderationem factam a Gregorio XIV, <i>Constitutionis Sedes apostolica insert. tom. 2 Bull. Cherulini, fol. 643 et 695.</i></p> <p>1. Licita est solum ad conservandam vitam matris periclitantis. Illicita vero pro aliis casibus, v. g., ad præcavendam infamiam; sicut et illicitum impedire sive directe, sive indirecte conceptionem, aut sterilitatem procurare. <i>Ex cap. Si aliquis 5, de Homicidio; et ex Constitutione Sixti V, quæ incip. Effrænata.</i></p>

N. B. 1. *Absolvere ab excommunicatione potest episcopus post Constitutionem Gregorii XIV ibidem et alii, habentes ab episcopo specialem facultatem in reservata ab episcopo, sed non nisi pro foro conscientiæ.*

N. B. 2. *Dispensare super irregularitate, et inhabilitate proveniente ex procreatione abortus fœtus animati directa solus Papa potest; si vero procuratio abortus sit solum indirecta, potest etiam episcopus.*

TABULA LXIII.

DE HOMICIDIO IN BELLO COMMISSO, ET IRREGULARITATE INDE CONSEQUENTE.

Bellum, seu publica armorum contra extraneos assumptio reipublicæ tuendæ, aut vindicandæ gratia

I. Dividitur in

1. Defensivum, quod videlicet suscipitur duntaxat ad propulsandam vim, vel injuriam ab agresore illatam, estque cuivis tam publica, quam privata auctoritate licitum, cum hoc tamen discrimine, quod si privata auctoritate fiat, debeat servari *moderamen inculpatæ tutelæ*, juxta dicenda; secus vero si publica auctoritate fiat.

2. Offensivum, quod infertur hostem aggrediendo, compensationis, aut injuriæ vindicandæ causa, quod ut licite fiat, debet

1. Auctoritate principis, vel magistratus nullum agnoscentis superiorem indici, ac geri: hinc principes et civitates imperii nequeunt ex se incidere, vel gerere bellum offensivum, cum habeant sibi superiorem, nempe imperatorem, sine cujus auctoritate, et consensu bellum gerentes vocantur *Prædones et Latrunculi*.
2. Bona intentione indici et fieri, id est zelo justitiæ, et voluntate consulendi bono communi.
3. Justa de causa indici et fieri, eaque gravissima, qualis censetur urgentia communis boni et quietis conservandæ, recuperatio injuste ablatorum; coercitio rebellium, defensio innocentum, etc.
4. Justitia causæ bellandi antecedenter per se et per consultores examinari, de qua moraliter certo constare debet principi volenti bellum indicere.
5. Indici et inferri primo post antecedenter petitam, et indenegatam ab altera parte satisfactionem. *Ex Deuter. 20, et Judicum 2*. Nam bellum semper ultimum debet esse remedium injuriæ vindicandæ, vel juris recuperandi; idque naturali, et gentium jure ob gravissima mala et damna, quæ secum trahit.

3. Justum, quod nimirum indicitur solo animo tuendæ, vel vindicandæ reipublicæ, *ex cap. Dominus noster, 2 causa 23, quæst. 2*, In quo veniunt observanda a

Principe bellum indicente, ut subordinatis disciplinam inculcet, ne subditi nimium graventur; militibus debita stipendiâ solvi curet, ne necessitate misera compellantur injuste vexare subditos, furando, rapiendo, destruendo, etc. Abstinere debet a dando auxilio principi infideli, aut hæretico. Belli duce, ut urgeat verbo, et exemplo disciplinæ militaris observantiam et bonum principis pro viribus promoveat, aut saltem conservet; debita stipendiâ militiæ solvat; cavere ne transiturus alias per meliorem viam oppidum, vel civitatem, ut gratia præstetur transitum pecunia redimentibus, per devia et in via ductus exercitus plus nimio fatigetur. Militibus gregariis, ut obsequia sua fideliter præstent, tum pro viribus procurando principis et reipublicæ utilitatem, tum avertendo ab illis impendentia mala. Hinc peccant in causis justis suis ducibus non obediendo, in suis stationibus firmiter non sistendo, vel plane deserendo; extorquendo a rusticis, quos pertranseunt pecunias, aut victualia ultra debitum.

N. B. *Bellum ex utraque parte potest esse justum formaliter, nequaquam vero materialiter*. Ex communi Theolog. nominatim Ferraris verbo, *Bellum*. art. 1, n. 30.

4. Injustum, quod censetur, cum indicitur sola nocendi voluntate, ulciscendi crudelitate, expoliandi aviditate, vel dominandi cupidine; aut etiam rebellibus patrocinandi impietate. *Ex can. Quid culpatur 4, caus. 23, quæst. 1*.

II. Licitum facit belligerantibus

1. Occidere etiam directe nocentes, non tamen innocentes, quo nomine veniunt infantes etiam Turcarum, infidelium, jacobitarum, pueri, senes, mulieres: (excipe si hæ etiam arma sumerent) Religiosi, clerici, hospites, peregrini, quamvis et hi plurimum offendantur, præsertim in incendio urbium, destructione artium et mœniorum eversione.

2. Damna inferre reipublicæ hostili, v. g. jumenta abigendo, agros devastando, expoliando etiam innocentes bonis externis, quorum bonorum direptorum possessio est jure gentium primo occupantis, si bona sint mobilia, saltem non gaudentia jure *postliminii*, uti sunt curtus, naves bellicæ, quibus arma, annonæ et cætera pro usu belli advehi solent, quæ pristinis dominis restitui debent. Si vero bona sint immobilia, cedunt principi bellum gerenti nisi hostis supponatur possessor malæ Fidei, pro quo casu debent legitimo domino restitui. *Ex Benedicto XIV, Constit. quæ incipit. Urbem, §. 4, inserta tom. 3 Bull. ejusdem, fol. 452, edit. Rom.*

3. Uti stratagemmatibus et insidiis. *Ex cap. Dominus noster 2, caus. 23, quæst. 2*. Non tamen licet veneno inficere puteos, aquas, nec agentem excubias inebriare, nec quemquam sollicitare ad id, quod inculcate facere nequit, uti prodere civitatem, tormenta bellica simplici pulvere onerare, etc.

4. Uti represaliis ad compensationem damni illati, dummodo id fiat publica principis auctoritate, nec plus damni inferatur, quam fuerit ab hostibus illatum et parcatur innocentibus.

5. Emere etiam vili pretio juste occupata.

III. Inducit in

Belligerantes in bello *offensivo* etiam justo irregularitatem *ex defectu lenitalis* non solum, si certe sciant aliquem a se occisum, vel mutilatum fuisse; *ex cap. Petitio 24 de Homicidio*, sed etiam si rationabiliter dubitent *ex eod. textu*. Non vero si certi essent, quod in dicto bello justo nullum occiderint, vel mutilaverint, ad differentiam belligerantium in bello *evidenter injusto*, in quo etsi unus duntaxat occidatur, omnes contrahunt irregularitatem *ex delicto homicidii*, etiam illi, qui propriis manibus nullum occiderunt, vel mutilarunt. *Ex cap. Sicut dignum 6 de Homicidio*.

Nullam irregularitatem in belligerantes in bello *defensivo* pro patria, republica et bono communi, licet essent clerici. *Ex communi Sporer in 5 Decal. præcept., c. 2, n. 128*, justa enim defensio est de jure naturæ.

N. B. *Dispensare super irregularitate contracta ex homicidio commisso in bello justo solus Papa potest, non vero episcopus, quidquid aliqui in contrarium sentiant*.

TABULA LXIV.

DE HOMICIDIO AUCTORITATE PUBLICA COMMISSO ET IRREGULARITATE CONSEQUENTE.

I. Committitur malefactores occidendo, quod licitum est, potestate a Deo concessa. *Exodi* 25, ubi ministris justitiæ præcipitur: *malefactores ne paliaris vivere*, quam potestatem insinuare voluit apostolus *ad Romanos* 13, 4, dicens: *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Quod procedit de quocumque privato occidente reipublicæ perniciosum profugum quidem, sed publice proscriptum, quem occidere cuvis, proposito imo præmio, fit libertas.

II. Inducit irregularitatem respectu

1. Judicis ferentis sententiam mortis, vel mutilationis contra reum.
2. Assessorum, consultorum, advocati, testium, notarii, sententiam mortis, vel mutilationis dictantium, scribentium, legentium, etc.
3. Exequentium sententiam mortis, vel mutilationis contra reum, ut sunt carnifex, lictores, satellites, etc.
4. Accusantis coram giudice laico criminaliter in ordine ad vindictam de delicto sanguinis: nempe mortis, vel mutilationis pœnam connotante, hac secuta, licet præmissa fuisset protestatio. Excipe casum, quo ex lege naturali, vel divina teneretur accusare.
5. Accusantis civiliter in causa personæ extraneæ cum prævisione securituræ mortis, vel mutilationis accusati licet præmissa fuisset protestatio.
6. Advocati contra reum agentis in causa criminali inducente pœnam sanguinis, licet præmissa fuisset protestatio; imo et pro reo agentis, injuste tamen pro casu, quo exinde pœna sanguinis inferatur accusanti.
7. Assessorum, consiliariorum, seu consultorum, qui vel judici ad ferendam sententiam assistunt, vel suo suffragio, voto, aut consilio, auctoritate publica, ac juridice eam promovent; qui vero nulla auctoritate publica, sed privata duntaxat, remote et per accidens concurrunt ad pœnam sanguinis, nullam irregularitatem incurrunt.

Homicidium auctoritate publica

1. Summi Pontificis sententiam mortis, vel mutilationis ferentis.
2. Inquisitorum hæreticæ pravitatis, eorumque commissariorum, consultorum, assessorum sententiam mortis, vel mutilationis ferentium.
3. Judicis ecclesiastici mitigantis sententiam mortis latam a giudice sæculari, v. g., pœnam rotæ, vel patibuli in pœnam gladii, dicendo, e. g., volo ut iste, non rota, sed gladio perimatur.
4. Judicis ecclesiastici tradentis clericum judici sæculari; quod tamen fieri non debet, nisi præmissa degradatione; et juxta sanioerem etiam protestatione et intercessione, ne reus extraditus pœna mortis, vel mutilationis afficiatur.
5. Prælati habentis jurisdictionem temporalem committendo alicui laico generaliter, ut faciat de omnibus malefactoribus vindictam, etsi vi hujus mandati generalis aliquis occidatur.
6. Theologi canonistæ, vel jurisperiti respondendo judici, vel aliis interrogantibus: quid juris de tali malefactore: imo et in particulari asserendo talem spectato jure esse reum mortis, juxta aliquos.
7. Confessarii denegantis absolutionem judici nolenti reum condemnare ad mortem, ad quod ex officio tenetur: imo et hortantis, aut obligantis reum ad fatendum crimen legitimo judici.
8. Accusantis civiliter, in ordine videlicet ad petendam solum restitutionem, vel damni illati compensationem dummodo præmissa fuerit, licet solum fictæ, ante prolationem sententiæ protestatio et accusatio fuisset facta in propria, vel suæ ecclesiæ causa; et juxta aliquos etiam parentum, fratrum, etc. *Reiffenstuel, lib. 5 Decret., tit. 12, n. 28, 80, 81.*
9. Accusantis sive civiliter, sive criminaliter coram giudice ecclesiastico, licet ab hoc reus extradatur judici sæculari puniendus.
10. Accusantis de crimine levi, vel tali, quod pœnam mortis, vel mutilationis non meretur, licet hæc ex malitia judicis sequatur, etsi non præmissa protestatione.
11. Advocati defendentis reum, sive hic condemnetur ad mortem, nisi forte id contingat ex ipsius negligentia, vel ignorantia, sive accusator eandem subire cogeretur, dummodo causam rei juste defendendam assumpserit.
12. Opificum conficientium funes, furcam, scalam, rotam, gladium, quo reus perimendus erit, quamvis aliqui velint incurrere eum, qui funem pro suspendio, vel ligna pro combustionem portant.
13. Spectatores simplices ultimi supplicii, etsi essent clerici; qui tamen ex sola curiositate spectantes, peccant venialiter, utpote ipsis prohibitum, *ex cap. Sententia 9. Ne clerici, vel monachi.*

N. B. *Dispensare super irregularitate incurta propter homicidium auctoritate publica commissum solus Papa potest, non vero episcopi, quidquid aliqui contrarium sentiant.*

TABULA LXV.

DE HOMICIDIO COMMISSO CUM MODERAMINE INCULPATÆ TUTELÆ, ET IRREGULARITATE INDE CONSEQUENTE.

Homicidium
commissum
cum modera-
mine inculpa-
tæ tutelæ

I. Contingit cum vis illata non aliter quam vi opposita, etiam occisione, vel mutilatione iniqui aggressoris averti potest: consideratis circumstantiis, loci, temporis, personarum: quod quidem in individuo boni viri arbitrio dijudicandum relinqui debet. Unde consequens est, eum non occidere, vel mutilare cum moderamine inculpatæ tutelæ, qui aliter potest aggressoris vim repellere.

II. Ut sit licitum requiritur

1. Vera aggressio sive aperta per violentiam, sive occulta per insidias attentata.
2. Vera et necessaria defensio, facta videlicet in ipso aggressionis actu, non autem ante aggressionem, vel jam ea omnino cessante; nam alias esset ultio, non defensio.
3. Ut defensio necessitatis modum non excedat, prudentiæque regulas.
4. Ut non intendatur mors aggressoris, sed unice vitæ defensio, *ex D. Thoma 2, 1, quæst. 64, art. in corp.* quamvis alii negent id exigi, cum ipsis non videatur quomodo quis possit explodere scloppetum in alterum et non intendere ejus mortem.

III. Licitum est

1. Cuius etiam clerico, et monacho contra quemcumque iniquum vitæ suæ aggressorem, juxta omnes, auctoritate sibi ab omni jure facta.
2. Ad tuendam propriam pudicitiam, cum nec precibus, nec clamore, nec pugnis posset lascivum aggressorem a se repellere, juxta communem recentiorum: negat tamen D. Augustinus quocumque sentire securius est. Rectius namque et charitati conformius operaturam dixerim quamlibet, quæ tum consensu, tum periculo consensus fortiter abscisso, cæteris incassum tentatis, vim patiens se mere passive habendo; non occiderit iniquum suæ pudicitiae aggressorem.
3. Ad tuenda bona magni momenti, cum absque occisione vel mutilatione iniqui aggressoris ea manuteneri et conservari non possint, *juxta textum relatum cap. Interfecisti de homicidio et majorem partem recentiorum.* Hinc si quis aliter potuisset bona sua tueri, occidendo peccaret solum contra charitatem.
4. Ad tuendum honorem et famam juxta aliquos, quos tamen sequi non consulo, imo fortiter dissuadeo, tum quia honor et fama alio modo potest recuperari quam occisione iniqui aggressoris, quæ potius maculat famam et honorem; tum propter damnatas propositiones ab *Alexandro VII, 17, et Innocentio XI, 30.*
5. Ad tuendam vitam, pudicitiam, ac bona proximi magni momenti. *Ex communissima.* Quod verum est, licet invasus nollet defendi, obsisteretque occisioni iniqui aggressoris, sed imo consentiret in sui iniquam aggressionem, intellige, ubi agatur de aggressionem vitæ proximi, nec invasus justam habeat causam consentiendi in necem suam, v. g., subeundi martyrium, vel ne iniquus aggressor æternæ damnetur: haud tamen reus videretur, qui eum etiam tunc defenderet, nam aliud est impedire actum alienæ virtutis, aliud inique agere,

IV. Irregularitatem non incurrit

1. Occidens vel mutilans iniquum vitæ aggressorem, servato moderamine inculpatæ tutelæ. *Ex cap. Si furiosus, unico inter Clementinas de homicid.,* etsi occidens, vel mutilans sit clericus vel regularis.
2. Occidens vel mutilans iniquum propriæ vitæ aggressorem, qui quidem causam præbuit aggressioni, non tamen prævidit occisionis periculum; vel præviso omni occurrisset diligentia: secus vero si prævidisset.
3. Occidens, vel mutilans iniquum alterius vitæ aggressorem, vel membrorum, aut pudicitiae, ut supra dictum est, servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ.
4. Occidens, vel mutilans iniquum aggressorem bonorum temporalium magni momenti; sive bona illa sint propria, sive aliena: sive occidens vel mutilans sit laicus, sive sit clericus, ut supra diximus.

N. B. Irregularitatem incurrit qui iniquum aggressorem vitæ, pudicitiae, bonorum temporalium magni momenti sive illa sint propria, sive aliena, occidit, vel mutilat non servato moderamine inculpatæ tutelæ, juxta communem; excipe si solum leviter excederet.

2. Dispensare super irregularitate contracta ob excessum moderaminis inculpatæ tutelæ occidendo vel mutilando iniquum aggressorem vitæ, pudicitiae, vel bonorum, potest non solum Papa, sed et episcopus, si casus sit occultus.

* P. D. Est licitum religioso vel clerico calumniatorem crimina de se vel de sua religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi religioso, vel ejus religioni, publice et coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. 30.

** P. D. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste perculiat et post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat, 30.

TABULA LXVI.

DE DUELLO ET DUELLANTIUM PŒNIS.

Duellum quod est certamen periculosum duorum ex conducto initum ad mortem, vel mutilationem inferendam aliud est

I. Simplex fiat	si	1. Ex conducto, seu si duellantes prius convenerint de pugna postea ineunda: quare si duo per accidens sibi invicem occurrentes pugnarent, etsi unus alterum prius quæsisisset, aut pugnam, et mortem minatus fuisset, non censerentur duellum inivisse. 2. Determinato loco et tempore ad pugnam ineundam; quare si duo se provocent nullo determinato loco et tempore, duellum stricte tale non est. 3. Cum periculo mortis, vel mutilationis ex tali pugna inferendæ et consequenter armis, quibus mors, vel mutilatio inferri potest, unde si fieret pugnis, vel baculis, non esset duellum stricte tale.						
II. Solemne fiat	si	1. Cum mox relatis tribus conditionibus, utpote pertinentibus ad rationem duelli proprie talis, ut distinguatur a rixa. 2. Misso internuncio, aut litteris provocatoriis, vel chirotheca, aut dato annulo. 3. Adhibitis patrinis seu ut vocant secundantibus et testibus, seu assistentibus.						
III. Privatum, seu privata auctoritate, v. g.		1. Ad ostendendam audaciam, virium animositatem, aut artem, vel peritiam duellandi, aut digladiandi, in quem finem præcise ipsium sive acceptare, sive offerre illicitum est. 2. Ad vindictam sumendam pro injuria illata, et ob hunc finem præcise illicite fit, cum non liceat vindictam propria auctoritate sumere. 3. Ex odio et rancore, in quem finem illicite fit, quia quivis tenetur deponere rancorem et odium vi præcepti charitatis, et ad evangelicæ mansuetudinis leges sese componere. 4. Ad defensionem propriæ vitæ, et ob hunc finem licite juxta aliquos acceptatur, servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ juxta Tab. LXV. 5. Pro conservatione bonorum fortunæ, ob quem finem licite acceptatur, si agatur de bonis fortunæ magni momenti et aliter conservari nequeant, nisi duellando juxta Tab. præf. 6. Pro defensione famæ et honoris, et ob hunc finem præcise nunquam licitum est sive acceptare, sive offerre duellum ex <i>Alexandro VII, damnante 2 propositionem.</i> 7. Ob timorem, vel amittendi officium militare, quo se, suosque sustentat, vel perpetuo carenti promotione, alias debita et ob hos fines præcise non licet sive acceptare, sive offerre duellum, ex <i>Benedicto XIV, damnante duas propositiones Const. quæ incipit Detestabilem, insertum tom. IV, ejusd. Bull., fol. 16, edit. Rom.</i> Quare ad evadendam tum notam infamiæ, tum periculum amittendi officium militare, provocatus respondere debet provocanti: se esse paratum justa defensione se, suaque tueri adversus quemcumque injustum aggressorem, duellum tamen non acceptare in venerationem divinæ et humanæ legis.						
IV. Publicum, seu publica auctoritate		<table border="0"> <tr> <td style="vertical-align: top;">1. Per se in nullo casu licitum est iniiretconsequenter nec</td> <td style="vertical-align: top;">{</td> <td> 1. Ad demonstrandam veritatem, seu probandam innocentiam, ex cap. <i>Manomachiam 22, causa 2, quæst. 3, et cap. 1 et 2 de purgatione vulgari.</i> 2. Ad terminandam litem, seu controversiam aliquam, quia non videtur sufficiens ad probandam justitiam, vel injustitiam. 3. Ad finiendum bellum offensivum, vel defensivum, quia non videtur medium aptum. </td> </tr> <tr> <td style="vertical-align: top;">2. Per accidens licitum est iniire, dum</td> <td style="vertical-align: top;">{</td> <td> 1. Iniquus iudex innocentis mortis supplicium minatur, nisi duello se purget, contra tamen nocentem, secus si ambo supponantur innocentes, utpote falso accusati, quia alterutrum esset verum homicidium innocentis. 2. Duobus certe nocentibus, ac capitis supplicium promeritis indicatur duellum a principe, vel belli duce, quod tamen in praxi admitti non facile debet, ne vi-tietur ab effectu aliquo odii, vel vindictæ, ob quam causam aliqui absolute negant pro tali casu, licitum esse. 3. Hostis ipse exercitui duellum offert ad finiendum bellum cum minori damno, solum tamen pro casu quo princeps juste bellans adverteret, se imparem ad resistendum, vel quasi nullam pro se superesse spem victoriæ bello obtinendæ, uti factum a S. Wenceslao duce Bohemiæ cum Ladislao duce Curimensi, et a Carolo V, imperatore, qui ob allatam causam obtulit duellum Francisco I, Galliarum regi nemine improbante. </td> </tr> </table>	1. Per se in nullo casu licitum est iniiretconsequenter nec	{	1. Ad demonstrandam veritatem, seu probandam innocentiam, ex cap. <i>Manomachiam 22, causa 2, quæst. 3, et cap. 1 et 2 de purgatione vulgari.</i> 2. Ad terminandam litem, seu controversiam aliquam, quia non videtur sufficiens ad probandam justitiam, vel injustitiam. 3. Ad finiendum bellum offensivum, vel defensivum, quia non videtur medium aptum.	2. Per accidens licitum est iniire, dum	{	1. Iniquus iudex innocentis mortis supplicium minatur, nisi duello se purget, contra tamen nocentem, secus si ambo supponantur innocentes, utpote falso accusati, quia alterutrum esset verum homicidium innocentis. 2. Duobus certe nocentibus, ac capitis supplicium promeritis indicatur duellum a principe, vel belli duce, quod tamen in praxi admitti non facile debet, ne vi-tietur ab effectu aliquo odii, vel vindictæ, ob quam causam aliqui absolute negant pro tali casu, licitum esse. 3. Hostis ipse exercitui duellum offert ad finiendum bellum cum minori damno, solum tamen pro casu quo princeps juste bellans adverteret, se imparem ad resistendum, vel quasi nullam pro se superesse spem victoriæ bello obtinendæ, uti factum a S. Wenceslao duce Bohemiæ cum Ladislao duce Curimensi, et a Carolo V, imperatore, qui ob allatam causam obtulit duellum Francisco I, Galliarum regi nemine improbante.
1. Per se in nullo casu licitum est iniiretconsequenter nec	{	1. Ad demonstrandam veritatem, seu probandam innocentiam, ex cap. <i>Manomachiam 22, causa 2, quæst. 3, et cap. 1 et 2 de purgatione vulgari.</i> 2. Ad terminandam litem, seu controversiam aliquam, quia non videtur sufficiens ad probandam justitiam, vel injustitiam. 3. Ad finiendum bellum offensivum, vel defensivum, quia non videtur medium aptum.						
2. Per accidens licitum est iniire, dum	{	1. Iniquus iudex innocentis mortis supplicium minatur, nisi duello se purget, contra tamen nocentem, secus si ambo supponantur innocentes, utpote falso accusati, quia alterutrum esset verum homicidium innocentis. 2. Duobus certe nocentibus, ac capitis supplicium promeritis indicatur duellum a principe, vel belli duce, quod tamen in praxi admitti non facile debet, ne vi-tietur ab effectu aliquo odii, vel vindictæ, ob quam causam aliqui absolute negant pro tali casu, licitum esse. 3. Hostis ipse exercitui duellum offert ad finiendum bellum cum minori damno, solum tamen pro casu quo princeps juste bellans adverteret, se imparem ad resistendum, vel quasi nullam pro se superesse spem victoriæ bello obtinendæ, uti factum a S. Wenceslao duce Bohemiæ cum Ladislao duce Curimensi, et a Carolo V, imperatore, qui ob allatam causam obtulit duellum Francisco I, Galliarum regi nemine improbante.						
V. Pœnæ duellantium sine justa causa in duello, sive solemnî, sive simplicî sunt		1. Duplex peccatum mortale, cum duellantes et proximi vitam aggrediantur et suam periculo necis exponant sine legitima causa. 2. Excommunicatio lata sententiæ lata tum a Tridentino, <i>sess. 25 de reform., c. 19</i>, tum Clement. VIII, <i>Bulla illius vices insert. Bull. Bened. XIV, fol. 22, edit. Ven. §. 3</i>, reservata summo Pontifici, quam etiam incurrunt tum patrini, subsidium, vel favorem iisdem præbentes, spectatores ex proposito et industria; tum reges, duces, principes, cæterique domini temporales locum ad monomachiam in locis suis concedentes. 3. Proscriptio omnium bonorum cum perpetua infamia. 4. Privatio ecclesiasticæ sepulturæ, si in ipso conflictu decedant, etsi antea dedissent signa pœnitentiæ: imo etsi decederent extra locum conflictus, ex vulnere tamen ibidem accepto, et ante mortem obtinuissent absolutionem a peccato et censuris, ex <i>dispositione Benedicti XIV, loc. cit. §. 9.</i> 5. Privatio asili respectu illius, qui alterum in duello sive publico, sive privato occidit, aut læthalliter vulnerat, ex <i>dispositione Benedicti XIV ibid.</i> <p>N. B. 1. <i>Prædictæ pœnæ incurrunt etiam si inter provocantem et provocatum præcessisset pactum desistendi a duello ad primam sanguinis effusionem.</i> Ex Dec. Clem. VIII, loc. cit.
2. <i>Mendicantem extra Italiam possunt, vi suorum privilegiorum, absolvere duellantes; secus vero intra Italiam.</i> Ex Decret. laud. Clem. VIII.</p>						

TABULA LXVII.

DE PERCUSSIONE CLERICORUM ET EXCOMMUNICATIONE INDE CONSEQUENTE.

Percussio clericum (quæ prohibetur, sub pœna excommunicationis latae sententiæ in Concilio Lateran. *rel. cap. Siquis 24, can. 17, quæst. 4*, his verbis: *Si quis suadente diabolo hujus sacrilegii vitium vel crimen incurrit, quod in clericum, vel monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subiaceat*) exponitur:

I. *Percussionis* nomine venit quævis violenta manuum injectio in clericum, vel monachum; id est, quævis actio externa et graviter peccaminosa in eum, vel res ei adhærentes, quæ esse potest

1. Levis sine relictione vestigiæ, uti est quæ fit palma, pugno, pede, baculo et lapide non relinquentibus vestigiæ.
2. Mediocris, quæ fit cum impressione vestigiæ, absque tamen mutilatione notabili, sanguinis effusione, aut lethali vulnere.
3. Gravis et enormis dicitur, quæ fit cum mutilatione notabili sanguinis effusione (quæ tamen non sit ex naribus), vel cum lethali vulnere.

N. B. *Gravitas vel levitas percussionis pensanda est non solum ex actione ipsa, sed etiam ex circumstantia loci et personæ. Hinc percussio de se alias levis, potest evadere gravis, si fiat in publico, vel afficiat episcopum, aut superiorem.*

II. Sub pronomine *si quis* veniunt tum

1. Ipse clericus, vel monachus se ipsum ex iracundia, desperatione, aut tædio percutiens, mutilans, occidens, aut aliam injuriam sibi irrogans *juxta probabiliorum.*
2. Percutiens clericum, vel monachum volentem, et consentientem *juxta omnes*, quia censetur violenta respectu status clericalis, cui fit injuria.
3. Quivis doli capax, excepto solo Papa, qui sua actione percutit, etc. clericum, vel monachum.
4. Mandantes, consulentes, auxilium, vel favorem præbentes ad injuriosam clericum, vel monachi percussionem, *ex cap. Mulier 6, et cap. Quanta 47, de sententia excommunicationis.*
5. Ratam habens percussionem clericum ab altero factam, dummodo facta sit nomine et contemplatione rati habentis, et hic sciat suo nomine factam et ratam habeat signo aliquo externo, v. g., per nutus et verba; atque ratam habens potuerit mandare percussionem.
6. Non impediens percussionem, dum possunt et ex officio tenentur impedire, *ex cap. Quanta 47, de sententia excommunicationis.*

III. *Clerici* nomine veniunt

1. Non solum sacris, sed et prima tonsura initiati, licet excommunicati, suspensi, interdicti, aut verbaliter solum degradati.
2. Prima tonsura, vel minoribus ordinibus insigniti, licet beneficium ecclesiasticum non habeant, neque habitum et tonsuram deferant, neque alicui ecclesiæ de mandato episcopi inserviant, *ex Benedicto XIV, in Synod. Diæces., lib. 12, c. 2, n. 2.*
3. Clerici conjugati si cum unica, eaque virgine contraxerint matrimonium, et deferant tonsuram et vestes clericales, *ex cap. Clerici 1, de clericis conjugatis 126.*

IV. *Monachi* nomine veniunt

1. Omnes religiosi professi sive clerici, sive laici cujuscumque ordinis etiam melitensium, S. Jacobi Calatravæ, Alcantaræ, et item moniales professæ.
2. Omnes novitii cujusque sexus, dummodo sint in Religione a sede apostolica approbata.
3. Tertiarii viventes collegialiter, seu in communitate, qui habitum tertiarie regulæ cujuspiam ordinis regularis de manu prælatorum regularium ad hoc auctoritate pontificia facultatem habentium recipientes sub eorumdem, vel episcopi loci obedientia vivunt, atque ordini, vel alteri ecclesiæ inserviunt, *ex constitutione Leonis X, Dum intra. Tom. VI, Bull. Capuccinor., fol. 222.*
4. Eremitæ professi aliquam Religionem ab ecclesia approbatam sub emissionem trium votorum substantialium, vel de manu episcopi receperunt habitum eremiticum, atque sub ejus obedientia vivunt deputati pro servitio alicujus ecclesiæ, vel oratorii; secus vero alii.

V. *Suadente diabolo* censetur percutere clericum, vel monachum, qui est odio, rancore, vel iracundia cum sufficienti tamen advertentia juris et facti, percutiunt clericum, vel monachum, secus si vel correctionis causa: (si tamen percutiendus esset religiosus percuti deberet a suo prælato, aut ab alio clerico, vel monacho et non per sæcularem *ex cap. Universitatis 24, de sententia excommunicationis*; vel ad sui, aut alterius defensionem in corpore, aut bonis fortunæ; vel percutiatur a marito, patre, fratre clericus turpiter agens (etiam solum osculando et amplexando) cum uxore, filia, sorore; secus si percutiatur clericus inventus turpiter agens cum alia persona non ita sibi conjuncta *ex cap. Si vero 3, de sententia excommunicationis*, vel juxta peysinum, si provocatus a clerico, vel monacho ipsum percuteret, in quo casu solus provocans incurrit excommunicationem.

Resolves: incurrit igitur excommunicationem canonis, qui sive in se ipsum, sive in quemcumque alium clericum, vel monachum, etiam volentem et consentientem, violentas manus injicit, sive physice, sive moraliter, a qua excommunicatione, quinam possint absolvere? dabit sequens Tabula LXVIII.

TABULA LXVIII.

DE POTESTATE ABSOLVENDI AB EXCOMMUNICATIONE CANONIS.

- I. Legati, *ex cap. Excommunicatis 9, de officio Legati*, qui sint legati a latere possunt absolvere quoscumque Christi fideles accedentes ubique locorum, etiam extra suam provinciam, etiam pro foro externo a quacumque percussione; si vero non sint legati a latere non possunt a prædicta canonis excommunicatione absolvere extra suam provinciam vel non subditos illius provinciæ; legati vero nati non possunt absolvere nisi sit ipsis specialiter concessum.
- II. Episcopi, pro casu, quo percussio quæcumque, licet gravis et enormis, sit occulta, *ex Tridentino, sess. 24, de Reform., c. 6*, secus vero si sit publica et notoria, nisi supponatur levis percussio, non quidem quæ sit venialis, sed quæ opponitur mediocri et enormi, a qua præciso quocumque impedimento possunt absolvere *ex cap. Pervenit 17, de sententia excommunicationis*, vel si supponatur mediocris et gravis, concurrat impedimentum aliquod canonicum, juxta infra dicenda. **
- III. Prælati regulares suos subditos sese invicem percutientes *ex cap. Monachis 2, ex cap. Cum illorum 32, de sententia excommunicationis*; quod si percussio contingat, inter subditos diversæ religionis, absolutio impertienda est a proprio percutientis et percussi prælato, ita tamen, ut absolutio et executio pœnæ fiat per superiorem percussoris, tanquam judicem ordinarium, cum præsentia et consensu superioris offensi, tanquam actoris: «Quod si se mutuo percutiant, quivis a suo respective prælato potest absolvi.» Quod si religiosus percutiat clericum episcopo subjectum, debet absolvi vel a Papa, si percussio sit gravis et enormis, vel ab episcopo si sit levis, aut gravis substans impedimento canonico, vel a prælato ordinis ex delegatione episcopi *ex cap. Cum illorum 32, de sententia excommunicationis et cap. Religioso 20, eodem titul. 126.*

Absolvere ab excommunicatione canonis possunt, præter summum pontificem,

Episcopi a publica, et notoria percussione clericis possunt absolvere

1. In periculo, vel articulo mortis *ex cap. Non dubium 5, de sententia excommunicationis*, inter quos veniunt ingredientes conflictum, arripientes navigationem maris valde periculosam, mulieres in primo puerperio.
 2. Mulieres percutientes clericum, vel monachum *ex cap. Mulieres 6, cap. Ea noscitur 3, et cap. Quamvis de sententia excommunicationis.*
 3. Moniales se invicem, aut clericum, vel monachum *ex cap. Mulieres 6, cap. Ea noscitur. 13, et cap. Quamvis 58, de sententia excommunicationis.*
 4. Habens capitales inimicitias, ob quas metu mortis, aut alterius gravis damni sibi ab hostibus inferendi prohibetur ab itinere ad sedem apostolicam *ex cap. De cætero 11, de sententia excommunicationis.*
 5. Juvenes in impubertate percutientes clericum, vel monachum *ex cap. Quamvis, et cap. Pueris 60, de sententia excommunicationis.*
 6. Officalem, seu judicem, vel apparitorem alicujus potestatis, vel principis, qui arcendo turbam casu fortuito, non tamen absque omni culpa, clericum percussit *ex cap. Si vero 3, de sententia excommunicationis.*
 7. Delicatos illos nobiles et magnæ potentiæ viros, qui sine periculo status suos deserere, vel itineris Romani laborem sustinere non possunt, manifestata prius Papæ impotentia, *ex cap. Mulieres 6, de sententia excommunicationis.*
 8. Pauperes, qui tanta paupertate laborant, ut sedem apostolicam adire non valeant, *ex cap. Quamvis 58, de sententia excommunicationis.*
 9. Valetudinarios, qui sine periculo morbi, vel reincidendi in morbum iter Romanum aggredi nequeunt *ex cap. Ea noscitur. 3, de sententia excommunicationis.*
 10. Senes, qui judicio boni viri ratione provecetæ ætatis Romam adire nequeunt *ex cap. Ea noscitur, mox citato et cap. Quamvis 58, de sententia excommunicationis.*
 11. Clericos viventes in communi et in una domo vescentes, ac sub eodem tecto quiescentes invicem sese percutientes *ex cap. Quoniam de vita et honestate clericorum*, quamvis Glossa velit, textum hunc loqui de regularibus.
 12. Janitorem, seu ostiarium, qui sub prætextu sui officii percutit clericum, non tamen enormiter *ex cap. Si vero 3, de sententia excommunicationis.*
 13. Adstrictos, seu obligatos aliis, ut sunt servi, filii familias, qui nequeunt, invitis dominis et parentibus, accedere sedem apostolicam *ex cap. Mulieres 6, et cap. Relatum 32, de sententia excommunicationis.*
 14. Illum, de quo dubitatur an percusserit clericum? licet fama publica extet, qui vel se purgare debet coram episcopo, vel ab hoc ad cautelam absolvi *ex cap. Cum desideres 15, de sententia excommunicationis.*
 15. Illos qui justis et rationalibus de causis excusantur ab assumendo itinere Romano. *Ex cap. De cætero 11, de sententia excommunicationis.*
 16. Debiles, id est cæcos, claudos, aliosque membris destitutos *ex cap. Quamvis 18, de sententia excommunicationis.*
- * Prædicti omnes percutientes etiam graviter et enormiter publice, et notorie clericum vel monachum possunt ratione impedimenti absolvi ab episcopis suis, si non adsit alius habens facultatem a sede apostolica: Absolvi vero ab episcopo ratione impedimenti, si impedimentum sit temporaneum, sublato impedimento, tenetur adire sedem apostolicam *ex cap. De cætero 11, et cap. De his 26, et cap. Quamvis 58, de sententia excommunicationis*, non quidem in ordine ad obtinendam denuo absolutionem, sed ut mandatum sedis apostolicæ recipiant *ex Glossa in cap. De cætero cit. ad verbum suscepturus*; quod si non compareat reincidit in eandem excommunicationem *ex cap. Eos qui 22, de sententia excommunicationis 126.* Si vero impedimentum sit perpetuum, absolvitur sine onere compendi.

N. B. I. Absolutio ab excommunicatione canonis danda non est, nisi prius admoneatur pœnitens de satisfactione præstanda parti læsæ et pœnitens promittat: imo in foro externo non est danda, non satisfacta prius parte læsa, vel saltem præstita cautione per pignora, vel fidejussionem, vel saltem per proprium juramentum *ex cap. Parochianos 9, de sententia excommunicationis, et cap. Solet 2, eodem tit. in 6.*

2. Confessarii ordinum mendicantium vi privilegiorum suorum possunt foro conscientie Romæ, et extra Italiam absolvere suos pœnitentes ab excommunicatione canonis absolute, seu sine onere compendi, injuncta tamen obligatione satisfaciendi parti læsæ, secus vero intra Italiam ex decreto Clementis VIII, relato tom. VI Bull. Capuc., fol. 336.

TABULA LXIX.

DE VIRTUTE CASTITATIS, IMPEDIMENTIS ET REMEDIIS.

Castitas (quæ est virtus moralis moderans inordinatum appetitum, usumque venereo- rum)

- I. Differentia a
1. Continentia, vel quia hæc, ut inquit D. Anselmus, *in luctamine est, castitas in pace*, non enim castitas, sed continentia dicitur, ubi ei adhuc resistit adversitas voluptatis, adeo quod continentia sit inchoata et militans, ac pugnans castitas; vel quia continentia generalis est virtus, aut potius complexus virtutum, qua continens vitium omnium illecebras et tentationes frænât, ac cohibet.
 2. Virginitate, quia castitas latius patet, utpote quæ etiam in conjugatis, atque corruptis, nec non solutis pœnitentibus locum habere potest, virginitas vero semel amissa per consensum voluntarium in libidinem irreparabilis est.
- II. Divisio in
1. Imperfectam, quæ solum illicita carnis oblectamenta rejicit, estque, vel
 - Conjugalis, quæ est constans voluntas et efficax abstinendi ab omni actione et delectatione venerea cum non conjuge et ea utendi cum conjuge, loco, tempore, modo semper juxta rectæ rationis regulam.
 - Vidualis, quæ est voluntas constans, et efficax abstinendi de cætero ab omni actione et delectatione venerea percepta in conjugio.
 2. Perfectam, quæ ab omnibus voluptatibus carnis, tam licitis, quam illicitis abstinetur, tum proximum removere, quæ dicitur virginalis, cujus integritas
 - Alia est
 - Materialis, seu carnis, consistens in fœminis in claustrum virginali, seu vel in tenuissima pelle, vel in carnea membrana, vel in sola compressione orificii fœminæ vasis, juxta diversorum placita et hæc materialis virginitas ex se non est virtus.
 - Moralis, quæ præter integritatem claustrum virginalis exigit animum, ac propositum et quidem, juxta D. Thomam 2, 2, *quæst. 152, art. 3, ad 4*, voto firmatum, custodiendi perpetuo integritatem virginalem et hæc sola est virtus, et hinc puellæ integritatem virginalem usque ad matrimonium servantes, virgines quidem nuncupantur, virginitatis tamen virtute minime præditæ sunt ob defectum propositi deliberati perpetuo servandi suam integritatem.
 - Amittitur
 - Materialis in fœminis tum per copulam voluntariam sive intra, sive extra matrimonium exercitam, tum per copulam involuntariam, quamvis hæc non lædat virtutem virginitatis, tum per virilis instrumenti seu membri intrusionem, etsi pollutio non sequatur, tum per voluntariam pollutionem, etiam absque concubitu, adeo quod per pœnitentiam nunquam recuperari possit; in viris vero amittitur per voluntariam pollutionem sive in, sive extra matrimonium.
 - Moralis virginitas tum in viris, tum in fœminis dum ab animo et proposito perpetuo abstinendi a delectationibus venereis, tam intra, quam extra matrimonium receditur; acta tamen pœnitentia et reassumpto proposito perpetuo abstinendi a dictis delectationibus venereis, et apud Deum integræ recuperantur et coram facie ecclesiæ talis semper Virgo habetur, atque inter Virgines consecrari potest, cum ecclesia judicet secundum exteriora: ita ex communi Layman, *lib. 3, sect. 4, n. 8*.
- N. B. *Virgo solum mente vitata, seu quæ solum ab animo et proposito perpetuo servandi virginalem integritatem, deflexit, peccata pœnitentia, denuo assumendo animum et propositum, potest inter Virgines consecrari, seu velum consecrationis, quod in aliquibus religionibus virgines professæ 25 ætatis anno solent, potest accipere.*
- Virgo mente et corpore vitata, saltem per copulam sive voluntariam, sive involuntariam, licet solum occulta, nequit inter Virgines consecrari, seu velum consecrationis sive petere, sive accipere ex can. Aculius 2, Dict. 26, juxta Glossa ad verbum consecrari et ex D. Thoma, sed contenta esse debet, velo continentie et observantie, neque ad prelatorum ascendere potest sine dispensatione summi pontificis sive voluntarie, sive involuntarie, sive notorie, sive occulte corrupta sit: et contrarium faciendo peccat graviter, nisi ipsam excuset vel ignorantia et bona fides, vel prudens timor incurrendi notam infamie, et prævidendi occasionem scandali. Quod si vero solum vitata esset per voluntariam pollutionem posset velum consecrationis et probationis accipere, quia claustrum Virginitatis ab extrinseco illæsum servat.*
- III. Impedimenta sunt
1. Ex parte corporis ciborum affluentia et deliciarum mollities: quia (sicut apostolus dicit ad *Galatas 5*,) (CARO CONCUSPISCIT ADVERSUS SPIRITUM . . .) quanto autem caro magis fovetur per ciborum affluentiam et deliciarum mollitiem, tanto hujusmodi concupiscentia magis crescit. Unde Hieronymus dicit: Venter mero æstuans cito despumat in libidinem. Et Proverb. 21, LUXURIA RES VINUM. Ex S. Thoma, *Opusc. 35 de perfect. vitæ Spiritu*, c. 9.
 2. Ex parte animæ, dum ea lascivis cogitationibus immoratur . . . unde per cogitationem diutinam maxime libido provocatur, idem *ibid.*
 3. Ex parte objectorum. Aspectus, et frequentia colloquia mulierum et earum consortium. Unde eccl. 9, dicitur Propter speciem mulieris multi perierunt: ex hoc concupiscentia, quasi ignis exardescit et postea subditur: colloquium ipsius, quasi ignis exardescit.
- IV. Remedia
- Contra I. Impedimentum adhibenda est carnis mortificatio, per jejunium, pœnitentias, vigiliæ, etc.
 - Contra II. Impedimentum est
 1. Mentem principaliter occupare circa contemplationem rerum divinarum et orationem juxta apost. ad Ephes. 5, studium scripturarum, secundum illud D. Hieronym., *ad Rusticum monachum: ama scripturarum studia et carnis vitia non amabis.*
 2. Quibuscumque cogitationibus bonis animum occupare. Unde Chrysostom. *super Matth.*, dicit: *Abscissio membrorum non comprimit tentationem et tranquillitatem facit, ut bonæ cogitationis frænum.*
 3. Fuga otii et exercitatio in laboribus: multa enim infortia docuit otiositas, dicitur Eccl. 23. Et D. Hieronymus ad Rusticum: *Facito aliquid operis et semper diabolus inveniat te occupatum.*
 - Contra III. Impedimentum est cohibitio oculorum, et modestia non solum in spectandis mulieribus, sed etiam et plurimum picturis, sculpturis obscænis, vel nudis: dein declinatio et fuga ab ipsarum consortiis præsertim solitariis: ait enim eccl. *ibid.* Ne respicias in mulierem multivolam. ne forte incidas in laqueos illius: cum saltatrice ne asiduas esto, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius. Et cap. 42, omni homini dicitur: *Noli intendere in specie et in medio mulierum noli commorari: de vestimentis enim procedit tinea et a muliere iniquitas viri.* Et sic vice versa mulieribus suadendum.

TABULA LXX.

DE LUXURIA INTERNA.

I. Cogitatio, seu imaginatio rerum obscenarum, quæ si

1. Involuntarie adveniat, vel detineatur in intellectu, nullum est peccatum; imo si ei positive resistatur constanti aversione, protestatione, nisu in contrarium, magnum affert meritum: unde prudens confessarius non debet consulere penitentibus timoratis, ut petant absolute liberari a talibus cogitationibus involuntariis; (quod esset idem ac petere, ut Deus auferat ab illis occasionem meriti) bene vero, ut constanter petant a Deo gratiam fortiter dimicandi contra easdem et nunquam eisdem succumbendi: sic enim intelligenda venit 6^a petitio dominicæ orationis: *et ne nos inducas in tentationem.*
2. Voluntarie directe admittatur, vel detineatur est peccatum mortale, ob præsentissimum periculum cadendi in delectationem et consensum, aut ipsum opus.
3. Voluntarie interpretative admittatur, vel detineatur, seu nec approbando, nec repellendo, sed permittatur sine justa causa cum sufficienti advertentia, est peccatum mortale *juxta probabiliorem et expressam D. Thomæ 1, 2, quæst. 14, art. 6, in corp.*

II. Motus concupiscentiæ carnis, qui si sint

1. Involuntarii nullum inducunt peccatum, quia non a voluntate, a qua solum procedit peccatum, sed a parte inferiore, seu appetitu sensitivo proveniunt; hinc a diversis summis pontificibus signanter a S. Pio V, anno 1576, damnatæ sunt propositiones Baii. *
2. Voluntarii sive directe, sive interpretative, idem dicendum, ac de cogitationibus rerum obscenarum voluntariis directe vel interpretative, adeoque eisdem positive non resistens, præcisa justa et rationabili causa, peccat mortaliter, juxta probabiliorem, secus si ex justa causa.

III. Delectatio morosa, quæ est simplex complacentiæ dereturpi ad luxuriam et veneream perlinens, alia est

1. Spiritualis pure talis, quæ scilicet in sola voluntate est, sine ulla delectatione sensibili, est peccatum mortale, si terminetur ad rem cogitatam veneream; secus vero si solum ad modum artificiosum, aut ad ipsam cogitationem ad bonum finem, aut sub conditione auferente malitiam ab objecto, si talis poneretur a parte rei.

Sensibilis, quæ oritur ex applicatione sensus ad objectum extra ullam commotionem in partibus genitalibus, quæque sentitur communiter circa pectus cum aliquo calore, ac emotione sanguinis, quæ juxta communem non excedit veniale, secluso tamen periculo consensus in delectationem veneream, præsertim respectu illius, qui post quæsitam et admissam talem delectationem, non est expertus periculum delectationis venereæ, quamvis alii non pauci velint, quod quærere et deliberate admittere talem delectationem pure sensibilem respectu omnium, sit peccatum mortale; quia ipsis non videtur possibile, quod cum tali delectatione sensibili deliberate quæsitæ et admissa non adsit periculum proximum delectationis venereæ, præsertim in animabus tepidis.

Venerea, si sentitur circa partes genitales per commotionem seminis, vel spirituum generationi deservientium, quæ deliberate, ac voluntarie capta a solutis, est peccatum mortale et quidem ex toto genere, saltem si directe et in se sit volita, sive deim absolute, sive conditionate sub quacumque capiatur conditione actu non existente possibili, vel impossibili, secus vero indirecte, seu in actione aliqua solum levi admissa, vel non ablata, secluso tamen consensu, vel periculo consensus in ipsam delectationem veneream, aut opus aliquod turpe.

IV. Desiderium, seu propositum rei malæ cum voluntate rem in opere exequendi, quod si sit

1. Absolutum et efficax eandem malitiam contrahit, ac actus exterior, in quem fertur, cum terminetur ad objectum, ut in fieri a parte rei, unde in confessione ejusdem semper explicandæ sunt omnes circumstantiæ, quæ in confessione ipsorum actuum explicandæ forent.
2. Conditionatum sub conditione revera auferente malitiam actus propositi per intellectum, etsi reipsa non subsistente, non est grave peccatum; dummodo sub tali conditione desideretur; v. g., si non essem uxoratus ducerem, vel cognoscerem maritaliter hanc fœminam, quamvis ab hujusmodi desideriis abstinendum, tum quia sunt actus otiosi, atque adeo venialiter solum peccaminosi, tum quia in materia luxuriæ sunt valde periculosi.
3. Conditionatum sub conditione non auferente malitiam ab objecto, ut vellem fornicari, si non esset peccatum, si non esset malum, si non esset offensa Dei, etc. est graviter peccaminosum juxta communem, cum sit de conditione pro omni statu impossibili, licet enim consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura ex parte objecti voliti, in voluntate tamen ponit actualem affectum committendi peccatum sibi objectum, excepta sola conditione illa, quæ minime auferat malitiam peccati.

* P. D. Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quæ homo invitus patitur sunt prohibita præcepto: non concupisces, 50.

** P. D. Motus pravi concupiscentiæ, sunt pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto: non concupisces: unde homo eos sentiens et non consentiens, transgreditur præceptum, non concupisces; quamvis transgressio in peccatum non depletur, 75.

Luxuria est inordinatus appetitus, seu usus venereorum, cujus actus interni sunt

TABULA LXXI.

DE LUXURIA EXTERNA INCOMPLETA.

- I. Aspectus libidinosus malus velex
1. Objecto
 - Mortaliter ut
 - Aspicere homines coeuntes serio, ac deliberate.
 - Aspicere serio, ac deliberate, seclusa necessitate et causa pudenda alterius sexus, ut fœminas nudas, nisi essent valde puerilis ætatis.
 - Aspicere partes inhonestas pictas, vel sculptas.
 - Aspicere spectacula turpia et obscœna, etiam respectu clericorum non timentium periculum lapsus. *Ex Bened. XIV Syn. Diœces., lib. 11, cap. 10, n. 12.*
 - Venialiter ut
 - Aspicere ubera fœminarum.
 - Aspicere seipsum circa pudenda.
 - Aspicere alterum, ejusdem tamen sexus, circa pudenda.
 - Aspicere objecta de se graviter allectiva ad venerem, sed indeliberate ex improvise et valde obiter, quia hujusmodi aspectus non videntur exponere aspicientem periculo alicujus delectationis pravæ. *Antoine et etiam P. Concina, tom. 4 in Decal., lib. 8, dissert. c. 2, n. 6, magnam tamen cautelam suadet, c. 4, n. 28.*
 2. Intentione aspicientis, seu intentione delectationis venereæ captandæ, sive sit aspectus rerum de se turpium, sive non turpium, semper est mortale, præsertim secuta et voluntarie acceptata delectatione venerea.
 3. Periculo præciso consensus in delectationem veneream, vel opus aliquod turpe, nec tamen ab aspectu illo cessat, etsi ex sola levitate, ac curiositate ductus deliberate, ac serio aspiceret.

II. Locutio et auditio rerum turpium, quæ si fiant delectationis venereæ causa, vel cum periculo, consensus in illam, est peccatum mortale; veniale vero si solum loci, curiositatis, aut levitatis causa fiant, secluso scandalo, quod contingere notum est, si coram juvenibus de prædictis rebus turpibus fiat discursus.

Luxuria externa incompleta est, in qua non intervenit ultimus actus venereorum, quod est decisio seminis, cujus actus sunt

- III. Tactus libidinosi, qui sunt mali
1. Mortaliter, si exercentur circa
 - Partes etiam honestas, v. g., manus, brachia, faciem voluptatis et delectationis venereæ causa: *ex Alexandro VII, damnante propositionem 40.**
 - Prædictas partes honestas, citra prædictam pravam intentionem, cum periculo tamen consensus turpis in delectationem veneream.
 - Prædictas partes ob delectationem sensibilem, quæ in ipsa contrectatione manuum faciei, etc. sentitur *juxta aliquos.*
 - Partes inhonestas alterius personæ, sive ejusdem, sive diversi sexus, præcisa justa causa, etsi per se non intenderetur delectatio venerea, sed ex sola levitate, vel curiositate fierent.
 - Ubera fœminarum, saltem loquendo de actibus præssis et morosis, præsertim fœminarum jam puberum, quia passim sunt efficacissimum incitamentum ad venerem.
 - Pudenda brutorum in ordine ad videndum eorum semen, tum ob ipsam naturalem indecentiam, tum et præcipue, quia talis contactus videtur ex objecto suo valde obscœnus, necnon vehementer incentivus ad venerem.
 2. Venialiter si exercentur circa
 - N. B. *Tactus venerei, seu impudici inter personas ejusdem sexus sunt peccata mortalia graviora, quam inter personas solutas diversi sexus ex Ferraris allegante communem et rationem, quia tales tactus venerei inter personas ejusdem sexus tendunt ad peccatum mollitiæ, vel sodomix, quod est peccatum gravius simplici fornicatione. Verbo Tactus, n. 8.*
 - Partes honestas ex mera curiositate, levitate, joco, aut hilaritatis gratia, si tamen fiant, vel civilitatis gratia juxta morem patriæ, vel ex alio fine honesto, v. g., ad contestandum amorem castum, amicitiam, vacant omni culpa, licet fiant inter personas diversi sexus.
 - Partes honestas ob solam delectationem naturaliter consequentem, quæ tamen non sit venerea.
 - Ubera fœminarum obiter, superficialiter et transeunter.
 - Partes proprie inhonestas, seclusa necessitate, vel utilitate, aut maligno et libidinoso affectu, vel periculo consensus turpis, præsertim si obiter exercentur.
 - Pudenda animalium minorum, v. g., canum, catulorum ex sola curiositate et levitate, nulla concepta impura delectatione in re.

N. B. 1. *Oscula et amplexus (de quibus idem, ac de tactibus partium honestarum dicendum) excusari non possunt a mortali inter personas diversi sexus, facti ob delectationem sensibilem persistentem in ipso osculo et amplexu, si fiant cum ardore et mora replicatis diu in ore osculis, gustatis labiis more columbarum, lingua unius alterius ore excepta propter præsentissimum periculum consensus in delectationem veneream.*

2. *Oscula, tactus et amplexus libidinosi eamdem speciem malitiam continent, quam habet actus venereus ad quem de se ordinantur; hinc si prædicti actus exercentur affectu libidinoso cum soluta reducuntur ad speciem fornicationis, si cum ligata ad speciem adulterii, si cum consanguinea ad speciem incestus, proptereaque in confessione explicanda est personæ osculatæ, amplexatæ et tactæ circumstantia.*

3. *Commotio libidinosa consistit in alteratione, humore et erectione membri genitalis per motionem spirituum generationi servientium, in qua motione voluntarie acceptata consistit delectatio venerea, estque peccatum mortale velle et procurare eam, quia est quedam præparatio et inchoatio ad pollutionem, et passim dicitur inchoata pollutio.*

* P. D. *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.*

TABULA LXXII.

DE LUXURIA EXTERNA COMPLETA CONTRA ORDINEM NATURÆ, ET QUIDEM IN SPECIE, DE MOLLITIE, SEU POLLUTIONE.

Luxuria externa completa est illa, in qua intervenit minus venereorum; cuius actus contra ordinem naturæ sunt

I. Mollities seu Pollutio; quæ est voluntaria effusio seminis absque concubitu cum alio,

1. Volita

Directe et per se procurata ex quocumque demum fine, aut prætextu quomodolibet honesto, v. g., titulo sanitatis, est peccatum mortale contra simplex, vel qualificatum sive ex parte objecti cogitati, sive personæ se polluentis, sive cooperantis ad pollutionem, sive instrumenti provocantis, v. g., ore alterius; licet aliqui velint pollutionem procuratam ore alterius reducendam ad sodomiam, vel constituere novam speciem malitiæ, quæ ab aliquibus dicitur per *irruminationem*: adeoque mollities, seu voluntaria pollutio directe procurata est ab intrinseco mala. Unde Innocentius XI, merito damnavit sequentem propositionem, n. 49.*

Graviter malæ et peccaminosæ

In materia luxuriæ, est peccatum mortale juxta omnes, hinc seipsum, vel alium libidinosè aspiciens, vel tangens cum prævisione secururæ pollutionis, pollutio secuta ei imputatur ad culpam mortalem, quamvis eam in se et explicite non vellet. In alio tamen genere quam luxuriæ, est peccatum veniale contra virtutem castitatis, quia eo ipso quod actio illa non sit ordinata ad rem veneræam, non nisi leviter potest influere et concurrere ad pollutionem: ex quo sequitur, quod se ingurgitans cum prævisione secururæ pollutionis, non peccet mortaliter contra castitatem: quamvis alii negent talem excusari posse a mortali: quibus et ego assentior, nam vix dari potest, ut quis prævideat effectum ex positione causæ secururum et effectum non velit. Hinc Tornellus prohibuit usum Caffei cuidam personæ, quæ ex tali causa certitudine morali talem effectum expectabat.

Indirecte, seu in causa, positione videlicet actionis

Leviter et venialiter solum malæ in materia luxuriæ est peccatum veniale seclusa prava intentione ac periculo consensus juxta aliquos; quamvis alii velint, quod ponens hujusmodi causam, v. g., foeminam osculando, eam diutius aspiciendo, vel alloquendo cum prævisione secururæ pollutionis, peccet mortaliter; quorum sententia videtur conformior Evangelio, ubi habetur: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te.*

Perseheonestæ, ac licite

Ex rationabili causa necessitatis, utilitatis, ac commodi, absque periculo consensus in prævisam pollutionem et inde ortam delectationem veneræam, nullum est peccatum; cum eam potius patitur quis, quam velle dicatur. Sine tamen rationabili causa exercita, seclusa tamen prava intentione ac periculo consensus in delectationem veneræam, est solum peccatum veniale.

2. In somno

Secuta non est peccaminosa, nisi quatenus vel antecederet directe, aut indirecte volita, vel consequenter in vigilia habetur complacentia de percepta delectatione sensuali et libidinosa.

Inchoata licet potest permitti in vigilia, secluso consensus periculo, quamvis Tornellus eam coercendam doceat, non quidem tactu; sed ardenti clamore ad Deum, B. V. Mariæ invocatione, crucis signo, vel frigidiorum lecti partem inquirendo, aut electo prosiliendo foras media etiam hyeme ad modicum tempus. Quod quidem omnibus consulendum, sed sub gravi culpa aliquem obligare nimis durum et difficile fragilitati humanæ reor. Cavendum tamen ne pollutio in somno inchoata promoveatur aliquo conatu, aut impulsu voluntario, etiam ad reliquias seminis solum protrudendas.

3. Ad quam reducuntur

Coitus cum mortua foemina, nam æque frustratur generationem, ad quam humanum semen institutum est, ac si seipsum quomodolibet pollueret.

Distillatio,

Libidinosa, quæ est effusio modica seminis partialis ad instar stillarum, minorique voluptate effluentis; imo quandoque absque ulla voluptate: (per quam differt a pollutione, quod hæc sit effusio seminis per se ad generationem apti, magna que semper delectatione effluentis) eam tamen deliberate velle et provocare; vel de ea jam secuta delectatione sensibili et veneræam delectari, est semper peccatum mortale; quia sibi complacere de voluptate libidinosa, quæ adnectitur distillationi et commotioni libidinosa semper est peccatum mortale: sive dein illa sit directe procurata, sive indirecte, tamen juxta dicta de pollutione voluntaria indirecte.

Non libidinosa, quæ scilicet contingit sine ulla delectatione et voluptate sensuali veneræa; quæque non est peccaminosa, quamvis ad eam concurrat levis erectio genitalium; quia humor ille exstillans sine voluptate non est semen, consequenter neque ejus effusio frustratur humanam generationem, sicut effusio veri seminis.

II. Sodomia, quæ est vera vel ficta conjunctio in vase præpostero, } de quibus Tabula seq.
III. Bestialitas, quæ est coitus duorum diversæ speciei,

P. D. * *Mollities jure naturæ prohibita non est: unde si Deus eam non interdixisset sæpe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali.*

TABULA LXXIII.

DE ALIIS ACTIBUS LUXURIAE COMPLETE CONTRA ORDINEM NATURAE, SEU DE SODOMIA ET BESTIALITATE.

Luxuriae externae complete contra ordinem naturae actus reliqui sunt

I. Sodomia alia est

1. Perfecta, ad quam requiritur

Congressus duorum virorum in vase indebito, seu praepostero. Effusio seminis intra vas praeposterum, quidquid aliqui velint, quod ad sodomiam perfectam sufficiat sola penetratio vasis praeposteri, etsi non sequatur seminis effusio intra vas, cum simus in odiosis.
N. B. Sola sodomia perfecta, licet occulta, est casus reservatus Episcopis, quando hi sibi simpliciter reservant sodomiam, et ut praeterea, inducat poenas in jure latas, debet esse notoria ac frequentata, quia in jure puniuntur solum exercentes, qui terminus indicat frequentiam.

2. Imperfecta, qualis censetur congressus

Foeminae cum foemina in vase sive anteriori, sive praepostero, quidquid aliqui velint, utrumque congressum habere rationem perfectae sodomiae, fundati in D. Thoma; ast ex hoc S. Doctore non aliud colligitur, quam quod vitium sodomiticum habeatur tum per concubitum masculi cum masculo, et foeminae cum foemina; an vero uterque dicendus sit perfectae sodomiae, non se explicat D. Thomas, et ratio odiositatis suadet explicandum de sodomia imperfecta.
Viri cum foemina in vase praepostero, quod si vir congregiatur in vase praepostero cum propria uxore committit adulterium, non quidem commune et ordinarium, sed monstruosum quoddam, et ideo contrahit duplicem speciem malitiam, unam criminis nefandi, alteram adulterii, quia accedit ad non suam; cum respectu vasis praeposteri sua non sit.
Viri cum viro in vase praepostero sine seminis effusione intra vas, vel viri superincumbentis alteri viro eo modo, quo solent viri superincumbere mulieribus.

- N. B. Sodomia tam perfecta, quam imperfecta est peccatum in materia luxuriae gravissimum, et adeo turpe, quod per antonomasiam dici solet nefandum propter suam deformitatem et turpitudinem, et hinc sodomitae vocantur filii diffidentiae, utpote de quorum salute valde diffidendum sit ex Glossa in cap. Clerici de excessibus Praelatorum.
- In confessione sodomiae sive perfectae, sive imperfectae explicari debent circumstantiae personarum tam active, quam passive congregientium, si videlicet congressus contigisset cum persona uxorata, consanguinea, affine, sacra; item explicari debet an fuerit agens, vel patiens, quidquid aliqui contrarium sentiant, et uterque incurrit casum reservatum, nisi patiens fuisset impubes, quamvis agens pubens incurreret supposita penetratione vasis, et seminatione in vase.
 - Sodomia jure civili punitur ultimo supplicio; jure vero Canonico jubentur sodomitae laici excommunicari, et a caetu fidelium separari usque ad condignam satisfactionem; Clerici vero sodomitae jubentur degradari, vel detrudi in monasterium ad agendam poenitentiam.

II. Bestialitas, quae est congressus duorum diversae speciei, in cuius confessione

- Non necessario explicanda est species animalis: an videlicet fuerit vacca, equa, vel asina.
 - Non necessario explicandum, si cum bestia foemella in vase praepostero coitus habitus fuisset, utpote induens malitiam sodomiae, idem dicendum si cum bestia mare coitus habitus fuisset in vase praepostero seu ano.
 - Necessario explicandum, si in coitu cum bestia intendatur coitus cum virgine, consanguinea, utpote induens malitiam fornicationis, incestus, etc.
 - Necessario explicandum, si coitus fuisset cum daemone; utpote induens malitiam contra virtutem Religionis propter commercium cum daemone.
 - Necessario explicandum: an coitus fuerit cum daemone succubo, vel incubo sub specie, et forma viri conjugati, consanguinei, etc., apparente, utpote induens malitiam superstitionis, et irreligiositatis propter commercium cum daemone.
- N. B. 1. Bestialitas etiam modernis temporibus punitur ultimo supplicio, et post mortem comburitur una cum bellua exercens bestialitatem.
- Mollities seu pollutio, sodomia, et bestialitas dicuntur actus luxuriae externae complete contra ordinem naturae, quia ex his actibus, et congressibus non potest sequi conceptio et generatio, ad quam a natura, prout est etiam in caeteris animantibus, semen institutum est.
 - Dicti tres actus luxuriae contra ordinem naturae differunt specie inter se, quia licet eidem virtuti castitatis opponantur, opponuntur tamen diverso notabiliter modo, hinc merito Alexander VII damnavit propositionem 24, contrarium asserentem. *
- * P. D. Mollities, sodomia, et bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infirmae; ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

TABULA LXXIV.

DE LUXURIA EXTERNA COMPLETA JUXTA ORDINEM NATURÆ.

Luxuria externa completa est, in qua in concubitu intervenit ultimus actus venerorum cujus actus juxta ordinem naturæ sunt

- I. Fornicatio est concubitus naturalis soluti cum soluta ex mutuo consensu
1. Est peccatum ex toto genere suo mortale, et ab intrinseco mala, utpote accessus ad non suam præjudicans bono prolis, est de Fide, et contrarium damnatum ab Innocentio XI, *propositione 48.*
 2. Commissa inter solutos, aptos alias ad generationem, est simplex peccatum contra castitatem.
 3. Commissa a frigido, vel eunucho continet duplicem malitiam fornicationis et mollietiei.
 4. Commissa modo indebito ex intentione impediendi conceptionem, duplicem malitiam continet.
 5. Inchoata per penetrationem vasis, non verò absoluta per seminationem intra vas, duplicem malitiam continet.
 6. Commissa cum virgine libere consentiente, licet existente sub custodia patris, unum includit peccatum *juxta probabiliorem*, et nullam obligationem inducit.
 7. Commissa cum sponsa alterius, unum tantum includit peccatum fornicationis *juxta probabiliorem*.
 8. Commissa cum pluribus, explicandus in confessione numerus personarum.
N. B. *Concubinatus, seu frequens fornicatio soluti cum soluta, qui superaddit ad peccatum mortale statum peccati mortalis, utpote existens in occasione proxima peccandi, ratione cujus nunquam absolvendus concubinaris ob defectum propositi, nec quidem si promittat eam dimittere, saltem extra casum, quo ageretur de occasione proxima involuntaria, de qua Tab. 161. Ad verum concubinatum sufficit, attento jure Canonico, frequens accessus ad non suam, sive domi retentam, sive extra domum, quidquid jus civile exigat, ut domi sit retenta ad modum uxoris.*
- II. Incestus, seu concubitus cum persona consanguinea, vel affine usque ad quartum gradum
1. Addit supra malitiam fornicationis aliam speciem distinctam, et quidem graviorem contra pietatem, ac reverentiam naturali jure debitam personis sanguine junctis, quam malitiam superaddunt etiam oscula, amplexus impudici, coitus sodomiticus cum personis consanguineis vel affinis.
 2. Explicari debet in confessione: an commissus fuerit cum consanguinea, vel affine *juxta probabiliorem*.
 3. Explicari debet gradus, saltem primus, consanguinitatis, vel affinitatis *juxta probabiliorem*.
 4. Explicari debet; si incestus fuerit commissus cum personis conjunctis cognatione carnali, vel spirituali vel legali, et commissus cum conjuncta cognatione spirituali reducitur ad speciem sacrilegii.
 5. Non necessario exprimi debet, si commissus sit cum filia spirituali, seu pœnitente, extra tamen casum tum sollicitationis in confessione, vel occasione confessionis, de quo suo loco, tum reservationis casus, uti de facto in universali Ecclesia reservatus fuit a Benedicto XIV, adeo quod ipse confessarius nec licite, nec valide possit suam complicem in peccato impudicitiae absolvere, et si id præsumeret facere, incurreret excommunicationem. *Ex Benedic. XIV, Constit. Sacramentum Pœnitentiæ, insert. tom. 1 bull. ejusd., fol. 22, edit. Rom., tum si Parochus peccet cum sua pœnitente.*
 6. Non necessario explicandus, si commissus fuit cum affine in tertio vel quarto gradu; quando affinitas orta fuit ex copula illicita, quia talis congressus non habet rationem incestus, sed simplicis fornicationis.
N. B. *Conjux incestum committens cum consanguinea conjugis, v. g., cum sorore, vel filiastra uxoris sciens tum quod talis congressus sit specialiter prohibitus, tum quod congregantes sint invicem affines, privatur jure petendi debitum, secus vero si incestum committat cum propria consanguinea, ex D. Thoma, in 4, diss. 34, quest. 1, art. 5, in corp., quidquid alicui velint quod non minus incestus commissus cum propria consanguinea inducat talem privationem.*
- III. Sacrilegium carnale dum per concubitum sacram aliud violatur, quod est, vel
- Persona, sive
1. Persona sacra non sacram carnaliter cognoscat.
 2. Persona non sacra carnaliter cognoscat personam sacram.
 3. Persona sacra cognoscat alteram sacram, et in hoc casu duplex sacrilegium committitur.
 4. Persona voto simplici castitatis cognoscat carnaliter aliam sive eodem, sive nullo voto adstrictam, quamvis probabilior neget, quod persona solo voto simplici castitatis adstricta, peccans carnaliter committat sacrilegium, juxta dicta in Tab. XXXV.
2. Locale, dum exercetur in loco publica auctoritate ad cultum divinum deputato, ut sunt Ecclesie et cœmeteria, etiam a conjugatis cum propria uxore, saltem extra necessitatem; imo plures nullam agnoscentes talem necessitatem condemnant absolute conjuges exercentes copulam in loco sacro de peccato sacrilegii, cujus etiam reus est, qui pollutionem sibi procurat in loco sacro, licet sit occulta.
3. Reale, quando res sacra ad concubitum carnalem exercendum adhibetur.
- IV. Stuprum, seu concubitus cum virgine invita
1. Committitur
- Deflorando virginem per vim physice adhibitam.
 - Deflorando eandem per modum reverentialem, aut cadentem in constantem fœminam.
 - Seducendo eandem dolo vel fraude.
 - Inducendo eam per imposturas, ac extraordinarias preces, saltem conjunctas cum minis, vel metu reverentiali.
 - Secus deflorando virginem libere consentientem, licet sub potestate parentum constitutam juxta probabiliorem.
2. Inducit duplicem speciem malitiæ, incontinentiæ et injustitiæ, utpote a qua tacite aufertur integritas virginalis.
 3. Obligat stupratorem ad damnum compensandum, si quod præter deflorationem illatum sit puellæ stupratæ, vel ducendo, vel dotando, si vero nullum aliud damnum patiat propter violationem claustrum virginalis, ad nihil tenetur in foro conscientie ante sententiam judicis.
 4. Obligat stupratorem ad ducendam stupratam, pro casu quo non haberet stuprator media ad eam dotandam: vel sub vera, aut ficta promissione matrimonii eam stuprasset, etiamsi deflorans sit altioris ordinis et conditionis, saltem pro casu, quo virgo deflorata non potuisset advertere fictionem, et licet deflorans sit voto castitatis, aut religiosis ligatus.
- V. Raptus, qui est concubitus cum persona vi abducta causa libidinis explende, } de quibus Tabula seq.
- VI. Adulterium, quod est concubitus cum persona vinculo matrimonii ligata, }
- * P. D. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se, nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

TABULA LXXV.

DE RELIQUIS AGTIBUS LUXURIAE EXTERNAE COMPLETE JUXTA ORDINEM NATURAE, SEU DE RAPTO ET ADULTERIO.

<p>V. Raptus qui est concubitus cum persona vi abducta causa libidinis explendae</p>	<p>1. Committitur dum</p> <p>2. Non committitur verus raptus</p>	<p>1. Abductio fit personae de loco ad locum, sive persona illa sit masculus, sive foemina, sive nupta, sive innupta, sive vidua, sive virgo, sive monialis, sive soluta, per quod differt a stupro, ad quam non exigitur abductio de loco ad locum, et exigitur, ut sit virgo, quidquid aliqui negent, quod ad verum stuprum requiratur abductio personae de loco ad locum.</p> <p>2. Talis abductio est violenta, seu fit dolo, vi et violentia contra voluntatem personae abductae, alias sponte descendens cum Amasio non raptus, sed fuga dicitur; quod si violenter abducta, postea sponte consentiat in actum carnalem, adhuc habet rationem raptus.</p> <p>3. Talis abductio fit in ordine ad explendam libidinem cum persona abducta, si enim ob alium finem, v. g., servitutis gratia, abducatur, non habet rationem raptus; quod si fieret in ordine ad contrahendum matrimonium, esset etiam verus raptus. Vid. Tab. CCIII.</p> <p>Si puella consentiens in sui abductionem, postea vero renitens carnaliter cognoscatur.</p> <p>Si puella consentiens nescientibus, vel invitis parentibus, aut tutoribus abducatur; dummodo iis nulla vis inferatur, quod extra dubium est, si id fieret, postquam praecessit tractatus de matrimonio ineundo, vel sponsalibus <i>ex cap. Cum causa 6, de raptoribus, etc.</i></p> <p>Si copula habita sit cum dormiente foemina plane ebria, sensibus destituta, aut per positionem medicam mente sopita, quamvis includeret etiam injustitiam.</p> <p>N. B. <i>Raptores mulierum incurrunt excommunicationem majorem non latae, sed ferendae sententiae, ex can. 1, 4, 6, caus. 36, quaest. 2. Quam incurrunt etiam fautores quocumque modo.</i></p> <p>Nota 2. <i>Rapta, vel vi oppressa, ut evitet peccatum</i></p> <p>1. Debet habere constantem et efficacem voluntatem contrariam, nimirum omnem consensum, et delectationem in opus turpe constanter excludere.</p> <p>2. Debet efficaciter exterius resistere etiam positive, et impedire motu, agitatione totoque nisu corporis, clamando si spes sit subsidii impetrandi, licet certissima esset, quod non sit consensura; imo etiam occidendo iniquum pudicitiae aggressorem juxta dicta in Tab. LXV.</p> <p>3. Non tenetur positive resistere cum periculo mortis, vel infamiae incurrendae, ad quae evitanda potest se negative, et permissive habere, dummodo omnem consensum in delectationem firmiter excludat juxta probabilioem, quidquid aliqui talem de peccato mortali condemnent, licet interne omnem detestaretur libidinem.</p>
<p>Reliqui actus luxuriae externae completae juxta ordinem naturae sunt</p>	<p>1. Mentale, quod committitur dum quis efficaciter proponit, et desiderat cognoscere alienam, vel non suam.</p> <p>2. Formale, quod committitur, dum quis revera suam uxorem cognoscit, credens tamen, vel putans esse alienam, vel non suam, aut cognoscendo suam efficaciter affectat, et desiderat loco suae aliam habere, et ad hoc reducuntur omnia peccata contra naturam commissa inter conjuges ad invicem.</p> <p>3. Reale, quod committitur, sive ligatus solutam, aut vicissim, sive ligatam, etiam pro casu matrimonii alterutrius rati, vel etiam consentiente alterutro conjuge (Innoc. XI, damnat prop. 50) carnaliter cognoscatur; quodque *</p>	<p>Nullam obligationem inducit in adultero, sive propter praeviam injuriam illatam marito complicitis, sive propter secutum partum, quando ipse moraliter certus non est, quod a se genitus, licet adesset probabilis ratio dubitandi.</p> <p>Obligat</p> <p>1. Alimenta praestare spurio, vel praestita a marito compensari, ex supposito quod moraliter certus sit prolem a se genitam esse.</p> <p>2. Procurare omni possibili modo, ne legitimi haeredes aliquod detrimentum patiantur.</p> <p>3. Compensare omnia damna per se ex adulterio legitimis prolibus secuta, etsi adulter non suasisset adulterae, ut supponat spurium marito, secus vero ea, quae praedictis pro accidens, et quasi fortuito accidunt.</p> <p>N. B. <i>Pro casu, quo adulterae nullus supersit modus compensandi damna illata, vel inferenda legitimis prolibus, non tenetur rem manifestare sive marito, sive proli spuriae, ex communi sententia fundata in textu relato cap. Offic. 9 de poenitentis et remissionibus, quae vel maxime locum habet, dum ex revelatione timenda esset gravis infamia, vel periculum mortis inferendae a marito, vel praevideretur, quod manifestatio illa nihil sit profutura, eo quod proles non teneatur credere matri, etiam juramento asserenti.</i></p>
<p>VI. Adulterium, quod est concubitus cum persona vinculo matrimonii ligata</p>	<p>4. Quod si omnino occultum, non admittit propterea separationem conjugum, quoad habitationem propria auctoritate: quod si fiat, possent conjuges compelli ad cohabitandum; nec prius audienda esset pars innocens parata opponere exceptionem adulterii, quam conjux dimissus in pristinum statum restitutus sit; ita volunt plures Canonistae et Theologi, maxime ubi ex tali separatione scandalum sit timendum, quibuscum et ego sentio: secluso tamen scandalo, posset pars innocens in foro conscientiae etiam propria auctoritate separari a nocente quoad habitationem, facultate sibi concessa, tum a jure naturali, propter violatam Fidem, tum a jure divino, Christo scilicet concedente, nulla facta distinctione inter publicum et occultum, tum ab ecclesiastico per textus relatos; tum per <i>cap. Plerumque, de donationibus inter virum et uxorem</i>; tum per <i>cap. 4, 5 et 8 de divortis</i>. Hinc isthoc sui juris exercitium omni culpa vacans, nescio quo pacto alicubi possit inter casus, vel peccata reservata poni.</p> <p>5. Punitur, (praeter poenas in jure civili statutas) privatione juris petendi debitum, ut debitum, non vero simpliciter petendi. Quod si etiam exigeret ut debitum a conjuge innocente, hac se non opponente, vel quia ignorat adulterium commissum, vel jus, quod habet denegandi, non peccaret. Ex quo sequitur adulteros non privari ipso facto jure exigendi debitum, sed expectare possunt donec ab innocente conjuge repellantur. Qui renuens, conscius adulterii, reddere debitum nocenti, nequit tuta conscientia cogi: et si in foro externo cogetur, eo quod non possit probare adulterium, de quo alias est moraliter certus, non tenetur obedire.</p>	<p>* P. D. <i>Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.</i></p>

TABULA LXXVI.

DE FURTO, EJUS NATURA, AC COMPENSATIONE OCCULTA.

I. Prohibitum septimo decalogi præcepto illis verbis: *non furtum facies*, est peccatum ex genere suo mortale admittens tamen parvitatem materiæ, quæ attenditur per respectum ad damnum illatum grave vel leve, attentis circumstantiis, personæ ditioris, vel egentioris magis vel minus invitæ.

II. Includit unam dumtaxat malitiam injustitiæ, si sit simplex, duplicem vero si sit qualificatum, ut est sacrilegium et rapina, quæ committitur non solum dum res auferitur vim inferendo, sed etiam metum gravem, v. g., mortis incutiendo.

- III. Committitur dum
1. Surripitur, etiam in gravi necessitate res aliena ex *Innocentio XI*, damnante propositionem 3o, quamvis necessitas illa valde minuat malitiam, et non facile attingat peccatum mortale.
 2. Defraudantur tributa, vectigalia, et gabellæ justæ, seu impositæ ab habente auctoritatem ex justa causa, etiam supra res usuales, ubi adest consuetudo eas solvendi, dummodo certo constet de justitia exigendi, secus vero si non constet certo, aut dubitetur juxta *probabiliorem* fundatum in textu relato *cap. Pervenit. 5 de censibus*.
 3. Defraudantur decimæ juxta dicenda in Tabula LXXX.
 4. Surripitur aliquid ab infidelibus sive in suis, sive in christianorum locis existentibus tempore treguæ, vel salviconductus *juxta probabiliorem*.
 5. Uxores surripiunt de bonis mariti, et vicissim mariti de bonis uxoris, extra casus infra referendos, licet non facile condemnandi de peccato mortali, nisi magnus fieret excessus.
 6. Filiifamilias surripiunt de bonis parentum, quorum scilicet dominium vel administratio, et usufructus ad ipsos pertinet, etiam in ordine ad sibi compensandos labores in domo paterna præstitos, cum juxta *probabiliorem* non teneatur parens filio laboranti in domo paterna dare salarium; ast non sunt condemnandi de peccato mortali, nisi quantitas excedat in duplo furtum extraneorum.
 7. Religiosi subtrahunt, seu surripiunt de rebus monasterii, quod duplicem malitiam, injustitiæ, ac proprietatis contrahit, et quidem gravem, supposita notabili quantitate, seu tanta, quanta requiritur ad furtum grave commissum a sæculari, quidquid aliqui velint, in hoc esse æquiparandos filiifamilias, qui meo judicio non sunt audiendi.
 8. Famuli, et ancillæ surripiunt a dominis suis, qui tamen non committunt peccatum mortale nisi in quantitate excedant furtum extraneorum.

1. A Christianis in captivitate Turcarum, vel Maurorum detentis, quantum sufficit, ut redimantur, et est necessarium ad fugam, et iter ad suos *ex decisione Sacræ Congregationis de propaganda*.

2. In extrema necessitate res aliena dummodo

1. Non auferatur a constituto in eadem extrema necessitate.
2. Auferatur solum quantum necessarium est ad talem necessitatem sublevandam, excipe si ad id magna summa necessaria foret, quidquid aliqui etiam id concedant.
3. Aliter prospici non possit, v. g., petendo, ad quod adest obligatio sub veniali, nisi conditio honestæ personæ excuset.

3. Ad faciendam sibi occultam compensationem quam saltem in foro conscientiæ licitam esse suadet textus relatus *capite bona Fides de deposito* dummodo

1. Debitum sit strictum, seu justitiæ, et non tantum convenientiæ, gratitudinis vel charitatis.
2. Debitum sit liquidum et certum, nam in dubio melior est conditio possidentis.
3. Fiat ad æqualitatem, seu ut non plus accipiatur, quam debitum sit.
4. Non possit debitum alia via recuperari in, vel extra judicium, vel certe non absque incommodo, molestia, expensis, amissionis favoris, aut benevolentiam judicis, vel ipsius debitoris, quamvis ommissio hujus conditionis non inducat peccatum mortale.
5. Fiat pro posse in eadem re vel specie.
6. Res quæ auferitur, sit ipsius debitoris, et consequenter non auferatur res ipsi debitori commodata, vel apud ipsum deposita, imo, attento foro externo, nec fieri posset de re ipsius debitoris commodata, vel deposita apud ipsum creditorem, verum id non attenditur pro foro interno.
7. Caveatur damnum sive spirituale, sive temporale ipsius debitoris, ad quod faciendum adest obligatio ex charitate.
8. Fiat sine damno tertii, seu absque eo, quod alius inculpetur de furto commisso, si id fieri possit sine notabili incommodo, ad damnum tamen aliorum creditorum, licet anteriorum, non necessario attendendum, quidquid aliqui velint.
9. Non fiat a famulis, et ancillis ad compensanda opera sua, quæ majora judicant salario, quod recipiunt ex *Innocentio XI*, damnante propositionem XXXI.

4. De bonis mariti ab uxore

1. Administrante bona, et familiam gubernante in ordine ad faciendas honestas donationes et eleemosynas.
2. Accipiente in quantitate, quæ facile, et certo concederetur pro casu, quo ipsa peteret a marito.
3. Reservante de sibi assignatis pro vestitu, et honesta sustentatione familiæ.
4. Surripiente in ordine ad evitandum damnum spirituale vel corporale mariti, aut familiæ.
5. Surripiente pro sublevanda egestate patris, matris, imo et fratris ac sororis, aut prolis ex alio marito, intentione tamen restituendi.
6. Surripiente a marito omnia et lapidante, ut sibi et prolibus prospiciat.

N. B. 1. *Definens rem alienam sive furto ablatam, sive alio modo apud se existentem peccat donec restituat, non quidem novo, sed antiqui peccati continuatione, nisi forte retractatum iniquum propositum denuo reassumeret.*

2. *Defraudantes etiam justas gabellas, ob pie præsumptam Principum intentionem quod non intendunt graviter obligare, non videntur per se condemnandi de peccato mortali, bene vero ob periculum, cui seipos, merces, familiam, etc., exponunt, possunt graviter peccare.*

3. *Defraudantes gabellas, intellige particulares pro suo usu, nam cum gabellarum onus portent employes, et consumidores mercium: quascumque gabellas solvant mercatores, et venditores nihil omnino damni sentiunt; et vel ideo de mortali peccato damnandi veniunt, quia de pia Principum intentione præsumere nequeunt; et quia gabellas sibi vindicant; dum eodem, uti solventes gabellas, merces pretio vendunt.*

* P. D. *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.*

** P. D. *Famuli, et famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.*

Furtum quod est ablatio occulta rei alienæ invito rationabiliter domino,

TABULA LXVII.

DE FURTIS MINUTIS.

Furta minuta
quæ sunt fre-
quens, et sæ-
pius repetita
ablato rerum
in parva quan-
titate domino
rationabiliter
invito, vel sunt

I. Commissa
ab uno ei-
dem perso-
næ

1. Animo, et intentione continuandi usque ad quantitatem notabilem, et inde ditescendi, toties quoties committitur peccatum mortale *ex communi*.
 2. Occasionaliter, et sine intentione continuandi, ac perveniendi ad quantitatem notabilem et sic toties quoties committitur peccatum veniale; constituunt autem mortale, dum cum advertentia ad priora furta minuta, et ad damnum grave proximi pervenitur ad quantitatem notabilem, seu ad ultimum furtum minutum, quod cum aliis constituit quantitatem notabilem.
 3. Si ad quantitatem notabilem, non peracta poenitentia, et detestatione priorum, addatur aliud furtum minutum, quod cum aliis constituit quantitatem notabilem, fit continuatio ejusdem numero peccati mortalis juxta probabiliorem.
 4. Si peracta poenitentia, et detestatione priorum minorum furtorum, quæ pervenerunt ad quantitatem notabilem, denovo furtum minutum committitur, est peccatum veniale.
 5. Successive facta occasionaliter debent ad invicem continuari moraliter, alias non dicerentur ordinari ad unum grave damnum constituendum; hinc si inter furta minuta successive facta occasionaliter intercessisset interpolatio unius mensis, et a fortiori unius anni, non constituerent peccatum mortale, etsi quantitas simul sumpta esset notabilis.
 6. Si præter advertentiam ad præcedentia furta occasionaliter successive facta modica furando, perveniatur ad quantitatem notabilem, advertens se pervenisse, peccat mortaliter non restituendo ratione injustæ detentionis; supposita tamen morali continuatione furtorum minorum.
 7. Evitabit in mox facta suppositione peccatum mortale injustæ detentionis, restituendo illum excessum, qui constituit peccatum mortale.
 8. Filiifamilias, religiosi, servi et ancillæ surripiendo successive esculenta et poculenta, ut ipsimet absumant, raro peccant graviter; imo aliqui absolute negant, quod furta parva esculentorum, et poculentorum commissa a domesticis, etsi successive ad magnam quantitatem perveniant, constituant mortale.
 9. Pauperes colligentes spicas messe jam absoluta, nullum peccatum committunt, nec impediri debent *ex Benedicto XIV, Constit. Acerbi. Tom. 1 Bull. ejusd., fol. 165, et Constit. Ex commisso. Tom. 3 ibid., fol. 370. Fundato in Levit. 19, Deuter. 24, et in praxi Ruth. cap. 2.*
- * N. B. *Ad constituendam quantitatem notabilem in furtis minutis ab uno eadem personæ factis, sive in eodem, sive diverso rerum genere, vel diversis negotiis, requiritur dimidio plus, quam ad furtum grave, dum res simul aufertur. Ex communi.*

II. Commis-
sa ab uno
pluribus

1. Si sint commissa animo, et intentione perveniendi ad quantitatem notabilem, toties quoties committitur peccatum mortale, prout supra dictum de eo, qui eadem personæ surripit modica.
 2. Si sint commissa sine illa prava intentione, et constituant quantitatem notabilem, committitur peccatum mortale, quia graviter læditur communitas, vel certe societas humana; et hinc adest obligatio restituendi, quare in venditionibus utentes ponderibus, et mensuris modice falsificatis et diminutis, peccant mortaliter, et ad restitutionem tenentur, dum perveniunt ad quantitatem notabilem.
 3. Sartores, textores, molitores, aurifabri, etc., surripientes fragmenta, vel reliquias materiæ consignatæ, quæ a dominis curantur et repetuntur, peccant eodem modo, sicut alii furantes modica eidem, vel diversis personis, secus si a dominis non curentur, neque repetantur.
- * Si restitutio fieri moraliter nequeat singulis, quibus subtracta fuit res levis, vel illatum fuit damnum, facienda est pauperibus communitatis.
- N. B. *Ad constituendam quantitatem notabilem in furtis minutis ab uno diversis personis factis duplo major quantitas requiritur, quam si eadem personæ quis furatur.*

III. Commis-
sa a pluri-
bus eidem
personæ

1. Si de communi consilio, consensu, et cooperatione committantur, singuli peccant mortaliter, et ad restitutionem tenentur, et quidem in solidum, seu in defectu aliorum.
 2. Si non de communi consilio, etc. committantur, ita tamen ut unus moveatur exemplo alterius, movens alios suo malo exemplo peccat mortaliter non solum contra charitatem, ut aliqui volunt, sed et contra justitiam, ut probabilis alii docent, quia exempla fortius movent, quam verba, et ideo ad restitutionem damni illati tenentur.
 3. Si plures furantes modica ejusdem personæ invicem non se moveant sive consilio vel consensu, sive exemplo, unus tamen sciat de altero, probabilis est, quod nullus peccet mortaliter, sed solum venialiter.
- N. B. *Non adest obligatio, saltem sub mortali resarciendi damnum, etiam grave eidem personæ a pluribus modicum surripientibus, pro casu quo invicem neque ex condicto, neque seu consensu, seu exemplo sese provocassent.*

TABULA LXXVIII.

DE EMPTIONE, ET VENDITIONE REI FURTIVÆ.

I. Bonæ fidei,
nesciens videlicet, nec
dubitans esse
furtivam

1. Non peccat eam emendo, tenetur tamen eam restituere, etiam domino eam non repetenti, quam primum venit in cognitionem, quod res sit furtiva et dominum resciat, supposito quod adhuc extet, *ex communi*.
2. Potest eam alienare licite et valide, quamdiu est in bona fide, quod non sit furto ablata, et semel alienata ad nullam tenetur restitutionem, saltem extra casum, quo ex tali alienatione non fuisset in aliquo factus ditior vendendo rem illam, seclusa speciali sua industria.
3. Post alienationem rei furtivæ bona fide emptæ veniens in cognitionem veri domini, cui res ablata fuit, tenetur rescindere contractum, et pretium secundo emptori reddere, ac rem ipsam domino restituere: quod si secundus emptor, qui rem habet, inveniri non posset, non tenetur venditor bonæ fidei præteritum acceptum domino, cujus res est, restituere; nisi illud quod ex revenditione sine propria industria lucratus est.
4. Comparente vero domino, et exigente ab emptore bonæ fidei rem sibi furto ablatam apud illum adhuc existentem, non potest emptor, licet bonæ fidei, præterire refusionem pretii *ex communi*.
5. Potest comparente domino, et exigente rem suam, eam (neglecto vero domino) restituere furi juxta aliquos; licet plures probabilius id negent, præsertim quando prudenter præsumi non posset, a fure rem certo restituendam domino, a quo eam abstulit.
6. Si dominus rei sibi furto ablatæ inventæ apud secundum emptorem eam evincat, obligatur venditor de evictione, seu tenetur venditor emptori secundo non solum præteritum restituere, sed insuper tenetur restituere, et præstare id, quod emptoris interest rem non esse evictam, seu lucrum cessans, et damnum emergens; saltem extra casum quo primus emptor vendidisset rem cum expreso pacto, quod ratione evictionis forsan futuræ, ad nihil obligetur, nam in hoc casu venditor liber esset a solvendo interesse, non tamen a solvendo pretio, quod si secluso hoc pacto, venditor recusaret mox dicta præstare, competit emptori contra venditorem actio ex empto, licet ratione evictionis inter contrahentes nihil actum, aut cogitatum sit.

II. Malæ fidei,
sciens videlicet, vel saltem
rationabiliter dubitans
ipsam rem esse furto
ablatam

1. Si eam emat animo, et intentione domino comparenti restituendi, nullum omnino peccatum committit, sed potius actum charitatis exercet; comparente tamen domino tenetur eam restituere cum fructibus perceptis; potest tamen in hoc casu a domino exigere pretium furi datum, et impensas ad eam emendam, et conservandam factas, et dominus tenetur in utroque foro pretium refundere vel totum, si vilissimo pretio emisset, vel saltem partem arbitrio prudentis si æquale, vel majus pretium dedisset.
2. Si eam emat animo, et intentione rem illam furto ablatam, ut propriam sibi retinendi, peccat mortaliter contra justitiam, et tenetur ratione injustæ acceptionis compensare non solum rem mala Fidei emptæ, sed etiam tenetur de lucro cessante, et damno emergente, tanquam malæ Fidei possessor.
3. Non potest rem mala Fidei emptam restituere furi in ordine ad obtinendum pretium ei datum *juxta probabiliorum*, quidquid aliqui id non minus emptori malæ Fidei concedant.
4. Non potest præterire a domino refusionem pretii furi dati.
5. Non dicuntur emptores malæ Fidei Christiani commorantes inter Turcas sive negotiationis, sive captivitatis gratia, ementes rapta fidelibus a piratis, et hinc possunt absque noxa mortali, et onere restitutionis emptione vel venditione, aut alio quocumque legitimo titulo sibi accipere, ac in proprios usus convertere, præcisa tamen complacentia super furto rerum per piratas Christianis ablatarum, dummodo animum paratum habeant restituendi, si unquam verus dominus compareret, easque redimere vellet soluto pretio, quod emptor Turcis in emptione numeravit, *ita resolutum legitur a consultoribus S. Officii cui tanquam communi sententiæ adheret Benedictus XIV in sua Constit. Urbem Antibarum. Tom. 3 Bull. ejusdem, fol. 202, §. 10, edit. Romæ.*
6. Emens alienis pecuniis rem aliquam acquirit dominium rei emptæ *ex jure civili*: excipe si pecuniis ecclesiasticis res emptæ esset, *ex can.* Placuit 1 causa 12, *quæst.* 3, *juncta Glossa ad verbum Suo*; venditor tamen non acquirit dominium pecuniæ alienæ, sed tenetur eam comparenti domino restituere, nisi eandem jure præscriptionis, vel bona fide expendisset, *ex jure civili*.

Emptor
rei furtivæ

TABULA LXXIX.

DE DECIMIS, EARUM INSTITUTIONE, DIVISIONE, ET OBLIGATIONE EAS SOLVENDI.

- I. Sumi possunt
- Materialiter, id est secundum substantiam, quatenus videlicet sunt stipendium necessarium ad honestam, et congruam sustentationem ministrorum Ecclesiae, quo modo sumptæ solvendæ sunt jure naturali divino.
- Formaliter, id est secundum quotam, seu decimam partem omnium fructuum juste acquisitorum, quo modo in veteri lege solvebantur jure divino positivo. In nova vero lege solum jure ecclesiastico solvi debent *juxta probabilioem*.
- II. Institutæ sunt, ut solutione earum recognoscatur Deus tanquam donator, et supremus Dominus omnium bonorum, *ex cap. Tua nobis. 26 de decimis.*
- III. Dividuntur in
1. Reales, seu prædiales quæ solvuntur ex prædiis, agris, vineis, arboribus, pratis, quos natura, vel sua sponte, vel adjuta humana industria, seu cultura, progignit.
 2. Personales, quæ penduntur ex lucris personarum, seu hominum industria acquisitis, v. g., ex officio, mercatura, artefactis, venatione, aucupio, piscatione, etc.
 3. Majores, quæ solvuntur ex frumento, vino, oleo, etc.
 4. Minores quæ præbentur ex fructibus hortorum, ac leguminum, ex pomis arborum, fæno, lino, canabe, rapis, ciceribus, lana, caseo, etc., ad quas referuntur carnatica, seu quæ habentur ex animalium partu, v. g., ex agnellis, pullis, etc.
 5. Antiquas, quæ ex fundis jam ab antiquo præbentur.
 6. Novales proprietates, quæ ex terris et fundis, qui prius paucos, vel nullos fructus afferebant, et quæ ultra memoriam hominum absque cultura fuerunt, præstantur; vel quæ ex terris et fundis prius cultis in aliis percipiuntur fructibus, quæ dicuntur improprie tales, pro quibus.
- N. B. *Novales improprie tales, quæ ex terris et fundis prius cultis in aliis percipiuntur fructibus, ut si ex pratis, pomariis, vineis, pascuis, etc, fiant agri, aut si agro prius frumentario inserantur lupuli aut plantatur vinea.*
- IV. Solvi debent
1. Illis, quibus jus decimandi competit sive de jure communi, sive ex speciali privilegio Summi Pontificis, qui etiam laico potest concedere, sive alio justo titulo, et modo, v. g., præscriptione contra Ecclesiam parochialem 40 annorum, imo in ditione domus Austriacæ 32 annis perficitur, qui omnes possunt fructus decimales ad unum, vel plures annos, non tamen ultra tres, *juxta probabilioem*, absque ulla licentia, aut juris solemnitate, cuivis etiam laico, elocare; imo laicus habens ex privilegio jus decimandi, potest idem jus in alium transferre.
 2. Prædiales, parochi loci illius, in quo existunt prædia, *ex cap. Cum contingat, 29 et cap. Cum in tua, 30 de decimis*, et quidem non solum a parochianis, sed et ab extraneis solvi debent.
 3. Prædiales disceptæ parochiæ remanent matri, et non transeunt ipso jure in parochialem Ecclesiam noviter erectam, nisi eas Episcopus novo parochi ad præscriptum Tridentini assignaret.
 4. Ovium, et aliorum animalium, quæ in una parochia jacent et dormiunt, et in alia pascuntur, solvi debent pro medietate utique parochi.
 5. Quæ a solo oriuntur, statim postquam a solo separatæ, et collectæ sunt, offerri debent habenti jus decimandi.
 6. Carnaticæ præstari debent postquam lacte matris non amplius indigent, vel aliquo saltem modo adoleverunt.
 7. Toties quoties in anno prædium de novo fructificat, *ex can. Revertimini. Causa 16, quæst. 1, juncta Glossa ad verbum annus expletus*, et hinc si ager bis in anno det fructus, ut in Italia, bis decimæ solvi debent.
 8. Integre, seu nulla facta deductione sive seminis, sive expensarum, quæ in colendis prædiis, et colligendis fructibus fieri solent.

TABULA LXXX.

DE ILLIS QUI SOLVERE TENENTUR DECIMAS.

Decimas

I. Solvere tenentur

1. Omnes fideles parochiani, in quacumque dignitate constituti, nisi aliquo speciali titulo, seu sint exempti per textus *relatos cap. Ex transmissa 23 et cap. A nobis. 24 de decimis.*
2. Hæretici, licet enim hi a ministris catholicis non recipiant divina, quia tamen id se habet per accidens, et ex propria ipsorum culpa, et aliunde per baptismum facti sint Christiani et legibus Ecclesiæ subjecti, hinc, et hi tenentur solvere decimas.
3. Judæi, et alii infideles ex fundis et prædiis, quæ antequam ad eos pervenerunt, decimis erant obnoxia *ex cap. Quando 18, de decimis*, secus vero de fundis et prædiis, quæ nunquam fuerunt in manibus Christianorum.

3. Clerici { Simples de fructibus bonorum titulo sæculari vel temporali, v. g., hæreditate, patrimonio, donatione, emptione, etc. acquisitorum.
Beneficiati ex prædiis, agris, et aliis fundis, ex quibus antequam in dotem assignati fuerunt, decimæ solvebantur, secus de bonis aliis ecclesiasticis titulo beneficii, aut alio clericali acquisitis.

Omnes ex prædiis, nisi privilegio, vel alio justo titulo sint exempti *ex cap. Statuto, 2 §. Cæterum de decimis in 6*, non tamen tenentur ex hortis, nutrimentis animalium, seu pascuis et novalibus, quæ propriis manibus, vel sumptibus excolunt, ex privilegiis Paschalis II, Alexandri III et Gregorii IX, insertis corporis juris; si tamen horti, et pascua non essent propria, sed conducta, aut excolerentur non in proprium usum, sed ut fructus percipiendos vendant, tenerentur de his solvere decimas.

4. Regulares { De terris post Concilium Lateranense *relatum cap. Nuper 34, de decimis*, acquisitis, etsi eas propriis manibus, vel sumptibus excolerent, si antequam eas acquisiverunt subjectæ erant decimis; secus vero de acquisitis ante dictum Concilium, si eas propriis manibus, vel sumptibus excolunt, etsi antequam ad manus eorum pervenissent, decimæ fuissent solutæ.
Cistercienses et Hospitalarii { Extradentes novalia, ex quibus alias ei privilegia non tenentur solvere decimas, alii excolenda pro pensione annua sive pecuniaria, sive frumentaria, tenentur ad solutionem decimarum de talibus novalibus *ex cap. Licet 11, de decimis*.
Conducendo ab aliis novalia, tenentur de his decimas solvere, *ex cap. Dilecto fili 8, de decimis*.

5. Ementes a Cisterciensibus et Hospitalariis prædia alias non subjecta decimis, tenentur decimas solvere.

II. Defraudare

1. Decimas reales, sive antiquas, sive novalis, sive majores, sive minores, imo et personales, ubi hæ sunt in usu, est peccatum contra iustitiam, et defraudantes rei sunt duplicis criminis, nempe furti et sacrilegii. Ita expresse Concilium Lateranense *relat. can. decimas 5. causa 6, quæst. ubi de defraudantibus.**
2. Non censentur decimas, qui incultum relinquunt fundum cum præiudicio decimarum, quamvis peccarent, si ex invidia, vel alia passione id facerent, sicut nec si quis agrum reduceret in pratium, quod alias ex consuetudine decimis non est subjectum.**
- N. B. *Circa debitum solvendi decimas, attendenda est loci consuetudo, quæ omnino observanda esset per textus relat. cap. Cum sint 18 et cap. Ad apostolicæ 20, de decimis.*
- * Decimas, dicitur: *Sciant se sacrilegii crimen committere, et æternæ damnationis periculum incurrere.* Nec refert, quod non Deo, sed sacerdotibus, et Ecclesiæ ministris solvantur, quia Deus sui loco prædictos sufficit, qui nomine suo eas recipiant. Unde merito Tridentinum, *sess. 25 de reform., cap. 12.* — *Non sunt, inquit, ferendi, qui variis artibus decimas Ecclesiis convenientes subtrahere moluntur, ut qui ab aliis solvendas temere occupant, et in rem suam vertunt, cum decimarum solutio debita sit Deo; et qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt. Præcipit igitur S. Synodus omnibus cujuscumque gradus, et conditionis sint, ad quos decimarum solutio spectat, ut eas, ad quos de jure tenentur, in posterum Cathedrali, aut quibuscumque aliis Ecclesiis vel personis, quibus legitime debentur, integre persolvant, qui vero eos aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur, nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta absolvantur.* Ita Trid. Id ipsum dudum prius sancitum a Concilio Rothomagensi, refertur *can. Omnes decimæ 5, causa 16, quæst. 1.*
- ** Utrum autem, qui ex odio, vindicta, avaritia agrum reducit in pratium, eo quod ex consuetudine de pratis decimæ non solvantur, a debito compensationis continuo absolvatur, in iudicio Dei definitum non legi. Unum scio, fraudem, et dolum nemini patrocinar: defraudantes decimas ex dictis esse fures sacrilegos; et furem non absolvi a restitutionis debito ex eo, quod rem furto ablatam in natura amplius non habeat. Tu vero si quempiam ex his deprehenderit, ingemina illi: prata quidem ex consuetudine juri decimarum non subesse, sed nequaquam propterea subduci Dei dominio, in cuius protestationem decimæ fuerunt institutæ; qui potest et campos et prata devastare, aliaque infortunia mittere in vindictam contemptus sui altissimi domini; *Quis enim vos spernit, me spernit, et quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.*

TABULA LXXI.

DE MENDACIO, EJUSQUE MALITIA.

Mendacium, quod est locutio, et quævis significatio contra mentem cum intentione fallendi, quod propterea committi potest etiam nutu, gestu, scripto et facto

- I. Requirit essentialiter, ut
1. Locutio, vel significatio sit contra mentem, seu ut id, quod homo dicit, sit falsum, vel saltem putet esse falsum.
 2. Locutio, vel significatio illa fiat animo et intentione fallendi, seu decipiendi *juxta probabiliorum* et expressam tum D. Augustini, tum canonis *beatus Paulus 5, causa 22, quæst. 2*, utpote cujus summarium habet: *non mentitur, qui animum fallendi non habet* quamvis Divus Thomas 2, 2, *quæstio. 110, articul. 1, in corp.*, id requirat ad perfectionem mendacii.
- Quare si quis non decipiendi, sed potius nugandi animo, aliquid contra mentem proferret et ita proferri ex modo pronuntiandi, aliisque circumstantiis personæ, loci, temporis, etc. hujusmodi ipsimet auditores perciperent, talis non diceretur mentiri.
- II. Opponitur non tam veritati, quam veracitati, quæ est virtus inclinans ad efficiendum, ut signa, quibus animi cogitationes exprimimus, eisdem cogitationibus semper congruant.
- III. Dividitur in
1. Officium, quod est locutio contra mentem utilitatis alienæ causa, seu quo bonum alicujus intenditur sine alterius injuria, quodque committi solet a domesticis ad pacem conservandam.
 2. Jocosum, quod est locutio contra mentem voluptatis propriæ, ut alienæ causa, seu quod fit animo oblectandi eos, quibus falsum quid narratur perinde ut verum.
 3. Perniciosum quod est locutio, *damnum proximo, vel Religioni inferens, etc.* quodque committere censetur
 1. Qui inter concionandum falsa miracula, falsas indulgentias, aut reliquias annunciant, qui alicujus sancti vitam fingunt, etc. quia talia mendacia sunt perniciose Religioni, quam ludibrio exponant.
 2. Qui in confessione vel falsum sibi crimen imponunt; vel verum sic immi- nuunt, ut ex mortali faciant veniale, quia sacramento gravem injuriam irrogant: imo, juxta aliquos, etiam qui mentiuntur in confessione circa circumstantiam licet levem, quod tamen alii negant, supposito quod aliunde alia materia, saltem sufficiens exposita fit in confessione.
 3. Qui vitæ sanctitatem fingunt et dicuntur hypocritæ, sive ut facilius seminent errores, sive ut sibi uberiores eleemosynæ erogentur, sive ut beneficium assequantur, quo sunt indigni; aut quando fingunt probitatem, morbum, vulnera, vel paupertatem majorem, ut sibi copiosiores eleemosynas adsciscant quam opus sit ad vitam commode sustentandam.
- Perniciosum, potest nihilominus fieri veniale, non solum ratione indeliberationis, sed etiam ratione levitatis nocuenti, vel damni illati.
- Jocosum et officiosum, possunt fieri mortalia ratione scandali, vel damni inde consequentis. *Ex D. Thoma 2, 2, quæst. 110 in corp.* Opinio vero Magist. sententiarum, viros perfecto jocosè mentientes, et ostensis habentes consuetudinem jocosè mentiendi condemnans de peccato mortali, communiter rejicitur.
- Levissimum, est semper intrinsece malum juxta omnes, paucis exceptis (*), qui mendacium, saltem jocosum, ab omni culpa liberum crediderunt: atque adeo mendacium quodcumque includit peccatum: *jocosum* quidem et *officiosum* sunt peccata ex genere suo venialia, *perniciosum* vero ex genere suo mortale oppositum charitati et justitiæ.
- (*) Plato, Origenes, Cassianus, quibus S. Joan. Chrysostomum et Hieronymum adhæsisse ostendit (P. Concina, *tom. 4, lib. 10, in Decal., c. 5*), id crediderunt, perperam tamen: nam sat clare innumeri S. Scripturæ textus: Exodi 23, 7, *Mendacium fugies*, Prov. 19, *Qui loquitur mendacia non effugiet penam.* 1. Joan. 2, *Omne mendacium ex veritate non est*, et Psal. 5, v. 6, *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: veritas Dei, cui opponitur et a cujus perfectione deflectit, ipsum dictamen rationis et natura vocum, quæ ideo ab illa institutæ sunt, ut animi conceptus significarentur; unde S. Augustinus, relatus can. 15, autem 4, caus. 22, quæst. 2, verba propterea instituta sunt, non per quæ se invicem homines fallant, sed per quæ in alterius quidque notitiam cogitationes suas proferat; verbis ergo uti ad fallaciam, non ad quod sunt institutæ peccatum est.* Hic perpendens mendacii malitiam, asserere non dubitavit, lib. 20, contra mendacium, *cap. 26*, eum, qui baptizare non posset, nisi custodibus per mendacium deceptis, debere potius baptismum prætermittere. Ex quibus clare elucet mendacium, quodcumque sit, semper esse peccatum; et quidem maxime contrarium divinitati, quæ in veritate Dei maxime relucet; bonæ existimationi ipsius mentientis, quia solito jocosè mentiri Fides etiam in majoribus non adhibetur: bono tandem reipublicæ, quod funditus tollitur, si homines falsitate imbuuntur. Unde afferendum nihil in civitate abominabilius homine mendace.
- IV. Quod etsi sit.

TABULA LXXXII.

DE INJUSTA LÆSIONE FAME ET HONORIS PROXIMI INTERNA.

I. Suspicionem, cum quis magis inclinatur ad credendam improbitatem proximi, non tamen firmiter adhæret ob formidinem oppositi, quæ si sit valde gravis, dicitur *levis*, si sit minor, dicitur *gravis*; si autem valde modica, dicitur *violenta suspicio*: estque proprie *opinio*, seu *assensus intellectus infirmus propter formidinem partis oppositæ*.

II. Dubitationem, quæ est *suspensio iudicii de improbitate proximi in neutram partem inclinantis*, adeo ut dubitans nec annuat, nec abnuat, sed ad summum existimet dubium esse an proximus peccatum illud commiserit nec ne.

Fama seu bona existimatio de alicujus excellentia lædi potest actu interno per

* Utraque potest	Esse vel	<p>Fundata, si dubitetur, aut suspicitur ex motivis gravibus, seu talibus, quæ omnibus consideratis movere possunt virum probum, ac prudentem ad dubitandum, vel male suspicandum de proximo.</p> <p>Temeraria, dum quis suspicatur, aut dubitat de improbitate proximi sine sufficienti fundamento, seu ex motivis vel omnino nullis, vel certe insufficientibus.</p>
* Utraque potest	Peccatum cæteroguin ex genere suo veniale fieri mortale	<ol style="list-style-type: none"> 1. Si oriatur ex maligno affectu, aut odio, vel conjuncta sit cum gravi contemptu proximi, eidemque pertinaciter inhæreat. 2. Si ob eam quis ad effectum externum malignum, ac damnum proximi procedat, ut si iudex reum condemnaret. 3. Si ea aliis manifestetur cum infamia, vel gravi damno ipsius, extra tamen casum, quo ex bono fine manifestaretur. 4. Mox dicta procedunt etiam de suspitione violenta, quæ et opinio dicitur, licet enim aliqui condemnent de peccato gravi, qui opinatur malum grave de proximo, minore tamen temerario iudicio, dum deliberate et voluntarie opinatur; alii tamen reducunt tale iudicium, utpote non firmum, ad suspitionem, volunt opinantem malum grave de proximo, peccare solum venialiter per se.
	Temerarium quod est assensus absolutus et firmus de proximi improbitate ex levibus et sufficientibus indiciis ortus ex genere suo mortale, dummodo	<ol style="list-style-type: none"> 1. Concurrat iudicium firmum, ac deliberatum, cum pleno consensu voluntatis; quare si iudicium non sit firmum et quasi pro moraliter certo conceptum, erit solum suspicio. 2. Adsit advertentia et quidem, juxta probabiliorem, actualis, ad insufficientiam indiciorum, seu motivorum. 3. Versetur circa materiam gravem spectatis circumstantiis, de qua temere iudicatur malum, ita ut si ei constaret tale de se iudicium temere concipi, merito censeret gravem injuriam, ac læsionem æstimationis suæ. 4. Sit temerarium seu conceptum propter indicia insufficientia, seu non habentia moralem connexionem cum tali modo neque per se, neque ex communi hominum usu. <p>* Deficientibus mox allatis conditionibus sive omnibus, sive earum aliqua (uti practice plerumque contingit), verum iudicium temerarium non habetur.</p>
III. Iudicium	Fundatum, quod est assensus et ex gravibus, et sufficientibus rationibus ortus, quale censetur ex	<ol style="list-style-type: none"> 1. Circumstantia temporis, si videlicet quis videns aliquem nocturno tempore scalas ascendere, per fenestram ingredi domum, iudicet ipsum ingredi ad patrandum malum, v. g., furtum, vel stuprum, etc. 2. Circumstantia loci, si videlicet videns adolescentem ingredi domum, quam solæ meretrices inhabitant, aut videns adolescentem in obscuro loco lascive amplectentem puellam, iudicet ipsos velle peccare mortaliter carnaliter. 3. Circumstantia personæ, si videlicet, sciens aliquem esse aliquo vitio deditum, iudicet illud commisisse. <p>* Sciens autem malum a proximo semel perpetratum, nequit vi hujus iudicare, quod proximus ille semper sit malus futurus.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Circumstantia tum personæ referentis alterius delictum fide dignæ, tum personæ, de qua delictum refertur, si hæc non sit adeo bonæ famæ. 5. Circumstantia famæ, ut si fama volet quod talis commiserit delictum et ipse credat rem ita se habere.
		<p>N. B. Posse dari iudicium falsum quin sit temerarium, cum videlicet adsunt motiva sufficientia proferendo iudicio, quamvis a parte rei res iudicata minime esset vera: in quo temerarium iudicium differt a falso.</p>

TABULA LXXIII.

DE INJUSTA LÆSIONE FAMÆ PER DETRACTIONEM.

- I. Directe ac positive
 - 1. Imponendo alicui crimen falsum, seu calumniando proximum.
 - 2. Verum, vel etiam falsum crimen exaggerando.
 - 3. Manifestando alterius crimen occultum.
 - 4. Opus alterius, etsi bene factum, sinistre interpretando.

Quatuor mox dicti modi directe ac positive detrahendi sequenti versu comprehenduntur :
Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.
 - II. Indirecte ac quasi negative
 - 1. Negando recte facta aut dotes alterius.
 - 2. Bonum, aut dotes alterius diminuendo, aut extenuando, aut etiam extollendo cum damno alterius proximi.
 - 3. Tacendo bona, seu dotes alterius eo loco et tempore, quo quis deberet illa manifestare, ut contingit, dum quis sine displicentiæ signo tacet aliis detrahentibus, aut vituperantibus.
 - 4. Simulate et ita frigide laudando aliquem, ut talis potius in diminutionem famæ alterius, ejusque vituperium cedat.

Quatuor mox dicti modi indirecte et quasi negative detrahendi sequenti versu comprehenduntur :
Inficiens, minuens, relicens, laudansque remissee.
N. B. *Ex allatis octo detrahendi modis per se loquendo graviores sunt tendentes directe ad læsionem famæ proximi; atque inter omnes gravissimus est primus consistens in detractioe calumniosa.*
 - III. Materialiter dum crimen alterius manifestatur absque intentione et voluntate alteri nocendi, vel ejus famam denigrandi, cum hujus tamen prævisione.
 - IV. Formaliter dum crimen alterius manifestatur cum directa intentione alteri nocendi, vel ejus famam denigrandi.
 - 1. Voluntarium perfectum, quod censetur adesse, dum quis plena ratione utens vel directe intendit, vel saltem advertit, aut advertere deberet, quod sua locutio noceat, vel denigret famam proximi: defectu hujus requisiti plerumque detractio materialis est solum peccatum veniale, præcisa tamen mala consuetudine contracta, qua supposita censeretur adesse voluntarium in causa.
 - 2. Materia gravis, qualis genericè loquendo omnis et solus defectus vel in se, vel respectu personæ læsæ graviter probrosus, qualis attentis circumstantiis status et conditionis personæ et damni secuti, potest esse etiam defectus venialis, imo et solum naturalis.
 - 3. Injustitia revelantis, uti concurrere censetur, dum revelatio fit absque ulla causa necessitatis, vel utilitatis.
 - 4. Occultum quod censetur, si delictum, vel crimen non sit notum notorietate sive juris, sive facti, sive famæ; notorium enim notorietate juris potest sine peccato gravi ubique divulgari, imo, juxta probabiliorem, etiam notorium notorietate sive facti, sive famæ, loquendo cum exceptione notorietatis intra coram communitatem privatam, v. g., familiam, vel monasterium, saltem religiosorum in eodem loco semper permanentium.
 - * Revelans delictum, quod olim fuit notorium notorietate solum facti, vel famæ, oblivione tamen sepultum, peccat mortaliter contra justitiam, præsertim si per pœnitentiam et emendationem vitæ famam suam recuperasset, si tamen simul manifestaret resipiscentiam, non peccaret contra justitiam.
- Detractio seu injusta alienæ famæ externa ablatio committi potest

- V. Pure, dum crimen alterius verum quidem sed occultum manifestatur
 - Quod est peccatum mortale, si concurrant
 - 1. Ipsius referentis, ut si consilii, vel auxilii, imo etiam, in afflictione, solatii et levaminis capiendi gratia, viro prudenti, amico, confessario, etc. reveletur crimen alterius, ad sui, vel proximi justam defensionem.
 - 2. Audientium, sive ad ipsorum instructionem, ut a malis avertantur, simili lapsu, aut ab occasione caveant, vel ad cautelam, ne hypocrisis, pravis moribus, aut societate malorum seducantur.
 - 3. Ipsius delinquentis et ideo dum correctio fraterna nihil prodest, vel adhibenda prævidetur nihil profutura, potest crimen alterius superiori denunciari ad correctionem, qua ratione excusantur crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris ad correctionem manifestantes.
 - 4. Communitatis, vel reipublicæ et ideo si quis moliretur crimen perniciosum reipublicæ, uti sunt hæresis, proditio, conspiratio, aut assumendus esset ad statum aliquem indignus, qui futurus est perniciosus reipublicæ, vel communitati, posset, imo et deberet manifestari; etiam post illius eversionem, si periculum non cessat, talis posset, imo et deberet manifestari.
 - Secus vero, si ordinetur ad bonum vel
 - 1. Delictum grave occultum uni, vel alteri, licet prudenti et taciturno, manifestare, etiam sub secreto, ex mera animi levitate et loquacitate, est peccatum mortale *juxta probabiliorem ac D. Thomæ 2, 2, quest. 73, art. 1, ad 2.*
 - 2. Referens crimen alterius ut auditum cum propria asseveratione, et confirmatione et in iis circumstantiis, ut narratio suo pondere fidem apud audientes mereatur, vel sinistram suspensionem generet, peccat graviter contra justitiam; secus vero si referat ut auditum sine propria asseveratione, approbatione, confirmatione, aut nocendi proposito, saltem extra casum, quo prævideretur, quod audientes ex propria animi levitate, aut malitia sint credituri, aut sinistre interpretaturi, in quo casu referens crimen alterius auditum peccaret mortaliter, sed juxta D. Antoninum, solum contra charitatem.
 - VI. Hinc
 - 3. Diffamatus de uno delicto, nequit diffamari de alio sive ejusdem, sive diversæ speciei sine læsione justitiæ, saltem extra casum, quo delictum illud occultum esset valde affine, vel connexum alteri notorio.
 - 4. Revelans acceptum sub secreto naturali sive promisso, sive commisso, per se loquendo peccat venialiter quidem plerumque, si secretum sit solum promissum, mortaliter vero si secretum sit commissum et agatur de materia gravi, ad quod ex tacita conventionem obligantur consilarii, jurisperiti, medici, advocati, obstétrices, etc.
- Calumniose censetur detrahere, qui crimen falsum alteri imponit.
Contumeliose, dum in præsentia objicitur alteri suum delictum, quod si objiciatur crimen verum occultum præsentibus aliis, est simul detractio et contumelia: illa enim lædit famam, hæc honorem, utraque ex genere suo mortalis; evadere tamen potest venialis, vel quia leviter honor læditur, vel si fiat correctionis gratia.

TABULA LXXXIV.

DE MALITIA DETRACTIONIS INJUSTÆ ET OBLIGATIONE FAMÆ LÆSÆ RESTITUENDÆ.

I. Peccatum, ex genere suo mortale oppositum justitiæ commutativæ, utpote privans proximum bono sibi debito, scilicet fama et bona sui æstimatione habita, quod evadere potest veniale etiam ex parvitate materiæ; quod si detractio sit calumniosa, consistens in eo, quod quis sive per se, sive per alium sacerdotem, aliquem de sollicitatione ad turpia in confessione, vel occasione confessionis facta, vel attentata, falso denunciaverit apud ecclesiasticos iudices, talis detractio calumniosa esset reservata Summo Pontifici, adeo ut nec regularis confessarius, quantumvis alias privilegiatus, posset talem calumniatorem absolvere, extra mortis periculum *ex dispositione Benedicti XIV, Constit. Sacramentum Pœnitentiæ. Tom. 1, Bull. ejusd., fol. 78, §. 3, edit. Rom. et in Bull. Cappuccin., tom. 6, fol. 493.*

Sub mortali, si fama læsa sit in materia gravi et cum culpa mortali; sub veniali vero, si fama læsa sit solum in materia levi et cum culpa veniali, sive ob parvitatem materiæ, sive ob imperfectionem actus, ex inadvertentia, vel præcipitantia.

Lædens famam alterius graviter ex aliqua præcipitantia, in deliberatione, aut inadvertentia, tenetur postea rescians modo possibili resarcire, alias in quantum continuat redditur voluntaria.

Si sit vera detractio, seu quod alter vere fuerit læsus in fama, faciendo quantum in se est, ut infamatur, correctæ mala fama, apud audientes bonum nomen, et decus suum reipsa et in effectu recuperet, idque etiam cum suo incommodo majori, vel minori, juxta proportionem delicti; si vero proferens verba de se quidem detractoria serio et animo, ut ab aliis credatur, dubitet vero, an revera aliquod damnum inde secutum sit aliis, stante tali dubio non tenetur ad aliquam compensationem, vel restitutionem.

Aperte retractando apud audientes, pro casu quo famam proximi læsisset calumniando, seu scienter crimen falsum imponendo, dicendo, v. g., se errore deceptum falsum dixisse *ex D. Thoma 2, 2, quæst. 62, art. 2, ad 2* et si opus est, etiam addendo retractationi suæ juramentum et id verum est; licet retractando deberet subire æquale damnum in bonum sive famæ, sive fortunæ, sive vitæ, secus vero si majus damnum subire deberet.

II. Obligatio-
nem restitu-
tionis famæ
læsæ, quæ
facienda est

Inducens alium ad falsum testimonium ferendum, tenetur ipsum admonere, ut retractet et hoc recusante tenetur judici aperire, quamvis sibi vitæ periculum immineret, dummodo semper credat, id profuturum.

Adhibendo omnia media, quæ utilia putantur ad conceptam criminis opinionem abolendam, quantum fieri potest sine mendacio et majori damno proprio, quam sit illud quod infamatus patitur, si detractio consistat in manifestatione criminis veri quidem, sed occulti, dicendo, v. g., se male et injuste fuisse locutum, injuriam alteri fecisse, ut suggerit *** ex D. Thoma, ibid. P. Concina, tom. 4, lib. 10 in Decal., cap. 16, n. 9*). Secus vero dicendo: se esse mentitum, aut se verum non dixisse, quia mentiretur, vel quod securius est, laudando et honorando diffamatum.

Apud omnes immediatos audientes, imo et apud mediatos, saltem pro casu, quum quis coram aliis detraxisset ea prava intentione, ut hi aliis divulgarent delictum: præcisâ hac prava intentione, non videtur detractor obligatus sub gravi culpa retractare apud mediatos, etsi detrahentes coram aliis prævidisset, quod hi utpote juvenes et garruli, divulgaturi sint delictum: quod a fortiori procedit, si manifestatio fiat coram personis bonis et communiter gravibus reputatis, vel sub obligatione sigilli.

1. Lædens publice famam alterius affixione libelli famosi, debet facere publicam retractationem, aut affixione alterius scripturæ, qua retractentur vitia evulgata, aut voce præconis, aut alia via a prudentis theologi judicio præscribenda.

2. Inveniens libellum famosum tenetur ipsum lacerare et comburere, et id non faciens, sed retinens, vel manifestans incurrit easdem pœnas sicut conficiens, et publicans et ex jure tam civili, quam canonico præsumitur illius auctor.

3. Lædens coram aliis honorem proximi per inhonorationem, vel contumeliam tenetur ex justitia inhonorato honorem læsum coram aliis resarcire, vel veniam publice petendo, si agatur de inferioribus, vel extraordinaria signa honoris et benevolentiae ostendere inhonorato, si agatur de æqualibus, vel honorifica salutatione, amica conversatione, beneficio, vel obsequio aliquo, si agatur de superioribus. Lædens vero honorem alterius privatim ad nullam tenetur restitutionem, sed ad solam satisfactionem, v. g., veniæ petitionem.

Detractio
inducit

III. Speciatim

1. Si audiens positive cooperetur ad detractorem faciendam, vel continuandam, inducendo, interrogando, annuendo, laudando, vel approbando, ita ut ejus laus, approbatio, vel complacentia sit vera causa detractorem factæ, vel auctæ, peccat mortaliter contra justitiam.

4. Audire detrahentes voluntarie et sine justa causa, est peccatum ex genere suo mortale et quidem

2. Si audiens detrahentem, solum consentiat, gaudeat, complacatur de detractore et injusta diffamatione alterius, absque tamen positiva cooperatione et inflexu, peccat solum contra charitatem, nisi aliunde teneatur ex officio, uti superiores, impedire detractorem.

3. Si audiens non inducat detrahentem, nec lætetur de auditis ab eo, sed mere passive et negative se habens, non impedit detrahentem cum facile et commode posset, sive verbis, sive saltem vultu tristitia, peccat mortaliter contra charitatem et præceptum correctionis fraternæ.

4. Excusatur a peccato non impediens detractorem, neque corrigens detrahentem, pro casu, quo audiens vel non sit moraliter certus de injustitia detractorem, vel ei non constet, quod detrahens moraliter peccat detrahendo, vel occurrat aliqua ex causis excusantibus a restitutione famæ et honoris, de quibus in sequenti Tabula.

TABULA LXXXV.

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A RESTITUTIONE FAMÆ ET HONORIS LÆSI.

- I. Quando absque culpa et injustitia fama proximi fuit læsa, uti contingit, dum revelatur ignorantibus delictum proximi, alias notum notorietate sive juris, sive facti.
- II. Quando peccatum leve manifestatur, cum peccata levia per se non inducant grave restitutionis debitum.
- III. Quando ex detractioe non fuit secuta infamia, v. g., quia auditores non adhibuerunt fidem, imo et in dubio juxta dicta in priori Tabula.

IV. Ob impotentiam, sive

- Physicam, qua censetur laborare, qui non posset convenire audientes apud quos detraxit.
- Moralem, qua censetur laborare, qui non posset restituere famam, vel honorem læsum sine notabiliter graviori suo damno.

N. B. *Exemptus ob impotentiam sive physicam, sive moralem, non tenetur famam, vel honorem læsum compensare pecunia juxta probabiliorem.*

V. Ob condonationem sponte, ac libere factam expresse, vel tacite ab infamato, vel debonorato, citra tamen præjudicium aliorum, sicut enim nemo potest famam suam prodigare cum gravi infamia et damno aliorum, licet sit dominus propriæ famæ et honoris; ita nec potest quis alterum liberare ab onere restitutionis famæ et honoris sibi læsi, quando ex tali liberatione deberet sequi damnnum aliis, v. g., familiæ suæ.

* Dictum fuit *ob condonationem expresse vel tacite factam*: nollem tamen crederes aliquem læsionem famæ vel honoris condonare, quia videlicet læsus conscius tacet tamen, vel quia Christo calumniato vult sese conformare, vel quia absque maximis incommodis non posset suæ famæ redintegrationem repetere, vel quia de tribunali septo per malignantium sinagogam præscit iudicium rectum nunquam egressum. Nam aliud est parcere inimico, aliud cedere juri suo. Viderint, quid agant præpotentes, qui inferiorum, quos quia impiis suis consiliis minime ad hæsueros prævident, famam denigrant. *Ego non judico quemquam, asserit calumniata veritas, est qui quærat et judicet*; ille nimirum, *qui liberavit pauperem a potente . . . , qui facit vindictam pauperum.*

* Temperamentum illud quorundam, ut præpotentes et superiores ab obligatione retractandi, resarciendi, etc. famam inferiorum absolvant excogitatum, asserentium sufficere si læso publica ostendant benevolentia signa, cum christianæ æthices principiis non connectit. Nam cum præpotens et superior possit infamato ostendere illa benevolentia signa vel ex virtute clementia, vel ex virtute justitia; et hæc benevolentia ostentatio possit æquivocare in hominum sensu et infamatum relinquere infamem; talia signa mere fucata et macchiavellica non sufficiunt, sed quisquis ille sit cujuscumque conditionis et dignitatis (*non enim acceptio personarum est apud Deum*) juxta datas regulas tenetur famam; vel honorem læsi resarcire damnaque compensare: sufficerent tamen si essent talia, quæ subditum, vel inferiorem læsum pristina honorificentia restituerent.

*** *Citra tamen præjudicium aliorum, etc.* Si enim injusta læsio famæ vel honoris sit implexa communi bono, vel detrimento reipublicæ, communitatis et læsus revindicatione suæ famæ vel honoris posset impendentia mala communitati vel familiæ arcere, nullo modo potest absolvere reum ab obligatione resarciendi suam famam, imo tenetur absolute, *in publica injuria*, ait Tertullianus, *omnis homo miles*. Hinc insipienter agere conjicies quosdam mysticos confessarios, qui sub obtentu nescio cujus heroismi retrahunt pœnitentes a consilio per revindicationem propriæ famæ, et honoris consulendi communi bono et contenti videre pœnitentes insipienter patientes, sereno oculo publicam cernunt ruinam.

Detractor excusatur a restitutione faciendâ famæ, vel honoris læsi

VI. Ob cessationem damni illati: hinc cessat obligatio restituendi

- Quando a principio ex detractioe, vel calumnia, aut contumelia revera proximo nullum est secutum damnnum in fama, vel honore, sive quia audientes non crediderunt detractori, sive quia non intellexerunt de quo detracto locutus sit, sive quia per alium corripientem mox infamia impedita est.
- Quando infamato, vel inhonorato alia via fama et honor recuperatus est, v. g., propria purgatione, bonorum virorum testimonio, sententia judicis, aut vitæ ipsius probitate, nisi ex infamatione illa infamatus damnnum passus fuisset in bonis temporalibus.
- Quando infamia illata progressu longi temporis oblivione sepulta est, et in dubio oblivionis non est faciendâ restitutio ob timorem, ne excitentur rursus species conspultæ et memoria simul cum infamia reviviscat, aliqua tamen compensatio faciendâ est, sive laudando apud alios, sive honorando infamatum.

VII. Ob compensationem mutuam

- Juxta aliquos, non quidem hoc sensu, quod si renuens restituere famam, vel honorem ablatum possit ille, cui fama, vel honor ablati est, alterum reciproce denigrare, vel inhonorare, quod esset manifesta vindicta; sed hoc sensu quod supposito, quod duo se mutuo infamassent et unus nollet alteri famam restituere, valeat alter compensatione uti et suspendere illi satisfactionem, seu restitutionem famæ denigratæ.
- Alii tamen probabilius negant, licitum esse compensare famam ablatam, eam scilicet alteri a se diffamato non restituendo, cum compensatio tendere debeat ad æqualitatem ponendam, negatione vero restitutionis famæ ablatæ non ponatur inter invicem infamantes æqualitas, sed potius faciat, ut ambo infames maneant apud audientes.

N. B. *Compensare famam, vel honorem sibi ablatum surripiendo occulte ab infamante, vel inhonorante pecuniam nullo modo licet, ob defectum debiti certi; cum non sit certum, sed ad summum probabile, quod infamia possit compensari pecunia, alias pauper nobilis propter ablatam sibi famam ingentem pecuniæ summam posset occulte surripere, cum fama viri nobilis plurimi æstimetur et nescio quid æstimari posset ab avido pecuniarum.*

TABULA LXXXVI.

DE DOMINIO ET PECULIO CLERICORUM, FILIORUM-FAMILIAS ET UXORUM.

- I. Clericorum, vel
1. Patrimonialia, quæ clericis ex hereditate, donatione, arte, industria, vel titulo profano adveniunt seu ante, seu post susceptum statum clericalem, quorum clerici habent perfectum dominium.
 2. Quasi patrimonialia, qualia censentur
 1. Obvenientia clerico, non intuitu beneficii, sed ex industria, labore spirituali, uti ob celebrationem missarum, conciones, sacramentorum administrationem.
 2. Fructus stolæ, qui eidem obveniunt ex benedictione nuptiali, administratione sacramentorum, sepulturis et aliis laboribus sui muneris, *juxta probabiliorum.*
 3. Distributiones quotidianæ, quæ beneficiatis præsentibus intuitu præsentis in choro distribui solent, *juxta probabiliorum.* Quorum bonorum etiam plenum habent dominium.
 3. Parsimonialia, quæ clerici ex redditibus mere ecclesiasticis ad congruam sustentationem sibi competentibus, parcius honeste vivendo sibi subtrahunt et congregant; quorum clerici beneficiati habent perfectum dominium.
4. Ecclesiastica mere talia, quæ ex redditibus beneficii percipiuntur, quorum alia dicuntur
1. Necessaria ad congruam et honestam sustentationem, pro qua statuenda attendi debent circumstantiæ personæ, dignitatis, temporis, loci, etc. et istorum beneficiatis habent perfectum dominium post divisionem bonorum factam per Simplicium et Gelasium PP. circa an. 470.
 2. Superflua, seu congruæ et honestæ sustentationi non necessaria; horum bonorum clerici beneficiati non habent perfectum dominium. Ita SS. Patrum, conciliorum, et melioris notæ theologorum et canonistarum, adstruentium solam administrationem in beneficiatis et non dominium, auctoritas. Unde gravissime peccant in usus profanos ea insumendo et dilapidando; eaque tenentur ex bonis patrimonialibus pro rata restituere ad æqualitatem. Vid. Alexand. III, *cap. Fraternitatem, de Donation.*, Concilia Acquense an. 1585, *tit. de monast.*, Nicænum II, *can. 12*, Rhedem. *an. 1273, can. 1*, Rotomag. Burdigal. Concil. Gen. VIII, c. 15, etc. D. Hieronym. *in cap. 3, Isai, v. 14*, D. Bernard, *epist. 50 ad Bonifacium*, S. Thom., *quodlibet 6, art. 12, in corp. S. Raymund., lib. 2, tit. 5, de rapt. et præd.*, §. 6, aliosque patres, qui in eandem sententiam concurrunt. Hinc
- N. B. 1. *Si ex his redditibus superfluis emptæ fuerint possessiones, vel alia bona mobilia, ex his satisfieri debet obligationi, utpote, quæ æquivalenter habent rationem reddituum superfluum.*
 2. *Consanguinei non indigni, vel alii carnales amici inducentes beneficiatum ad sibi relinquenda bona ecclesiastica superflua, peccant mortaliter cooperando alterius peccato, tenenturque ea pauperibus restituere, vel in alios pios usus convertere. Nam nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscantur.* Reg. 79, jur. in 6.
- II. Filiorum-familias, vel
1. Castrensia, quæ filius acquirit in castris, seu bello, in principis obsequio, arcis custodia etiam tempore pacis; quorum dominium tum proprietatis, tum ususfructus ac administratio pertinet ad ipsum: ideoque de illis potest disponere etiam invito patre, nisi forte ætate, vel lege prohibeatur.
 2. Quasicastrensia, quæ sibi acquirit, vel ex beneficio ecclesiastico, vel officio publico, v. g., medici, advocati, professoris cujuscumque scientiæ, vel artis liberalis, quorum dominium perfectum ad ipsum pertinet, potestque pro libitu de his disponere.
 3. Parsimonialia, quæ scilicet parce vivendo filii congerunt sibi ex pecuniis a patre concessis pro victu et vestitu, quorum perfectum dominium pariter pertinet ad ipsos.
 4. Adventitia. Quæ obveniunt filio, non a patre, nec hujus intuitu principaliter, sed aliunde, uti successione materna, donatione, aut propria industria, artificio, casu, fortuna; quorum dominium directum habet filius; ususfructus et administratio spectat ad patrem; nisi forte pater renuntiaverit vel excipiat, vel ea solum conditione relicta sint.
 5. Profectitia, ex rebus scilicet et substantia patris a filio acquisita, v. g., negociando pecunia, administrando, vel quæ proxime et immediate intuitu, vel in obsequium patris filio obveniunt. Horum filius-familias nec directum, nec utile habet dominium. Ex supposito tamen, quod negociando, nomine patris negociatus fuerit; si enim nomine suo negocium gessisset, licet cum pecunia patris, vel alterius, si sortis paternæ in se suscepisset periculum, plenum dominium haberet lucri acquisiti.
- N. B. *Filius familias sua industria et labore augens substantiam patris non potest in rigore plus participare de bonis paternis quam cæteræ proles legitima, quamvis consumum videatur rationi, ut præ cæteris participet.*
- III. Uxorum, vel
1. Dotalia, quæ scilicet dari solent viro ad onera matrimonii ferenda, quorum mariti est administratio et ususfructus: dominium directum vero, et proprietatis est uxoris et periculum apud ipsam manet; nisi consistant in numerata pecunia, vel in rebus usu non consumptibilibus, v. g., fundo, domo, etc. et dentur cum æstimatione prætii, ita ut æstimatio connotet emptionem et venditionem.
 2. Paraphernalia, quæ uxor præter dotem adfert; ad quæ reducuntur omnia, quæ uxori obveniunt, seu ante, seu post matrimonium titulo hæreditatis, donationis; vel ex industria et labore extraordinario, quorum dominium est penes uxorem, nisi de acquisitis extraordinario labore aliter prius conventum fuerit. Ad hæc reducuntur item ea, quæ uxor genio suo subtrahit ex concessis sibi a marito pro victu, vestitu, honestis recreationibus, vel donariis, etc.
 3. Communia, scilicet quæ tempore matrimonii communi utriusque labore et industria sunt acquisita, quorum dominium directum penes utrumque conjugem residet; sed administratio et ususfructus penes maritum; nisi aliter conventum fuerit, vel alia sit loci consuetudo.
- N. B. *Dominium proprietatis est jus disponendi de re tanquam sua, nisi lex vel pactum obsistat, uti obsistit respectu pupilli, debitoris tradentis alteri rem in pignus, vel hypothecam.*
 2. *Ad verum rerum dominium acquirendum ordinarie requiritur tum titulus, ut emptio, donatio, successio hæreditaria; tum traditio, dum agitur de dominio ab uno in alium transferendo, quamvis in quibusdam casibus acquiri possit dominium non secuta traditione.*
 3. *Dominium differt a possessione sive juris, sive facti, quia ad hanc requiritur, ut res corpore, animo, ac juris adminiculo apprehendatur; quod si solo animo retineatur, prout fit ab eo, qui abest a rebus suis, dicitur re illa naturaliter et civiliter possideri; hæcque possessio est firmissima secundum jura.*

Bona
temporalialia
sunt

TABULA LXXXVII.

DE MODO ACQUIRENDI DOMINIUM RERUM PER VENATIONEM, INVENTIONEM THESAURI, ACCESSIONEM, COMMIXTIONEM, ETC.

Dominium, seu jus disponendi de re aliqua tanquam sua, acquiri potest vel per

- I. Venationem seu persecutionem animalium, sive volatili-um, sive terrestrium, sive aquatili-um, quorum alia sunt
1. Mansueta naturaliter, ut oves, boves, etc. quæ nunquam fiunt primo occupantis, sed semper manet eorum dominium penes alterum licet longius evaserint, etiam pro casu quo liberata essent ab interitu, v. g., incendio, naufragio, direptione hostium, vel bestiarum.
 2. Mansueta usu et educatione, ut columbæ et alia, quæ etsi vagari permittantur tamen, ad domum redire solent, et horum dominium manet penes dominum quousque consuetudinem revertendi domum non amiserint.
 3. Sylvestria et fera adeo ut nunquam fuerint mansueta, ut vulpes, aves, pisces, quorum dominium est vel trajicientis ea, vel laqueum ponentis, si aufugere non potuissent, vel eximentis ea, si alias aufugere potuissent; id tamen procedit supposito, quod talium animalium venatio non sit sive prohibita a principe, sive reservata alicui privato.
- * Capientes tamen dicta animalia sylvestria contra prohibitionem principis, secluso notabili damno aut periculo incurrendi grave damnum, si reperirentur et punirentur, non nisi venialiter peccant, quia non fit gravis injuria principi.

- ** Jure civili cedit
- * Jure naturæ et gentium cedit in dominium inventoris tanquam primo occupantis.
1. Totus inventori, si in proprio fundo inveniatur, quod verum est, licet quis emisset fundum sciens in eo latere thesaurum; excipiuntur tamen mineralia et metalla, quæ ex consuetudine pertinent ad principem.
 2. Partim inventori, partim domino fundi, si in alieno, licet principis, fundo inveniatur casu et fortuito, vel etiam in loco publico, aut sacro, etiam ante judicis sententiam.
 3. Partim domino fundi, partim inventori, si de consensu domini fundi data opera quæsitus et inventus fuit, nullo præcedente pacto, alias standum conventioni.
 4. Partim inventori, partim domino proprietario domus, si in domo aliena ab altero conducta inveniatur; non vero ipsi conductori domus; si vero in fundo alieno titulo emphyteutico, vel feudatario possesso inveniatur, medietas dividenda inter emphyteutam vel feudatarium et dominum proprietarium, quod si ipsemet emphyteuta, vel feudatarius esset inventor, duas partes posset sibi retinere.
 5. Totus domino fundi, si data opera sine licentia, et consensu domini quæretur et inveniatur in alieno fundo, sed post sententiam judicis.
 6. Totus domino fundi, si certo sciens in alieno fundo latere thesaurum, simulans se nihil scire et fingendo aliam necessitatem terræ fodiendæ, foderet et inveniret thesaurum.
 7. Totus fisco si in proprio fundo: partim fisco, partim domino fundi, si in alieno fundo arte magica reperitur, sed post sententiam judicis; idem procedit, si quis usu virgæ corilli inveniret thesaurum, quia usus tali virgæ declaratus est supersticiosus a Clemente XI, Romæ, 26 octob.
 8. Totus domino, si non habeat rationem veri thesauri, ut pecunia inventa in via publica, si dominus sciatur; si vero non sciatur, debet inventor diligentiam adhibere in quærendo domino, eo quidem majorem et diuturniorem, quo majoris momenti est res inventa, quod commodissime fit per publicationem in ecclesiis; et expectandum tempus longius vel brevius juxta qualitatem et valorem rei inventæ antequam alienetur.
- Si elapso tempore debito dominus ignoretur, debet res inventa distribui pauperibus, vel converti in usus pios *juxta tultiolem, imo et probabiliolem*, licet non pauci doctores velint posse detineri ab ipso inventore, quod extra dubium foret, si ipse inventor esset de genere vere pauperum: comparent tamen domino tempore præscriptionis non elapso, restituenda esset domino res ipsa, vel æquivalens.

N. B. *Nomine pecuniæ definitioni adpositæ, non solum venit moneta sive aurea, sive argentea, sed etiam aliæ res mobiles, uti catenæ, gemmæ, vasa aurea, argentea, etc.*

- III. Accessionem quando nimirum una res alteri accrescit vel
- Naturaliter sive per naturalem generationem, ut dum serva parit, pecora foetum emittunt: sive alluvionem, ut dum fluminis impetu alterius prato, vel agro terrenum adjicitur latenter, ita ut vix notari queat; secus vero per alluvionem patentem, quæ contingere solet dum bonum aliquod, etiam mobile, v. g., linum, arbores, trabes, aquarum impetu alicui adjicitur.
- Industrialiter per plantationem, inædificationem, picturam, ut dum quis in aliena tela pingit.
- N. B. *Si res alteri accedentes haberentur a domino pro derelictis, dominium earum cederet primo occupanti ex jure civili et S. Thoma 2, 2, quæst. 66, art. 5, ad 2, tales autem res non reputantur bona naufragantium.*

- IV. Commixtionem, dum videlicet plures res simul conjunguntur, ita tamen, ut quoad substantiam, maneant separatæ, adeo ut absolute discerni possint, ut dum plura frumenta, vel pecuniæ commiscuntur, quarum verum dominium est commune, si commixtio fiat communi consensu; secus vero si fiat casu, aut sine consensu alterius, loquendo cum exceptione pecuniarum, quarum dominium manet penes commiscentem, qui tamen manet obligatus refundere ex propriis, casu quo mala fide illa commisquisset; secus vero si id ab ipso bona fide factum esset, nisi in quantum factus esset ditior.
- V. Confusionem, dum videlicet plures res simul conjunguntur, adeo ut amplius separari et discerni nequeant modo ordinario, ut dum vinum unius conjungitur vino alterius, aut mulsum unius mellis alterius, quarum rerum dominium est penes confundentem, qui tamen manet obligatus satisfacere parti læsæ casu quo injuste rem alterius propriæ conjunxisset, secus vero, si bona fide, nisi in quantum factus fuisset ditior.
- VI. Præscriptionem seu usucapionem factam cum debitis conditionibus, pro qua sequens erit Tabula.
- VII. Contractus, in quibus transfertur dominium, ut in emptione, venditione, etc. de quibus in posterioribus Tabulis.

TABULA LXXXVIII.

DE MODO ACQUIRENDI DOMINIUM PER PRÆSCRIPTIONEM, SEU USUCAPIONEM.

I. Ad quam requiritur

1. Bona Fides, seu prudens æstimatio, ac credulitas, quod res, quam quis possidet, sit sua, quæ debet durare toto illo tempore, quo currit præscriptio; nec vitiat per dubium superveniens (supposita sufficienti inquisitione), aut per ignorantiam, sive facti, sive juris dubii, bene vero juris clari, saltem resistentis, ad res præscribendas; sine hac bona fide nulla potest subsistere præscriptio sive pro foro interno, sive externo.

2. Possessio rei, seu ut res præscribenda sit apprehensa, quæ possessio esse potest

1. Naturalis, consistens in actuali rei existentia, ac detentione et hæc omnino requiritur ad inchoandam legitimam præscriptionem, præter civilem, ob cuius defectum nunquam præscribi possunt precarium, commodatum, pignus, res emphyteutica, vel feudalis, aut conducta, vel deposita ab eo, qui hoc sub tali titulo possidet, aut ab ejus hærede.
2. Civilis, consistens in animo rem possidendi ut suam et hoc modo dicitur dominus, absens a re sua hanc possidere, qui modus sufficit quidem ad continuandam præscriptionem legitime inchoatam, non tamen ad inchoandam.
- * Quod dictum est de vera possessione per respectum ad res corporales, quæ proprie dicuntur possideri, intelligi etiam debet de ficta, seu quasi possessione, per respectum ad res incorporeales, seu jura.

3. Continuatio temporis a lege definiti, scilicet

1. Triennium inter præsentis, respectu rerum mobilium: (ad quæ reducuntur debita mobilium et actiones ad ea obtinenda) etiamsi sint ecclesiæ dummodo hujus non sint pretiosæ; quadriennium vero inter absentes.
2. Decennium respectu rerum immobilium et incorporarum, scilicet jurium, actionum civilium, ad immobilia pertinentium, ad personas præsentis, seu in eodem territorio existentes.
3. Vicennium respectu earundem inter absentes: quod si partim præsentis, partim absentes sint, duo anni absentis reputantur pro uno presentis.
4. Trigesimum respectu debitorum sive rerum mobilium, sive immobilium contra creditores.
5. Trigesimum vel quadragesimum, si res sit vitiosa, v. g., furto ablata, juxta tamen infra dicenda.
6. Quadragesimum respectu rei immobilis pertinentis ad particularem aliquam ecclesiam, hospitalitatem, vel communitatem, triennium vero respectu rei mobilis.
7. Sexagesimum respectu rei immobilis pertinentis ad monasteria privilegiata, triennium vero respectu rei mobilis.
8. Centesimum respectu rei immobilis pertinentis ad ecclesiam Romanam.
9. Vicennium respectu actionum criminalium computandum a die commissi criminis, quamvis aliqua crimina minoris temporis spatio præscribantur.

N. B. *Anni primi bonæ fidei numerandi sunt cum annis posterioris possessionis bonæ fidei.*

4. Titulus justus, v. g., donationis, emptionis, hæreditatis, sine quo, saltem præsumpto, colorato et apparente nequit haberi præscriptio rerum etiam mobilium, nisi spatio longissimi temporis, v. g., triginta vel quadraginta annorum.
5. Ut res non sit vitiosa, qualis est res furto ablata, quæ non nisi spatio longissimi temporis, v. g., triginta vel quadraginta annorum, præscribi potest, non quidem ab ipso fure, sed ab altero, qui rem illam titulo aliquo excepto immediate hæreditatis, acquisivit.

N. B. *Si quis transacto tempore legitimæ præscriptionis veniens in cognitionem, quod res illa sit alterius, ex ignorantia juris alteri restituisset, posset illam denuo repetere et vindicare a quocumque.*

1. Hæres immediatus, licet bonæ fidei possessor, nunquam præscribet rem titulo hæreditatis acquisitam a defuncto malæ Fidei possessore, juxta probabiliorem, bene vero si alio titulo, v. g., donatione, rem illam obtinisset.
2. Contra pupillum sine licentia tutoris alienantem rem aliquam, non currit præscriptio, etiam respectu ignorantis, quod pupillus nequeat rem alienare, bene vero respectu ignorantis ipsum esse pupillum ex regula illa 13, juris 126: ignorantia facti, non juris excusat.
3. Contra bonum adventitium filii-familias, dotalem uxoris alienatum a patre, vel marito, non currit præscriptio, nisi tempore inchoando post mortem patris, vel mariti, cum antecederet a jure agere impediatur.
4. Nunquam præscribi possunt majoratus, fideicommissa, primogenituræ, sicut nec res sacræ, v. g., ecclesiæ, aut loca religiosa, vel jura spiritualia a laicis.
5. Non currit, sed dormire dicitur præscriptio tempore, quo vel non potest quis agere, ut hostilitatis, belli, pestis, etc. vel non permittitur agere.
6. Nunquam præscribi possunt limites, seu termini provinciarum, diocesium et parochiarum, bene vero limites prædiorum privata auctoritate, aut conventionem statuta spatio 40 annorum.
7. Nunquam contra obedientiam superioribus debitam, aut eorum visitationem præscribitur extinctive a subditis, ita ut hi obtineant omnimodam et absolutam exemptionem respectu omnium superiorum ecclesiasticorum, adeo ut a nullo eorum visitari valeant, bene vero translative, ita nimirum ut alteri, quam episcopo, v. g., prælato regulari debeat obedientia et competat visitatio.
8. Nunquam præscribi possunt res meræ facultatis, seu gratiæ voluntatis, et ideo licet quis per centum annos continuos ivisset ad certum quoddam molendinum, vel præscriptionis non posset obligari ad continuandum.

N. B. *Præscriptio introducta jure gentium, et civili ad bonum commune et publicum, ne videlicet dominia rerum maneant incerta, ne lites multiplicentur, ne titularum factores aliena bona invadant; ut negligentia, vel desidia hominum, res et jura sua prosequi negligentium aut acuat, aut puniatur et a jure canonico approbata titulo de præscriptionibus; si sit legitima, locum habet non solum pro foro externo, sed et interno juxta communem theologorum et expressam D. Thomæ. Quodlibet 12, art. 25.*

II. Quæ excipit in casibus, adeoque

Præscriptio seu usucapio est acquisitio domini continuatione temporis a lege definiti

TABULA LXXXIX.

DE CONTRACTIBUS IN GENERE ET EORUM DIVISIONE.

Contractus,
qui est *conven-*
tio duorum,
vel plurium in
alterutro sal-
tem obligatio-
nem pariens
dividitur in

1. Perfectum, qui est *conventio, seu pactum ultro, citroque obligationem pariens*, eo quod aliquid accipiat et aliud rependatur, prout contingit in contractibus emptionis et venditionis; et hic contractus perfectus dicitur *onerosus*.
2. Imperfectum, qui est *conventio, seu pactum in alterutro tantum obligationem pariens*, eo quod aliquid accipiat et nihil rependatur, prout contingit in promissione liberali, donatione, etc. et hic contractus imperfectus dicitur *gratuitus*.
3. Explicitum et formalem, dum duo expresse de eadem re conveniunt cum mutua, vel saltem unius ad alterum obligatione.
4. Implicitum, dum tacite et implicite de aliquo convenitur, sic iudex, medicus, tutor dum hæc officia suscipiunt, eo ipso se virtualiter et implicite obligant ad præstandam operam omnem, quam adhibere solent ejusmodi conditionis homines erga eos, in quorum gratiam hæc munera exercent; et hi vicissim, si non expresse, saltem implicite spondere censentur, se id retributuros, quod vi legis, vel consuetudinis sancitum est.
5. Nominatum, qui proprium et specificum nomen in jure obtinet, ut venditio, emptio, locatio, conductio, societas, etc.
6. Innominatum qui proprio caret nomine, et sistit duntaxat in vocabulo generico contractus, aut pacti, quorum quatuor communiter recensentur videlicet 1 *do ut des*; 2 *do ut facias*; 3 *facio ut des*; 4 *facio ut facias*.
7. Nudum, qui consistit in simplici conventionione, omnique alio juris fundamento caret, quo actionem civilem parere possit, unde solum parit obligationem naturalem, stringitque contrahentes in foro conscientie.
8. Vestitum, qui est conventio innixa alicui fundamento juris, hujusmodi autem fundamenta juris sunt scriptura, testes, juramentum, etc. et talis contractus parit obligationem tum naturalem tum civilem, ita scilicet, ut contra eum qui renuit stare contractui, concedatur actio in foro politico.
9. Purum, cui nullum adjicitur accidens.
10. Non purum, cui adjicitur aliquod accidens vel ad diem, vel ad modum, vel ad causam, vel ad demonstrationem, vel ad conditionem.

N. B. *Contractus et pactum in jure promiscue sumuntur, quamvis stricte inter se differant; nam pactum præcendit a mutua obligatione, utpote quod communiter definitur, quod sit duorum, vel plurium in idem placitum consensus, scilicet ad aliquid agendum vel non agendum, contractus vero stricte sumptus semper inducit obligationem, ex quo fit, quod omnis contractus sit pactum, sed non omne pactum est contractus.*

* Hic necessario admonendos judico tum tyrones, quum confessarios, nullam materiam in tota theologia morali esse magis implicatam, erroribus, deceptionibus et versutiis hominum obnoxiam, quam contractuum. Dedi quidem in hac Tabula communissimam divisionem modosque explicui; sed me minime sufficere fateor. Nam contractus in tot species, modosque abeunt, quot perversa avaritia nacta est excogitare versutias: ideoque confessarios oportet esse in hac materia versatissimos et promptos adeo, quod regulas generales particularibus modis in individuo applicando primo intuitu larvatam injustitiam detegant. Dixi oportet esse versatissimos: nam hominum quidem contrahentium, mercatorum, etc. est excogitare modos lucrandi et circumveniendi societatem; sed theologorum est discernere, et definire num hi contractus in individuo æqui sint et liciti? Num palliatas usuras, injustitiamve contegant? Eo magis, cum, signanter mercatura sit ars liberalis et vel ideo ex una parte plurimo studio legum, constitutionum, etc. indigeret; et ex altera constet mercatores passim vel non studuisse, vel penitus nihil scire eorum, quæ ad mercaturam, etc. christiane excolendam pertinent: quorsum pro consilio, unde illis necessaria cognitio si confessarii minus prompti fuerint et versati? Fraudes, dolos, usatas, mendacia ubique, hac nostra præsertim tempestate, concinnari videmus. Unde quæso? Ex alterutro capite. Quod illi ignorant, num possint nec ne? ob ignorantiam crassam et supinam nec interrogent, nec dubitent, nec se examinent et consequenter nec confiteantur; vel quod confessarii non sciant discernere: hoc diligenti studio reparatur; illud interrogando et examinando, signanter mercatores, emptores, venditores, locatores, conductores, magnarios (vulgo *incertatori, etc.*) num super obligationibus et justitia suæ professionis diligens examen instituerint? Materiam contractuum in tota sua universalitate, aspectu, modis, artibus, versutiis egregie pertractat liber, cui titulus « *L'ingiustizia smascherata*, editus in lucem Anconæ, anno 1791 », qui omnibus justitiæ commutativæ subjectis consulendus esset.

TABULA XC.

DE HIS QUI PROHIBENTUR A JURE CELEBRARE CONTRACTUS.

- I. Ebrii, dormientes, fatui, nisi tempore lucidi intervalli, quamvis possint obligare et obligari si ad hoc non requiratur eorum consensus, ut si instituatur legatarii, obligant sibi hæredem, si instituatur hæredes, obligantur ad solvenda legata.
- II. Infantes ante septennium imo et infantiae proximi, seu masculi ante completum decimum cum dimidio et foemellae ante completum nonum cum dimidio.
- III. Pupilli sine auctoritate tutorum, licet pubertati proximi, uti censentur masculi usque ad undecimum sextum cum dimidio et foemellae usque ad decimum cum dimidio, qui tamen in suum commodum possunt etiam civiliter contrahere et consequenter alterum obligare, nisi et hic pupillus supponatur.
- IV. Minorennis, usque ad 25 completum in suum incommodum sine licentia curatoris, bene vero in suum commodum, imo et incommodum, si non habeat curatorem et contractus sit de rebus mobilibus, licet aliquantulum pretiosus, secus vero de immobilibus, licet obtinisset a principe veniam ætatis, quæ concedi potest masculis post 20, foemellis post 18 annum completum.

Contractus inire possunt, qui liberam suorum bonorum administrationem habent, nisi a jure prohibeantur, uti prohibentur

- V. Pupilli et minorennis qui
 - Neque de consensu tutoris, vel curatoris possunt valide alienare sive immobilia, sive mobilia, quæ commode servari possunt, sed ad id exigitur præter licentiam tutoris et curatoris, etiam judicis decretum; mobilia tamen quæ per triennium sana custodiri non possunt, ut vinum, vestes, valide a pupillis et minorennibus alienantur accedente tutoris, vel curatoris licentia.
 - Sine auctoritate tutoris, vel curatoris, aut judicis contrahentes, juxta plures, non solum non obligantur civiliter stare contractui (saltem extra casum, quo contractus ab ipsis factus, proprio juramento fuisset firmatus) sed neque naturaliter et in foro conscientiae; quamvis alii non pauci, forte non minus probabiliter, velint obligari naturaliter et in foro conscientiae.
 - Contrahentes sine dicta auctoritate possunt se eximere ab obligatione illa naturali, petendo beneficium restitutionis in integrum: (*) et hinc intendentes prosequi dictum beneficium, possunt, etiam ante ejus usum, retinere quod promiserunt, nisi promississent juramento.
- VI. Tutores, vel curatores durante tutela et curatela contrahentes cum pupillis, et minorennibus nullus et irritus est contractus, et quidem non solum civiliter, sed et naturaliter.
- VII. Executores testamentorum nequeunt de rebus defuncti contractus inire absque judicis, aliorum omnium executorum voluntate.
- VIII. Advocati nequeunt emere clientum bona, de quibus lites agunt.
- IX. Prodigis sine auctoritate curatoris prohibetur contrahere et quidem, si ipsi administratio bonorum sit specialiter interdicta a judice, nec naturaliter obligatur et ideo aliquid ab eo vi contractus accipiens tenetur ad restitutionem ante judicis sententiam.
- X. Filii-familias, uxores juxta dicta in Tab. LXXXVI.

(*) N. B. Restituere aliquem in integrum idem est, ac reducere eum in illum statum, in quo erat ante læsionem; quod a solo judice præstari potest et solet omnibus ætate minoribus, id est, qui vigesimum quintum ætatis annum necdum compleverunt, pro casu quo ex contractu, vel quasi contractu notabiliter, prudenti judicio læsi essent, nec aliud medium suppeteret contractum revocandi, et si hujusmodi contractus initus esset de consensu tutoris, aut curatoris, vel etiam judicis decreto. **

** Quæ tamen exi nequit ab eo

- Qui post expletum vigesimum quintum ætatis annum ratificavit ea, quæ cum consensu tutoris, vel curatoris in minore ætate egit.
- Qui contractum in minori ætate inutum, pubertate jam adepta, ipsum juramento sponte facto confirmavit.
- Qui intra quadriennium inchoandum ab ætate legitima, seu a prima die exacti vigesimi quinti anni, negligeret, cessante alio impedimento, petere tale beneficium.

N. B. Accipientes aliquid a pupillo vel minorennis sine auctoritate tutoris vel curatoris, aut decreto judicis, possunt illud tula conscientia sibi retinere, quia si non probabilius, certe non minus probabile est, quod naturaliter obligentur pupilli et minorennis.

TABULA XCI.

DE REQUISITIS AD CONTRACTUS IN GENERE.

Contractus
in genere exi-
gunt

I. Consensum et
quidem

1. Internum, verum et non fictum, vel simulatum: hinc nullus esset contractus, si quis exhiberet signa externa expressiva consensus, interne tamen sive negative se haberet neque assentiendo, neque dissentiendo, sive positive interne dissentiendo quidquid Turrianus contrarium senserit, putans, quod in casu simulati, vel denegati consensus interni, suppleat respublica talem consensum, dum signa externa exhibentur.
2. Signo externo manifestatum, sive dein signum illud consistat in nutu, vel in surdis et mutis, sive in rebus, sive in solis litteris, sive in scriptura authentica, sive in traditione rei, pro ratione contractus.
3. Ab errore et dolo alienum, nam error et dolus si sit circa substantiam rei, sive dein sit invincibilis, sive vincibilis, sive juris, sive facti, sive antecedens, qui dedit causam contractui, sive concomitans incidens, aut consequens, qui non dedit causam contractui, sive sit causatus ab altero contrahente, sive a quocumque alio, reddit invalidum contractum, quia errantis circa substantiam nullus est consensus; secus vero si sit solum circa qualitatem, nisi hæc per se primo, ac per modum finis sit intenta, vel apponatur sive actualiter, sive virtualiter per modum conditionis.
4. Immunem a metu gravi injuste incusso in ordine ad extorquendum contractum, qui tamen spectato jure naturæ non debet invalidare contractum *juxta probabiliorum et dicta in Tab. III.* Imo nec jure positivo, loquendo cum exceptione sex contractuum hoc versu comprehensorum: *tutor, judicium, dos, sacrum, copula, votum*, id est matrimonii, professionis religiosæ, promissionis, vel traditionis ex rebus ecclesiæ, promissionis, vel solutionis dotis, renunciationis beneficii et jurisdictionis extortæ, de quibus suis locis.
5. Mutuo acceptatum acceptatione externe manifestata respectu contractus onerosi, secus respectu contractus gratuiti, utpote respectu cujus sufficit acceptatio ex parte illius, qui alterum sibi obligat.

II. Materiam, quæ debet esse possibilis moraliter, honesta, non prohibita a jure, uti prohibentur alienationes bonorum ecclesiasticorum immobilium, imo et mobilium prætiosiorum sine licentia Papæ.

III. Ut observentur solemnitates substantiales a jure requisitæ ad contractum, seu illæ, quæ præscribuntur a lege sub nullitate actus; accidentales vero, quæ videlicet exiguntur a lege nulla addita clausula irritatoria, non reddunt contractum nullum et irritum, sed tantum illicitum, juxta axioma illud: *nulla fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.*

IV. Animum sese obligandi, nam omnis contractus validus parit obligationem vel naturalem, seu conscientiæ, ortam ex natura ipsius rei; quam obligationem parit contractus nudus, licet in foro externo non tribuat actionem, nisi juramento firmetur, vel naturalem simul et civilem ortam ex natura ipsius rei, quæ fovetur insuper a jure civili concedente actionem in judicio adversus obligatum, quam obligationem pariunt contractus vestiti.

Resolves

1. Contractus initos sub conditione honesta de præsentis, vel præterito statim vel esse validos ea subsistente, vel nullos et irritos ea deficiente, uti et sub conditione honesta, necessaria; atque adeo obligare statim, aut nunquam.
2. Contractus initos sub conditione de futuro contingenti non obligare ante adventum conditionis; nequit tamen ita contrahens sive resilire ante adventum conditionis sive impedire eventum ejusdem; purificata autem conditione statim transeunt in absolutos sine novo consensu *juxta probabiliorum.*
3. Juramentum additum contractui jure positivo irritum non posse confirmare ipsum contractum, sed solum inducere obligationem; proptereaque non obligare ex justitia, sed solum ex virtute religionis, atque adeo sublato juramento, nullam adesse obligationem, cum vi juramenti nullum jus parti sit acquisitum.

TABULA XCII.

DE CONTRACTU SIMPLICI, AC LIBERALI PROMISSIONE.

I. Differt proposito, quod promissio inducat obligationem, juxta mox dicenda, secus vero propositum, nam promissio postulat, ut facta conformentur dictis, et contra propositum solum postulat, ut verba conformentur menti, juxta dicta in Tab. XLVII, hinc illa inducit obligationem, secus propositum; nec censetur violare propositum, qui quod proposuit non exequitur, dummodo habuerit intentionem exequendi: unde propositum solum obligat ex veracitate, non vero fidelitate, quamvis aliqui in inordinata propositorum mutatione agnoscant peccatum inconstantiae ex genere suo veniale.

II. Dividitur in { Perfectam et consummatam, qualis est, quae est acceptata a promissario, seu ab eo, cui fit promissio.
Imperfectam, qualis censetur, quae non est acceptata ab eo, cui fit et dicitur *Pollicitatio*: quod si fiat sub quadam verborum formula uno interrogante, altero respondente, v. g., si unus dicat: Dabis mihi librum? et alter respondeat: Dabo, dicitur *Stipulatio*.

III. Obligat { 1. Ex virtute fidelitatis sub veniali, si ab altero, cui facta est et factam fuisse optime novit, non fuit acceptata, quia habet rationem *Pollicitationis*, quae obligat sub veniali, secluso tamen juramento addito.
2. Ex justitia, si sit ab altero cui facta est promissio, acceptata, juxta plures; atque adeo sub gravi, vel levi culpa juxta quantitatem rei promissae, etsi nullum damnum promissario eveniret, quam carere re promissa; quamvis non desint, qui et in hoc casu velint solum obligare ex honestate et fidelitate, atque adeo solum sub veniali.
3. Solum secundum intentionem habitam a promittente, juxta veriozem, adeo quod obliget solum ex fidelitate, si taliter solum promittens, intendebat se obligare, vel ex fidelitate simul et justitia, si ad hoc intendebat promittens se obligare; quod facile non est praesumendum de eo, qui sponte et libere aliquid, licet notabile, alteri promittit.
4. Si promittens promittendo voluit se simpliciter obligare, etiam in re gravi, non tamen cogitavit, vel se determinavit, ex qua virtute, aut an graviter, vel leviter: (qui modus promittendi solet esse quotidianus): obligat solum ex virtute fidelitatis venialiter quia homines, quando aliquid promittunt liberaliter abstrahendo, vel non advertendo ad qualitatem, vel quantitatem obligationis, si nihil aliud addant, non intendunt, nec censi possunt, se velle obligari, nisi ad id, quod exigit natura promissionis liberalis ex genere suo.

Promissio est deliberata, ac spontanea fidei obligatio facta alteri de re licita possibili, quae

IV. Nonobligat si { 1. Sit solum interna, seu solo animo facta, nam haec nullam, nec quidem naturalem in conscientia et multo minus civilem in foro externo parit obligationem.
2. Externe facta non sit acceptata, saltem tacite et interpretative ab illo, in cujus favorem facta est, utpote habens rationem *Pollicitationis*, quae non parit obligationem saltem ex justitia, sed ad summum ex fidelitate.
3. Interserit remissio ipsius promissarii, seu illius, cui facta est promissio, quia juxta regulam illam 1 Juris: *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur*.
4. Res promissa fiat illicita, inutilis, vel impossibilis, nam ut promissio ab altero acceptata obliget in conscientia, requiritur ut sit de re possibili, licita et utili alteri, cui facta est promissio.
5. Fiat notabilis mutatio circumstantiae, vel status circa ipsas personas, quae si ab initio extitisset, promissio facta non fuisset.
6. Alter, qui reciproce promisit, non stet promissus juxta regulam illam 25 juris in 6 *frustra sibi Fidem quis postulat ab eo servari, cui Fidem a se praestitam servare recusat*.
7. Cesset finis principalis promissionis: ut si pauper, cui ratione paupertatis suae promissa fuissent alimenta, evasisset dives.
8. Facta sit animo se non obligandi, nam ut promissio liberalis obliget in conscientia, praeter acceptationem, requiritur intentio sese alteri obligandi, saltem implicita, quam censetur habere, qui vere promittit, cum promissionem veram per se sequatur obligatio; si quis tamen intentione et animo expresso se non obligandi aliquid promitteret, talis promissio nulla foret; adeoque nec pareret obligationem, quamvis taliter promittens venialiter peccaret transgrediendo legem veritatis, vi cujus tenetur dicta sua vera facere et cavere, ne dicatur falsum.
9: Facta sit ob turpem causam, seu propter opus malum, ante patratum opus illud malum; patrato tamen malo adest obligatio standi promissis, ratione contractus innominati.

TABULA XCIII.

DE CONTRACTU DONATIONIS GRATUITÆ ET LIBERALIS.

1. Verbalem, quæ videlicet sit solis verbis non adjuncta traditione rei, quæ et *imperfecta* dicitur.
2. Realem, quæ sequitur ipsam rei traditionem et hæc dicitur *perfecta*, utpote per quam transfertur jus non solum *ad rem*, prout in verbali, sed et *in re*.
3. Stricte liberalem, quæ excludit omne debitum tum gratitudinis, tum justitiæ ex parte donantis; adeoque sit absque ullis meritis donatarii.
4. Minus stricte liberalem, quæ excludit quidem debitum rigorosum ex justitia, non tamen excludit debitum morale gratitudinis ex parte donantis ob merita donatarii et hæc dicitur etiam *antidotalis*, seu remuneratoria, quæ ut valeat etiam in foro externo, satis est ut donator dicat: se donare ob merita donatarii, nec opus est, ut merita exponantur, vel probentur.
5. Factam *mortis causa*, quæ censetur, dum sit a vivente viventi sub conditione mortis secururæ ipsius donantis, adeoque transfert dominium rei donatæ simpliciter post mortem; et ad hanc requiritur, ut fiat mentio mortis, sive æquivalenter: quod si dubitetur, an fuerit inter vivos, vel mortis causa, præsumendum, quod sit mortis causa, utpote quæ minus gravat donantem. Hæc autem donatio, mortis causa, est quadruplex, scilicet: *testamentum*, *codicillus*, *legatum* et *Fideicommissum* juxta alibi dicenda.

N. B. Hæc est revocabilis, quando vivit juxta dicenda de testamentis et aliis ultimis dispositionibus.

Donatio, quæ est gratuita, ac liberalis rei collatio dividitur in

6. Factam *inter vivos*; ut cum donans in donarium vult rei dominium transferri se adhuc vivente: qualis censetur absque ulla conditione, mentione, vel suspicionemortis, absolute aliquid donatur, quamvis donans vellet traditionem ejusdem, primo post mortem fieri. Hæc

Exigit ad valorem

1. Dominium et administrationem rei donandæ ex parte ipsius donantis, quia juxta regulam 79 juris *in-6*, *nemo potest plus juris in alium transferre, quam sibi competere dignoscatur*.
2. Acceptationem ex parte donatarii, adeo quod ante hanc nullam pariat obligationem, possitque libere revocari, etsi quis absolute se obligare voluisset: sufficit tamen tacita acceptatio respectu donationis liberalis factæ donatario præsentem et tacenti; imo si facta sit ecclesiæ, vel alteri causæ piæ, statim obligat, quamvis a rectore, vel administratore ecclesiæ, vel causæ piæ absente non fuisset acceptata.
3. Traditionem, vel *realem*, quæ contingit dum donans dominium directum, et utile actu et absolute transfert in donarium, vel fictam dum donans reservans sibi usumfructum transfert solum proprietatem rei donatæ in donarium.

Est irrevocabilis, etiam per scriptum principis, regulariter loquendo; si sit acceptata a donatario, excipit tamen

1. Si donatarius enormiter ingratus se exhiberet erga donantem, ut si injurias atroces in donantem effunderet, aut in eum manus impias inferret, aut inopia pressum non sublevaret, aut vitæ ejus insidias strueret; ast præcise ob ingratitude non nequit revocari donatio remuneratoria, nisi in quantum excedit merita donatarii.
2. Si donans prole carens magnam partem bonorum suorum donasset, et postea nasceretur ei proles et quidem ex toto, si sit facta ad causas profanas, solum usque ad *legitimam* prolium susceptarum, si sit facta ad causas piæ.
3. Si sit inofficiosa liberis, si videlicet patris donatio redundaret in præjudicium legitimæ portionis filiorum, sed solum post mortem patris et usque ad *legitimam* aliorum, si facta sit alicui ex filiis, si vero facta sit, extraneo animo defraudandi filios, revocatur tota; si autem sine dicto animo, vel facta sit ad causas piæ, revocari tantum potest usque ad *legitimam* filiorum.

Nulla est

1. Si excedat summam quingentorum solidorum, seu aureorum *ex jure civili*: facta vero potest a donatario tuta conscientia retineri donec a donante, vel ejus hærede, vel per sententiam judicis rescindatur donatio, quoad illum excessum: valeret tamen etiam quoad excessum pro casu quo talis donatio vel non ad semel, sed diversis temporibus, animique motibus fieret, vel esset remuneratoria beneficiorum, aut obsequiorum, nisi excederet nimum merita donatarii, vel facta fuisset ecclesiæ, vel alteri causæ piæ.
2. Si fiat omnium bonorum tam præsentium, quam futurorum ad causas profanas, nisi talis donatio esset juramento firmata: quod si facta fuisset ad causas piæ, subsisteret, imo forte et facta ad causas profanas subsistere posset pro foro interno conscientie.
3. Si inter maritum et uxorem, in supposito quod sit mere liberalis et exinde donans fiat pauperior et donatarius locupletior, nisi juramento sit firmata; aut morte sive naturali, sive civili donantis confirmetur.

N. B. Donatio differt a promissione, tum quia hæc est libera et spontanea fidei datio; illa vero sit libera et spontanea rei datio; tum quia donatio, nequaquam vero promissio, ex natura sua habet vim transferendi statim dominium de præsentem.

TABULA XCIV.

DE CONTRACTU EMPTIONIS ET VENDITIONIS.

Emptio est
pactio pretii
pro merce :
Venditio est
pactio mercis
pro pretio. Hi
contractus o-
nerosi

I. Requiritur essentialiter	1. Mercem, quo nomine veniunt omnia, quæ quis habet sive in re, sive in spe, sive in iure, sive res illæ sint corporales, sive incorporeæ, ut jura, actiones. 2. Justitiam, seu æqualitatem inter mercem et pretium, seu ut servetur justum pretium, quale censetur, quod exæquat valorem rei venalis in genere moris; scilicet in ordine ad usum et utilitatem, quam hominibus adferunt.
II. Perficitur et quidem	3. Pretium quod est sola pecunia, quia si res daretur pro merce, esset permutatio, estque vel 1. Legitimum, seu taxatum a potestate publica et hoc consistit in indivisibili servarique debet ab omnibus omnino personis, etiam ecclesiasticis, nisi evidenter constaret injuste fuisse taxatum, de quo tamen minime præsumendum. 2. Naturale, seu vulgare, quod scilicet communi hominum intelligentium iudicio, ponderatis rerum circumstantiis imponitur et hoc non consistit in indivisibili, sed admittit latitudinem et ideo communiter dividitur in summum seu rigorosum, medium seu mediocrem et infimum, seu pium. 3. Justum et dicitur illud, quod res tempore traditionis valet, vel respectu vulgaris pretii, quod non excedit summum, seu rigorosum, vel non est infra infimum. Contractus emptionis et venditionis perficitur solum partium consensu exterius significato, quo se mutuo contrahentes obligant, venditor quidem ad mercem tradendam: emptor vero ad pretium solvendum. Ultimum autem suum complementum habet secuta traditione, utpote per quam solum transfertur dominium; quamvis res constans numero, pondere et mensura fictione juris censeatur tradita, quando est coram emptore determinata, numerata, aut mensurata. Peracto contractu emptionis et venditionis per traditionem, ac pretii solutionem, vel hujus assecurationem, cautionem, fidejussionem, plenum dominium rei cum omnibus fructibus, commodis et incommodis, periculis, damnis, pleno jure transfertur in emptorem.
III. Referunt commodum et interitum rei venditæ, sed nondum extraditæ ad	Emptorem, si res aliqua determinata in specie, seu in individuo vendatur, v. g., hæc domus, extra tamen casum, quo vel aliter inter contrahentes conventum fuisset, vel rei venditæ ante traditionem ex dolo, aut culpa levi venditoris periret, vel venditor fuisset in mora culpabili rem tradendi. Emptorem, si res empta esset ad corpus seu per modum unius et contingeret ante traditionem deteriorari, vel perire apud venditorem, seclusa tamen speciali conventionione, culpa vel mora venditoris, si vero empta esset ad pondus, numerum et mensuram, pertineret ad venditorem. Emptorem, si res quæcumque pereat apud conductorem, ut si triticum nautæ consignatum in mare submersione navis pereat sine culpa gravi vel levi conductoris, nisi aliter conventum esset; si vero ex culpa lata, vel levi conductoris periret, huic periret, quod si gratis assumpsisset onus translocandi, non nisi ex culpa theologica gravi obligaretur. Emptorem pertinent omnes fructus rei pendentes tam maturi, quam immaturi, præcisa speciali conventionione; imo juxta probabiliorem, etiam fructus primo nascituri, quamvis aliqui velint, quod hujusmodi fructus primo nascituri, non nisi post solutionem præstitam pertineant ad emptorem.
IV. Si sunt rerum mobilium venditarum adserunt jus, nimirum	1. Res immobiles venditas posse jure retractus gentilitii, seu sanguinis recuperari a proximo consanguineo venditoris et quidem eodem pretio, quo primo venditæ fuerunt, computatis tamen et compensatis tam sumptibus, quam expensis necessariis et utilibus factis in rem, ita ut emptor servetur omnino indemnis. 2. Hoc jus recuperandi non nisi consanguineis competere, unde si extraneus nomine consanguinei retraheret, seu recuperaret, teneretur ad restitutionem, supposito quod extraneus ille revera pro se, sed fecte, nomine alterius id faceret et consequenter dolose procederet, sic etiam, si ipsemet consanguineus retraheret, ut alteri majori pretio rem retractam venderet. Consanguineum sive majorem, sive minorem, sive præsentem, sive absentem non posse elapso anno et die retrahere, præcisa tamen speciali conventionione; imo pro casu, quo consanguineus requisitus an justo pretio rem illam retrahere vellet, recusaret, posset post duos menses alteri vendi et venditionem factam amplius revocari non posset a consanguineo.

TABULA XCV.

DE OBSERVANDIS ET VITANDIS A VENDITORIBUS.

- I. Tenetur {
1. Extradendo merces suas, ex justitia servare justum pretium sive taxatum, sive naturale, seu vulgare et rem venditam sibi obligatam realiter teneat in pretii solvendi securitatem.
 2. Manifestare emptori vitium rei vendendæ, si vitium sit periculosum, reddatque rem noxiam, aut inutilem, etsi non interrogatus, præsertim, si vitium non sit manifestum, sed occultum; aliter faciendo tenetur, non solum compensare defectum quantum minoris res vendita valet, sed etiam damna ex tali venditione secuta: vitium vero occultum non reddens rem noxiam, non tenetur aperire, saltem non interrogatus.
- II. Non tenetur aperire vitium manifestum et cognoscibile, modo vendat rem justo pretio, facta compensatione et detractone ratione vitii, *ex D. Thoma 2, 2, quest. 77, art. 3, in corp.*, loquendo tamen cum exceptione tum casus, quo venditor adverteret in emptore hebetudinem ingenii, aut debilitatem visus; tum casus, quo emptor interrogaret venditorem de bonitate, vel vitio mercis.
- III. Nequit {
1. Excedere summum pretium ex eo præcise, quod res credito vendat *ex cap. Consuluit de usuris.*
 2. Cariori pretio res suas vendere ex eo quod in mercibus suis passus sit damnum, v. g., ratione furti, naufragii, aut alterius accidentis; si tamen venditor ex officio teneatur vendere, cum alios modos acquirendi omittat.
 3. In venditione mercis suæ adjicere pactum aliquod onerosum nisi facta diminutione justii pretii; vendere autem cum pacto in favorem solius venditoris, licitum est: dummodo non accedat pactum, ut res retrovendatur eodem, quo venditur pretio, quia in vendendo ob gravamen minoris vendi debet; vendere autem cum pacto, ut emptor iterum retrovendat mercem pretio infimo, quam emerat pretio summo habet rationem contractus *Mohatræ* damnati ab *Innocentio XI, propositione 10.*
 4. Cum aliis mercatoribus conspirare, ut vel ipsi soli, vel certo, quo voluerint, pretio mercem aliquam vendant, quia hæc conspiratio habet rationem monopolii, quod privata auctoritate factum est injustum. *
- V. Venditor {
- IV. Potest {
- * Excedere justum pretium ob {
1. Lucrum cessans, dummodo admoneatur de hoc emptor et detrahantur expensæ, quas vendens fecisset in conservatione rei, si tamen aliunde omnibus notum esset, quod res alio tempore cariori pretio vendentur, necesse non esset emptorem de augmento pretii admonere.
 2. Damnum emergens ob venditionem in gratiam alterius factam, in quo etiam casu admoneri debet emptor, ut prius.
 3. Periculum amittendæ sortis, imo et ob timorem magnæ difficultatis, molestiæ, ac laboris in ea obtinenda, ratione cujus opus non est admonere emptorem; iste tamen titulus non suffragatur ei, qui pignus, vel hypothecam accipit, saltem æquivalentem, rei venditæ.
 4. Excessum affectionis tenentem se ex parte venditoris, quod dicitur pretium affectionis, hic tamen titulus non suffragatur mercatoribus ex officio.
- ** Cariori pretio vendere {
1. Res non habentes pretium taxatum ratione laborum, periculorum et expensarum in rebus acquirendis, advehendis et conservandis, communiter occurrentium.
 2. Quando est copia emptorum et penuria mercium, hinc excusantur, qui in transitu alicujus principis cum magno comitatu, vel alicujus exercitus pretia rerum accrescunt.
 3. Res novas, vel antiquas, quia raritatem inducunt, imo res non pertinentes ad usum communem, scilicet victum, habitationem, ut sunt gemmæ, canes, etc. possunt juxta aliquos ad libitum vendi, quamvis probabilis sit, quod neque in his vendendis possit excedi summum pretium.
- V. Vendens {
1. Bona fide rem vitiosam, ut integram veniens in cognitionem tenetur vel rescindere contractum, vel emptori excessum pretii refundere; saltem extra casum, quo venditor dicat se rem vendere sicuti est nec in se velle ullatenus suscipere periculum vitii occulti, si quod habeat, quamvis in tali casu minori pretio vendi deberet propter adjectum alteri onus subeundi periculi.
 2. Vinum, licet extraordinariæ bonitatis et meliorationis aqua mixtum, pretio communi taxato, condemnandus est de peccato contra justitiam, per se quidem gravi extra casum, quo misceatur aqua in modica quantitate; si tamen vino extraordinariæ bonitatis admisceatur aliud vinum minoris bonitatis, ut fiat simile aliis, factum non esset graviter condemnandum.
 3. Alieno nomine (qui in jure vocantur *proxeneta*) non potest licite sibi lucrari de pretio, nisi vendens vel specialem diligentiam et laborem adhibuerit in vendenda re sibi consignata majori pretio, ut si alio eam transferret, vel si rem sibi a domino vendendam consignatam pretio taxato, eam pro se vere et non fecte emat, adeo quod susceperit in se periculum pro casu, quo damnum aliquod contingat et postea alteri vendat, quod tamen non permittitur famulo, vel alteri ære conducto.
- VI. Commiscens de industria materiam viliozem, peregrinam merci vendendæ, ut tritico far, frumento avenam, piperi juniperos, ceræ picem et taliter mixtam vendendo pro sincera pretio taxato, vel vulgari communi, peccat contra justitiam graviter, vel leviter, si tamen ex commixtione alterius substantiæ nullum damnum inferat emptori, posset, diminuto tamen pretio, sine læsione justitiæ commutativæ rem illam mixtam vendere, uti decisum in universitate Parisiensi *an. 1665.*
- VII. Excedens summum pretium, præciso justo titulo, peccat graviter, vel leviter contra justitiam pro ratione excessus et tenetur ad restitutionem quamvis in foro externo non detur læsis actio, nisi læsio sit ultra dimidium et hæc actio contra lædentem ultra dimidium bona fide institui potest usque ad 30 annos, contra lædentem vero mala fide in perpetuum.

* Vide ad calcem Tabulæ sequentis (A).

TABULA XCVI.

DE OBSERVANDIS ET VITANDIS AB EMPTORIBUS.

I. Solvere tenetur justum pretium sive taxatum, sive vulgare pro merce, et si infra infimum pretium in pretio vulgari aliquid emit peccat contra justitiam pro ratione damni illati, nisi id faciat suffultus aliquo justo titulo (A).

II. Potest

r. Viliori pretio emere mercem si

1. Concurrat aliquis titulus, ex allatis in priori Tabula.
2. Emptori res emenda sit parum utilis, nec eam, nisi in gratiam venditoris.
3. Dum copia mercium supervenit, quia id minus aestimatur, cujus major est copia.
4. Emat res in magna copia, vel emat rem ultro oblatam, quia merces ultroneæ vilescent pro tertia parte.
5. Emat tempore, quo res venduntur actione publica, seu sub hasta, ut in licitationibus publicis, tunc enim vilius res emuntur, quam apud mercatores et quidem intra dimidium ejus pretii, quo emerentur in officina.

N. B. *Cavendum tamen in licitationibus, ne fraudes et doli committantur, uti censerentur committi, tum si concurrentes emptores conspirarent in simul de pretio vili offerendo, adeo ut venditores cogerentur res suas vilissimo pretio vendere: tum si licitationes instituerentur, dum pauci emptores comparere solent, ut amicis faverent quod passim in celebrioribus nundinis praticari videmus absque ullo scrupulo (B).*

2. Licite emere potest rem aliquam eo animo, ut integra et non mutata eam vendat cum lucro, servata tamen latitudine pretii, quia id habet rationem negotiationis, quæ in republica necessaria est; et ideo per se licita, quamvis clericis sacris initiatis et religiosis sub gravissimis poenis prohibita et quidem sive per se, sive per alium exerccatur, quidquid aliqui excusent, saltem a peccato gravi, negotiantem per alios.

Emptor

III. Non potest

1. Infra infimum pretium rem emere præcise propter anticipatam solutionem; si tamen anticipata solutio adferret secum aliquem titulum, v. g., lucri cessantis, damni emergentis, vel periculi sortis, de quibus in priori Tabula, posset ratione talis tituli anticipate solvens minoris rem emere.
2. Minori pretio emere chirographa, et aliena credita certa et liquida, pro quibus suo tempore exigendis nulla penitus occurrit difficultas, molestia, vel periculum; neque ullum lucrum cessans, vel damnum emergens: bene vero, si non essent certa et liquida subjecta in exigendis difficultatibus, molestiis, periculis, aut damno et quidem proportionaliter ad difficultates, molestias, pericula, etc. quamvis ipse emens sciret viam, et modum obtinendi solutionem empti crediti sine difficultatibus et molestiis; ipse tamen debitor id per alium præstare non posset sine injustitia.
3. Emere rem furto ablatam, etsi eam sive bona, sive mala fide emat, occurrunt diota in Tabula LXXVIII.

IV. Tenetur manifestare venditori simplici et idiotæ bonitatem, seu pretium mercis, ut si venditor vellet pro falsa gemmam aliquam vendere, quam scit emptor esse pretiosam, extra tamen casum, vel quod major illa bonitas et utilitas rei venditori ignota, et soli emptori cognita, etiam publice ignorata in communi hominum aestimatione revera pretium non auget, vel major illa bonitas et utilitas primo post emptionem cognosceretur ab emptore.

V. Emens alieno nomine rem aliquam viliori pretio, non potest sibi retinere id, quod alias in vigore emendo solvere debuisset, nisi mercator, vel venditor in gratiam ipsius substituti aliquam partem pretii remitteret, quod vix præsumendum, sed potius deceptionem mercatorum ad se pro posse studentium trahere emptores sub illa ficta promissione.

(A) Execrabilem quamdam comperies malitiam in venditoribus (præsertim magnariis, vulgo *incellatori*) quibusdam. Hi ut merces suas (*vinum, oleum, triticum, sericum, etc.*) ex omnibus angulis et silicibus expressas supremo evahant pretio, constituunt aliquem, vel aliquos majoris notæ emptores compensandos de excessu per regaliam, qui tali pretio merces præfatas emant, quatenus enuntiantes tanti eas emisse, hac subdola malitia pretium firmetur et in errorem inducti cogantur tanti emere. Hoc furtum est; imo eo detestabilior rapina, quo emptores securius læduntur. Tales autem (non venditores vocandi sed reipublicæ hostes) una cum emptoribus conspirantibus in damnum publicum, tenentur et quidem in solidum ad restitutionem emptoribus; de cætero minime absolvendi.

(B) In celebrioribus nundinis et mercatibus solent passim comparere aliqui (honorati prædones) emptores magni nominis et abundantis marsupii, qui ut cogant venditores subinde infra infimum pretium vendere oleum, frumentum, caffèum, zucarum, sericum, etc. vel inter se conspirant, ut nemo præter unum alterumve ejusmodi merces emat, quatenus ob penuriam emptorum venditores adstringantur vendere merces suas vilissimo pretio, vel aliquem majoris nominis venditorem conveniunt, quatenus mercem suam vilissimo pretio compensaturis pro defectu et rata justii pretii, omnium antesignanus vendens, omnes reliqui venditores circumveniuntur; qui non raro adeo læduntur, ut pauperuli, non dico itineris, vecturæ, etc. sed nec rerum venditarum expensas resarcire valeant. Hos prædones non modo in solidum venditores reintegrare, sed etiam de damno emergenti teneri audacter dico.

TABULA XC VII.

DE CONTRACTU MUTUI, ET OBLIGATIONIBUS MUTUANTIS.

I. Debet transferre dominium rei mutuatæ: quæ plerumque sunt res fungibiles seu usu consumptibiles, ut pecunia, oleum, frumentum, etc. in mutuatarium, per quod mutuum distinguitur a commodato.

1. Adjicere pactum, ut restitutio fiat in eadem non solum specie et numero pecuniæ pro casu, quo certo, aut probabilius scivisset valorem extrinsecum monetæ esse augendum; bene vero pro casu, quo tam mutuans, quam mutuatarius incerti essent de incremento, vel decremento.

2. Mutuatario quidquam, præcise vi mutui, exigere et exigendo committit usuram lucrativam, de qua in Tabulasequenti, nisi suffragetur sibi justus titulus, id est

II. Non potest

Lucri cessantis sub conditionibus

- 1. Ut mutuum datum sit revera causa lucri cessantis.
- 2. Ut non plus exigatur, quam lucrum cessans valere possit, deductis expensis et æstimatione periculi, ac incertitudinis lucri, judicio viri prudentis et timorati.
- 3. Ut de tali onere moneatur mutuatarius et in pactum deducatur.
- 4. Ut compensatio lucri cessantis non statim solvatur a mutuatario, sed postea tempore conveniente, quo scilicet mutuans illud lucrum fecisset si non mutuasset.

Damni emergentis sub conditionibus

- 1. Ut mutuum sit vera causa hujus damni certe, aut rationabiliter eventi.
- 2. Ut servetur æqualitas, seu ut lucrum exigatur judicio prudentis proportionatum damno emergenti.
- 3. Ut Mutuatarius præmoneatur de damno et ab initio conveniatur de compensando damno: quod si damnum revera non eveniret, nec mutuans exigere, nec mutuatarius teneretur ex hoc titulo solvere auctarium, seu *interesse*.

Periculi amittendæ sortis, vel non nisi difficulter et cum expensis eam recuperandi, dummodo periculum sit rationabile et extrinsecum, seu particulare ac extraordinarium, quod scilicet separari potest a mutuo per pignus vel fidejussionem *ex D. Thoma, Opusc. 73, de usura et 2, 2, quæst. 77, art. 4, ad 2 et decisione sac. cong. de propaganda facta anno 1645 in una sinensi*, quidquid aliqui negent dictum titulum sufficere ad exigendum aliquid ultra sortem; liberum tamen esse debet mutuatario assecurare sortem pignore, aut fidejussione.

1. Licite apponere pœnam conventionalem a mutuatario solvendam, nisi præfixo tempore sortem restituerit, sub conditionibus tamen

- 1. Ut talis pœna non ponatur in fraudem, seu ad palliandam usuram.
- 2. Ut mutuatarius fuerit in culpa de non præstita solutione debito tempore.
- 3. Ut pœna sit moderata et proportionata culpæ.
- 4. Ut mora sit notabilis.
- * Concurrentibus his conditionibus sine nota usuræ lucratoris potest mutuans apponere pœnam conventionalem, eamque exigere juxta probabiliorum, cui videtur favere textus relatus *cap. Suam 9 de pœnis*; et hæc pœna solvenda est ante judicis sententiam ad petitionem partis, et dicitur: *Usura punitoria, vel moratoria.*

2. Licite adjicere pactum mutuatario, ut mutuatam sibi pecuniam in eadem specie restituat, v. g. pro aureis aureis; si tamen aurei tempore restitutionis faciendæ crevissent in pretio, non posset mutuans exigere a mutuatario tot aureos, quot ipse mutuavit. Quod si vero valor extrinsecus monetæ decrevisset, in tali casu deberet mutuatarius addere supplementum, et non satisfaceret restituendo tot, quot accepit *juxta communem*, cui favere videntur textus relati, *cap. Cum canonici 26, et cap. Olim 20 de censibus*.

III. Potest . . .

3. Adjicere pactum, ut restitutio fiat in eadem quantitate, qualitate et mensura, dum vinum, triticum et alia, extra pecuniam, mutuantur, seclusa vero conventionione mutuatarius satisfacit suæ obligationi restituendo quantum et quale accepit, sive dein crescat, sive decrescat pretium, eo quod in aliis materiis, extra pecuniariam, primario spectetur ipsa materia, non vero ipsum pretium.
Pro securitate sortis licite exigere et accipere pignus: quod si pignus sit fructiferum, tenetur fructus perceptos computare in solutionem sortis, vel eos reddere domino *ex D. Thoma 2, 2, quæst. 28, art. 2, ad 6*, extra casum, quod vi adjecti contractus census perciperentur fructus correspondentes censui, vel perciperentur ratione tituli sive lucri cessantis, sive damni emergentis.

Mutuum est traditio rei constantis numero, pondere, vel mensura facta eo animo, ut statim fiat accipientis cum obligatione, ut similis res in eadem specie et bonitate restituatur, vi cujus contractus mutuans

IV. Exigens lucrum ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel periculi sortis, lucrum hoc habet rationem usuræ compensatoris, seu restauratoris, quatenus mutuans illud exigit, ut sibi compenset, vel restauret suum interesse, quod alias ex pecunia mutuata sibi obvenisset.

TABULA XCVIII.

DE USURA LUCRATORIA ET MODIS QUIBUS SOLET EXERCERI.

Usura sumpta pro contractu usurario, est *mutuatio expressa, vel tacita cum pacto, vel saltem intentione accipiendi, vel reddendi aliquid ultra sortem, quæ*

	<p>1. Exigitur lucrum</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ex mutuo absque vero et reali aliquo titulo, sed præcise vi mutui, et hoc lucrum proprie dicitur usura lucratoria, prohibita tum jure naturali, tum divino, tum ecclesiastico et contrarium asserentes damnantur tanquam hæretici in concilio generali Viennensi, sess. ultima, et hinc omne lucrum ex mutuo præcise usurarium et illicitum est, nec cohonestari potest, sive id quod exigitur sit parum, sive multum, sive ille a quo exigitur sit pauper, sive dives, ex <i>Benedicto XIV, Syn. Diæc., lib. 10, c. 4, n. 6, ac Encyclica ad Italiæ patriarchas, etc. an. 1745.</i> 2. Ex ipsis usuris, quæ dicitur: <i>Usura usuræ</i>, quæque contingit, dum lucrum ex sorte accepta non solvitur, sed constituitur in capitale, seu in sortem, ut iterum usuram pariat, quod a Vulpiano dicitur <i>interusurium</i>, vulgo superinteresse, estque immanissimum scelus. 3. Sub specie alterius contractus, prout contingeret sub specie quidem venditionis et si ob solam dilationem solutionis exigatur lucrum ex mutuo, sub specie mohatræ, si mercator det credito summo pretio merces solvendas post annum alicui quærenti, sed non inveniendi pecunias, hic vero, utpote non indigens merces, sed pecunia, eidem mercatori statim vendit pretio infimo perceptas merces pro numerata pecunia et hæc dicitur <i>usura palliata</i>.
<p>I. Committitur cum</p>	<p>2. Dantur pecuniæ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mutuo cum pacto expresso, vel tacito percipiendi lucrum ex mutuo præcise, sive dein lucrum illud exigatur pro usu pecuniæ mutuatae, sive ratione privationis sortis, et hæc usura dicitur <i>realis</i>, sive dein pactum et conventio fiat de lucro debito titulo justitiæ, sive titulo gratitudinis ex <i>Innocentio XI damnante propositionem 42.</i> * 2. Eo animo et intentione, ut acquiratur lucrum ex mutuo tanquam debitum ex justitia, etsi id fiat nullo exterius interveniente pacto expresso, vel tacito et dicitur <i>usura mentalis</i>, quæ inducit tum peccatum contra justitiam commutativam, tum obligationem restitutionis, <i>juxta communem et textum relictum, cap. Consuluit 10 de usuris</i>; dummodo tam mutuans speret et intendat aliquid accipere ultra sortem a mutuuario tanquam debitum ex justitia; quam mutuarius velit et intendat dare aliquid mutuanti tanquam debitum ex justitia; si tamen mutuans pecunias intenderet, ac speraret aliquid ultra sortem accipere a mutuuario solum ex mera gratitudine, non committeret usuram, et acceptum lucrum posset licite retinere <i>juxta probabiliorum et salutarum doctrinam D. Thomæ 1, 2, quæst. 78, art. 2.</i> 3. Montibus pietatis non alia de causa nisi ut inde lucrum reportetur <i>juxta theologos et canonistas omnes</i>, si tamen contribuitur titulo charitatis, ut subveniatur indigentibus pauperum eo tempore, quo quis pecunia illa vellet oblatas sibi merces, vel prædia emere cum spe moraliter certa lucrandi et relicta hac occasione lucrandi ex negotiatione, vel pretio amore charitatis tribueret Monti pietatis, talem pecuniam, adeo ut charitas succurrendi pauperibus, non vero cupiditas lucrandi ex mutuo esset causa principalis movens ad contribuendum talem pecuniam Monti pietatis, in tali casu sine labe usuræ posset ex pecunia consignata Monti pietatis accipi lucrum. <ol style="list-style-type: none"> 3. Imponitur gravamen aliquod mutuuario præcise ratione mutui, si tamen quis alteri mutuaret pecuniam cum pacto, ut mutuarius præstet mutuanti ea, ad quæ aliunde tenetur sive titulo justitiæ, sive titulo charitatis religionis, vel alterius virtutis, non committeret usuram. 4. Accipitur pro mutuata pecunia pignus fructiferum cum pacto, ut interim mutuans fructus pignoris accipiat et faciat suos, quod habet rationem contractus <i>anticrisesos</i>, si tamen non vi mutui, sed ratione adjecti contractus census perciperentur fructus correspondentes censui, vel alicujus alterius tituli ex expositis in priori Tabula, non esset usura lucratoria, sed <i>compensatoria</i>.
<p>II. Excipit a deo quod</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. Nequeat usurarius lucrum retinere ex mutuo, licet bona fide inivisset contractum, putans sibi licere ex mutuo lucrum recipere, etsi taliter esset constitutus, quod si scivisset, sibi non licere, alium contractum, v. g., negotiationis, census, etc. inivisset <i>juxta probabiliorum</i>, saltem extra casum, quo contrahens expresse intendat, omni quo potest titulo justo contrahere, aut eo modo, quo viri pii et artis periti solent contrahere. 2. Quantumvis usurarius admittatur acquirere dominium usurarum perceptarum, attamen teneatur eas restituere, omnesque fructus inde perceptos, omne lucrum cessans et damnum emergens, loquendo cum exceptione fructuum mere industrialium. 3. Petens ab usurario pecunias seclusa justa causa cum obligatione solvendi usuras, peccat mortaliter peccato scandali, si tamen id faciat ex causa sive necessitatis, sive utilitatis propriæ, vel alienæ excusatur a peccato ex <i>D. Thomæ 2, 2, quæst. 78, ad 4 in corp.</i> saltem si ab usurario non petat expresse, ut sub usura sibi mutuet pecunias, sed solum accipiat pecunias mutuatas sub usuris. 4. Mutuarius non teneatur promissas usuras solvere, nisi jurejurando se obligasset eas solvere ex <i>cap. Debitores 6 de jurejurando</i>, eas tamen solvendo post mutuum acceptum non peccat, si nequeat sine gravi suo incommodo declinare solutionem, solutas tamen potest repetere in judicio. <p>* P. D. <i>Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigitur tanquam ex justitia debitum 42.</i></p>

TABULA XCIX.

DE CONTRACTU CENSUS TUM REALIS, TUM PERSONALIS.

Est contractus onerosus, et peculiaris quædam species emptioni et venditioni: hinc merito ab aliquibus definitur, quod sit *emptio vel venditio juris quoad solos redditus, singulis annis, certisque temporibus, ex re aliqua vel industria personæ solvendo.*

- I. Dividitur in
1. Reservativum, qui contingit, dum censalista, seu his, cui pensio, seu canon solvendus est, transfert dominium rei suæ censuario donando, vel vili pretio eam vendendo, reservata sibi annua pensione, sive in pecunia, sive in fructibus ex eodem fundo, seu re, super qua census positus est, præstanda.
 2. Consignativum, qui contingit, dum venditor, seu censuarius retento pleno dominio rei, super qua census fundatur, obligat se censualistæ propter aliquam pecuniam datam ad annuam solutionem pensionis ex tali re.
 3. Personalem, qui fundatur super certa persona obligante se ad annuam pensionem solvendam ex omnibus operibus suis labore, industria, aut officio suo, sine ordine ad aliquam rem, ex qua pensio solvenda sit.
 4. Realem qui fundatur super re aliqua sive immobili, ut domo, agro, vinea; sive etiam mobili, quæ fructum faciat, ut supra greges, animalia, etc. (hoc intellige ubi bulla S. Pii V, quæ incipit: *cum onus*, non est acceptata).
 5. Mixtum, qui constituitur supra personam, et simul supra rem immediate, v. g., supra domum et industriam censuarii.
 6. Temporaneum, qui expirat certo tempore, v. g., spatio 20 annorum, vel incerto, v. g., ad vitam hominis et dicitur *vitalitius*.
 7. Perpetuum, qui per se semper durat, adeoque etiam ad hæredes tum censuarii, tum censualistæ transit, qui esse potest, vel *irredimibilis*, vel *redimibilis*, sive ex parte censualistæ, sive ex parte censuarii, sive utriusque.

- II. Ut sit licitus requiritur, ut
1. Constituatur super re fructifera, ut est ager, domus et hujusmodi, feratque tot fructus, quot importat jus emptum.
 2. Ematur, vel vendatur justo pretio; justum autem pretium censetur quod lege, consuetudine, aut saltem, horum defectu, iudicio proborum et prudentum virorum taxatum est. Carolus quippe V in comitiis Augustanis, an. 1548, taxavit quinque pro centum; in ditionibus vero Austriacis de facto redactum est ad quatuor pro cento.
 3. Remittatur pro rata adeo, ut si res subjecta censui in parte, vel toto pereat, vel reddatur perpetuo infructifera, etiam census, ipse pro rata et proportionate in toto, vel parte extinguatur: secus vero si ad breve tempus infructuosa redderetur cum refusione fructuum alio tempore percipiendorum.
 4. Attenta constitutione S. Pii V, requiruntur aliæ duodecim conditiones, inter quas præcipuæ sunt, ut census constituatur supra rem immobilem et natura sua fructiferam, ut censuarius possit redimere census suum eodem quo vendidit pretio, quoties voluerit; ut pretium semel constitutum non augeatur, vel minuatur.

- III. Licitus est et quidem
1. Resignativus, cujus licet ex facto Josephi, qui prædia Ægyptiorum permutatione tritici regi Pharaoni acquisita, postea eisdem pleno jure restituit annua super his pensione Pharaoni reservata. Ast hic ceu census non est in usu.
 2. Consignativus realis fructuarius, quo quis emit partem fructuum alicujus prædii, juxta omnes; imo et pecuniarius, quo emitur jus ad annualem pensionem pecuniariam solvendam *juxta probabiliorum*: cum per hunc non ematur ipsa pecunia, sed jus ad ipsam.
 3. Consignativus realis redimibilis ex parte venditoris, seu censuarii, juxta omnes; non ita tamen omnes conveniunt, an etiam licitus sit redimibilis etiam ex parte emptoris, seu censualistæ; negant quidem plures, quorum assertum attento jure positivo verissimum est, cum S. Pius V, id expresse prohibuerit attento tamen præcise jure naturali non videtur illicitus: imo hoc ipso jure præcise spectato, nec videtur illicitus census realis perpetuus et irredimibilis.
 4. Personalis, attento jure naturæ est licitus, dummodo persona sit in statu tantum industria sua lucrandi, quantum sufficit non solum ad sustentandam vitam, sed etiam ad sustentanda onera census, quidquid aliqui in contrarium sentiant: nam si alias jure naturæ esset prohibitus, tolerari non deberet, sicut, teste Tournely, in toto Galliarum regno est in usu.

N. B. *Verum quidem est, quod S. Pius V, prohibuerit sua constitutione census constituere super re, quæ non sit immobilis et frugifera, ast ex hoc ad summum sequitur; quod census personalis sit jure positivo prohibitus et consequenter ubi viget constitutio S. Pii V, non possit habere locum, quia vero ea usu recepta non est in Gallia, Hispania, Sicilia, Belgio, Germania, ut testantur Reifensstuel, Charmes, Torneus, Ferraris: imo Billuart ex ordine prædicatorum testatur, quod nec in Italia, nec Romæ sit in usu, cum ibi census personalis scientibus et non contradicentibus summis pontificibus sint in usu: hinc gratis dicitur, quod census personalis sit jure naturæ prohibitus, alias dici deberet, quod sit prohibitus præcise dicta constitutione et prohibitio illa extendi debuisset etiam ad contractus ante ipsam constitutionem celebratos, quod tamen ipsemet pontifex §. 16, suæ constitutionis negat.*

Accedit quod Benedictus XIV dicat, non decere, ut episcopus in sua synodo census personalem declaret ex natura sua usurarium, sed solum suggerat, ut insistant observantiæ constitutionis S. Pii V ubi ea viget; ubi vero non viget, hortetur, ut a censibus personalibus abstineant, cum aliunde in extravagantibus Martini V et Callixti III, nulla fiat mentio census personalis, sed solum declaretur licitus census realis, de quo unice erat controversia.

- IV. Admittit pactum
1. *Assessoriorum* sortis et pensionis, ita nimirum, ut si res in qua fundatur in toto vel in parte pereat, aut fructus non proveniant, nihilominus censuarius sit obligatus solvere pensionem, dummodo talis obligatio, alias sat gravis venditori compensetur, vel augendo capitale, vel minuendo census.
 2. *Commissorium*, vi cujus censuarius non solvens pensionem intra sex vel octo annos, res censui subjecta cadat in commissum; dummodo defectus solutionis pensionis contigerit ex culpa censuarii.
 3. *Tum rescissorium*, vi cujus censuarius, intra duos vel tres annos non solvens, teneatur restituere capitale: tum quod censuarius non possit per partes, sed totum simul capitale restituere: tum ut censuarius eadem moneta redimat census, si æquale sit utriusque partis periculum incrementi, vel decrementi extrinseci valoris.

Census seu jus percipiendi aliquam pensionem ex re vel persona alterius,

TABULA C.

DE CONTRACTU SOCIETATIS.

- I. Simplex et purus
1. Est conventio duorum, vel plurium aliquid pretio æstimabile conferentium pro negotiatione aliqua ad commune lucrum et damnum cum proportione rerum contributarum inter socios dividendum.
 2. Fieri potest duobus modis
 1. Si omnes socii conferant sortem, seu capitale æqualiter, vel inæqualiter, et singuliquoque labor et industria negotiandi incumbat.
 2. Si unus, vel plures conferant sortem et alter, vel alii laborem et industriam negotiandi, cum sæpe contingat, quod labor et industria socii plus societatis conferat, quam pecunia ab altero collata.
 3. Præcise et solitarie sumptus, non solum licitus, sed perutilis est reipublicæ, sub conditionibus ininitus videlicet, ut
 1. Societas fundetur in negotiatione licita et honesta.
 2. Quilibet socius aliquid prætio æstimabile conferat in societatem, sive dein pecuniam aut mercedem, sive operam et industriam suam.
 3. Servetur æqualitas inter socios tam quoad damna, quam quoad lucrum: si enim unus lucrum tantum, alter vero damnum sentiret, societas diceretur *leonina*.
 4. Capitale collatum in communem societatem subiaceat periculo conferentis, nisi tamen aliter conventum sit.
 5. Serventur fides, et pacta inter socios, secluso dolo et culpa lata, vel levi, non tamen tenetur de culpa levissima.
 6. Finita negotiatione, qui in eam æqualiter contulerunt, æqualiter quoque dividere debent, qui inæqualiter, non nisi inæqualem in lucro prætereendere debent portionem.
 7. Si unus contulit pecuniam, alter vero solum laborem et industriam, finita et dissoluta negotiatione, capitale integrum restituendum illi, qui illud contulit et solum lucrum dividendum, *juxta probabiliorem*, nisi aliter conventum fuisset.
- N. B. *Huic contractui juxta probabiliorem non licet apponere pactum assecurationis sortis et lucri atque adeo.*

Societatis contractus, cujus finis principalis est negotiatio, ut de lucro omnes socii proportionaliter percipiant

- II. Si evadat trinus
1. Est illicitus, id est contractus trium contractuum inter eos, qui societatem ineunt, sive simul et ad semel, sive successive et distinctis temporibus; bene vero cum personis extra societatem constitutis *ex Bulla Sixti V*, et universitate Parisiensi damnantibus dictum contractum tanquam usurarium. *An. 1665*. Hæc posterior renovavit damnationem 1717, item ex S. Bonav. *tom. 2, opuscul. c. 2, opuscul. animæ*, et S. Antonino. Vid. P. Concuam, *tom. 7, fol. 491*. Et ad hanc sententiam propendere videtur *Benedictus XIV, Synod. Diæces., lib. 10, c. 7*.
 2. Licitus secundum aliquos (vide**) sub conditionibus, videlicet ut
 1. Pecunia, quæ contribuitur ad societatem, vere detur ad negotiationem illi, vel illis, de quibus scitur, quod cum illa pecunia sint vere negotiaturi et lucraturi, alioquin societas ficta erit et usura vere palliata.
 2. Pecuniam conferens vere exerceat societatem, dominio videlicet suæ pecuniæ apud ipsum remanente et alio non tantum suo, sed etiam alieno nomine conferente, videlicet, pecuniam negotiante, alioquin non societas, sed verum mutuum esset.
 3. Lucrum, quod exigitur, sit parvum, e contra alterius lucrum sit tam magnum, quod prudenti judicio videatur fieri compensatio tam hujus lucri parvi, quod recipitur, quam periculi laboris impensarum et molestiarum in re susceptarum: nam socius qui suo periculo pecuniam recipit, stipendium meretur; adeoque qui pecuniam dat, lucri portionem minuere debet, ut solvat socio debitam mercedem et quidem tanto magis debet minuere, quanto majus est periculum, cui se socius objicit.
- N. B. *Contractus iste dicitur Trinus, quia in eo virtute saltem et implicite tres contractus involvantur. Primus scilicet et principalis societatis, quo cum altero, v. g., mercatore, conferens pecuniam convenit; secundus, accessorius est contractus assecurationis sortis, ratione cujus mercatori (qui ex mille florenis ab altero collatis quotannis potest lucrare trecentos, cujus dimidium alias titulo contractus puræ societatis pertineret ad conferentem pecuniam): ceduntur duæ partes lucri, videlicet ducenti floreni; tertius contractus est venditionis lucri majoris sperati, vendendo videlicet mercatori ex centum mediam partem adeo, ut mercator ex lucro trecentorum florenorum teneatur solum dare contribuenti pecuniam quinquaginta.*
- ** Plures et ut *Benedictus XIV* inquit (*constit. quæ incipit, Sollicita an. 1753, §. 3 et præfat., Syn. diæc. §. Porro*): non obscuri nominis theologi scribentes post constitutionem Sixti V, trinum contractum ab omni usuræ nota absolvunt; liciteque etiam nunc fieri posse defendunt fundatum tum in civili, tum in canonico jure, tum in eo quod falsum sit, quod adjectione duorum contractuum assecurationis sortis et venditionis lucri majoris sperati contractus societatis degeneret in mutuum usurarium; sicut falsum est, quod contractus commodati depositi, vel locationis degeneret in contractum usurarium, si ei adjiciatur pactum, quo commodatarius, etc. teneatur de casu fortuito. Meam debeo aperire sententiam, quin nullius auctoritatem despiciam, dico: post Bullam Sixti V. *Detestabilis*, difficilis et contractus mihi videtur minus tutus.
3. Patroni contractus trini dicunt, Sixtum V solum pronunciasse usurarium contractum societatis, in quo periculum capitalis et lucri in alium socium virtute solius contractus societatis refunditur; non autem vi duorum, qui societati superadduntur, contractuum.
 4. Posteriori huic sententiæ faventi trino contractui sedes apostolica nullam hactenus censuram inussit, teste *Benedicto XIV* in sua *Synodo Diæcesana, lib. 10, cap. 7, n. 6*. Unde mox laudatus pontifex mandat episcopis, ut ab eadem censura absterneant, factum vero ab universitate Parisiensi caret infallibilitate et extra Galliarum ditiones non urget.

TABULA CI.

DE CONTRACTU CAMBII.

Cambium,
seu permutatio
pecuniæ pro
pecunia cum
lucro campso-
ris est

I. Aliud

1. Fictum, quod et dicitur siccum, quia caret humore, seu vero titulo lucrandi, et hoc est omnino illicitum et usurarium, quia revera non ex cambio, sed ex mutuo exigitur, et hinc merito a S. Pio V, tanquam usurarium reprobatur.
2. Reale, in quo legitima intercedit permutatio pecuniæ pro pecunia, aurea pro argentea, præsens cum absente, quod si fiat permutatio minoris pecuniæ pro majori, v. g., aurea cum argentea, vel argentea cum ærea, dicitur minutum, seu etiam manuale; si vero fiat permutatio pecuniæ præsentis cum absente, dicitur *Locale* et per litteras.
3. Minutum, seu manuale reale justum et licitum est, imo necessarium, ac utile in republica, alias peregrini et advenæ in exteris terris vix aliquid possent emere, cum non ubique eadem moneta sit in usu, ac propterea campsor juste, et licite potest lucrum aliquod rationabile accipere, et quidem eo majus quo melior et utilior moneta pro viliori; et minus utili datur, quia ipsum non recipit ratione pecuniæ, sed ratione impensarum et laboris in conquirendis, coacervandis et custodiendis variis monetarum speciebus, ac pluribus servis ad hunc effectum alendis.
4. Locale vel maxime justum et licitum est, utpote inductum a necessitate, vel utilitate, ne videlicet in terras remotas abituri summo cum incommodo, quin et periculo, magnum pecuniæ pondus semper secum portare cogantur: hinc campsor vel maxime ex cambio locali potest juste et licite exigere lucrum et quidem eo majus, quo longius distat locus, ad quem cambium instituitur et quo periculosior via, quia præstat, ut campsarius in alio loco secure recipiat pecuniam, quod maxime pretio æstimabile est.

II. Justum, id est

1. Lucrum ex cambio locali juste exigitur etiam pro casu, quo campsor cambiando nullum onus sed potius commodum reportaret; quia revera campsores utilius accidit habere pecuniam præsentem in ordine ad negotium, quam absentem.
2. Cambium tam minutum, quam locale juste et licite instituere possunt campsores non solum ex officio tales, sed et alii privata auctoritate et inde percipere lucrum, *juxta probabiliorum*; hi tamen minus lucrum exigere debent, quam publici campsores, quia minoribus expensis et laboribus sunt obnoxii.
3. Privata auctoritate cambiantes contra prohibitionem principis peccant quidem contra justitiam legalem et virtutem obedientiæ forte venialiter, minime vero contra justitiam commutativam, cum nulli damnum inferant et ideo non peccant mortaliter, nec tenentur ad aliquam restitutionem, *juxta probabiliorum*.
4. Justum pretium cambiorum illud est, quod vel lege publica, vel loci consuetudine taxatum est, aut communi hominum æstimatione, aut prudentis et experti viri, ac præsertim timorati conscientiæ mercatorum et campsores justum et æquum apparet.

III. Injustum

1. Ratione cambii siccii, seu facti sine vero et justo titulo, uti contingeret, si præcise ob dilationem temporis, aut dilatam solutionem, exigatur lucrum; vel fingitur solutio alio facienda et fit in eodem loco.
2. Quando in cambio reali excessivum lucrum exigit campsor, quod nimirum excedit consuetam publicam taxam et communem æstimationem, ac prudentis viri judicium.
3. Quando campsor facile potens cambire immediate ad locum petitem, v. g., Romam, in gratiam tamen correspondentium cambiat mediate per unum, vel plures intermedios, v. g., per campsores Venetum, Mediolanensem, etc. cum gravissimo damno campsarii, utpote qui ubique debet pretium augere.

N. B. 1. *Conditiones aliæ requisitæ a S. Pio V in sua constitutione, quæ incipit. In eam edita an. 1571, non obligant in Germania et aliis partibus quoad ea, quæ sunt juris politici.*
 2. *Famulus, vel alius officialis missus a suo principali ut solvat creditores et permutans pecuniam perceptam, v. g., aureos, vel taleros cum minoribus pecuniis, potest sine labe injustitiæ sibi retinere lucrum, tanquam fructum suæ industriæ juxta probabiliorum, adeoque ad nullam restitutionem tenetur sive domino, sive ejus creditori.*

Excipe

- Si dominus ex pacto teneatur creditoribus grandiores in specie solvere pecunias.
- Si famulus, vel officialis expressum, vel præsumptum mandatum habeat a domino, ut easdem monetas tradat, aut forte iis cambiando ipsi domino lucretur.
- Si non proprio nomine et periculo, sed nomine domini tale cambium instituat.
- In his casibus non potest famulus, vel officialis cambiando pecuniam sibi lucrari.

3. *Pro casu, quo creditor destinet famulum et hic illius nomine pecuniam a debitore recipiat, non potest famulus sive permulare pecuniam, sive lucrum ex permutatione facta retinere, quia hoc ipso, quod creditor miserit famulum et huic tradita sit pecunia, creditor acquisivit jus ad illam pecuniam et ad omne lucrum.*

TABULA CII.

DE CONTRACTU LOCATIONIS, ET CONDUCTIONIS ET OBLIGATIONE LOCATORIS.

Locatio et conductio sunt contractus onerosi, quibus res aliqua, vel persona ad certum tempus pro pretio traditur, vel accipitur, quorum

- I. Materia esse debet res
1. Sive mobilis, sive immobilis, vel persona, non quidem quoad substantiam, sed solum quoad usum, seu opera ejus.
 2. Mobilis locanda non debet esse consumptibilis et ideo frumentum, vinum, etc. non dicuntur proprie locari, quia non potest alteri dari usus salva re.
 3. Non specialiter a jure prohibita locari, uti sunt servitutes prædiales, sive reales, ut via, jus pascendi pecora, res immobiles ecclesiæ, prædia ecclesiæ ultra triennium.
 4. Non subjecta abusu; hinc prævidens aliquem abusus domo conducta ad meretricandum, vel lenocinandum non potest eam eidem locare *juxta probabilioem*.
 5. Res, vel persona, seu opera personæ non debent ultra decennium locari et conduci, alias non locatio, sed emphyteusis diceretur.

II. Pretium justum sive in numerata pecunia, sive in aliis rebus exigi et solvi debet, quale censetur, quod judicio prudentum et in tali re expertorum virorum non excedit, sed est commensuratum proportioni usus, aut fructus talis rei, detractis expensis, aliisque necessario detrahendis, quod pretium augeri nequit tempore ubertatis et fertilitatis, v. g., agri conducti.

- III. Obligatio respectu locatoris
1. Tradere rem minime vitiatam, damnosam, vel inutilem ad usum locationis et si esset vitiosa, vitio aliquo occulto, tenetur illud manifestare conductori.
 2. Refundere expensas necessarias factas a conductore in re conducta, quales censentur, quæ fiunt ad conservanda, vel reparanda tecta, fenestras, etc.
 3. Refundere expensas utiles factas a conductore in re a se conducta, præsertim si sint utiles non solum respectu conductoris, sed et locatoris, quod verum est, licet factæ fuissent inscio locatore, dummodo non sint nimis excessivæ.
 4. Non tenetur refundere expensas non necessarias, neque utiles et solum voluptuosas factas a conductore, sicut nec ordinarias, quæ singulis annis fieri debent pro agricultura et collectione fructuum.
 5. Conductorem non expellere ante tempus præfixum ex eo præcise, quod alius pro re locata majus pretium offerat, imo nec hæres universalis locatoris potest conductorem expellere: excipe, si locasset majoratum, vel fideicommissum, cum hæc non nisi ad dies vitæ ipsius locatoris locari possint, vel si hæres, aut successor esset solum particularis, seu titulo legati, donationis, accepisset rem alteri a defuncto locatam.
 6. Remittere pensionem, casu quo conductor absque sua culpa, ex casu omnino insolito et extraordinario nullos, vel paucos admodum fructus percepisset, exceptis casibus in sequenti Tabula referendis: nam in locatione rei frugiferæ, sine sua culpa nullos vel exiguos admodum fructus percipienti tenetur locator remittere pensionem vel totam, vel ejus partem.
 7. Restituere pretium et resarcire damna inde secuta, casu quo conductorem ante tempus re conducta privaret.

- IV. Libertas privandi conductorem re conducta, si
1. Per biennium non solvat pensionem integram, supposita locatione ad decem, vel quindecim annos facta, vel non præfixo, si sit ad breve tempus.
 2. Ipsemet locator indigeret re locata propter supervenientem necessitatem, quæ tempore locationis non urgebat, cui propterea aliter provideri nequit.
 3. Urgeat necessitas reficiendi rem locatam, quod præstari nequit conductore uti volente re locata.
 4. Conductor abutatur re conducta, præsertim ad locatoris infamiam; ut si in domum honestam introduceret meretrices, aliosque infames homines.

N. B. *Locator remittens in toto, vel in parte pensionem, ratione, v. g., sterilitatis, anno ubertatis potest exigere a conductore compensationem damni illati.* Ex claro J. Civ. textu.

TABULA CIII.

DE OBLIGATIONE CONDUCTORIS.

- Conductor
- I. Dicitur { *Inquilinus*, si conducit prædium urbanum, seu ædificium factum ad habitandum una cum horto.
Colonus, si conducit prædium rusticum colligendorum, vel percipiendorum fructuum.
Redemptor, si conducit opera personalia.
Publicanus, si conducit vectigalia.
- II. Tenetur { 1. Uti re conducta ad eum solum usum, pro quo eam conduxit; quod si absque consensu, saltem rationabiliter præsumpto, locatoris utatur re conducta ad alium usum et in tali usu casu, licet fortuito, res pereat, vel deterioretur, tenetur conductor de casu.
2. Solvere pensionem locatori tempore statuto, qui si sit in mora culpabili tenetur locatori de interesse.
3. Rem a se conductam diligenter custodire et conservare adeo, quod si ex culpa sua *lata*, vel *levi*, aut domesticorum suorum deterior fieret, teneretur de damno: non tamen ex culpa levissima, præcisa speciali conventionione facta ab initio contractus: quod si quis speciali conventionione se obligasset ad casus fortuitos in genere non obligaretur ad casus penitus insolitos, seu qui in illa regione nunquam contigerunt.
4. Facere aliquas expensas, seu illas, quæ ad solum usum et fructum rei locatæ capiendum requiruntur.
5. Finito tempore locationis rem eandem integram et non deterioratam restituere, nisi res conducta sit talis, quæ ex ipso usu secundum se et ex natura sua obnoxia sit alicui deteriorationi, quæ nullo modo debet compensari.
6. Famulo, vel ancillæ, sine prævia conventionione salarii præstandi, conductæ competens operibus exhibitis dare salarium, si opera exhibita excedunt valorem alimentorum præstitorum. Quod si persona conducta pro mercede hanc non acquirat, nec via juris, nec alio modo obtinere possit, poterit uti occulta compensatione juxta dicta in Tabula LXXVIII et non sine consilio vel confessarii, vel alterius timoratæ personæ, cum in hisce casibus sat periculosum sit absque consilio operari.
- III. Non tenetur { 1. Solvere, saltem integram pensionem, si res fructifera absque sua culpa nullos, vel paucos admodum fructus adfert: excipe tamen si { 1. Specialiter ab initio aliter conventum fuisset, prout licite fieri potest dummodo ab initio item conventionis ob hujus oneris causam pretium fuerit conductori diminutum.
2. Consuetudo regionis obtinisset, ut hoc non obstante integra pensio solveretur, quia non minus loci et regionis consuetudo, quam pacta obligant.
3. Ex fertilitate præcedentium, vel subsequentium annorum fieret conductori præsentium damnorum compensatio.
4. Sterilitas sit consueta, vel oriatur ex vitio rei de se manifesto et tempore contractus, ut si conducatur ager prope flumen.
5. Damnum sit exiguum, eo modo, quo ob unius vel alterius anni fertilitatem colono majus emolumentum percipienti nec aliquid aufertur, nec onus ali-quod imponitur.
6. Mercedem dare personis a se conductis in ordine ad labores, ad quos hujus defectu non potuit uti persona a se conducta: bene vero si defectus proveniat ex parte ipsius conductoris, saltem pro casu, quo persona conducta tali tempore et pro æquali mercede alteri non locaret suas operas.
- IV. Non potest { 1. Rem sibi locatam dimittere ante tempus præfixum absque justa causa et si id facit, tenetur locatori de damno.
2. Dimittere famulum vel ancillam, si illis non posset uti ob supervenientem infirmitatem, quæ diu non durat; nec eis quidquam detrahere de salario: bene vero si diuturna evadit infirmitas.
- V. Eximitur ab obligatione solvendi pensionem pro casu, quo res conducta reddatur inutilis, ex parte rei conductæ, v. g., domus ruinam minatur, ager alluvione devastatur, etc.
- VI. Non eximitur a solutione integræ pensionis pro casu, quo ob suam culpam non utatur re conductæ; vel ob impedimentum ab ipso conductore originem ducens.

TABULA CIV.

DE CONTRACTU EMPHYTEUSIS.

I. Differt a locatione et conductione, quia in his conceditur usufructus rei mobilis, vel immobilis solum ad breve tempus infra decennium, in emphyteusi autem usufructus rei solum immobilis et non minus decennio.

II. Dividitur in
 { Ecclesiasticam respectu bonorum spiritualium, quibus frui conceditur.
 Laicalem respectu bonorum temporalium: et quoniam utraque esse potest perpetua, vel temporalis, aut vitalitia, hæc concessa sine limitatione temporis, aut personarum, præsumitur perpetua, transitque ad hæredes etiam extraneos; secus illa quæ non transit nisi ad ascendentes usque ad tertiam generationem.

Emphyteusis est contractus, quo conceditur alteri res immobilis quoad dominium utile sub certa pensione annua solvenda domino directo in recognitionem domini directi

III. Vi cuius

1. Teneatur
1. Annuam pensionem solvere domino directo juxta conventionem in scripturam deductam, a quo non eximitur, si ea et quidem exigua solvenda sit in recognitionem domini directi, etsi ob sterilitatem, vel aliam causam fortuitam exiguos, aut nullos fructus perciperet, extra casum tamen, quo vel fundus emphyteuticus periret: si vero etiam in compensationem domini utilis solvenda esset pensio, a solvenda saltem integra pro illo anno eximitur.
 2. Propriis sumptibus, labore, industria fundum sibi concessum colere: nequit tamen faciem terræ mutare, e. g., agrum in pascua, silvas in agrum, vel vicissim.
 3. Meliorare fundum, si ea conditione et pacto emphyteusim accepit: præciso vero tali pacto tenetur solum illum in primitiva bonitate conservare.
 4. Omnes expensas facere, quæ ad conservandam rem emphyteuticam et fructus ex illa colligendos necessariæ sunt.
 5. De culpa lata, vel levi casu quo res emphyteutica periret, vel deterior fieret.

* Emphyteuta quis cumque sive ecclesiasticus, sive laicus perpetuo, vel temporalis

2. Potest rem emphyteuticam
- De consensu domini directi vendere, vel alienare, etc. servatis juris solemnitatibus, uti
1. Ut prius significetur domino proprietario, seu directo et per duos menses expectetur ejus resolutio: num ipse velit rem illam emere pro tali determinato pretio? quibus elapsis si dominus recusat eam emere pro pretio ab aliis sibi proposito, potest aliis vendere.
 2. Ut venditio fiat personis, quibus a jure non sit interdicta, sicut interdicitur fieri ecclesiæ, communitati, universitati, confraternitati, curialibus, militibus, etc.

3. Novus
- Quoad dominium utile sine consensu domini directi etiam extraneo donare, legare, etc. sub conditionibus
1. Ne transferatur in personam a jure exceptam et prohibitam rem titulo alienationis accipere.
 2. Ut fiat absque fraude.
 3. Ut novus emphyteuta sine consensu domini rei possessionem non capiat, ut sciatur, an talis persona prohibita sit et capax; et ab ea possit non solum exigere promissionem de solvendo canone novo, sed etiam accipiendi ab eo tantquam extraneo *Laudemium*.

1. Debet a domino proprietario investiri et pro investitura solvere *Laudemium* sic dictum, quod dominus suo consensu, et auctoritate approbet et quasi laudet translationem factam.
2. Non petens investituram, vel in ingressum *Laudemium* non solvens, cadit in commissum et res caduca fit.

1. Nequit
- Augere canonem, aut pensionem casu quo bonum emphyteuticum industria emphyteutæ fuisset melioratum et auctum, etsi emphyteusis esset alterata, vel modificata, seu ad annum facta juxta praxim quorundam locorum, quamvis in hoc casu posset indirecte augeri.
- Sine justa et legitima causa emphyteutam privare emphytensi in perpetuum, vel ad dies vitæ, aut ad certam generationem celebrata.

** Dominus directus

2. Potest justa de causa privare, videlicet si
1. Integrum triennium in emphyteusi laicali et per biennium in ecclesiastica non solvit debitam pensionem, etsi ad hanc solvendam non fuisset a domino interpellatus, nisi id vel absque culpa emphyteutæ contigisset, vel dominus directus esset debitor emphyteutæ.
 2. Absque consensu domini et juris solemnitatibus alienasset rem emphyteuticam, vel alteri in emphyteusim concessisset; quod si totam alienasset, tota, si vero partem, sola hac privari posset.
 3. Ex culpa lata, vel levi res data in emphyteusim notabiliter deterioretur, imo in hoc casu tenetur damna resarcire.

N. B. In nullo casu tamen tenetur pœnam commissi subire ante judicis sententiam, ante quam per consequens fructus pertinent ad emphyteutam, etsi fuisset antea illi bonum conducatum.

* *Laudemium*, 1. Quod ex jure communi est quinquagesima pars pretii, quo bonum emphyteuticum æstimatur, adeo quod si bonum emphyteuticum tempore concessionis æstimetur centum per modum *laudemii* solvendi sunt duo, e. g., floreni.

2. Non solvitur
1. Quando emphyteusis jure successionis hæreditariæ transit in hæredem necessarium, ut a patre in filium.
 2. Quando plures habentes rem emphyteuticam in communi, eam proportionally inter se dividunt in singulos.
 3. Quando eadem transfertur ex necessitate dotandi filiam et aliunde non habeatur, quo dotari possit.

N. B. Finita emphyteusi potest emphyteuta repetere melloramenta facta in utilitatem rei emphyteuticæ, nisi dominus in limine contractus ea fieri prohibuisset sine ipsius consensu; vel convenisset, ut facta, absque ullo jure repetendi expensas, domino cederent.

TABULA CV.

DE FEUDO, ET FEUDATORUM OBLIGATIONIBUS.

I. Differt ab emphyteusi tum in eo, quod in emphyteusi emphyteuta teneatur annuam pensionemolvere; feudatarius vero, qui et dicitur vassallus, tenetur obsequium personale domino seu infeudatori exhibere, v. g., fidelitatem, reverentiam, auxilium, etc.: tum quod in emphyteusi succedat etiam femina, secus in feudo, quamvis hodie, teste Tornello, etiam femina succedat: tum quod emphyteusis sint capaces tam clerici quam monachi, secus vero feudi.

II. Dividitur in

1. Ecclesiasticum, quod ab ecclesiasticis prælatis de bonis ad Ecclesiam spectantibus datur alteri sive clerico, sive laico.
2. Sæculare, seu laicale, quod a principe, vel aliis dominis sæcularibus aut etiam a clericis, de bonis tamen patrimonialibus, et sæcularibus datur.

* Ut dignoscatur feudum ecclesiasticum a sæculari et vicissim, debet spectari non tam persona concedens feudum, quam res ipsa in feudum concessa, adeo quod si res concessa sit ecclesiastica, seu proprie spectans ad Ecclesiam, feudum quoque erit ecclesiasticum, etiamsi sit laico concessum: e contra si res sit laicalis, aut sæcularis, ipsum quoque feudum erit laicale seu sæculare, etiamsi personæ ecclesiasticæ, aut ipsimet Ecclesiæ, vel monasterio concedatur. Ita Ferraris verbo *feudum*, art. 1, n. 18, qui num. seqq., alias tradit feudi divisiones *ibid.* videndas, et *art. 2* per totum exponit; qui possunt, nec ne dare et accipere feudum.

III. Requiritur ut

1. Dominium directum maneat apud dantem, utile vero totum apud accipientem.
2. Constituatur in re immobili, v. g., regno, provincia, civitate, oppido, arce, agro, etc.
3. Investiatur a domino feudatarius, seu in possessionem mittatur sive corporaliter ipsum introducendo, ut acquirat jus in ipsam rem; sive fictione juris tradendo ei annulum, ense, etc.

Feudum est contractus, quo res immobilis alicui quoad dominium utile liberaliter, et perpetuo conceditur sub onere fidelitatis, et obsequii personalis præstandi domino directo.

IV. Obligat feudatarium

1. Præstare juramentum fidelitatis, vi cuius jurat, quod domino suo velit esse fidelis, eique debitum præstare obsequium.
2. Præstare obsequium, v. g., fidelitatem, reverentiam, auxilium, et defensionem contra fortunæ, famæ vel vitæ incommoda, præsertim in bello juste suscepto: sed id præstare non tenetur, nisi a domino requisitus.
3. Non alienare fundum inconsulto domino proprietario: quidem longe strictius prohibetur vassallus rem alienare, quam emphyteuta; nam vassallus quovis titulo prohibetur alienare feudum, etiam gratuito, adeo, ut neque donare alteri, neque in dotem dare, neque in emphyteusim alteri concedere ipsum feudum possit, neque oppignorare, aut quovis modo in alterum transferre sine consensu domini, quem tamen consensum dominus dare nunquam tenetur.
4. Non dividere inter proles feudum, saltem datum ab imperatore vel rege sine ejusdem consensu, quia divisio est quædam species alienationis.

* Quid autem feudatarius possit circa feudum attenda consuetudine, consulendæ sunt locorum consuetudines, vi quarum permittitur, ut vassallus, domino licet irrequisito, partem fundi, v. g., pascua, sylvas vel terras incultas ad tempus, etiam longum, possit locare, vel etiam in emphyteusim dare.

V. Amittitur ob

1. Malam alienationem ejusdem: si videlicet illud absque domini consensu alienet in casibus, in quibus consensus requiritur.
2. Non petitam investituram: si videlicet contingente morte domini, vassallus culpabiliter per annum et diem, et respectu militum, per annum et mensem, negligeret ab hærede domini sui petere investituram, cum juramento et laudemio, de quo in priori Tabula.
3. Recusatam rem, seu resignationem feudi, sive propriam, quæ contingit, quando vassallus resignat feudum domino suo; sive impropiam quando ipsum resignat agnato aut extraneo.
4. Feloniam, quæ censetur committi, dum feudatarius violentas manus injicit in dominum suum, aut contra eum stringit gladium, etiam vulnere non secuto, aut fœdus cum hostibus domini sui inicit, aut domum vel castrum, aut alia domini bona aggreditur, aut se commiscet sive cum uxore, sive cum nepote, sive cum nuru, sive cum sorore domini sui dum hæc in familia domini est.

N. B. Prædictis quatuor modis amittitur feudum, et amissum devolvitur perpetuo ad dominum directum, nisi agatur de feudis dignitati ecclesiasticæ annexis, quæ post mortem primi feudatoris redit ad Ecclesiam, vel successorem in prælatura ob specialem juris dispositionem.

TABULA CVI.

DE CONTRACTIBUS COMMODATI, PRECARIJ ET DEPOSITI.

Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, usu tamen non consumptibilis ad certum usum pro determinato tempore gratis conceditur.

- I. Differt a
- Locatione, quia in hac conceditur quidem usus rei, sed pro pretio, ubi in commodato gratis conceditur.
 - Precario, quia in hoc conceditur quidem liberaliter usus rei ad preces alterius, non tamen limitatur ad certum tempus, ut in commodato, sed quamdiu concedenti placuerit, quamvis aliquod temporis intervallum fluere debeat.
 - Deposito, quia in hoc contractu non conceditur usus rei, sicut in commodato, sed res aliqua solum custodienda traditur.
- II. Obligat
- * Commodantem
 - 1. Aperire commodatario vitium rei commodatæ, si sit periculosum.
 - 2. Servare tempus stabilitum in principio cum commodatario, nec potest ante ipsum rem commodatam revocare, alias teneretur de damno: excipe casum, quo commodanti simile damnum ex carentia rei suæ inopinato eveniret.
 - 3. Facere expensas extraordinarias graves pro conservanda re commodata, et si eas fecisset, commodatarius deberet huic eas refundere; non tamen teneretur ad expensas ordinarias, utpote quæ ad ipsum commodatarium spectant.
 - ** Commodatarium
 - 1. Uti re sibi commodata, non nisi ad usum sibi concessum, sine licentia, saltem præsumpta, commodantis, alias reus esset furti *juxta Justinianum*.
 - 2. Rem commodatam conservare ea cura, quam homines diligentissimi in rebus similibus adhibere solent: et hinc teneretur de culpa etiam levissima commissa in conservanda re commodata.
 - 3. Rem commodatam restituere elapso tempore præfixo, etiamsi non repetatur; alias si morosus culpabiliter foret, et inde damnum aliquod contingeret rei commodatæ, teneretur damnum resarcire.
- Qui non teneretur de damno si
- 1. Commodatum cederet in utilitatem tum commodantis, tum commodatarii, ut si commodetur equus pro exigenda solutione pecuniæ, utrique communi, quia in hoc casu non teneretur de culpa levissima, sed solum lata et levi.
 - 2. Res commodata fuisset concessa hac conditione, ut si non restitueretur concedentis, seu commodantis restituatur, quia tunc haberet rationem contractus precarii, in quo ex speciali juris dispositione obligatio restitutionis oritur solum, ex dolo, et culpa lata propter annexam obligationem reddendi ad nutum concedentis.

N. B. Si res commodata restituatur mediante famulo misso ab ipso commodante cum mandato, ut eidem consignetur, et famulus cum re commodata fugiat, ad nihil tenetur commodatarius: si vero famulus missus fuisset tantum commoneudi causa, ut res commodata restituatur a commodatario sine mandato, ut per eum illam mittat, in tali casu res periret commodatario, saltem extra casum quo nunciis ille communiter habilis fuisset pro fidei.

Depositum est contractus, quo res aliqua alteri custodienda traditur, ut eadem numero reddatur, cum a deponente requisita fuerit.

- I. Ad hunc contractum requiritur, ut tam deponens velit rem suam custodiendam apud alium deponere: tum etiam ut depositarius velit, et promittat rem in suam fidem, et custodiam recipere conventionem expressam signo aliquo claro, et non dubio.
- II. Obligat depositarium
- 1. Custodire rem depositam fideliter, adeo quod si eam dolo, vel culpa lata sinat perire vel deteriorari, peccet mortaliter, et teneretur in utroque foro ad restitutionem: secus vero ex culpa levi vel levissima.
 - 2. Etiam ex culpa levi pro casu quo vel specialis conventionis, vel si se ipsum obtulisset ad suscipiendum depositum, vel fieret depositum in gratiam tam deponentis, quam depositarii, vel si requisitus esset in mora culpabili restituendi.
 - 3. Restituere
 - Rem depositam domino petenti, extra tamen casum, quo vel deponens vellet uti re deposita, v. g., gladio in proprium, aut alterius damnum, vel bona deposita fisco essent adjudicata, nam in hoc casu fisco non vero deponenti restituenda essent; vel bonum depositum esset furto ablatum, in quo casu restitutio facienda juxta dicta in Tabula LXXVIII.
 - Rem depositam in eodem loco, ubi tradita fuit, nisi aliter conventum fuisset.
 - 4. Non uti re deposita sine expresso vel tacito, aut rationabiliter præsumpto ipsius deponentis consensu: præsumi autem potest rationabiliter consensus quoties deponens res usu consumptibiles, v. g., pecunias, frumentum, vinum, oleum, etc. non interdicit eorum usum, nisi forte præsumatur non interdixisse ex aliquo humano respectu, etc.

N. B. Depositarius utens re deposita ex præsumpta deponentis voluntate debet esse certus, quod tantumdem ejusdem generis, qualitatis, et bonitatis præsto habiturus sit, cum dominus petierit, quod si tamen interim periret vel deterioraretur, teneretur de casu et culpa.

- 2. Si res deposita, apud religiosum, licet prælatum, sine consensu capituli, seu communitatis religiosæ pereat, etiam ex dolo vel culpa lata religiosi, apud quem fuit deposita, ad nihil tenetur monasterium.
- 3. Caupones, nautæ, stabularii tenentur de damno qualicumque, etiam levissima sua culpa contingente in rebus suæ custodiæ commissis, compensando ex speciali juris dispositione, quæ tamen in foro conscientiæ non nisi post sententiam judicis obligat.

TABULA CVII.

DE CONTRACTU FIDEJUSSIONIS, ET OBLIGATIONIBUS FIDEJUSSORIS.

- I. Potest constitui super quovis debito, obligatione quomodocumque contracta, etiam de sistenda persona, incarcerationanda, quæ si non sistatur, punitur fidejussor non carcere, sed pœna pecuniaria.
- II. Est contractus onerosus supponens aliam obligationem principalis debitoris.
- III. Admittit eos solummodo, qui liberam rerum suarum administrationem habent, et a lege non prohibentur.

IV. Excludit mulieres quæ

Fidejubere non possunt adeo, ut nec mater pro filiis, nec filia pro parentibus, nec uxor pro marito, et si fidejubeant, opponere possunt senatusconsultum *Vellejanum*, quo minus solvere cogantur, etiam pro foro conscientiæ.

- Possent cum exceptione si mulier
- 1. Fidejubeat pro filiis cum certis solemnitatibus, v. g., cum juramento publico, adhibitis tribus testibus, cum subscriptione, sicut et pro marito incarcerato, imo et pro aliis de mariti sui consensu.
 - 2. Fidejussionem juramento firmavit, intendens huic suo favori renunciare, vel si sine suo juramento coram judice huic suo favori renunciaret.
 - 3. Pretio fuit conducta ad fidejubendum: in his enim casibus præsumitur, quod non ex naturali fragilitate vel levitate, sed maturo consilio fidejusserit.

- Non obligat
- 1. Ad plus extensive, quam debitor principalis, licet possit plus et magis intensive, v. g., sub juramento, sub hypotheca, cum instrumento obligari.
 - 2. Pro casu, quo invalida fuisset obligatio principalis debitoris, nisi se intendisset obligare per modum assecuratoris absoluti.
 - 3. Pro casu, quo principalis debitor liberetur a debito per condonationem factam a creditore.
 - 4. Pro casu, quo se obligasset ad fidejussionem pro certo determinato tempore, et creditor debitori solutionem prolongasset ultra hoc tempus.
 - 5. Solvere fidejussionem, nec cogi potest ad eam solvendam, nisi prius facta discussione bonorum debitoris.

V. Fidejussorem

- Obligat pro casu quo
- 1. Se constitueret debitorem, quia tunc haberet rationem debitoris principalis.
 - 2. Debitor principalis sit absens, et ipse præsens, nisi promittat sistere præsentem debitorem principalem infra certum tempus a jure determinatum.
 - 3. Notorie constet, debitorem principalem non esse solvendo.
 - 4. Debitor principalis sit difficilis conventionis, quia potens injuriosus et rixosus.
 - 5. Ipse fidejussor expresse, vel tacite renunciaret privilegio præviæ discussionis.
 - 6. Malitiose neget fidejussionem, et postea convincatur.
- Atque adeo peracta discussione debitoris principalis extra mox exceptos casus, obligatur fidejussor ad solvendam fidejussionem tam in foro externo, quam interno, et quidem etiam ante judicis sententiam *juxta probabilitorem*, nisi consuetudo loci contrarium habeat; et hæc obligatio transit ad heredes: solutione autem peracta habet fidejussor regressum contra principalem debitorem.

Fidejussio est alienæ obligationis in se susceptio, quæ

N. B. 1. Si plures fidejussores pro eodem debito fidejussissent, teneretur quisvis in solidum solvere debitum in defectu principalis debitoris, nisi singuli expresse solum pro rata parte se obligassent, sed conventus in solidum potest excipere et prætere, ut creditor prius singulos fidejussores pro suis partibus conveniat.

2. Fidejussor conventus, ut solvat in solidum, nolens, aut non valens uti beneficio divisionis, seu excussionis, potest uti beneficio cedendarum actionum concessa a jure, vi cujus potest petere, et prætere a creditore, ut sibi cedat omnes actiones tam personales, quam reales, etiam hypothecarias et pignoratitias, quas ipse tam contra debitorem principalem, quam contra confidejussores, ac pignorum possessores habet, adeo ut ad hoc compelli possit per judicem: qua oblenta et non prius, potest pro libitu vel contra debitorem principalem, vel contra alium fidejussorem agere, ut poterat ipse creditor.

Adserit fidejussori præter beneficium divisionis et cedendarum actionum, ex jure beneficium liberationis,

Vi cujus potest petere liberationem a fidejussione, et contra debitorem libere recusantem agere, ut eundem liberet, solvendo nempe creditorem, vel alium idoneum fidejussorem, aut sufficientia pignora substituendo.

- Ob causas quæ ex jure sunt, si
- 1. Debitor negligit solvere seu sit in mora culpabili solvendi.
 - 2. Debitor principalis post fidejussionem bona fide inchoatam incipiat esse prodigus, et dissipare bona sua.
 - 3. Inter debitorem et fidejussorem sint graves vel capitales inimicitæ, dummodo non sint exortæ ex culpa fidejussoris.
 - 4. Inter fidejussorem et debitorem conventum sit, ut eveniente certa conditione, aut elapso certo tempore, liberetur fidejussor.
 - 5. Fidejussor ex rationabili et justa causa, v. g., negotiationis, officii, studiorum et hujusmodi, vellet pergere in longinquas regiones diu abfuturus.

N. B. Fidejussor potest pro suscepta in se obligatione fidejubendi accipere mercedem a debitore, in cujus gratiam fidejubeat, et si nullum periculum, nulla molestia, nullum damnum subesset fidejubendo, quia accipit pro subeunda obligatione, quæ est onus pretio æstimabile: Pretium autem solvendum ex stylo mercatorum, est duo pro centenariis.

TABULA CVIII.

DE CONTRACTU ASSECURATIONIS, PIGNORIS, HYPOTHECÆ, ANTICHRISEOS, ET LEGIS COMMISSORIÆ.

Assecurationis contractus

1. Est quo quis constituto pretio suscipit in se periculum rei alienæ obligando se ad illius compensationem vel in totum, vel in partem.
2. Contrahitur dum quis pecuniam trajectitiam, aut merces, aut navim, quæ per itinera periculosa vehi debet, ita assecurat, ut si forte perierit, sive pyrataram incursione, sive incendio, ipse debeat damnum compensare juxta conventionem factam pro pretio accepto.
3. Differt a fidejussione, quia assecurator obligatur principaliter adeo, ut etiamsi liberetur principalis ex justa causa, non tamen censetur deobligatus assecurator, ubi in fidejussione liberato debitore liberatur, et fidejussor per dicta in præcedenti Tabula.

4. Est licitus, et valde utilis reipublicæ si

1. Fiat a libere contrahentibus.
2. Pericula vera sint, quæ tam assecuratori, quam assecuratio nota esse debent, et hinc peccaret contra justitiam, qui assecuraret navim, quam cognovisset jam ad portum advenisse, aut qui sciens rem suam periisse, de ejus assecuratione cum aliquo pacisceretur.
3. Pretium sit justum juxta platearum consuetudines vel leges, quæ pro majori vel minori periculorum quantitate et qualitate pretium augent vel minuunt.
4. Assecurans habeat unde solvat, alias insignis esset nebulo, qui perdere non valens agit, ut lucretur, et restituere deberet, si quid reciperet, etiamsi res incolumis ad metam veniret, quod si quis habens solum in re, et spe quinque millia aureorum assecuraret navim cum mercibus decem millium aureorum, talis non posset juste accipere pretium, nequidem correspondens quinque millibus, quæ habet.

N. B. Assecurator non potest consequi integrum pretium assecurationis, si naves totum iter non fecerint, ejusque integrale periculum non subierint: imo pretium assecurationis præventive solutum restitui debet, retento aliquo si navis totum iter destinatum non fecerit, sed modicum; assecurationis enim causa unice consistit in periculo itineris, quo cessante, sine culpa partium, deficit assecratio.

Pignus et hypotheca sunt conventio, qua res alicui traditur, vel obligatur, ut si aliter satisfactus non fuerit, inde satisfieri possit, ac debeat. In quibus contractibus

I. Debet res oppignoranda, vel hypothecanda esse talis, quæ vendi possit: et ideo bona *fideicommissaria, feudalia, etc.* non possunt neque hypothecari, neque oppignorari.

II. Potest

1. Creditor pignus a debitore acceptum alteri oppignorare; in quo tamen casu domino, volenti ipsum redimere, restituere tenetur.
2. Vendi pignus a creditore, si tempore præfixo debitum non solvitur, etiamsi a principio non fuisset conventum de vendendo pignore: in quo tamen casu creditor debet bis, vel interpolatis vicibus præmonere debitorem, postquam admonitionem expectato biennio, potest ipsum vendere justo pretio, cujus residuum, reservata sibi sua sorte, debet debitori restituere. *Ex jure civili.* Ad quæ tamen non videbitur creditor adstringi in foro conscientiæ, quo præcise attento, si post moram notabilem solutionis admonitus debitor non solverit, potest creditor propria auctoritate justo pretio vendere pignus.
3. Creditor si pignus est res frugifera, facere fructus suos, quos tamen debet computare in sortem; et si fructus percepti sufficissent extinguendo ex integro debito, solvitur actio, et debet reddi pignus. *Ex jure.* *
 1. Adsit justus titulus, v. g., lucri cessantis, vel damni emergentis, aut pensionis debitæ ex titulo census.
 2. Feudum detur in pignus domino feudi, quia in hoc casu non nisi fructus feudi possunt oppignorari, dominusque directus debet abstinere a servitiis vassalli.
 3. Maritus accipiat a suocero rem fructiferam, v. g., vineam pro assecuratione dotis, in quo casu potest absque ulla diminutione dotis fructus perceptos ex pignore, vel hypotheca frugifera sibi retinere.

III. Non potest

1. Uti pignore vel hypotheca sine expressa, vel prudenter præsumpta licentia domini oppignorantis vel hypothecantis; alias creditor utendo illa tenetur ad compensandum usum valorem.
 2. Conveniri debitor de usu pignoris, et fructu percipiendo ex pignore donec debitum restituatur, quia talis conventio habet rationem contractus *antichriseos*, utpote definitus: *contractus, quo convenitur, ut creditor utatur hypotheca, v. g., agro, pago, etc., et inde fructus tamdiu percipiat, donec restituatur*, qui contractus de se est usurarius, ubi non adsit aliquis titulus legitimus juxta superius dicta.
 3. Fieri pactum legis *commissoriæ* cum debitore, ut scilicet pignus fiat creditoris, si tempore præfixo debitum non fuerit extinctum, cum pignus plus valeat, et superet debitum.
 4. Emere sibi pignus creditor distrahens illud, ne quidem per interpositam personam absque licentia judicis. *Ex lege civili*, quod non videtur urgere creditorem in foro conscientiæ, præciso tamen omni dolo et fraude.
 5. Eadem res oppignorari vel hypothecari pluribus, nisi sit sufficiens ad satisfaciendum omnibus, vel posteriores creditores de prioribus admoncantur.
- ** Si quis rem pignoris, vel hypothecæ titulo alteri obligatam, tertio vendat (prout *ex jure* absolute fieri potest), idque fiat ignorante vel invito creditore, res illa oppignorata, vel hypothecata transit cum onere ad quemcumque possessorem, ut illum in defectu debitoris creditor ab emptore vindicare possit, conveniendo tertium possessorem pro satisfactione.

TABULA CIX.

DE CONTRACTU LUDI ET SPONSIONIS.

Ludus est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat quod uterque deposuit, estque licitus non solum si fiat ad oblectandum animum, qui est finis proximus: sed etiam cum pacto lucri sub conditionibus requisitis

I. Ad valorem ut

1. Ludentes habeant liberam dispositionem rei, quam in ludo exponunt, et ideo ludens cum aliena pecunia non potest sive perdere, sive lucrari, nisi supponatur in bona fide; in hoc enim casu ex parte collusoris lusus fuit validus et licitus; hinc potest prætere, ut de suis solvat, quod perdidit.
2. Ludentes non cogantur sive incipere, sive prosequi lusus; hinc minis, vel convitiis inducens alium ad ludendum, non potest sibi lucrum retinere, sicut inductus si lucretur, potest sibi lucrum retinere.
3. Servetur inter collusores æqualitas, seu ut æqualiter pretia pro lusu exponant, defectu cuius qui luderet ludo etiam licito, animo tamen non solvendi, si perderet, et collusor esset talis intentionis ignarus, talis lusus esset invalidus, et lucrum restitui deberet. Quod et idem volunt aliqui sentiendo de eo, qui ludit lusu prohibito animo utendi privilegio Cæsareo, seu repetendi a victore per viam juris, quod perdidit, quamvis alii velint, quod talis ludus sit validus, et lucrum retineri possit a victore.
4. Servetur æqualitas peritiæ, si enim unus esset adeo peritus in lusu, ut quasi certus esset de lucro; alter vero ignorasset alterius excessum, ac ita deceptus luderet, ac perderet, lusus nullus foret *juxta probabiliorum*: secus vero si non esset magnus excessus, vel sciens excessum alterius voluntarie consentiret.
5. Non misceantur fraudes contra leges ludi, uti esset ex industria aspicere alterius chartas, vel eas agnoscere signis a tergo positis, etc., in quo casu utens similibus fraudibus tenetur restituere lucrum, et pro rata spei collusori compensare.

II. Ad licetatem ut

1. Ludus sit honestus, ac per ipsum non totaliter gravitas animæ resolvatur, et fiat congruo tempore et loco.
2. Non principaliter intendatur lucrum, ludens autem principaliter propter lucrum, non videtur eximendus a peccato veniali, quod quidam aliqui contrarium sentiant, quia cum ludus institutus sit propter animi relaxationem, videtur quædam inordinatio principaliter intendere lucrum, et species quædam avaritiæ; condemnare autem taliter ludentem de peccato mortali, ut aliqui faciunt, rigorem sapit, quare ad evadendum etiam veniale in lusu ludens intendere debet, et animi relaxationem, et simul lucrum, quod proponitur, ut non langueat ludus.
3. Non exponatur nimia pecuniæ quantitas in detrimentum familiæ et creditorum.
4. Non insumatur in lusu nimium temporis, aut propter ipsum a debitis officiis notabiliter ludentes se retrahant, aut occasione proximæ se exponant.
5. Non sit specialiter prohibitus per legem ecclesiasticam vel civilem, uti prohibetur lusus alearum, laicis quidem sub veniali, clericis vero tum sæcularibus, tum regularibus sub mortali, si nimis frequens sit; secus vero si ad breve tempus fiat recreationis gratia, et sine scandalo, cui opinioni videtur favere rescriptum sacr. congr. relatum a Benedicto XIV in sua Synodo diœcesana, *lib. 10, cap. 2, n. 2*, licet hic *lib. 11, cap. 10, n. 5*, condemnet ecclesiasticos talibus ludis nimium indulgentes.
6. Ludens, lusu etiam prohibito, solvat quod perdidit, nisi uti vellet privilegio Cæsareo, cum enim vi hujus posset victus instituere actionem contra victorem in ordine ad repetendum solutum, a fortiori poterit non solvere, quod perdidit juxta regulam illam juris: *actio cui conceditur, multo fortius retentio*, supposito quod in loco vigeat lex tribuens actionem excipiendi contra victorem, quæ in pluribus locis videtur abrogata, cum nulla amplius actio ex ludo sive pro, sive contra admittatur.

- N. B. 1. *Nomine alearum veniunt ludi, qui non ab industria, sed a mera sorte dependent, ut sunt ludi vulgo Bassæta, Faraon, Trisac, Taxillorum.*
 2. *Ludentes servatis conditionibus ad valorem, et licetatem requisitis exercent virtutem Eutrapeliæ, seu Urbanitatis, quæ debet moderare ludum, ne recedat a medio rationis per excessum vel defectum.*

Sponsio

- I. Est contractus, in quo duo vel plures de veritate, aut eventu alicujus rei certantes sibi invicem aliquid spondet, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit.
- II. Negant aliqui sponsonis contractum esse licitum, quia asserunt, quod non possit assignari finis aliqui honestus, cum finis sponsonis sit lacrosa victoria, adversarii depressio, irrisio, ac despicientia, et hinc negant, sponsonem posse a vitio purgari. Affirmant communiter, validum et licitum esse, dummodo concurrant sequentes conditiones.
 - Absit dolus et fraus.
 - Fiat cum certo moderamine, ita scilicet, ut quantitas præmii non excedat facultatem, seu vires spondentis.
 - Serventur conditiones initæ, aut consuetudine receptæ.
- III. Licita si
 - Ex utraque parte adsit æqualis incertitudo eventus, seu periculum causa cedendi et ideo,
 - Si unus esset physice vel moraliter certus, quod res ita se habeat, prout ipse asserit, non posset spondere *juxta probabiliorum*, excipe casum, quo quis non obstante manifestatione scientiæ, vellet præsumptuose spondere.
- IV. Illicita facta de re mala, aut ad malum inductiva, v. g., quod quis sit furaturus, victurus alterum in potu, etc. est illicita et hoc ipso invalida, ad illicitum enim nulla datur obligatio; si tamen fieret, victus pretium solvere teneretur, quia contractus sub conditione turpis operis, purificata conditione, obligat.

TABULA CX.

DE TESTAMENTO SOLEMNI TUM SCRIPTO, TUM NUNCUPATIVO.

Testamentum sive scriptum, sive nuncupativum quod est *ultima voluntas cum directa institutione hæredis*, aliud est

I. Solemne, quod scilicet habet omnes juris solemnitates, quales sunt

1. Scriptura (respectu scripti) propria manu facta vel saltem subscripta, aut nomine suo ab octavo teste subscripta.
2. Hæredis institutio, quæ fieri debet de persona, vel personis certis ab ipso testatore nominatis; et hinc non valet testamentum, saltem factum ad causas profanas, in quo testator diceret: hæredem constituo unum ex cognatis meis, quem casus voluerit.

3. Exclutio { Hæreticorum toleratorum, aut apostatarum a fide.
Judæorum communitatum.
Religiosorum, qui incapaces sunt bonorum temporalium in communi.
Spuriorum saltem notiorum, non vero filiorum naturalium.

4. Testes { Septem extra dictionem romani P., qui debent esse idonei; unde excluduntur
1. Mulieres, impuberes, servi proprie tales.
 2. Infames infamia juris.
 3. Hæres vel alius sub potestate testatoris existens, aut habens testatorem in sua potestate, eo quod hi fictione juris censentur una persona cum testatore: legatarii tamen, et fideicommissarii particulares, licet sub potestate testatoris, permittuntur a jure esse testes.
 4. Clerici sine licentia episcopi, et regulares sine licentia sui prelati, quamvis si rogati adessent sine præscitu, et licentia suorum respective superiorum, eorum testimonium non obstaret valori: excipe in ditione austriaca religiosos, qui sub nullitate actus prohibentur agere testes, secus clerici sæculares.

- Tres in ditione pontificia, qui omnes
1. Esse rogati, seu invitati ad testificandum sive per se, sive per alium.
 2. Ita esse præsentem, ut non tantum audire, sed et videre valeant testatorem.
 3. Propria manu nomen suum subscribere, propriaque sigilla apponere, vel alterius in defectu proprii.

5. Testator debet coram testibus rite præsentibus dicere vel curare, ut per alium in sua præsentia dicatur, quod in charta illa vel scriptura, quam subscribendam exhibet, continetur suum testamentum, quod totum absolvi debet in uno continuo morali.
6. Notarius publicus de jure communi non requiritur, consulendum tamen est ut adhibeatur ad supplendum defectum alicujus testis, casu quo moreretur ante mortem testatoris, imo in aliquibus locis jure municipali ad valorem requiritur, quod adhibito si ante mortem testatoris, unus, vel plures testes morerentur, adhuc testamentum subsisteret; secus si non fuisset adhibitus notarius publicus.

- Hinc conjicies
1. Deficiente aliqua solemnitate de jure requisita, testamentum jure naturæ, et pro foro interno conscientia subsistere, dum certo constat de voluntate testatoris *juxta communiorem, veriorem, ac probabiliorem*, nec impugnari posse ab eo, qui alias succedere deberet ab intestato, pro casu quo ipsi certo constaret, talem fuisse mentem testatoris, utpote qui solus interfuit conditioni testamenti, et audivit voluntatem testatoris; bene vero si ita non astitit, et secuta judicis sententia, huic in foro conscientia standum, et consequenter restituendum, si quid vi talis testamenti sive titulo hæreditatis, sive titulo legati acceptum esset.
 2. Has solemnitates requiri etiam in testamento nuncupativo, quod scilicet fit sine scriptura, oretenus tantum: et ideo ad hoc non minus debere vocari septem testes idoneos, et præsentibus illis sive per se, sive per alium pronunciarum ultimam suam voluntatem circa hæredem et legata; et optimum erit assumere notarium, ut hic expositam oretenus ultimam voluntatem redigat in scripturam, ne memoria excidant dicta a testatore.
 3. Nullum testamentum nuncupativum factum ad interrogationem alterius, v. g., notarii vel alterius, ipso testatore solum capite annuente: imo nec si ad interrogationes sibi factas, num vellet condere testamentum, hunc vel illum pro hærede instituere? huic vel illi aliqua legare? respondeat ita, volo, placet, nisi se jam prius ad dicta omnia resolvisset, et mentem suam alteri exposuisset, v. g., notario; rogando ipsum, ut venientibus ad testificandum testibus prælegeret, aut voluntatem prius auditam ediceret: in tali enim casu, si notarius, vel alius a testatore rogatus, aut deputatus testibus præsentibus, et ad testificandum rogatus prælegeret jam conscriptam, aut saltem oretenus communicatam sibi ultimam voluntatem, addita interrogatione ad testatorem ut supra, et obtenta responsione, valeret.

II. Privilegiatum, et dicitur illud, ad quod ex privilegio concesso a jure non requiruntur solemnitates de jure civili requisita: de quo in sequenti Tabula,

TABULA CXI.

DE TESTAMENTI PRIVILEGIATIS.

Testamentum
privilegiatum,
quod

I. Censetur tale factum

II. Nihilominus sicut et solemne

1. Coram principe, aut ejus deputatis oretenus, vel principi offertur in scriptura redactum, rogando illum, ut auctoritate sua sustineatur, et hoc dicitur *publicum*, quod inter omnia privilegiatissimum est: quamvis practice raro contingat.
2. Datum ad acta, vel factum apud acta, quod scilicet fit sive scriptura, sive oretenus, vel jam factum offertur judici, aut ejus delegato, ad quod solum requiritur, ut per duos testes constet, ipsum fuisse ad acta datum, vel apud acta factum.
3. Factum ad causas pias, dum videlicet pro hærede instituitur causa pia, v. g., ecclesia, monasterium, hospitale, etc., *ex cap. relatum 11 de testamentis*, ad quod requiruntur duo saltem testes, ut per eos constet de voluntate testatoris, extra tamen casum, quo ipse solus testator scripsisset testamentum, vel ab alio scriptum manu propria illud subscripsisset; testes autem adhibendi in testamento ad causas pias debent esse legitimi, seu habiles, saltem jure canonico, quales censentur quicumque de jure naturæ, vel gentium a ferendo testimonio non repelluntur. Institutio hæredis, etiam in hoc testamento requiritur, alias nullum foret, quidquid aliqui contrarium sentiant: et in eo exprimi debet, quod relinquatur hæreditas, vel legatum ob honorem Dei, et animæ salutem, ne putetur factum ad causam profanam; legata pia inserta in testamento ad causam profanam subsistunt, etsi testamentum corrueret ob defectum alicujus solemnitatis, imo et legata profana inserta in testamento facto ad causas pias, quamvis id aliqui negent. Hinc pro hoc casu sequi oportet tutiora, ne legata exponantur periculo nullitatis.
4. Factum a parentibus inter liberos, ad cujus valorem requiritur, ut saltem legitima prohibus omnibus relinquatur, et quidem titulo hæreditatis, ut scribatur, vel saltem subscribatur manu propria, aut præsentibus duobus testibus proferatur; censetur autem factum inter liberos, dum fit a patre vel matre, aut ascendentibus in linea recta, in eoque liberi, vel nepotes in linea recta instituuntur hæredes, imo factum a matre in favorem filii naturalis, et forte etiam spurii, saltem non notorii, non amittit esse privilegiatum: bene vero factum a patre in favorem filii naturalis vel spurii; si præter liberos institueretur persona aliqua extranea, v. g., uxor hæres, deberent adhiberi solemnitates de jure requisitæ, alias nulla foret dispositio quoad personam extraneam, secus si personæ extraneæ relinquatur pars bonorum titulo legati aut fideicommissi.
5. Factum a militibus in expeditione bellica, aut actuali conflictu existentibus, quod valet per integrum annum postquam miles vel a militia discessit, vel e castris rediens in loco securo degit, ad quod non aliud requiritur, quam ut constet de mente testatoris: imo respectu facti in castris aliqui exigunt saltem duos testes; factum vero a milite extra expeditionem bellicam, aut extra castra existente, debet habere solemnitates de jure requisitas.
6. Factum a rusticis, non quidem absolute, sed ex suppositione, quod condatur in loco, ubi septem testes haberi non possunt, in quo casu debent saltem quinque adhiberi, alias intestatus dicitur decedere, nisi alio titulo privilegiatum conderet, qui omnes debent esse vocati, rogati et moniti, juxta dicta de testamento solemniter in priori Tabula, et omnes debent se subscribere; quod si nullus omnino sciret scribere, deberet nuncupativum condere testamentum. Privilegium concessum rusticis ob eorum simplicitatem non favet aliis sive nobilibus, sive civibus in arcibus, vel pagis habitantibus *juxta probabiliorem*.
7. Factum tempore valde grassantis pestis, adeo quod non posset numerus requisitus testium haberi; si vero pestis non adeo sæviret, deberent omnino septem adhiberi, licet non requiratur, ut simul testentur.

1. Potest ad nutum testatoris revocari, et quidem emergente gravi causa, etiam juramento firmatum *ex cap. Quemadmodum 25 de jurejurando*.
2. Nequit annullari per querelam inofficiosi testamenti, nisi pro casu, quo quis sororem, vel fratrem in testamento a se condito præterit; et turpem personam (qualis censetur infamis infamia sive juris, sive facti) pro hærede instituit; et solum fratribus, et sororibus germanis, non vero uterinis competit jus annullandi testamentum per querelam inofficiosi testamenti.

Ob tres causas de jure novellarum, potest quis, licet instituens pro hærede turpem personam, exhæredare fratrem vel sororem, quamvis germanam, his versibus expressas;

*Si fratri insidias, perniciemque ferat,
Si scelera pingat ferro, faloque pianda,
Aut si fraternas perdere tentet opes.*

TABULA CXII.

DE CODICILLIS.

I. Est ultima voluntas sine directa institutione hæredis facta, per quam donationes mortis causa, legata, fideicommissa fieri, ac ut testamentum declarari, salva institutione hæredis, immutari, minui et augeri potest.

II. Inservit unice illis, qui testamentum facere nolentes libenter aliqua legata, vel donationes mortis causa facerent: vel etiam illis qui testamentum jam factum libenter declararent, vel in eo aliquid immutarent, minuerent vel augerent, adderent vel demerent; et in eo posset etiam pater relinquens post se plures filios hæredes ab intestato relinquere uni majorem portionem titulo legati.

III. Fieri potest a quocumque, qui condere potest testamentum sive ante, sive post testamentum, sive cum, sive sine testamento, et quidem etiam plures: et in casu quo ante testamentum fieret, deberet illum in testamento sequenti confirmare, et si plures faceret, non censeretur prior per posteriorem revocatus, nisi quatenus contrarii essent.

Codicillus

IV. Requirit, ut

1. Sint (attento jure communi) quinque testes, quicumque illi sint, sive mares, sive feminæ, sive rogati, sive fortuito præsentés, dummodo tamen sint simul præsentés, et admoneantur testes, quod non intendat facere testamentum, sed tantum codicillum.
2. Omnes testes debeant se subscribere, ex suppositione, quod scriptus codicillus conficiendus sit, obsigillatio tamen eorum non necessario requiritur.
3. Si fiat pro personis privilegiatis, ut ad causas pias, vel inter liberos, constet de voluntate conficientis illum vel per scripturam propria manu scriptam, vel per scripturam ab alio scriptam, et propria manu subscriptam.
4. Si nuncupative, se uoretenus, fiat ad causam profanam, debeat fieri in præsentia quinque testium, si vero ad causam piam, vel inter liberos, assumi debent duo testes, quicumque illi sint, et non sufficeret unus, licet fide dignissimus, quamvis esset confessarius.

V. Efficit

1. Ut testamentum invalidum, eo quod non fuerint adhibiti septem testes, subsistat, dummodo quinque idonei adfuissent; adeoque hæres ab intestato succedens tenetur solvere legata, et alia inserta in testamento.
2. Quod hæredes extranei ab intestato venientes teneantur hæredi in hujusmodi irrito testamento instituto per modum fideicommissi restituere totam hæreditatem, sola dempta trebellianica, quam pro se deducere possunt, si inventarium fecerunt.
3. Quod hæres necessarius scienter præteritus, vel injuste exhæredatus in testamento nullo, in quo fuit instituta hæres persona extranea, huic teneatur restituere totam hæreditatem, sola retenta pro se legitima et trebellianica: ex quo sequitur, quod in codicillo indirecte saltem possit dari hæreditas.
4. Quod hæres in testamento clausulam codicillarem habens, possit petere totam hæreditatem in testamento sibi designatam, vel petere ut hæreditas per modum fideicommissi sibi restituatur.

N. B. Effectus dicti præstantur a clausula codicillari tum expressa, tum tacita: expressa censetur adesse, dum testator in testamento dicit: si hæc mea voluntas non valet ut testamentum, volo ut valeat ut codicillus; tacita vero censetur adesse, dum testator dicit: si hæc mea dispositio non valet, volo ut valeat meliori modo quo potest: et optimum erit, si in quovis testamento inseratur utraque clausula, seu tam expressa quam tacita, cum inter doctores disputetur, quenam ex duabus sit melior?

TABULA CXIII.

DE LEGATIS.

	I. Fieri potest	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tam in, quam extra testamentum, ore vel scripto. 2. De re aliena etiam; et si testator sciens esse alienam, eam nihilominus legasset, hæres teneretur vel illam redimere, vel si nollens dominus illa privari, teneretur æquivalens legatario solvere: si autem ignorasset rem legatam fuisse alienam, ad nihil teneretur hæres præciso casu, quo legatum esset relictum proximæ personæ, vel uxori. <i>Ex jure tam civili quam canonico.</i> 						
	II.	<p>Valet factum tam extra, quam sine testamento, scripto vel ore tantum, solis quinque testibus præsentibus, qui esse possunt tam feminæ quam mares laici vel ecclesiastici, etiam religiosi, etiam si legatum constitueretur in ditionibus Austriacis, utpote in quibus solum postremis inhibetur agere testes præcise in testamento. Hujusmodi autem testes, etsi non requiratur ut sint rogati, requiruntur nihilominus, ut uno eodemque tempore simultanee sint præsentibus, et ut sese subscribant, si fiat in scriptis.</p>						
Legatum est donatio quædam a defuncto alicui relicta et ab hærede præstanda, quod	III. Dicitur	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Purum</i>, cum nulla ei adjicitur temporis, seu conditionis, seu modi restrictio. 2. <i>In diem</i>, cum executioni certum tempus assignatur. <p>Nullum est insertum testamento invalido ob defectum alicujus solemnitatis. <i>Excipe</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Si testamentum esset nullum præcise ex causa præteritionis hæredis necessarii. 2. Si hæres ipsemet fateatur defuncti testatoris voluntatem. 3. Si eidem inserta sint legata ad pias causas. 4. Si testamento apposita fuisset clausula codicillaris; de qua præced. Tabula. <p>Suspenditur usque ad purificationem, si inseratur testamento sub conditione honesta præstandum.</p> <p>3. <i>Conditionatum</i>, cum sub certa conditione de præterito, de præsentibus vel futuro præstanda decernitur, quod</p> <table border="0" style="margin-left: 20px;"> <tr> <td style="vertical-align: middle;">Potest</td> <td style="vertical-align: middle;">{</td> <td style="vertical-align: middle;"> <ol style="list-style-type: none"> 1. Factum sub conditione impossibili, vel de jure civili turpi; quia talis conditio habetur pro non adjecta; et ideo puella legatum habens, e. g., centum florenorum, si non nupsit, jure prætendit ab hærede legati solutionem et hæres ei tenetur etiamsi nubat; quia talis conditio in jure civili est turpis. 2. Factum uxori sub clausula: quando in statu viduitatis manserit, si hæc religionem intræt: et hæres tenetur solvere. </td> </tr> <tr> <td style="vertical-align: middle;">Non potest</td> <td style="vertical-align: middle;">{</td> <td style="vertical-align: middle;"> <ol style="list-style-type: none"> 1. A vidua si legatum fiat cum conditione de non nubendo, seu si non nupsit: ideoque exigens legatum sibi relictum conditione conditionis servandæ, tenetur præstare cautionem, quod casu quo denuo nuberet, legatum restituere velit. <i>Ex jure novell. apud Reiffenst., lib. 3, dec. tit. 26, n. 645 et 647.</i> 2. Factum sub conditione; si legatarius non fuerit religionem ingressus, vel statum clericalem non fuerit amplexus: nam talis exceptio valeret, ubi non constaret id, vel ex odio statum regularem et ecclesiasticum, vel absque justa causa factum. 3. Factum sub conditione matrimonii ineundi, seu si nupsit. <i>Excipe</i> si Religionem ingrediatur, vel sacros ordines suscipiat legatarius et testator mentem suam adversantem non aperuisset: nam ob præsumptam testatoris voluntatem, legatum et prætendi posset et solvi deberet. <i>Ex declar. S. congreg. episc. et regul. in una Pisaurensi, die 26 aug., an. 1616.</i> </td> </tr> </table> <p style="margin-left: 20px;">Jure exigi</p>	Potest	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. Factum sub conditione impossibili, vel de jure civili turpi; quia talis conditio habetur pro non adjecta; et ideo puella legatum habens, e. g., centum florenorum, si non nupsit, jure prætendit ab hærede legati solutionem et hæres ei tenetur etiamsi nubat; quia talis conditio in jure civili est turpis. 2. Factum uxori sub clausula: quando in statu viduitatis manserit, si hæc religionem intræt: et hæres tenetur solvere. 	Non potest	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. A vidua si legatum fiat cum conditione de non nubendo, seu si non nupsit: ideoque exigens legatum sibi relictum conditione conditionis servandæ, tenetur præstare cautionem, quod casu quo denuo nuberet, legatum restituere velit. <i>Ex jure novell. apud Reiffenst., lib. 3, dec. tit. 26, n. 645 et 647.</i> 2. Factum sub conditione; si legatarius non fuerit religionem ingressus, vel statum clericalem non fuerit amplexus: nam talis exceptio valeret, ubi non constaret id, vel ex odio statum regularem et ecclesiasticum, vel absque justa causa factum. 3. Factum sub conditione matrimonii ineundi, seu si nupsit. <i>Excipe</i> si Religionem ingrediatur, vel sacros ordines suscipiat legatarius et testator mentem suam adversantem non aperuisset: nam ob præsumptam testatoris voluntatem, legatum et prætendi posset et solvi deberet. <i>Ex declar. S. congreg. episc. et regul. in una Pisaurensi, die 26 aug., an. 1616.</i>
	Potest	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. Factum sub conditione impossibili, vel de jure civili turpi; quia talis conditio habetur pro non adjecta; et ideo puella legatum habens, e. g., centum florenorum, si non nupsit, jure prætendit ab hærede legati solutionem et hæres ei tenetur etiamsi nubat; quia talis conditio in jure civili est turpis. 2. Factum uxori sub clausula: quando in statu viduitatis manserit, si hæc religionem intræt: et hæres tenetur solvere. 					
Non potest	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. A vidua si legatum fiat cum conditione de non nubendo, seu si non nupsit: ideoque exigens legatum sibi relictum conditione conditionis servandæ, tenetur præstare cautionem, quod casu quo denuo nuberet, legatum restituere velit. <i>Ex jure novell. apud Reiffenst., lib. 3, dec. tit. 26, n. 645 et 647.</i> 2. Factum sub conditione; si legatarius non fuerit religionem ingressus, vel statum clericalem non fuerit amplexus: nam talis exceptio valeret, ubi non constaret id, vel ex odio statum regularem et ecclesiasticum, vel absque justa causa factum. 3. Factum sub conditione matrimonii ineundi, seu si nupsit. <i>Excipe</i> si Religionem ingrediatur, vel sacros ordines suscipiat legatarius et testator mentem suam adversantem non aperuisset: nam ob præsumptam testatoris voluntatem, legatum et prætendi posset et solvi deberet. <i>Ex declar. S. congreg. episc. et regul. in una Pisaurensi, die 26 aug., an. 1616.</i> 						
	IV. Cadit sub dominio legatarii	<ol style="list-style-type: none"> 1. Primo post aditam ab hærede hæreditatem; quam si ille repellit, seu repudiat, cadit legatarius omni prætensione. <i>Ita ex jure apud Reiffenstuel, loc. cit., n. 680.</i> Excipe si testamento inserta sit clausula <i>codicillaris</i>. 2. Quoad fructus rei legatæ certæ et determinatæ in individuo, a die mortis ipsius testatoris, legatario. 3. Quoad fructus rei indeterminatæ, a die mortis usque ad ingressum in hæreditatem, ipsi hæredi, qui si fuerit in mora solvendi competit quidem actio contra hæredem legatario, nequaquam tamen poterit propria auctoritate sibi vindicare legatum, alias amittet quod cepit nisi id fuerit de expressa dispositione testatoris. 						
	V. Commutari potest	<ol style="list-style-type: none"> 1. A Papa justis de causis valide et licite quodcumque sit ad causas pias; secus vero absque justa et rationabili causa; quia plerumque commutationes causarum piarum semper fiunt cum aliqua læsione juris quæsiti a tertio, quod jus nequit Papa lædere sine justa et rationabili causa. 2. Ab episcopo, supposita justa et rationabili causa de consensu hæredis, vel executoris testamentarii, in aliud pium opus, quando legatum ad pias causas de jure, sed de facto non potest impleri in propria specie, seu in usu a testatore determinato. 						

TABULA CXIV.

DE INSTITUTIONE HÆREDUM, VI TESTAMENTI, HÆREDITATE ET EXHÆREDATIONE.

1. Qui non potest præteriri in testamento, et tales sunt omnes descendentes in linea recta et in horum defectu ascendentes; secus vero proles naturalis respectu patris, nisi supponatur legitimata vel per subsequens matrimonium, vel per privilegium principis, bene vero respectu matris: et tunc si testator in suo testamento præteriret aliquem ex hæredibus necessariis, nullum esset testamentum quoad institutionem hæredis et hæredi præterito competeret actio triginta annorum ad testamentum nullum dicendum. Legata tamen et fideicommissa subsisterent.

2. Cui de jure debetur saltem legitima, quæ
1. Desumi debet ex omnibus bonis relictis post mortem testatoris deducto ære alieno et expensis factis in funeralibus, juxta infra dicenda: in quam computari debent etiam illa bona, quæ hæredes necessarii in vivis titulo sive doni, sive patrimonii perceperunt, nisi aliter testator expresserit: secus vero, quæ pater, vel mater subministravit pro educatione prolium.
 2. Relinqui debet titulo hæreditatis, non vero legati, aut fideicommissi *ex jure novellarum, apud Reiffenst., lib. 3, decretal., tit. 26, num. 430 et 452*, quod et procedit respectu filiae, licet tempore nuptiarum ei extradita fuisset legitima pro dote et futuræ hæreditati renunciasset: nam et huic relinqui debet in testamento titulo hæreditatis, quod ei jam tempore nuptiarum traderat, nisi in aliquo loco obstet lex municipalis excludens feminas a successione ab intestato.
 3. Relinqui debet sine ullo onere, gravamine, vel conditione aliqua gravosa; extra tamen casum, quo portio relicta excederet legitimam de jure debitam: et hinc pater potest relinquere totam suam substantiam filio cum onere, ut totus usufructus cedat uxori ad hujus dies vitæ, alias contentus esse debeat pura legitima: in quo tamen casu debet parens obligare uxorem ad subministranda filio alimenta competentia, ne alias filius cogatur ex necessitate petere legitimam et residuum cedere matri.
 4. In casu quo legitima integra data fuisset filio petenti eam a patre adhuc vivente, contra eam non posset reclamare filius, etsi postea auferentur facultates paternæ et filius eam delapidasset; si tamen non fuisset data integra, nec renunciasset sponte, ac libere omni augmento undequaque proveniente, posset filius, vel filia agere ad complementum legitimæ, non tamen testamentum nullum dicere.
 5. Defraudatis hæredibus necessariis in legitima competit actio, quæ prosequi potest usque ad triginta annos.
 6. Accipientes hæreditatem gravatam legatis, vel fideicommissis possunt ultra legitimam sibi competentem detrahere a legatis falcidiam et a fideicommissis trebellianicam.

N. B. 1. *Portio legitima debita hæredibus necessariis descendentibus consistit vel in media parte bonorum relictorum a testatore, deducto ære alieno et impensis funebribus, si hæredes sint ultra quatuor, vel in tertia parte si sint quatuor vel infra, prout indicant versus sequentes:*

Quatuor aut infra dant natis trientem:
Semissem vero dant natis quinque vel ultra:
Arbitrium sequitur substantia cætera patris.

2. *Portio legitima debita hæredibus necessariis ascendentibus in defectu descendantium est semper triens.*
3. *Renunciatio hæreditatis paternæ, vel maternæ facta a filio, vel filia de consensu patris, vel matris ante mortem non revocato, subsistit; secus vero facta absque illorum consensu, vel hoc ante mortem revocato.*

3. Qui potest exhæredari, id est, possunt
1. Privari legitima portione hæredes necessarii, supposita legitima causa hujusmodi autem legitimæ causæ 14 assignantur in jure comprehensæ sequentibus versibus: *Bis septem ex causis exhæres filius esto — Si patrem seriat, vel maledicat ei — Carcere detrusum si negligat, aut furiosum — Criminis accuset, vel paret insidias — Si dederit grave damnum, si nec ab hoste redemit — Testarique velit, se sociatque malis — Si mimos sequitur, vitæque cubile parentum — Si mutet fidem, si filia sit meretrix.*
 2. Ob alias graves, vel graviore causas exhæredari hæredes necessarii descendentes, *juxta probabiliorum*, inter quas tamen non venit desponsatio filiae sine consensu parentum, præsertim si id fiat cum persona honesta.
 3. Etiam hæredes necessarii ascendentes exhæredati ex legitima causa, hujusmodi autem causæ in jure octo assignantur sequentibus versibus expressæ: *Si pater accuset capitalis criminis, aut se — Adjungat murui, vitæque est insidiatus — Testari prohibet gnatum, matricque venenum — Præparet, inclusum in carcere, vel furiosum — Negligat et veram contemnat religionem (*)*.
 4. Potest exhæredati frater, vel soror germana, etiam ab eo, qui pro hærede instituit turpem personam, ex causis expressis in versibus allatis in Tabula CXI.

(*) Habes ex jure quod suadeas remedium parentibus nobiles, vel prædivitis, cum eos queri audies de filiis, vel filiabus, qui veram religionem deseruerunt dato nomine præpotenti jacobinismo; vel ita vivunt, ut Deum, æternitatemque minime existere ostendant: remedium efficacissimum minari illis exhæredationem; ac tandem ad aliorum cautelam effective eos privare hæreditate; sublati quippe mediis licentia vitæ tepescit; sic enim et prodigum resipuit.

1. Qui ad libitum testatoris assumitur ad hæreditatem, cujusmodi censentur omnes alii, qui respectu testatoris nec sunt descendentes, nec ascendentes, ut fratres, sorores, horumque filii et filiae, uxor testatoris; imo et ascendentes omnes pro casu quo extarent descendentes: si tamen quis turpem personam bonorum suorum institueret hæredem, tunc fratres et sorores germanæ venirent nomine hæredum necessariorum, in quantum præteriri non possunt, juxta dicta in Tab. CXI.

2. Cui de jure
- Relinqui debet saltem quarta pars substantiæ, ut possit reliqua onera hæreditatis sustinere: alias si facultas relicta adeo legatis et fideicommissis esset gravata, ut nec quarta pars ei remaneret, posset detrahere falcidiam ab illis et trebellianicam ab istis. Potest relinqui quidquid relinquitur sub conditione quacumque sive protestativa, seu existente sub potestate ipsius hæredis, sive carnalis, sive mixta, dummodo honesta et licita.

I. Necessarius

Hæres qui succedit in universum jus defuncti alius est

II. Voluntarius

TABULA CXV.

DE SUCCESSIONIBUS AB INTESTATO.

Successio ab intestato est acquisitio hæreditatis absque testamento vel omnino non, vel nulliter facta, vi cuius, attento præcise jure communi, succedunt

I. Proles legitimæ	}	<p>Cum exclusione tum ascendentium, tum collateralium, quibus comparantur legitimatæ sive per subsequens matrimonium, sive per rescriptum principis juxta infra dicenda; imo et naturales respectu matris et ideo matre decedente ab intestato, relinquendo post se filios tum legitimos, tum pure naturales, æqualiter succedunt omnes: saltem extra casum, quo proles procreata esset ex matre pluribus exposita, alias ex illustri familia; nam in hoc casu talis proles non succedit ab intestato matri habenti filios legitimos, respectu vero patris non succedunt proles naturales non legitimatæ, ut supra; sed solum in sextam partem bonorum, seu duas uncias cum matre sua dividendas, adeo ut una proli illegitimæ, altera vero ejus matri remaneat: spuria vero proles, jure sive civili, sive canonico, tali non succedit, ne quidem quoad unciam sive patri, sive matri, etsi postea inter patrem et matrem initum fuisset legitimum matrimonium: <i>ex jure novellarum</i>, uti expresse decisum habetur, per textum allatum a Reiffenstuel, <i>lib. 3, decretal., tit. 27, n. 31</i>, sed solum ei debentur alimenta.</p>
II. Alii descendentes	}	<p>In defectu filiorum et filiarum per lineam rectam vel in stirpem, vel in capita: hinc si pater intestatus decedens unum filium et decem nepotes ex præmortuo altero filio relinqueret post se, isti decem nepotes succedunt in stirpem, id est in locum sui patris præmortui et omnes simul tantum acquirunt, quantum acquireret pater eorum, si viveret; si vero tantum duos, vel tres filios, aut filias relinquat post se, succedunt hi in capita, seu æqualiter.</p>
III. Ascendentes	}	<p>In defectu descendentium per lineam rectam, servata tamen graduum prærogativa, ita ut proximiores gradus excludant remotiores: et hinc mortuo filio, vel filia ab intestato non relictis post se descendentibus succedunt pater et mater æqualiter: et mortua matre solus pater, etiam quoad bona materna, excluso avo: quod si una cum patre et matre extarent frater et soror defuncti, hi omnes quatuor succederent in capita et consequenter ex substantia defuncti quatuor fieri debent partes æquales, dummodo frater et soror sint germani defuncti, secus si essent solum uterini, sive consanguinei, in hoc enim casu soli parentes defuncti succederent.</p>
IV. Collaterales fratres et sorores	}	<p>In defectu descendentium et ascendentium, ita tamen ut germani excludant uterinos et consanguineos, et in horum defectu eorum proles, vel in stirpem, si aliquis eorum præmortuus fuisset, vel in capita, si omnes fratres mortui fuissent; ex quo sequitur, quod si ex præmortuo fratre germano defuncti decedentis ab intestato extarent tres proles et ex præmortua sorore sex, tota substantia relicta a defuncto patruo dividenda esset in novem partes æquales.</p>
V. Fratres et sorores	}	<p>Deficientibus etiam fratribus et sororibus germanis, aut horum prolibus, æqualiter sive consanguineæ, sive uterinæ æqualiter, exclusis omnibus aliis collateralibus et quidem nulla habita ratione: an bona relicta proveniant a patre, vel matre, <i>juxta probabiliorum</i>.</p>
VI. Alii consanguinei	}	<p>Deficientibus etiam fratribus et sororibus uterinis, alii consanguinei æqualiter, ita ut propinquiores excludant remotiores; pares autem gradu succedunt non in stirpes, sed in capita.</p>
VII. Uxor	}	<p>Excluso fisco, deficientibus descendentibus, ascendentibus, ac collateralibus sanguine junctis, nisi in contrarium obstent pacta dotalia, statuta, vel consuetudines locorum, supposito tamen, quod matrimonium inter ipsos fuerit legitimum, nec inter ipsos tempore mortis fuisset divorcium ex legitima causa factum.</p> <p>Quæ si sit indotata et paupercula, succedit in quartam partem si maritus præter uxorem etiam tres liberos, vel alios sanguine junctos relinquat. <i>Ex juris dispositione novella 117, c. 5, apud Ferraris verb. successio ab intest., num. 14</i>. Si vero quatuor, vel plures filios, aut filias relinquat, succedit in parte virili, seu accipit tantam portionem, quantum quævis proles legitima; hujus tamen quartæ, vel virilis portionis uxor solum succedit quoad usumfructum ad dies vitæ, dum succedit una cum liberis; si vero succedat cum solis collateralibus, succedit etiam quoad proprietatem, nihil tamen horum percipit uxor, si dotem attulit et maritus relinquat post se proles, vel consanguineos.</p>
VIII. Fiscus	}	<p>Prædictis omnibus deficientibus, vel laicalis si defunctus ab intestato sit laicus, vel ecclesiasticus, si defunctus fuerit clericus non beneficiatus, si vero defunctus sit clericus beneficiatus, succedit ecclesia, cui deservit.</p> <p>N. B. <i>Ut legitimatio per rescriptum principis saveat filiis naturalibus in ordine ad succedendum ab intestato requiritur 1 ut nullæ extent proles legitimæ, quod si post factam legitimationem nascantur filii legitimi, non expirat quoad successionem naturalium, sicut nec si legitimatio fiat per rescriptum habens clausulam non obstante, quod absint legitimi, 2 quod pater præacta generatione matrem ex justa causa ducere non potuerit, sicque per subsequens matrimonium prolem legitimare non potuerit, 3 quod proles in legitimationem consentiat.</i></p>

TABULA CXVI.

DE ADITIONE ET RECUSATIONE HÆREDITATIS, NEC NON EXECUTORE TESTAMENTI.

Hæreditas

1. Potest a quovis hærede adiri, vel non adiri: censetur autem hæres adisse hæreditatem, dum se pro hærede declaravit, seu hæreditatem amplexus est, agnovit et admisit sive verbis, sive factis, sive actibus non nisi hæredi competentibus.
2. Post aditam hæreditatem tenetur hæres solvere omnia debita defuncti, etsi excederent hæreditatem, nisi adita fuisset cum beneficio inventarii, juxta mox dicenda, etiam vota realia defuncti; ad quæ tamen non tenetur ultra vires facultatis.
3. Gravata si sit adeo, quod deducto ære alieno et impensis funebribus, ac solutis legatis non remaneret hæredi quarta pars bonorum a defuncto relictorum, potest alleviari a legatis detrahendo falcidiam, seu quartam partem bonorum omnium relictorum, deducto ære alieno et impensis funeralium, et a fideicommissis *trebellianicam*; hæc tamen detractio non habet locum sive in testamento militis, sive in legatis privilegiatis, qualia sunt, quæ cum perpetua in alienabilitate relinquuntur, legata pia et legata vel fideicommissa, a quibus testator prohibuit, ne fiat detractio falcidiæ, vel trebellianicæ.
4. Semel acceptata nequit amplius repudiari, licet postea hæres inveniret, quod onera subeunda excederent facultatem relictam, nisi acceptata esset cum beneficio inventarii.
5. Necdum acceptata potest a quovis hærede, etiam necessario, repudiari; et semel repudiata nequit amplius adiri. Excipit respectu filiorum, filiarum, ac nepotum, qui in jure vocantur hæredes *sui* et respectu minorenum, qui hæreditatem repudiatam adhuc possunt infra triennium adire nisi sit alienata.
6. Adeunda ne decipiat hæredem, sive necessarium, sive voluntarium, potest hic petere tempus differendi resolutionem circa hæreditatem capessendam, nec ne; ut interea possit inquirere quid hæreditas importet? quænam debita et onera existant? adeoque: an sibi utile sit hæreditatem adire et petenti concedendum est. Quod si petatur a principe, dilatio fieri potest ad annum, si vero a magistratu per novem menses numerandos post decem dies a morte testatoris.

N. B. *Inventarium, seu confessionem scripturæ, in qua res inventæ post mortem testatoris describuntur, nemo, attentio præcise jure communi, tenetur facere, nec ad id cogi potest: si tamen fiat, hæres vi confecti inventarii conservatur immunis ab omni periculo damni incurrendi et confici debet intra sexaginta dies, si hæreditas præsens sit, si vero absens, intra annum inchoandum intra viginta dies a die aditæ hæreditatis.*

I. Alius est et dicitur

1. Legitimus, qui ab ipso jure datur, seu cui munus exequendi testamentum vi legis competit: qualis in casu, quo nullus denominatus fuisset a testatore, ipso jure est hæres institutus.
2. Dativus, qui a iudice, vel magistrato datur, casu quo hæres institutus recusaret esse executor, vel deputatus in testamento munus exequendi voluntatem testatoris recusaret.
3. Testamentarius, qui ab ipso testatore in testamento datur et designatur, qui potest sive unum, sive plures designare, sive masculos, sive feminas, sive clericos, sive laicos, sive ex hæredibus, sive extraneos, etiamsi sint minorenes, dummodo decimum septimum annum expleverint.

N. B. *Religiosus nequit institui et institutus nequit exequi, saltem licite voluntatem defuncti, sine licentia superioris: imo nec valide loquendo de fratribus minoribus.*

Executor testamentarius

II. Tenetur exequi voluntatem defuncti

1. Expressam, vel præsumptam; et hinc si testator reliquisset, ut bona sua distribuuntur pauperibus, debet bona illa potius pauperibus illius civitatis et loci, ubi fuit defunctus, quam extraneis, distribuere; neque posset uni tantum, si pluribus in plurali distribuenda disposuisset, sibi tamen, si vere pauper esset et testator ignorasset suam paupertatem, posset aliquid retinere, secus si scivisset ejus paupertatem, et multo minus si ob agnitam paupertatem ei aliquid speciale legasset.
2. Quamprimum potest, adeo quod, si ex culpabili negligentia, notabiliter negligat aut sine sufficienti, ac vere ponderosa ratione nimis diu, v. g., ad tres, vel plures menses, differat exequi voluntatem defuncti, peccet mortaliter et ad id compelli potest a iudice vel sæculari, si sit factum ad causam profanam, vel ecclesiastico, si sit ad causam piam ex *Benedict. XIV, Synod. Diæces., lib. 13, cap. ultim., n. 1.*

N. B. *Semel monitus, negligens intra annum exequi voluntatem defuncti, perdit omne id quod ipsi alias vi talis testamenti competeret, saltem extra legitimam respectu hæredis necessarii negligentis exequi talem voluntatem, pro casu quo ipse esset executor: et si bis admonitus negligat exequi dispositionem ad causam piam, etiam ante elapsam annum, privari potest dictis commodis et potestas exequendi devolvitur ad episcopum.*

TABULA CXVII.

DE SEPULTURIS, IN QUANTUM CONCERNIT LOCUM, IN QUO SEPELIRI POSSUNT ET DEBENT DEFUNCTI FIDELES.

Sepultura fidelium, cujus

I. Locus	<p>1. Debet esse auctoritate episcopi benedictus. Nullus olim sepeliri poterat in ecclesia, sed in atrio, vel porticu, aut alio terræ spatio prope ecclesiam, quod et de facto practicandum suadet rituale Romanum, quamvis posit et in ipsa ecclesia, dummodo id fiat infra terram, nam supra terram solis summis pontificibus competit.</p> <p>2. Sacer, in quo omnes et soli fideles etiam damnati ad mortem (nisi a potestate seculari ad terrorem aliorum suspensi manere jubentur) sepeliri possunt; a qua excluduntur</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Infideles, quibus annumerantur infantes catholicorum sine baptismo decedentes, nisi in utero matris una cum matre mortui essent, in quo casu juxta aliquos una cum matre sepeliri possent in loco sacro, quamvis glossa in <i>can. ecclesiam 27, de consecrat. dist. et ad verbo celebrare</i>, referens insinuatam opinionem subjungat: <i>consuevit tamen aperiri</i> (intellige mater) <i>et foetus extrahi et extra cœmeterium sepeliri.</i> 2. Cathecumeni, utpote carentes baptismo, quamvis aliqui velint, hos posse sepeliri in loco sacro, quia jam pro fidelibus habentur. 3. Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores <i>ex cap. sicut 8, et cap. excommunicans 13 de hæreticis.</i> 4. Qui per annum confiteri et tempore paschali sine justa causa communicare negligunt. <i>Ex cap. omnis utriusque sexus 12 de pœnitentiis et remissionibus.</i> 5. In duello occumbentes juxta dicta in Tabula LXVI. 6. Usurarii notorii. 7. Religiosi proprietarii, si in fine non pœniteant, nec proprium resignent, <i>ex cap. 2 et 4 de statu monachorum.</i> 8. Notorie excommunicati <i>ex cap. sacris 12 de sepulturis</i> et quidem, juxta probabiliorē, etsi non sint vitandi et publice denunciati; si tamen in articulo mortis signa pœnitentiæ dedissent, ac per eos non stetit, quo minus absolventur, in tali casu etiam post mortem ritu ab ecclesia præscripto absolvi, sicque absoluti in loco sacro sepeliri possunt et debent <i>ex declarationibus sac. congregationis apud Ferraris verb. sepultura, n. 174.</i> 9. Qui in notorio, vel certo peccato mortali absque pœnitentiâ decedunt et hinc qui in actuali furto, fornicatione, adulterio occiduntur, non debent sepeliri in loco sacro. 10. Qui ex impatientia, ira, odio, desperatione, vel alia simili causa se ipsos occidunt. <i>Ex can. placuit 12, causa 23, quæst. 5</i>, dummodo constet, id ab ipsis factum voluntarie, si enim ex circumstantiis dubitetur: an id ex amentia, seu mentis alienatione factum fuerit, non videntur privandi sepultura ecclesiastica. <i>Ferraris ibid.</i> <p style="text-align: center;">N. B. <i>Infidelis, excommunicatus denunciatus, vel publicus clericus percussor sepultus in loco sacro debet iterum exhumari, si ossa discerni possint: et ecclesia exinde manet polluta donec reconcilietur; exhumari quoque debet hæreticus quicumque notorius ex cap. quicumque 2 de hæreticis in 6, imo juxta probabiliorē, exhumari quoque debent alii, quibus prohibetur sepultura ecclesiastica, de quibus supra.</i></p>
II. Jus competit	<p>Ex jure communi præcise ecclesiis parochialibus, eorumque cœmeteriis, adeo quod omnes parochiani ibidem debeant sepeliri; nisi probetur defunctum habere alibi sepulturam majorum; vel aliam sibi extra parochialem elegisse.</p> <p>Ex privilegio vero competit etiam religiosis, præsertim fratribus minoribus et prædicatoribus, <i>ex Clementina Dudum 2 de sepulturis</i>. Cui juri absque licentia sedis apostolicæ renunciare nequeunt, si sermo sit de jure acquisito eorum ecclesiis jam fundatis, seu erectis: bene vero si sermo sit de ecclesiis et monasteriis primo erigendis: nam in limine foundationis et erectionis earundem posset pactum iniri cum paroco de non danda sepultura suis parochianis.</p>
III. Provisiones canonicæ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nequeunt sive clericis sæculares, sive regulares ullum inducere, sive ad vovendum, vel jurandum, sive fide interposita, aut alias ad promittendum, ut apud eorum ecclesias sepulturam eligant, vel etiam electam ulterius non immutent, utpote ipsis expresse prohibitum, <i>ex cap. animarum periculis 1 de sepulturis in 6</i>, in virtute S. Obedientiæ, et sub interminatione maledictionis æternæ et aliter faciendo electio nulla est et cadaver sepultum, ad requisitionem ecclesiæ defraudatæ, debet restitui cum omnibus emolumentis. 2. Clericus sæcularis, vel religiosus inducens aliquem medio voto, vel juramento, aut pacto seu promissione irrevocabili scienter, seu cum scientia prohibitionis, ad sepeliendum in propria ecclesia, incurrit præterea excommunicationem Papæ reservatam, <i>ex Clementina Cupientes 3, §. Sane de pœnis</i>, quod verum est, etiam non secuto effectu, dummodo effectus immediatus inductionis medio voto, etc. contigerit: secus si id factum fuisset vel ex ignorantia prohibitionis, vel non in favorem propriæ, sed alienæ ecclesiæ, vel si solum datum fuisset consilium, aut adhortatio facta, ut in propria ecclesia electio sepulturæ fieret; hanc tamen excommunicationem non incurrunnt sæculares quomodocumque inducentes aliquem ad eligendam sepulturam in aliqua determinata ecclesia. 3. Ecclesia, in qua sepelitur subditus alterius parochiæ, tenetur paroco proprio defuncti exhibere portionem canonicam, sive dein in propria, sive in aliena parochia decedat. <i>Ex jure, cap. Instituta 1, cap. relatum 2, cap. de his 4, et cap. cum super 8 de sepulturis et Clement. Dudum de sepult.</i>, et pro casu quis in duabus distinctis parochiis æqualiter, vel quasi æqualiter domicilium haberet et eligeret in tertio loco sepeliri, portio illa deberet dividi inter duos parochos, quæ portio juxta Tridentinum et praxim fundatam in constitutione Benedicti XIII, quæ incipit Romanus pontifex, an. 1725, inser. ad calcem concil. Rom. eod. an. celeb., fol. 68, et tom. 6 Bull. capuc., fol. 478, consistit in quarta parte intortitorum et candelarum, quæ in eadem ecclesia circa cadaver, vel etiam in altaribus in die funeris accenduntur. 4. Ecclesiæ regularium, quorum conventus erecti fuerunt quadraginta annis ante Tridentinum, quod inchoatum fuit anno 1563, si ante illud consueverat solvere quartam funerum, etiam postea tenentur; si vero citra quadraginta annos erecti fuerunt, aut totidem annis non solvebant, nec de facto, nec in posterum solvere tenentur ob claram Tridentini <i>sess. 25 de reformatione, cap. 13</i>, et S. Pii VI dispositionem, <i>per constitut. quæ incipit</i>: etsi mendicantium, <i>insert. tom. 6, Bull. capuc., fol. 251</i>, multo igitur minus tenentur solvere dictam quartam funerum, conventus regularium exemptorum post Tridentinum erecti. Hinc nullus conventus capuccinorum, præsertim provinciæ Styriæ ad quartam funerum tenetur, et vel ideo vergente aliqua ejusmodi causa S. congr. capuccinos exemptos declaravit, prout refertur in jure capuccinorum, fol. 269, n. 27, et fol. 273, n. 47. <p>Excipe conventus et monasteria erecta intra Italiam et Insulas adjacentes ob contrariam dispositionem factam a Benedicto XIII, in constitutione superius allata,</p>

TABULA CXVIII.

DE SEPULTURIS QUOAD ELECTIONEM.

I. Eligere

1. Quisvis potest, nisi a jure prohibeatur *ex cap.* Nos instituta 1 *de sepulturis*, et merito; si enim quisvis habet libertatem disponendi mortis causa de bonis suis, cur non deberet etiam habere libertatem disponendi de proprio cadavere?

1. Impuberes *ex cap.* De uxore 2 *de sepulturis*, et *cap.* licet 4 *eodem titulo* 126, sed, seclusa consuetudine loci legitime præscripta, debent impuberes sepeliri vel in sepulcro majorum, vel in parochiali et ita etiam decisum a sacra congregatione refert Ferraris, *verb. sepultura*, num. 101 et 109, *quamvis*, num. 102, *advertat* non deesse doctores magni nominis defendentes, quod hodie generaliter, et nulla attenta consuetudine permittatur parentibus eligere sepulturam filio impuberi in quacumque ecclesia, dummodo hæc facultas exercentur, a patre pendente vita filii et ita etiam decisum a sacra congregatione refert idem. Puberes vero, licet filii-familias, possunt sibi eligere sepulturam *ex cap.* licet 4 *de sepulturis*, in 6 *Ferrar. ibid.*, n. 94.

2. Interduntur 2. Regulares professi in claustris morientes *ex cap.* Religiosi 5, *de sepulturis* 126. Si vero extra monasterium in loco remoto decedant, possunt sibi eligere sepulturam et in electa sepeliri *ex dicto capite et glossa* seclusa electione, si in eo loco existet aliud monasterium sui ordinis, in eo sepeliri debent juxta aliquos, licet glossa velit, sepeliendos in ecclesia parochiali, expensis tamen monasterii, si hoc bona in communi possideat. Locus autem remotus censetur, si distet a monasterio per iter unius diei, novitii autem possunt sibi eligere sepulturam et non electa, possunt sepeliri in monasterio, ubi decedunt.

3. Omnes utriusque sexus sæculares sepeliri in ecclesiis monialium, ubi nec construi, nec eligi potest sepultura sine speciali licentia sac. congregationis et copulativa monialium; quæ si non posset obtineri, deberet sepeliri cadaver in ecclesia parochiali.

Sepulturam ecclesiasticam

1. Eligens alienam nequit in illa sepeliri nisi consentientibus patronis ejusdem; sine cujus licentia rectores ecclesiarum nequeunt aliquem in tali sepultura sepelire; extinctis tamen omnibus patronis, rectores ecclesiæ possunt non solum alios mortuos ibi recondere, sed etiam sepulturam alteri concedere.

2. Nequeunt superstitis mutare, seu cadaver alio sepeliendum transferre, alias restitui deberet cum omnibus emolumentis ecclesiæ electæ. *Ex jure Innocent. III ad decan. et magistrum Raven. in rescrip. Alexand. VII const.* Alias ex parte, *apud Ferraris verb. cadaver*, n. 11. Quod procedit etiam pro casu, quo quis habens sepulturam majorum alio non electa, ad eandem transferri debet.

3. Quatenus electam probare debent testamentum, vel codicillus, vel scriptura manu propria exarata, aut saltem subscripta, vel testes, vel demum etiam confessarii: *ex declar. S. Congreg. Concilii 13 febr. 1666*, est enim quod facti.

4. Decedens sine electione sepulturæ, sepeliri debet vel in sepultura majorum, si habet (quo nomine veniunt avus, proavus, cæterique ascendentes in linea recta), adeo quod si pater in una, avus vero et proavus in altera sepulti essent, in hanc filius sepeliri deberet et non ubi pater sepultus est, vel in parochiali sua ecclesia, sive dein decedens sit laicus, sive clericus, non eligens sepulturam; si tamen clericus non eligens sepulturam sit beneficiatus, sepeliri debet in ecclesia, seu cæmeterio, ubi beneficium habuit.

5. Uxor defuncto jam marito decedens sine electione sepulturæ (certum enim est, quod possit sibi eam eligere tam ante, quam post mortem mariti *ex cap.* de uxore 7 *de sepulturis*) sepeliri debet in sepulcro mariti præterito sepulcro majorum: et pro casu quo plures successive maritos habuisset, sepeliri debet in sepultura ultimi mariti *ex cap.* Si qui 3 *de sepulturis* 126 et id verum est, etsi uxor post mortem mariti locum habitationis mutaret.

II. Cum cautela; id est

6. Maritus decedens sine electione sepulturæ post mortem uxoris, sepeliri debet in sepulcro uxoris *juxta probabiliorem* fundatam in tacita voluntate mariti, quidquid aliqui contrarium sentiant.

7. Decedens in assumpto itinere sine electione sepulturæ deferri debet ad locum, ubi jacent ipsius majores si commode illuc transferri potest, et si in translatione contingat fieri transitus per alienam parochiam, nequit ratione talis transitus aliquid prætendi a paroco, cujus parochiam pertransit *ex declaratione sacre congregationis episcop. et regul. in una placentina die 24 nov. 1713 apud Ferrar. verb. quart. funer.*, n. 15 *tum*, *verb. sepultura*, n. 215, *imo et ex declaratione imperatorum Valentiniani, Theodosii et Arcadii*; si autem non habeat sepulturam majorum, aut commode illuc transferri nequeat, debet sepeliri in parochia, in qua decedit *ex cap.* 15, qui 3, *sepulturis* 126. Idipsum dicendum de advenis et hospitibus decedentibus in regularium conventibus, *ex cap.* in nostra 10 *de sepulturis et decisionibus sacre congregationis in una Ravennatensi 20 januar. 1679, et Gerundensi die 3 februar. 1694, apud Ferraris verb. sepult.*, n. 26. Quod et idem dicendum de religiosis itinerantibus, qui pro casu decederent in conventu alterius ordinis a suo remoto, non electa sepultura.

8. Oblati, tertiarii, famuli degentes intra septa monasterii, qui regularibus actu inserviunt, possunt sepeliri in propria regularium ecclesia *ex decreto sacre congregationis de anno 1738*, secus vero illi, qui quidem actu inserviunt, sed degunt extra septa monasterii.

9. Puella decedens in monasterio, in quo educationis gratia detinetur juxta aliquos, sepeliri debet in monialium ecclesia. Ast alii contendunt esse sepeliendam, vel in sepulcro majorum, si habeat, vel in ecclesia suæ parochiæ, in qua ipsa habet domicilium, cui etiam debetur quarta funerum pro casu quo sepelienda esset extra propriam parochiam in sepulcro majorum, et huic posteriori opinioni favet rescriptum sacre congregationis de anno 1742. Quod si elegerit sepeliri in ecclesia monasterii, debet solvi quarta funerum paroco loci.

TABULA CXIX.

DE NECESSITATE, OBLIGATIONE ET QUANTITATE RESTITUTIONIS.

I. Necessitas non est medii, sed præcepti tam naturalis, quam divini, quod principaliter et per se *juxta D. Thomam* 2, 2, *quæst.* 62, *art.* 8, *ad* 1 est negativum, prohibens, ne retineatur alienum invito rationabiliter domino et secundario affirmativum, quatenus ex consequenti jubet, ut restituatur alienum; quamvis alii velint, principaliter esse affirmativum et secundario negativum; quidquid sit, certum est, quod actualis restitutio et in re non sit necessaria necessitate medii ad salutem, sed solum restitutio in voto, seu propositum restituendi, utpote sine quo nulla foret contritio, quæ lapsis est necessaria necessitate medii juxta alibi dicenda. *Idem in supplement.* 3, *p.* *quæst.* 6, *art.* 5, *ad* 3.

II. Obligatio oritur ex

1. Sola violatione justitiæ commutativæ, non vero aliarum virtutum, imo nec justitiæ sive legalis, sive distributivæ nisi per accidens, quatenus videlicet simul violatur justitia commutativa, ut si indignis et ineptis (prætermisiss dignis) conferantur beneficia ecclesiastica, vel officia publica et inde damnum reipublicæ sequatur; ex quo sequitur, quod restitutio solum fieri debeat, quando violatur alterius jus in re, vel ad rem.
2. Sola culpa theologica gravi, si sermo sit de obligatione gravi, seu sub peccato mortali resarciendi damnum illatum, ac pro foro conscientiæ ante judicis sententiam.
3. Culpa theologica veniali sive ob parvitatem materiæ seu damni illati, sive ex imperfectione actus, seu indeliberatione, in quo tamen casu obligatio resarciendi damnum, licet grave, illatum, attento præcise foro conscientiæ, esset solum sub veniali, quidquid aliqui negent, adesse ullam obligationem in foro conscientiæ ex culpa solum levi et alii velint adesse obligationem sub mortali resarciendi grave damnum, si oriatur ex culpa theologica levi orta ex imperfectione actus, v. g., ob inadvertentiam.
4. Culpa juridica vel lata, vel levi, vel levissima post sententiam judicis ex quo sequitur, quod post sententiam judicis teneantur resarcire damna illata caupo, nauta, stabularius, etc. in cujus domo, navi, vel stabulo, etc. commissum est furtum, sicut et si quis non extinxisset ignem, ex quo ortum est incendium et combusta domus, licet id contigisset absque culpa ulla theologica, seu absque, vel levi peccato.
5. Negligentia admessa in impediendo damno gravi illato ex causa inadvertenter posita, utpote quam tenetur impedire, si potest, sine suo notabili incommodo et quidem ex justitia, licet aliqui velint solum ex charitate.

Restitutio est actus quodammodo illatum compensatur, cujus

III. Quantitas restitutionis.

1. Totum id, quod ablatum, vel damnificatum est, restitui debet et quidem ita, quod si res ablata adhuc existat, eadem numero restituenda est, nisi dominus sit, aut rationaliter præsumatur quod sit, vel esse debeat contentus restitutione alterius rei æquivalentis, uti esse debet respectu occulti furis, aut non habentis amplius rem ablatam.
2. Fructus rei pure naturales, quos scilicet sola natura ex se progignit, nullo, vel vix ullo humano labore, vel industria cooperante, ut sunt animalium fœtus, herbæ, gramina, restitui debent, quia omnis res fructificans suo domino fructificat.
3. Fructus mixti, seu partim naturales, partim industriales, quales censentur illi, ad quos producendos natura simul et industria humana cooperatur, ut segetes, omnesque fructus serendo et colendo producti, ut vinum, oleum, caseus, ad quos reducuntur fructus civiles, nimirum pretia domorum, jumentorum, aliarumque rerum elocatarum pro pretio, a quibus tamen detrahi debent expensæ, ac æstimatio laboris et industriæ, nec non melioramenta necessaria et utilia tum a bonæ, quam malæ fidei possessore.
4. Fructus vero puræ industriæ, seu quos sola humana industria profert et nullo modo natura ex se producit, ut est lucrum ex rebus de se sterilibus, præsertim usu consumptibilibus ut pecunia, vino, frumento, etc. perceptis ex re aliena a possessore sive bonæ, sive malæ fidei, non sunt restituendi.

N. B. 1. *Nomine culpæ theologicæ venit peccatum mortale, vel veniale, quæ unice consideratur a theologis præsertim moralistis.*

2. *Nomine culpæ juridicæ, seu politicæ, et civilis venit omissio diligentis vel quam solent adhibere in tali negotio prudentes et diligentes, et dicitur culpa lata, vel quam solent adhibere prudentiores et diligentiores, et dicitur culpa levis, vel quam solent adhibere diligentissimi et solertissimi, et dicitur culpa levissima et hæc culpa juridica consideratur a juristis.*

TABULA CXX.

DE RADICIBUS RESTITUTIONIS, ET QUIDEM PRIMO DE DUABUS PRIMIS EX RE ACCEPTA ET INIQUA ACCEPTIONE.

Restitutionis
radices sunt
quinque, sci-
licet

I. Res accepta, seu res aliena in se vel æquivalenti existens apud alterum sine culpa illius, quo possessor, dicitur possessor bonæ fidei, qui tenetur

II. Injusta acceptio, quo nomine venit usurpatio rei alienæ invitacionabiliter domino; et talis usurpator dicitur possessor malæ fidei, qualis est omnis qui possidet rem, quam scit, vel rationabiliter dubitat esse alienam, qui tenetur

III. Injusta damnificatio, quo nomine venit damnum culpabiliter proximo illatum, domum, v. g., alterius incendendo, de qua in sequenti Tabula.

IV. Contractus, quo nomine veniunt omnes defectus et negligentie commissæ a contrahentibus, de qua radice in sequenti Tabula.

V. Quasi contractus, quo nomine veniunt damna, que inferuntur ab illis, qui aliquod officium exercent, v. g., a tutoribus, advocatis, de qua radice in sequenti Tabula.

1. Inquirere et examinare pro casu, quo ob graves et probabiles rationes supervenientes incipiat dubitare an res illa ab ipso possessa sit sua, vel aliena? perseverante tamen dubio potest eam retinere, imo et alienare.
2. Restituere rem ab ipso possessam quam primum certo scit esse alienam, alias ulterius eam detinendo, sit possessor malæ fidei.
3. Restituere id, in quo factus est ditior parcendo rebus suis, pro casu quo rem alienam bona fide alienasset, nam id, in quo factus est ditior, æquivalet rei alienatæ alienæ.
4. Restituere fructus rei extantes naturales, ac mixtos, deductis tamen expensis necessariis et utilibus, secus voluptuosis factis in re aliena bona fide possessa: nec non æstimatione laboris et industriæ, quod si bona fide durante fructus illi absumpti fuissent, teneretur ad id, in quo factus est ditior et quidem etiam domino non repetenti, excipie casum, quo fructus illi sive naturales, sive mixti fuissent triennio præscripti, juxta dicta in Tab. LXXXVIII.
5. Fructus vero mere industriales non tenetur restituere et quidem juxta probabiliorem, etiam pro casu, quo ex eis consumptibus factus esset ditior.
6. Ad nullam restitutionem tenetur, si rem alienam bona fide consumpsit, aut eam distraxit, vel eam vendidit eodem, aut minori pretio et consequenter in nullo factus esset ditior ex re aliena bona fide consumpta.

1. Ipsam rem alienam adhuc extantem restituere, nec potest pro libitu, ea adhuc in se extante, rem aliam, aut ejus valorem restituere ex axiomatico illo; *solvi non potest aliud pro alio invito creditore.*
2. Valorem rei secundum se, pro casu quo res ipsa absumpta, alienata, aut deperdita fuisset: saltem extra casum, quo res eadem casu periisset eodem modo apud dominum peritura, uti contingere posset pro casu universalis incendii.
3. Incrementum rei intrinsicum secundum optimum statum rei non solum quem habuisset apud dominum, si possessor iniquus eam non sumpsisset, aut detinuisse, sed etiam, quem in manu possessoris iniqui habuit, etsi forte augmentum illud apud dominum habitura non esset et hinc qui furatur vitulum, vel bovem macrum, ipsumque factum bovem adultum vel pinguem absumit, aut vendit, etc. tenetur restituere pretium, vel æstimationem bovis adulti, vel pinguis secundum optimum statum, quo cum fur habuit, esto dominus illum ad talem statum non deduxisset, sed antea consumpsisset, vendidisset, perdidisset, deductis tamen expensis non solum necessariis, sed et utilibus, licet in foro externo iisdem privetur et si id fiat per iudicis sententiam, huic standum etiam pro foro conscientie.
4. Lucrum cessans pro casu, quo res illa a domino reservata, esset distrahenda tempore, quo actum fuisset pretium et in dubio an reservata fuisset? aliquid detrahendum ratione illius incertitudinis, nec quo ad hoc adest obligatio standi dictis domini affirmantis.
5. Damnum emergens, quod censeretur adesse, pro casu quo ratione, v. g., equi furto ablati, dominus debuisset de alio sibi provideri cariori pretio.
6. Omnes fructus rei naturales et mixtos (secus mere industriales) non solum extantes, sed etiam consumptos, licet exinde ditior factus non esset (deductis tamen expensis, et æstimatione laboris et industriæ), et quidem non tantum quos percepit, sed et quos percipere potuisset, pro casu, quo eos dominus percepisset, si rem suam habuisset, secus vero pro casu quo eos nec dominus percepisset.

N. B. 1. *Qui aliquid accipit contra legem prohibentem aliquid accipere, tenetur illud restituere et quidem ante iudicis sententiam, si acceptio illa secundum se, et ex natura sua sit injusta et hinc accipiens aliquid pro collato, vel conferendo beneficio, tenetur restituere; si vero perceptio illa secundum se non sit mala et injusta, sed duntaxat quia prohibita jure positivo humano, non tenetur restituere ante iudicis sententiam.*

2. *Accipiens aliquid ob turpem causam, vel opus, non est restituendo opere impleto, attento foro interno conscientie ex D. Thoma in 4, distinct. 15, art. 4, solut. 3, item 2, 2, quæst. 32, art. 7 in corp., et hinc non tenetur mulier restituere, quod accepit pro usu corporis sui, contra iudex quod accepit pro ferenda iniqua sententia, restituere debet ante et post alias impletum opus ex quasi contractu, uti patebit ex Tabula sequenti.*

TABULA CXXI.

DE ALIIS RADICIBUS RESTITUTIONIS, SCILICET EX INJUSTA DAMNIFICATIONE, EX CONTRACTU ET EX QUASI CONTRACTU.

Restitutio-
nis radices re-
liquæ sunt

III. Damnificatio
injusta, quæ
fit vel

1. Positive, destruendo videlicet, vel deteriorando rem alterius sive directe, sive indirecte, ponendo videlicet causam, aut eam non amovendo ex quo prævidetur secuturum damnum proximi, et vi hujus adest obligatio restituendi domino valorem rei vel correspondentem tempore illi, quo res destructa, aut deteriorata est, si statim post damnificationem fiat restitutio, vel correspondentem tempori futuro, quem habuisset apud dominum, si res illa non fuisset destructa, pro casu quo restitutio fieret primo tempore futuro, quo res destructa plus valeret si apud dominum existeret.

2. Negative im-
pediendo vi-
delicet proxi-
mum a conse-
cutione alicu-
jus boni, quod
si

- 1. Impediatur a consecutione boni debiti ex justitia commutativa, seu ad quod quis habuit jam jus perfectum, seu in re, v. g., a consequendo beneficio sibi jam collato et confirmato, a consequenda donatione mortis causa facta, etc. totum fere damnum compensandum est, reddendo videlicet vel ipsum beneficium, hæreditatem, etc. aut ejus valorem, detracta tamen æstimatione possessionis nondum habitæ et id procedit, etsi solis precibus, suasionibus, sine vi, vel dolo impediatur.
- 2. Impediatur a consecutione boni, ad quod quis habuit jus imperfectum et ad rem tantum, v. g., per legitimam electionem, vel præsentationem; tenetur solum ad æstimationem illius juris et spei consequendi illud bonum majoris vel minoris, prudentis, ac probi viri arbitrio.
- 3. Impediatur a consecutione boni, ad quod nullum quidem jus habuit, sed ex libera et determinata jam voluntate alterius conferendi, vi, dolo vel fraude; tenetur ad restitutionem secundum proportionem certitudinis, probabilitatis, vel spei habitæ illius boni consequendi, secus vero si absque ulla vi, dolo, vel fraude.

N. B. *Titulo damnificationis injustæ adest obligatio restituendi pro foro conscientie ante omnem judicis sententiam, solum supposita culpa theologica in damnificante.*

IV. Contractus
qui si cedat in
gratiam et uti-
litatem

- 1. Solius recipientis, uti est commodatum et præcarium, adest obligatio pro foro conscientie ante judicis sententiam solum ex culpa theologica gravi, post vero sententiam etiam ex culpa juridica, quantumvis levissima; loquendo cum exceptione precarii, utpote quod ex speciali juris dispositione obligat solum ex culpa lata juridica, quæ æquiparatur dolo.
- 2. Solius dantis, uti est depositum; adest obligatio pro foro conscientie ante sententiam judicis solum ex culpa theologica gravi: post sententiam vero ex culpa juridica solum lata, non vero levi, aut levissima.
- 3. Utriusque scilicet tam dantis, quam accipientis, ut emptio, venditio, locatio, etc. adest obligatio pro foro conscientie ante sententiam judicis solum ex culpa theologica gravi, post vero sententiam ex culpa etiam juridica lata et levi; secus vero levissima.

N. B. *Moæ dicta procedunt secluso speciali assecurationis pacto inito etiam casum et omnem etiam levissimam culpam præstandi.*

V. Quasi contractus, qui scilicet, ex una parte, vel communi reipublicæ, vel implicito tantum consensu perficiuntur, cujusmodi sunt officia tutoris, procuratoris, judicis, advocati, medici, chirurgi, professorum artium, nam hi attento præcise foro conscientie, non nisi ex culpa theologica gravi commissa in administratione suorum respective officiorum, licet intervenisset ex parte tutoris, etc. culpa juridica, etiam lata, ante sententiam judicis, post sententiam vero tenetur etiam ex culpa juridica lata, non vero levi, aut levissima, nisi pro casu, quo quis se ultro obtulisset ad exhibendam diligentiam exquisitissimam.

Circumstantie restitutionis his versibus comprehenduntur:
*Quis, quid restituat, quantum, cui, quomodo, quando,
Quo ordine, quove loco, quæ causa excuset iniquum,*

TABULA CXXII.

DE RESTITUTIONE FACIENDA A COOPERANTIBUS AD ALTERIUS DAMNIFICATIONEM.

Restitutio fieri debet a quovis, qui est causa efficax damni alterius physica, vel moralis, sive concurrat

- I. Positive, quo modo concurrere censetur
1. Jubens, seu mandans proximi damnificationem, qui tamen si mandatum suum ante executionem verbo, scripto, vel nuncio retractet, aut revocet revocatione, quæ perveniat ad notitiam mandatarii, liber est ab obligatione restituendi et aliis poenis, licet mandatarius nihilominus damnum inferat, imo etsi mandans ratum postea habeat factum ab altero. Quod si quis non valeret amplius mandatum revocare, teneretur admonere alterum, ut sibi caveat, saltem extra casum, quo id faciendo majus damnum sibi esset timendum, quam sit illud, quod incurrendum esset ex mandato dato. Si mandatarius exequendo sponte, ad libere mandatum patiatur damnum, v. g., privetur bonis suis, ad exilium mittatur, occidatur, mandans ad nihil tenetur; bene vero si mandans sit superior et mandatum det subdito.
 2. Consulens, vel suadens injustam proximi damnificationem, quando in consilio dando intercessit culpa theologica, tenetur solus damnum suo consilio secutum resarcire, pro casu quo executor bona fide processisset; si vero exequens sciens injustum esse consilium, hoc exequatur, ipse primo loco tenetur. Si consulens sincere animo et efficaci eloquio conetur retrahere alterum, cui dedit consilium, in tali casu non teneretur ad refusionem damni illati *juxta probabiliorum*, quidquid aliqui contrarium sentiant. Si vero in consilio dando non intercessisset culpa, sed bona fide datum fuisset, et ex consilio dato damnum secutum fuisset, non adesset obligatio restituendi, juxta regulam illam 62 juris in-6, *nullus ex consilio, dummodo non fraudulentum fuerit, obligatur*.
 - * Excipe illos, qui ex officio et professione tenentur dare consilium, inter quos etiam veniunt confessarii, qui interrogati a poenitentibus circa obligationem restitutionem negant, vel dissimulant supposito quod id faciant culpabiliter.
 3. Consentens, quo nomine venit, qui suo suffragio, favore et approbatione externa movet, et efficaciter determinat ad inferendum alteri damnum, qui si ex officio teneatur non consentire et impedire possit, tenetur ad restitutionem damni suo consensu illati, saltem extra casum, quo præciso suo suffragio damnum secutum fuisset, uti contingeret, si major pars consentientium, seu suffragantium staret, vel stetisset pro parte damnificantium.
 4. Palpans, seu palpator, quo nomine venit, qui alterum excitat efficaciter ad damnum inferendum tertio, sive adulando, laudando, exprobando alterius ignaviam, vecordiam, pusillanimitatem, etc. etsi hoc faciens directe non intenderet alterius damnificationem, dummodo præviderit, aut prævidere potuerit, eam sequi posse ex iniqua hac agendi ratione.
 5. Recursum præbens, quo nomine venit, qui custodit, defendit damnificantes in ordine ad damnum inferendum, aut illatum non compensandum, cujusmodi sunt 1 advocatus et quivis alius causæ manifestæ patrociniū aperte, vel occulte ferens: secus vero defensens in judicio furem in iis, in quibus potest seipsam defendere, ut si crimen esset occultum, vel non semiplene probatum, etc. 2 caupones vel alii, qui filios-familias, contra parentum voluntatem, domo excipiunt ad prodigendas pecunias profectitias computationibus, lusibus, etc. 3 receptor furis, quatenus formaliter fur est, vel detentor rei alienæ, videlicet expressa, vel tacita intentione, ac in ordine ad commodius et securius furandum, aut res furtivas deponendas, vel detinendas: secus vero si receptio fiat post damnum illatum titulo charitatis, vel amicitiae, ne fur capiatur, dummodo restitutionem non impediatur, seu promoveatur. 4 Accipiens rem furtivam celandi causa.
- II. Negative, quales censentur concurrere
6. Participans { In ipsa re injuste ablata, vel detenta sine relatione ad alios ad idem damnum inferendum concurrentes, tenetur pro rata sua, non vero in solidum.
In actione injusta damnificante alterum, qualis censetur ille, qui quocumque auxilio, vel consilio præstito alteri ad damnum inferendum formaliter cooperatur, tenetur in solidum, nisi ex metu mortis, vel alterius gravis mali id faciat per actionem de se indifferentem.
 7. Mutus, seu ille, qui cum posset et deberet verbo, vel signo, non impedit, scilicet non loquitur, non prohibet, non clamat, non scribit, vel monet ante damnum factum ad illud impediendum.
 8. Non obstans, seu ille, qui cum possit et debeat ipso facto, non impedit, scilicet non defendit, non repellit, non custodit, aut alia ratione non avertit damnum, cum de facto infertur.
 9. Non manifestans, seu ille, qui post damnum jam illatum non revelat damnificantem, vel non admonet damnificatum in ordine ad damni illati compensationem, vel rei ablatæ recuperationem.
 - * Præfati sequentibus versibus comprehenduntur.

*Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.*

- N. B. I. Prædicti, sive positive, sive negative cooperantes, ut censeantur obligati ad restitutionem, debet constare, quod efficaciter inflexerint in secutum damnum, quod censetur, quando ex tali causa, v. g., jussione, consilio, etc. alter vere movetur ad inferendum damnum et sine iis non fuisset causatum; quod si dubitetur, num concurrans ad damnum illatum fuerit causa efficax, seu vere inflexerit; judicandum vere inflexisse, si certus sit de mandato, consilio dato et damno secuto, licet quidam velint, solum pro rata dubii restitutionem faciendam.
2. Si præcisa cooperatione, v. g., præciso mandato, consilio, etc. dato ad damnificandum proximum, damnum illud illatum fuisset ab altero, cui datum fuit mandatum, consilium, etc. in hoc casu aliqui volunt obligari, id non obstante, ad restitutionem, quamvis negent alii antiquiores et primæ classis theologi, uti refert Billuart., fol. 288, n. 7, quibus videtur sat clare favere D. Thomas, tum in 4, distinct. 15, quæst. 1, art. 5, in solut. ad quæstiunc. 3, tum 2, 2, quæst. 62, art. 7.

TABULA CXXIII.

DE ORDINE, QUO TENENTUR RESTITUERE COOPERANTES AD DAMNIFICATIONEM.

Ordo restitutionis a cooperantibus, vel concurrentibus, damni proximi servandus, id est

I. Inter cooperantes, vel concurrentes positive

1. Sine relatione ad alios eidem damnificantes, tenentur pro rata, seu pro sua parte, cum non sint causa totius damni; si vero cooperentur cum relatione ad alios, videlicet cum communi consensu, conspiratione et opera, quivis tenetur ad restitutionem in solidum, seu totum damnum illatum compensare.
2. Ad rem aliquam auferendam, tenetur primo loco restituere ille, qui rem alienam apud se habet, sive in re, sive in æquivalenti, seu valorem illius, pro casu, quo res ablata fuisset consumpta et eo restituente alii cooperantes ad nihil tenentur, nisi aliquis eorum de re ablata participasset.
3. Cum relatione ad alios ad solam damnificationem proximi, prius tenentur illi, qui *positive* cooperati sunt ad damnum, deinde qui *negative*.
4. Æqualiter ad damni illationem; uti contingeret, si plures adfuissent mandantes, vel consulentes damnum proximi, tunc æqualiter restituere debent, uno autem deficiente, cæteri tenentur in solidum, quia moraliter totum damnum a singulis infertur: hinc si plures auferant trabem, vel cistam, quam quilibet per se auferre non potest, singuli tenentur ad restitutionem totius trabis et contenti in cista, etiam pro casu quo ignoraretur, vel dubitaretur, num reliqui satisfecerint, vel satisfacturi sint, *juxta probabiliorum et viorem* et uni totum refundente, cæteri partem suam refundere debent.
5. Inæqualiter, uno videlicet mandante, altero consulente, tertio exequire, primo loco tenetur mandans *ex D. Thoma, 2, 2, quæst. 62, art. 7, ad 2*, præsertim vero si mandans sit præditus auctoritate, cui nimirum exequire aliquo modo subjiciatur, ut dominus respectu servi, et hoc restituente ad nihil tenetur executor et si exequire restituat, tenetur ei restituere mandans, qui si non refundat, ad nihil tenentur reliqui, sive positive, sive negative concurrentes.
6. Inæqualiter ad damnum proximi inferendum, tenetur secundo loco ad restitutionem damni illati executor, qui auctoritate et nomine mandantis agit, et consequenter ante consulentem, consentientem, etc. et quidem in solidum et eo refundente cæteri cooperantes ad nihil tenentur; si tamen quis bona fide secutus consilium datum a consiliario principum, avvocato, jurisperito, confessario damnum intulisset, v. g., contractum iniquum celebrasset, executor immunis esset a restitutione et solus consulens esset obligatus, supposito tamen quod culpabiliter errasset in dando consilio.
7. Ut reliquæ causæ, id est consulens, consentiens, palpo, etc. ad damnificationem nullus est ordo; sed omnes tenentur æque primario, ita tamen ut alii ad plus, alii ad minus teneantur pro ratione influxus, adeoque execute non restituente, reliqui positive concurrentes, videlicet consulens, consentiens, etc. tenentur ad restitutionem et restituente consulente, vel consentiente, aut palpone, tenetur ei refundere exequire.

II. Inter negative solum concurrentes

1. Ad damnificationem (qui solum tenentur ad restitutionem in defectu causarum positive concurrentium:) nullus ordo admittitur juxta communem, licet quidam velint, quod mutus et nonobstans teneatur ad totum ante non manifestantem.
2. Illi omnes et soli non impediens damnum alterius, tenetur ad damni secuti recompensationem in defectu positive concurrentium, qui ex justitia, scilicet ex officio, vel contractu, aut quasi contractu erant obligati impedire, ut sunt magistratus, senatores, consilarii, advocati, medici, custodes, administratores, curatores, testes falsum deponentes cum damno tertii. Famuli, omnesque mercede conducti ad res alienas custodiendas, vel procurandam alterius indemnitate et neglexerunt culpa gravi theologica interveniente; non autem illos, qui solum ex charitate tenebantur, etsi ex pura malitia, odio, vel vindicta non impedirent *ex D. Thoma*, et hinc plures doctores eximunt ab obligatione restituendi confessarium non poenitentem de obligatione restitutionis ex quacumque causa, negligentia, oblivione, ignorantia, verecundia, metu, vel etiam malitia, sive ex justitia, uti parochi, sive ex charitate, uti alii confessarii, alii tamen utrosque volunt obligari ad restitutionem, supposita culpa gravi theologica in confessario non monente.

N. B. *Dammum passo remittente obligationem principali, vel obligato primo loco, cæteri omnes liberari: si vero remittat illi, qui secundo loco obligatur, liberantur omnes, excepto primo; si remittat uni æqualiter obligato, cæteri omnes ejusdem ordinis et etiam inferiores liberantur a restitutione partis, quam ille deberet restituere, non vero suæ partis et hinc si tres æqualiter tenerentur restituere 30 florenos et dominus remittat uni, cæteri duo adhuc tenerentur restituere 20.*

TABULA CXXIV.

DE ORDINE SERVANDO IN RESTITUTIONE FACIENDA PROPTER DEBITA CONTRACTA.

I. In genere, si est omnibus solvendo præferri debent debita

1. Certa incertis *juxta communem*, quamvis aliqui probabilius judicent, quod nullam præferentiam habeant debita certa præ incertis, quod extra dubium esset, si res debita creditori incerto extaret in propria specie apud iniquum possessorem, quæ si vero domino restitui non posset, utpote ignoto, pauperibus, vel ecclesiæ restituenda est et non creditoribus aliis certis.
2. Certa, quocumque titulo contracta solvenda sunt nullo servato ordine, si debitor sit solvendo, dummodo omnibus creditoribus solvatur quod eorum est, supposito autem, quod debitor non sit omnibus solvendo. Antè omnia debita realia, ut si res aliena apud debitorem existat, cujus dominium non acquisivit debitor, quocumque modo existat sive juste, ut titulo commodati, depositi, etc. sive injuste, ut furto, debet restitui domino, postpositis omnibus aliis creditoribus, et hinc res empta et tradita non soluto pretio, nec assecurato per pignus, fidejussionem, vel saltem promissionem emptoris, debet integra restitui venditori præ aliis creditoribus; si tamen pretium nondum solutum fuisset, attamen assecuratum sive per pignus, sive per fidejussorem, imò, juxta probabiliorum, etiam per nudam promissionem factam venditori ab emptore, tunc venditor nullum jus præferentiam habet, et ideo talis res existens apud emptorem cum aliis ejusdem debitoris bonis confundi et omnibus creditoribus pro rata satisfieri debet.
3. Contracta sive ex delicto sive ex contractu oneroso prius solvi debent, quam contracta ex contractu gratuito, v. g., promissione, donatione: unde si quis alteri aliquid deberet titulo donationis, promissionis, legati, alteri vero titulo oneroso emptionis, commodati, etc. huic prius integre satisfacere deberet.
4. Contracta ex delicto et ex contractu oneroso nullam admittunt præferentiam, *juxta probabiliorum*; sed ea æque ordine prima restituenda sunt pro rata, quidquid in contrarium velint aliqui, preferenda, quæ ex delicto; aliqui quæ contracta sunt ex contractu oneroso. *Iuxta* quo sequitur, quod si quis uni ratione furti, alteri teneatur ratione empti, utriusque pro rata æque primo satisfacere debeat.

In restitutione facienda ab eo, qui pluribus debitis est gravatus

II. In specie, si non est omnibus solvendo præferri debent

1. Primo loco debita privilegiata, qualia sunt expensæ necessariæ, ac moderatæ funerum pro marito, uxore, prole, vel alio, quem sepelire tenetur debitor; item expensæ factæ pro conficiendo et aperiendo testamento, pro conficiendo inventario, pro medicis, chirurgis, pharmacopolis; item plerisque in locis, mercedes servitorum et operariorum ad necessarium usum conductorum, hæc enim debita reliquis omnibus secundum æquitatis rationem præferuntur.
2. Secundo loco debita hypothecata sive expressæ, sive tacite, sive generaliter, sive specialiter et inter plures creditores hypothecarios habens hypothecam expressam præferuntur habenti solum tacitam: habens generalem præferuntur habenti tantum particularem: et inter plures habentes omnino similem hypothecam præferuntur prior posteriori: imò aliqui volunt, inter creditores hypothecarios, qualiscumque sit hypotheca, solum habendam esse rationem prioritatis temporis, loquendo cum exceptione quorundam casuum in jure civili expressorum, inter quos venit uxor, et ejus descendentes quoad dotem perceptam a marito, quæ vi hypothecæ generalis præferri debet omnibus aliis creditoribus hypothecariis, non autem creditoribus habentibus anteriorem hypothecam specialem et expressam ad matrimonium contractum et stipulationem factam a marito.
3. Tertio loco creditores simplices, seu chirographarii, qui neque sunt privilegiati, neque hypothecarii, inter quos servandus est ordo prioris et posterioris, adeo quod prius sint solvenda debita tempore priora, quam debita tempore posteriora juxta regulam illam 54 in juris in 6, *qui prior est tempore, potior est jure*, quamvis aliqui velint, nullum ordinem servandum esse ratione prioritatis debiti, sed omnibus indiscriminatim solvendum esse pro rata secundum proportionem debitorum et facultatem debitoris.
4. Creditores simplices pauperes, qui gaudent prælatione solutionis ad creditores divites, in solo casu, quo illi premerentur extrema, vel gravi necessitate, quidquid aliqui contrarium sentiant.
5. Inter creditores simplices sunt, qui prius petunt, quod si unus prius petat in judicio et obtineat in sui favorem sententiam, omnes concedunt, talem præferendum esse: si vero solum privatim petat, seu extra judicium, communior et probabilior tenet, talem etiam præferri posse, quamvis aliqui negent; quod si debitor alicui creditori, licet non petenti, totum debitum solveret et per hoc redderetur impotens aliis æqualibus creditoribus solvendi, peccaret contra justitiam, cujus etiam reus esset, pro casu, quo debitor admoneret creditorem ut petat sive in, sive extra judicium debitum, quidquid aliqui, in hoc quoque casu extendant privilegium a jure concessum vigilantibus, ac petentibus.

N. B. 1. *Plures creditores, si unus percipiat a debitore totum, seclusa dicta prævia petitione; cum præjudicio cæterorum creditorum privilegiorum et creditor percipiens totum, sciat, aliis privilegiatis per hoc fieri injuriam, tenetur creditor ille ad restitutionem ante judicis sententiam; imò ad id tenetur, etsi alii creditores essent omnino pares, seu non haberent jus prioritatis juxta probabiliorum, quidquid aliqui pro hoc posteriori casu contrarium sentiant.*

2. *Leges civiles et canonice præscribentes ordinem mox dictum servandum in debitorum solutione, quidam volunt obligare solum pro foro externo, alii tamen volunt obligare etiam in conscientia ante omnem judicis sententiam.*

TABULA CXV.

DE TEMPORE ET MODO, QUO FACIENDA EST RESTITUTIO DEBITORUM.

Restitutio
facienda

I. Tempore

1. Statim loquendo de restitutione debitorum ex delicto contractuum, quod si statim commode fieri non possit, debet peti dilatio ab eo, qui potest usum rei concedere *ex D. Thoma*, 2, 2, *quest. 62, art. 8, in corp. ly* tamen *statim* quoad externam solutionem accipi debet moraliter, id est quamprimum moraliter et commode quis restituere potest.
2. Non restituens alienum, data opportunitate, continuo et singulis momentis peccat, qui tamen non plura numero distincta peccata committit, seu unum duntaxat continuatum, quod æquivalet multis, nisi propositum primum non restituendi fuisset moraliter interruptum, propter dicta in Tab. X; si tamen differatur ad unam, vel alteram diem, non videtur excedere culpam venialem.
3. Præfixo in contractu (si sermo sit de restitutione debitorum ex contractu, v. g., mutuo, locato, etc.) tempore impleto adest obligatio, seclusa etiam prævia monitione, ad inducendam tamen obligationem gravem et culpam mortalem ratione dilationis attendi, vel maxime, debet, an talis mora, vel dilatio sit damnosa notabiliter creditori.
4. Si nullum in contractu præfixum sit tempus, obligatur debitor quamprimum creditor congruo tempore juxta suam necessitatem, vel utilitatem, aut communem consuetudinem, debitum suum exegerit.

5. Vi cuius

1. Differens culpabiliter solutionem debiti ex contractu, culpa videlicet theologica gravi intercedente, tenetur compensare omne interesse, seu lucrum cessans et damnum emergens. Hinc culpabiliter non solventes mercatoribus, v. g., merces emptas opificibus operas factas, tenentur ad lucrum et damnum, quod inde eis cessat, vel emergit; secus vero si nulla intercessit culpa theologica gravis, vel non nisi levis, sed id factum fuisset ex impotentia, vel difficultate solvendi, vel ex ignorantia, aut oblivione inculpabili, aut etiam, quia debitor bona fide putavit creditorem non esse graviter invitum ad modicam talem dilationem.
2. Potens commode solvere simul totum debitum, sive ex re accepta, sive ex contractu, non satisfacit suæ obligationi restituendo successive per partes et persistens in hac prava voluntate nequit a confessario absolvi.

II. Loco

1. Restitutio rei alienæ bona fide acceptæ restitui debet in loco, ubi eam possidet, nec debet transmitti ad dominum absentem, sed hic sciscitandus, quid velit fieri de re sua: alias si præcisa hac sciscitatione debitor transmitteret rem illam ad dominum, se exponeret periculo amittendi rem et expensas.
2. Si restitutio facienda sit a possessore malæ fidei titulo injustæ acceptionis, detentionis, aut damnificationis, fieri debet expensis debitoris in loco, in quo eam possedisset dominus, si ablata non fuisset; quod verum est, etsi expensæ pro transmittendis rebus injuste acceptis ad dominum multum crescerent; excipe casum, quo expensæ faciendæ longe superarent rei ablatæ, vel damnificatæ valorem, nam in hoc casu posset differri saltem ad tempus, quo minori dispendio fieri posset; ita exigente æquitate naturali, et interim res tuto loco deponi et domino significari; *ex D. Thoma*, 2, 2, *quest. 62, art. 5, ad 3.*
3. Debitor ex contractu debet restituere rem in loco, de quo expresse, vel tacite inter partes conventum est; et si translatione opus est, fieri debet expensis debitoris, etsi res eadem specie, v. g., hic equus commodatus restituendus esset.
4. Si restitutio rei alienæ determinatæ in individuo, quocumque titulo existentis apud debitorem, restituitur, sive per nuncium missum a domino rei, sive per nuncium alias judicatum fidelem, assumptum a debitore cum facultate facta a domino ipsum obligandi ad præciturum et res illa sive casu, sive culpa nuncii pereat, perit domino: secus debitori, si hic fuit in culpa.
5. Si restitutio rei determinatæ in aliquo genere, v. g., centum floreni, tot modii frumenti ex mutuo, vel emptione restituendi sunt et res illa sive malitia electæ personæ, licet alias fidelis, sive quocumque casu, non perveniat ad creditorem, debitori perit, isque denuo restituere tenetur; et in omni jure et foro obligatus manet.
6. Si restitutio facienda sit rei debitæ titulo injustæ acceptionis, detentionis, vel damnificationis et fiat per manus, etiam fidelissimæ personæ, v. g., confessarii: (dummodo non fuerit persona electa ab ipso creditore, vel relicta in libertate debitoris eligenda:) in tali casu, si non perveniat ad manus creditoris quocumque de causa, etiam casu, perit ipsi debitori, saltem extra casum, quo ad evitandam infamiam restitutio fieri non posset, nisi per confessarium, uti non raro contingit et fiat per confessarium minime suspectum.

TABULA CXXVI.

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A RESTITUTIONE BONORUM FORTUNÆ.

- I. Impotentia non solum physica, quando scilicet aliquis pro tunc non habet, unde solvat, vel restituat, sed etiam moralis, quando non posset fieri restitutio, nisi cura suo notabili et majori detrimento, quam quod patitur creditor ex dilatione restitutionis: quod si negata solutione creditor deberet incurrere simile damnum, vel detrimentum, debitor teneretur restituere; impotens restituere in proprio genere bonorum non tenetur restituere in alio genere; præsertim superiore et hinc nemo tenetur restituere bona fortunæ proximo debita cum proprio damno animæ, famæ, vel libertatis.
- II. Necessitas propria quoties restitutio fieri non potest absque damno vel periculo
- Salutis, seu animæ, ut si debitor ablatis omnibus per restitutionem lapsurus esset in desperationem, aut mediis illicitis sustentationem quæsiturus.
 - Corporis, seu vitæ, ut si debitor facta restitutione, fame perire deberet, aut defectu medicinæ comparandæ morbo absumendus, vitam misere toleraturus esset.
 - Famæ, vel libertatis amittendæ, ut si debitor restituere nequeat, nisi se ipsum vendendo pretium comparet, aut veniat in suspicionem occulti criminis, indeque diffamandus, aut forte capiendus.
 - Status sui honesti et juste acquisiti mutationis totalis, ut si homo nobilis dimisso omni famulatio, dividendita omni suppellectili, domo, equis, etc deberet aliis servire, artem mechanicam, aliudve officium statui suo indecorum exercere; secus vero si solum deberet diminueri statum suum, aut etiam totaliter mutare statum injuste acquisitum.
 - Incurrendi gravioris damnum, quam sit damnum creditoris, quæ omnia reducuntur ad impotentiam physicam, vel moralem.
- III. Cessio bonorum facta creditoribus a debitore imminente omnia debita solvere, vi cuius pro foro
- Conscientiæ non deobligatur quis simpliciter, sed tantum secundum quid, et quatenus sua impotentia inculpabiliter se extendit et ideo redeunte meliori fortuna, reliquum restituere obligatus manet, et consequenter ad laborandum et acquirendum unde solvat integre: et licet pro eodem foro posset sibi occultare necessaria ad suam honestam sustentationem spectata conditione sui status, iniquissima tamen est praxis eorum, qui cessuri bonis, prius pretiosiora seponunt et occultant.
 - Externo deobligatur ex dispositione legis gravatus debitis, non quidem ex delicto contractis, (quidquid aliqui admittant) sed ex contractu, seu respectu illius debitoris, quem licet honeste viventem, aut licite negotiantem sine sua culpa, adversa fortuna depressit, talis cedens bonis suis, nec potest propter debita coram iudice conveniri, nec carceri tradi, et si traditus fuisset debet dimitti et si post cessionem aliquid modicum ad decentiam status necessarium acquisiverit, non posset iterum a prioribus creditoribus conveniri, ut hæc ejus pauca bona vendantur; bene vero si multa acquireret, v. g., hæreditate.
 - N. B. 1. *Imo uttento rigore juris, et consequenter spectato foro externo ex bonis acquisitis ante cessionem non relinquatur debitori congrua sustentatio, sed cogitur in foro externo omnibus omnino bonis cedere nihil penitus sibi retento.*
 - 2. *Cessio bonorum introducta a lege juxta probabiliorum non habet locum sive respectu debitoris ex delicto, uti insinuat, sed neque in contractu, qui sua culpa, v. g., ex crapula, prodigalitate, studiosa dissipatione, vita luxuriosa et hujusmodi factus est impotens: respectu enim talis debitoris locum habet illud: qui non habet in ære, luat in pelle.*
- IV. Remissio creditoris, ad quam requiritur
- Ut remissio seu condonatio fiat a potente condonare, qui scilicet habet rerum suarum actuale dominium, et liberam administrationem et ideo nulla est, si fiat a filio-familias, pupillo, religioso.
 - Ut lex non obstat, uti obstat respectu episcopi in visitatione recipientis aliquid ultra sumptus necessarios ad victum, iudicis delegati aliquid accipientis a partibus præter exculenta et poculenta, canonici non interessentis horis canonicis in ordine ad recipiendas distributiones.
 - Et remissio debiti sit legitima, seu facta libere, sine vi, vel fraude: et ideo nulla est metu, vel fraude extorta, sicut nec si facta esset, quia debitor se finxit impotentem, et longe pauperiorem, quam sit: et hinc componentes cum creditoribus prætextu indigentia, ut partem remittant, qui alias plus solvere possent, non sunt securi in conscientia.
 - Subsistit facta sive expresse, sive tacite, ut si instrumentum creditor laceret, aut reddat debitori.
- V. Compensatio sive facta sibi ipsi pro casu, quo creditor ipse vicissim debitori aliquid deberet juxta dicta in Tabula LXXVI, sive facta a debitore ipsi creditori per æquivalens aliunde collatum vel tantundem donando, legando, officium aliquod tanti valoris procurando, aliudve beneficium exhibendo, supposita in debitore intentione pro ejusmodi satisfaciendi debito suo.
- VI. Interitus rei in specie debita sine culpa et mora debitoris, imo licet etiam intercessisset mora culpabilis pro casu, quo eadem res eodem modo apud dominum periisset, uti contingere solet in universali incendio.
- VII. Compositio cum summo pontifice, quæ solum locum habet in debitis incertis, seu dum creditores sunt incerti, etsi dicatur, quod restitutio debitorum incertorum de jure naturæ fieri debeat ad causas pias et hinc Paulus III, *constit. cupientes, edita an. 1542, die 21 martii, in Bull. cherub., fol. 666*, concessit judæis, aliisque infidelibus conversis, retentionem bonorum, filiisque familias legitimam, imo et bona illicito quæstu quæsitæ, v. g., usura, quando personæ, quibus restitui deberent, sunt ignotæ, posse ipsis applicari, quod et confirmatum legitur a Clemente XI, *constit. præpagandæ, an. 1704, apud Ferraris, verb. hæbræus, fol. 280*. Si vero certi essent creditores, non habet locum dicta compositio, prout expresse declararunt dicti pontifices.
- VIII. Ingressus in religionem, si ingrediens nec in re, nec in spe habeat, unde solvere possit, hoc est, si nihil habet, nec acquirere possit manendo in seculo: si vero manens in seculo et longo tempore posset satisfacere, non posset licite ingredi, quamvis plures, cum D. Thoma 2, 2, *quæst. 189, art. 6, ad 3*, et D. Antonino, velint, statim posse ingredi, supposita cessione bonorum, licet manendo in seculo posset lucrari et creditoribus satisfacere; si tamen intra breve tempus, v. g., intra unum, vel alterum annum, vel mensem posset satisfacere, neutiquam posset ingredi religionem; ingressus autem semel religionem gravatus debiti licite, vel illicite, professio in ea emissa est valida ex decreto Clementis VIII, nec tenetur sive ipse in religione dare operam satisfaciendi, sive monasterium ejus debita solvere, extra casum, quo in susceptione candidati, aut ante professionem monasterium sese obligasset satisfacere pro debitis a candidato contractis.

Causæ excusantes a restitutione bonorum fortunæ sunt sequentes:

TABULA CXXVII.

DE NUMERO, VALORE, LICEITATE ET EFFECTIBUS SACRAMENTORUM NOVÆ LEGIS.

- 185
- I. Numerus est septenarius, scilicet
1. Baptismus, cujus finis est tollere originale.
 2. Confirmatio cujus finis est reddere homines constantes in professione Fidei.
 3. Eucharistia, cujus finis est nutrire, ac confortare animam per modum cibi et potus spiritualis.
 4. Pœnitentia, cujus finis est delere peccata personalia.
 5. Extrema-Uncio, cujus finis est tollere reliquias peccatorum.
 6. Ordo, cujus finis est confectio Eucharistiæ.
 7. Matrimonium, cujus finis est propagatio generis humani et sedatio concupiscentiæ.
- Baptismus et Pœnitentia dicuntur sacramenta mortuorum, reliqua quinque vivorum.
- II. Valor dependet a
1. Materia tum remota, quæ sunt res, ut aqua, panis, etc. tum proxima, quæ sunt actiones, v. g., ablutio, unctio, etc. et forma, quæ sunt verba formaliter talia, tanquam partes intrinsecæ constitutive, loquendo de sacramentis in usu consistentibus, et consequenter (cum exceptione Eucharistiæ, saltem in facto esse consideratæ): et licet solum mutatio substantialis, non vero accidentalis materiæ et formæ irriter sacramentum; attamen si mutatio accidentalis fieret sive ex contemptu, sive ad inducendum usum contrarium ritui ecclesiæ, vel cum scandalo, aut periculo errandi circa substantialia, procul dubio esset peccatum mortale, quibus seclusis mutatio solum accidentalis ob levitatem materiæ est solum culpa venialis. Nequit tamen extra necessitatem administrari sacramentum cum materia, vel forma dubia; imo nec in necessitate, loquendo cum exceptione sacramentorum baptismi et pœnitentiæ.
 2. Ministri intentione non solum materiali faciendi actionem et cæremoniam externam, sed et formali conficiendi sacramentum, seu rem sacram, saltem generali et confusa, quam censetur habere, qui ponendo actionem externam volunt facere, quod facit ecclesia, vel quod faciunt ministri christiani, aut quod Christus instituit; quæ tamen non debet necessario esse actualis, sed sufficit, ut sit virtualis, minime tamen habitualis, saltem respectu sex priorum, et multò minùs solum interpretativa, vel conditionata de futuro.
 3. Subjecti suscipientis sacramenta intentione, si sermo sit de adultis usum rationis habentibus suscipientibus alia, præter eucharistiam, quæ per se loquendo sufficit, ut sit virtualis, minime tamen interpretativa.
- N. B. *Non vitatur sacramentum, si cum errore solum interno forma consueta proferatur, ut expressè inquit D. Augustinus, lib. 4 de Baptism., c. 15. Hinc ab ecclesia baptismus arianorum admissus est, quamvis hi credant, quod Filius et Spiritus Sanctus sint creaturæ; dummodo habeant intentionem faciendi quod Christus instituit et merito: nam formæ mutatio non contingit ex privato cujusque arbitrio, seu ex communi usu hominumque dispositione.*
- III. Liceitas exigit statum gratiæ tum in ministro ex officio, seu solemnitate, id est speciali consecratione ad conficienda sacramenta deputato; secus vero necessitatis, qualis etiam reputatur sacerdos in necessitate administrans sacramenta ex D. Thoma, 3 part., quæst. 64, art. 6 in corp., tum in subjecto ea suscipiente juxta dicenda in sequenti Tabula.
- IV. Effectus respectu
1. Omnium, est causare in suscipiente non ponente obicem gratiam sanctificantem ex opere operato, seu ex vi, et efficacia ipsius operis externi sacramentalis à Christo Domino instituti, ita tamen, ut specie diversa in æqualem conferant gratiam, licet æqualiter dispositis; imo idem omnino sacramentum inæqualiter dispositis inæqualem confert gratiam, et quidem ex opere operato, quia major illa dispositio se tenens ex parte suscipientis non habet rationem causæ, sed solum conditionis.
 2. Mortuorum, est causare primo, et per se primam gratiam, secundario et per accidens secundum, seu augmentum gratiæ.
 3. Vivorum quorum est per se causare secundam gratiam; seu augmentum, per accidens vero etiam primam in casibus; videlicet
 1. Putans bona fide se esse in gratia, eo quod facto diligenti examine nullius peccati mortalis recordetur, accedit ad eucharistiam.
 2. Consciens sibi peccati mortalis non habens copiam confessarii accedit ad sacramentum aliquid vivorum cum actu doloris, quem putat esse veram et perfectam contritionem, qui tamen revera talis non est.
 3. Cum sola attritione supernaturali de peccatis confessus, sed ex malitia sacerdotis non absolutus, prudenter tamen existimans se esse absolutum et consequenter contritum, suscipit aliquid sacramentum vivorum.
 4. Omnium, est causare præterea gratiam sacramentalem consistentem in jure quodam ad specialia auxilia suo tempore, et loco percipienda pro exequendis actionibus sacramentalibus necessaria, v. g., in eucharistia ad actus charitatis et devotionis, quibus anima spiritualiter nutritur, quod jus amittitur ab eo, qui per peccatum mortale excidit a gratia sanctificante.
 5. Trium, scilicet baptismi, confirmationis, et ordinis, est insuper imprimere characterem spirituales et indelebilem, saltem in hac vita (quidquid sit: an remaneat in altera vita): in animarum aliquid suscipientis et hinc iterari non possunt.
- V. Necessitas: baptismus est omnibus omnino necessarius necessitate medii in re, vel saltem in voto: pœnitentia est necessaria necessitate medii in re, vel saltem in voto lapsis in peccatum mortale post baptismum. Reliqua quinque sunt necessaria necessitate præcepti affirmativi tempore, circumstantiis determinatis obligantis.
- VI. Obex respectu gratiæ positivus est peccatum mortale cognitum, volitum, et positive non retractatum; negativus obex est idem invincibiliter ignoratum, quorum primus ablatum per contritionem, vel attritionem cum sacramento, secundus vero per attritionem, relinquit baptismum vim reviviscendi; secus vero aliis sacramentis, saltem in ordine ad producendam gratiam habitalem, quamvis aliqui velint, attribuendam etiam talem vim sacramentis ordinis, et extremæ-unctionis, imo et matrimonio, non vero eucharistiæ et pœnitentiæ.
- N. B. 1. *Sacramenta licite peti nequeunt a malo ministro sive ex officio, sive exposito, sive parato, dum ab alio meliori peti possunt, nisi urgeat aliqua necessitas: imo juxta aliquos (etiam aliqua utilitas spiritualis, v. g., lucrandi indulgentias) urgente tamen mortis periculo possunt peti etiam a non parato, licet esset excommunicatus non toleratus.*
2. *Nequeunt sacramenta administrari sub conditione, exceptis que iterari non possunt. Hinc aliqui condemnant praxim absolventium sub conditione, extra casum, quo homo subita vi morbi opprimatur, quamvis plures alii affirmant.*
- Sacramentum novæ legis est signum sensibile gratiæ invisibilis ad nostram justificationem divinitus institutum, cuius

TABULA CXXVIII.

DE INSTITUTORE, MINISTRO ET SUBJECTO SACRAMENTORUM NOVÆ LEGIS IN GENERE.

Sacramen-
torum novæ
legis

I. Institutior

1. Potestate auctoritatis est solus Deus, cum solus potuerit eligere signum sensibile, eique tribuere vim significandi et causandi gratiam.
2. Potestate commissa et delegata est Christus ut homo, utpote qui habuit potestatem et quidem excellentiæ propter unionem hypostaticam a Deo acceptam, eligendi signa sensibilia, eisque annexendi gratiam, quam promeruit.
3. Hac igitur potestate omnia sacramenta novæ legis sunt instituta a Christo Domino, prout fides docet, et quidem immediate et *pense juxta communiorem.*

II. Minister

1. Primarius est Christus, ut homo, utpote cujus nomine administrantur sacramenta juxta illud Joannis IV, 33, *hic est qui baptizat.*
2. Secundarius ordinarius, seu secundum legem a Christo præscriptam, est solus homo viator ratione utens, utpote, qui nomine Christi conficit sacramenta.
3. Ex officio, seu *solemnitatis* dicitur, qui confert sacramenta speciali consecratione ad ea conficienda deputatus, qualis est sacerdos celebrans missam, absolvens a peccatis.
4. *Necessitatis* dicitur, qui sine tali consecratione et deputatione administrat sacramentum, ut qui vis viator in necessitate baptizans vel matrimonium contrahens.
5. Non quisvis homo viator potest esse sacramentorum novæ legis (loquendo cum exceptione baptismi et matrimonii), sed solus ille, qui in ecclesia ad hoc ordinatur.
6. Administrare tenentur sacramenta curam animarum habentes, ut parochi suis parochianis non solum in mortis periculo, etiam morbo contagioso laborantibus, sed quoties rationabiliter postulant parochiani et deficientibus parochis, alii privati sacerdotes, præsertim religiosi ex ordine mendicantium.
7. Conficiens sacramentum debet habere intentionem juxta dicta in priori Tabula, alias nullum conficit sacramentum.
8. Non requiritur ad valorem sacramenti ut sit fidelis: hinc infideles et hæretici possunt valide administrare sacramenta, modo ritum a Christo Domino præscriptum observent, *ita catholici omnes*; infideles quidem nondum baptizati, solum baptismum, hæretici tamen baptizati, episcopi, vel sacerdotes, licet notorii, degradati, suspensi, interdicti, publice denunciati, ac nominatim excommunicati, possunt valide cætera sacramenta conficere, loquendo saltem cum exceptione sacramenti penitentiae respectu excommunicati vitandi ex dicendis suo loco.
9. Non debet ad valorem sacramenti esse in statu gratiæ: hinc peccatores sive publici sive privati, valide conficiunt sacramenta; requiritur tamen in ministro ex officio ut licite administret sacramentum, secus vero in ministro necessitatis *juxta probabiliorem*, unde sive sacerdos, sive laicus in peccato mortali baptizans in necessitate non peccat mortaliter, quidquid aliqui contrarium sentiant respectu sacerdotis.
10. Ad conficiendum licite sacramentum eucharistiæ debet esse in statu gratiæ per sacramentalem confessionem procurato: imo juxta aliquos, etiam ad conficienda alia sacramenta, quamvis plures velint, quod alia licite confici possint præmissa perfecta contritione, etiam extra casum, quo deest copia confessarii.
11. Nequit administrare sacramenta peccatori publico, seu notorio notorietate sive juris, sive facti, alias gravissime peccat administrans, sive dein talis peccator publice, sive privatim petat: attamen occulto peccatori publice petenti administrari debent, si repelli nequeat absque ejus infamia; secus si occulte petat et notitiam peccati extra confessionem habeat.
12. Nequit ulla ex causa, etiam ad evadendam comminatum sibi mortem, simulate administrare sacramenta sine peccato gravi et quidem graviore, quam si in statu disgratiæ illa administraret, ob injuriam irrogandam sacramento *ex cap. de homine 7, de celebratione missarum et ex damnata propositione 29, ab Innocentio XI (*)*, nec non *ex rescripto sacræ congregationis S. Officii, an. 1625, ad epist. Arolibarensem, et Bened. XIV, const. quæ inc. postremo mense. Tom. 2, Bull. ejusd. 85, §. 20.*
13. Nequit sine gravi peccato mutare ritus et cæremonias præscriptas ab ecclesia in administratione sacramentorum *ex Tridentino, sess. 7, can. 13, et Benedict. XIV, constit. inter omnigenas, tom. 1, Bull. ejusd., fol. 134, §. 18 et 19.*

III. Subjectum

1. Capax est solus homo viator, non tamen omnis respectu omnium sacramentorum, nam femine non sunt capaces sacramenti ordinis, — infantes matrimonii — sani extremæ-unctionis — infideles non baptizati ullius sacramenti ante susceptionem baptismi.
2. Debet habere, si adultum, ad valorem intentionem positivam suscipiendi sacramentum.
3. Sufficit ad valorem sacramenti suscipiendi si habet intentionem sive actualem, sive virtuales, sive habituales, sive etiam interpretativam faciendi id, quod facit ecclesia; ad matrimonium tamen contrahendum requiritur intentio saltem virtualis, cum juxta probabiliorem ipsi contrahentes sint ministri.
4. Ad suscipienda cum fructu sacramenta mortuorum adultum gravatum peccati personalibus debet detestare peccata. Ad suscipienda vero cum fructu sacramenta vivorum requiritur in suscipiente status gratiæ procuratus vel per confessionem sacramentalem, si sermo sit de susceptione eucharistiæ, vel per contritionem perfectam, si sermo sit de aliis sacramentis vivorum; quamvis aliqui velint, etiam ad alia suscipienda præmittendam esse confessionem sacramentalem, dum adest copia confessarii, quod et ad id hortatur sponsos rituale Romanum antequam contrahant matrimonium.
5. Non potest petere sacramenta ab improbo ministro, dum certo constat de improbitate ipsius, seu quod sit, v. g., excommunicatus, suspensus, aut existat in peccato mortali, absque legitima causa, urgente tamen causa potest petere ea ab improbo ab ecclesia tolerato, in defectu tamen alterius sacerdotis: ab improbo tamen, non tolerato ab ecclesia, nequit petere extra extremam necessitatem, qua supposita potest petere non solum baptismum, prout communiter admittitur, sed etiam penitentiam *juxta probabiliorem.*

(*) P. D. *Urgens melius gravis est causa juxta sacramentorum administrationem simulandi.*

TABULA CXXIX.

DE INSTITUTIONE, NECESSITATE, OBLIGATIONE, MATERIA ET FORMA SACRAMENTI BAPTISMI.

- I. Institutus est immediate, et per se a Christo Domino, et quidem, juxta probabiliorem, ante passionem et mortem suam, et probabilius eo die, quo Christus Dominus in Jordane a Joanne baptizatus est.
- II. Necessarius est necessitate medii ad salutem in re, vel in voto, omnibus omnino hominibus, saltem extra casum martyrii.
- III. Obligatio suscipiendi baptismum non nisi post resurrectionem Christi, et legis evangelicæ promulgationem (quæ facta est in die Pentecostes) cœpit; sufficienter autem per totum orbem censetur facta promulgatio evangelii quadragésimo post Christi mortem anno ex *cardinale Gotti*.

- IV. Materia baptismi
- Remota
1. Certa extra necessitatem adhibenda sub mortali, est aqua naturalis elementaris tum frigida, tum calefacta, sive fluminis, sive putei, sive maris, sive fontis, sive paludis, sive pluvialis, vel resoluta ex nive, glacies cadens ex lapidibus, et parietibus desudantibus, aut arborum foliis, etc.
 2. Dubia in necessitate adhibenda sub conditione, est aqua rosacea, liquores omnes per alchimiam educti ex floribus, aqua ex sale resoluta, cerevisia, mulsum, sed obtenta materia certa repeti debet baptismus sub conditione præscripta *cap. De quibus 2, de baptismo: si baptizatus es, non te baptizo, sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, etc.*
 3. In solemnibus baptismis sub mortali adhibenda est aqua desumpta ex sacro fonte ex *Benedicto XIV. Constit. Inter omnigenas. Tom. 1. Bull. Rom. ejusd., fol. 134, §. 20: et concil. gener. Viennensi, celeb. sub Clem. V, relat., cap. Præsenti de baptis. inter Clement.*
- Proxima est ipsa absolutio facta sive
1. Aspersione, fluentis tamen aquæ, per sufficientem partem corporis, ut tempore apostolorum consueverat fieri.
 2. Immersione ipsius baptizandi in aquam, prout in primitiva ecclesia fiebat, et duravit usque ad sæculum XIII, et de facto etiam practicitur in ecclesia Greca, et ab iisdem practitari posse dum commorantur inter latinos inquit *Benedictus XIV. Constit. Etsi pastoralis. Tom. 1. Bull. ejusd., fol. 165, edit. Rom., §. 2, n. 2.*
 3. Infusione aquæ super corpus baptizandi, uti de facto fit, et fieri debet in ecclesia latina.

Baptismus quatenus sacramentum est ablutio corporalis exterior facta aqua sub præscripta verborum forma

- * Quocumque ex tribus relatis modis ablutio fiat, valet baptismus ex *rituali Romano*, licet in ecclesia latina observetur tertius introductus, inter alias causas ad parcendum erubescentiæ mulierum, quæ in ætate adulta baptizantur, et amovendum periculum a ministris baptizantibus.
- ** Quamvis de necessitate sacramenti sufficiat unica ablutio, attamen ex præscripto ritualis Romani ter abluere debet baptizandus, cavendum tamen ne forma totaliter absolvetur antequam perfecta sit totalis ablutio.
- *** Si quis in aliqua parte minus principali, v. g., manu, pede, umbilico, vel capillis tantum ablueretur, baptismus velut dubius esset repetendus sub conditione, imo id practicandum quoties quis non fuisset ablutus in principali parte, seu capite, aliqui volunt ex *D. Thoma qui 3 parte, quæst. 68, art. 11, ad 4* inquit: *quia tamen in nullo exteriorum partium integritas vitæ ita consistit, sicut in capite, videtur quibusdam, quod propter dubium, quocumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem sit baptizandus sub conditione.*

- V. Forma baptismi
- Valida
1. Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti, quæ usurpari debet in ecclesia latina, quocumque tandem idiomate, et si obstetrix, vel laicus ignarus linguæ latinæ baptizet, præstat, ut lingua vernacula proferatur ad evitandum periculum alicujus erroris substantialis.
 2. Ego dominationem vestram abluo vel mundo in nomine Patris, etc.
 3. Ego te baptizo in nomine Patris, etc., ac Beatæ Virginis, si addatur solum ad implorandum Virginis Mariæ auxilium.
 4. Baptizetur servus, vel serva Dei N., in nomine Patris, etc., qua forma græci baptizant.
2. Dubia: ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus Sancti, quia videtur, quod repetitio illa denotet multiplicationem naturæ, quod tamen alii negant, et ideo manet dubia.
3. Invalida
1. Ego te baptizo in nomine *Trinitatis*, vel in nomine *Unius et Trini*, aut in nomine *Trium personarum*.
 2. Ego te baptizo in nomine *genitoris, geniti, ac procedentis ab utroque*.
 3. Ego te baptizo in nomine *Christi*: quidquid sit, an ex dispensatione Christi in primitiva ecclesia valide collatus sit baptismus in nomine Christi, hoc tamen communior theologorum negat.
- * Baptizans omittens sive illa verba: *baptizo*, aut æquivalentia, sive pronomen *Te*, vel loco illius non exprimens nomen personæ baptizatæ, invalide baptizat, valide tamen si solum omittat pronomen *ego*, licet venialiter peccaret, omittens verò sive particulam *in*, sive *Et*, peccat mortaliter.

N. B. Baptismus quatenus sacramentum suppleri potest vel per votum, seu desiderium recipiendi baptismum fluminis, quod votum dicitur: Baptismus fluminis vel martyrium, seu ipsam mortem pro Christo toleratam, quæ dicitur: Baptismus sanguinis, qui ad modum sacramenti baptismi tam in infantibus, quam adultis dimittit omnem culpam et pœnam, et quidem ex opere operato vel melius: quasi ex opere operato cum non possit id præstare prout est opus ministri necem inferentis, neque ex vi institutionis suæ, sicut sacramenta, sed ex speciali quodam privilegio, et promissione Christi insinuata ab ipso Christo illis verbis: qui me confessus fuerit, etc., qui perderit animam suam propter me, inveniet illam, supposito tamen in adultis peccatoribus dolore supernaturali, saltem imperfecto.

TABULA CXXX.

DE MINISTRO, PATRINIS, CÆREMONIIS ET LOCO, QUO MINISTRARI DEBET BAPTISMUS.

I. Minister

1. Ordinarius, qui scilicet baptismum administrat ex officio, seu jure ordinationis suæ et acceptæ auctoritatis docendi et baptizandi, est sacerdos: cum Christus apostolis, quibus succedunt episcopi, dixerit: *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos*; discipulis vero, quibus succedunt presbyteri, dixerit: *Ite, ecce ego mitto vos, subaudi evangelizare et baptizare*, non tamen quivis sacerdos, sed solum ille, cui jurisdictio, et regimen ecclesiæ est demandatum, uti episcopo vel parochi, aut curato.
2. Extraordinarius, qui ex delegatione ministri ordinarii baptismum administrat, et hinc non solum episcopus, sed et parochus potest committere non solum presbyteris, sed et diaconis (secus vero aliis clericis inferioribus) facultatem etiam solemniter baptizandi, quibus tamen, videlicet diaconis, committi non debet, nisi occurrente aliqua rationabili causa, et deficientibus sacerdotibus, qui velint et possint ministrare baptismum; et si diaconus vel alius inferior clericus, aut laicus absque commissione episcopi, vel parochi præsumeret solemniter baptizare, præter peccatum mortale incurreret irregularitatem, secus vero si privatim administraret.
3. Necessitatis, qualis censetur, qui urgente mortis periculo aliis ministris idoneis deficientibus baptismum administrat, et talis minister potest esse quivis homo, etiam mulier, paganus, hæreticus, ex concilio Florentino, relat. in const. Eugenii IV, incip. Exultate, reper. tom. 1 Bull. Cherub., fol. 286, §. 10, semper tamen præferendus dignior minus digno, diaconus subdiacono, subdiaconus aliis clericis, clericus laico, vir feminæ, fidelis infideli, nisi circumstantia aliqua, ut propter indecentiam, præferatur mulier viro ex rituali Romano: quod si præsentem sacerdote, vel diacono præsumeret clericus vel laicus administrare baptismum, peccaret mortaliter.
- N. B. Unus potest plures simul baptizare, uti legitur factum ab apostolis una die plura millia hominum baptizantibus, in quo casu debet forma baptismi proferri in plurali dicendo: Ego vos baptizo, etc. ex D. Thoma, 3 par., quæst. 66, artic. 5, ad 4.

Sacramenti baptismi

II. Patrinus

1. Ut habet rationem veri patris debet sive per se, sive per procuratorem tenere baptizandum dum baptizatur, et dum per procuratorem fit, non procurator, sed constituens procuratorem contrahit cognationem spiritualem, de qua infra.
2. Adhibendus in solemnibus baptismis, seu qui fit cum cæremoniis præscriptis, et olim fiebat certis dumtaxat personis, videlicet in paschate et pentecoste, nisi necessitas aliter exegisset, quamvis de facto infantibus statim post natiuitatem conferri possit, adultis vero non nisi postquam in fide fuerint sufficienter instructi.
3. Non adhibendus in privato baptismis, seu qui confertur in necessitate, et si adhiberetur non haberet rationem veri patris, nec contraheret cognationem spiritualem.
4. Attento jure antiquo unus tantum adhibendus erat, attendita tamen dispositione Tridentini, sess. 24, de reform. matrim., cap. 2, duo assignari possunt, sed in hoc casu unus, et una, non tamen duo viri, vel duæ feminæ adhiberi possunt, neque id permitti potest sive ab episcopo, sive parochi.
5. Designari debet, vel debent a parentibus, et in horum defectu ab eo, qui sacramentum administrat, videlicet a parochi ex Tridentino ibid.: alias non contrahunt cognationem spiritualem.
6. Designari nequeunt sive amentes, sive non baptizati, sive hæretici, sive publice excommunicati, aut infames, sive pater et mater prolis baptizandæ (maritus tamen et uxor possunt simul levare alienam prolem attento præcise jure communi, quamvis consulendum non sit, imo in aliquibus diœcesibus inhibitum), sive religiosi et moniales, ex rituali Romano, et multis textib. juris can. et multo minus fratres minores, ex regula, cap. 11.
7. Contrahit cognationem spiritualem, cum baptizato, ac patre et matre personæ baptizatæ, ex Tridentino ibid., quam cognationem contrahunt etiam pro casu, quo plures, designati tamen a parentibus vel parochi, infantem ex sacro fonte levarent, ex cap. Quamvis 3, de cognatione spirituali 126, secus vero si non ita designati id facerent.

8. Cujus officium est
 1. Baptizandum parochi præsentare.
 2. Respondere pro baptizando, si ipse nequeat.
 3. Baptizandum tenere sive per se, sive per procuratorem dum baptizatur, et quidem cum intentione gerendi munus patris juxta consuetudinem ecclesiæ.
 4. Baptizatum de manu baptizantis suscipere.
 5. Baptizatum instruere in rebus fidei et doctrinæ christianæ, si parentes id præstare nequeant, vel ab aliis præstandum non speretur.

- III. Cæremoniæ tum antecedentes, tum concomitantes, tum consequentes præscriptæ in rituali Romano adhibendæ sunt ad ornatum, et splendorem hujus sacramenti.
- IV. Locus in necessitate quivis: solemnibus olim conferebatur in locis separatis ab ecclesia, quæ vocabantur baptisteria: de facto in ecclesia, in qua est fons baptismalis, extra quam sive in domo, sive in oratorio privato nequit conferri sine licentia episcopi, ex Clementina unica de baptismo, et ex Benedicto XIV constit. incip. Magno. Tom. 3 Bull. ejusd., fol. 377, §. 19, excipe si baptizandi sint proles regum vel principum terræ.
- V. Nomen: Possunt baptizatis imponi nomina sanctorum vel sanctarum, licet in martyrologio romano non essent descripta, dummodo excludantur nomina idolorum, et falsæ religionis, ex Benedicto XIV. constit. quæ incipit: Omnium sollicitudinem. Tom. 1 Bull. ejusd., fol. 197 et 407.

TABULA CXXI.

DE SUBJECTO BAPTISMI, ET DISPOSITIONIBUS AD EUM VALIDE ET LICITE SUSCIPIENDUM.

Baptismi	I. Subjectum capax sunt	<ol style="list-style-type: none"> 1. Omnis homo ratione utens, etsi esset sanctificatus in utero matris, eo quod talis deberet ecclesiam visibilem per baptismum ingredi, et fieri capax cæterorum sacramentorum, respectu cuius non falsificatur forma baptismi, quia hujus sensus est: <i>confero tibi gratiam de se remissivam peccati originalis et actualis, si in te invenitur</i>: hinc communiter docetur, quod beata Virgo fuerit ab ipsomet Christo baptizata. 2. Infidelis adultus non statim, ac petit, debet baptizari, sed prius debet bene explorari ejus voluntas, et instrui in rebus fidei, <i>ex catechismo Romano</i>: quod et practicandum cum infideli moribundo, saltem ei exponendo mysteria fidei necessaria necessitate medii, nisi instans periculum mortis dilationem non admitteret, <i>ex Benedicto XIV constit.</i> Postremo mense, <i>tom. 2 Bull. ejusd., fol. 85, §. 41.</i> 3. Hæreticus volens abjurare suam sectam non est rebaptizandus, nec quidem sub conditione, quia de fide est quod baptismus collatus ab hæreticis sit validus, etsi collatus fuisset cum errore privato ministri, nisi inveniatur defectus commissus circa materiam, formam, et intentionem ministri juxta dicta in Tabula CXXIX. 4. Infantes possunt valide, et licite baptizari, ut fides docet: hinc Tridentinum anathematizat dicentes, neminem esse baptizandum, nisi in ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo: imo expedit, ut in infantia quivis baptizetur magis quam in adulta ætate: Hinc Eugenius IV præcepit, non esse expectandum per quadraginta, vel octoginta dies, nec ad aliud tempus, juxta quorundam observantiam differendum, sed quamprimum fieri potest, debeat conferri, et plures auctores volunt, quod parentes vel tutores graviter peccent, ultra octiduum differentes sine rationabili causa. 5. Infantes nondum perfecte nati non sunt baptizandi, nisi mortis periculum immineat, et tunc si pars edita sit caput, absolute sunt baptizandi, si vero alia pars, sub conditione. <i>ex D. Thoma, 3 par., quæst. 68, art. 11, ad object. 4 rituali Romano, et Benedicto XIV, synod. diæc., lib. 7, c. 5, n. 10</i>: et dein si perfecte nascatur vivus, baptizatus in alia parte extra caput, rebaptizandus sub conditione. 6. Infans nulla sui parte egressus, sed totaliter inclusus in utero materno, juxta plures, nullo modo est baptizandus, quamvis alii velint, baptizandum sub conditione, si arte ad ipsum in utero existentem pertingi, et aqua perfundi possit, quibus adhæret Benedictus XIV, <i>ibid.</i>, n. 2, et omnino practicandum, quod si dein foras prodeat, rebaptizandus sub conditione. 7. Infantes expositi, licet habeant collo appensam schedulam attestantem esse baptizatos, sunt sub conditione rebaptizandi, extra tamen casum, quo posset baptizans venire in cognitionem personæ scribentis illam schedulam, et persona illa scribens esset fide digna, <i>ex Benedicto XIV, cum syn. diæc., lib. 7, c. 6, num. 2 et 5, cum in c. 1. constit.</i> Postremo mense, <i>ibid.</i>, quod a fortiori dicendum de infantibus expositis non habentibus dictam schedulam, et universim de omnibus infantibus, qui an baptizati sint, nemo certo scit. 8. Infantes baptizati ab obstetricibus bene instructis non sunt rebaptizandi, nec quidem sub conditione, quod si dubitetur de aliquo errore ab ipsis commisso, examinentur a parochio, ut veritas appareat, et dubium tollatur. 9. Monstrum quocumque modo originem habens, si præditum sit anima rationali, uti judicandum, si caput hominis præ se ferat, est baptizandum, licet alia membra essent ferina, secus si caput, et pectus sit ferinum, si habeat duo capita et duo pectora invicem conjuncta quolibet proprio, ac distincto baptismo, debet baptizari, et quidem absolute, si vero dubitetur an sit homo vel non, baptizari debet sub conditione.
	II. Dispositio	<ol style="list-style-type: none"> 1. In infantibus baptizandis nulla omnino requiritur ex parte baptizandorum, utpote qui in fide parentum vel ecclesiæ baptizantur. 2. In adulto baptizando requiritur ad valorem intentio, seu voluntas, et quidem positiva, suscipiendi baptismum, saltem habitualis, et ideo nullus cogendus ad suscipiendum baptismum, <i>ex cap. Sicul Judæi 9 de Judæis</i>, Saracenis, etc., quod si quis coacte revera baptizaretur, invalidus esset baptismus collatus; secus si solum ex metu aliquo, licet gravi, inductus, <i>ex cap. Majores. 4 de baptismo.</i> <p>N. B. <i>Rebaptizantes sive infantem, sive adultum sub conditione ob solum apprehensum prioris baptismi dubium, nulla præmissa veritatis indagine, peccant mortaliter juxta omnes; et incurrunt irregularitatem juxta Benedictum XIV, Instit. 84, et synod. diæces., lib. 7, c. 6, n. 3, quidquid aliqui velint, solum absolute culpabiliter rebaptizantes incurrere irregularitatem.</i></p>

TABULA CXXXII.

DE PROLIBUS INFIDELIUM BAPTIZANDIS VEL NON BAPTIZANDIS, ET EFFECTIBUS BAPTISMI.

				<ol style="list-style-type: none"> 1. Baptizantur, etiam invitis parentibus, licet sint infantes infidelium proprie talium, seu non baptizatorum, sive dein parentes fideles sint subjecti principibus christianis vel civiliter et politice, ut judæi; vel dispoctice et serviliter, ut capti in justo bello, sive non sint subjecti ut Turcæ, <i>ex Benedicto XIV. Constit. Postremo mense. Tom. 2 Bull. ejusd., fol. 186, §. 27</i>, imo loquendo de infantibus infidelium baptizatorum, seu hæreticorum, possunt etiam licite baptizari, invitis licet eorum parentibus: in quo casu separandi sunt a consortio parentum, si periculum perversionis adest. 2. Et licite baptizantur infantes infidelium proprie talium dispoctice, ac serviliter subjectorum principibus christianis, invitis licet eorum parentibus, <i>ex Benedicto XIV, ibid. §. 6</i>. Hinc filii Turcarum et Maurorum, qui in justo bello fiunt servi christianorum, contra voluntatem parentum baptizantur, quod et approbatur a laudato pontifice. 3. Nequeunt baptizari infantes infidelium proprie talium civiliter solum, et politice subjectorum sive principibus infidelibus, in quo omnes conveniunt, sive principibus christianis, invitis eorum parentibus, vel tutoribus <i>juxta probabiliorum et expressam Benedicti XIV, ibid., §. 5</i>, et qui aliter faceret, peccaret mortaliter contra justitiam naturalem, <i>ex D. Thoma, 3 part., quæst. 68, art. 10.</i>
	I. Valide			
		II. Licite	2. Possunt baptizari, id est dum	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ex parentibus infidelibus vir convertitur ad Fidem, et uxor in infidelitate permanet, in quo casu potest filius, licet contradicente matre, baptizari, quod et procedit, pro casu quo mulier convertatur ad Fidem, et vir in infidelitate permaneat, <i>ex Benedicto XIV, ibid., §. 15 et 16, constit. quæ incipit. Probe. Tom. 3 Bull. ejusd., fol. 417, §. 12.</i> 2. Avus offert prolem baptizandam, in quo casu potest licite, invitis etiamnum utriusque parentibus, baptizari, <i>ex Benedicto XIV, ibid.</i> 3. Proles aliqua sive per fas, sive per nefas a parentum infidelium custodia in tantum sunt abstracti, ut nulla spes reditus illorum ad ipsos moraliter supersit, <i>ex praxi ecclesiæ.</i> 4. Infans prævidetur statim absque ulla spe vitæ moriturus, <i>ex decisione sacræ congregationis, an. 1678 et 1705, apud Bened. XIV, in allata const. §. 8</i>, quod tamen fieri debet majori, qua potest cautela ad avertendum tumultum et scandalum, seu ut inquit <i>Benedictus XIV</i>, fieri debet <i>moderate, religiose, ac pie ibid.</i> 5. Infans infidelium crudeliter a parentibus projectus, et derelictus invenitur, quia pro tali casu parentes de jure amittunt patriam potestatem, <i>juxta rescript. Gregorii IX, rel. cap. Si a patre 5, de infantibus, et languidis expos. Vid. etiam Bened. XIV, in præf. constit. §. 10.</i>
Infantes infidelium				<p>N. B. 1. <i>Extra hos casus baptizans infanlem infidelium insciis, vel invitis eorum parentibus, infans ille educandus est penes christianos, ex decisione sacræ congregationis 5 maii 1633, et ex Benedicto XIV, ibid., §. 17 et 29, quod si taliter baptizatus, factus adultus, desereret Fidem catholicam et infidelibus adhæreret, contra talem procedi deberet, sicut contra hæreticos, ex cap. contra 13, de hæreticis 126.</i></p> <p>2. <i>Proles adulta infidelium, si petant baptizari, etiam insciis, et invitis eorum parentibus, baptizari possunt, ex Benedicto XIV, ibid., §. 36, et quidem etiam non completo septennio si supponantur sufficienter præditæ ratione, quod si dubitetur de perfecto usu rationis, baptismus differendus, et interim detinendæ a Christi fidelibus procul a genitoribus et instruendæ, ex Benedicto XIV, ibid., §. 34.</i></p>
		III. Effectus principales baptismi sunt		<ol style="list-style-type: none"> 1. Remissio peccati originalis, et omnium actualium ante baptismum commissorum, <i>ex Tridentino anathematizante contrarium asserentes, sess. 5, can. 5.</i> 2. Remissio omnis pœnæ peccato debitæ absque ulla satisfactione, et hinc adultis baptizatis nulla imponi debet pœnitentia saltem laboriosa et satisfactoria, <i>ex concilio Florentino, relat. in const. Eugenii IV. Exultate Deo, tom. 1 Bull. Cherubini, fol. 286</i>, si tamen adultus ante baptismum commisisset delicta aliqua infesta societati, posset a magistratu puniri, <i>ex D. Thoma loc. cit., quæst. 69, art. 1 ad 3.</i> 3. Ablatio omnium irregularitatum ex delictis, etiam homicidio, commissis ante baptismum, secus vero aliarum, quæ ex defectibus, præsertim bigamiæ, infamiæ natalium proveniunt. 4. Infusio gratiæ sanctificantis quæ gratia infantibus æqualiter confertur, adultis vero inæqualiter pro ratione dispositionis, nisi ponatur obex: in quo casu non recipitur gratia sanctificans, neque alii habitus infusi, exceptis caractere, fide et spe, sublato tamen obice, reviviscit saltem in ordine ad producendam gratiam habituales, et alias gratias eidem annexas juxta dicta in Tab. CXXVII. 5. Infusio gratiæ sacramentalis, quæ confert jus ad auxilia baptismi proportionata, nempe ad sancte et christiane vivendum, ut decet filios Dei adoptivos. 6. Impressio characteris, vi cujus baptizatus nequit denuo baptizari, <i>ex concilio Florentino et Tridentino, sess. 7 de baptis., can. 11</i>, et rebaptizans aliquem, saltem absolute, imo, et ministrans rebaptizanti, præter gravissimum peccatum sacrilegii, incurrit irregularitatem, imo et rebaptizatus, <i>ex can. Qui in qualibet 10, causa 1, quæst. 7 et can. Eos quos 118, de consecratione, dist. 4.</i>

TABULA CXXIII.

DE INSTITUTIONE, MATERIA, ET FORMA SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

Confirmatio, quæ est sacramentum, quo baptizatus per unctionem chrismatis in fronte per modum crucis sub præscripta verborum forma corroboratur ad Fidem firmiter tenendam, et profitendam,

I. Est verum, ac proprie dictum sacramentum novæ legis, ex concilio Florentino relat. in constitut. Eugenii IV, quæ incip. Exultate. Tom. 1 Bull. Cherub., fol. 286, §. 11: et Tridentinum, sess. 7, de Confirm. anathematizat contrarium asserentes, institutum immediate a Christo Domino; et quamvis diversæ sint opiniones doctorum circa tempus, quo institutum est, probabilis tamen videtur fuisse institutum in ultima cœna, quando Christus docuit apostolos conficere chrisma, licet ante resurrectionem non dederit potestatem ipsum conferendi, cum nondum fuerint creati episcopi.

II. Ejus materia

1. Remota est chrisma confectum ex oleo olivarum, et balsamo ab episcopo benedicto, adeo quod balsami mixtio, et benedictio chrismatis, et quidem facta ab episcopo, sit de necessitate sacramenti: Hinc qui cum solo oleo non mixto balsamo, aut non consecrato ab episcopo, confirmaretur, esset denuo confirmandus, non quidem absolute propter probabilitatem contrariæ opinionis, sed sub conditione.
2. Proxima est unctio frontis facta cum chrismate per modum crucis, quare impositio manus episcopi, quæ præcedit chrimationem, seu ipsam unctionem cum chrismate, non est materia adæquata hujus sacramenti, ut quidam voluit, sed mera cæremonia ecclesiastica, qua episcopus per invocationem Spiritus Sancti præparat confirmandos.

III. Unctio debet fieri

1. In fronte confirmandi, et hinc qui sive per errorem, sive ob aliam causam loco frontis inungeret maxillam pueri confirmandi, non conficeret sacramentum.
2. In modum crucis, prout exprimitur in forma infra referenda: Unde concilium Florentinum dans rationem utriusque, ait: *In fronte, ubi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, et præcipue crucem ejus, quæ Judæis est scandalum, gentilibus autem stultitia juxta apostolum, ibid.*
3. Manu ipsius episcopi, adeo quod perficiens unctionem aliquo instrumento, v. g., penicillo, nullum conficeret sacramentum, et quia episcopus signando frontem confirmandi extendit superiorem partem manus supra caput illius, ex cap. Cum venisset unico de sacra unctione, et ex Benedicto XIV, synod. diac., lib. 13, c. 19, n. 15, hinc de hac manus impositione intelligi debet scriptura, act. 8, dicens: Apostolos confirmasse manus impositione.
4. Pollice dextero manus episcopi, non quidem de necessitate sacramenti, sed solum præcepti expressa in rubrica pontificalis libri, cui parendum sub gravi culpa.
5. Chrismate illo anno benedicto, non quidem de necessitate sacramenti, sed præcepti adeo, quod sine gravi peccato nequeat adhiberi antiquum, utpote vetitum per sacros canones, ex concilio Lugdunensi, relato can. Si quis 122, de consecratione, dist. 4.

IV. Forma essentialis et adæquata

1. In ecclesia Latina sunt verba, quæ comitantur unctionem cum chrismate, videlicet sequentia: *Signo te, signo crucis, et confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.* Ex concilio Florentino, *ibid. loc. cit.*, quidquid sit an singula verba sint de necessitate sacramenti exprimenda, quæ forma licet exprimat verbis indicativis, tacite tamen sunt deprecatoria, cum includant orationem, qua minister divinam opem invocat, ut effectum sacramenti producat.
2. In ecclesia Græca est sequens: *Signaculum doni Spiritus Sancti. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti,* ex qua diversitate formæ sequitur Christum non determinasse formam sacramenti confirmationis in specie et quoad verba, sed tantum in genere, statuendo scilicet, ut adhiberentur verba, quæ hujus sacramenti effectum sufficienter exprimerent, eaque ab ecclesia determinarentur *ex charmes.*

TABULA CXXXIV.

DE MINISTRO SACRAMENTI CONFIRMATIONIS, ET CÆREMONIIS IN EJUS ADMINISTRATIONE ADHIBENDIS.

I. Minister

1. Ordinarius est solus episcopus, *ex concilio Florentino*, quidquid hæretici quidam attribuerint eandem potestatem presbyteris, qui merito damnati fuerunt a concilio Tridentino, *sess. 7, c. 3.* Nicolaus I jussit, confirmatos a Photianis presbyteris iterum confirmari hinc. Tenetur autem episcopus illud administrare, saltem non infectis peste, et diu differens, v. g., ultra duos, tres vel quatuor annos, peccat mortaliter.
 2. Extraordinarius, et ex delegatione summi pontificis (quæ tamen non nisi occurrente justa, et rationabili causa fieri debet): potest esse etiam simplex sacerdos, prout legitur concessum quibusdam missionariis a diversis summis pontificibus, qui tamen in administrando hoc sacramento, debent uti chrismate ab episcopo confecto et consecrato: ex quo sequitur, vel quod potestas confirmandi non sit de jure divino annexa ordini episcopali, sed solum ex dispositione et lege ecclesiastica, ut vult Reiffenstuel, *lib. 3 decretal., tit. 40, n. 24*, vel et forte melius, quod potestas plena, et completa confirmandi sit quidem annexa ordini episcopali, ita tamen ut eodem jure divino eadem potestas radicalis inchoata, et completa sit annexa ordini sacerdotali, vi cujus simplex sacerdos fit capax, ut ei delegari possit facultas confirmandi, qua delegatione facta perficitur, et completur potestas illa radicalis.
- N. B. 1. *Nequit sive valide, sive licite administrari a simplici sacerdote ex delegatione solius episcopi, quia sedes apostolica id juris unice sibi reservavit*, ex Benedicto XIV, *syn. diœc., lib. 7, c. 7, n. 2.*
2. *In ecclesia græca valide, ac licite administratur confirmatio a sacerdotibus in illis locis, in quibus id a sede apostolica non est prohibitum, secus vero in illis locis, in quibus certo constat talem facultatem græcis demptam esse a sede apostolica, uti certum est, demptam esse sacerdotibus in Bulgaria, et regno Cypri italo græcis*, ex Benedicto XIV, *ibid., c. 9, n. 2 et seqq.*

II. Tempus: olim non nisi duobus temporibus conferebatur, videlicet in sabbato sancto et pervigilio pentecostes; de facto conferri potest arbitrio episcopi non solum ante prandium, uti consulendum, sed et post prandium, etiam extra ecclesiam, in loco tamen honesto, e. g., palatio episcopali.

III. Locus: nequit episcopus in aliena diœcesi, etiam subditos suos confirmare, et id faciens sine consensu proprii episcopi peccat mortaliter, et incurrit suspensionem ab exercitio pontificalium: secus vero si in propria diœcesi confirmaret subditum alterius diœcesis ob præsumptam proprii episcopi licentiam, quam censetur dedisse, dum episcopus proprius remittit subditum ordinandum ad alium episcopum, vi cujus potest etiam illum confirmare.

Confirmatio

IV. Cæremoniæ adhibendæ sunt.

1. Baptizatus et confirmatus, *ex can. in baptisate 102, de consecrat., dist. 4*, quod si quis non confirmatus ageret patrinum in confirmatione, non habet rationem veri patrini, neque cognationem spiritualem contraheret *juxta plures*.
 2. Unus tantum, *ex can. Quamvis 3, de cognatione spirituali in-6*, adeoque nequit unus et una, uti concessum a Tridentino in baptismo; si tamen plures adhiberentur, omnes contraherent cognationem spiritualem, *ex allato textu*.
 3. Masculus non potest esse patrinus feminae, nec femina matrina masculi, *ex pontificali Romano*, licet attento textu *Quamvis*, stet in libertate eligendi patrinum masculum vel feminam.
 4. Distinctus ab eo, qui fuit in baptismo, saltem extra casum necessitatis, *ex can. In catechismo 10, de consecratione, dist. 4*.
 5. Debet attingere saltem decimum quartum ætatis annum, cum antea non videatur aptus ad imbuendum alios in christiana militia.
 6. Debet recens baptizatum præsentare episcopo, ipsum in actu confirmationis tenere humeris, vel juxta receptissimam consuetudinem approbatam a sac. congregatione die 20 septemb. 1749, manum dexteram super confirmandorum dexterum humerum imponendo.
 7. Nequit esse ullus ex parentibus ipsius confirmandi propter cognationem spiritualem, quam ex dispositione Tridentini essent alias contracturi, si tamen fieret, non privarentur jure sive exigendi debitum *juxta probabiliorum fundatam in Glossa in cap. Si vir. 2, de cognatione spirituali ad verbum debitum*.
- N. B. *Patrini munus in hoc sacramento est roborare confirmatum in fide, et charitate, ad quod non ita adstringitur, sicut in baptismo ad baptizatum edocendum, quia firmitas in fide, et charitate suscepta non tam ex magistri consiliis, quam ex ipso sacramento, et divinis auxiliis inde provenientes, oritur.*
2. Mutatio nominis, si sit turpe et ridiculum.
 3. Manus impositio, qua episcopus super confirmandos divinam protectionem implorat.
 4. Levis inflictio alapæ maxillæ confirmati, tum ut infantes recorderentur se fuisse confirmatos; tum ut meminerint se oportere esse paratos ad perferenda omnia adversa pro Christi nomine.
 5. Pax, quam dat episcopus dum alapam infligit confirmatis, dicens: *Pax tecum*.
 6. Circumligatio frontis confirmati fasciola linea, significans acceptam gratiam diligenter esse conservandam, quæ fasciola, fronte abstersa pannoet bombyce, debet comburi.

TABULA CXXXV.

DE SUBJECTO, NECESSITATE, ET EFFECTIBUS SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

Sacramenti confirmationis	I. Subjectum	<ol style="list-style-type: none"> 1. Est omnis, et solus homo baptizatus, etiam infans, quod suadet praxis primitivæ ecclesiæ, in qua tam adultis, quam parvulis statim post baptismum conferebatur confirmatio, a qua antiqua praxi non recessit ecclesia græca. 2. In ecclesia latina debet esse rationis capax: unde non conferenda infantibus ante septennium, <i>ex catechismo Romano</i>, tum ut hoc sacramentum majori cum reverentia recipiatur, tum ut evitetur iteratæ susceptionis periculum. 3. Infantes in mortis periculo constituti etiam ante septennium, <i>ex D. Thoma, 3 part., quæst. 72, art. 8, in corp. ad object. 2: et Benedicto XIV, syn. diæc., lib. 7, c. 10, n. 2</i>, imo etiam extra periculum mortis conferri potest infantibus ante septennium, si vel prævideatur futura diuturna absentia episcopi, vel alia urgeat necessitas vel causa. 4. Amentibus perpetuo negant aliqui administrandum esse, quia comparantur infantibus, quibus ex usu ecclesiæ latinæ non confertur confirmatio ante adeptum usum rationis. Affirmant alii, cum sint capaces primarii effectus hujus sacramenti, qui est augmentum gratiæ, et a fortiori, qui post adeptum usum rationis inciderunt in amentiam, dummodo aperte non constet, ipsos esse in peccato mortali.
	Debet esse dispositum, nimirum debet	<ol style="list-style-type: none"> 1. Suscipiens in adulta ætate, habere intentionem, seu voluntatem saltem habituales suscipiendi hoc sacramentum; secus in infantia, utpote quorum intentionis defectum supplet ecclesia. 2. Esse in statu gratiæ, ut cum fructu recipiat, et quidem juxta aliquos, quibus favere videtur Benedictus XIV, <i>lib. Instit. eccl. Instit. 6, §. Eademem</i>, adscitus et comparatus per confessionem sacramentalem; quamvis alii (<i>quam forte fabricant ea facilitate, qua vestigium in limo</i>) velint sufficere per solam contritionem perfectam. 3. Scire symbolum apostolorum et orationem dominicam, si non ex necessitate, saltem ex congruentia. <i>Ex synod. Rhemensi.</i> 4. Esse jejunus ex convenientia saltem: <i>ex eodem</i>. Nam prioribus duodecim sæculis, tam minister, quam suscipiens confirmationem debebat esse jejunus: ast a sæculo duodecimo desiit hæc consuetudo. <i>Ex D. Thom. loc. cit., quæst. 73, art. 12 ad 2.</i>
	II. Necessitas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Non est absolute, seu de necessitate medii necessaria ejus susceptio, quia potest homo absolute sine gratia, quæ confertur per confirmationem, superare tentationes contra fidem. 2. Nec est necessaria necessitate præcepti, saltem graviter obligantis, <i>juxta plures</i>, quibus favere videtur D. Thomas, in quorum opinione sequitur, quod qui, præciso contemptu, ex negligentia et socordia non reciperet sacramentum confirmationis, habita etiam occasione, non peccaret graviter. 3. Nihilominus alii volunt, quod omnes omnino adulti obligentur sub gravi culpa suscipere hoc sacramentum, et ita præter alios sentit Benedictus XIV, <i>lib. Instit. eccl. 6, §. Cum igitur</i>, in quorum opinione sequitur, quod a fortiori teneatur suscipere hoc sacramentum initiandi prima tonsura ob dispositionem Tridentini.
III. Effectus sunt	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gratia sanctificans, non quidem prima, saltem per se loquendo, sed secunda, quæ ad differentiam gratiæ regenerative collatæ per baptismum appellatur <i>perficiens, roborans, et confortans</i> ad fidem intrepide confitentam et superandas omnes, quæ contra illam insurgunt, dæmonis, ac mundi tentationes. 2. Gratia sacramentalis, quæ definitur, quod sit gratia habitualis roborativa annexum jus habens ad gratias actuales necessarias, ut christianus audacter Christi nomen confiteatur, <i>ex concilio Florentino, relat. in constit. Eugenii IV. Exultate loc. cit.</i> 3. Character indelebilis, quo baptizatus adscribitur in militiam Christi, unde in eadem persona iterari non potest, <i>ex Tridentino, sess. 7 de sacram. in genere, can. 9</i>. Hinc si quis sciens iterato susciperet hoc sacramentum, grave committeret sacrilegium, nullam tamen incurreret irregularitatem. 	

TABULA CXXXVI.

DE INSTITUTIONE, MATERIA, FORMA, ET EFFECTIBUS SACRAMENTI EUCHARISTIÆ.

- I. Est sacramentum a Christo Domino institutum in ultima cœna ad spiritualem animæ refectionem, in quo corpus et sanguis ejus vere, realiter, ac substantialiter sub speciebus panis et vini continentur, et quidem non solum in ipso usu, ut hæretici blaterant, id est transeunter, sed permanenter, ut Fides docet.
- II. Essentialiter consistit adæquate in speciebus simul, corpore ac sanguine Christi, et non tantum sive in ipsa consecratione, utpote transeunte, sive in solis speciebus, cum hæc non possint producere gratiam, sive in solo corpore et sanguine Christi, utpote insensibilibus.

Eucharistia
quatenus sa-
cramentum

- III. Materia
- Apta est
- Solus panis triticeus confectus ex pura et naturali aqua, et concoctus ad ignem, quia solum talis dicitur panis simpliciter et usualis, quem accepisse Christum, et consecrasset legitur: in quacumque quantitate et figura, sive dein panis ille sit azymus, sive fermentatus, ex concilio Florentino, n. 1439.
 - Vinum de vite usuale, respectu calicis, sive dein illud sit album, sive nigrum, sive asperum, sive calidum, sive frigidum, sive vetus, sive novum, etiam de novo expressum ex uvis, seu mustum, quo nisi in necessitate utendum, ex *D. Thoma*, 3 part., quæst. 14, art. 5.
- Inepta est
- Panis ex spelta, hordeo, millo, et juxta aliquos, ex siligine, vulgo segala, licet alii velint quod panis ex siligine sit materia apta, quibus favere videtur *D. Thomas*, alii dubiam, et ideo eo uti non licet in confectione eucharistiæ. Vide *P. Concina*.
 - Panis confectus ex oleo, butyro vel aqua rosacea, cum taliter non esset verus et communis panis, sed placenta.
 - Vinum ex uvis acerbis et nondum maturis expressum, seu agrestum, aut acetum factum, secus si solum acescat.
 - Vinum congelatum, cum non sit vinum potui idoneum, seu usuale.
 - N. B. 1. *Primis sæculis consecrabatur panis communis, ab undecimo sæculo redacta est materia consecrationis ad formam orbicularem.*
 - 2. *In ecclesia latina panis consecrandus debet esse azymus; quidquid sit, an primis octo sæculis promiscue, et indiscriminatim usa fuerit azymo, et fermentato, ut aliqui volunt, quibus tamen contrarium assertit Benedictus XIV, constit. quæ incip. Inter multa. Tom. 2 Bull. ejusd., fol. 166, edit. Ven., §. Ex quibus; quia probabilior, et fere certa sententia fert, quod Christus in azymo consecraverit.*
 - 3. *Græci commorantes inter Latinos et Latini inter Græcos ritum propriæ ecclesiæ observare debent, et hinc illi in fermentato, isti in azymo celebrare debent. Ex Benedicto XIV, constit. edita, an. 1742, de rit. Græc., quæ incip. Pastoralis, tom. 1, fol. 101, edit. Ven., §. 9.*
 - 4. *Aqua misceri debet vino consecrando, non tamen sive de necessitate sacramenti, sive de necessitate præcepti divini, sed ex præcepto dumtaxat ecclesiastico ex Tridentino et rubricis missalis, quod obligat sub gravi peccato ob gravitatem mysterii, quia mixtio illa representat tum id, quod ab ipso Christo factum, tum quod ex latere ejus lanceato fluxerit sanguis et aqua, in modicissima tamen quantitate miscenda est, quæ una cum vino convertitur vi consecrationis in sanguinem Christi, sive dein immediate, sive mediate, juxta theologorum placita.*

IV. Forma essentialis sunt verba: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, quibus verbis Christum usum fuisse in consecratione panis et vini, communis fert sententia, ex catechismo Romano et Tridentino, sess. 13, c. 1, licet certitudinem Fidei non attingat, ex Benedicto XIV, in tract. de die jovi sancto, §. 13, ubi *Alphonsi Salmeron, theol. S. J. qui interfuit concil. Trident. verba referuntur.*

* Verba præcedentia: *Qui pridie, quam pateretur, etc.*, et sequentia: *Novi et æterni testamenti, etc.*, juxta probabiliorum non sunt essentialia formæ, quæ tamen a sacerdotibus pronuntiari debent ex præcepto ecclesiæ graviter obligante.

- V. Effectus sunt
1. Conferre gratiam habitualement, seu sanctificantem, per se quidem secundam, per accidens quandoque primam: et ideo sacramentum eucharistiæ institutum est non modo ad instar cibi nutrientis, sed etiam quandoque vivificantis.
 2. Nutrire spiritualiter animam, quæ nutritio consistit tum in augmento gratiæ sanctificantis, tum in jure ad gratias actuales necessarias ad conservandam charitatem.
 3. Recreare animum, speciali suavitate et dulcedine, quæ consistit in quadam animi promptitudine ad quaslibet res divini obsequii peragendas hilari animo, et celeri voluntate.
 4. Liberare suscipientem a peccatis venialibus, ex Tridentino, *ibid.*, c. 2, et quidem immediate, et per se, dummodo non habeatur eorumdem complacentia.
 5. Præservare a mortalibus, ex Tridentino, *ibid.*, quatenus mediis auxiliis a Deo ob hujus sacramenti debitam susceptionem concessis excitamur, et movemur ad opera virtutis, et roboramur ad tentationes vincendas, et diaboli insidias superandas.
 6. Remittere pœnam temporalem peccatis debitam, non quidem directe et immediate, sed indirecte, et mediate ratione fervoris charitatis.
 7. Imminuere fomitem peccati, quod præstet vel augendo charitatem actualem, vel alterando corporis temperamentum, v. g., calorem nimium, et fervorem sanguinis, quo libido excitatur.

N. B. *Eucharistia producit dictos effectus, dum species manducantur, seu recipiuntur in stomachum ad modum, quo cibus materialis nutrit corpus; sumpta vero sub utraque specie, panis videlicet et vini, non producit majorem effectum, quam sumpta sub una specie juxta probabiliorum, et expressam D. Thomæ, 3 par., quæst. 79, art. 7 ad 3, alias laicis, quibus in concilio Constantiense lege communi et generali, prohibitus fuit usus calicis, facta fuisset injuria.*

TABULA CXXXVII.

DE MINISTRO SACRAMENTI EUCHARISTIÆ TUM CONFICIENDÆ, TUM DISTRIBUENDÆ.

I. Conficiendæ, est solus sacerdos rite ordinatus, cum Christus solis sacerdotibus concesserit facultatem conficiendi eucharistiam illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.*

- I. Ordinarius
1. Est solus sacerdos *ex Tridentino*, et quidem principales sunt pastores animarum, qui tenentur eucharistiam administrare subditis non solum quando urget communionis præceptum, sed etiam quoties subditi rationabiliter postulant. *Ex Bened. XIV, Syn. Diœc., l. 13, cap. 19, n. 8.*
 2. Parochus, qui tenetur ministrare viaticum per se, vel per alios suis peste infectis * cum periculo etiam contagii, excipendum
 1. Parochus non valeret simul confessionem omnium peste infectorum excipere et viaticum administrare, sed necesse foret aliquos sine confessione sinere mori.
 2. Parochus nimio periculo expositus, timendum esset ne et ipse deliceret sine spe alium sacerdotem subrogandi.
 3. In his duobus casibus posset parochus eximi ab obligatione administrandi viaticum peste infectis, si non posset alium idoneum sacerdotem subrogare.

* Administrans eucharistiam peste infectis non tenetur eam suis manibus ad os infirmi ponere; sed potest eam in mundo et decenti loco deponere, ex quo eam peste infectus suis ipse manibus posset sacram particulam apprehendere, atque in os suum inferre, *ex Benedicto XIV, lib. 13, Syn. diœc., c. 19, n. 8 et 24.*
 3. Solus pastor ordinarius, videlicet Papa, episcopus, parochus, vel alius curam animarum habens, potest jure proprio dispensare eucharistiam, cum pascere oves pertineat ad proprium pastorem. Alii vero sacerdotes non nisi ex delegatione faciendâ ex prædictorum aliquo, non tamen requiritur delegatio expressa, sed sufficit tacita et rationabiliter præsumpta, quod si quis sine licentia, saltem præsumpta (uti contingere posset solum pro casu quo parochus, etc. expresse contradixisset) præsumeret administrare eucharistiam, peccaret quidem mortaliter, nullam tamen pœnam incurreret.

- II. Distribuendæ
1. Potest esse diaconus, cui non solum a Papa, vel episcopo, sed etiam a parochio potest delegari facultas administrandi eucharistiam, et quidem non solum urgente extrema necessitate, sed etiam extra casum urgentis necessitatis, dummodo tamen adsit gravis aliqua causa, v. g., dum nullus adest sacerdos, qui commode eam administrare possit, quamvis raro admodum præsentibus temporibus adsit talis causa ob copiam sacerdotum.
 - * Clericis diacono inferioribus nequit delegari facultas administrandi eucharistiam, quod si diaconus sine delegatione, vel alius clericus diacono inferior præsumeret administrare eucharistiam, præter peccatum mortale, incurreret irregularitatem ex abusu ordinis sacri, utpote exercens actum proprium sacri ordinis, quem non habet.
 2. In extrema necessitate possunt non solum clerici diacono inferiores, sed et laici administrare eucharistiam *ex Benedicto XIV, tract. de sacrific. missæ, sect. 2, §. 168, et Syn. Diœc., lib. 13, c. 19, n. 27.*
 - * Sacerdos non solum in extrema necessitate constitutus, sed et ob aliam justam causam, deficiente alio sacerdote, posset se ipsum propriis manibus communicare, secluso tamen scandalo: sive autem se ipsum communicet, sive ab alio communicetur, debet habere stolam e collo pendentem.

- II. Extraordinarius
3. Sunt regulares omnes, qui possunt in suis ecclesiis, et omnibus Christi fidelibus administrare eucharistiam ex privilegio diversorum Pontificum, teste Bened. XIV, *const. magno tom. 3, bull. fol. 179, edit. Rom. §. 21*, intellige ord. Mend. quod S. Pius V, extendit ad omnes, *excipe*

Diem Paschatis, in quo die sine licentia, saltem tacita, vel rationabiliter præsumpta parochi, nequeunt regulares, nec quidem in suis ecclesiis administrare eucharistiam sæcularibus sive clericis, sive laicis, (bene vero religiosis alterius ordinis, imo et laicis sive suis commensalibus, sive peregrinis, viatoribus et vagis) etiam illis, qui jam satisfecissent, vel postea satisfacere intendentes præcepto paschalis communionis, nec quidem toto tempore paschali possunt administrare eucharistiam dicti clericis et laicis, *juxta probabiliorum fundatam tum in declaratione sacræ Congregationis, 11 julii 1651, tum in constitutione Benedicti XIV, Syn. Diœc., lib. 9, cap. 16, n. 3, et constit. Magno, tom. 3, Bull. ejusd. foll. 377, edit. Rom. §. 22*, et aliter facientes præter peccatum mortale incurrunt excommunicationem latam in Clementina, intellige seclusa licentia parochi; possunt tamen intra tempus paschale administrare eucharistiam devotionis gratia sumendam, *ex diversis declarationibus sacræ Congregationis.*

Mortis articulum, vel periculum, utpote exceptum in privilegiis concessis regularibus, loquendo, cum exceptione tum casus, quo urget necessitas, v. g., periculum decedendi sine viatico, tum casus, quo sæcularis aliquis hospitalitatis gratia receptus ægrotaret in conventu, tum casus, quo infirmus jam de manu parochi accepisset viaticum, et peteret iterum et tertio communicare, dummodo id non fiat sive deferendo eucharistiam per vicos et plateas, utpote proprium parochorum, sive communicando in oratorio privato, utpote prohibitum a Benedicto XIV, *in relat. const., §. 24*, tum casus, quo mortis periculum alia de causa, quam ex morbo proveniret, v. g., ex ingressu ad conflictum, ex assumenda navigatione periculosa, ex primo partu, imo et aliis respectu parientium cum periculo.

N. B. 1. *Nequit administrari sive in nocte nativitatis Domini* ex decreto sacræ Congregationis, 7 dec. 1641, apud Bened. XIV, tract. de sacrific. missæ, part. 4, sect. 2, n. 164, *sive die veneris sancto, solis infirmis exceptis*, ex rubricis missalis, *sive in sabbato sancto juxta consuetudinem* ex Benedicto XIV loco cit.

2. *In missis de requiem, potest administrari eucharistia, tum cum particulis in ipsa missa a sacerdote consecratis, tum cum particulis ab alio sacerdote præconsecratis repositis in ciborio*, ex Merati et Benedicto XIV, loco mox rel., n. 161, *sed non nisi intra missam administrari debet; non vero sive ante, sive post; in aliis vero missis potest administrari eucharistia etiam post missam*, ex rituali Romano.

Minister sacramenteucharistiæ

TABULA CXXXVIII.

DE SUBJECTO SACRAMENTI EUCHARISTIÆ ET OBLIGATIONE EAM SUSCIPIENDI.

Eucharistie susceptionis

Capax, sunt	1. Omnis et solus homo baptizatus viator, sive ille sit sanus, sive infirmus et moribundus, quam et susceptam fuisse a Christo Domino antequam ipsam sumendam apostolis tradidisset <i>ex communi omnium patrum doctrina tradit Benedictus XIV, lib. instit. eccles. 43, §. si quis, et §. in evangelico.</i> 2. Infantes etiam ante adeptum usum rationis juxta communem doctorum fundatam in uou primitivæ ecclesiæ tum Orientalis, tum Occidentalis, quæ infantibus statim post baptismum conferebat eucharistiam sub specie vini ponendo baptizans ad os infantis baptizati digitum intinctum in sanguine Christi, quod adhuc hodie practicatur in aliquibus regionibus Orientalibus <i>ex Benedicto XIV, syn. diæc. lib. 7, c. 12, n. 1, et in const. Allatæ. Tom. 4, bull. fol. 175, edit. Ven., §. 2, n. 7,</i> quod et de facto observatur in ecclesia Græca ex mandato laudati Pontificis.
I. Subjectum	1. De facto nonnisi attingentes perfectum usum rationis, qui rationabiliter præsumi potest adesse quando sciunt distinguere inter eucharistiam, et alium cibum et forte etiam quando habent usum rationis ad peccatum, quamvis Benedictus XIV neget, quod omnis discretio, quæ sufficiens habetur pro sacramento pœnitentiæ, satis sit ad rite percipiendam eucharistiam, cujus excellentiæ majorem exigit in suscipiente judicii maturitatem, ut debita religione et reverentia ad eam fiat accessus. <i>Syn. Diæc., lib. 7, c. 12, n. 2.</i> * Pueri ante decimum, vel decimum quartum ætatis annum non obligantur ullo præcepto ad eucharistiam suscipiendam <i>juxta aliquos</i>: quidquid sit circa horum opinionem, certum videtur quod tanta non desideretur ætas, ut quis in mortis periculo possit et debeat sanctissimo viatico muniri <i>ex Benedicto XIV, ibid.</i> 2. Amentes ab infantia, quibus non est administranda eucharistia, imo nec illis, qui post adeptum semel usum rationis inciderunt in amentiam, præter quam in mortis articulo, in quo omnino administranda, dum fieri potest absque periculo irreverentiæ, <i>ex diversis conciliis Carthagin. IV vel can. 15 Qui pœnitentiam 8, causa 26, quæst. 6.</i>
Incapax, respectively vel absolute sunt	Semifatui seu habentes debilem et imperfectum usum rationis; qui tamen admitti possunt ad eucharistiam, sed raro juxta prudentis confessarii judicium, ad minimum tamen in paschate et mortis articulo, supposito tamen, quod sciant distinguere cœlestem hunc cibum a profano, alias inter absolute amentes computandi essent. Muti et surdi a nativitate; qui tamen si judicio prudentis confessarii advertantur habere maturam et perfectam discretionem, possunt etiam in solemnioribus festivitibus admitti ad communionem. Energumeni, seu a malo dæmone obsessi et vexati, habentes quædam lucida intervalla, possunt admitti <i>ex concilio Arausicano et D. Thoma,</i> et quidem non solum in paschate et mortis periculo, sed et aliis temporibus. Peccatores occulti, quibus tamen si privatim petant, deneganda est communio, dummodo notitia peccati illius non habeatur ex sola notitia sacramentalis confessionis, si autem publice petant, non est deneganda. Peccatores publici, quibus deneganda est communio, sive privatim, sive publice petant, <i>ex Benedicto XIV,</i> publici autem peccatores in ordine ad ipsos arcendos a sacra communione, juxta mox laudatum pontificem censentur, quorum peccata noscuntur vel per judicis sententiam, vel per propriam confessionem in judicio factam, vel per evidentiam facti, quod nulla tergiversationis potest celari. <i>Syn. Diæc., lib. 7, c. 11, n. 7.</i>
II. Obligatio	1. Non est de necessitate medii, et hinc parvuli ante annos discretionis sine ejus sumptione possunt, virtute baptismi suscepti, salvari, <i>ex Tridentino sess. 21, c. 4, contra novat. Calvinis.</i> 2. Bene vero de necessitate præcepti tum divini, tum ecclesiastici, divini quidem juxta illam comminationem Christi Domini: <i>nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis,</i> quæ comminatio respicit omnes, et solos adultos et quidem, juxta probabiliorum, solum baptizatos, non vero infideles non baptizatos, quidquid aliqui velint et hos respicere. 3. Ex præcepto divino urget, ut quis sæpius in vita et in mortis articulo <i>ex communi, et certa sententia, et Benedicto XIV,</i> sive dein mortis periculum oriatur ex infirmitate, sive ex alia causa, v. g., ingressu in conflictum, etc. 4. Ex præcepto ecclesiastico in primitiva ecclesia obligabat ad quotidianam sumptionem <i>ex can. peracta 10 de consecratione. Dict. 2,</i> quod observabatur adhuc tempore S. Cypriani, postea ad tria anni tempora, scilicet ad Pascha, Pentecostes et natale Domini, <i>ex can. etsi non de consecratione dict. 2,</i> quod observatum fuit usque ad initium sæculi XIII <i>ex Benedicto XIV,</i> ac tandem ab anno 1215, obligat saltem in Paschate, <i>ex concilio Lateranensi relato cap. omnis utriusque sexus 12 de pœnitentiis et remissionibus,</i> cui dispositio hodie adhæret ecclesia. 5. Quam non adimplentes tempore paschali (quod ex Eugenio IV durat a dominica palmarum usque ad dominicam in albis, imo juxta consuetudinem in aliquibus locis adhuc magis extenditur) viventes arcentur ab ingressu ecclesiæ, et mortui privantur ecclesiastica sepultura, <i>ex citato textu omnis,</i> nisi id faciant de consilio proprii sacerdotis, quo nomine venit non solum parochus, sed et proprius confessarius <i>ex Benedicto XIV.</i> 6. Quam prævidens se impeditum iri tempore paschali non tenetur prævenire, nisi prævideret toto residuo anni tempore se impediendum, qui autem prævenit, timens se impediendum tempore paschali, cessante pro tali tempore impedimento, tenetur denuo communicare tempore paschali, quia pro tali casu urget præceptum quoad partem temporis paschalis. 7. Ex quocumque sive ex legitimo impedimento, sive ex malitia tempore paschali non adimplens tenetur, non quidem quam primum, sed intra residuum temporis anni communicare, quia duo in præcepto annuæ communionis includuntur præcepta, unum principale et substantiale obligans semel in anno, et alterum accessorium obligans tempore paschali, et hinc qui tempore paschali neglexit, si antecederet communicavit liber manet. 8. Cui minime satisfacit communicans sive tempore paschali, sive intra annum per communionem sacrilegam, quidquid olim quidam contrarium senserint, quorum opinio proscripta fuit <i>ab Innocentio XI, propositione 55, præcepto communionis annuæ satisfacit per sacrilegam Domini manducationem.</i>

TABULA CXXXIX.

DE USU, SEU SUMPTIONE TUM SPIRITUALI, TUM SACRAMENTALI EUCHARISTIÆ.

Eucharistiæ
sumptio alia
est

I. Spiritualis

1. De qua ex Tridentino censetur participare qui voto, seu desiderio propositum illum panem cœlestem edentes fide viva, quæ per dilectionem operatur, fructum ejus, et utilitatem sentiunt, seu, ut explicat D. Thomas, 3 part., quæst. 80, art. 1, qui credunt in Christum cum desiderio sumendi hoc sacramentum, quo modo potest quisvis sæpius etiam in die communicare.
2. Quam sumere volens debet se prius disponere per actus contritionis, veræ fidei circa reale præsentiam Christi in eucharistia, humiliationis circa propriam indignitatem, desiderii respectu infinitæ amabilitatis Christi Domini, et cum prohibeatur ipsi realiter uniri mediante communione sacramentali, sollicitus esse debet uniri affectu vinculo sancti amoris, ac tandem prorumpere in actus gratiarum actionis et laudum.

II. Sacramentalis simul, et spiritualis consistens in reali sacramenti sumptione cum fructu

1. Si spectetur eucharistia absolute, ejus usus deberet esse frequens, cum instituta sit per modum cibi spiritualis nutrientis in vitam æternam: unde Tridentinum optaret, ut singulis missis fideles non solum spiritualiter, sed et sacramentaliter eam perciperent. *Sess. 22 de sacrific. missæ, cap. 6.*
2. Si spectetur eucharistia relate ad dispositiones suscipientis, ejus usus debet esse rarius, vel frequentior juxta majorem, vel minorem dispositionem suscipientis, *ex D. Thoma loc. cit.*
3. Quotidianus usus eucharistiæ in primitiva ecclesia vigeat, sive dein ex præcepto, sive ex mera devotione *juxta diversa doctorum placita.*
4. Quotidianus usus: an consulendus: posterioribus temporibus cœptum est dubitare et interrogatus D. Augustinus, respondit: *Quotidie eucharistiæ communionem percipere nec laudo, nec vitupero.*
5. Aliqui suadendum omnibus docuerunt, alii e contra frequentiore usum, et multo magis quotidianum universim damnarunt teste *Benedicto XIV, Syn. Diœc. lib. 7, c. 12, n. 8.*
6. Innocentius XI in suo decreto de communione quotidiana decrevit, quoad particulares personas relinquendum esse judicio, prudentiæ, et discretioni prudentum parochorum et confessoriorum.
7. Neganda est frequens communio illis, qui in gravia peccata sæpe labuntur, neque de poenitentia peragenda, suaque vita emendanda solliciti sunt, *ex Benedicto XIV loc. cit., n. 9.*
8. Neganda quoque illis, qui etsi gravia evitent crimina, voluntatem tamen habent venialibus inhærentem, *ex Benedicto XIV ibid.:* quare rejicienda venit illorum opinio, qui ad frequentem, imo quotidianam communionem permittendam non aliam dispositionem requirunt, quam immunitatem a peccato mortali, etsi enim status gratiæ sit necessarius ad evitandum sacrilegium, minime tamen sufficiens est ad frequentem, et multo minus quotidianam communionem.
9. Ex quibus omnibus videtur concludendum, paucissimos esse, quibus quotidiana communio a prudenti confessario possit admitti, paucissimos, quibus hebdomadaria possit prohiberi, nullum, cui menstrua non posset concedi, *ita concludit Rhodius ex doctrina D. Bonaventuræ apud nostrum Gervas. Brisac., tom. 5, fol. 229, n. 262.*

III. Sub utraque specie, quæ respectu laicorum vigit in ecclesia usque ad sæculum XII, imo et de facto apud aliquos Græcos vigit consuetudo porrigendi panem fermentatum consecratum intinctum sanguine Christi in diebus solemnioribus Paschatis, Pentecostes, et nativitatis Domini *ex Benedicto XIV, constit. quæ incip. Allatæ sunt Tom. IV, Bull. ejusd. fol. 165, edit. Ven., §. 25,* non est de jure divino præcepta fidelibus non sacrificantibus *ex Tridentino* damnante contrarium asserentes, et hinc possit ab ecclesia prohiberi laicis usus calicis, uti factum primo sæculo XII a quibusdam privatis episcopis: sæculo vero XV generali lege a concilio Constantiensi, quod factum justis de causis, quarum præcipuæ fuerunt sequentes.

Videlicet ob

1. Periculum proximum effusionis, quæ vix evitari potest, ubi est magna populi multitudo; sæpissime enim sanguinis guttæ decidebant et aut barbam, aut vestes tingebant.
2. Difficultatem diu servandi speciem vini pro infirmorum communionem, cum species vini asseruatæ brevi possent acescere.
3. Repugnantiam et horrorem, qui in multis reperitur, ad bibendum vinum et quidem ex eodem calice.
4. Penuriam vini in multis regionibus.
5. Pertinaciam hæreticorum obstinate contententium, utramque speciem esse jure divino necessariam ad salutem et substantiam sacramenti, propter has et similes rationes ecclesia abstulit a laicis usum calicis facta sibi potestate a Tridentino disponendi de sacramentis prout melius judicaverit, salva tamen illorum substantia.

N. B. *Quamvis ecclesia sustulerit laicis usum calicis, haud tamen dubitandum, quod apud ipsam resideat facultas ipsum restituendi, quando expedire judicaverit, cum ritus iste ad disciplinam pertineat: et ideo post definitionem concilii Constantiensis aliqui summi Pontifices concesserunt aliquibus personis usum calicis et regibus Galliæ concessum testatur Tornellus, ut die, qua inaugurantur, eucharistiam sub utraque specie percipiant.*

TABULA CXL.

DE DISPOSITIONIBUS AD RITE SUMENDAM EUCHARISTIAM.

Quod ex præcepto ecclesiastico a principio ecclesiæ, vel ab apostolis tradito, vel consuetudine introducto et in pluribus conciliis definito, quod præceptum obligat sub mortali, et nullam admittit parvitatem materiæ; porro hoc jejunium naturale requisitum consistit in abstinentia ab omni omnino eo quod habet rationem cibi et potus, a media nocte usque ad sumptionem eucharistiæ: imo juxta probabiliorem ab omni omnino re vitaliter ex ore ad stomachum trajecta, quod non violatur usu tabaci sive fumigando, sive trahendo per nasum, ex *Benedicto XIV, Syn. Diæc., lib. 11, c. 13, n. 12.*

I. Jejunium naturale

Ad quod non tenetur, seu non jejunus communicare potest,

1. Constitutus in periculosa infirmitate, qui potest non solum semel, sed et iterum, ac tertio communicare, etiam non jejunus per modum viatici ex *Benedicto XIV*, qui si non posset particulam deglutire, posset ei præberi intincta particula in aqua, vel vino non consecrato, ex *eodem*.
2. Ut iterum, ac tertio, vel sæpius communicetur infirmus non jejunus per modum viatici exigunt aliqui intervallum duorum vel trium dierum, ex *rituali romano*; alii tamen volunt verba ritualis non esse præceptiva, sed directiva et ideo negant, necessario exigi illud intervallum.
3. Qui mane benevalens celebravit vel communicavit, et dein in periculosum morbum incidit, juxta aliquos non posset eodem die communicare per modum viatici, juxta alios teneretur, juxta quosdam posset, sed non tenetur. *Benedictus XIV* ait, integrum esse parochum eam ex tribus mox allatis sententiis amplecti, quæ sibi magis arriserit. *Syn. Diæc., lib. 7, c. 11, n. 2.*
4. Dum sacerdos inchoata jam missa recordatur se non esse jejunum, nec potest sine scandalo recedere, quia præceptum de vitando scandalo magis urget.
5. Dum supplendus est defectus sacerdotis, qui post consecrationem impotens evasit ultro prosequendi.
6. Dum post ablationem deprehenduntur aliqua reliquæ in eadem missa consecratæ, quæ commode asservari non possent.

N. B. *Pro administrando viatico tamen nequit sacerdos non jejunus celebrare juxta probabiliorem, et expressam Benedicti XIV, tract. de sacrific. missæ, sect. 2, §. 96.*

2. Puritatem corporis, seu immunitatem a pollutione etiam inculpabili, non quidem de necessitate, sed ex quadam congruentia, ex *D. Thoma, 3 part., quæst. 80, art. 7 in corp.* Aliter tamen facientes non peccant nec quidem venialiter, ex *eodem, ibid.* Hinc conjuges non videntur arcendi a communione ex eo, quod præcedenti nocte copulam exercuerint, præsertim si non voluptatis causa sed ex alio fine honesto et christiano exercita fuisset. *Ex cap. Vir cum propria uxore 7, caus. 33, quæst. 4, et S. Francisco Salesio.* Quod ut plurimum de reddente debitum intellige: nam cum redditio talis sit actus justitiæ et quidem bono fine exercitus meritorius, expropter actus virtutis, tu ne dixeris virtutem obstare susceptioni communionis. Nihilominus, ob tanti sacramenti reverentiam, in quo flos puritatis sumitur, si non juxta consilium *Tridentini, part. 2, c. 4, §. 58*, aliquot diebus, saltem præcedenti nocte consulendum est, ut abstineant a concubitu, vel saltem a petitione.
3. Corporis ad modestiam et pietatis conformationem. Ex *S. Carolo Borromeo.* Hinc *Innocentius XI*, a communione jussit repelli illas mulieres, quæ depicta facie, aperto sinu, atque vultu ad inspirandam luxuriam composito ad eucharistiam accedunt. Mulieres igitur accedere debent ad sacram communionem ita vestitæ et compositæ, ut præter faciem, quam etiam usque ad extremitatem narium denso velo cooperire debent, nihil nudum in illis appareat. *S. Carol. Borromæus in suis instructionibus.*

1. Statum gratiæ, seu immunitatem ab omni peccato mortali, adeo quod celebrans, vel communicans in peccato mortali gravissimum committat sacrilegium; status autem gratiæ debet esse procuratus per sacramentalem confessionem et non sufficit per solam contritionem, licet perfectam, ex *Tridentino* et quidem juxta probabiliorem ex præcepto non solum ecclesiastico, ut aliqui putant, sed et divino lato a Christo et solum promulgato ab apostolo Paulo illis verbis: *Probet se ipsum homo.*

1. Desit copia confessarii, uti censetur deesse, si vel omnino physice absit, vel saltem moraliter, ut si nimium distaret, non calleret idioma, aut pro tali diæcesi non esset approbatus, vel careret potestate in reservata.
2. Necessitas urgeat, uti pro administrando viatico moribundo, ad declinandam infamiam, scandalum prævisum, prout contingere posset a parochio, si non celebraret die dominico, vel festivo.

Excipe si N. B. *Dicta duo debent indispensabiliter copulative concurrere, ut quis cum sola contritione, non præmissa confessione celebrare, vel communicare possit.*

*Sacerdos celebrans concurrentibus mox dictis duobus cum sola contritione, tenetur quamprimum, id est, saltem intra triduum, ut exponunt auctores, confiteri ex præcepto Tridentini, quod verum est, etsi toto illo triduo nollet celebrare; differre autem confessionem ad tempus, quo sacerdos confitebitur, est propositio 39, damnata ab Alexandro VII, * quod procedit de sacerdote in die parasæve communicante communione sacerdotali.*

N. B. *Lapsus in peccatum mortale, licet absolute loquendo posset permitti, ut eodem, quo lapsus est, die, præmissa sacramentali confessione, celebret, aut communicet; attamen nisi magna necessitas urgeat celebrandi, vel communicandi, differenda est celebratio vel communio* ex *D. Thoma.*

2. Immunitatem ab affectu peccati venialis, cum hoc sacramentum remittat peccata venialia ex *Tab. CXXXVI*, quæ non possunt remitti dum adest affectus ad illa: sumpta tamen eucharistia cum peccato veniali, v. g., voluntaria distractione, non impedit augmentum gratiæ habitualis, ex *D. Thoma.*
3. Actualem devotionem et fervorem juxta plures graves doctores in hoc omnino audiendos, si non de necessitate, cum multi negent, id necessario exigi ad percipiendum præcipuum fructum sacramenti eucharistiæ, seu ad augmentum gratiæ habitualis, saltem ad melius esse, seu ad uberiores fructum percipiendum.

* P. D. *Illam particulam, quamprimum, intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur.*

I. Corporalis exigit

Dispositio ad Eucharistiam rite sumendam

II. Spiritualis exigit

TABULA C X L I.

DE SACRIFICIO MISSÆ, EJUS ESSENTIA, EFFICACIA, AC VALORE.

I. Habet rationem veri, ac proprii sacrificii novæ legis, in quo principalis offerens est Christus, quatenus aliis sacerdotibus inferioribus offerunt illud in persona Christi: licet enim sacerdos in orationibus loquatur in persona ecclesiæ, in consecratione tamen loquitur in persona Christi, *ex D. Thoma, 3 part., quæst. 82, art. 7, ad 3.*

II. Consistit essentialiter in sola consecratione, quia eam solam actionem exercet sacerdos in persona Christi, et vi ejus actionis habetur immutatio et destructio victimæ, non quidem physica exhibitæ solum in sacrificio cruento, sed mystica et moralis, imo et aliquo modo realis proportionata sacrificio incruento, quale est missa.

III. Importat	1. Victimæ destructionem et quidem	1. Mystica habetur, quatenus vi verborum consecrationis ponitur corpus Christi separatim a sanguine, quo repræsentatur sacrificium crucis.
		2. Moralis habetur, quatenus vi consecrationis ponitur corpus Christi sub speciebus inanimatis mortuo quodam modo, et in statu omnino inepto ad operationes et functiones naturales vitæ humanæ.
		3. Realis aliquo modo, quatenus vi consecrationis ponitur in via et statu ad realem manducationem, ac tandem ad corruptionem, vi cuius Christus amittit esse sacramentale, ac proinde desinit esse cibus sensibilis.

III. Importat	2. Consecrationem utriusque speciei, quæ non solum est de necessitate præcepti tum divini, tum ecclesiastici, sed et de necessitate sacrificii, cum sacrificium missæ debeat essentialiter, et per se esse sacrificium secundum ordinem Melchisedech, quod essentialiter consistebat in oblatione panis et vini, <i>ex Genesi 14.</i>
	3. Virtutem et efficaciam merendi, impetrandi et satisfaciendi præstantiori modo, quam quodvis aliud opus bonum in gratia factum; atque adeo habet vim impetrandi dona et beneficia, præsertim spiritualia et remissionem peccatorum.

Missæ sacrificium

IV. Non remittit	1. Peccata, saltem quoad culpam, immediate et per se, uti sacramenta, sed solum mediate, seu quatenus impetrat a Deo, ut per debita media, scilicet pœnitentiam, peccator, pro quo offertur, perducatur ad salutem <i>juxta probabiliorum.</i>
	2. Immediate, et per se pœnam debitam peccatis <i>juxta aliquos</i> , sed solum mediate, quatenus impetrat remissionem pœnæ; alii tamen volunt, immediate, et per se id præstare et quatenus institutum in remissionem peccatorum, dicitur <i>propitiatorum.</i>

V. Prædictos effectus præstat non solum *ex opere operantis*, seu ex devotione et pietate offerentis, sed etiam *ex opere operato*, quia ejus efficacia non dependet a merito et dignitate ipsius ministri, aut ejus, pro quo offertur, sed ex sola dignitate ipsius sacrificii: et hinc sancti patres, nominatim D. Thomas, communi calculo dicunt: Quod tantum valeat sacrificium mali, imo et pessimi sacerdotis, quam optimi et sanctissimi, intellige per respectum ad fructum ex opere operato.

VI. Prodest non solum sacrificium æque sive a malo, sive a bono sacerdote offeratur in quantum est sacramentum, sed etiam quoad orationes, quæ in eo dicuntur pro vivis et defunctis, in quantum gerit personam ecclesiæ, secus in quantum procedunt a privata persona, *ex D. Thoma, 3 part., quæst. 81, art. 6.*

VII. Habet infallibiliter suum effectum, saltem tempore judicatio a Deo opportuno, si non ponatur impedimentum, quia ex se nactum et aptum est impetrare, ut fructus mortis et passionis Christi illis pro quibus offertur, applicetur.

VIII. Valor ejusdem	1. Spectati <i>ex opere operato</i> ex parte rei oblatæ et quoad sufficientiam est infinitus, seu habet infinitam dignitatem; secus si spectetur <i>ex opere operantis</i> , seu ex merito et devotione celebrantis, vel ex fervore adstantium fidelium simul cum sacerdote offerentium.
	2. Ex parte efficaciam, et quoad applicationem est valoris finiti et limitati; quia Christus noluit per sacrificium incruentum missæ meritum passionis suæ applicare secundum totam latitudinem virtutis suæ: hinc falsum est, quod unicuique sacrificium æque prosit quam plura, merito proinde damnata fuit ab Alexandro VII sequens propositio 10. * <i>Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere et sacrificium unum offerre. Neque etiam est contra fidelitatem etiam si promissam, promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.</i>

TABULA CXLII.

DE REQUISITIS AD MISSÆ SACRIFICIUM PERAGENDUM.

1. *Sacerdos*, qui celebret, utpote solus minister eucharistiæ conficiendæ per dicta in Tabula CXXVII, qui sacrificium missæ peracturus debet decenter indutus incidere, vestem talarem gestare et comam fictitiam, vulgo parucam, annulumque ex digito, si iis utitur, deponere *ex decretis sacræ congregationis apud Gavant., part. 3, tit. 1 de præparat. sacerdot.*
2. *Minister* tum qui necessaria administret, qui sub gravi obligatione adhibendus est, tum qui respondeat sacerdoti celebranti, sine quo, non nisi urgente rationabili causa celebrari debet, in quo casu sibi ipsi respondere debet et instrere aliquem, qui necessaria administret, nunquam tamen permittendum, ut id præstetur a femina, licet moniali ad altare.

3. *Paramenta*, seu vestes sacerdotalesquæ
 1. Sunt amictus, alba, cingulum, manipulus, stola et casula, quas ex præcepto ecclesiastico debet sacerdos adhibere, adeo quod advertenter omittens non solum omnes, sed etiam unicam dumtaxat, cingulo saltem excluso, peccaret mortaliter.
 2. Solum ob urgentissimam necessitatem, et ad declinandum scandalum, aut murmur populi, vel ad celebrandum pro administrando viatico, nam tali subsistente causa potest sine una, vel altera veste ex prædictis sacerdos celebrare et a fortiori sine cingulo, in quo casu alba liganda est vel ligulis casulæ, vel alio ligamine, etiam profano.
 3. Debent esse benedictæ: nam per ipsum usum sive bona, sive mala fide non fiunt benedictæ *juxta probabiliorem*, sed debent benedici ab episcopo, vel ab alio habente ab episcopo, vel a sede apostolica facultatem.
 4. Execrantur, seu amittunt benedictionem, quando vel amittunt figuram priorem, in qua benedictæ fuerunt, vel quando ita notabiliter lacerantur, aut immutantur, ut reddantur inhabiles ad usum, ad quem fuerunt destinatæ, *ex Bened. XIV, instit. eccles., §. 21.* Hoc pacto: secus si vestis aliqua successive lacerata, reficiatur, sicut nec si cingulum ita laceretur, ut una vel altera pars sufficiat ad cingendum sacerdotem; imo nec si ad usus profanos adhibeatur.

4. *Recitatio* precum præscriptarum inter induendum vestes sacerdotales, recitandæ juxta aliquos sub mortali, juxta alios sub veniali, eo quod ea cæremonia in majori rigore non sit recepta.

I. De necessitate et præcepto

5. *Calix cum patena*, quæ omnia debent esse
 1. Saltem ex argento; et solum ratione paupertatis permitti possunt ex stanno, prout in Russia Polonica presbyteris Ruthenis unitis permissum est, *ex Bened. XIV, const. quæ incip. Imposito nobis, tom. 3, Bull. ejusd., fol. 206, edit. Venet., §. 2 et 8.* Nullo autem modo permittitur calix sive ex ære, sive ex auricalcho, sive ex ligno, sive ex vitro. *Ex can. ut calix 45 de consecrat., dist. 1.* intellige quoad cupam calicis, quæ si sit vel ex auro, argento, stanno, licet residuum esset ex alia materia prohibita non fieret contra præceptum ecclesiæ.
 2. Inaurata in interiori parte, sive sint ex argento, sive ex stanno: calix quidem in interiori parte cupæ. Patena vero in superiori parte concava, ubi recipit hostiam.
 3. Consecrata (*D. Thomas 3 part., quæst. 83, art. 3 in corp.*) et quidem a solo episcopo, vel ab alio habente a sede apostolica indultum. *Ex Bened. XIV, tract. de sacrific. missæ, et lib. inst. eccles. 21, §. de vetustate et §. ut omnem.*

6. *Corporale*, quod præcipuum locum tenet in ornatu calicis, quodque sub mortali ad peragendum missæ sacrificium requiritur et debet esse ex lino confectum. *Ex cap. consulto 46 de consecrat., dist. 1* et benedictum, sicut et
7. *Palla*, quæ debet esse ex lino ad modum corporalis, quæque juxta aliquos requiritur sub mortali; saltem extra casum, quo corporalia essent oblonga ita ut calicem cooperire possent: alii tamen negant sub mortali requiri, voluntque defectum suppleri posse vel corporali aliquo, vel bursa, vel purificatorio.
8. *Purificatorium*, cujus defectus mundo strophio suppleri potest, in quo tamen non amplius expurgandæ erunt nares; quodque juxta Merari debet esse benedictum; sicut etiam
9. *Velum calicis*, quod suppleri potest alio velo profano, suo postea usui reddendo.

N. B. *Benedictus XIV ibidem stat pro benedictione etiam cinguli, pluvialis et pyxidis, seu ciborii, quæ per ipsum usum nequaquam censentur benedicta juxta probabiliorem, sed debent ab episcopo, vel alio habente facultatem sive episcopalem sive apostolicam benedici.*

10. *Missale*, quod requiritur sub mortali et adhiberi debet etiam ab illo, qui ob debilitatem visus obtinuit a sede apostolica indultum celebrandi missam *volivam*, vel de *requiem*, ad vitandum scandalum.

N. B. *Sacerdotes omnes tam sæculares, quam regulares sacrum facientes in ecclesiis capuccinorum et capuccinarum, libere, ac licite missalibus ordinis uti possunt, ex concessione PII SEPTIMI, facta 15 julii 1778 quod antecesser erat prohibitum.*

II. De congruentia et ædificatione, ut

1. *Sacerdos* bene compositus in vestibus sacris, non sicut sartores et sutores magnis laboribus pressi, oculis demissis, inessu gravi, minime affectato, accedat ad aram.
2. *Minister* etiam sit decenter indutus, angelicum quippe munus exerciturus, congruum est, ut etiam in vestibus et externo cultu sit compositus ad decentiam.
3. Ut calix etiam extra cupam sit mundus, a pulveribus et immunditiis diligenter abstersus: nam sæpissime offendere est in calices extra cupam, licet ex argento, ita nigros et sordibus linitos, ut ex antiquo et rubiginoso stanno videantur.
4. Vestes sint mundæ et honestæ: quandoque enim amictus, et alba tam mucidi et foetidi sunt, ut nauseam pariant; et ubi sacerdotes, sacristæ, curati nitorem ad sæculi gustum in vestibus et cæteris, quæ tum corporis, tum cubilium cultum respiciunt maxima diligentia curant, vela autem, casulas, etc. detritas et fumigatas exponi et indui patientur.
5. *Corporale* et purificatorium, quæ immediate sanctissimum corpus et sanguinem agni immaculati contingunt, sint mundissima et candidissima. Nam non solum in ecclesiis ruralibus, sed etiam urbanis et divitibus sæpissime talia inveniuntur purificatoria et corporalia, ut potius videantur panni coquinarii.
6. *Ampullæ* item sint mundissimæ, a tartaro, etc. immunes, quas conferri subinde oporteret cum suis scyphis, quibus in suis mœnsis utuntur, tum indumentorum suorum elegantia et munditiæ; ad precandiam dico quorundam, quos ex officio et instituto obligatos, et habitualiter negligentes a gravi tandem reatu debita in Deum devotio vix absolvere potest.

Ad sacrificium missæ peragendum requiruntur

TABULA CXLIII.

DE ALTARI ET EJUS ORNATU AD CELEBRANDUM REQUISITO.

1. Sive fixum et stabile, sive mobile et portatile (sine quo in nullo casu, præterquam ob metum mortis, præciso tamen religionis contemptu, incussum, celebrari potest) debet esse saltem lapideum; nec potest consecrari fixum quin sit saltem in superiori parte lapideum. *Ex can. altaria 22 de consecrat. dist. 1.*
2. Excipe Græcos et Latinos distantes ab ecclesiis ritus latini, celebrantes in ecclesiis Ruthenorum catholicorum, apud quos, cum non sit in usu altare portatile, concessum est, ut ubi altare solemnè consecratione totum consecratum non fuerit, loco lapideæ tabulæ, seu altaris portatilis, super altaris mensa aptetur linteum quoddam episcopali benedictione consecratum.
3. Indulgetur et a jure communi conceditur omnibus sacerdotibus, etiamsi sit portatile, dummodo existat in ecclesia. Quid vero juris de altari portatili extra ecclesiam existente, dicitur sequenti Tabula.

4. Interdicitur omnibus sacerdotibus absque speciali indulgentia apostolico
 1. Quodvis altare pontificium in patriarchalibus urbis basilicis existens.
 2. Consecratum a Sixto V super quo ipse pontifex celebravit, cum S. Didacum in sanctorum altarium retulit, dono missum Philippo II Hispaniarum regi.
 3. Consecratum a Benedicto XIV dono missum Joanni V Lusitanæ regi.
 4. Basilicæ Assisiensis, quod papale declaratum fuit a prælaudato Bened. XIV per constitutionem *Fidelis dominus*, tom. 4, *Bull. ejusd. fol. 116, edit. Venet.*, §. 6.
 5. Quodvis aliud, si in eo illa die episcopus celebravit (pro illa die tantum) *ex can. in altari 97, de consecrat. distinct. 2*, quidquid aliqui contrarium sentiant. *Ex Bened. XIV, constit. quæ incipit. In postremo*, tom. 4, *Bull. ejusd. fol. 298, edit. Venet.*, §. 9.

5. Debet esse coopertum linteaminibus, seu lineis mappis et quidem tribus, *ex rubricis missalis*, sine quibus saltem duabus et una duplicata, nequit sine gravi peccato celebrari, si excipias urgentem necessitatem, in qua loco mappæ sufficit potest vulgaris quædam tobalea.

I. Dispositione ecclesiæ

Saltem duo candelabra cum duabus candelis

Hinc et inde in utroque cornu accensis, (ex rubr. miss. et nunquam celebrandum sine saltem uno lumine. Quod si inchoato sacro contingat utrumque lumen extinguï absque spe aliud habendi, aliqui volunt abstinendum ab ulteriori prosecutione *ex cap. litteras 12 de celebrat. missarum*; a quo tamen rigore recedunt alii, si missa sit usque ad offertorium inclusive protracta. Quod si ante consecrationem contingat utrumque extinguï, expectandum, ut reaccendantur; secus si post consecrationem.

Ex cera propter decentiam: in necessitate tamen sufficit sive sit ex cera, sive ex sævo, sive ex oleo, cui tamen præferri debet lumen ex sævo.

6. Debet habere

Crucem in medio candelaborum, *ex rubr. miss.*, non nudam, sed cum crucifixi imagine. *Ex car. episcop. et Bened. XIV, constit. Accepimus. Tom. 2, Bull. ejusd. fol. 57, edit. Rom.* Quæ apponenda venit tam pro casu, quo in majori tabula altaris depictus esset crucifixus pendens e cruce, nisi hic primum locum obtineat præ cæteris omnibus, quæ in eadem Tabula exprimuntur. *Ex Bened. XIV, ibid.* quam pro casu, quo parva crux effixa esset tabernaculo: *ex decret. S. Congreg. : necnon pro casu quo in altari publicæ adorationi esset expositum augustissimum sacramentum. Ex ejusd. decret. an. 1707, et Bened. XIV, ibid.* celebrans sine cruce, præciso contemptu, aut scandalo, non nisi venialiter peccat.

Tabulas præterea *secretarum* dictas in utroque cornu et medio; non ad ornatum, sed ad necessitatem, ut a sacerdote in eisdem tum consecrationis verba, tum cætera, quæ alias memoriter dici solent, clare, distincte et commode legi, et recitari possint.

7. Debet esse, sive fixum sit, sive mobile, consecratum ab episcopo, *ex can. Nullus 25 de consecrat. dist. 1*, vel ab alio habente a sede apostolica facultatem; nec per ipsum usum, seu celebrationem censetur consecratum juxta probabiliorem.

8. Censetur execratum, seu amissionem et quidem

1. Fixum quando lapis, seu mensa superior consecrata amovetur ab inferiori structura, seu basi, cui est affixa, vel columnis, quibus innititur. *Ex cap. Quod in dubiis 3, de consecrat. eccles. vel altaris.*
2. Mobile, seu portatile dum enormiter, seu notabiliter frangitur, aut diminuitur, adeo quod calix, et patenam secundum majorem sui partem capi amplius ab eo non queant. *Ex cap. Ad hæc 1, de consecrat. eccles. vel altaris.*
3. Sive fixum, sive mobile juxta aliquos fractione quoque, aut amotione sepulcri, seu loculi, in quo sacræ reliquæ continentur, juxta probabiliorem fundatam in citato cap., quamvis negent alii.

II. Decentia et religione debet esse

1. Aliqua imagine e conspectu in superiori parte decoratum, eaque modesta et devotionem spirante. Hinc (excipe majores aras basilicarum cathedralium) improbanda praxis tam eorum, qui non nisi crucifixo requisito a rubricis, Lutheranorum more instruunt altare, quam eorum qui in altaribus exponunt tales picturas, præsertim sanctarum, quæ potius venerem spirant, quam puritatem devotionis; quæque quamvis celeberrimo pictorum sint, ab altaribus et ecclesiis essent amovendæ.

2. Floribus pro posse adornatum cum hi sint signum lætitiæ, jucunditatis, amoris, devotionis et gratitudinis, quæ maxime divinæ majestati debentur.

3. Crucifixo formæ devotæ, integræ, non confracto, vel filo ligato et bene mundo.

4. Candelabris mundis a pulveribus et cera abstersis; candelisque honestæ magnitudinis, non comparatis ad sordidissimam œconomiam, quales lusores in civilibus conversationibus renuerent.

5. Tobaleis coopertum mundis, cæterisque utensilibus et ornamentis a pulveribus et maculis immunibus. Frequentissime enim in ecclesiis et parochiis ruralibus videre est tobaleas nigras, maculosas, mucidas, cera, pulveribus et murium sordibus plenas; verbo tales, qualibus mucidus caupo non uteretur pro sternenda carbonariorum mensa, plateamque inferioris altaris sordibus adeo onustam, ut credi possit campus recipiendis fabarum seminibus dispositum. Pulchra sane res et digna visu; videre subinde personas nobiles in suis privatis oratoriis sacris interesse mysteriis compositas, circumornatas, ut similitudo templi in conspectu hujuscemodi altarium. Tanta sorditudo præsertim in custodiis, ecclesiarum rectoribus, parochis, curatis, ædituis, qui decori domus Dei, et altarium ex officio omnem diligentiam impendere tenentur, defectum fidei connotat; et eos vel divinitatis præsentiam non credere; vel præsentiam majestatis non mereri externi cultus protestatione reverentiam.

Ad missæ sacrificium requiritur præterea altare, quod ex

TABULA CXLIV.

DE LOCO IN QUO CELEBRARI POTEST SACROSANCTUM MISSÆ SACRIFICIUM.

- I. Licet in
1. Ecclesia non solum ab episcopo consecrata, sed etiam legitima auctoritate solum benedicta, vel saltem ad cultum divinum deputata, ex *Tridentino, sess. 22 in decreto de observandis et vitand. in celeb. miss.*
 2. Oratorii publicis sive benedictis, sive solum ad cultum divinum deputatis. Nomine autem oratorii publici venit locus a parochiali ecclesia remotus, auctoritate episcopi erectus, ad cultum divinum, dote fundata, destinatus, habens januam in via publica, communi accessu patens, et ad usus profanos non convertibilis ex *cap. Ad audientiam 4 de ecclesiis aedificandis, vel, etc.*
 3. Oratoriis et capellis monasteriorum privatis deputatis a superioribus in anteriori parte ejusdem monasterii ad divinum cultum, præcipue ad celebrandam missam ex *privilegio Leonis X constit. quæ incipit religionis suadet honestas. Tom. 6, Bull. Capucc., fol. 217, et Gregorii XIII, in quibus potest quis sacerdos tum sæcularis tum regularis celebrare, et quisvis audire sacrum, etiam in ordine ad satisfaciendum præcepto, cum privilegium hoc non tam personale, quam locale sit.*
 4. Oratoriis privatis, supposito speciali indulto, de quo in sequenti Tab.

N. B. 1. *Celebrantes extra dicta loca peccant mortaliter, extra casum urgentis necessitatis, v. g., tempore pestis, belli, persecutionum, pro casu quo ecclesie essent dirutæ vel combustæ, aut in maximo concursu populi, quem sacer locus non capit: in his enim et similibus casibus potest sacerdos extra dicta loca celebrare, et quidem etiam absque licentia episcopi.*
 2. *Item celebrantes in ecclesia execrata, seu quæ amisit consecrationem, uti contingit, si comburatur, corruat, destruat vel ex toto, vel ex majori parte simul et semel, imo si sermo sit de consecrata ecclesia, si solum parietes interius decrustentur.*

- II. Non licet in ecclesia polluta: qualis rediditur per
1. Voluntariam, injuriosam et graviter peccaminosam sanguinis humani effusionem, in ecclesia causatam ex *cap. Tuarum 11 de privilegiis*, sufficit quod homo in ecclesia ita graviter percussus et vulneratus fuerit, etsi notabilis sanguinis effusio extra ecclesiam contingeret; secus si extra ecclesiam vulneratus confugeret ad ecclesiam et ibi contingeret sanguinis effusio: si tamen ex percussione, licet graviter peccaminosa, non contingeret copiosa sanguinis effusio, aut nulla, non censeretur per hoc polluta ecclesia.
 2. Voluntarium et injuriosum homicidium sive sui ipsius, sive alterius causatum in ecclesia, etsi fieret sine sanguinis effusione, v. g., suffocatione, propinatione veneni, etc. ex *cap. Proposuisti 4 de consecratione ecclesie vel altaris*, quod verum est, etiam si inferatur mors sive auctoritate publica sive a tyranno in odium fidei; secus si homicidium non sit voluntarium, sed vel causatum a furioso; vel ebrio, aut factum in sui justam defensionem cum moderamine inculpate tutelæ; aut causa, v. g., vulneratio contigisset extra ecclesiam, uti in porticu vel turpi, et vulneratus confugiens ad ecclesiam ibi moriatur.
 3. Voluntarium et illicitum, seu peccaminosam humani seminis effusionem in ecclesia factam ex *cap. Si ecclesiam unico de consecratione ecclesie vel altaris 126*, sive dein pollutio contingat simpliciter, sive per fornicationem, adulterium, aut Sodomiam, sive etiam per copulam conjugalem, saltem extra necessitatem exercitam a conjugatis in loco sacro.
 4. Sepulturam datam in ecclesia sive excommunicato vitando ex *cap. Consuluisti 7 de consecratione ecclesie, vel altaris*, sive infideli non baptizato ex *cap. Ecclesia 27 de consecratione, dist. 7*, quod procedit etiam de prole catholicorum non baptizata, saltem extra matris uterum existente, imo Glossa vult, quod si cum matre moriatur et fœtus in utero, aperiri debeat mater, et extrahi fœtus et hic extra locum sacrum sepeliri.

N. B. *Prædicta quatuor delicta polluunt ecclesiam solum pro casu quod sint publica et notoria notorietate sive juris, sive facti ex Glossa in cap. si ecclesiam unico de consecratione ecclesie vel altaris 126 ad verbum pollut.*

- III. Consecrataria
1. Polluta ecclesia, censetur pollutum etiam cœmeterium contiguum, secus remotum, neque sive in illa, sive in hoc potest quis sepeliri antequam reconcilietur ex *cap. Si ecclesiam unico de consecratione ecclesie vel altaris 126*, pollutum tamen cœmeterium, licet contiguum, non censetur polluta ecclesia, debet tamen sigillatim reconciliari eo ritu, quo ecclesia polluta ex *Pontificali romano*.
 2. Scienter celebrans in execrata, vel polluta peccat mortaliter *juxta omnes*, nullam tamen pœnam incurrit ipso jure ex *Benedicto XIV tract. de sacrif. missæ, sect. 2, §. 55*, nec per ipsam celebrationem missæ bona, vel mala fide in ecclesia polluta factam, censetur reconciliata *juxta probabiliorum*.
 3. Sepultus in loco sacro sive excommunicatus vitandus, sive infidelis debet exhumari, si ejus ossa discerni possint ex *cap. sacris 12 de sepulturis*.
 4. Si sub actuali celebratione contingeret ecclesiam violari post canonem inceptum, sacrificium perfici debet, si vero ante canonem, recedendum foret ab altari donec reconciliata fuerit ecclesia ex *rubricis*.
 5. Per sepulturam excommunicati tolerati, vel alterius, qui alias de jure privatur sepultura ecclesiastica, non violatur ecclesia *juxta probabiliorum*.
 6. Solum episcopus potest ecclesiam consecratam pollutam, seu violatam, reconciliare ex *cap. Aqua 9 de consecratione ecclesie vel altaris*, et hanc facultatem solus Papa, non vero episcopus potest delegare simplici sacerdoti ex *Benedicto XIV, syn. diœc., lib. 13, c. 15, n. 2*, reconciliatio heri debet aspersione aquæ, vino, cinere et sale mixtæ per episcopum benedictæ et quidem sine mora, ex *allato juris textu*.
 7. Ecclesia solum antecedenter benedicta, vel solum auctoritate episcopi, vel alterius ad cultum divinum deputata, si polluitur, potest a quolibet simplici sacerdote, nullam etiam petita licentia, reconciliari per aspersionem solus aquæ communis benedictæ, ex *Benedicto XIV, ibid.*
 8. Polluta ecclesia consecrata, censetur polluta etiam altaria in ea fixa, adeo quod ante reconciliationem nequeat in tali altari missa celebrari; attamen altaria non indigent speciali reconciliatione, sed per ipsam reconciliationem ecclesie censentur reconciliata etiam altaria.

TABULA CXLV.

DE CELEBRATIONE MISSÆ IN ORATORIIS PRIVATIS ET TEMPORE, QUO CELEBRARI POTEST.

- I. In oratorio privato, sic dicto, vel quia in privato, loco ad nutum domini in cubile, vel etiam triclinium, etc. commutando; vel quia privata auctoritate delecto, erectoque, et si in loco publico**
1. Permissum antiquo tempore: quæ permissio duravit usque ad concilium Triburiense celebratum anno 895, in quo ad id exigebatur licentia episcopi; quia vero ad dandam hujusmodi licentiam episcopi valde faciles erant, hinc per Tridentinum sublata fuit ipsis talis potestas, adeoque de facto nequit ullus amplius celebrare in oratorio privato sine speciali indulto sedis apostolicæ.
 1. Cardinalibus, qui in suo palatio possunt in oratorio privato a se erecto celebrare, imo et celebrare facere, et audientes in eo missam satisfacere præcepto de audienda missa *juxta omnes*.
 2. Episcopis qui in suis episcopalibus palatiis possunt celebrare et facere celebrare, *ex Bened. XIV, eo quod palatia episcoporum (idem dici potest de palatiis cardinalium et conventibus, seu monasteriis religiosorum) non veniant nomine privatarum domorum, ad quas unice Tridentina prohibitio se extendit.*
 3. Episcopis, qui non solum in suis episcopis, sed etiam in privatis domibus tam intra, quam extra dioccesim existentibus possunt celebrare et facere celebrare, *ex privilegiis Bonifacii VIII, rel. cap. Quoniam. 12 de privilegiis in-6, Benedicti XIII et XIV, constit. quæ incip. Cum magno animi, tom. 3 ejusd. fol. 210, edit. Ven., §. 3.*
 4. Regularibus, qui possunt celebrare in oratoriis privatis erectis in propriis monasteriis, et residentiis ad cultum divinum a superioribus destinatis, *ex privilegiis Leonis X et Gregorii XIII, relat. cap. In his 30 de privilegiis, teste Bened. XIV, in præf. constit. §. 29, imo et quivis sacerdos potest in dictis regularium oratoriis celebrare per dicta in priori Tab.*
 2. Permittitur actu ex indulto
 1. Regulares sine speciali indulto post Tridentinum concessio celebrare in oratoriis privatis erectis in domibus laicorum, quia vi Tridentini omnia privilegia antecesser concessa regularibus sublata fuerunt, *ex Benedicto XIV. Nominem autem domorum laicorum comprehendit etiam grangias, seu domus rurales, quæ sunt sub proprietate, et dominio alicujus monasterii, in quibus solum quidam conversi pro agrorum cultura, vel cura manere solent, declaratum fuit a sacra congregatione concil. Trident., 1 maii 1687.*
 2. Episcopi amplius concedere licentiam celebrandi in oratoriis privatis, saltem per modum privilegii, *ex Benedicto XIV, ibid. §. 11, pro aliquo tamen casu ex justa et rationabili causa, præsertim pro solatio alicujus infirmi, possunt.*
 3. Habentes indultum pontificio celebrandi, vel permittendi celebrare in oratoriis privatis unicam missam, et in eo nulla dies fuisset excepta (uti ordinariæ aliqui dies excipi solent) possent in die nativitatis Domini omnia tria sacra celebrare, *ex Benedicto XIV, in tract. de sacrif. missæ, part. 4, sect. 2, §. 29, et in præf. constit., §. 27.*
 4. Non nominati in indulto pontificio audire sacrum celebratum in oratorio privato, et satisfacere præcepto de audienda missa.
 5. Sacerdotes quicumque absentibus indultariis (quo nomine veniunt personæ, quæ in fronte, seu inscriptione brevis nominantur, et ordinariæ sunt vir et uxor) dum in indulto habeatur clausula exigens præsentiam saltem unius personæ indultariæ, prout attento stylo moderno concedi solet, *ex Benedicto XIV, ibid., §. 14.*
 3. Non possunt sive
 1. Missæ privatæ nequeunt celebrari sive in feria V. Cœnæ Domini (nisi ubi adest consuetudo, uti adesse Parisiis testatur *Benedictus XIV, in tract. de fest. D. N. J. C., cap. 6 de fer. V, in cœna Domini, n. 48, edit. lat., quam pontifex non reprobatur, vel ea die incidat festum Annunciationis B. M. V., vel S. Josephi, in quo casu possunt aliquæ privatæ celebrari, ex decretis sacræ congregationis, die 13 sept., anno 1692, et die 10 januar. 1693, feste Merati, tom. 1, in indice decret. sub n.º 501 et 504, sive in feria VI Parasceves, sive in sabbato sancto, ex can., sabbato 13 de consecratione, dist. 3, et declaratione sacræ congregationis.*
 2. Nocturno tempore nequit celebrari, excepta nocte natalis Domini, in qua potest quivis sacerdos missam primam de nocte celebrare; non tamen alias duas consequenter, *ex declarationibus sacræ congregationis, die 7 decembr. 1641, et 18 decembr. 1702.*
 3. Aliis diebus non licet ante auroram (quæ juxta communiorem et probabiliorem, inchoat una hora cum dimidia ante solis ortum (sine speciali indulto, et rationabili aliqua causa, *ex rubricis missalis, et hinc inchoari potest missa.*
 4. In januario et decembri circa sextam, in februario et novembri circa quintam, in martio et octobri circa mediam quintam, in aprili, augusto et septembri circa quartam, in maio, junio et julio circa tertiam horologii ultramontani.
 5. Celebrans sine rationabili aliqua causa anticipato notabiliter tempore præscripto, v. g., per mediam horam, aut horam, juxta aliquos peccat mortaliter, quamvis alii mitius sentiant; ex justa rationabili causa potest quivis sacerdos ante auroram celebrare. *
 6. Post meridiem nemo, nec quidem regularis potest celebrare, *ex decreto Clementis XI, quamvis Benedictus XIII et Clem. XII concesserit, ut uno quadrante ante auroram inchoari possit missa, et protrahi usque ad quadrantem post 12, ex Bened. XIV, lib. instit. Eccles., Instit. 13, §. ita se res habet.*
 7. Habens speciale indultum a sede apostolica celebrandi sive ante auroram, sive post meridiem, debet se regulare juxta indultum.
- II. Tempore vetito, v. cujus**
1. Quæ subsistente potest uti Epicheia: nam hæc prohibitio in ratione vetiti non differt a cæteris legibus ecclesiæ: quod ubi liceat in reliquis, nescio cur non, et multo magis in hac: Urget quippe ecclesia SS. PP. sententiis, signanter V. Bedæ omnes sacerdotes legitime non impeditos quotidie celebrare; unde absque nota laxitatis vel inobsequii in legem dixerim: Sacerdotem posse uti tali Epicheia, et illa hora post mediam noctem celebrare, quæ sola stat in sui dispositione, quoties alias est expositus periculo, vel omittendi celebrationem, vel indevote celebrandi.
 2. Quæ e. g. urgens necessitas itineris conficiendi

Pedibus	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ad loca valde dissita, quæ ut ad vesperam contingantur, ante lucanum exigunt discessum: et ecclesiæ intermediæ vel non sunt, vel extra viam multum temporis assumpturæ. 2. Per loca, in quibus per decursum dici nihil invenitur, quo stomachus calefiat, urgentque proinde aliquid sumere ante discessum.
Curru	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cum prudens ingruit periculum nec celebrandi, nec missam audiendi, quod contingere potest itinerari cum vectoribus et aurigis rixosis, blasphemis, detrectantibus consistere in locis celebrationi accommodis, etc. 2. Cum ob pericula grassatorum aliis curribus mature discedere volentibus sociari, et per oblationem sacrificii a Deo tutela contra insidias implorari oportet.
- * Difficillime in hoc novi consensuros theologos, canonistas, aliosque, quorum interest; sed his ausim dicere: *Leges, et sacra propter homines; non vero vicissim*: et si non in curribus et in equis; sed in nomine Domini eos oporteret itinerari, procul dubio in meam deflecterent sententiam.

Missam celebrare

* Dictum fuit, *ex justa, et rationabili causa*

TABULA CXLVI.

DE OBLIGATIONE SACROSANCTUM MISSÆ SACRIFICIUM CELEBRANDI.

- I. Quotidie summe laudabile, et valde utile est, et consequenter sacerdotibus omnibus consulendum, ad quod juxta instructionem datam a S. Francisco Salesio cuidam juveni sacerdoti timido, sufficit, non habere conscientiam gravatam peccato lethali, *ex Benedicto XIV, tract. de sacrif. missæ, part. 4, sect. 2, §. 12.*
- II. Nullus tamen sacerdos quotidie tenetur.
- III. Quivis sacerdos, licet simplex, seu curam animarum non habens, tenetur sub gravi culpa, saltem aliquando intra annum celebrare, *ex D. Thoma, 3 part., quæst. 82, art. 10, in corp.*, et hinc non posset absolvi, qui statueret, nunquam, per totum anni cursum celebrare, *ex Benedicto XIV, ibid., loc. cit., §. 9.*
- IV. Simplex sacerdos tenetur sub mortali, saltem diebus solemnioribus, paschatis, pentecostes et nativitatis Domini, celebrare, imo juxta aliquos, singulis diebus dominicis et festivis; alii tamen negant, quod teneatur sub gravi culpa, sed solum sub veniali celebrare singulis diebus dominicis et festivis.
- V. Sacerdos curam animarum habens, v. g., parochus, tenetur sub gravi culpa celebrare quoties munus ipsius exigit, ut missam per se vel per alium celebret, *ex Tridentino, sess. 23 de reform., cap. 14*, atque adeo tum diebus illis, quibus populus ex præcepto ecclesiæ tenetur audire sacrum, tum dum benedictio nuptialis danda est, tum dum aliquis sepeliendus est, cum rituale Romanum consulat, ut id fiat cum missa; tamen si alicubi alia est consuetudo, sicut plerumque est, ut a meridie sepeliantur, huic standum.
- VI. Canonici sive cathedralis, sive collegiatæ ecclesiæ considerati secundum se præcise non habent majorem obligationem celebrandi, quam alii simplices sacerdotes; considerati tamen, ut unum corpus constituentes, tenentur quotidie in eorum respective ecclesiis sacrum conventuale habere, *ex cap. Cum creatura 9 de celebratione missarum*, imo et duo, vel tria juxta præscriptum rubricarum.

Sacrificium
missæ cele-
brare

VII. Nullus sacerdos hodie potest absque mortali peccato plures missas eodem die celebrare, utpote a seculo XII prohibitum ut avaritiæ quæstibus, aut obloquentium suspicionibus obviam iretur, ait *Bened. XIV, constit. Declarasti nobis, tom. 2, bull. fol. 9, edit. Ven. Si excipias*

1. Nativitatem Domini, in qua apud Latinos tres missæ celebrari possunt, *ex can. sancta 48 de consecratione, dist. 1*, et ex consuetudine ecclesiæ, ab anno 189, perseverante in ecclesia ritus latini, licet nullus teneatur sive celebrare, sive audire eo die tres missas, sed sufficiat unicam celebrare vel audire, et pro casu quo unica celebretur, consultum est ut tertia missa, cujus oratio convenit, cum officio legatur; Græcis tamen sive in partibus orientalibus, sive occidentalibus existentibus et commorantibus, nunquam fuit permessa trina celebratio, *ex Benedicto XIV, constit. quæ incip. In superiori, tom. IV bull. ejusdem, fol. 220, edit. Ven.*
 2. Diem commemorationis omnium fidelium defunctorum pro sacerdotibus regnorum Aragoniæ et Valentia, ac comitatu Cataluniæ in Hispania, qua die cuilibet sacerdoti seculari bis, et regulariter licitum est celebrare, *ex privilegio Julii et Pauli III, apud Bened. XIV, in constit. Declarasti, tom. 2 bull. ejusdem, f. 10*, imo in tota Hispania, et Lusitania omnibus sacerdotibus secularibus quam regularibus commorantibus in dictis partibus licitum est illa die tres missas celebrare, *ex privilegio Benedicti XIV, constit. quæ incip. Expensis, tom. 2, fol. 498, edit. Rom.*, vi cujus tamen nequeunt secundam et tertiam missam applicare pro aliquo particulari defuncto, sed debent in sulfragium omnium fidelium defunctorum, nec possunt pro secunda, et tertia missa stipendium accipere sub pœna suspensionis ipso facto incurrendæ summo pontifici reservatæ, a qua tamen possunt absolvere archiepiscopi, episcopi, et alii locorum ordinarii, injuncta tamen obligatione restituendi stipendium.
 3. Casum necessitatis, qui modernis temporibus unicus esse potest, videlicet provisio dnuarum ecclesiarum, ut si parochus habens duas, vel plures parochias providendas, tribus tamen suppositis, videlicet, si non adsit alius sacerdos, si ille, qui bis, vel ter celebrare debet, sit jejunos, seu in prima missa non sumperit purificationem, si habeatur licentia, vel saltem facta sit episcopo insinuatio, ut discernat: an sit vera necessitas, *ex Benedicto XIV, in tract. de sacrif. missæ, part. 4, sect. 2, §. 30.*
- * Extra hos casus nequit sive ratione supervenientis magni populi concursus, sive pro administrando viatico, sive propter adventum episcopi, regis, aut principis, sive pro solemnibus benedictione matrimoniali danda, sive pro sepultura danda eodem aut die bis, pluries celebrari ab eodem sacerdote, *ex Benedicto, constit. quæ incip. Quod expensis, tom. 2 bull., fol. 296, edit. Ven., §. Nova hæc.*

VIII. Neque episcopus habens duos episcopatus inter se vicinos potest eodem die iterato, nequidem feria V in cœna Domini, in ordine ad conficiendum tam in uno quam in altero sacrum chrisma, *ex Benedicto XIV, constit. quæ incip. Declarasti sup. rel., tom. 2, fol. 9, edit. Venet., §. Præterea.*

TABULA CXLVII.

DE OBLIGATIONE APPLICANDI SACROSANCTUM MISSÆ SACRIFICIUM.

I. Offerri potest soli Deo, cum sit actus patriæ, quo Dei in omnes creaturas supremum dominium, nostramque erga eum subjectionem protestamur. Unde cum aliquæ missæ dicuntur de sanctis, propterea tamen non dicuntur illis offerri, sed soli Deo in honorem et memoriam illorum, quatenus pro nobis apud Deum intercedant. *Ex Tridentino, sess. 22, c. 3.*

1. Quoad fructum
- Meritorium gratiæ et gloriæ alteri nequit, quam offerenti, quia illi soli prodest.*
- Impetratorium, et satisfactorium, qui dividitur in tres portiones, videlicet*
1. Generalem (quæ provenit ex sacrificio missæ quatenus a sacerdote offertur nomine Christi, prodestque omnibus omnino fidelibus tam vivis, quam defunctis, præsertim in canone nominatis, assistentibus ministrantibus et cooperantibus) nemini potest in particulari, quia applicatur a Christo, qui est principalis offerens; et vel ideo nemo positive potest excludi absque duplici peccato contra charitatem et obedientiam.
 2. Specialem vel ministerialem, seu etiam mediam provenientem ex sacrificio quatenus offertur a sacerdote ut ministro Christi, prodestque illi pro quo offertur, prodest pro
 1. Omnibus fidelibus vivis, quibus, si sint justis, seu in statu gratiæ, prodesse potest, quoad utrumque fructum tum impetratorium, tum satisfactorium, si vero
 2. Peccatoribus (etiam excommunicatis, tolleratis tamen) quibus prodesse potest quoad solum fructum impetratorium, nimirum gratiæ respiscendi a culpa, vel etiam ad avertendum ab illis aliquod malum.
 3. Defunctis existentibus videlicet in purgatorio, quibus prodesse potest saltem quoad fructum satisfactorium; et quidem juxta aliquos infallibiliter: quidquid alii velint prodesse solum eis per modum impetrationis, in quantum, et prout Deo placuerit.
 3. Specialissimam, quæ provenit ex sacrificio, quatenus offertur a sacerdote ut persona privata, prodestque sacrificanti probabilius et nulli alteri.

2. Nequit pro excommunicatis vitandis a sacerdote, quatenus gerit publicam personam Christi vel ecclesiæ, cum tales priventur omnibus omnino ecclesiæ suffragiis; attamen ut persona privata potest sacerdos in *Memento* orare pro ipsis, dummodo id non faciat per orationes et collectas, quæ communi nomine dicuntur.

- Ut prosit fieri intentio
1. Applicandi fructum specialem ministerialem, vel medium alijs in particulari: non vero fructum, seu portionem fructum generalem; quæ non fit per intentionem sacerdotis, sed ipsius Christi: ut superius dictum.
 2. Quæ juxta aliquos debet esse saltem virtualis; juxta alios vero sufficit si sit habitualis: quorum opinio etsi appareat probabilius, videaturque ei adhærere Ben. XIV, consulenda tamen in praxi non solum virtualis sed et actualis; quam laudatus pontifex consulit fieri, antequam sacerdos se sacris vestibus induat. *In tract. de sacrif. missæ, sect. 2, n. 142.*

Sacri-
ficium
missæ

II. Ap-
plicari

3. Debet a sacerdote
1. Curam animarum; uti sunt parochi, ex præcepto et quidem divino, pro populo, *ex Trident., sess. 23 de reform., cap. 1, et Bened. XIV. Const. Cum semper, tom. 1 bull. ejusd., §. 2, fol. 222, edit. Ven.* Quo præcepto non solum parochi et vicarii seculares, et æconomi ecclesiarum vacantium, sed etiam parochi et vicarii regulares adstringuntur. *Ex eodem, ibid., §. 4, et quidem singulis diebus dominicis et festivis, etsi a populo nihil haberent. Ex rescrip. sac. congr. concil., die 18 febr. 1616, et 24 januar. 1724: et ex Bened. XIV, instit. eccl. 10, et constit. Cum semper, ibid., tom. 1, §. 6.*
 2. Beneficium simplex toties quoties litteræ foundationis præscribunt, aut in conventionem præscriptum est: etsi in litteris foundationis nulla fuisset facta mentio applicationis, sed tantum celebrationis, standum esset pro applicatione etiam, ex supposito quod pro missis assignatum fuisset ex una parte sufficiens et proportionatum stipendium; et ex altera parte non adessent positivæ et efficaces circumstantiæ ad persuadendum quod fundator præcise solam celebrationem, nequaquam applicationem petierit. *Ex Bened. XIV, tum in suis instit. eccl. 56, §. Decretum; tum tract. de sacrif. miss., part. 4, sect. 2, §. 63.*

Habente

3. Foundationem celebrandi
 1. Quotidie
 1. Si infirmetur ad breve tempus, v. g., per unam, aut alteram hebdomadam, et forte etiam per duos menses, non tenetur per alium supplere, *ex cap. Significatum 11 de præbendis*: si vero diutius duraret infirmitas, omnino per alium suppleri deberet. *Ex Ben. XIV, synod. diac., lib. 12, c. 9, n. 5.* A fortiori si ex alio capite, v. g., ob denegatam absolutionem celebrare impediretur.
 2. Per seipsum: potest quandoque a celebratione vacare, *ex rescript. sac. congr. apud Bened. XIV, tract. de sacrif. miss., part. 4, sect. 2, §. 21, 22, et in instit. eccl. 56, §. His expensis.* An vero volens vacare, teneatur per alium supplere juxta intentionem fundatoris, Sac. congr. distulit resolutionem, *ex eodem loco mox cit.*
 2. Ter in hebdomada; potest anticipare celebrari tam si sit pro vivis, quam si sit pro defunctis extra casum tamen, quo in limine foundationis oppositum exprimitur.
4. Canonicatum collective in patriarchalibus ecclesiis, metropolitanis, cathedralibus et collegiatis conventuale pro benefactoribus cujusque ecclesiæ, cui addictus est in genere, *ex Bened. XIV, in allata const. Cum semper, ibid., §. 11 et 12.* Quod si eadem die juxta rubricarum præscriptum plures missas conventuales cantare contingeret, non nisi prima esset applicanda: excipe tamen si alia consuetudo fuisset introducta, nam tum eidem standum esset pro utriusque applicatione, *ex eodem in præfata constit. Cum semper, §. 22.*

4. Nequit a non habente obligationem de præsentis ad intentionem illius, qui prior petet celebrari pro stipendio. *Ex Clemente VIII, Paulo V et Benedicto XIV, in tract. de sacrificio miss., part. 4, sect. 2, §. 67.*

5. Potest in die commemorationis omnium fidelium defunctorum pro certa anima etiam accepto stipendio, *ex rescripto sac. congreg. 4 aug. 1663.* Quamvis consulendum, ut pro omnibus fidelibus defunctis offeratur, *ex Benedicto XIV, constit. Quod expensis, tom. 2, fol. 296, edit. Ven., §. Novimus.*

III. Petitur in altari privilegiato, quod indulgentias, suffragatur solum, si applicetur pro certa anima, non vero, si pro pluribus, vel omnibus fidelibus defunctis.

TABULA CXLVIII.

DE STIPENDIO DANDO, ET ACCIPIENDO PRO CELEBRATIONE MISSÆ.

- I. Potest
1. Accipere stipendium etiam pecuniarium, ex praxi in ecclesiam inducta circa seculum VIII, et seculo XI et XII passim ubique recepta, ex *Bened. XIV, synod. diœces., lib. 5, c. 8, n. 5*, dummodo non exigatur, et acceptetur tanquam pretium sacrificii, sed solum tanquam stipendium ad sui sustentationem.
 2. Accipere tantum quantum a dante liberaliter offertur: nequaquam tamen exigere, et accipere tanquam debitum non nisi justum; et aliter faciens peccat tum contra obedientiam legi ecclesiæ debitam, tum contra justitiam commutativam, ex *eod., ibid., cap. 9, n. 27*.
 3. Per alium satisfacere, cum obligatur plures missas ob perceptum multiplex stipendium: excipe tamen casum, quo dantes stipem expresse vel tacite vellent, ut non per alium celebrentur, sed per seipsum, utpote in existimationem, bonum, pium, devotum, et exemplarem sacerdotem. Extra quem casum, debet dispensare missas celebrandas pro posse sacerdotibus, accuratis, bonis et exemplaribus, quatenus petentibus prosint etiam quoad fructus ex opere operantis, qui profluunt ex pio accessu, recitatione introitus, hymni angelici, orationum, epistolæ, evangelii, symboli; universim ex omnibus verbis, et actionibus sacrificantis, excepta consecratione et communione.

- II. Non potest
1. Unica missa satisfacere pluribus petentibus, et contribuentibus stipendium, ex *Urbano VIII*. Et contrarium faciens peccat contra justitiam, ex *Alexand. VII damnante propositionem, n. 10 (*)*, sive uni fructum satisfactorium, et alteri impetratorium: sive huic portionem specialem, illi vero applicando specialissimam, ex *damnat. prop. 9, a laudato pontifice (**)*.
 2. Missas saltem adventitias, seu pro majori stipendio manuali celebrandas, eodem diminuto, aliis sacerdotibus distribuere, ex *Urbano VIII et Alexandro VII, in damnata propos., n. 9. (***)* Secus faciens, præter peccatum mortale, incurrit poenam suspensionis ipso facto summo pontifici reservatam (si vero sic faciens sit laicus incurrit excommunicationem). Quod intelligi debet etiam pro casu, quo sic distribuens missas indicasset acceptanti majus stipendium esse illis taxatum, hicque minori esset contentus. Ex *Benedict. XIV. constit. Quanta cura, tom. 1 bull. ejusd., fol. 25, edit. Rom., §. 3*. Missæ tamen perpetuæ, seu celebrandæ titulo beneficii possent a beneficiato distribui aliis pro ordinario stipendio, ex *rescrip. sac. congreg. apud præfat. pontificem, syn. diœc., lib. 5, c. 9, n. 3*.
 - N. B. *Administratores ecclesiarum pauperum distribuendo sacerdotibus ad suas ecclesias celebrandi causa confluentibus possunt aliquid detrahere tum ex missis perpetuis, tum ex adventitiis pro subministratis vino, cera, hostiis, et aliis utensilibus*, ex *rescr. sac. congr., an. 1726*.
 3. Sine justa, et rationabili causa aliam missam, vel alio in loco, aut altari celebrare, quam intendit dans stipendium, et contra faciens sæpius peccat mortaliter: secus venialiter tantum, si solum una, alterave vice; propterea tamen non tenetur aliam missam celebrare eo quod in tali casu violetur fidelitas, non vero justitia: quod si ex justa, et rationabili causa id faceret, nullatenus peccaret.

Sacerdos

- III. Peccat
- Mortaliter
1. Diu differens celebrare missas debitas ex justitia ratione percepti stipendii; nec potest alias missas in se suscipere, nisi prius susceptis satisfecerit, vel intra modicum tempus (quod juxta quamdam declarationem sac. congreg. 17 julii, anno 1655), apud *Bened. XIV. instit. eccles. 56. §. Non minorem, intra mensem; vel juxta alios intra bimestre satisfacere posset pro antea susceptis, ex Urbano VIII, nisi petentes consentiant in dilationem, de qua præsumi nequit si petantur sive pro infirma persona, sive pro instanti aliqua necessitate*.
 2. Differens celebrare missam petitam pro infirma persona, vel aliqua instante necessitate; et tenetur ad restitutionem stipendii percepti: nec satisfaceret si infirma jam defuncta, celebraret pro anima illius, juxta aliquos, aliis tamen id affirmantibus: Si vero petita sit pro instante aliqua necessitate, v. g., pro felici partu, et dilata fuisset, sublata necessitate obligandus esset ad restitutionem; ex *Benedicto XIV, in tract. de sacrif. missæ, part. 4, sect. 2, §. 68*.

Venialiter tantum non celebrans unicam missam debitam titulo justitiæ ob perceptum stipendium, quidquid aliqui velint eum mortaliter peccare: quod a fortiori dicendum de missa solum liberaliter promissa.

- IV. Gravatus magno missarum numero, cui non posset sive per se, sive per alios satisfacere, debet recurrere ad sacr. poenitentiarum pro obtinenda condonatione vel compositione, ex *Ben. XIV, syn. diœc., lib. 13, c. 25, n. 15 et 29*.
- V. Beneficiatus, cui fructus beneficii diminuti sunt adeo quod non amplius essent correspondentes numero, et oneri missarum, recurrere debet ad S. sedem pro obtinenda reductione earum ad minorem numerum; quam reductionem facere possunt etiam episcopi, qui per se, vel justo impedimento detenti, per suos procuratores interfuerunt concilio provinciali Romæ celebrato anno 1725, ex indulto *Bened. XIII, ad normam jam concessi 15 jul. 1724. monachis cassinensibus, uti apparet ex syn. Romana sub tit. 15, cap. 8. Vid. Benedict. XIV, ibid., lib. 5, cap. 10, n. 3, et lib. 13, cap. 26, num. 21*.
- N. B. *Reductioni per episcopum faciendæ non subsunt onera missarum, quæ per contractum acceptata sunt: atque adeo non posset episcopus reducere missas, quæ ex fundatione beneficii, vel capellanæ instituto, vel acceptanti veniunt celebrandæ; sed solum quæ, vel in testamento, vel facta inter vivos bonorum assignatione præscriptæ sunt; uli anniversariæ, de quibus solum intelligenda venit facultas præfatis episcopis concessa, ex Benedicto XIV, loc. mox cit. num. 18, 25 et 26*
- VI. Celebrans in altari non privilegiato missam aliam in eo petitam, non tenetur supplere celebrando aliam missam in eodem; bene vero supplere debet defectum acquirendo indulgentiam plenariam concessam, v. g., pro communione generali, hancque applicando pro illa anima, pro qua debuisset celebrare in altari privilegiato.
- N. B. *Stipendium justum censetur, quod episcopali lege, vel consuetudine taxatum est. Ex rescrip. sac. congreg. loquendo de stipendio pro missis adventitiis, ultra quod exigi nequit, licet stipendium taxatum tam leve esset, quod non sufficeret pro honesta sustentatione unius diei, ex Bened. XIV, instit. Eccles. 56, §. Sublati, et synod. diœces., lib. 5, cap. 8, n. 11, et cap. 9, n. 1*.

* PP. DD. *Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre, neque etiam est contra fidelitatem etiam si promissam, promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.*

* *Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII.*

*** *Post decretum Urbani potest sacerdos, cui missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.*

TABULA CXLIX.

DE DEFECTIBUS, QUI IN MISSÆ SACRIFICIO COMMITTUNTUR, CORRIGENDIS.

		<p>* Deficientis sub sacrificio</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hostia solum consecrata, alius sacerdos perficere debet reliquum, incipiendo ab illis verbis: <i>Simili modo</i>, procedere ad consecrationem vini, <i>ex rubricis missalis, et Benedicto XIV</i>, quidquid aliqui voluerunt novam hostiam esse consecrandam; incipiendumque ab illo: <i>Qui pridie quam pateretur</i>. 2. Si dubitetur num ante vel post consecrationem hostiæ defecerit, suppleturus debet incipere ab illis verbis: <i>qui pridie, etc.</i> Vel melius (<i>ex Merati et Benedicto XIV, in tract. de sacrif. missæ, part. 4, sect. 2, §. 111 et 112</i>) a canone, et sub conditione mente retenta consecrare priorem hostiam, vel (quod melius putat Merati) aliam: in quo casu priorem sumere debet post sacrum sanguinem. 3. Post consecrationem utriusque speciei, ante earumdem sumptionem tamen, alter sacerdos incipiat ab illis verbis: <i>Unde et memores</i>. 4. Sumpta duntaxat hostia, alter suppleat sumptionem tantum sanguinis. 5. A quolibet sacerdote suppleri debet consecratio utriusque speciei, utpote in qua consistit essentia sacrificii; item oblatio et sumptio (in quibus consistit integritas et complementum), licet non sit jejunus. Excipe sacerdotem existentem in peccato mortali, si non valeat confiteri; nam in hoc casu, si alius haberi non posset, deberet hostia et calix in tabernaculo conservari, et sequenti die a sacerdote celebrante suam missam, consumi, <i>ex Bened. XIV, loc. mox citat., §. 109</i>.
<p>I. Substantiales tenentes se ex parte sacerdotis</p>		<p>** Perficentis sacrificium, qui si advertat</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Se hostiam ineptam consecrasse, ante consecrationem calicis tamen, debet aliam accipere, et præmissa oblatione, mente saltem concepta, eandem consecrare, et prosequi ab eo loco ubi desiit. 2. Se hostiam ineptam consecrasse, vel post utriusque speciei consecrationem; vel post illius hostiæ ineptæ sumptionem, debet, facta prius saltem mentali oblatione, incipiendo ab illis verbis: <i>Qui pridie quam pateretur</i>, aliam consecrare. 3. Se hostiam ineptam consecrasse post sumptionem sanguinis, debet novam hostiam, vinumque cum aqua apponere, et ut superius offerre: nec non incipiendo ab illis verbis: <i>Qui pridie quam pateretur</i>, utramque materiam consecrare, statimque sumere, ut debitus ordo servetur, situs in eo, juxta Merati, ut corpus præexistat sanguini in calicem fundendo. Qui ordo servandus est non de necessitate sacrificii, sed præcepti. <i>Ex rubrica missalis, a qua non est recedendum, ex Benedicto XIV, ibid. loc. cit., §. 120</i>. 4. Se loco vini aquam, aut vinum corruptum consecrasse, debet aliud vinum affundere, et ut superius, incipiendo ab illis verbis: <i>Simili modo</i>, consecrare. Similiter si ante consecrationem advertat vino modicam aquam non miscuisse, debet hanc eidem infundere, et facta ut superius oblatione, consecrare. 5. Post consecrationem calicis, ante sumptionem hostiæ tamen, se aquam consecrasse: effusa hac in aliquod vas, debet novum vinum, et aquam calici infundere, offerre, et ab illis verbis: <i>Simili modo, etc.</i>, incipiendo, consecrare. 6. Defectum vini, vel etiam aquæ calici infusæ, juxta Scotum, non nisi defectum supplere debet, juxta D. Thomam; vero debet novam hostiam consecrare simul cum vino, ut debitus ordo servetur consecrationis. Hæc posterior sententia amplectenda dum privatim, prior autem cum publice celebratur, ad vitandum scandalum. <i>Ex rubr. miss., et Bened. XIV, ibid., §. 125</i>. 7. Post consecrationem utramque materiam esse ineptam, debet desistere, cum neutra suppleri possit. Post sumptionem, ad declinandum scandalum, debet vel recitare orationes, quæ occurrunt dicendæ post communionem, omissis illis verbis, quæ significant perceptionem sacramenti, dataque benedictione legere ultimum evangelium: <i>Ex quarto rubr.</i>, vel loco præscriptarum orationum, alias preces, non spectantes ad missam submissee recitare, dando in fine benedictionem, ut suadet Benedictus XIV, <i>ibid., §. 117</i>. 8. A vento valido hostiam auferri, vel calicem subverti; si minima pars hostiæ, aut aliquid ex speciebus vini supersit, non est necesse ut aliam speciem consecret: secus vero ubi nihil earum remaneat: hinc si sola species vini consecranda sit, infundere debet calici novum vinum cum aqua, factaque, uti sæpius dictum, oblatione, illud consecrare, incipiendo ab illis verbis: <i>Simili modo, ex rubricis</i>.
<p>Defectus commissi in sacrificio missæ. Sisint</p>			<p>II. Accidentales omnino siti in omissione earum rerum, quæ ab ecclesia adjectæ fuerunt: uti sunt orationes, epistola, evangelium, præfatio, canon, etc., juxta aliquos non sunt supplendi: juxta alios tamen supplendi sunt, ita tamen, ut si error contingat circa ea, quæ alta voce dicuntur, ut oratio, epistola, evangelium, præfatio nonnisi ubi progressio sit modica: si vero circa ea, quæ secreto dicuntur, ut communicantes, etc., corrigendus est, etiamsi sacerdos paulisper plus sit progressus. Si omnia sit oratio secundo vel tertio loco dicenda, et error ante epistolam advertatur, repetenda est, si post epistolam, omittenda: secreta tamen, seu collecta respondens dici debet. Tandem si omissio detegatur sub postcommunione, non est supplenda.</p> <p>N. B. Defectus commissi circa partes essentielles, vel integrales missæ, per se loquendo, inducunt peccatum mortale; uti et commissi circa partes accidentales ordinarias, quales censentur quæ ab ecclesia sunt adjectæ, et in omni missa dici solent: quamvis etiam in his, sicut et in canone, detur parvitas materiæ; ut omissio unius alteriusque verbi. Commissi vero circa partes accidentales extraordinarias, ut sunt gloria, credo, orationes secundariæ, præfatio, et communicantes speciales non excedunt culpam venialem.</p>

TABULA CL.

DE INSTITUTIONE, MATERIA, FORMA, NECESSITATE, ET EFFECTIBUS SACRAMENTI PŒNITENTIÆ.

- I. Institutio a Christo Domino inchoative quidem ante passionem dum dixit : *Quæcumque alligaveritis, etc.*, complete vero post resurrectionem, dum dixit : *Accipite spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, etc.*, quibus verbis constituit sacerdotes iudices, eisque dedit potestatem de præsentis exercendi iudicium sacramentale, *ex Tridentino, sess. 14, cap. 1.*
- II. Materia {
1. Remota sunt solum peccata post baptismum commissa, necessaria quidem mortalia nondum confessa et remissa, sufficiens vero venialia, aut mortalia jam remissa; peccatum vero ante baptismum commissum sive originale, sive personale, non est materia sive necessaria, sive libera, ac sufficiens sacramenti pœnitentiæ.
 2. Proxima sunt actus ipsius pœnitentis, videlicet *contritio*, quæ juxta Tridentinum est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero, de quo dolore in sequenti Tabula; *confessio* saltem formaliter integra, de qua in alia Tabula; *satisfactio* in voto, non vero in re; nam satisfactio in re est solum pars integralis, de qua suo loco, *ita ex conciliis Florentino et Tridentino, sess. 14, cap. 1.*
- III. Forma {
1. Quæ constituitur per verba prolata a confessario : *Ego te absolvo a peccatis tuis. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.* Quæ proferri debent omnia sub mortali, saltem loquendo cum exceptione invocationis Sanctissimæ Trinitatis : *In nomine Patris, etc.*, cujus omissio non videtur excedere culpam venialem : de necessitate vero sacramenti est sequens : *Absolvo te.*
 2. Cujus sensus ex Christi institutione est sequens : *Ego hac mea judiciali sententia, quantum est ex me, confero tibi gratiam de se remissivam peccatorum a te post baptismum commissorum.*
3. Proferri debet {
1. Modo indicativo, seu imperativo, non vero deprecativo ex institutione Christi, atque adeo de necessitate sacramenti : et hinc nunquam aliter prolata est sive in ecclesia Græca, sive Latina, quidquid Tornellus conetur probare, quod adhuc hodie in ecclesia Græca vigeat usus formæ deprecativæ : *quæsumus, Domine, absolve, etc.*, et in ecclesia Latina viguerit usque ad sæculum XII, et solum circa finem seculi XIII introducta fuerit forma indicativa, seu imperativa.
 2. Vocaliter, ex voluntate Christi nobis per concilia, et praxim ecclesiæ intimata, et hinc nulla est per litteras data, *ex decreto Clementis VIII. Vid. Concina, lib. 2 de sacra pœnit., diss. 3, cap. 2.*
 3. In pœnitentem moraliter præsentem, qui censetur si sit in ea distantia, qua solent communi voce, etiam altiori homines cum hominibus loqui, præsertim si pœnitens nondum sit egressus aspectum confessarii.
 4. Absolute, si pœnitens cognoscatur certe, aut saltem probabiliter iudicetur, dispositus : conditionate vero, sub conditione tamen de præterito vel præsentis, et nunquam de futuro.
 5. Non conditionate, nam extra casum extremæ necessitatis, si videlicet dubitetur : num moribundus adhuc vivat : licite non potest juxta probabiliorum, sive deinde dubitetur an pœnitens sit rite dispositus, sive an pœnitens sit præditi sufficienti usu rationis, sive an pœnitens habeat materiam sufficientem, sive an pœnitens fuerit absolutus ; quamvis aliqui in his omnibus casibus proferri posse conditionate admittant.
 6. Cum precibus antecedentibus et consequentibus, quæ in necessitate, et magno populi concursu omitti possunt, *ex rituali Romano.*
- IV. Necessitas {
1. Medii in re, vel voto baptizatis lapsis in peccatum mortale, et a fortiori necessitate præcepti divini, quod per se obligat in articulo mortis, cujus proinde culpabilis omissio inducit speciale peccatum impœnitentiæ finalis.
 2. Præcepti ecclesiastici, quo afficiuntur omnes fideles adulti in peccatum mortale formaliter tale lapsi, et obligat semel in anno, cui non satisfit sive per confessionem sacrilegam, sive per confessionem venialium, et ideo confessus jam semel venialia, si intra annum labatur in aliquod mortale, tenetur iterum confiteri.
- * Votum, seu desiderium suscipiendi sacramentum pœnitentiæ non necessario exigitur, ut sit explicitum, ac expressum, sed sufficit si sit generale et implicitum, quod continetur in dilectione Dei super omnia, et in contritione charitate firmata.
- V. Effectus sunt {
1. Remissio omnium omnino peccatorum post baptismum commissorum quoad culpam.
 2. Reviviscentia bonorum operum, ac meritum per peccatum subsequens mortificatorum, quæ reviviscentia ex pura Dei misericordia, et liberalitate profluit.
 4. Remissio pœnæ æternæ, non tamen semper omnis pœnæ temporalis, *ex Tridentino, sess. 6, cap. 10.*
- * Dicti tres effectus tribuuntur pœnitentiæ non solum, ut habet rationem sacramenti, sed etiam ut habet rationem virtutis, qua homo movetur ad odium, et detestationem peccati commisso cum proposito non peccandi de cætero, justitiæque divinæ satisfaciendi, atque adeo et contritioni perfectæ.

Pœnitentia est sacramentum, quo homo baptizatus, et confessus a legitimo sacerdote sub certa verborum forma absolvitur a peccatis post baptismum commissis, cujus

TABULA CLI.

DE DOLORE, ET PROPOSITO REQUISITO AD SACRAMENTUM PŒNITENTIÆ.

Dolor
requisitus
in sacra-
mento
pœnitent-
iæ

I. Debet es-
sentialiter
esse

II. Non de-
bet essen-
tialiter esse

III. Non
sufficit

IV. Infert
quod

1. Verus et sincerus consistens in intima voluntate ab omni peccati affectu aliena; cum enim sacramentum pœnitentiæ institutum sit ad delenda peccata, præsertim mortalia, post baptismum commissa, secundum autem divinam providentiam nullum peccatum, saltem mortale remittatur sine retractatione peccatoris, quæ fit per dolorem verum et sincerum, seu detestationem peccati commisi, et propositum non peccandi de cætero: hinc fit, quod dolor requisitus ad sacramentum pœnitentiæ debeat esse verus et sincerus, qualis passim non invenitur in consuetudinariis, recidivis, et in occasione proxima constitutis; captu enim impossibile est quomodo hi verum, et sincerum dolorem habuerint, habeantque, et illi semper eadem consuetudinis zona præcingantur: alteri maxima facilitate a pœnitentia ad peccatum declinent ab amore appetitive summo ad perfectum et summum odium deflectant: hi vero componere possint dolorem summum de offensa Dei, firmumque propositum de non relabendo, cum firma adhæ- sione ad corpus peccati, cum gestatione armorum, quibus summum bonum Deum offenderunt.
 2. Formalis, ex institutione Christi tum per Tridentinum, tum per continuum traditionem intimata, et ideo non sufficit virtualis, qui reperitur in dilectione Dei super omnia, *sess. 14, cap. 4.*
 3. Supernaturalis, utpote dispositio ad formam supernaturalem, seu gratiam, censetur autem supernatu- ralis dum elicitur, 1.º ex principio supernaturali, nimirum ex supernæ gratiæ inspiratione, a qua nisi peccator præparetur et moveatur, nunquam eliciet actum supernaturalem juxta apostoli doctrinam, quæ statuit in homine absolutam insufficientiam ex se concipiendi bonam cogitationem; 2.º ex motivo supernaturali, seu cognito lumine fidei divinæ; hujusmodi autem motiva ad duo a Tridentino redu- cuntur, nempe ad turpitudinem peccati, et ad metum gehennæ, ac pœnarum, præsertim spiritualium, quales sunt pœna damni, pœna beatitudinis, amissio gratiæ, ac meritum, pœna purgatorii, cum hæ, et similes pœnæ solum ex divina revelatione credantur; naturalis vero dolor, seu conceptus ex motivo pure naturali, non sufficit, *ex Innocentio XI, damnante propositionem 57 (*)*.
 4. Efficax, saltem affective, cujus efficacia in hoc consistit, quod pœnitens ita sit affectus contra peccatum, ut si res esset integra, seu peccatum non fuisset commissum, non committeretur.
 5. Universalis respectu mortalium, qui censetur haberi non solum dum expresse se extendit ad omnia, sed etiam dum elicitur ex motivo, ex natura sua incompossibili cum quovis peccato, ut est gravis Dei offensa, reatus pœnæ æternæ, amissio beatitudinis, turpitudinis maculans, Deoque exosam reddens animam.
 6. Includens propositum non peccandi de cætero, *ex Tridentino, ibid.*, quod propositum debet esse universale, absolutum, efficax, firmum, et saltem regulariter formale et explicitum: unde non sufficit virtuale, et implicitum inclusum in ipso dolore, nisi pro casu quis ita acerbo dolore, et vehementi con- tritione abreptus esset, ut nihil de vita in futurum instituenda cogitaret; non tamen ad efficacitatem, et firmitatem propositi requiritur credulitas, seu æstimatio, quod quis non amplius sit peccaturus *juxta probabiliorum* quidquid alicui contrarium sentiant.
 7. Actus doloris elici debet saltem ante absolutionem dandam a confessario; consulendum tamen est, ut ante confessionem eliciatur, ut confessio evadat dolorosa: imo alicui volunt, id omnino fieri debere, ex eo principio, meo videri, quod improbabile sit, quia difficillimum, ut in actu ferme oculi possit quis perfectum, supernaturalem, universalem, et efficacem dolorem peccatorum elicere. Et vel ideo consulendum confessariis, ut interrogent pœnitentes, num prius dolorem elicerint?
1. Sensibilis, seu redundans in ipsum corpus sensibiliter præ lacrymas et suspiria (quæ non semper sunt signa authentica doloris supernaturalis, sed sæpe sæpius amaritudinis animæ, ex alio fonte manantis, præsertim in illis, quorum peccata publice sunt detecta: sic femine sæpius flent, et suspirant in confessionali; sic puellæ, illæ vel ob miserias, et malam tractationem maritorum, vel quia infideles deprehensæ: hæ autem, quia vel proci amiserunt, vel quia gravidæ effectæ pudore subfunduntur), aut intensive, sed appetitive summus, seu ut pœnitens adeo detestetur peccatum, ut potius elegisset quæcumque sibi maxime chara amisisse, quam Deum amplius offendere, paratusque sit omnes res et vitam etiam inter atrociora tormenta amittere, quam in Deum peccasse. Hinc dari potest, e. g., ut mater de filii, uxor de sponsi amissione intensius doleat, quam de offensa Dei; et appetitive plus doleant de amissione divinæ amicitie, quam cæterorum, quæ intensissime amant.
 2. Perfectus, conceptus ex actuali, et vehementi amore Dei super omnia juxta omnes, et expressam doctri- nam Tridentini, *sess. 6, c. 8*, sed sufficit imperfectus conceptus saltem ex eodem charitatis inchoatæ mo- tivo. Quamvis Tournely, et alii velint quod omnis contritio concepta ex amore benevolæ Dei, seu chari- tate, sit perfecta, et consequenter habeat vim justificandi extra sacramentum, quorum opinio videtur probabilior, et cui favere videtur D. Thom., *3 part., quæst. 70, art. 4, in corp., et in suppl. quæst. 5, art. 3.* Conceptus sive ex amore concupiscentiæ, sive ex turpitudine peccati fide cognita, sive ex solo metu gehennæ, et pœnarum etiam cum sacramento juxta modernos; quamvis alii affirmant, dummodo ex adductis mo- tivis, præsertim pœnarum conceptus non sit serviliter servilis; qualis abs dubio esset, si doleret unice propter amissionem summi boni; vel propter infamiam ex peccato sibi coram hominibus redundantem (prout fuit illud Saulis: *Peccavi, sed nunc honora me, etc.*), non vero ob oppositionem ad summam puri- tatem, sanctitatem, et pulchritudinem Dei, vel propter pœnam æternam adeo, quod si a liberalitate divina nihil haberet sperandum, aut timendum a justitia, aut peccatum non esset publicum, non pœni- teret suorum scelerum; nam hic esset hypocrisis, non dolor: primus excluderet supernaturalitatem, secundus esset dolor damnatorum, quos pœnitit unice ob amissionem summi boni, et incursionem summi mali: Unde sapient. *4. Et erunt gementes, et c. 5, v. 2. Turbantur timore horribili, et mirantur in subitane insperatæ salutis. . . præ angustia spiritus gementis, etc.* Ex quo sequitur
- Attritio (quo nomine venit contritio imperfecta, seu dolor conceptus etiam ex turpitudine peccati, et metu gehennæ, ac pœnarum, præsertim spiritualium, de quibus supra) non sit sufficiens dispositio ad obtinendam remissionem peccatorum cum sacramento pœnitentiæ in re suscepto.
- Conceptus ex metu et timore gehennæ, et aliarum pœnarum serviliter servilis, non sufficiat ad sacra- mentum pœnitentiæ, quia non est nactus, avertere absolute, sed solum conditionate voluntatem a peccato. — Censetur autem serviliter servilis, dum tota ratio motiva finalis dolendi de peccato est pœna, adeo ut pœnitens sit ita affectus, quod si non esset pœna gehennæ, aut alia, vel spes beatitudinis, nollet dolere, ac detestari peccatum.
- Cum juxta mox dicta attritio etiam concepta ex metu gehennæ et pœnarum, non sit dispositio sufficiens proxima ad justificationem cum sacramento pœnitentiæ in re suscepto, consulendum pro viribus, ut quis ad hoc sacramentum disponatur per contritionem perfectam, *uti consulunt rituale Romanum, et Benedictus XIV, syn. diæc., lib. 7, cap. 13 num. 16.*

(*) P. D. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

TABULA CLII.

DE OBLIGATIONE CONFESSIONIS SACRAMENTALIS.

I. Non obligat

1. Infideles non baptizatos, nec quidem ipsos cathecumenos, quia in ipsis nihil juris habet ecclesia, et si ab his fieret, libere fieret; sacramentalis tamen haudquaquam esset dicenda.
2. Non habentes gravatam conscientiam aliquo peccato lethali; et tales satisfaciunt obligationi injunctae a decretali: *Omnis utriusque sexus*, sacerdoti solum sese praesentando, et ostendendo se non esse gravatos peccato mortali. *Ex D. Thoma, in supplem., quaest. 6, art. 2 ad 3.*
3. Infantes ante adeptum usum rationis; seu antequam sciant discernere bonum a malo; quod iudicio prudentis confessarii relinquatur discernendum.

II. Obligat

1. Ex jure, ac praecipuo divino omnes adultos habentes conscientiam gravatam peccatis mortalibus post baptismum commissis: ita catholici omnes fundati in Tridentino anathematizante haereticos contrarium asserentes. *Sess. 14, cap. 6.*
2. Ex jure, et praecipuo ecclesiastico relato in conciliis tum Lateranen. IV, tum Tridentino, *omnes utriusque sexus fideles postquam ad annos discretionis pervenerint.*
3. Quatenus cadit sub praecipuo divino obligat per se; 1.º in probabili periculo mortis; 2.º etiam extra periculum mortis aliquando *juxta probabiliorum*; minime tamen statim post commissum peccatum; quidquid aliqui contrarium sentiant — Obligat per accidens, dum missa celebranda, vel communio sacra sumenda, secus dum alia sacramenta administranda juxta fabulam CXXVIII.
4. Quatenus cadit sub praecipuo ecclesiastico semel in anno, *ex concilio Lateranensi relato cap. Omnis utriusque sexus 12, de penitentis et remissionibus*, confirmato per Tridentinum, adeoque liberum est, quavis anni parte confiteri, quamvis consueverint fideles in paschate confiteri occasione communionis paschalis.

Confessio sacramentalis

1. Debet proprio sacerdoti: quo nomine venit parochus, sine tamen exclusione papae et episcoporum, quidquid aliqui exclusos voluerint, quorum opiniones damnatae fuerunt ab Alexandro VII, anno 1655, et Joanne XXII, anno 321, *per extrav. quae incipit. Vas electionis 2 de haereticis*, et merito; nam proprius sacerdos juxta verba canonis opponitur alieno, qui debet petere et obtinere licentiam a proprio sacerdote, quod non facit sive papa, sive episcopus, cum ille in tota ecclesia, iste vero in tota sua diocesi sint proprii sacerdotes habentes auctoritatem a Christo Domino.
 2. Potest etiam delegatis, et approbatis sive a parochis, sive a papa, sive ab episcopo, atque adeo etiam regularibus simpliciter, et sine limitatione approbatis, *ex decreto Clementis X, constit. Superna*: secus si approbatio facta fuisset cum restrictione, et exclusione temporis paschalis.
 3. Debet quantocius sublato impedimento ab illis, qui integro anno sunt legitime impediti, eo quod terminus ab ecclesia non sit appositus ad finiendam, sed ad non differendam obligationem: hinc negligens quantocius satisfacere praecipuo peccat mortaliter toties quoties oblatam opportunitatem cum advertentia negligit, juxta tamen dicta in Tab. XIX.
 4. Debet denuo ab illo, qui annuam confessionem fecit voluntarie nullam et sacrilegam, cum per talem confessionem nullatenus satisfieri obligationi, declaraverit Alexand. VII, per damnationem propos. num. 14. *
- N. B. *Praecipuo annuae confessionis culpabiliter non satisfaciens, vivens ab ingressu ecclesiae arcendus, et moriens christiana sepultura privandus est, interveniente superioris sententia.* Ex decret. Omnis utriusque sexus.

5. Singulis annis vi decretalis relatæ, quæ fieri

III. Ordinarie debet esse articularis, seu fieri debet ore, seu vocis prolatione, non vero sive nutibus, sive scriptura, sive per internuncium, quando facile fieri potest ore.

IV. Et absolutio epistolaris, seu per litteras, aut per internuncium facta sacerdoti absenti post decretum Clementis VIII, anno 1602, die 20 junii, edit. in palat. Quirin. fieri nequit sub nullitate actus, sive conjunctim, sive divisim, seu sola confessio sacramentalis fiat, sive simul detur absenti confesso per litteras vel per internuncium absolutio sacramentalis, *ex decreto sacrae inquisitionis Romanae, ibid.*

V. Generalis peccatorum de necessitate faciendâ illis, qui in praeteritis confessionibus malitiose defecerunt in aliqua parte essentiali, scilicet dolore, vel proposita, aut malitiose retinuerunt aliquod peccatum mortale, secus vero aliis solitis bene facere suas confessiones, quibus solum ad melius esse consulenda est vel generalis, vel saltem annualis, respectu quorum non est de necessitate, ut adamussim omnia exponantur, etsi etiam reticeatur aliquod mortale, licet advertenter, per hoc non vitiatur confessio.

* P. D. *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecipuo ecclesiae.*

TABULA CLIII.

DE CONDITIONIBUS REQUISITIS AD SACRAMENTALEM CONFSSIONEM FACIENDAM.

I. Hisce versibus expressis { *Sit simplex, humilis confessio pura, fidelis,
Nec non nuda, frequens, discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta et lacrymabilis, accelerata,
Fortis et accusans, et sit parere parata.*

Exponuntur adductæ conditiones.

1. *Simplex* : ex D. Antonino, 3 part., tit. 14, §. 12, dum dicuntur præcise peccata cum circumstantiis suis, nec immiscentur superflua : si tamen immisceantur, per hoc non vitiatur confessio.
2. *Humilis* : si fiat cum hominis interioris, et exterioris demissione.
3. *Pura* : si fiat ex puro motivo reconciliationis cum Deo obtinendæ.
4. *Fidelis* : si sit sincera, et nihil falsi habeat admixtum : mendacium enim commissum in confessione circa materiam necessariam (ut contingeret si quis negaret, aut occultaret malitiose peccatum mortale, aut affirmaret, quod non fuit factum, aut majorem numerum afferret, aut dubia pro certis, vel certa pro dubiis exponeret) est peccatum mortale, duplicem continens malitiam, unam mendacii adversus virtutem veritatis, alteram sacrilegii, et irreverentiæ sacramenti contra virtutem religionis; mendacium vero commissum in confessione circa materiam non necessariam non nisi veniale est, extra tamen casum, quo illud tantum peccatum fictum subiceretur clavibus.
5. *Nuda* : si fiat absque ambagibus et æquivocis, peccata potius palliantibus, quam apertentibus.
6. *Frequens et accelerata* : si ad longum tempus non differatur, et licet consulendum, ut statim post commissum peccatum mortale quis confiteatur vel saltem conteratur, ne operibus omnino mortuis detur locus; nemo tamen ad id, per se loquendo, obligatur, quidquid aliqui contrarium sentiant.
7. *Discreta* : censetur, si fiat cum prudentia, ita ut pœnitens nihil proferat, quod charitatem proximi, vel modestiam christianam lædere possit, sed intra eos fines se contineat, quos exigit confessionis integritas, de qua in sequenti Tabula.
8. *Libens* : si fiat sponte, et non coacte; coacta enim confessio nulla est.
9. *Verecunda* : si caste, et modeste peccata obscœna proferantur.
10. *Secreta* : dum neque confessarius, neque pœnitens manifestat audita in confessione, nam neque confessarius potest manifestare audita in confessione, juxta dicenda de sigillo sacramentali, neque pœnitens sibi sub secreto dicta a confessario, ob sigillum naturale, ad quod tenetur.
11. *Lacrymabilis* : si fiat cum intimo animi dolore juxta dicta in Tab. CLI.
12. *Fortis* : dum timor humanus in detegendis peccatis genere superatur, nam difficultas, quam quis experitur in exponendis suis peccatis confessario, magnam habet partem in obtinenda venia, ex D. Augustino.
13. *Accusans* : si non sit historica peccatorum narratio, si non fiat sese excusando, vel in alios referendo causas peccatorum.
14. *Parere parata* : si fiat cum firmo proposito exequendi quidquid prudens confessarius; tanquam ad emendationem, necessarium suggesserit.
15. *Integra*, et quidem materialiter : dum omnia peccata mortalia nedum legitime confessa quoad speciem, et numerum clavibus ecclesiæ subjiciuntur, nullo prorsus omisso, sive ex oblivione, sive ex alia quacumque causa, quæ quidem per se, et regulariter loquendo de jure divino facienda est, quamvis non sit semper necessaria, sed quandoque sufficiat formaliter integra : formaliter autem integra censetur, dum pœnitens facit talem confessionem, qualem moraliter loquendo, in talibus circumstantiis potest facere; seu vi cujus exprimuntur omnia illa peccata quoad numerum, speciem et circumstantias, quæ hic, et nunc conscientia practice dictat esse confitenda, etsi forte vel oblivione inculpabili, vel scienter quidem, sed ob justam aliquam causam unum alterumve reticeat, prout amplius dicetur in sequenti Tabula.

Confessio sacramentalis sexdecim conditionibus vestitur

II. Talisque censetur; nimirum

TABULA CLIV.

DE INTEGRITATE REQUISITA AD CONFESSIONEM SACRAMENTALEM.

Integritas confessionis sacramentalis

I. Materialis exigit ut

1. Omnia omnino peccata mortalia certa nondum confessa exponantur.
2. Peccata positive dubia exponantur, sub dubio tamen juxta probabiliorem, et in praxi omnino tenendam sententiam, quæ deinde comperta veritate non opus est ut tanquam certa denuo exponantur, quidquid alicui velint, denuo ut certa exponenda.
3. Peccata, de quibus dubitatur, an fuerint semel confessa, exponantur, loquendo cum exclusione scrupulorum et illorum, inter quorum confessionem, alias bona fide peractam, longum tempus intercessit.
4. Peccatum in genere sub dubio confessum, v. g., dicendo dubito num aliquod peccatum mortale commiserim, sed nescio quale et quot, comperta veritate, debet exponi quoad speciem et numerum.
5. Circumstantiæ speciem mutantem exponantur, *ex Tridentino, sess. 14, cap. 5.* Itemque circumstantiæ infra eandem speciem mortaliter aggravantes juxta communiorem, et probabiliorem fundatam in auctoritate catechismi concilii Tridentini. *Part. 2, cap. 5. §. 47, et doctrina D. Thomæ, in 4 sent., dist. 16, quæst. 3, art. 2.*
6. Exponatur actus exterior, quia est pars materialis ejusdem peccati, in quo voluntas consumatur, et addit novam malitiam actui interno numero distinctam, ita ut ex utroque actu coalescat per modum unius peccatum, et hinc falsum est quod actus externus sit solum circumstantia actus interni (prout objiciunt patroni volentes circumstantias solum aggravantes non minus in confessione exponendas) sed est pars materialis ejusdem peccati partialiter una cum actu interno constituens peccatum.

Sufficit pro casu

1. Quo inculpate, vel saltem non graviter culpabilis oblivionis alicujus, vel aliorum peccatorum mortalium, si tamen postea oblitus recordetur peccati ex oblivione omissi, tenetur illud confiteri, *ex Alexandro VII, damnante propositionem 11. **

2. Impotentia physica, qua laborare dicuntur

1. Muti non valentes loqui, dummodo unum vel alterum peccatum per nutus explicuerint, qui si sciant scribere, juxta aliquos tenentur per scripturam confiteri, quod tamen alii negant, extra mortis periculum.
2. Ignari idiomatis, qui per nutus confiteri possunt, non tamen tenentur per interpretem extra mortis periculum.
3. Infirmi intra confitendum loquela destituti.
4. Belligerantes, vel periclitantes in mari, utpote qui exposito uno peccato minus infamatorio, imo solum asserentes esse miseros peccatores absolvi possunt.

II. Formalis

Non sufficit ad

3. Impotentia moralis, qua generatim loquendo laborare dicuntur, qui non possunt omnia sua peccata exponere sine vere gravi damno, aut detrimento sui vel proximi, uti contingere posset tempore grassantis pestis; ad hanc tamen impotentiam moralem minime reduci debent intrinseca confessioni, ut pudor, verecundia, confusio sui ipsius, etc.

4. Occultandum complicem peccati, utpote qui urgente præcepto confessionis, si aliter explicari peccatum, et confessarius alius adiri nequit (sicut adest obligatio adeundi alium pro casu quo ex confessione peccati confessarius veniret in cognitionem complicitis), tenetur illud exponere *juxta probabiliorem*, quod et procedit pro casu, quo persona, cum qua commissum est peccatum, non haberet rationem complicitis, sed solum objecti, ut contingeret, si quis per vim defloraret sororem.

5. Confitendum non habenti potestatem in reservata, quia urgente præcepto confitendi, si non adest confessarius præditus facultate in reservata, ut ab illis indirecte, ab his vero directe absolvatur, cum onere tamen denuo subjiciendi clavibus reservata habenti facultatem, ut ab hoc directe absolvatur.

* P. D. *Peccata in confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenentur in sequenti confessione exprimere.*

TABULA CLV.

DE REQUISITIS AD VALIDE ADMINISTRANDUM SACRAMENTUM PŒNITENTIÆ.

Pœnitentiæ sacramentum ut valide administraretur requiruntur in ministro seu confessario

I. Jurisdictio, proprie talis, seu potestas absolvendi; quæ

1. Debet esse non solum *remota* et inchoata, seu in actu primo; qualis confertur in collatione ordinis presbyteratus, estque omnibus sacerdotibus communis; sed vel maxime.
2. Debet esse *proxima*, completa, et in actu secundo; qualis confertur ab ecclesia: sive dein illa sit *ordinaria* sive *delegata*, juxta dicta in Tabula I. *Ex Tridentino*, sess. 14, cap. 1.
3. Confertur etiam ab ecclesia accedente errore communi conjuncto cum titulo colorato, uti contingeret in illo, qui ab episcopo beneficium parochiale obtinuit, sed invalide, quia, v. g., simoniace provisus, quod cum sit occultum, ab omnibus habetur ut parochus, sicque habetur error communis conjunctus cum titulo colorato.
4. Non confertur propter solum errorem communem non conjunctum cum titulo colorato, *juxta probabiliorum*: et hinc si simplex sacerdos non habens jurisdictionem, bona vel mala fide se exponeret confessionali ad confessiones excipiendas, et communiter reputaretur confessarius, talis invalide exciperet confessiones, *ex declaratione sacræ congregationis*.
5. Non confertur ex sequela opinionis probabilis, adeoque probabiliter putans se hic et nunc habere jurisdictionem, et nixus tali opinione probabilis confessiones exciperet et absolveret, invalide faceret *juxta probabiliorum*.

1. Obtineri debet vel

1. A jure: quo modo obtinetur per collationem beneficii parochialis, supposito, quod beneficium obtentum sit modo per canones præscripto, hoc est prævio concursu, vel saltem examine, juxta præscriptum Tridentini, et hoc modo obtinens beneficium censetur approbatus pro confessionibus excipiendis pro ea dumtaxat civitate vel oppido, ubi sita est parochialis: non autem passim pro tota diocesi, *ex Benedicto XIV*, referente declarationem sacræ congregationis in suis *Instit. eccles. Instit. 86, §. Quæ de facultate*.
2. Ab homine, id est episcopo, et quidem illius loci et diocesis, in qua quis vult excipere confessiones: et hinc approbatus ab uno episcopo, nequit extra diocesim excipere confessiones, nequidem pœnitentis subditi diocesis illius, pro qua fuit approbatus, *ex Benedicto XIV. Constit. quæ incip. Apostolicum ministerium. Tom. 4. Bull. ejusd., fol. 59, edit. Venet., §. 22*, excipe parochum qui potest suum parochianum etiam in aliena diocesi absolvere, *ex rescripto sacr. congreg. 1707, 3 decemb. apud Bened. rel. Instit. 86, §. Primum*.
3. Sine qua nemo, ne quidem regularis, licet ordinis exempti quantumvis in theologia graduatus, potest excipere confessiones secularium, *ex Tridentino, ibid., Gregorio XIV et Urbano VIII*, ne quidem habentium sola peccata venialia, vel mortalia jam rite confessa, *ex decreto Innocentii VI, apud Didacum ab Aragonia in sua dilucid. privil. Tract. 6, cap. 3, n. 3*.

II. Approbatio, quæ ante Tridentinum erat distincta a jurisdictione: nam illa sita in authentico testimonio idoneitatis subjecti ad excipiendas confessiones conferebatur ab episcopo, relicta cura parochis hanc cui voluissent ex approbatis conferre. Post Tridentinum vero non distinguitur: eo ipso enim quod approbet, jurisdictionem confert. Quæ

2. Non requiritur ab episcopo ad excipiendas confessiones sive regularium, sive secularium, qui sunt vere de familia, et continui commensales religiosorum, *ex Tridentino, sess. 23, de reform., cap. 15, et Clemente X. Constit. sicut etiam tertiariorum, qui sunt de familia regularium, regularis tamen volens alteri confiteri, tenetur eligere sacerdotem sive regularem, sive secularem approbatum pro excipiendis confessionibus*.
3. Licet ab episcopo possit dari regularibus etiam exempti ordinis cum limitatione sive loci, sive temporis, sive personarum ex Alexand. VII, contrarium damnante, et Bened. XIV. *Instit. eccl. 86, §. Secundo loco*; attamen examinatis, et idoneis repertis debet generaliter conferri absque ulla limitatione seu temporis, seu personarum, *ex Clem. X. relat. Constit. Superna, §. Cæterum*. Quod si ab episcopo reprobentur, licet injuste, nequeunt confessiones excipere, *ex Alexandro VII, damnante propos. 13. **
4. Illimitata solum idoneo potest conferri: idoneus autem censetur, qui mediocrem scientiam habet. Quam habere dicitur juxta Innocent. III, relat. a Bened. XIV, *ibid. Qui scit aliquo modo examinare negotia, quamvis ad omnia nesciat respondere; et qui in libris veritatem eorum, quæ scire tenetur, scit querere, etsi in promptu omnia non habeat*.
5. Si semel simpliciter concessa fuit non obstante quod pro prima vice de jure examinari possit etiam regularis quomodolibet exemptus et litteratus, *ex decret. Clement. X*, non potest denuo vocari ad examen ab eodem episcopo: excipe si talis fuit approbatus a suo vicario, vel ab antecessoribus. *De eodem, ibid., §. Et eos*.
6. Nova superveniente causa ipsas confessiones respiciente, ut si cum scandalo, aut inhoneste vivat, potest ab episcopo suspendi, retractarique etiam simpliciter approbato, quamvis regulari. *Ex Clement. XI, loc. cit.*
7. Data generaliter ad audiendas promiscue confessiones secularium, nequaquam extenditur ad excipiendas confessiones sanctimonialium, ceu subjectarum sedi apostolicæ et regularibus, seu episcopis: nam pro his requiritur specialis approbatio episcopi, *ex Gregorio XV. Constit. Inscrutabili, edit. anno 1621, die 20 sept., apud Bonagratia verb. confessarius, n. 104. Clement. X, in relat. Superna, edit. 1670, §. 4, et Bened. XIV. Constit. Pastoralis curæ, edit. anno 1748, 5 aug. Tom. II Bull. ejusd., fol. 471, edit. Rom., Venet. vero 281, §. 1*. Hinc prælatus regularis monialibus sibi subjectis debet constituere confessarium tam ordinarium, quam extraordinarium ab episcopo pro monialibus approbatum, *ex Ben. XIV, loc. mox rel., §. Quod vero, et §. Jam vero*.

* P. D. Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur regulari episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobat.

TABULA CLVI.

DE REQUISITIS AD LICITE ADMINISTRANDUM SACRAMENTUM PŒNITENTIÆ.

I. Probitas vi- tæ

1. Non solum legalis, consistens in carentia impedimenti canonici auferentis, vel impediens jurisdictionem, ut est excommunicatio, suspensio, etc., sed insuper
 2. Moralis consistens in statu gratiæ procuratus vel per ipsam sacramentalem confessionem, vel per contritionem perfectam, quidquid aliqui præterendant, quod de necessitate præmittenda sit confessio, saltem extra casum, quo urgeret necessitas, et copia confessarii deesset.
- N. B. *Administrans sacramentum pœnitentiæ in statu peccati mortalis tot numero peccata committit, quot interruptis moraliter vicibus absolvit, juxta probabiliorum, quidquid aliqui velint, tot numero committere, quot absolutiones impertit.*
2. *Excipiens in peccato mortali confessionem, sed ante absolutionem eliciens actum contritionis, talem plures eximunt a peccato mortali, qui ubique intelligendi sunt, seclusa intentione a principio habita procedendi usque ad absolutionem inclusive in tali statu.*

II. Scientia

1. Non quidem eminens, qualis reperitur in illo, qui optime versatus est in jure canonico, theologia morali, et casuistarum lectione, et qua sciat ratiocinari, casusque difficiles conscientiæ resolvere. Sed
2. Mediocris juxta mentem Innocentii III, expositam in priori Tabula, dummodo in re dubia, antequam confessarius causam dirimat, libros consulat plurimos, eos cum primis, quorum doctrina solidior, ac deinde in eam descendat sententiam, quam ratio suadet, et firmat auctoritas, ut suadet *Benedictus XIV in sua encyclica, apostolica, eman. occas. univers. jubilæi inveniendæ. Tom. 3 Bull. ejusd., fol. 82, edit. Ven., §. 21.*
3. Eorum, quæ officium medici, doctoris, ac judicis spiritualis concernunt, cum vi officii sui confessarius agere debeat judicem, medicum et doctorem, ut judex debet scire quædam sint peccata ex genere suo gravia, quæ levia, peccatorum species, etc.; ut medicus debet scire omnia peccatorum, et tentationum remedia; ut doctor tenetur scire communes saltem resolutiones casuum et obligationes, quæ ex peccatis oriuntur.

1. Propriam personam vigilando tum propriæ conscientiæ, ne dum aliis medetur, seipsum vulneret, tum etiam proprii corporis saluti, præsertim in excipiendis confessionibus infirmorum contagioso morbo decumbentium, ne videlicet indiscreto zelo, sese exponat periculo infectionis.

III. Prudentia exercenda circa

1. Instruendo ignorantem mysteria fidei, necessitate sive medii, sive præcepti credenda: cum ignorantia illorum, licet invincibilis, posteriorum vero ignorantia vincibilis, et culpabilis obstat valori sacramenti, ex *Ben. XIV, in encycl., ib., §. 19.*
 2. Interrogando, si advertat non sat expressisse speciem, et numerum peccatorum, ex *rituali Romano*, dubia ipsius solide resolvendo, et dando opportuna remedia.
 3. Admonendo sive vincibiliter, sive invincibiliter ignorantem aliquid esse peccatum, præsertim si agatur de peccatis commissis jure naturæ prohibitis *juxta probabiliorum, et Benedictum XIV, ibid.*
 4. Utendo terminis modestis præsertim dum examinat mulieres, et minoris ætatis personas circa materiam luxuriæ, ordiendo semper interrogationes suas a cogitationibus cum consensu, et sic gradatim: et dum juvenes sese accusant de tactibus, nunquam interrogandi de secuta pollutione, sed solum quo fine se tetigerint.
 5. Interrogando nullam facientem mentionem de peccato, quod scit ex confessione complicit a se fuisse commissum, sed a longe, videlicet: utrum nihil amplius habeat, quod conscientiam aggravet? vel interrogationes generales ei faciendo, nunquam tamen tales, ex quibus pœnitens devenire posset in cognitionem, quod notitiam habeat ex confessione sibi facta a complice: quod si vero aliunde, quam ex confessione, et interrogatus negaret, nec præsumi prudenter posset, quod alteri fuerit confessus, privandus est absolutione.
 6. Nunquam sese accusantem de peccato commisso cum complice interrogando de nomine socii seu complicit, loco habitationis, vel aliis hujusmodi adjunctis, sive circumstantiis, ex quibus venire posset in cognitionem complicit, ex *Ben. XIV, prohibente sub pœna suspensionis ab officio audiendarum confessionum incurrenda post sententiam ab eo, qui id practicaret, et sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ reservata summo pontifici ab eo, qui præsumeret docere vel dicere, licitam esse talem praxim: Constit. quæ incip. Suprema omnium. Tom. 1 ejusd., fol. 326, edit. Ven. §. 3. Et Constit. Ad erudiendam. Tom. 2 Bull. fol. 87, edit. Ven. Item Constit. Ubi primum. Tom. 2, fol. 33.*
3. Personas adstantes sacro tribunali, attendendo tum ne partialitas aliqua in admittendis pœnitentibus ad confessionem committatur, tum et præcipue, ne nimis alte loquendo faciat peccata pœnitentis aliis innotescere, ne gestibus, aliisve signis præbeat ansam suspicandi de graviore lapsu, quod esset frangere sigillum sacramentale.

N. B. *Confessarius tenetur pœnitentem sibi legitime confessum ac bene dispositum absolvere ex justitia sub mortali; si autem advertat ipsum hic et nunc non esse bene dispositum, nec posse disponi, potest ei denegare, vel differre absolutionem, ex rituali Romano, et pro casu denegatæ, vel dilate absolutionis debet confessarius causam pœnitenti detegere, ac ostendere, id expedire, ut animæ suæ saluti consulatur, ac invitare, ut quantocius revertatur melius dispositus in ordine ad obtinendam absolutionem, ex Benedicto XIV, in rel. encycl., §. 22.*

Pœnitentiæ
sacramentum
ut licite admi-
nistretur re-
quiritur in mi-
nistro seu con-
fessario

TABULA CLVII.

DE CASIBUS RESERVATIS, ET POTESTATE EA RESERVANDI.

I. Requisitio: ut sit peccatum

1. Mortale, licet enim absolute loquendo, possint etiam venialia reservari, saltem a papa, attamen de facto non reservantur, imo nec reservari posse ab inferioribus papa videtur insinuat a Tridentino, *sess. 14 de pœnit. sac., cap. 7*, quod exigit *ut atrociora et difficiliora* reserventur, et ita decisum a sacra congregatione, anno 1602, refert Benedictus XIV, *Synod. diœc., lib. 5, c. 5, n. 4*, ex quo sequitur, quod quidquid excusat a mortali, ut inadvertentia, indeliberatio, parvitas materiæ, eximat quoque a reservatione.
2. Externum, nam peccatum mere internum, quantumvis grave, licet possit absolute reservari, tamen id non videtur utile ad gubernationem ecclesiæ, quæ præcipue respicit exteriora, hinc non expedit peccata mere interna reservari, *ex Benedicto XIV, loc. mox relato*.
3. Graviter peccaminosum quoad ipsum actum exteriorum per se; et hinc si reservetur percussio gravis, non censetur reservata percussio levis, licet facta animo graviter vulnerandi.
4. Certum; si enim adsit dubium sive juris, an scilicet peccatum commissum comprehendatur in decreto de peccatis reservatis, sive facti, an scilicet peccatum commissum sit mortale, actus ille non censetur reservatus, quidquid alicui exclusum velint dubium juris.
5. Consummatum opere externo, nisi ipsamet attentatio expresse reservetur, et hinc si quis post venenum mortiferum propinatum, aut post vulneratum graviter hominem, ante effectum mortis secutum, confiteatur, non est casus reservatus: debet tamen denuo confiteri peccatum habenti facultatem in reservata effectu secuto.
6. Commissum cum advertentia ad pœnam annexam excommunicationis loquendo de reservatis papæ, *ex Benedicto XIV, ibid., lib. 9, c. 4, n. 4*, qui ait, quod absolutio ab hæresi sit papæ reservata solum ratione censuræ ejusdem hæresi annexæ, unde cum ignorans, vel non advertens delicto esse annexam excommunicationem, hanc non incurrat, nec incurret reservationem, quidquid alicui contrarium sentiant.

Casuum reservatorum

* Summo pontifice cui præcipue reservantur

1. Violatio immunitatis ecclesiasticæ juxta dicta in Tabula XXXVIII, *ex decreto Clementis VIII*.
2. Violatio clausuræ monialium ad malum finem, *ex decreto Clementis VIII*.
3. Simonia realis et confidentialis, *ex extravagante Pauli II, et constitutione S. Pii V*, juxta dicta in Tabula XLIII.
4. Provocatio ad duellum secuta pugna, *ex Tridentino et Benedicto XIV*, juxta dicta in Tabula LXVI.
5. Percussio gravis clerici suadente diabolo facta, *ex can. Si quis suadente 29, causa 17, quæst. 4*, juxta dicta in Tabula LXVII.
6. Subordinatio in electionibus, *ex S. Pio V et Clemente VIII*.
7. Administratio eucharistiæ per modum viatici, vel in paschate absque licentia, saltem interpretativa, parochorum, juxta dicta in Tabula CXXXII.
8. Hæresis formalis externa sive publica sive occulta, juxta dicta in Tabula XVI.
9. Lectio librorum prohibitorum hæresim continentium, vel de religione ex professo tractantium, *vi bullæ Cœnæ*, juxta dicta in Tabula XVII.
10. Peccatum contra sextum præceptum commissum a confessario cum pœnitente, *ex Benedicto XIV*.
11. Absolutio complicitis a peccato contra sextum præceptum impertita ab ipso confessario complice, etiam sub prætextu cujuscumque privilegii extra mortis periculum, in quo alius, saltem simplex sacerdos non esset, aut alius vocari non posset sine periculo seipsum infamandi, aliisque malam suspensionem ingerendi, *ex Benedicto XIV. Const. quæ incip. apostolici muneris. Tom. 1 Bull. ejusd., fol. 298, edit. Ven.*
12. Calumniæ imposita innocentibus confessariis de sollicitatione ad turpia, eos ad judices ecclesiasticos falso deferentes, *ex Benedicto XIV, in Constit. sacramentum pœnitentiæ. Tom. 1 Bull. ejusd., fol. 30, edit. Ven.*

II. Potestas reservandi residet in

1. Jure communi vel consuetudine

1. Percussio levis clerici respectivo ad gravem et enormem, *ex cap. Pervenit 17, de sententia excommunicationis*, juxta Tabulam LXIX.
2. Procuratio abortus foetus animati, *ex Gregorio XIV*, juxta Tab. LXII.
3. Omnes casus papales occultis exceptis, ad summum, Bullæ cœnæ, *ex Tridentino, sess. 24 de reform., c. 6*.
4. Omnes casus papales, licet notorii, per respectum ad laborantes impedimento alicui canonico adeundi personaliter sedem apostolicam, juxta dicta in Tabula LXVIII.

** Episcopis quibus reservantur de

2. Jure speciali communitè reservantur

1. Incestus in primo et secundo gradu consanguinitatis et affinitatis.
2. Homicidium voluntarium actu externo perpetratum.
3. Blasphemia hæreticalis, bestialitas, sodomia, quæ si reservetur simpliciter, intelligi debet de sodomia perfecta, juxta dicta Tabula LXXIII.
4. Injectio violenta manuum in parentes vel clericos.
5. Abortus quocumque modo procuratus: et si in decreto non habeatur restrictio ad foetum animatum, sed simpliciter, reservetur abortus, utrumque reservari ait *Elbel de pœnitentia, conf. 13, n. 550*.
6. Sortilegia, incantationes, divinationes, etc.

3. Nequeunt episcopi sibi reservare casus sive sedi apostolicæ reservatos, sive alios promiscue non reservatos, quibus de jure annexa est excommunicatio major, *ex decreto sacre congregationis, anno 1602, die 29 novemb., et per suam encycli. ejusd. diei et anni: et Benedicto XIV, Syn. diœc., lib. 5, cap. 5, n. 4*.

*** Prælati regularibus, qui possunt solum sibi reservare peccata, et casus expressos in decreto Clementis VIII, omnes, vel solum aliquos eorum, pro quibus erunt Tabulæ CLIX et CLX.

TABULA CLVIII.

DE POTESTATE ABSOLVENDI A CASIBUS SUMMO PONTIFICI, ET EPISCOPIS RESERVATIS.

1. Episcopis, supposito quod sint occulti, ex *Tridentino*, *sess. 24, de reform.* et non sint ex casibus in Bulla Cœnæ contentis, quam potestatem possunt exercere tam intra, quam extra sacramentum, tollendo reservationem, qua sublata, potest a quovis confessario absolvi.
 2. Episcopis pro casu quo gravatus peccato aliquo reservato, licet publico et contento in Bulla Cœnæ Domini, laboraret aliquo impedimento canonico adeundi personaliter sedem apostolicam, cum nemo legitime impeditus per se recurrere Romam, teneatur mittere epistolam vel procuratorem, et quod jura exigant personalem sistentiam per dicta in Tabula LXVIII.
- N. B. 1. *Laborantes impedimento perpetuo adeundi Romam, ut moniales, senes, etc. absolventi sunt absolute sine ullo onere: laborantes vero impedimento solum temporaneo, absolventi sunt cum onere, ut cessante impedimento se sistant pontifici, vel epus delegato, non quidem in ordine ab obtinendam absolutionem, sed tantum ad satisfaciendum juxta dicta Tabula LXVIII.*
2. *Nequeunt episcopi sine speciali facultate absolvere a casibus in bulla Cœnæ contentis, licet occultis, juxta probabiliorem (excipe laborantes impedimento canonico juxta superius dicta) atque adeo neque ab hæresi, licet occulta, supposito quod Bulla Cœnæ sit adhuc in suo vigore, possunt tamen episcopi, et inquisitores resipiscentem hæreticum, vel sponte apud se comparentem, aut quoquo modo ad suum forum deducam ecclesie reconciliare, et pro utroque foro absolvere a censura, in quam propter hæresim incidit, ex Benedicto XIV, Syn. diœces., lib. 9, c. 4, n. 3.*

I. Summo pontifici competit

3. Confessariis ord. mendicantium, qui a casibus S. P. reservatis possunt absolvere quoscumque pœnitentes sive seculares, sive regulares, et quidem sine ullo onere ex diversis SS. PP., privilegiis Pauli III. *Const. Inter cunctas. Tom. 6 Bull. capuc., fol. 240. Excipe*

1. Casus clare vel dubie in bulla Cœnæ contentos, inter quos præcipuus est hæresis, a qua tamen possunt confessarii capuccini provincie Styriæ absolvere per dicta in Tabula XVI.
2. Falso denunciante confessarios de sollicitatione ad turpia ad judices ecclesiasticos, ex *Benedicto XIV, Constit. rel. sacram. pœnit.*
3. Casum, quo ipsemet confessarius esset complex criminis contra sextum præceptum commissi cum sua pœnitente, utpote quam nequit absolvere a peccato secum commisso extra mortis periculum, et tunc solum deficiente quocumque alio sacerdote, etiam simplici, qui confessarii munus obire posset, ex *Benedicto XIV, ibid., §. 5.*
4. Sex sequentes casus nempe, 1.º violationem immunitatis ecclesiasticæ; 2.º violationem clausuræ monialium ad malum finem; 3.º injectionem manus violentæ in clericum; 4.º provocationem et pugnam in duello; 5.º simoniam realem scienter contracta; 6.º simoniam confidentialem, a quibus sex casibus confessarii mendicantes intra Italiam extra Urbem nequeunt absolvere suos pœnitentes seculares, ex *decreto Clem. VIII, vid. Tom. 6 Bull. capuc., fol. 336.*

Absolutio a casibus reservatis

4. Cuilibet sacerdoti in articulo vel periculo mortis, absente tamen alio confessario approbato pro confessionibus excipiendis, juxta alibi dicenda.
5. Cuilibet sacerdoti approbato ab ordinario, dum adest impedimentum adeundi personaliter sedem apostolicam, nec patet accessus ad episcopum, vel alium privilegiatum, ex *cap. Nuper 9, de sententia excommunicationis in 6, juncta Glossa, ibidem, ad verbum sacerdote.*
6. Cuilibet sacerdoti approbato ab ordinario pro casu quo pœnitens ignorasset casu esse annexam excommunicationem vel aliam censuram.

II. Episcopis competit

1. Confessariis ordinum mendicantium per respectum ad reservata episcopis de jure communi, de quibus in priori Tabula, excipe si horum aliquem episcopi sibi specialiter reservarent.
2. Habentibus facultatem ab episcopis, vel eorum vicariis, non vero aliis, ne quidem regularibus per respectum ad reservata episcopis jure speciali, ex *Tridentino, sess. 14, cap. 7, Alexandro VII, damnante propositionem 12 * et Clemente X.*
3. Omnibus omnino confessariis, imo, et in horum absentia, cuilibet sacerdoti in articulo vel periculo mortis juxta alibi dicenda.

III. Resolves

1. Carens potestate in reservata nequit absolvere pœnitentem directe a non reservatis, et indirecte a reservatis, extra casum veræ, et urgentis necessitatis, juxta probabiliorem, quidquid aliqui affirmant.
 2. Confessi habenti facultatem in reservata, sed inculpabiliter reticens reservatum potest dein absolvi a quocumque confessario, et a fortiori si fuisset confessus ipsum reservatum, sed nullam ex defectu doloris, et propositi fecisset confessionem, saltem inculpabiliter: imo plures volunt tolli reservationem etiam stante culpabili defectu doloris et propositi.
 3. Confessarius carens potestate in reservata; si inadvertenter absolvat a reservato, tenetur corrigere errorem vel obtinendo facultatem in reservata, et pœnitentem indirecte absolutum a reservato directe absolvere, vel mittendo ipsum ad habentem facultatem, quod et facere deberet ipsemet pœnitens advertens se fuisse confessum non habenti facultatem in reservata.
 4. Habens potestatem ordinariam absolventi a reservatis ut episcopus, vicarius generalis, potest tollere reservationem etiam extra sacramentum, secus habens potestatem solum delegatam.
 5. Ignorans alicui peccato esse annexam reservationem, si illud committat etiam pro prima vice incurrit reservationem.
 6. Carens speciali facultate, si absolvat a reservatis de jure speciali episcopis sub prætextu privilegiorum, incurrit penas excommunicationis, privationis officiorum et dignitatum, aut beneficiorum, inhabilitatis audiendi confessiones, et quoruncumque officiorum, prælatura beneficiorum imposterum obtinendorum reservatorum summo pontifici, ex *decreto Clementis VIII. Tom. 6 Bull. capuc., fol. 336, et apud Pellizarium. Tract. 6, c. 2, n. 4.*
- * P. D. *Mendicantes possunt absolvere a casibus episcopis reservatis, non obtenta ad id episcoporum facultate.*

TABULA CLIX.

DE CASIBUS RESERVATIS PRÆLATIS REGULARIUM, ET QUIDEM DE PRIMIS.

Veneficia quo nomine venit id, { Quo utuntur homines venefici ope demonis ad occidendos homines, vel illis nocendum sive in persona, sive in rebus.
 Quo utuntur ad procurandam vel sterilitatem, vel impedimentum coeundi.
 Etiam propinatio, vel applicatio veneni, exclusa tamen magica arte.

I. Incantationes, id est verba quæcumque, vel demonis arte inventa, vel ad ejus placitum instituta, sive ad procurandam sanitatem, vel morbum causandum, vel demonem invocandum, etc.
 Sortilegia, id est usus sortium, quarum directioni præest diabolus pacto tacito, vel expresso inter hunc, et mittentes sortes, sive divisorias, sive consultorias, vel divinatorias. Pro quo vide Tabulam XXXII.

II. Apostasia a religione, habitu dimisso vel retento, ad quam duo debent concurrere, id est { 1. Apostasia a religione, id est, ut religiosus professus discedat animo deserendi religionem, et revertendi ad seculum; defectu cujus non incurreret hunc casum discedens animo revertendi, imo juxta aliquos, nec discedens sine debita licentia animo quidem deserendi suam religionem, intentione tamen assumendo alterius ordinis habitum.
 2. Egressio extra septa monasterii, quæ habetur, dum limen portæ, seu clausuræ, ad minimum sacrarum terminum, qui solet esse crux, excesserit; quamvis egressio per paucos passus non videatur damnanda de peccato mortali, et consequenter nec inducere casum reservatum. Imo juxta aliquos, neque si egressio contingeret ex fabrica vel hospitio, quos tamen sequi non consulo, supposita vera apostasia.

III. Nocturna, et furtiva egressio ex monasterio, etiam animo non apostandi, quæ esse debet { 1. Nocturna, qualis censetur, quæ fit tempore noctis; quæque proprie et rigorose habetur, dum tenebræ sunt super terram; cujus defectu exiens sub crepusculo vespertino vel matutino, etsi tota nocte emaneret, non incurreret casum reservatum, cum sola nocturna egressio proprietatis reservetur in terminis.
 2. Furtiva, quæ juxta aliquos dicitur, quæ fit sine licentia superioris, licet aliqui conscii essent: verius, quæ fit insciis omnibus. Hinc exiens inscio prælato, conscii vero duobus vel tribus religiosi, qui tamen non sint complices, non incurreret hunc casum.
 3. Extra monasterium seu conventum, id est extra clausuram: unde exiens nocturno tempore, etiam furtive, solum ex hospitio vel domo seculari, non incidere in hunc casum.

Prælati regulares ex decret. Clement. VIII, possunt sibi reservare sequentes casus

IV. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale, si duo concurrant { 1. Vera proprietas, quæ contingit, dum aliquid occulte retinetur, et contra voluntatem, saltem interpretativam superioris; sive sit pecunia, sive aliud mobile vel immobile. Ex quo inferitur, quod religiosus sine licentia superioris habens proprium, aut cum licentia aliquid retinens, attamen ad mandatum ipsius non est paratus reddere aut dimittere, dicatur propriarius.
 2. Quantitas notabilis, quæ respectu religiosorum in genere censetur ea, quæ respectu secularium censetur in materia furti, juxta dicta in Tabula LXXVI. Respectu capuccinorum quantitatem notabilem in materia proprietatis et furti constituunt, 3 julii, seu 30 cruciferi; vel quarta pars scutati romani.

V. Lapsus carnis voluntarius opere consummatus, ad quem concurrere debent tria nempe { 1. Lapsus carnis, qui habetur cum exercetur peccatum carnale completum, seu cum effusione seminis, sive in prima, sive in secunda persona, id est cum vel sine complice: secus vero quando committitur peccatum carnale incompletum, seu sine effusione seminis, ut osculando, amplexando impudice feminam.
 2. Voluntarius, seu cum plena et perfecta advertentia, ac deliberatione commissus; et ideo patiens, sive in somno, sive in semivigilia pollutionem, etsi ei antecederet causam dedisset, non incurrit casum reservatum; imo nec ab alio coacte pollutus, aut ex metu gravi exercens copulam, juxta plures.
 3. Opere consummatus, qui censetur, dum scienter, et voluntarie procuratur seminis effusio per aliquem actum externum mortaliter libidinosum, quem nacta est sequi pollutio, v. g., contactu manuum, vel voluntariis motibus corporis; secus vero in aspectu, licet turpissimo, eo quod secuta pollutio ortum haberet ex solo actu interno.

VI. Occisio, aut vulneratio, seu gravis percussio cujuscumque personæ, quæcumque sit, vel { 1. Occisio, quo nomine venit peremptio corporis animati rationalis, quocumque modo fiat sive gladio, sive fuste, sive quocumque instrumento et medio, v. g., veneno, suffocatione, procuratione abortus fœtus animati: concurrentes tamen solum moraliter, ut mandantes, consulentes, etc., non videntur incurrere hunc casum juxta probabiliorem.
 2. Vulneratio, quo nomine venit gravis et atrox, quæ fit armis pungentibus vel scindentibus. Hinc seipsum castrans, licet ad bonum finem, v. g., ad sedandam concupiscentiam, incurrit hunc casum.
 3. Percussio gravis cujuscumque personæ, id est gravis et atrox percussio, quæ videlicet fit cum mutilatione, aut notabilis sanguinis effusione, quæ non sit ex naribus.

VII. Malitiosum impedimentum, aut retardatio, aperiitio litterarum superioris ad inferiores, et vicissim, ad quod tria concurrere debent { 1. Malitia, quæ censetur intercedere, dum impediuntur, retardantur litteræ ex directa intentione impediendi effectum litterarum; unde inadvertenter retardans, aut per errorem, aut ex præsumpta licentia, aut rati habitatione aperiens et legens, non incurreret casum.
 2. Impeditio retardatio, aut aperiitio litterarum; unde qui legeret epistolam postquam fuit soluta a sigillo, vel qui eam ex industria absque solutione sigilli legeret, non incurreret hunc casum: imo juxta aliquos, nec qui solveret, absque tamen quod legeret, impediret, aut retardaret.
 3. Ut litteræ sint vel superioris ad inferiorem, vel inferioris ad superiorem, qualis est generalis, provincialis, abbas, rector, prior, guardianus.

TABULA CLX.

DE RELIQUIS QUATUOR CASIBUS, QUOS PRÆLATI REGULARES POSSUNT SIBI RESERVARE.

VIII. Juramentum falsum in iudicio regulari, seu legitimo, ad quod concurrere debent, nempe

1. Juramentum falsum, quod habetur, dum caret veritate de præsentis, sive ex conscientia recta, sive erronea dicte rem se aliter habere, ac enunciatur: secus vero si invincibiliter iudicatur, quod res ita se habeat, licet in rei veritate aliter esset, juxta dicta in Tabula XLV hic applicanda.
2. Ut fiat in iudicio, quod contingit dum religiosus vocatus a suo superiore in iudicium, tanquam testis vel reus, datoque juramento de veritate aperienda, dicit falsum, sive asserendo, quæ vera non sunt, sive tacendo, quæ vera esse sciuntur. Unde qui extra iudicium, aut in iudicio, sed non ad iudicis interpellationem sua sponte falsum juraret, non incurreret hunc casum.
3. Ut fiat in iudicio regulari, seu legitimo, tali nimirum, in quo servetur juris ordo in interrogando reo vel teste. Hinc interrogatus, nulla præcedente accusatione, denunciatione vel infamia, negaret se quidquam scire, vel etiam si negaret ex eo, quod non nisi per auditum sciat, non incurreret hunc casum; quia in iudicio legitimo non adest obligatio testificandi de re hausta per auditum ab aliis.

IX. Procuratio, auxilium, seu consilium ad abortum faciendum post foetum animatum, effectu etiam non secuto, ad quod concurrere debent ut

1. Mulier vere gravida sit; unde si quis putans mulierem esse gravidam, quæ revera non est, daret ei potum in ordine ad abortum, non incurreret hunc casum, sumpto etiam per mulierem potu.
2. Foetus sit animatus. Hinc si quis procuraret abortum ante animationem foetus, seu ante 40 dies, si foetus sit masculus, et ante 80, si femininus (in praxi hoc non tenet inter modernos); (A) non incideret in hunc casum; sicut juxta probabiliorem, nec in dubio, an abortus secutus fuerit foetus masculini vel feminini, et secutus fuisset ante octogesimum diem.
3. Procuratio, auxilium, seu consilium ad abortum faciendum; hinc hunc casum incurrit religiosus, quocumque modo, sive baculo, sive potione, sive alio modo procurans abortum, aut auxilium præbens, seu circa potionem faciendam, seu circa portationem ipsius potioni, seu persuadendo mulieri, eam adjuvando ad tale facinus, seu etiam ad hoc præstando consilium, dummodo mulier potionem sumpserit, quanvis effectus, seu abortus non fuisset secutus.

X. Falsificatio manus, aut sigilli officialium monasterii, seu conventus ad quod concurrere debent tria, nempe

1. Falsificatio, quæ habetur, cum immutatur veritas cum dolo, et animo inferendi damnum, sive monasterio, sive superiori, etsi damnum realiter non sequatur.
 2. Manus falsificatio habetur, dum manu alterius falsificatur scriptura vel characteres, vel aliud quid immutando, vel addendo, sive detrahendo, aut etiam falsam chartam de novo fabricando, et dein supponendo falsam subscriptionem.
 3. Sigilli falsificatio habetur dum falsis litteris apponitur sigillum officialium, sive furto ablatum, sive in similitudinem formatum; requiritur autem, ut falsificatio manus vel sigilli in usum deducatur, et consequente scriptura falsificata utatur.
- N. B. *Officialium nomine in monasteriis monachorum veniunt abbas, prior, cellerarius, procurator, et hujusmodi cæterorum: monialium abbatissa, priorissa, vicaria: in conventibus, generales, procuratores generales, provinciales, prior, guardianus, præpositus, rector.*

Referuntur reliqui quatuor casus

XI. Furtum de rebus monasterii, seu conventus, in ea quantitate, quæ sit peccatum mortale; ad quod debent concurrere tria, nempe

1. Furtum: quod committitur, cum res aliena, invito rationabiliter domino, et consequenter respectu eorum, qui dominium nec in particulari, nec in communi habent invito dante aufertur; quod et committi potest ab ipsis superioribus bona communia sibi particulariter vindicantibus, aut extra monasterium distrahentibus.*
 2. Furtum de rebus monasterii, aut conventus, quod committitur, cum res pertinentes ad communem usum surripiuntur; tum res communitatis ad particularem usum concessæ; tum denique res ab aliquo elaborata, v. g., conciones, scripta, etc. Quod si quis surriperet res alterius instituti, non incurreret, juxta probabiliorem, hunc casum; minime tamen dubitandum, quod incideret in IV de Proprietate.
 3. Quantitas notabilis, juxta dicta in expositione præfati casus IV. Quibus addendum, quod si quis pluribus vicibus in minori quantitate res aliquas surriperet, animo tamen successive surripiendi plura, perveniens ad quantitatem notabilem, seu, quæ sit sufficiens ad peccatum mortale, juxta dicta in Tabula LXXVI de furtis minutis, incurrit casum reservatum.
- * Dictum fuit, respectu eorum, qui dominium nec in particulari, nec in communi habent, invito dante, seu benefactoribus. Ex quo quisquis colligere poterit quidnam in praxi resolvendum sit de illis conventuum superioribus, qui domini dispotici esse non possunt; de illis officialibus, horum cultoribus vel præfectis, qui olera, et fructus meliores, pulchrioresque ad mercatum venum mittunt; deterioribus, insaniorebusque ad miserum victum deputatis communitati, sub obtentu superfluitatis, absque quod a venditione retractum in meliorandum cibum vel potum insumant. Hæc enim juxta christianæ ethices principia *furta vera et realia*, audiunt de rebus monasterii invitis rationabiliter benefactoribus, qui ampliorem terrenum (sic etiam de cæteris intellige) monasteriis cesserunt, non ut aliqui particulares contra rationem status dicescant, aut avare congerant, custodiante pro incertis necessitatibus, sed ut communitas melius et facilius, et convenientius subsistat.

* N. B. *Relatos undecim casus possunt prælati (quo nomine in rigore venire possent etiam superiores locales, uti attente legenti decretum Clem. VIII patebit, quamvis apud fratres minores restricta sit talis facultas ad generalem et provincialem, et ad delegatos ab his) sibi reservare, imo de consensu capituli, sive generalis, sive provincialis (excipie minores capuccinos ob prohibitionem factam a Paulo V) etiam alios: a quibus præfati superiores, aut alii ab illis delegati, possunt absolvere; quod si superiores, qui sibi casus reservarunt, requisiti a confessariis pro facultate absolvendi ab aliquo casu reservato eam dare recusarent, pro illa vice confessarii possent, etiam non impetrata facultate, absolvere, ex decreto Clementis VIII.*

(A) *Placet censuræ ordinis dictam clausulam adnotare, sed nos tunc sententiam modernorum in praxim deducemus, cum novum antiquo contrarium canonicum ecclesie oraculum audiverimus.*

TABULA CLXI.

DE OCCASIONE PECCANDI, ET ABSOLUTIONE DANDA VEL DENEGANDA EXISTENTI IN EA.

I. Remotam, seu in qua quis non quidem vi occasionis præcise, sed ex mera peccantis fragilitate, vel malitia inducitur ad peccandum; nec cum ea peccatum est moraliter connexum. In qua ex Benedicto XIV, *lib. inst. eccl. 27, §. jam satis*, versari censetur, qui domum aliquam frequenter invisens rarissime lethale crimen admittit: hancque juxta laud. Pontif. nemo tenetur vitare; consequenter nec absolutionis beneficio obstat.

1. Absolutam: estque illa, quæ spectata communi hominum in illa versantium fragilitate, suapte natura inducit in peccatum mortale: cujusmodi sunt contubernia prostitutarum, et accessus ad lupanaria.
2. Respectivam, quæ spectata præcise speciali hujus, vel illius fragilitate, frequenter eum in peccatum mortale impellit.

3. Voluntariam, seu a qua quis tam physice, quam moraliter separari potest. Hæc absolutionem

Impedit

1. Si eam nolit dimittere, vel vitare ob defectum doloris efficacis, et serii propositi de vita emendanda. Ex Innoc. XI, damnante num. 61, proposit. *Vid. ad calcem Tab. seq. (61)*
2. Si sæpius, imo etiam una alterave vice admonitus eam non dimisit, aut vitavit, licet, promitteret dimissionem, aut fugam, saltem extra casum, quo jurejurando id promitteret.
3. Si nollet dimittere concubinam, vel quia hæc sibi valde utilis est. *Ex damnatis pp. ab Alexand. VII, n. 4, et Innoc. VI. Vid. Tab. seq. (***)*: vel quia eam ejiciendo deberet pati jacturam denariorum, quos mutuo dedit concubinæ. Quod si concubinatus sit publicus, nullo modo potest absolvi concubinarius, non dimissa concubina, nequidem in articulo mortis constitutus.

Non impedit, si existens in occasione proxima voluntaria nunquam antecederet admonitus, ignoransque obligationem, ad primum confessarii mandatum firmiter promittat eam dimittere, exhibeatque suæ dispositionis argumenta: etsi ante accessum ad confessionem id non præstitisset juxta probabiliorem contra negativam quorundam,

II. Proximam, in qua quis, ut in terminis Bened. XIV, loc. citat. sæpius in peccatum labitur(*) quæ subdividitur in

Occasio proxima proprie talis differt a consuetudine peccandi, quod hæc ab intrinseco, seu propria fragilitate, illa vero proveniat ab extrinseco, e.g., a tali consortio, officio et frequentatione talis domus, personæ, etc., quæ dividitur in

4. Involuntariam, a qua quis separari nequit, vel absolute, uti damnati ad triremes, vir ab uxore, diciturque physice involuntaria: vel non sine gravi detrimento honoris, bonorum fortunæ, vitæ, vel gravi scandalo: diciturque moraliter involuntaria. Neutra impedit absolutionem, si

1. Eam non possit dimittere sine periculo gravis infamiæ sive ipsius dimittentis, sive personæ dimittendæ aut vitandæ: si ex dimissione, persona dimittens, vel dimittenda subire deberet grave damnum in bonis corporis, vel fortuna: quidquid aliqui inficiuntur absolvi posse existentes in occasione proxima solum *moraliter involuntaria*: consequenter filium familias peccantem cum sorore, vel ancilla antequam occasionem dimittat.
 2. Apud unum eundemque confessarium suam confessionem consueverit deponere.
 3. Serio promittat, se dimissurum talem occasionem, quamprimum sibi erit moraliter possibile.
 4. Vere, et sincere doleat de peccatis commissis.
 5. Firmissime proponat se ex proxima facturum remotam, declinatorumque ea omnia, quæ ipsum in lapsum induxerunt.
 6. Mediis se usurum a confessario proevitanda proxima occasione præscriptis, quibus nisi fuerit usus, illa occasio evadet voluntaria. Si vero, nihil obstante eorum usu, nulla appareat emendatio cum tali, sicut cum consuetudinario, et recidivo agendum, juxta dicenda Tab. seq. et nullo modo absolvendus, etiamsi fleat, promittat; pereant fama, bona, etc., urgente in tali casu Christi præcepto: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum. Matth. 5, 29.*
- N. B. *Media autem præscribenda existentibus in occasione proxima labendi in peccata carnis.* Confessio frequens apud eundem confessarium: quotidiana, et expressa renovatio propositi in confessione facti: Votum subeundi gravem poenitentiam, e.g., jejunandi in pane et aqua: dandi notabilem eleemosynam quoties relabi contigerit: oratio et devotio erga B. V. M.

* Hanc Benedicti XIV definitionem præsentio minime placituram recentioribus, seu larvatis quibusdam Pistoriensibus, Obstroetianis et Sanzæjanis, qui rationem formalem occasionis proximæ repetunt ab intrinseco, seu humana fragilitate; velintque occasionem proximam eam esse, *quæ sive de se, sive attenda peccantis dispositione* EXPOSIT HOMINEM PROBABI, SEU PRUDENTER TIMENDO PECCANDI PERICULO: non autem eam solum, *in qua semper, aut fere semper, aut frequenter, aut frequentius homo peccat*, juxta quam oporteret nos de hoc mundo exire; ubique enim, attenda fragilitate nostra, periclitamur. Nihilominus, etsi eorum rigorem clamitare minime gestiam, fatendum reor nihilominus vigere in praxi laxitatem; et ex nimia vel facilitate, vel indulgentia, vel humano respectu multos, et multas a confessariis ultro absolvi, ne quidem facta aliqua admonitione eisdem: sicque eosdem ad tartara descendere magna cruce signatos inficias nemo ibit. Quis enim attenda humana fragilitate, juventutis efræni petulantia, frequentia, conversationisque libertate, incompositione et vestiendi luxurie, motumque corruptione, a nota occasione non proximæ tantum, sed proximioris purgabit praxim illam, et morem inter nobiles invecum: ut femina nobilis vix desponsata, præter maritum, alium juxta genium suum, nobilem juvenem sibi a servitiis et secretis (vulgo *cavalier-servente*) eligat: eaque possit cum illo conversari libertatis lege, ut maritus ne quidem approximare, minus autem eorum conversationi interesse audeat? Neque dicant hunc esse morem ritumque nobilem; sed potius inventum diabolicum, abusumque ad fedandam conjugii sanctitatem a perversis hominibus inter christianos invecum dicas: qui enim fædi abusus inde nascantur, si gnari tacerint, lapides clamabunt cum Jeremia, c. 5, v. 8. Unde colliges hujusmodi versari in proxima occasione, qua non dimissa, absolvi nequeunt. Mores enim nobilem non possunt præscribere contra decalogum. Videant igitur confessarii qualiter talibus impertiantur absolutionem. Vide præterea ad calcem Tabulæ seq.

TABULA CLXII.

DE ABSOLUTIONE DANDA, VEL DIFFERENDA CONSUEUDINARIO, VEL RECIDIVO.

I. Neganda est absolutio	<p>1. Ordinarie, vel ad tempus differenda illi, in quo nulla adparet emendatio: nemo enim potest absolvi, de cuius constantia, dolore, et proposito dubitatur. Sed quid maxime prædicat penitentis inconstantiam, et carentiam veri supernaturalis doloris, firmique propositi, quam relapsus in idem, vel diversa peccata? Hinc confessarius cum iudicium prudens de huiusmodi penitentis dispositione sibi formare haud possit, beneficium absolutionis nequaquam eidem impertiri, sed differre debet, urgente, et ministerii œconomia, et theologica ratione, et Innocentio XI, damnatione sequentis, n. 6o propositionis.</p> <p>* <i>Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, et proponere emendationem.</i></p> <p>2. Eo magis si jam admonitus et correctus penitens nullam adferat emendationem, et remedia præscripta neglexerit.</p> <p>N. B. <i>Non statim et promiscue negandam, vel differendam reor absolutionem peccatori præsertim consuetudinario, qui vel nunquam admonitus, vel nunquam fuit correctus, vel nullum illi remedium fuit præscriptum. Dari enim potest, experientia teste, consuetudinario, qui vel nunquam apprehendit sui peccati malitiam, et per consequens, qui peccatum consuetudinis contrahat ex ignorantia vincibili vel invincibili: vel qui nunquam fuit confessus crimen suum, hocque ideo, quia a malefieriis hominibus fuit edochus, aut nullum esse, aut non nisi leve peccatum, minimeque necessario aperirendum confessario. (Præcicus scribit: hac via filii Belial, hocque medio, ad extorquendos ab innocentibus animabus, præsertim impuberibus puellis tam activos, quam passivos latus lascivos, aliosque imperfectæ luxuriæ actus, abutuntur). Jam talis pœnitens postquam peccati, de cuius malitia nihil suspicabatur, in cognitionem venit, si ex inveterato habitu in idem peccatum lapsus ad confessionem recurrat, foris correctione præmissa, præscriptisque remediis, si cæteroquin veri doloris, et propositi præ se ferat signa, numquid non absolvendus?</i></p>
II. Non neganda, Consuetudinario, vel recidivo	<p>1. Si penitens exhibeat extraordinaria signa doloris; quia hæc præbent sufficiens fundamentum, quod adsit in eo firmum iustitiæ propositum; et colligi possit eum ad sacramentum accessisse desiderio amicitiam divinam recuperandi, et per gratiam sacramentalem in ea se firmius stabilienti.</p> <p>2. Si omnem solertiam pœnitens adhibuit, iussa executus est, prohibita vitavit, media præscripta adhibuit, tentationibus fortiter restitit, et de die in diem numerum relapsuum minuit.</p> <p>3. Si veniat ad confessionem non ex consuetudine, coactione, vel urgentia satisfaciendi præcepto paschali, sed sponte, præsertim inductus ab aliquo funesto casu, vel a forti aliquo impulsu interno conscientie, vel externo et extraordinario, uti in concione, missione, etc.</p> <p>* In hisce, et similibus circumstantiis haudquæquam erratum iudico confessarium impertiendo absolutionem, quia non requiritur in confessario moralis certitudo, sed prudens iudicium, quod penitens hic et nunc habeat verum dolorem, et efficax propositum: nam alias, dicant adversarii <i>Obstroctiani et Sanzæjani</i> in quo casu valitura sit illa Christi Domini sententia: <i>Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies?</i> Neque huic obstat propositio prima inter damnatas ab Innocentio XI, quia illa loquitur de illis partibus, quæ ponuntur a ministro, materia videlicet et forma.</p> <p>** Et licet verum, quod præcipue consuetudinarii rarissime consuetudinem suam ex integro deserant, nihilominus nequaquam audiendos arbitror eos, qui cum Cl. Luby contendunt consuetudinarium minime absolvendum esse, donec ex integro compareat emendatus, quia alias dicendum foret tales peccatores esse simpliciter incapaces absolutionis: correptus enim et admonitus, si omnia media præscripta adhibeat ad præcavendum relapsum in peccatum, vel consuetudinem peccandi, qui per menses restitit fortiter tentationibus, victusque tandem in idem peccatum relabatur, et spe inveniendi remedium dolens ad confessionem recurrit, iudicari potest ex violentia inveterati habitus, et ex fragilitate magis, quam ex malitia in peccatum inductus: unde si vera signa doloris et propositi exhibeat, cum confessarius possit prudenter iudicare de sinceritate eorumdem, potest gratiæ sacramentali ejus perfectam conversionem relinquere.</p>
III. Media præscripta	<p>1. Frequens confessio apud eundem confessarium, et quotidiana renovatio propositi elicti in confessionali.</p> <p>2. Invocatio auxilii sanctorum, præsertim Beatæ Mariæ Virginis, devote in honorem ipsius recitando hymnum <i>Ave, maris Stella</i>, et cum reflexione speciali proferendo versiculum illum: <i>Virgo singularis inter omnes mitis, nos culpis solutos, mites, fac et castos.</i></p> <p>3. Elevata mente ad Deum tota cordis compunctione, et affectu dicendo illud psalmistæ: <i>Cor mundum crea in me Deus</i> vel aliud ecclesiæ: <i>extingue in lumbis meis humorem libidinis, ut maneat in me virtus continentie et castitatis.</i></p> <p>4. Suadendo id, quod D. Bernardus suaserat cuidam inveterato peccatori, nempe, ut triduo abstinere ab illo vitio in honorem sanctissimæ Trinitatis; quod si faciat, suadendo ut altero triduo idem præstet in honorem Christi pro se, suisque peccatis crucifixi; quo iterum peracto, inculcando ei aliud triduum in honorem Beatæ Mariæ Virginis usque dum omnis difficultas evanescat, et per contrarios actus totus ille vitiosus habitus auferatur (*).</p> <p>N. B. <i>Mox præscripta remedia efficacissima esse pro delictis mollietati difficillime correctionis expertus fuit cardinalis Toletus.</i></p> <p>N. B. <i>Tempore paschali (aliis temporibus vero attendendæ sunt circumstantiæ) passim iudico differendam absolutionem occasionariis, præsertim concubinariis, qui dicunt vel occasionem dereliquisse, vel concubinam jam eiecisse: nam etsi verum sit, magna potest subesse malitia ad traduendum confessarium. Inveni siquidem in praxi, qui urgente paschali præcepto sub obtentu conversionis concubinam dimiserint, eamque ad similiter agendum exhortati fuerint: ast comperi hoc nihil aliud fuisse quam tacitum, mutuumque pactum (peracta ab utroque confessione et communione) revertendi ad pristinam consuetudinem; sicque per plures annos omnibus illuisse confessariis. Tu vero ad longiorem probationem tales remitte, ne alienorum peccatorum particeps efficiaris.</i></p> <p>*** P. P. D. D. 42. <i>Non est obligandus concubinarius ad eiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinariis, vulgo regalo, dum deficiente illo, nimis ægre ageret vitam, et alia epulæ tactio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur, 48.</i></p> <p>61. <i>Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, et non vult omittere; quin imo directe, et ex proposito quaerit, aut ei se ingerit.</i></p> <p>62. <i>Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.</i></p>

TABULA CLXIII.

DE OBLIGATIONE DENUNCIANDI CONFESSARIUM SOLLICITANTEM AD TURPIA ET INHONESTA

- I. Sit ex partibus ubi viget inquisitio, vel ubi denunciatio sollicitantium est usu recepta, uti videtur recepta etiam in Germania, cum etiam in Germania confessarii audientes sollicitationem obligent pœnitentes, ut denuncient confessarios, a quibus fuerunt sollicitati, quidquid aliqui negent.
- II. Sit unus ex confessariis deputatis ab ordinario, sive dein secularis, sive regularis, imo etsi solum esset sacerdos non confessarius, ex *Benedicto XIV, in constit. sacram. pœnitentiæ, tom. 1 bull. ejusd. fol. 22 edit. Rom., et fol. 30 edit. Ven.*; secus vero si esset laicus, diaconus, vel subdiaconus simulans se esse confessarium, quamvis, et talis tanquam suspectus de hæresi, denunciandus esset inquisitioni, ex *Gregorio XIII, const. quæ incip. officii nostri.*
- III. Si sollicitet in usu sacramenti pœnitentiæ, secus vero in administratione aliorum sacramentorum, v. g., baptismi, confirmationis et aliorum.
- IV. Si sollicitet ad turpia et inhonesta, seu ad res carnales et venereas, sive dein sollicitet masculum, sive feminam, sive blanditiis, promissionibus, precibus, minis, tactibus, osculis, aut aliis signis amatoriis, sive secum ipso, sive cum aliis exercendus: secus si sollicitaret ad alia crimina, v. g., furtum, homicidium, etc., ex *communi: et expressa Benedicti XIV, ibid.*, vel ipse confessarius prius fuisset sollicitatus a pœnitente, eo licet consentiente sollicitationi, *juxta probabiliorum*, quidquid aliqui velint etiam talem esse denunciandum.

- V. Si sollicitet, sive
 - 1. *In actu sacramentalis confessionis*, quod contingit, dum sollicitatio fit post signum crucis factum a pœnitente in ordine ad sacramentalem confessionem et ante absolutionem.
 - 2. *Immediate ante confessionem*, ut si quis pœnitentem ante incœptam confessionem verbis, aut tactibus obscœnis sollicitaret, dilata in aliud tempus confessione.
 - 3. *Immediate post confessionem*, ut si quis sollicitaret pœnitentem confessione jam peracta ante vel immediate post absolutionem datam; vel si advertens ex confessione pœnitentem a pluribus fuisse cognitum carnaliter, ipsum ad suum cubiculum duceret, atque ad turpia sollicitaret: vel si pœnitens statim post confessionem diceret: Veni hodie ad me, et tradam tibi schedam confessionis, et hac occasione ipsum ad turpia sollicitaret; vel si pœnitenti pro pœnitentia daret, ut nuda, vel nuda domi ab ipso confessario verberetur, vel si pœnitenti præberet chartam in confessionali provocantem ad venerem postea legendam, ex *Alexandro VII, damnante propositionem 6. (*)*.
 - 4. *Occasione confessionis*, quod contingit, dum confessarius reipsa ex vera confessione ansam sollicitandi ad turpia sumit, et hinc confessarius ex confessione advertens pœnitentem proclivem ad venerem, si inde sumat occasionem ad ejus domum accedendi, aut ipsum, vel ipsam ad se vocandi et sollicitandi ad turpia, censetur sollicitasse occasione confessionis, præsertim si id contingat brevi tempore post confessionem, v. g., eadem die.
 - 5. *Prætextu confessionis*, seu dum confessarius simulat et fingit confessionem; ut inde valeat provocare ad venerem, quod contingere potest, tum dum confessarius invitat mulierem ad confessionem, eamque in ecclesiæ janua expectans, nulla ibi facta confessionis mentione, ad venerem incitat, tum dum mulier præmissa conventionem de peccato carnis patrando cum sacerdote, hunc ad domum suam vocat, et ut domesticos deludat propter executionis difficultatem, ægrotam se fingit, et prætextu confessionis simul commiscetur.
 - 6. *Extra occasionem confessionis in confessionali*, quæ contingit, dum mulier, quæ accessit ad confessionale alia de causa, quam confessionis, v. g., consilii gratia, inducitur a confessario ad turpia, et in hoc casu denunciatio facienda, etsi confessio non sequatur.
 - 7. *In loco quocumque, ubi confessiones sacramentales audiuntur*, prout contingit, si sollicitatio fiat in alio loco, præter confessionale, destinato ad confessiones excipiendas, prout in domibus religiosorum sunt cubacula pro viris et sacristia, vel oratorium pro feminis, præsertim surdastris.
 - 8. *In loco ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire*, prout contingit, si sollicitatio fiat, vel in scamno ecclesiæ, vel in sacristia, vel in cubiculo, vel in domo, vel in alio loco electo a confessario; quod si in alio loco non sequatur vera, vel simulata confessio, non est denunciandus.

VI. Si illicitos et inhonestos sermones, ac tractatus habeat cum pœnitente, saltem graviter lascivos, extra tamen casum, quo ad hos antecederet ipse confessarius provocatus fuisset a pœnitente discursus illos inchoante vel juxta aliquos, si leviter fuissent lascivi. Vid. (A) ad calcem seq. Tabulæ.

- VII. Resolves
 - 1. In prædictis casibus, debent sollicitantes denunciari vel officio sanctæ inquisitionis, ubi hæc viget, vel locorum ordinariis, tum ex eo, quod tales sollicitantes veniant inter suspectos de hæresi, qui denunciandi sunt, ex *Paulo V et Alexandro VII*, tum quia id expresse mandant Gregorius XV, et Benedictus XIV, in *rel. constit.*
 - 2. Denunciatio sollicitantis facienda est ab ipsa persona sollicitata, sive per se ipsam, sive per confessarium, cui confitetur sollicitationem, sive ipsa consensisset, sive non consensisset sollicitationi, et quidem sub gravi culpa, nulla præmissa correctione fraterna, licet adesset ex hac spes emendationis, *juxta probabiliorum.*
 - 3. Confessarius advertens suum pœnitentem fuisse a confessario sollicitatum, ut supra, tenetur ipsum monere de obligatione denunciandi, sed non nisi post maturam discussionem casus; an contineat veram sollicitationem? et in dubio, an verba prolata contineant veram sollicitationem? non adest obligatio.
 - 4. Pœnitenti admonito de obligatione denunciandi sollicitantem, si renuat, deneganda est absolutio, ex *Benedicto XIV, ibid.*, si vero promittat, potest absolvi, etiam antequam denunciaret, ex *codem Pontifice.*

(*) An vero persona sollicitata teneatur per se facere denunciationem, et si non possit per se, an teneatur confessario, cui confitetur sollicitationem, dare licentiam eam faciendi, dicitur in fine sequentis Tabulæ.

Obligatio denunciandi confessarium sollicitantem incumbit pœnitenti sollicitato, si sollicitans

(*) P. D. Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denunciandus.

TABULA CLXIV.

DE PŒNIS, QUAS INCURRUNT CONFESSARIJ SOLLICITANTES AD TURPIA ET INHONESTA.

I. Sollicitans	1. Punien-
dus est	1. Suspensione ab executione ordinis. 2. Privatione beneficiorum et officiorum quorumcumque, necnon perpetua inhabilitate ad illa. 3. Privatione vocis activæ, et passivæ si sit regularis. 4. Exilio, damnatione ad triremes, et carceres etiam in perpetuum absque ulla spe gratiæ: imo, si pro delicti enormitate, graviores pœnas promeretur, debita præcedente degradatione potest tradi brachio seculari puniendus: ita statuit Gregorius XV, in sua constitutione, quæ incipit <i>Dominici Gregis</i>, confirmata, et innovata a Benedicto XIV, loco mox citando. 5. Perpetua inhabilitate ad missæ celebrationem: atque adeo irregularitate ex decreto sac. universalis inquisitionis relato a Benedicto XIV, in <i>appendice ad tom. 1 bull. ejusd.</i>, fol. 397, edit. <i>Venetæ</i>.
	2. Nequit	1. Puniri ab episcopo nudo testimonio unius dumtaxat feminæ denunciatus de delicto sollicitationis: imo neque si a pluribus feminis seorsim fuisset denunciatus se ab illo fuisse sollicitatus, nisi alia indicia concurrant, seu præsumptiones; ex <i>Gregorio XV, constit. universi Dominici Gregis, edita anno 1622, 30 augusti, insert. bull. cappuc.</i>, tom. 6, fol. 286. 2. Eximere pœnitentem ab obligatione ipsum denunciandi. Unde Alexander VII, sequentem ordine 7 damnavit propositionem. *
		3. Non tenetur tamen sive seipsum denunciare, sive monere pœnitentem a se sollicitatum, ut ipsum denunciaret. 4. Præveniens denunciationem, sponte comparendo coram officio sacræ inquisitionis, vel coram ordinario, eique suam culpam manifestando, nequit puniri pœna corporali; sed spiritualibus dumtaxat pœnis dimittitur a Benedicto XIV, tum <i>syn. diæc.</i>, lib. 6, c. 11, num. 8; tum in <i>sua constit. quæ incipit</i> Quam grave: tom. 4 <i>bull. ejusd.</i>, §. 15, fol. 329, edit. <i>Ven.</i>
-
- II. Audiens in confessione personam fuisse sollicitatam, si admonita de obligatione denunciandi sollicitantem recuset id facere per se, det tamen licentiam ipsi confessario id præstandi, non tenetur confessarius in se onus illud suscipere: imo aliqui volunt, personam sollicitatam non valentem per seipsam superiorem adire denunciaturam sollicitantem, non teneri ne quidem per confessarium suum id præstare, quia fama, et bonum nomen confessarii sollicitantis apud alterum denigraretur. Ast id praxim videtur impugnare, quod videamus non raro per confessarios apud superiores fieri hujusmodi sollicitantium denunciationes.
- III. Nolens in se suscipere onus denunciandi sollicitantem, et persona sollicitata non posset induci ad faciendam talem denunciationem per se, nullum jam aliud restat remedium, quam ut ipsa persona sollicitata sive per se, sive per confessarium, proprio reticito nomine, scribat eminentissimo pœnitentiario majori, casum ei exponendo cum omnibus suis circumstantiis, a quo petit absolvi, indicando nomen, et cognomen (etiamsi sit fictitium) cui sit a S. pœnitentiaria rescribendum, sicut etiam nomen pagi, oppidi vel civitatis, ad quam debet responsio dirigi. *Ex Viva in propositionem 7, ab Alexandro VII damnatam.* §. Ubi sciendum.
- IV. Falso denunciatus de sollicitatione coram iudicibus ecclesiasticis de sollicitatione debet resarciri: adeoque taliter denunciatus obligandus est ad retractanda sua dicta, et in foro externo puniendus est pœnis in calumniatores latis, nec absolvi potest ab aliquo quantumvis, et quomodolibet privilegiato confessario antequam id præstet extra mortis articulum: atque adeo incurrit casum S. pontifici reservatum, ex *Bened. XIV, constit.* sacramentum pœnitentiæ, *ibid.*
- * *Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.* Ex quo sequitur, quod pœnitens statim ac advertit adesse obligationem denunciandi confessarium sollicitantem, independenter ab omni confessarii admonitione, eum denunciare teneatur.
- (A) Lucius Ferraris, qui cum P. Concina scripsit post constitutionem Benedicti XIV, referens utramque opinionem, favere videtur negativæ: lex enim loquitur de sollicitantibus, et non de sollicitatis; atqui confessarius etsi consentiens non sollicitat; ergo minime denunciandus. P. Concina optime intellexit, et vel ideo alteri fundamento debitum denunciationis affigit: nimirum, quia tale convincitur habuisse inhonestos, et illicitos sermones, et tractatus: sed esto quod sollicitatus, de mala dispositione, et intentione pœnitentis nihil suspicatus, et a concupiscentia antecedente abreptus, illicitis sermonibus respondeat, et sollicitationi consentiat; sicut illi inurenda non est nota sollicitationis, ita nec puniendus sollicitantium: pœna, quæ maxima est in ipsa imperata denunciatione, utpote quæ famam maculat apud superiorem ecclesiasticum. Dari potest etiam ut confessarius sollicitatus consentiat, et tandem peccet, quin habeat inhonestos, et illicitos sermones: quo casu ruit fundamentum P. Concinae.

TABULA CLXV.

DE CONFESSARIO ASSISTENTE CONSTITUTIS IN ARTICULO VEL PERICULO MORTIS : ET DE MEDICIS VOCATIS AD INFIRMOS.

Confessarius existens in articulo vel periculo mortis potest, ac debet

I. Absolvere.	Absolute	1. Quicumque ille sit etsi excommunicatus, degradatus, suspensus ex dispositione Tridentini : quo præsente, vel alio habili confessario, non ita tamen potest absolvere nec valide, nec licite simplex sacerdos, ex declaratione sac. congregationis <i>apud Pignatelli, tom. 1, consult. 163, n. 15</i>, et Gregorio XIII, <i>apud Lucium Ferraris, verb. Absolutio, num. 52</i>. 2. Ab omnibus casibus quibuscumque, et quomodocumque reservatis <i>Trident., sess. 14, cap. 7 de cas. reserv.</i> 3. A censuris, et quidem non solum illis, quæ obstant susceptioni sacramentorum, et ecclesiasticæ sepulturæ, sed et ab aliis omnibus, ut irregularitate, suspensione ab officio, beneficio, et quidem sine ullo onere juxta probabiliorum : nequit tamen talis absolvi per laicum ab excommunicatione, et interdicto contra sententiam quorundam affirmantium si absit clericus. <i>Lucius Ferraris, verb. Moribundus, num. 5</i>. 4. Præ infirmitate non potentem integre confiteri, bene vero aliqua peccata clavibus submittentem. 5. Nullum edicere peccatum valentem, dantem tamen aliquod signum, ex quo prudenter judicari possit ipsum, quantum est in se, petere et confessarium et absolutionem. <i>Ex diversis conciliis et rituali Rom. Vide Tournely, tom. II, de sacram. pœnitent., fol. 312. P. Concina, lib. 1 de sacram. pœnit., dissert. 4, cap. 10.</i> 6. Exhibentem signum aliquod certum, ut si coram confessario, vel aliis, diceret : se dolere de peccatis suis, petere veniam, desiderare et poscere absolvi, licet nullius peccati etiam antecederet commissi, et confessi conscius esset confessarius, quod a fortiori intellige, si hic sciret unum alterumve peccatum certum ex confessionibus præteritis sibi factis, <i>ex Bened. XIV, syn. diœces., lib. 7, c. 15, n. 8</i>. 7. Nullum quidem præsente confessario dantem signum, dedisset tamen antecederet, petendo, v. g., confessarium, et id testetur, licet unicus testis ; cum per talem petitionem confessus sit se esse peccatorem, et confessio hæc videatur facta per interpretationem testem præsentem confessario, <i>ex eod. ibid.</i>
II. Excitare, antequam absolvat moribundum omnibus sensibus destitutum acclamando, ad actum doloris, quem melius ipsemet cum compunctione, et pausa recitabit, et desiderium absolutionis.	Conditionate	1. Dantem signum aliquod solum probabile, ut est tussio pectoris, et a fortiori dubium, ut sunt lacrymæ, suspiria, elevatio oculorum, compressio manuum confessarii ad interrogationem : num velit confiteri, vel doleat de peccatis, v. g., <i>si capax es, ego te absolvo, ex eodem, ibid.</i> 2. Nullum omnino signum dantem, nec antecederet dedisset, ex suppositione tamen quod christiano modo vixerit : cum de quolibet christiano præsumendum sit, quod via tutissima velit adire æternitatem ; et propterea dederit, vel actu etiam det signum aliquod secundum se sensibile pœnitentiæ, <i>ex eod. ibid., num. 9</i>, contra quorundam sententiam negantium in tali casu etiam sub conditione talem posse absolvi. 3. Peregrinum omnibus omnino sensibus destitutum, omnibus ignotum, cujus sit religionis, num Catholicus, vel A catholicus, vel Judæus, habentem apud se signum aliquod confessionis catholicæ, v. g., rosarium : imo etiam nullum signum habentem : secus si certo constaret eum esse A catholicum.
III. Injungere	Nec absolute, nec conditionate	1. De quo constat duxisse vitam dissolutam, flagitiosam, sceleribusque plenam : quidquid alii in contrarium sentiant. 2. Destitutum omnibus omnino sensibus in actuali peccato, v. g., ebrietate perfecta, duello, fornicatione, etc., <i>juxta probabiliorum</i>, cui favere videtur Benedictus XIV, <i>ibid., num. 14</i> ; contra aliquos volentes talem sub conditione absolvendum. 3. Nolentem veniam dare, et reconciliari inimico. 4. Detrectantem dimittere occasionem proximam, vel concubinam e domo expellere.
IV. Non tamen iterare absolutionem diu agonizanti, nisi prudenter præsumatur iteratio confessionis sensibilis, ac petitio saltem tacita absolutionis ; et ideo suggerendum est infirmo, ut sæpius eliciat actus contritionis, et desiderium absolutionis præsertim in ultimo vitæ habitu percipiendæ.		

Medici vocati ad infirmos

1. Tenentur sive per se, sive per alios eos admonere de confessione peragenda, *ex concil. general. Lateran. relat. cap. Cum infirmitas 13 de pœnit. et remission. ac constit. S. Pii V. Supra gregem dominicum, tom. 2, bull. Cherub., fol. 8, §. 1, 2, 3* : dummodo morbus sit gravis, vel prudenter judicetur a medico jam in principio esse periculum morale, ut mortalis fiat : prout explicat Benedictus XIV, *instit. eccles. 22, §. Illud*.
2. Prohibentur per constitutionem S. Pii V, visitare infirmos, si tertia die ab admonitione non fuerint confessi : intellige extra casum, quo ex desertione ejusdem, esset periculum vel moriendi, vel aggravandæ infirmitatis, uti interpretatur Benedictus XIV, *ibid. §. Alia*.
3. Peccant etiam contra juramentum id non præstantes, si in suscepta doctoratus laurea, se id præstituros jurarent, uti præcipit S. Pius V.

TABULA CLXVI.

DE MODO PROCEDENDI CUM CONDEMNATIS, VEL CONDEMNANDIS AD MORTEM.

Confessarius vocatus ad disponendum condemnatum vel condemnandum ad mortem debet

- I. Conciliare sibi ejus amorem, et confidentiam omni possibili modo captare verbis charitate ferventibus.
- II. Excitare illum
 1. Ad virtutes heroicas fortitudinis, patientiæ, et resignationis in divinam voluntatem.
 2. Ad concipiendum dolorem de peccato commisso in neganda veritate (ex supposito, quod confiteatur se crimen commissum, pleneque probatum coram iudice negasse), et propositum fatendi veritatem, cum fuerit iterum judicialiter constitutus. Nequit tamen pœnitentem ad revocandum suum dictum adstringere, multoque minus ad fatendum crimen, pro casu, quo hoc sit solummodo semiplene probatum, cum juxta vere probabilem in tali casu non teneatur reus fateri veritatem, quando alias negando spes affulget evadendi vel mortem, vel morti æquivalentem pœnam: super quo tamen nullatenus est instruendus a confessario.
 3. Ad faciendam retractationem, casu quo adverteret aliquem innocentem ab ipso tanquam complicem fuisse denunciatum.
- III. Disponere
 1. Jam condemnatum a iudice per sententiam latam, et publicatam ad eam æquo animo suscipiendam, offerendo seipsum totum Domino, eo in unione illius oblationis sacrosanctæ, qua innocentissimus Agnus Dei Christus Jesus medius duorum latronum in patibulo crucis cœlesti suo Patri se obtulit, confusione contempta.
 2. Omni possibili modo, et fervida eloquentia ad parcendum, casu quo ex confessione sacramentali adverteret in corde ipsius latere odium erga iudicem vel accusatores, testes, etc., exemplo Christi, qui doloribus afflictus, subsannationibus derisus, maledictis impetitus tanto charitatis affectu pro persecutoribus oravit: necnon exemplo aliorum sanctorum pro persecutoribus orantium.
- IV. Cavere
 1. Ne in se suscipiat supplicii remittendi, vel relaxandi provinciam.
 2. Ne ad confessionem faciendam eum inducat, saltem ordinariæ, antequam sit judicialiter confessus; quia alias periculum foret, ne sub spe confessarii in suam partem lucrandi, et facilius evadendi, in confessione sacramentali etiam crimen subiceat.
 3. Ne, et super omnia, ipsum inani spe alicujus gratiæ impetrandæ, lactet.
 4. Ne post latam sententiam iudicem conveniat, etsi ex confessione adverteret eum alias condemnatum esse vere innocentem; partim quia communiter id fieret sine ullo effectu; partim, et vel maxime, quia si rei semel scirent confessarium assumpturum pro illis patrociniū apud iudicem, occasionem sumerent innocentiam insimulandi, et sua crimina, quamvis a parte rei commissa, in confessione sacramentali reticendi, ut sic facilius crederentur innocentes.
- V. Stare pro auctoritate iudicis habentis pro se præsumptionem, quod processerit secundum allegata et probata: hincque maxime cavere, ne volenti, repellendæ, vel differendæ justæ sententiæ causa, contra ordinarium iudicem excipere, et ad superiorem recurrere (nisi forte vere innocenter condemnatus suæ causæ revisionem peteret): neve contra iudices, aut custodem carceris, sive apud reum, sive apud alios querelas moveat, vel cietur turbas. Ad summum iudicio pro casu veræ, et non fucatis argumentis cognitiæ innocentæ, occulte, et maxima cautela, absque quod reus id sciat, posse iudicem convenire, et rogare ut causam reassumeret denuo examinandam.
- VI. Injungere eidem, peracta confessione, levem pœnitentiam, quam reus statim cum ipso confessario persolvat: eique inculcet, ut in supplementum sacramentalis satisfactionis offerat Deo residuos carceris squalores, timores ante supplicium, dolores in supplicio subeundos, verecundiam, infamiam; imo ipsam mortem.
- VII. Retrahere eum
 1. A nimio cibo et potu, ne anima gravata minus apta reddatur ad bene impendenda omnia brevis adhuc vitæ momenta, et virtutum exercitio sanctificanda: nam in certis locis solent lautiores mensæ talibus parari, qui nisi a nimia comestione, et potatione retrahantur, facile excedunt ea persuasionem, quod illis amplius non licebit comedere et bibere.
 2. A longiori et prolixo somno, ut plus temporis habeat ad conscientiam examinandam, expurgandamque, provocandam per actus contritionis Dei misericordiam, et benevolentiam per actus amoris frequentatos; ad implorandam B. V. M. protectionem, et assistentiam passuro, sicut astitit pro toto mundo patienti Filio.
- VIII. Super omnia autem reo bene inculcare illud D. Pauli: *Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*: ne deiciatur animo propter infamiam, quia reo ad Dei amorem excitato, et ad perfectum dolorem, mors, et supplicium non ad infamiam coram cœlitibus, sed ad gloriam reputabitur: Nam sicut mors naturalis, etsi sit stipendium originalis reatus eam cum supernaturali resignatione acceptantibus, non amplius stipendium peccati, sed dilectionis est martyrium; sic etiam mors violenta, et in patibulo, etsi sit publica delictorum vindicta, acceptantibus eam tamquam juste sibi debitam, cum supernaturali resignatione, et profunda altissimorum Dei consiliorum adoratione, hæc tacita divinitatis, et altissimi Dei dominii in vitam et mortem hominis, et justissimæ ejus vindictæ et sanctitatis confessio, ipsum patibulum sanctificat, mortemque coram Deo glorificat: quia per hanc, ultimo suo fini per dilectionem unitur; sicque patibulum, quomodolibet opprobriosum in die iudicii, non infamiæ, sed subitæ in hoc mundo pro peccatis publicæ pœnitentiæ gloriosum erit trophæum, sicut crux latroni in fine vitæ converso.
- IX. Ad hæc superaddere ferventem ad Deum orationem et meditationem: multo enim talibus assistens indiget et lumine superno, et charitatis ardore: *et in meditatione mea exardescet ignis.*

TABULA CLXVII.

DE CONFESSIONE INVALIDA, ET EJUS REVALIDATIONE.

Confessio

I. Invalida dicitur, dum ipsi deest aliquod essenziale requisitum ad valorem: quod oriri potest vel ex parte

* Confessarii, ut si hic

1. Præditus non esset potestate ordinis vel jurisdictionis, aut hæc impedita fuisset per censuram.
2. Formam absolutionis omisisset, aut substantialiter eam vitiasset, vel non intendisset pœnitentem absolvere.
3. Nullum omnino peccatum intellexisset.
4. Si adeo simplex fuisset, ut ignorasset discernere inter lepram, et lepram, juxta aliquos; quamvis alii probabilius, et verius doceant, quod hujusmodi ignorantia non obstet per se valori sacramenti, nisi talis ignarus confessarius data opera quæsitus fuisset, sed tunc defectus se teneret potius ex parte ipsius pœnitentis.

** Pœnitentis, ut si hic

1. Non habuisset sive culpabiliter, sive inculpabiliter debitum dolorem, ac propositum juxta dicta in Tabula CLI.
2. Mortaliter negligens fuisset in examinanda sua conscientia, ratione cujus omisisset, aut se exposuisset periculo non confitendi aliquod peccatum mortale.
3. Scienter, et malitiose tacuisset peccatum aliquod mortale aut in re gravi, ac necessaria mentitus fuisset, sive verum negando, sive falsum dicendo, juxta dicta in Tab. CLIII.
4. In ipsa confessione peccatum aliquod mortale committeret.

II. Revalidanda quacumque ex parte fuerit invalida sequenti modo

1. Si ultima solum confessio fuit invalida, aut de ejus valore practice prudenter dubitetur, repetenda est tota.
 2. Si ex prioribus aliqua, vel aliquæ fuissent invalidæ, aut de valore earum practice dubitetur, posteriores vero bona fide peractæ fuissent cum debitis requisitis, e. g., si in posterioribus, post diligens examen, peccati reticiti in antecedentibus, oblivisceretur inculpabiliter, priores solum invalidæ repetendæ sunt, non vero posteriores, utpote, quæ supposita bona fide, et aliis requisitis fuerunt validæ.
 3. Si posteriores mala fide peractæ fuissent, prout contingeret, si cum advertentia invalidæ, vel sacrilegæ confessionis antecederet peractæ, quia, e. g., ex damnata veracundia aliquod peccatum reticisset, aut malitiose non sincere expressisset, tam priores, quam posteriores repetendæ sunt; præsertim si posteriores peractæ fuissent cum advertentia ad novum sacrilegium ex reticentia secuturum, ac propterea ad invaliditatem earum.
 4. Si repetitio fiat apud confessarium, cui ordinarie solet confiteri, et hic haberet saltem confusam peccatorum sibi antecederet confessorum, non opus esset denuo omnia omnino peccata sigillatim exponere, sed sufficeret in compendio, generatim de omnibus sese accusare, dicendo, v. g., me accuso de omnibus peccatis reverentiæ vestræ confessis a prima confessione invalida, vel sacrilega ante decem, vel viginti annos peracta.
 5. Si repetitio fiat apud alium confessarium, in tali casu omnes confessiones mala fide peractæ repetendæ sunt, et hinc a confessario interrogandus talis pœnitens, 1.º a quot annis prima confessione peccatum illud reticuerit, si defectus consisteret in reticentia malitiosa peccati, uti plerumque contingit; 2.º quoties circiter circa hoc tempus confessus fuerit, et communicaverit? inculcando ei, quod toties quoties duplex sacrilegium commiserit, ac ostendendo quod omnes præteritæ confessiones fuerint invalidæ et nullæ.
- N. B. *In his duobus ultimis casibus optimum erit inducere pœnitentem ad confessionem generalem, cui præmittenda veniunt, ad dubia, et scrupulos præcidendos, illa peccata, et sacrilegia in numero et specie, quæ fuerunt reticita, et causa principalis confessionis generalis faciendæ.*

TABULA CLXVIII.

DE SATISFACTIONE SACRAMENTALI, SEU PŒNITENTIA A CONFESSARIIS INJUNGENDA PŒNITENTIBUS.

Satisfactio sacramentalis est executio pœnitentiæ a confessario injunctæ ob peccata legitime confessa ad compensandam pœnam temporalem pro peccatis debitam, quæ a confessario injungi debet

- I. Non solum vindicativa ordinata ad tollendam pœnam temporalem debitam peccatis, sed et medicinalis ordinata ad præservationem relapsuum, cum confessarius agat non solum judicem, sed et medicum, *ex Tridentino, sess. 14, cap. 8.*
 - II. Pro vindicativa injungi debent opera honesta, et moraliter bona, et quidem, quæ sint incommoda, et molesta corpori in hoc statu naturæ corruptæ, quæ generatim ex Benedicto XIV, *constit. quæ incip. Ex quo primum, tom. 4 bull. ejusd., f. 225, edit. Venet., §. 43,* reducuntur ad tria, nempe orationem, jejunium et eleemosynam, quod si injungens celebrationem missarum, non debet ea in se suscipere celebranda, ne inde aliqua suboritur avaritiæ suspicio, ut recte advertit Benedictus XIV, *syn. diœc., lib. 10, c. 9, n. 2,* qui pariter advertit, ne sola eleemosyna pro pœnitentia præscribatur, sed simul orationes atque aliæ pœnæ corporis afflictivæ.
 - III. Limitata ad opus externum, ad quod aliunde pœnitens obligatur, v. g., auditio sacri die festivo, in quo casu omittens tale opus duo peccata specie distincta committeret, unum contra præceptum Ecclesiæ, aliud contra obligationem ortam ex hoc sacramento; ordinarie tamen et seclusa causa non debent injungi opera aliunde debita, sed supererogatoria.
 - IV. Et potest consistere in actibus mere internis, ut meditatio, qui fient sensibiles quatenus a confessario injunguntur, et a pœnitentibus acceptantur.
 - V. Omnibus sub præcepto, et non tantum sub consilio, saltem quoad totam, licet quoad partem, attentis circumstantiis injungi possit solum sub consilio.
 - VI. Sub mortali, non solum si confessio sit mortali, sed etiam si sit venialium, aut mortali jam confessorum juxta probabiliorum, ne sacramentum mutilum et imperfectum relinquatur; quidquid aliqui excusent a mortali confessarium nullam injungentem pœnitentiam confessis solum venialia, vel mortalia jam confessa; excipe casum moribundi juxta dicta in Tabula CLXV, et infra dicenda.
 - VII. Omnibus proportionatas peccatis et statui, seu dispositioni pœnitentis, *ex Tridentino, ibid. et ideo.*
 - VIII. Pro gravioribus peccatis ordinarie injungi debet gravis, qualis modernis temporibus censetur jejunium, auditio missæ, gestatio cilicii, flagellatio, recitatio rosarii, vel psalmorum pœnitentialium: quod si absque justa causa levissima pro gravibus peccatis injungatur, est peccatum mortale, *pro quo vide ad calcem Tab. seq. B.*
 - IX. Pro levioribus, seu venialibus, ordinarie levis injungi debet, qualis censetur recitatio unius alteriusve psalmi, quinque Pater et Ave, etc.
 - X. Etiam pœnitenti, qui post absolutionem datam reddit ad confessionale subjiciens novum aliquod peccatum mortale, in quo tamen casu potest levis aliqua injungi, vel prior nondum executæ expressæ extendi ad posteriorem confessionem.
 - XI. Etiam moribundis, respectu quorum proportionata erit invocatio SS. Nominis Jesu et Mariæ, tunsio pectoris, oblatio infirmitatis, ac dolorum Deo, ob graviora exposita peccata prudentia dictet, et aliam graviolem sub conditione reconval escentiæ injungendam.
 - XII. Pro publicis publica; secus vero pro occultis imo pro his nec talis, quæ posset præbere occasionem violentis, ac sinisteris suspitionibus.
 - XIII. Ordinarie ante absolutionem, licet injuncta etiam post absolutionem non vitiet actum.
 - XIV. Et injuncta a confessario, quæ et sacramentalis dicitur, in re exhibita habet rationem partis integralis sacramenti, nactaque remittere pœnam temporalem debitam peccatis, et quidem ex opere operato, seu ex institutione Christi.
- Prævidetur prudenter, quod gravitatem suam sit vel causatura in pœnitente horrorem confessionis retrahentem ipsum a frequentiori et utili confessione, vel ab eo non implenda: in quo tamen casu præmitti debet admonitio, quod longe major pro talibus peccatis deberetur.

Occurrit indulgentiarum tempus, aliqua tamen injungenda est, saltem opera pro indulgentiis acquirendis præscripta, exemplo Urbani VIII, *ut refert Glossa in extrav. antiquorum sacr. de Pœnit. et remiss. dum concesserat jubilæum.*

Cum magno et extraordinario dolore peccata confitetur exemplo Clementis VIII, qui mulieri propter incestum a se commissum, et publice confessum, injunxerat Pater et Ave.

Pœnitens solitus est multa bona præstare, in quo casu reflexe dicenda sunt illa verba: *Quidquid boni feceris, etc.*, ac si auctoritative prolata essent, et vi illius reflexæ prolationis opera sequentia bona eleventur ad vim satisfactoriam ex opere operato juxta plures doctores.

Injungitur pœnitenti aliqua obligatio, v. g., restituendi, reconciliandi, vitandi occasiones, etc.

Confessarius vult in se suscipere onus satisfaciendi ad exemplum S. Francisci Xaverii, de quo legitur, quam sceleratissimo militi per quindecim annos non confesso, tantum Pater et Ave injunxerit, reliquum in se susceperit persolvendum.
- XV. Quæ mitigari debet aut potest dum

Prævidetur prudenter, quod gravitatem suam sit vel causatura in pœnitente horrorem confessionis retrahentem ipsum a frequentiori et utili confessione, vel ab eo non implenda: in quo tamen casu præmitti debet admonitio, quod longe major pro talibus peccatis deberetur.

Occurrit indulgentiarum tempus, aliqua tamen injungenda est, saltem opera pro indulgentiis acquirendis præscripta, exemplo Urbani VIII, *ut refert Glossa in extrav. antiquorum sacr. de Pœnit. et remiss. dum concesserat jubilæum.*

Cum magno et extraordinario dolore peccata confitetur exemplo Clementis VIII, qui mulieri propter incestum a se commissum, et publice confessum, injunxerat Pater et Ave.

Pœnitens solitus est multa bona præstare, in quo casu reflexe dicenda sunt illa verba: *Quidquid boni feceris, etc.*, ac si auctoritative prolata essent, et vi illius reflexæ prolationis opera sequentia bona eleventur ad vim satisfactoriam ex opere operato juxta plures doctores.

Injungitur pœnitenti aliqua obligatio, v. g., restituendi, reconciliandi, vitandi occasiones, etc.

Confessarius vult in se suscipere onus satisfaciendi ad exemplum S. Francisci Xaverii, de quo legitur, quam sceleratissimo militi per quindecim annos non confesso, tantum Pater et Ave injunxerit, reliquum in se susceperit persolvendum.
 - XVI. Et quidem pro medicinali præscribi possunt omnibus (exceptis plebeis et idiotis) piæ meditationes passionis dominicæ, æternitatis, vitæ brevitatis, sanctorum librorum lectiones, quotidianum conscientie examen, actum amoris Dei, et contritionis exercitia, confessionis frequentia sub pio doctoque confessario, propositorum in dies singulos innovatio, jaculatoriæ preces, et id genus similia.
 - XVII. Et pro qua nequit confessarius pro peccatis licet gravioribus, injungere pœnitentias, quæ in primitiva ecclesia imponebantur quibusdam peccatis per canones pœnitentiales insertos juri canonico post Gratiani decretum, utpote jam a multis sæculis sublatis, recommendatur tamen confessariis eorum notitia, et frequens lectio a Benedicto XIV, *syn. diœc., lib. 11, in ins. cap. lit.*, ut data occasione possint pœnitentibus insinuare, quæ pœnitentiæ olim injungebantur peccatis, de quibus nunc pœnitentes se accusant.

TABULA CLXIX.

DE PŒNITENTIA ACCEPTANDA, ET EXEQUENDA A PŒNITENTE.

Pœnitentia sacramentalis a confessario injuncta

I. Debet	{	1.	Acceptari a quovis pœnitente, et acceptata impleri si sit rationabilis: quod si pœnitens sentiret se nimis gravatum, posset confessarium rogare ut mitiorem, et sibi magis convenientem injungat; cui annuendum est ex Tridentini textu, <i>sess. 14, cap. 8. (A)</i>
		2.	Impleri { 1. Tempore præfixo a confessario: ultra quod diu, judicio prudentis, differens sine rationabili causa, peccat mortaliter: secus vero si ad breve tempus. Hinc obligatus singulis mensibus confiteri et communicare, si ad octo post mensem differat, non videtur peccare mortaliter. 2. Quamprimum moraliter fieri potest, si nullum tempus sit præfixum, cujus culpabilis dilatio ad mensem non videtur excedere culpam venialem; bene vero diuturnior. 3. Sub peccato mortali, si sit rationabilis et gravis, pro peccatis videlicet gravibus injuncta. 4. Sub peccato veniali, si sit levis, licet pro peccatis gravibus. 5. Cum omnibus circumstantiis adjectis, et quidem sub mortali, si circumstantiæ illæ sint graves, ut jejunium in pane et aqua. 6. Non tamen ante, si sit vindicativa, sed post absolutionem, qua conficitur sacramentum; alias non haberet suum effectum <i>ex opere operato</i>: bene vero si sit medicinalis injuncta a confessario ad explorandam, probandamque propositi constantiam; uti quandoque sit cum constitutis in occasione proxima, consuetudinariis, recidivis, etc. <i>Vide propos. ab Innoc. XI damnatam die 7 decemb. 1690. *</i>
		II. Si non posset	Impleri { 1. Integre et totaliter ob superveniens impedimentum, tenetur ad partem sibi possibilem, si sit divisibilis. 2. Ob superveniens impedimentum, vel ob naturalem oblivionem, licet culpabilem, expedit, ut accedat confessarium, et ab eo petat vel commutationem, vel repetitionem ejusdem. In quo casu si ab eodem confessario petat, qui etiamnum confusam notitiam habet prioris confessionis, non obligatur; si vero confessarius fuisset totaliter ejusdem oblitus, vel ab alio confessario id peteret, obligaretur ad repetendam confessionem.
		III. Commutari	1. Potest injuncta pro peccatis reservatis etiam a non habente potestatem in reservata juxta probabiliorem, quidquid aliqui in contrarium sentiant, quia eorum reservatio per primam absolutionem jam fuit sublata.
2. Non potest {   1. Extra sacramentum pœnitentiæ juxta probabiliorem, quia extra confessionem subrogari non potest pœnitentia, quæ sit sacramentalis, et ex opere operato remittat pœnas pro peccatis debitas, sitque per consequens pars integralis sacramenti, cum tale sit solum <i>ex opere operato</i>. 2. Propria auctoritate, neque in melius, saltem extra casum oblivionis, vel moralis impossibilitatis, ob probabilem opinionem asserentium in his duobus casibus non adesse obligationem aliam substituendi.
		IV.	Non tollit totam pœnam temporalem, eo quod nullus confessarius injungat, vel injungere possit sine errore clavium pro peccatis gravioribus multiplicatis pœnitentiam ipsis adæquate correspondentem, seu tantam, quanta requiritur ad satisfaciendum pro tota pœna.
		V.	Tollit solum partem pœnæ peccatis debitæ, majorem vel minorem; non solum pro majori vel minori pœnitentia injuncta; sed etiam pro majori vel minori dispositione et fervore quo impletur a pœnitente.
		VI.	Impleta in statu peccati mortalis inducit peccatum veniale, nec suum consequitur effectum, remissionem scilicet pœnæ temporalis: bene vero sublato per pœnitentiam obice, juxta plures.

(A) Cum superiori Tabula CLXVIII, num. V, dicitur: Confessarium debere injungere pœnitentias proportionatas peccati, statui, seu dispositioni pœnitentis, et num. VI sub mortali culpa eum debere pro gravioribus imponere: superior autem i. l. dicatur *si sit rationabilis*: debereque annuere ex Tridentini textu pœnitenti petenti minorem, nequaquam intelligas semper parendum, vel judicio pœnitentem relinquendam discretionem pœnitentiæ: nam si delicatulas et molles personas, quæ nihil sciunt corpori subtrahere, interroges: quidquid corpori est molestum, indiscretum recitabunt: hinc si injunxeris talibus, assuetis curru vehi visitare ecclesiam nonnihil sed discrete dissitam pedibus, vel flexis genibus partem rosarii recitare, vel integram missam audire, videbitur illis jansenisticus rigor: sed tu confer statim, quæ illis irrationabilia, et indiscreta ad satisfaciendum pro peccatis videntur, cum longissimis deambulationibus per hortos, vineas, topiaria cum suis amasiis (ubi passim præparatur per frequentissimos lapsus, et relapsus materia confessionis remota) ad effugiendos vel domesticorum, vel conversantium oculos: ibi debilitas nulla sentitur, etsi defatigatæ sæpius revertantur. Hoc confessario pro exemplo; frequens enim est in petitione commutationis pœnitentiæ iniquitatem sibi mentiri. Non igitur semper judico parendum, attamen magna cum circumspectione, et discretionem procedendum.

(B) Non discretio, sed abusus auctoritatis dicendus eorum, qui pro gravissimis et subinde centuplicatis peccatis levissimas imponunt pœnitentias ea persuasionem ducti, melius esse cum parva pœnitentia mittere ad purgatorium, quam cum magna ad infernum: confessarii quippe sunt *ministri* solum, et *dispensatores mysteriorum Dei*, inter quos *queritur*, ait apostolus, *ut fidelis quis inveniat*, qui limites dispensationis non excedat, et in despotismum ministeriale non effundatur. Ecclesia divina voluntatis interpres, et sacramentorum depositaria in SS. Tridentina synodo in Spiritu Sancto congregata, pro gravitate peccatorum proportionatas peccatis præcipit dictari pœnitentias. Hæc confessariorum regula, non quorundam casuistarum placita. Unde illa rigoris et indulgentiæ disparitas, ut incomptis, et rudibus pro aliquibus mortalibus peccatis graves pœnitentias imponant, et e converso delicatulis mundanis nobilioribus onustis subinde fœdissimis peccatis, nec quid reprehendant inveniunt, nec quid dicent pro pœnitentia? Quinque Pater et Ave. En commensuratam peccatis pœnitentiam. Mirumne igitur, si vulgares per gravem pœnitentiam deterritæ a relapsu retrahuntur: hæc vero liberius effuse fiant societati in offensionem et scandalum?

P. D. *Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit, non politia, aut institutio ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, et præscriptio; natura rei id ipsum quodammodo dictantē.*

TABULA CLXX.

DE INDULGENTIIS, EARUMQUE DIVISIONE.

1. Localem, quæ alicui loco, templo, altari conceditur, in ordine tamen ad personas in tali loco orantes, aut alia opera peragentes.
2. Realem, quæ conceditur rebus mobilibus, v. g., granis, numismatibus, crucibus, imaginibus, rosariis, aut hujusmodi in ordine ad homines, quæ quidem secum habere, non tamen manibus gestare tenentur, quæ si sint alterius, non prosunt aliis, imo aliis ad usum concedendo rosaria Birgittina, amittunt indulgentias, *ex Alexandro VII, Innocentio XII et Clemente XI, die 4 decembris, 1714*, qui sub pœna nullitatis prohibuit ne coronæ Birgittinæ vendantur, vel aliis commodentur: *vid. Luc. Ferraris verb. Indulgentia, art. 1, n. 20*, non tamen amittunt fractione funiculi, vel deperditione aliquorum granorum, pro quibus alia substituuntur.
3. Personalem, quæ directe conceditur alicui personæ determinatæ, vel toti religioni, aut communitati.

I. Dividitur in

4. Partialem qua solum pars pœnæ temporalis remittitur, quæ subdividitur in
 1. Septenam, seu septem annorum, per quam intelligitur relaxatio tantæ pœnæ, quanta remitteretur, si perageretur pœnitentia septem annorum olim per sacros canones sancta, jejunando videlicet singulis sextis feriis, vel ter in hebdomada.
 2. Quadragenam, seu quadraginta dierum, per quam intelligitur relaxatio tantæ pœnæ, quanta remitteretur, si quis perageret pœnitentiam quadraginta dierum jejunii ordinarii.
 3. Carenam, per quam intelligitur relaxatio tantæ pœnæ, quanta remitteretur si quis perageret pœnitentiam quadraginta dierum jejunii in pane et aqua.
 4. Mille, vel plurium annorum, per quam intelligitur relaxatio tantæ pœnæ, quanta remitteretur, si quis perageret pœnitentiam debitam, secundum rigorem canonum pœnitentialium pro tot peccatis mortalibus, ut singulis corresponderent septem anni pœnitentiæ.

* Ex quo sequitur, quod per indulgentias partiales non significetur, quod totidem dies vel anni purgatorii remittantur.
5. Plenariam, per quam tota pœna temporalis debita pro peccatis, quoad culpam remissis, tollitur, quarum omnium prima fuit concessa ab Urbano II, anno 1096, iis, qui religionis causa ad recuperandam terram sanctam militaturi se contulissent, *ex Benedicto XIV, syn. diœc., lib. 13, cap. 18, num. 6, et in const. Celebrationem, tom. 3 bull. ejusd., fol. 154, §. 14, edit. Ven.*

Indulgentia, quæ est relaxatio pœnæ temporalis pro peccatis, quoad culpam jam remissis, debita per applicationem thesauri ecclesiæ

- II. Non remittit culpam nec quidem venialem, sed solum pœnam temporalem debitam peccatis, quoad culpam jam remissis, vel totam vel partem ex opere operato, *ex Benedicto XIV, syn. diœc. loc. cit., num. 2.*
- III. Remittit pœnam temporalem per applicationem thesauri ecclesiæ, quo nomine veniunt merita, et satisfactiones tum Christi, tum sanctorum superabundantes in mente divina existens usque dum aliis indigentibus ecclesiæ membris opportune communicentur, prout communicantur per indulgentias.

IV. Plenaria

1. Concessa visitantibus aliquam ecclesiam sine affixione diei, uti censetur concessa his, et similibus terminis: *quicumque visitaverit ecclesiam N. Quocumque anni tempore, etc.*, toties, quoties, interruptis tamen moraliter vicibus, visitatur talis ecclesia, ac reliqua præscripta peraguntur, lucratur. Hinc indulgentia, dicta portiunculæ, concessa ecclesiæ portiunculæ, seu sanctæ Mariæ Angelorum prope Assisium ab Innocentio XII, toties quoties acquiri potest.
2. Affixa diei, qualis censetur, quæ conceditur his, vel similibus terminis: *Quicumque visitaverit ecclesiam N. a vespere diei talis, usque ad occasum sequentis diei*, non nisi semel acquiri potest, *ex decreto Innocentii XI, apud Bened. XIV, in sua constit. quæ incipit Præteritos, tom. 3, fol. 98, edit. Ven., §. 84*, et hinc indulgentia portiunculæ concessa aliis ecclesiis fratrum minorum, extra ecclesiam portiunculæ, non nisi semel acquiri potest, quidquid aliqui velint, toties quoties acquiri posse, quibus non favet rescriptum replicatum sacræ congregationis *servetur solitum*, quia his verbis voluit sacra congregatio servari quoad indulgentiam portiunculæ, de qua fuit propositum dubium a celsissimo episcopo Latacensi, servandum esse circa indulgentias affixas diei, quod declaravit Innocentius XI, *de apocryphis indulgentiis, die 3 martii 1678*, et non quod solitum erat praticari a plebe, *sacr. congreg., die 17 julii 1700, et die 4 decemb. 1723, apud nostrum combinatorem bullarum, tom. 7, 350.*
3. Quæ non absolvit confessarium ab obligatione, imponendi pœnitentibus pœnitentiam sacramentalem tum ob reverentiam sacramenti, tum quia raro admodum acquiritur indulgentia plenaria.
4. Ut acquiratur, requiritur immunitas ab omni culpa veniali; quod si quis affectum haberet ad aliquod veniale, non acquireret plenariam, imo juxta plures nec partialem, vi concessionis indulgentiæ plenariæ.

V. Concedi potest tam pro vivis, quam pro defunctis, sed illis per modum judicii et absolutionis; defunctis vero solum per modum suffragii et solutionis, scilicet accipiendo ex thesauro ecclesiæ satisfactionem, qua defuncti indigent, eamque viventibus tradendo, ut supremo Deo offerant, quod Deus pro sua benignitate acceptans, pœnas debitas immediate remittit.

VI. Non omnis indulgentia prodest defunctis, sed solum illa, quæ a summo pontifice conceditur cum potestate eam defunctis applicandi, *ex D. Thoma, quæ cum primario, ac directe concedatur vivis, si quis eas sibi applicet, nequit applicare defunctis, in supplm., quæst. 71. art. 10.*

VII. Concessa

1. Cum facultate eam applicandi pro defunctis juxta aliquos habet suum effectum ex liberali Dei benignitate et misericordia, adeoque non infallibiliter: alii tamen volunt, quod sive pro vivis, sive pro defunctis concessa justa de causa prosit infallibiliter, explicantes illa verba: *Quodcumque solveris super terram, etc.*, hoc modo: *Quocumque solutionem in terris præstiteris sive viventium, sive defunctorum, rata erit in cælis.*
2. In forma jubilæi, quæ olim solebat concedi ad indicandum majorem affectum concedentis, et motivum concedendi, abrogata fuit a Clemente VIII, teste Benedicto XIV.

TABULA CLXXI.

DE REQUISITIS AD CONCEDENDAS, ET ACQUIRENDAS INDULGENTIAS.

I. Potestas in dispensante, quæ reperitur in

1. Summo pontifice, qui tanquam vicarius Christi potest potestate accepta a Christo Domino illis verbis: *Quodcumque solveris super terram, etc.*, dispensare tum plenarias, tum partiales, tam pro vivis, quam pro defunctis; sede tamen vacante nequit concilium, etiamnum generatim, concedere indulgentias *juxta probabiliorum.*
 2. Nuncio apostolico, qui in tota provincia suæ legationis potest pro quocumque pio opere concedere partiales, centum vel plurium dierum, semper tamen minus, quam annum, pro templo vero vel capella septem annorum, et septem quadragenarum.
 3. Archiepiscopo pro tota archidiocesi, etiam extra tempus visitationis, qui tamen non potest plus quam episcopus, nequit tamen extra suam provinciam concedere indulgentias sibi non subditis, bene vero suis subditis.
 4. Episcopo de jure communi, quæ tamen non se extendit nisi ad diem dedicationis ecclesiæ, pro qua potest concedere partiales unius anni, et ad anniversarium dedicationis, et aliis casibus, in quibus potest solum concedere partiales 40 dierum.
 5. Generalibus et provincialibus ordinum mendicantium in visitationibus ex delegatione summorum pontificum.
 6. Capitulo, aut vicario capitulari sede episcopali vacante non competit facultas concedendi indulgentias, *ex Benedicto XIV, in syn. dioc., lib. 2, c. 9.*
- * Potestas dispensandi indulgentias pertinet ad facultatem jurisdictionis, quæ non nisi in subditos exerceri potest, delegari tamen potest aliis.

Requisita ad concedendas, et acquirendas indulgentias

II. Executio operum in-junctorum qualiasunt

1. Confessio actualis, quæ necessario requiritur non solum ex suppositione, quod volens lucrari indulgentias sit in statu disgratiæ, sed etiam respectu aliorum, qui non sunt conscii alicujus peccati mortalis, *ex Bened. XIV in sua constit. Inter præteritos, tom. 3, fol. 98, §. 5, 6 et 7 bull. ejusd., edit. Ven., et Clemente XIII: si tamen quis solitus esset confiteri qualibet hebdomada, legitime non impeditus, vi talis confessionis posset existens alias in statu gratiæ, acquirere indulgentias, ex eodem Clemente XIII.* Confessio autem hæc etiam pridie fieri potest, *ex Clem. XIII, cujus tamen declaratio non extenditur ad indulgentias tempore jubilæi concessas, ex rescripto sacre congregationis, de anno 1763, 9 decemb.*
 2. Communio, quæ saltem pridie ad concessas indulgentias fieri debet, *ex Clemente XIII, tom. 1 bull. capuc., fol. 219, non tamen necessario peragi debet in ecclesia, in qua concessæ sunt indulgentiæ, excepta communionis generalis.*
 3. Visitatio ecclesiæ, in qua sunt indulgentiæ, in jubilæo omnes assignatæ visitari debent, et quidem eadem die, nisi aliter disponatur, vel fiat commutatio, quæ tamen esse debet in opus aliud æquivalens, alias non alio titulo debitum, *ex Benedicto XIV, loc. cit., §. 75.*
 4. Oratio septem, vel quinque Pater et Ave (nisi determinata in breve assignetur), quæ debet fieri in ecclesia, in qua lucranda sunt indulgentiæ, etiam pridie, et ante præmissam confessionem et communionem, ad intentionem ecclesiæ, et quidem cum debita attentione.
 5. Jejunium tempore jubilæi diebus præscriptis, scilicet mercurii, veneris et sabbati, quod perfici debet intra eandem hebdomadam, more tamen solito, a quo nullus omnino eximitur, nisi physice, vel moraliter impotens per commutationem in opus æquivalens factam a confessario intra, vel extra confessionem.
 6. Eleemosyna corporalis tempore jubilæi, sub quo nomine veniunt omnia septem opera misericordiæ corporalis, de quibus in Tab. XXII, quæ tamen fieri debet pauperibus. Nihil omnino possidentes petere debent commutationem, si non necessitatis, saltem securitatis gratia.
- N. B. 1. *Præter opera præscripta non requiritur ad lucrandas indulgentias, ut exerceantur etiam alia opera pœnalia et laboriosa, ex Benedicto XIV, lib. instit. eccles. Instit. 52, §. Hujus; quidquid aliqui velint exigere.*
2. *Non valens tempore jubilæi opera præscripta peragere, potest a confessario petere commutationem in aliud pium opus æquivalens, nam ordinarie solet in jubilæis concedi confessariis potestas commutandi jejunium, eleemosynam et visitationes, imo sub Benedicto XIV, facta fuerat potestas commutandi communionem respectu puerorum, qui nondum ad primam communionem admissi erant.*
3. *In executione operum præscriptorum non est necesse, ut reservetur ordo, qui servatur in bulla requirente talia opera: et hinc visitatio ecclesiæ, quæ alias consulendum, ut fiat ultimo loco, prout ponitur in indulto: potest tamen absolute præmitti ad confessionem et communionem, ex Benedicto XIV, 5 in relat. constit. loc. et §. cit., et Clemente XIII, die 19 maii, anno 1059.*

III. Intentio opera præscripta præstandi in ordines ad lucrandas indulgentias, saltem interpretativa et habitualis, quamvis consulenda sit actualis vel virtualis: et si concessa sit cum potestate eam applicandi defunctis, debet expresse haberi talis intentio.

IV. Status gratiæ procuratus vel per confessionem, vel, hac semel peracta, per contritionem, qui tamen non est necesse, ut in jubilæo præcedat omnia opera præscripta, sed sufficit, ut ultimum opus peragatur in statu gratiæ, *ex Benedicto XIV; et quamvis aliqui velint requiri statum gratiæ non minus pro acquirendis indulgentiis concessis cum facultate eas applicandi defunctis; alii tamen negant requiri.*

N. B. 1. *Semel tantum potest quis intra tempus concessum lucrari jubilæum, præsertim quoad indulgentias, imo juxta probabiliorum cui adhæsit Benedictus XIV concedendo jubilæum, etiam quoad alios favores, scilicet absolutionem a reservatis, ac commutationem votorum, quæ tempore jubilæi fieri potest etiam sine justa causa, et extra confessionem, etiam ab eo, cui quis non cogitat confiteri, quamvis hoc ultimum ab aliis negetur.*

2. *Tam absolutio a peccatis et censuris, quam commutatio votorum tempore jubilæi fieri potest ante omnia alia opera, et facta tenet, dummodo penitens habuerit animum cætera præscripta pro jubilæo lucrando exequendi, quamvis postea ex negligentia, seu pigritia cætera non adimpleat, ex Benedicto XIV in sua constit., quæ incip. Benedictus Deus, tom. 5, fol. 119, edit. Roman., §. 6.*

TABULA CLXXII.

DE SIGILLO SACRAMENTALI, EJUSQUE OBLIGATIONE ET VIOLATIONE.

Sigillum sacramentale, seu obligatio servandi sub secreto audita in confessione sacramentali

- I. Oritur ex jure
1. Naturali; cum recta ratio dicet servandum esse secretum sibi commissum.
 2. Divino positivo; nam Christus, dando fidelibus præceptum de confitendis peccatis etiam mere internis, dedit etiam confessariis implicitum præceptum de servando sacramenti sigillo, *ex constanti ecclesie traditione.*
 3. Humano, revelationem, vel fractionem sigilli prohibente sub pœna depositionis a munere sacerdotali, perpetuæque pœnitentiæ in arcto monasterio, vel perpetuo carcere.
 4. Et ex sola confessione sacramentali, seu facta, in ordine ad obtinendam absolutionem, etiam incompleta; secus si fieret sollicitandi causa confessarii ad turpia.
- II. Urget pro omni casu ex cogitabili
1. Confessarium ipsum, sive verum, sive fictum excipientem confessionem sacramentalem: si tamen scienter facta fuisset clerico vel laico, hic non obligaretur ad sigillum sacramentale.
 2. Audientes, vel ab ipso confessario, ceu concilium, ceu facultatem absolvendi a reservatis, petente, juxta probabiliorem; vel a pœnitente actu confitente peccata sua, sive casualiter, sive ex industria, sive mediate, sive immediate; item interpretes pœnitentium.
 3. Legentes ex charta tempore, quo vel pœnitens peccata perlegit confessario, vel confessarius ex eadem sibi a pœnitente porrecta, secus extra hos casus; uti si quis eam chartam inveniret; excipe si nomen esset appositum.
- N. B. *Pœnitens ad nullum sigillum sacramentale tenetur: tenetur tamen sub sigillo naturali servare ea quæ sibi sub secreto a confessario dicuntur; sicut et defectus ipsius confessarii, nisi aliter exigere vel bonum privatum, vel casus sollicitationis.*
- III. Involvit omniaquæ nacta sunt reddere confessionem odiosam, et vel ideo subsunt eidem
1. Peccata mortalia omnia tam in genere, quam in specie, licet publica, per confessionem hausta; item
 2. Peccata venialia omnia in specie, secus vero in genere, dicendo, e. g., eum sibi peccatum veniale fuisse confessum, quod suapte natura confessio connotat; nam aliunde persuasum, quod opera bona non sit confessus.
 3. Complices in iisdem peccatis cogniti per confessionem sibi factam, juxta dicta in Tab. CLV.
 4. Pœnitentia præsertim gravis, quæ fit signum culpæ læthalis sibi confessæ.
 5. Negatio absolutionis, extra casum, quo adderetur, ex eo, quia non habeat materiam absolutionis; in praxi vero caveto.
 6. Defectus naturales vel morales, reddentes pœnitentem odiosum, ex sola confessione cogniti.
 7. Qualitates indifferentes, si a pœnitente manifestentur sub obligatione silentii.
 8. Virtutes, gratiæ, ac dona sive naturalia, sive supernaturalia, sub eadem conditione in confessione expositæ.
 9. Scrupuli juxta aliquos, secus juxta alios, utpote signum timorætæ conscientiæ.
- Directe, cum expresse manifestantur audita in actu sacramentalis confessionis, quæ cadunt sub sigillo, nisi eorum notitia etiam extra confessionem habeatur, sive ante, sive post; aut fiat de licentia libere, sponte, ac expresse a pœnitente data.
1. Utendo notitia, ex sola confessione comparata cum aliquo pœnitentis gravamine.
 2. Recusando, vocatus, accedere confessionale, vel domum in ordine ad excipiendam confessionem pœnitentis, quem ex confessione scit non velle tollere occasionem peccati.
 3. Injungendo pro occultis publicam pœnitentiam; aut dicendo se huic, vel illi in particulari vel magnam dictasse pœnitentiam, vel denegasse absolutionem.
 4. Negando schedam non absoluto, si publice petit, vel aliis dare solet.
 5. Negando eucharistiam, vel aliud sacramentum publice petitum ob indispositionem ex sola sacramentali confessione cognitam; imo etiam occulte petitam, *juxta probabiliorem.*
 6. Concipiendo aversionem erga pœnitentem sibi confessum, aut ea de causa severiorem vultum ei ostendendo, aut minus polite eum alloquendo.
 7. Manifestando tertio confessario illius pœnitentem ordinarium sibi, vel alteri clam fuisse confessum.
 8. Laudando, e. g., *Cajum*, et tacendo de *Tilio*, vel aliis, si fiat cum relatione ad hunc vel alios.
 9. Loquendo extra confessionem cum pœnitente de auditis in confessione sine licentia, et quidem expressa ipsius pœnitentis, *ex Bened. XIV, in syn. diœc., lib. 7, c. 11, n. 16.* Per hoc tamen non negatur posse loqui cum pœnitente, etiam non petita licentia, post absolutionem datam, adhuc existente in confessionali de auditis in confessione, interrogando eum, e. g., de specie et numero peccatorum, si prius fuisset oblitus: imo juxta aliquos, etiam in subsequa confessione potest loqui cum pœnitente de auditis ab eo in præcedenti; quamvis consultus sit petere licentiam.
 10. Loquendo cum aliis de auditis in confessione etiam consilii gratia, dum ex tali locutione audientes possent venire in cognitionem peccatoris; secus si ita circumspectus sit, ut absit omne periculum dignoscendi reum talis delicti.
 11. Utendo notitia confessionis de licentia pœnitentis injuste extorta; imo et data ad instantiam confessarii, cum plerumque detur ex metu reverentiali.
 12. Utendo ea ad externam gubernationem subditorum per actus ingratos, et molestos saltem immediate versantes circa ipsas personas confessas, his licet non advertentibus, *ex Clem. VIII et Innocent. XI, anno 1682.* Potest tamen uti notitia confessionis, tum ad propriam sui personalem directionem et instructionem, tum ad utilitatem pœnitentis, si id fieri possit absque aliquo ejusdem gravamine.
 13. Corrigendo complicem ex notitia accepta per confessionem alterius, præsertim si id fiat sine licentia pœnitentis sponte et libere data. Imo rectius faciet confessarius si neque de ejus licentia in confessione obtenta id faciat. Ubi tamen urgeat rationabilis id præstandi causa, et pœnitens ipse instaret, in tali casu consulunt doctores, ut confessarius inducat pœnitentem ad rem, et causam sibi extra sacramentum aperiendam.
- * Indirecte sive verbis, sive signis deducentibus alterum ad cognitionem peccati confessi: uti contingeret
- IV. Violatur
- N. B. *Violans sigillum sacramentale peccat mortaliter duplici peccato, uno opposito justitiæ, ratione contractus, et pacis multum inter pœnitentem et confessarium, nec non damni secuti ex iniqua revelatione, ad cujus proinde compensationem tenetur; alio opposito religioni, ratione irreverentiæ sacramento irrogata: et licet respectu malitiæ justitiæ oppositæ possit esse solum veniale, si videlicet reveletur aliquid leviter ladens jamam proximi: respectu tamen malitiæ religioni oppositæ, supposita sufficienti advertentiâ non admittit materiæ parvitatem.*

TABULA CLXXIII.

DE INSTITUTIONE, MINISTRO, SUBJECTO, ET NECESSITATE SUSCIPIENDI SACRAMENTUM EXTREMÆ-UNCTIONIS.

I. Institutio facta est a Christo Domino, saltem complete, post resurrectionem, et quidem illis verbis, *quorum remisistis peccata, remittuntur eis*, cum nacta sit remittere peccata, ex dicendis in sequenti Tabula.

1. Sacerdos quivis valide administrat, secus vero, non sacerdos, ne quidem ex commissione summi pontificis.
2. Parochus solus (a fortiori episcopus) licite administrat, qui ex justitia tenetur suis subditis, præsertim petentibus, administrare, antequam sensibus destituantur; et hinc ut evitetur periculum tarde ipsum administrandi, consultum est, ut quoties viaticum infirmo administratur, statim ei administraretur etiam extrema-unctio cum aliunde in ecclesia Latina hodie conferri debeat postquam infirmus sacramenta pœnitentiæ, et viatici sumpsit, *ex Benedicto XIV, in syn. diœc., lib. 8, c. 7, num. 1, 2 et 3.*
3. Parochus tenetur administrare extremam-unctionem etiam peste infectis, *ex Bened. XIV, ibid.,* quidquid aliqui contrarium senserint pro casu, quo tales sacramenta pœnitentiæ, et viatici susceperissent.
4. Prælati regularis, qui non solum suis religiosis infirmis, sed et suis familiaribus, ac communibus sæcularibus in monasterio infirmis, imo et hospitibus in monasterio infirmis, potest administrare extremam-unctionem, *ex privilegiis*, quidquid aliqui velint exceptos hospites.
5. Sacerdos quivis ex delegatione parochi expressa, vel rationabiliter præsumpta episcopo tamen infirmo administranda est a prima dignitate.

II. Minister

- N. B. 1. *Administrans extremam-unctionem sine licentia, saltem tacita, vel præsumpta parochi, aut episcopi, peccat mortaliter, nullam tamen incurrit excommunicationem; excipe religiosum id facientem non urgente necessitate, qui ex cap. religiosis inter Clementinas de privilegiis; eam administrans clerico vel laico (secus religioso alterius ordinis) incurrit excommunicationem.*
2. *In ecclesia Latina ab unico dumtaxat sacerdote administrari debet sub peccato mortali, quamvis si administraretur a pluribus, non vitietur factum: imo si in necessitate plures adhibeantur sacerdotes (uti contingere posset pro casu quo vel minister inter unguendum deficeret, vel timeretur infirmus decessurus antequam perficiantur ab eodem omnes unctiones) ita ut singuli diversos sensus inungerent, et adaptatam formam proferrent, licite id fieret etiam in ecclesia Latina, ex Benedicto XIV, syn. diœc., lib. 8, cap. 4, n. 1.*
3. *In ecclesia Græca etiamnum de facto retinetur antiqua consuetudo septem adhibendi sacerdotes in hujusce sacramenti collatione, vel si septem præsto non sunt, tres saltem, ex Benedicto XIV, qui asserit, certum esse, quod olim etiam in ecclesia Latina plures adhibiti fuerint sacerdotes in administratione hujus sacramenti.*
4. *In casu necessitatis, et deficiente omni alio sacerdote (uti contingere posset in parochia residente in montanis, nullum in vicinitate habente sacerdotem repentino morbo correpto) posset sibi ipsi ministrare extremam-unctionem, ex clericato de extrema-unctione, decis. 75, n. 4 et seqq., quidquid aliqui negent.*

Extrema unctio est sacramentum novæ legis, quo partes corporis infirmum unguuntur oleo benedicto sub præscripta verborum forma, cujus

III. Subjectum

* Capax est	1. Homo quivis viator baptizatus rationis compos, periculose decumbens, licet recenter baptizatus, <i>ex communi, et Benedicto XIV, syn. diœc., lib. 8, c. 5,</i> secus catechumenus. 2. Adultus, licet sensibus destitutus, si semel habuit perfectum usum rationis, cum ad hoc sacramentum sufficiat intentio interpretativa, quæ censetur haberi, eo ipso, quod supponatur christianus, et christiane vixerit, <i>ex rituali Romano.</i> 3. Furiosi et amentes, si absit periculum irreverentiæ. 4. Senibus, qui præ decrepita ætate, licet nulla alia speciali afficiantur ægritudine, in dies morituri creduntur, conceditur communiter a theologis, posse administrari, <i>ex rituali Romano, et ex Benedicto XIV, ibid., cap. 1, n. 2.</i>
** Incapax	1. Adultus non infirmus, imo non periculose decumbens, <i>ex praxi ecclesiæ,</i> et hinc etiam ex hoc capite negant aliqui, Beatam Mariam Virginem suscepisse hoc sacramentum, licet alii affirmant, et Benedictus XIV, rem indecisam reliquerit. 2. Existentes in periculo mortis ex causa aliqua extrinseca, ut damnati ad mortem a iudice, vel feminæ partui propinquæ, <i>ex Benedicto XIV, loc. cit., n. 1,</i> nisi alia insuper eisdem accesserit extraordinaria, et lethalis ægritudo. 3. Infantes ac perpetuo amentes, <i>ex praxi ecclesiæ, et Benedicto XIV,</i> qui advertit, non esse denegandum hoc sacramentum pueris, qui septimum annum attingerunt, etsi nondum communicassent; neque pueris, in quibus malitia supplet ætatem, etsi septennarii non sint.

* Si dubitatur num infirmus e vivis decesserit, neque veritas explorari posse absque periculo manifesto omittendi unctionem, non absolute, sed sub conditione, saltem mente retenta, unguendus est, quod si inter unguendum infirmus expiraret antequam omnium sensuum unctiones complerentur, debet sacerdos ab aliis unctionibus abstinere.

** Necessitas suscipiendi sacramentum extremæ-unctionis nulla est, unde sine peccato, saltem gravi potest omitti *ex communi sententia, et Benedicto XIV,* dummodo absit contemptus, aut scandalum, quidquid aliqui velint, adesse obligationem gravem ipsum suscipiendi.

TABULA CLXXIV.

DE MATERIA, FORMA, CÆREMONIIS, EFFECTIBUS, ET ITERATIONE SACRAMENTI EXTREMÆ-UNCTIONIS.

I. Materia	<p>1. Remota est oleum olivarum ab episcopo benedictum (<i>Tr., sess. 14, c. 1.</i>) simplex non mixtum, quod</p>	<p>1. Potest ex commissione Papæ etiam ab alio sacerdote benedici, uti practicatur in ecclesia orientali, <i>ex Benedicto XIV, 2 lib. 8, c. 1, n. 4, syn. diæc.</i>, quidquid aliqui negent, volentes, de necessitate sacramenti debere ab episcopo benedici, seu consecrari.</p> <p>2. Singulis annis debet renovari, adeo quod extra necessitatem utens oleo prioris anni, peccet mortaliter, <i>ex Benedicto XIV, instit. eccles. 81, §. Nec quicquam.</i></p> <p>3. Deficiente oleo sacro, potest ei commisceri, etiam sæpius, successive tamen, aliud non consecratum, dummodo quantitas residua olei consecrati sit major, et superet quantitatem olei non consecrati, quod affunditur, <i>ex Benedicto XIV, loc. mox cit.</i></p> <p>4. Oleum sacrum infirmorum nequit adhiberi pro unctione aliqua curativa, uti olim permissum erat; si quis eo uteretur, graviter puniri deberet, <i>ex Benedicto XIV.</i></p> <p>5. Oleum sacrum debet asservari in saculo violacei coloris in ecclesia, et retinens ipsum semper domi in cubiculo sine licentia episcopi non excusatur a mortali.</p> <p>6. Oleum sacrum accipi debet, etiam a regularibus, ab episcopo diæcesano, <i>ex Benedicto XIV, ibid., §. Cum.</i></p>
	<p>2. Proxima</p>	<p>1. Unctio oleo prædicto facta, saltem una, cujuscumque partis corporis sub unica forma exprimente omnes corporis sensus, quæ est de necessitate sacramenti.</p> <p>2. Uctiones quinque semper sunt faciendæ, extra necessitatem, sub adaptata cuilibet unctioni forma, <i>ex rituali Romano</i>, et quidem sub mortali, adeo quod vel unicum omittens voluntarie sine necessitate peccet mortaliter, <i>ex Ben. XIV, ib. 8, c. 3, n. 5.</i></p> <p>3. Uctiones septem, et consequenter pedum et renum, honestatis, aut commoditatis gratia omittendæ in religiosis et feminis, <i>ex rituali Romano.</i></p> <p>4. Unctio pectoris, loco prædictarum duarum partium, nempe pedum et renum, non est faciendæ, <i>ex rituali Romano</i>; excipe ubi adest consuetudo in viris.</p> <p>5. Unctio, vel unctiones fieri debent per modum crucis, non quidem ex necessitate sacramenti, sed præcepti, <i>ex rituali Romano</i>, cujus omissio voluntaria inducit juxta alios solum veniale.</p> <p>6. Instante, et urgente necessitate, sufficit unctio unius partis corporis sub unica forma, omnes tamen corporis sensus exprimente, et in hoc eventu consultius est, ut unctio fiat in capite, <i>ex Benedicto XIV, ibid.</i>; cessante autem illa necessitate, vel denuo omnes repetendæ vel supplendæ omissæ, præsertim si infirmus aliud sacramentum suscipere non posset.</p>
II. Forma est :	<p><i>Per istam sanctam unctionem †, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum, etc., deliquisti</i>, cujus sensus est: Conferat tibi Deus gratiam de se remissivam peccati, vel ejus reliquiarum: quæ omnia verba debent sub mortali proferri, et quidem modo deprecativo, <i>ex Benedicto XIV, ibid. c. 2, n. 2.</i>, qui tamen advertit, quod si proferantur modo indicativo, v. g., ungo te oleo sanctificato, non obstaret sacramento.</p>	
III. Cæremonie	<p>1. Superpellicem et stola, sine quibus extra necessitatem administrare est peccatum mortale.</p> <p>2. Socius clericus, vel juxta consuetudinem ædituus præcedens cum lumine, sub veniali.</p> <p>3. Preces antecedentes et subsequentes, sub mortali, nisi periculum esset in mora, in quo casu omissæ supplendæ essent, si infirmus adhuc superviveret, <i>ex rituali Romano.</i></p> <p>4. Confessio, vel saltem contritio perfecta in suscipiente existente in peccato mortali.</p> <p>5. Unctio, vel unctiones partium assignatarum in rituali, quæ, juxta dicta, debent fieri in modum crucis, ordine, et modo præscripto in rituali Romano, nec non duplex in geminis partibus, incipiendo semper a dextera.</p> <p>6. Abstersio partium inunctarum globulis bombicynis, vel alia re simili, ac eorum combustio.</p> <p>N. B. <i>Tempore sævientis pestis possunt unctiones fieri mediante virga oblonga, vere tamen oleo tincta, quæ peracta unctione comburi debet, vel asservari ad similem usum</i>, <i>ex Benedicto XIV, syn. diæc., lib. 13, c. 19, n. 3.</i></p>	
IV. Effectus	<p>1. Gratiaë sanctificantis augmentum, imo per accidens etiam primæ gratiaë collatio; venialium peccatorum remissio, et quidem ex opere operato.</p> <p>2. Reliquiarum peccatorum abstersio, per quas, juxta D. Thomam, intelligitur animi languor, torpor, mœror, tristitia, fastidium, anxietas, et similes pravæ affectiones, quæ plerumque ex peccatis præteritis, eorumque recordatione oriri solent, et inducere in desperationem.</p> <p>3. Auxiliorum specialium collatio ad $\left\{ \begin{array}{l} \text{Superandas tentationes in periculo mortis.} \\ \text{Spem, et confidentiam facilius et firmiter in Deum erigendam.} \\ \text{Morborum, et morbi molestias majori cum patientia ferendas.} \end{array} \right.$</p> <p>4. Sanitatis corporalis collatio, quando salutem animæ expedit, <i>ex Tridentino, sess. 14, c. 2.</i></p>	
V. Iteratio	<p>1. Illicita, imo et nulla, durante eodem periculo proximo mortis.</p> <p>2. Licita, superveniente novo mortaliter interrupto periculo, judicio medicorum sive ex eadem, sive ex alia infirmitate, et quidem toties quoties fidelis in novum incidit morbum, et in diversum adducitur vitæ discrimen, <i>ex Tridentino, sess. cit., c. 3, de extrema unctione.</i></p> <p>3. Censetur autem novum supervenisse periculum, si in eadem infirmitate diu durante, v. g., hydro-pisi, phtisi, notabiliter varietur morbi status, ita ut æger evadat e periculo mortis, licet non e morbo, et relabatur in tale periculum, <i>ex D. Thoma in suppl. 3 partis, quæst. 33, art. 1.</i></p> <p>4. Dum agitur de iteratione extremæ-unctionis non debent parochi scrupulose se gerere, sed si dubitent an revera morbi status sit mutatus, seu num idem vel diversum sit vitæ periculum, in quo ægrotus versatur, expedit, ut ad sacramenti iterationem propendant, <i>ex Benedicto XIV, lib. 8, c. 8, n. 4, synod. diæc.</i></p>	

TABULA CLXXV.

DE INSTITUTIONE, DIVISIONE ORDINUM, OFFICIO, MATERIA, FORMA SINGULORUM, AC TONSURA.

I. Institutio facta est a Christo Domino in ultima cœna illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, quibus verbis Christus præcepit apostolis, ut consecrarent corpus et sanguinem, et simul sacerdotes illos constituit, et cum ordines omnes sub presbyteratu comprehendantur, hinc Christus eodem tempore potestate sua excellentiæ contulit omnes septem ordines, supposito quod omnes habeant rationem veri sacramenti, de qua infra.

- * Minores
quales
sunt
1. Ostiariatus, quo clericus præficitur sacræ ecclesiæ suppellectili curandæ, Deique domui custodiendæ, cujus materia est traditio clavium per manus episcopi; forma, verba episcopi.
 2. Lectoratus, quo confertur potestas legendi in ecclesia scripturam divinam, et SS. Patrum doctrinam, cujus materia est traditio libri prophetarum; forma, verba episcopi.
 3. Exorcistatus, quo confertur potestas imponendi manus super energumenos, seu obsessos a dæmonibus, et super eos invocandi nomen Domini, et legendi exorcismos in ordine ad dæmones arcendos, cujus materia est traditio libri exorcismorum; forma, verba episcopi.
 4. Acolytatus, quo confertur potestas luminaria ecclesiæ accendi, ac præparandi ampullas vini, et aquæ ad missæ sacrificium, cujus materia est traditio candelabri cum cereo extincto, ac urceoli vacui; forma vero, verba episcopi.
- * Prædicti quatuor ordines dicuntur non sacri, tum quia remotius ad confectionem eucharistiæ concurrunt, tum quia non habent annexam obligationem recitandi breviarium, et servandi castitatem.

II. Divisio
in ecclesia
Latina
est in

- ** Majores
quales
sunt
1. Subdiaconatus, quo confertur potestas sacra vasa, calicem, et patenam ad usum sacrificii præparandi, et ad altare deferendi, diacono in altaris ministerio inserviendi, in missa epistolam solemniter cantandi, et pallas altaris, nec non corporalia, calices, et patenas abluendi, cujus materia est traditio tum calicis vacui cum patena, tum liber epistolarum; forma, verba episcopi.
 2. Diaconatus, quo confertur potestas sacerdoti in missæ sacrificio immediate assistendi, ei ministrando panem, et vinum ad conficiendam eucharistiam, evangelium in missa solemniter cantandi, de parochi licentia solemniter baptizandi, et ex facultate episcopi verbum Dei populo prædicandi, cujus materia est tum impositio manus dexteræ episcopi, tum traditio libri evangeliorum: forma vero, verba episcopi, quæ in utraque actione proferuntur.
 3. Presbyteratus, quo confertur potestas consecrandi corpus Christi, et remittendi peccata, cujus materia est tum traditio calicis cum vino, et patenæ cum hostia, tum impositio, non quidem prima vel tertia, sed secunda manus episcopi dicentis: *Oremus, fratres, etc.*
- * Prædicti tres ordines dicuntur sacri tum quia habent annexas obligationes recitandi breviarium, et servandi castitatem, ratione cujus quodammodo Deo consecrantur; tum etiam, quia propius ad sacramenti eucharistiæ confectionem concurrunt, quamvis subdiaconatus non nisi ab anno 1031, ab Urbano II, in concilio Beneventano inter sacros ordines numeratus sit.

Ordo est sacramentum, quo spiritualis potestas confertur ordinato ad aliud quod ministerium circa eucharistiam digne exhibendum cujus,

III. Colliges

1. Ex prædictis septem ordinibus omnes habere rationem veri sacramenti, quamvis unicum unitate finis constituent, ut aliqui volunt, et ferme modernis temporibus communiter; alii tamen non nisi diaconatum, et presbyteratum esse vera sacramenta contendunt, priora quinquæ esse solum sacramentalia quædam ad sacerdotis ordinem præparatoria, non a Christo, sed postea vel ab apostolis, vel ab ecclesia adinventos, et institutos ad majorem venerationem, et obsequium ordinis sacerdotalis; cui sententiæ videtur adhærere *Benedictus XIV, syn. diac., lib. 8, cap. 9, n. 12.*
2. Ex posteriori hac sententia sequitur, quod solus diaconatus, et presbyteratus imprimant characterem proprie talem; secus vero priores quinquæ, quamvis ex ordinatione ecclesiæ nequeant iterari.
3. Quamvis de fide divina certum sit, presbyteratum habere rationem veri sacramenti, ut inquit *Benedictus XIV, lib. 8, syn. diac., c. 9, n. 2.*, non tamen ita certum est de diaconatu, quia plures non exigui nominis doctores negant, fide divina constare.
4. Negantes primos quinque ordines esse vera sacramenta contendunt materiam adæquatam ordinum diaconatus et presbyteratus, esse solam manus episcopi impositionem, cum ei correspondentibus verbis tamquam forma; et ita fuisse collatos dictos duos ordines in primitiva ecclesia per annos ad minimum nongentos in universa ecclesia: et solum ante septingentos, vel octingentos annos in ecclesia Latina inventam esse traditionem instrumentorum asserunt: et huic sententiæ videtur adhærere *Benedictus XIV, ibid., cap. 10, n. 7.*
5. Nihilominus pro casu quo in collatione ordinum diaconatus, vel presbyteratus ommissa fuisset, sive traditio instrumentorum, sive impositio manus, tota ordinatio quoad substantiam supplenda esset sub conditione ob probabiliorum alterius sententiæ, prout declaravit sacra congregatio, apud *Benedict. XIV, ibid., n. 13.*
6. In ecclesia Græca quatuor tantum habentur ordines, nempe lectoratus, subdiaconatus, diaconatus et presbyteratus, ex *Benedicto XIV, ibid.*
7. Tonsura clericalis consistens in racione capillorum, et formatione coronæ seu clericæ juxta canonistas, habet rationem veri ordinis, numeranda inter minores, imo et sacramenti: secus juxta theologos, sed est mera dispositio ad ordines, quatenus homo vi tonsuræ segregatus a statu laicali, et in statum ecclesiasticum translatus redditur habilis, ut in aliquod altaris obsequium consecrari possit, adeoque est ritus ab ecclesia institutus.

TABULA CLXXVI.

DE EPISCOPATU, EJUS EXCELLENTIA, INSTITUTIONE, ET AD IPSIUS COLLATIONEM REQUISITIS.

I. Juxta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aliquos est ordo specie, et numero distinctus a presbyteratu, faciens famen unum genere ordinem; et præsupponere debet ex institutione Christi presbyteratum, ac imprimere novum et distinctum characterem: atque adeo volunt esse sacramentum distinctum a sacerdotio, et ita sentiunt Pellegrinus, Tournely, Charmes. 2. Alios, non est ordo distinctus a presbyteratu, sed extensio tantum modo characteris sacerdotalis ad novum officium, novam et ampliorem potestatem, ac dignitatem, ita ut episcopus alius non sit, quam sacerdos perfectus, qui apicem pontificatus adeptus est: et hi consequenter negant, esse sacramentum distinctum a sacerdotio, et ita præter plures alios sentiunt D. Bonaventura, D. Thoma, <i>in supplem., quest. 40, art. 5, ad 2</i>, imo aliqui videntur velle, ipsum omnino exclusum a ratione ordinis, et sacramenti proprie talis. 3. Tertiam sententiam est verus ordo, et sacramentum quidem, sed solum incomplete, et partialiter distinctum a sacerdotio: in quorum sententia sequitur, quod per episcopatum non imprimatur novus character, sed character sacerdotalis extendatur per novum modum superadditum, cujus virtute potest episcopus conferre aliis sacramenta confirmationis et ordinis, ac cætera munia episcopalia obire, et quamvis in illa extensione characteris sacerdotalis datur nova gratia, attamen consecratio episcopalis non est sacramentum distinctum ab ordine presbyteratus, sed est hujus ordinis complementum: ita præter alios sentit clericatus. <p>* Quænam ex mox adductis tribus sententiis dicenda probabilior, vel cui adhærendum, non est facile decidere, quælibet adducit solida fundamenta, Benedictus XIV videtur favere primæ, vel certe tertiæ, cum in sua synodo diœcesana, <i>lib. 3, cap. 9, n. 2</i>, dicat: <i>Inter theologos communiter convenit, veram rationem sacramenti participare episcopatum, et diaconatum: quinimo de episcopatu, etiamsi ab aliquibus non censeatur ordo diversus a sacerdotio (cujus tamen juxta omnes est extensio, perfectio et complementum) id esse pariter de fide affirmat Petrus Soto, aut saltem non posse sine periculo, et gravis erroris nota, hoc tempore negari asserunt Medina et Vasquez.</i></p>	
	<p>II. Facit episcopos superiores presbyteris potestate tum ordinis, tum jurisdictionis, et id fide divina credendum, ex Tridentino anathematizante contrarium sentientes, <i>sess. 23, can. 7</i>.</p>	
Episcopatus est ordo supremus, quo datur potestas presbytero conferendi sacramenta confirmationis et ordinis, qui	III. Est a Christo immediate institutus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Estque veritas de fide divina tenenda ex definitione Tridentini fundata tum in illo apostoli: <i>Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit regere ecclesiam Dei</i>: tum in alio ejusdem: <i>Ipsè dedit quosdam apostolos</i>, episcopi vero successerunt in locum apostolorum, ex Tridentino, <i>sess. 23, de sacram. ord., can. 6</i>. 2. Post resurrectionem, quando dixit Christus, <i>Joan. 20, v. 21: Sicut misit me Pater, et ego mitto vos</i>; nam his verbis apostolos creavit suos vicarios, orbisque doctores, ac consequenter suum officium et auctoritatem, scilicet omnem potestatem ecclesiasticam eis communicavit, ac proinde eos creavit episcopos: ita sentiunt SS. Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Augustinus. <i>Apud Cornel. a lap. 12, cap. Joan. 20, v. 21</i>.
		IV. Conferri
V. Valet collatus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ab uno dumtaxat episcopo, etiam sine dispensatione papæ valida quidem est, sed illicita collatio, ex Benedicto XIV, <i>in epist. ad P. Angelbertum, abbatem, monast. Campidon. quæ incipit: Ex his precibus. In append., ad tom. IV, bull. ejusd., fol. 12, edit. Venet.</i>, quidquid aliqui pronunciarint absolute invalidam, alii invalidam si fiat sine indulto pontificio, et hinc factum, quod plures summi pontifices exigente necessitate indulgent ut ab uno tantum episcopo, assistentibus duabus dignitatibus, vel duobus simplicibus sacerdotibus, consecratio episcopi fiat. 2. Ab uno quoque dumtaxat episcopo, licet in indulto pontificio exigium fuisset, ut fiat ab uno episcopo, assistentibus tamen duobus sacerdotibus, quamvis in hoc casu illicita esset, ex Benedicto XIV. <p>N. B. Circa materiam, et formam episcopatus assignandam ab illis, qui volunt, ipsum esse ordinem, et sacramentum distinctum a presbyteratu, varianti theologo: et clericatus adfert octo distinctas opiniones, ac tandem indecisam relinquit quæestionem, asserendo, sibi satis fuisse fundamenta uniuscujusque opinionis allegasse, atque objecta, quæ in unaquaque fieri possunt, retulisse, ac resolvisse; Tornellus tamen vult quod sola impositio manus cum codice evangeliorum supra caput ordinandi videatur esse materia essentialis adæquata ordinationis episcopalis tum apud Græcos, tum apud Latinos; forma vero, oratio invocans Spiritum Sanctum: Charmes vero vult, solam impositionem manus episcopi habere rationem materiæ adæquatæ, formam vero esse verba impositioni manus correspondentia: Accipe Spiritum Sanctum, etc., cætera autem esse solum ritum accessorium, et integrantem ab ecclesia adjunctum ad majorem dumtaxat significationem, et expressionem collatæ potestatis.</p>	

TABULA CLXXVII.

DE MINISTRO SACRAMENTI ORDINIS.

I. Ordinarius est solus proprius ordinandi episcopus, ex *Tridentino*, qui tamen debet esse consecratus, qua consecratione supposita posset valide conferre ordines omnes, etiam illum vel illos, quos ipse non accepisset, ut si per saltum factus fuisset sacerdos, eo quod character sacerdotalis eminenter in se continet omnes alios inferiores ordines, quamvis aliqui velint, quod talis non posset conferre ordines, quos non suscepisset.

II. Extraordinarius.

1. Cardinales presbyteri, qui ex recepta consuetudine possunt tam suis familiaribus, quam etiam aliis sibi subditis conferre primam tonsuram, et minores ordines.
2. Abbates infulati, seu mitra, et baculo utentes, possunt suis subditis, religiosis, etiam novitiis, conferre primam tonsuram, et minores ordines ex diversis privilegiis juri canonico insertis, ex *Benedicto XIV, in sua constit. quæ incipit. Ad audientiam nostram, tom. 4, bull. ejusd., fol. 136, edit. Venet., §. 16*, nequeunt tamen sive aliis religiosis sibi non subjectis, seu alterius religionis, seu congregationis, licet hi comparerent cum litteris dimissorialibus suorum superiorum regularium, et consensu ordinariorum, intra quorum diœcesum fines ipsi regulares existunt; sive secularibus, licet suæ jurisdictionis subjectis, quantumvis haberent litteras dimissoriales a suis ordinariis, prædicta conferre, ex *Tridentino, sess. 23, de reform., c. 10, et Benedicto XIV, syn. diœc., lib. 2, c. 11, n. 12*, prædictam autem facultatem exercere nequeunt cum suis religiosis antequam ab episcopo benedictionem obtinuerint, præciso aliquo speciali privilegio, ex *Benedicto XIV, ibid., n. 9*.
3. Sacerdos quivis, ex delegatione tamen solius papæ, potest conferre primam tonsuram, et minores ordines, imo et subdiaconatum, in opinione præsertim eorum, qui negant esse sacramentum, sine qua delegatione simplex sacerdos invalide dicta conferret: simplici autem sacerdoti, nequidem a papa delegari potestas conferendi sive diaconatum sive presbyteratum, quidquid aliqui concedant quoad diaconatum.

III. Nequit, ex *Trident., sess. 14, dereform.*, licite conferre ordines nisi sibi subditis vel

Minister sacramenti ordinis

1. Ratione originis ipsius ordinandi vel patris, si ordinandus extra locum domicilii patris casualiter, et ex accidenti, occasione nimirum itineris, officii, legationis, etc., natus fuisset, vel matris, si sermo sit de illegitimis, ex accidenti in aliquo loco natis, ex *Innocentio XII, in sua constit. Speculatores domus Israel, 4 novem. 1694, apud Luc. Ferraris, verb. Ordo, art. 3, n. 11*.
 2. Ratione veri domicilii in loco contracti, quod censetur contrahi per habitationem in aliquo loco animo perpetuo ibi manendi: non vero per aliquos etiam annos plures, ex *Innocent. XII*.
 3. Ratione beneficii in diœcesi aliqua obtenti ac pacifice possessi, ad congruum clerici sustentationem per se, et secluso quocumque alio adminiculo, etiam patrimonii pinguis, sufficientis, ex *Innocentio XII, loc. cit., §. 8*.
 4. Ratione triennalis, familiaritatis, et servitii præstiti alicui episcopo, ad quod requiritur, ut per triennium continuum, et completum ordinandus commoratus fuerit cum episcopo, ejusque expensis, tanquam commensalis domesticus continuo sustentatus, cui intra terminum unius mensis a facta ordinatione, debet episcopus conferre beneficium, etsi ipsi solum contulisset primam tonsuram, ex *Tridentino et Innocentio XII*; id autem non competit episcopo solum titulari, imo hic nemini potest conferre ordines nisi de licentia tum sui, tum ipsius ordinandi, ex *Tridentino, sess. 25, de reform., c. 9*.
- * Ordinatus ab episcopo originis vel domicilii in minoribus posset ab episcopo beneficii promoveri ad alios ordines, dummodo ab illo habeat litteras testimoniales de vita et moribus, ex *Innocentio XII, ibid.*
- ** Regulares possunt ordinari ab episcopo illius diœcesis, in qua eorum conventus existit; quod si diœcesanus abesset, vel ordinationes non teneret, possent a quocumque catholico antistite ordinari, ex *Clem. VIII et Bened. XIV, const. quæ incip. Impositis nobis, tom. 2, bull. ejusd., fol. 109, edit. Venet., §. Denum*; excipe regulares qui per speciale privilegium nominatim ac directe, et non per viam communicationis, a sede apostolica post Tridentinum concessum fuit, ut a quolibet catholico antistite ordines suscipere possint, uti concessum legitur religiosis congregationis S. Joannis, evangelistæ, et olim Jesuitis.

IV. Et ideo jure sancitum, ut

1. Regularis ordinandus ab aliquo episcopo pro casu quo proprius abesset, vel tenere nollet ordinationes, debet in dimissorialibus sibi a suo prælato concedendis inserere absentiam proprii episcopi, vel quod non sit habiturus ordinationes, et id debet constare per authenticam attestationem vel vicarii generalis, vel cancellarii, vel secretarii ejusdem episcopi diœcesani, ex *Benedicto XIV, in cit. constit., §. Præterea*.
 2. Episcopus ordinans regularem in sua diœcesi domicilium non habentem solis ipsius superioris dimissorialibus litteris contentus sine adjuncta præfata authentica attestatione incurrit pœnas canonicas adversus eos constitutas, qui alienum subditum legitimis dimissoriis destitutum ordinaverit, de quibus infra, ex *Benedicto XIV, ibid., §. Porro*.
 3. Superiores regulares, qui contra decretum Clementis VIII, subditum mittunt ordinandum ad alium episcopum peccant mortaliter, et incurrunnt pœnas latas tum in decreto Clementis VIII, tum in decreto Benedicti XIV, *ibid.*, scilicet amissionem suorum officiorum et dignitatum, nec non vocis activæ et passivæ, ordinati vero suspensionis pœnam.
- Ordinans scienter alienum subditum sine licentia sui superioris, per annum continuum est suspensus ipso facto a collatione ordinum, et ordinatus pariter existit suspensus a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire; ex *Tridentino*, eandem quoque pœnam incurrunnt inferiores prælati habentes facultatem conferendi suis subditis primam tonsuram et minores ordines, si hæc sibi non subditis conferant, ex *Innocentio XII, in allata sua constit. Speculatores, etc.*

N. B. Ordinationes factæ ab episcopis hæreticis, schismaticis, simoniacis aut excommunicatis ritu legitimo a Christo præscripto, validæ sunt quoad substantiam, licet factæ contra canones et leges ecclesiæ, quidquid olim non pauci theologi contrarium senserint fundati in antiquis canonibus, qui pronunciarunt irritas, et invalidas tales ordinationes, qui exponi debent de functione, executione et exercitio: ex quo sequitur quod tam Photius fuerit valide ordinatus quoad substantiam a Gregorio Syracusano, tam quod ordinationes ab ipso factæ fuerint validæ quoad substantiam,

TABULA CLXXVIII.

DE POTESTATE DANDI LITTERAS DIMISSORIALES.

Dimissoriales
ad suscipien-
dos ordines ab
alieno episco-
po

- I. Dare possunt
1. Papa omnibus omnino Christi fidelibus tum generales in ordine ad suscipiendos ordines a quocumque catholico antistite, sive omnes ordines, sive aliquos dumtaxat, tum speciales ad suscipiendos ordines a determinato episcopo, omnes vel aliquos.
 2. Episcopus suis subditis, sive sint subditi ratione originis, sive ratione domicilii, sive ratione beneficii, sive ratione triennalis familiaritatis et commensalitatatis, tum generales, tum speciales ad unum vel plures, vel omnes ordines suscipiendos.
 1. Infra annum a die vacationis, sed arctatis solum vel ratione beneficii jam suscepti, a quo urgentur ordines suscipere tanquam assumpti ad regimen ecclesie parochialis: vel ratione beneficii suscipiendi, quales consentur, qui habent jus, vel saltem sunt vocati ad aliquod beneficium vacans, seu capellaniam, quod tamen requirit actu certum ordinem, quem necdum habent, *ex Tridentino, sess. 7, de reform., c. 10.*
 2. Ante lapsum anni episcopo extero licentiam conferendi ordines exteris clericis habentibus litteras suorum episcoporum, non tamen subditis sedis vacantis, *ex decreto sacre congregationis*; potest tamen concedere dicto episcopo extero licentiam, ut intra annum ordinet regulares, quidquid aliqui negent.
 3. Post annum a die vacationis sedis episcopalis potest dare dimissorias quibuscumque suis subditis, etiam non arctatis, *ex Tridentino et sacra congregatione.*
 4. Expedire intra annum vacationis illas dimissorias, quas episcopus defunctus nominatim concesserat ante obitum, et morte preveniente non expedierat, *ex declaratione sacre congregationis.*
 - * Concedentes dimissorias infra annum sedis vacantis non arctatis incidunt in poenam interdicti, *ex Tridentino*, non vero in poenam suspensionis per annum, quod verum est etsi obtinens dictas litteras iis usus non fuisset, *ex decreto sacre congregationis.*
 - N. B. *Dicta de vicario capitulari procedunt etiam de capitulo sede episcopali vacante antequam processerit ad electionem vicarii capitularis.*
3. Vicarii capitulari sede episcopali vacante, et quidem
4. Prælati regulares infulati suis subditis religiosis in ordine ad suscipiendam primam tonsuram, et minores ordines, non quidem directas ad alium similem prælatum regularem, propter dicta in priori Tabula, sed ad episcopum diœcesanum.
 5. Prælati regulares sive infulati, sive non infulati, sive ordinis exempti, sive non exempti possunt religiosis sibi subditis, etiam novitiis (quidquid aliqui velint excipiendos novitios, utpote volentes, quod tum ordines suscipere, quam dimissorias concedere pertineat ad episcopum loci, ubi novitius agit novitiatum) dare litteras dimissoriales directas ad episcopum diœcesanum, *ex Clemente VIII, 15 martii 1596, tom. VI, bull. capucc., fol. 374*, imo pro casu absentie diœcesani, vel recusantis tenere ordinationem, saltem temporibus alias solitis, etiam generales ad quemcumque episcopum, observatis tamen dictis in priori Tabula.
- II. Non possunt
1. Abbates quicumque sint dare litteras dimissoriales suis subditis secularibus, ut ab aliis ordinentur, etsi verum esset, quod proprium territorium haberent a qualibet diœcesi avulsum, et segregatum cum clero et populo, in quem pleno jure exercerent jurisdictionem quasi episcopalem, sed id spectat ad episcopum viciniorem, *ex Benedicto XIV, syn. diœc., lib. 2, c. 11, n. 14 et 15.*
 2. Vicarius generalis episcopi nequit concedere litteras dimissoriales, nisi vel habuerit specialem licentiam ab episcopo, vel episcopus in remotis ageret, *ex cap. Cum nullus 3, de temporibus ordinationum 126*; censetur autem in remotis agere dum est extra diœcesim, vel abest duas dietas, seu 20 miliaribus italicis.
- III. Semel ab episcopo concessæ per mortem ipsius concedentis non extinguuntur, nisi a successore revocentur, quæ revocatio debet significari, sicut nec concessæ a vicario capitulari sede episcopali vacante sive post annum, sive intra annum a die vacationis in casu permissio, de quo supra, quæ expirant per ingressum novi episcopi.
- IV. Non debent extrahi a proprio episcopo, nisi prius examinato, et approbato ordinando, *ex Tridentino, sess. 23 de reform., c. 3*, quamvis ex causa possit et examen demandari episcopo ad quem dirigitur ordinandus, *ex decreto sacre congregationis apud Barbosam de offic., et potest episcopi allegatione 7, n. 29.*
- V. Non impediunt quominus dimissus pro ordinibus suscipiendis ad alium episcopum, licet prius examinatus, possit ab alio examinari, extra tamen casum, quo examinatus a proprio mittatur pro ordinibus suscipiendis ad episcopum solum titularem; nam hic nequit probatos, et examinatos a proprio episcopo denuo examinare, *ex Benedicto XIV, syn. diœc., lib. 12, c. 8, n. 7.*

TABULA CLXXIX.

DE TEMPORE ET LOCO, QUIBUS CONFERRI POSSUNT ET DEBENT ORDINES, AC DE INTERSTITIIS.

212

Conferendorum ordinum

- I. Tempus
1. Prima tonsura, quavis die, hora et loco honesto, etiam extra missarum solemnia.
 2. Minores non solum temporibus, quibus de jure permissæ sunt ordinationes generales, de quibus infra, sed etiam diebus dominicis, et festivis per annum, *ex cap. De eo 3, de Tridentino ordinationum*, dies autem festivi debent esse non solum chori, sed et fori.
 3. Majores ordines nequeunt attento jure communi conferri nisi in sex sabbatis sequentibus, nempe in sabbatis quatuor temporum, in sabbato ante dominicam passionis, dicto *sitientes*, et in sabbato sancto, *ex citato textu juris*.
 4. Pro casu ob multitudinem ordinandorum vel ob eorum, aut episcopo supervenientem infirmitatem, aut ob aliam rationabilem causam, non posset terminari die sabbati ordinatio, posset episcopus partem differre ad diem sequentem dominicum, *ex can. Quod a patribus 4, dist. 75*, in quo tamen casu episcopus debet continuare jejunium, non quidem naturale, ut aliqui volebant, sed ecclesiasticum, quod tamen non admittit solum prandium, sed solum aliquam collatiunculam, cum hoc jejunium vocetur magnum.
 5. Ex privilegio concesso a sede apostolica sive episcopis, uti concessum episcopis Germaniæ praxis suadet, sive ipsis ordinandis, uti concessum habetur ipsis regularibus a diversis summis pontificibus, etiam post Tridentinum, præsertim Benedicto XIII et XIV, *in constit. Impositi nobis, §. Præterea*, possunt conferri ordines etiam sacri extra dicta tempora diebus dominicis vel festivis fori.
 6. Minores ordines, licet absolute conferri possent extra missarum solemnia, attamen convenit, ut non nisi intra missarum solemnia conferantur, *ex Benedicto XIV, syn. dioc., lib. 8, cap. 11, n. 4*.
 7. Majores ordines nequeunt sine gravi culpa conferri extra, quam missam ipse conferens ordines debet celebrare, *ex Benedicto XIV, loc. cit.*
 8. Ordinans, et ordinatus extra tempora statuta absque privilegio peccant graviter, et ordinans præterea incurrit post sententiam pœnam suspensionis respectu collationis ordinum illicite collatorum; ipse vero ordinatus incurrit suspensionem ab executione ordinum, et quidem ipso facto, *ex cap. Sane 2, de temporibus ordinationum adjuncta constitutione Pii II.*

- i. Vi quorum
1. Prima tonsura, et minores ordines possunt simul eodem die conferri ex consuetudine recepta.
 2. Minores ordines simul cum subdiaconatu eodem die conferri nequeunt, sed observari debent interstitia unius anni a susceptis minoribus ordinibus, *ex Tridentino, sess. 23, de ref., c. 8*, præcisio tamen privilegio vel consuetudine, si in aliquo loco viget, anni subsistente non incurreret ita ordinatus suspensionem, *ex declaratione sacre congregationis*.
 3. Duo sacri ordines eodem die conferri nequeunt, nequidem regularibus alias privilegiatis, *ex cap. Dilectus 15, de temporibus ordinationum et Tridentino*: et conferens eodem die duobus sacros ordines, præter peccatum mortale, suspenditur a collatione utriusque ordinis ad arbitrium sedis apostolicæ, et suscipiens illos ab executione ultimi ordinis: quod, etiam procedit de conferente, et suscipientes duos sacros ordines duobus diebus, nempe sabbato et dominico, continuato jejunio sabbatino.
 4. Suscipiens duos sacros ordines non eadem die, sed distinctis, v. g., tribus diebus dominicis vel festivis intra annum, et consequenter non servatis interstitiis, unius anni saltem ecclesiastici, absque privilegio vel dispensatione, peccant quidem mortaliter tam suscipiens, quam conferens, nullam tamen pœnam incurrunt.

- II. Interstitia
2. In quibus dispensare
- Potest
1. Episcopus ex Tridentino, *ibid., c. 11*, sed solum cum suis subditis: quare nequit dispensare cum ordinando non subdito comparente cum dimissorialibus proprii episcopi, nisi in illis exprimat, quod ab eo fuerit dispensatus quoad interstitia, uti censeretur, si dimissoriale exprimerent eum posse ordinari etiam non servatis interstitiis: imo nec cum familiaris potest dispensare, quamvis illum possit ordinare juxta dicta in Tabula CLXXVII.
 2. Vicarius quoque generalis episcopi, hoc absente; nec non capitulum, et capitularis vicarius sede episcopali vacante.
- Non possunt
1. Prælati sine justa, et rationabili causa pro qua inter subdiaconatum, et minores sufficit necessitas, vel utilitas ecclesiæ: inter subdiaconatum, et diaconatum quælibet rationabilis causa arbitrio episcopi: inter diaconatum, et presbyteratum requiritur, tum necessitas, tum utilitas ecclesiæ, *ex Trident., ibid., c. 11*.
 2. Prælati regulares cum suis religiosis sine speciali privilegio; quo tamen gaudent Religiosi mendicantes, utpote qui ex privilegiis concessis post Tridentinum a Gregorio X, constit. quæ incipit *Pium, et utile* edita, anno 1582, PP. Societat. Jesu et Clemente VIII, Constit. *Ratio pastoralis*: et Bened. XIII, const. *Summe decet*. Minoribus, *apud Ferraris verb. Interstitia, n. 16*, possunt tribus continuis, vel interpolatis diebus dominicis vel festivis, adeoque non servatis interstitiis, ordinari.
3. Consecratus in presbyterum die sabbati quatuor temporum potest sequenti die dominico consecrari in episcopum ex Glossa, quod verum est sive jejunium fuerit continuatum, sive non: consecratus tamen in presbyterum die dominico mane, nequit eodem die consecrari in episcopum etiam in sententia quod episcopatus non sit ordo distinctus, eo quod utriusque consecratio fieri debeat cum missa, et nullus possit eodem die duas missas celebrare.

- III. Locus
1. In generalibus ordinationibus *constit. Impositi ad audientiam, tom. 4, bull. ejusd., fol. 36, edit. Ven., §. 18*. Ordines majores conferri debent, vel in cathedrali si in civitate, vel in ecclesia digniore, si in alio loco diocæseos conferunt. *Trident., sess. 80, de reform., c. 9*.
 2. Extra generales ordinationes ordines majores possunt subinde ex justa causa aliquibus conferri privatim in sacello episcopi, *ex mox laud. pontif.*

TABULA CLXXX.

DE SUBJECTO SACRAMENTI ORDINIS, ET REQUISITIS AD VALIDE, ET LICITE IPSUM SUSCIPIENDUM.

I. Subjectum capax sunt

1. Omnis, et solus masculus : et ideo femina, vel hermaphrodita, qui æque, vel magis de femineo sexu participat, nequit valide ordinari.
2. Omnis, et solus masculus baptizatus; et ideo cathecumenus, vel infidelis nequit valide ordinari, adeo quod si quis bona fide putans se baptizatum, suscepisset sacerdotium, comperto postea errore, deberet, suscepto prius baptismo, gradatim per omnes ordines ad sacerdotium promoveri : et ita decisum legitur *cap. Veniens, 3 de presbytero non baptizato.*
3. Infantes etiam ante adeptum usum rationis absolute loquendo de valore : nequaquam vero de liceitate, ex communi theologorum, et expressa Benedicti XIV, *constit.* Eo quamvis, *tom. 1, bull. ejusd., fol. 312, edit. Ven., §. 20,* contra quosdam negantes : quod procedit etiam de ipso episcopatu, juxta probabiliorum, licet alii velint ipsum exceptum : unde nequit quis ordinari ante adeptam plenam discretionem : et *cap. Nullus, 4 De temporibus ordinat.,* prohibetur conferri prima tonsura infantibus : sed ad minimum requiritur septennium.

1. Probitas vitæ, et hic qui prava consuetudine peccandi contra castitatem inquinatus esset, suadendum est ei pro posse, ut desistat a proposito pro casu, quo attentis omnibus putaret se non posse in illo statu castitatem servare ob pravum lasciviæ habitum, quo se implicatum bene noscit, prout suggerit Benedictus XIV, *syn. diœc., lib. 11, c. 2, §. 8.*
2. Status gratiæ per confessionem sacramentalem procuratus etiam respectu minorum ordinum et subdiaconatus, etiam in sententia negantium, ipsos esse sacramenta, ratione eucharistiæ, quam solent ordinandi recipere ab episcopo ordinante.
3. Intentio debita non solum suscipiendi ordines, quæ in adultis requiritur ad valorem juxta dicta in Tab. CXXVII, sed insuper suscipere volens primam tonsuram, et minores ordines debet habere intentionem eligendi statum clericalem, ut Deo fidelem cultum præstet : quare suscipiens dictos ordines solum animo fruendi privilegii clericorum, et postea retrocedendi, juxta aliquos peccat mortaliter : venialiter solum juxta alios, nisi id fiat postquam contra ipsum gravis aliqua causa incepta esset apud sæculare judicium, de quo solum casu procedere prohibitionem Tridentini ait Benedictus XIV, *syn. diœc., lib. 12, c. 3;* quod si vero quis vellet initiari dictis ordinibus sine intentione ascendendi ad superiores ordines, non videretur condemnandus de ullo peccato.

4. Susceptio sacramenti confirmationis, *ex Tridentino,* quod tamen non videtur sub gravi obligatione voluisse id exigere, quidquid aliqui contrarium sentiant. *Vid. dict. in Tab. CXXXV.*

1. Quæ est pro	}	Prima tonsura et minoribus, usus rationis, seu septennium, <i>ex Benedicto XIV, in const. Eo tempore, fol. 312, edit. Ven., §. 19.</i>
Subdiaconatu vigesimus primus completus,
Diaconatu vigesimus secundus completus,
Presbyteratu vigesimus quartus completus, } <i>ex Tridentino, sess. 23, de reform., c. 12.</i>
Episcopatu trigesimus completus ex dispositione concilii Lateranensis relati, <i>cap. Cum in cunctis, de electione, et electi potestate;</i> excipe postulatum, postulatio enim alicujus in episcopum fieri potest dummodo postulandus expleverit vigesimum septimum ætatis suæ annum, <i>ex dispositione juris.</i> |
|----------------|---|---|

Sacramenti ordinis suscipiendi

* Ad licentiam

5. Ætas legitima, 2. Super quam dispensare potest non solum papa, sed et ex privilegio episcopi Germaniæ ad suscipiendum sacrum presbyteratus ordinem, sed non nisi, urgente necessitate, vel utilitate ecclesiæ, et super defectu unius dumtaxat anni.

II. Requisita

3. Antequam Ordinans scienter aliquem, suspenditur post sententiam a collatione omnium ordinum, et ordinatus ipso factoensus est, et quidem non solum usque ad legitimam ætatem, sed perpetuo, donec beneficium absolutionis consequatur.

3. Antequam Ordinans, et ordinatus bona fide ante legitimam ætatem, sicut non peccarunt, ita nec incurrerunt ullam penam : si tamen post susceptum bona fide ordinem veniret in cognitionem erroris, non posset licite ministrare in suscepto ordine, donec ad legitimam ætatem perveniret : et ministrans peccaret quidem mortaliter, nullam tamen inde incurreret irregularitatem : superveniente autem legitima ætate, cessat absque ulla dispensatione impedimentum ratione ordinati bona fide.

1. Prima tonsura, fidei rudimenta, legere et scribere, *ex Tridentino, sess. 23, c. 4.*
2. Minoribus præterea linguam latinam callere, *ex Tridentino, ibid., c. 11,* excipe homines regionis Illyricæ, *ex declaratione S. congregationis in annexis ad Trident.*

6. Scientia proportionata cuilibet ordini, scilicet pro

3. Subdiaconatu et diaconatu, esse instructum in litteris et iis, quæ ad ordinem suum exercendum pertinent, *ex Tridentino, ibid., c. 13.*
4. Presbyteratu, ut possit populum instruere in necessariis ad salutem, et sacramenta administrare, *ex Tridentino, ibid., cap. 14.*

N. B. *In religioso ordinando minor scientia requiritur; nam ex Glossa in can., legis epistola 36, causa 16, quæst. 1, ad verbum Instructio, ait : sufficit monacho quod tantum bonus sit, licet sit illiteratus.*

7. Titulus legitimus honestæ sustentationis, de quo Tabula sequenti.
8. Ordo debitus, et carentia omnis canonici impedimenti, de quibus Tab. CLXXXII.

** Ad fructum, et securitatem

1. Exercitia spiritualia decem dierum, quæ ab initiandis sacris ordinibus præmitti debent, ex decretis S. congregationis, quæ referuntur a Benedicto XIV, *lib. instit. eccles. Instit. 104,* quæ quamvis respiciant solam Italiam et insulas adjacentes, attamen episcopi etiam extra Italiam idipsum ab ordinandis observari mandant; et merito quidem pro status gravitate et periculis, ne ordinandi viam sanctitatis ingredientibus a via salutis aberrent : imo bene perpendiculariter ministerii celsitudinem, et quanta ecclesiasticum deceat puritas, quanta innocentia, vires pensent num suffecturæ sibi ad se continentium inter arctos boni ecclesiastici limites.
2. Divina vocatio, ut positus quis eat, et fructum afferat, et ejus fructus permaneat. *Vide ad calcem Tab. CLXXXII. (A)*

TABULA CLXXXI.

DE TITULO SUSTENTATIONIS REQUISITO AD SUSCIPIENDOS LICITE SACROS ORDINES.

- I. Requiritur jure tum antiquo, quam novo Tridentini ad honestam clerici sustentationem pro suscipiendis sacris ordinibus (pro suscipiendis enim minoribus nullus titulus exigitur): quod si episcopus aliquem ordinaret sine certo titulo, tandiu ei necessaria subministrare deberet, donec in aliqua ecclesia ei convenientia stipendia militiæ clericalis assignaret, nisi talis ordinatus aliunde haberet, quo honeste sustentari posset, *ex cap. Cum secundum, 16 de Præbendis et dignitatibus, et cap. Si episcopus, 31 de Præbendis 126.*
- II. Debet esse quid perpetuum, immobile non revocabile, distinctum a lucris quotidianis: hinc nequit quis ordinari intuitu stipendii ex missis, musica, vel instructione puerorum, percipiendi, vel ex vicariis, seu capellanis temporalibus.

Beneficium ecclesiasticum

1. Pacificè possessum sufficiens ad honestam clerici sustentationem, sive juxta taxam synodalem, sive ea deficiente juxta morem regionis, detractis oneribus, *ex Tridentino et Innocentio XII.* An vero detrahi etiam debeant onera missarum, ultimo declaratum fuit a sacra congregatione id relinquendum esse conscientiæ, et arbitrio ordinariorum, *ut refert Benedictus XIV, syn. diæc., lib. 12, c. 9, n. 6.*
2. Tenue suppleri potest additione patrimonii ex declaratione sacræ congregationis in causa Seguntina, anno 1519, apud Bened. XIV, *instit. eccl. 26, §. Itaque rejectis, et inter declar. annexas Trident.,* sine contradictione prohibitionis factæ ab Innoc. XII, de qua in Tabula CLXXVII, quia illa solum respicit episcopum ordinantem aliquem ad titulum beneficii in aliena diocesi obtenti, *ex Benedicto XIV, syn. diæc., lib. 12, c. 9.*
3. Ad cujus titulum quis ordinatus est, nequit resignari, nisi facta mentione, quod ad illius beneficii titulum sit promotus, neque ea resignatio admitti potest, nisi prius constet, quod aliunde commode vivere possit sub nullitate actus, *ex Trident., sess. 21, de reform., c. 2.*
4. Quo abutens seu conveniens cum collatore beneficii, vel cum illo, qui resignare ipsi vult suum beneficium, quod fructus beneficii minime velit percipere, ut hoc modo faciliorem sibi viam sternat ad obtinendos ordines, talis ipso jure est suspensus, adeo quod nec ad superiores ordines ascendere possit, nec in suscepto ministrare, nisi obtenta a sede apostolica dispensatione, *ex Benedicto XIV, instit. eccl. 26, §. Pro illis.*

Patrimonium

1. Ex concilio Lateranensi approbante Tridentino, qui tamen titulum ille admitti non debet, nisi pro casu, quo judicaret episcopus necessarium esse pro necessitate, vel utilitate suarum ecclesiarum, *ex Tridentino, adjuncta declaratione sacræ congregationis, sub Innoc. XI, 13 maii, anno 1679, relat. a Bened. XIV, instit. 26, §. Temporis autem.*
2. Ad cujus titulum quis ordinatur quod nequit sine episcopi licentia alienari, aut extingui, aut remitti, nisi vel ordinatus beneficium ecclesiasticum sufficiens statui suo sit adeptus, vel aliunde habeat, unde vivere possit, *ex Tridentino:* imo licentia episcopi requiritur etiam respectu illius, qui beneficium sufficiens ad honestam sustentationem postea acquisivisset, *ex declar. sacræ congreg. apud Bened. XIV, instit. ad §. Qui patrimonium; et syn. diæc., lib. 12, c. 9, n. 1.*
3. Cujus alienatio, propria autoritate facta, vel etiam de licentia episcopi, non facta mentione in instrumento alienationis, quod ejus titulo fuerit ordinatus, ipso jure nulla est, *ex declarat. sacr. congreg.:* quod et provenit de permutatione ipsius cum aliis bonis, *Apud eumd. syn. diæc. loc. cit.*
4. Quo abutens, id est conveniens cum patrono de patrimonio non utendo, vel eo post susceptos omnes restituendo, vel illo ad certos tantum annos habendo, vel de fructibus ejus alteri cedendis, peccat mortaliter, nec tenetur stare tali conventioni et pacto.

Mensa

1. Ubi viget consuetudo ordinandi clericos cum solo titulo mensæ, uti viget in Germania, et in quibusdam aliis regionibus, vi cujus vel princeps territorialis, vel civitas quædam aut monasterium per litteras sese obligat præstare in subsidium tali clerico necessaria alimenta, quando hic præ infirmitate, vel decrepita ætate, vel alia de causa amplius se sustentare non posset.
2. Pro casu ordinatus titulo solius mensæ reduceretur ad impotentiam, et sublevari non posset ab illo, qui titulum mensæ constituit, teneretur talem providere episcopus de bonis ecclesiarum, *ex cap. 2, 4 et 16 de Præbendis et dignitatibus.*
3. Suscipiens ordines sacros sine vel cum ficto titulo, ipso jure est suspensus, *ex can. 1 et 2, distin. 20.*
4. Ordinatus in subdiaconum sine titulo vel cum titulo sive beneficii, sive patrimonii, quem postea amisit, non potest ad altiores ascendere, nisi prius acquirat et obtineat sive beneficium, sive patrimonium, sive titulum mensæ.
5. Ordinatus titulo patrimonii vel mensæ debet instrumentum desuper confectum exhibere episcopo, et publicari in ecclesia in aliquo die festo quando magnus habetur concursus populi inter missarum solemnias, et admoneri populus, ut sibi, etiam secreto, patefiat, si forte advertatur, quod bona illa non sint illius naturæ, nec eum fructum afferant.

Paupertas religiosa

1. Quo titulo solent omnes religiosi professi ordinari, *ex pontificali Romano,* novitii autem, vel solum ad certum tempus professi nequeunt ordinari ad titulum paupertatis, et hinc si novitius aliquis promoveri vellet ad sacros ordines, deberet habere titulum vel patrimonii, vel beneficii, vel mensæ.
- * Expulsum a religione debitis modis et firmis religiosum professum in sacris constitutum non tenetur religio alere, eo plane modo, quo episcopus non tenetur alere clericum jure privatum suo beneficio, ad cujus titulum fuit ordinatus, nec societas Jesu tenebatur olim alere dimissum a religione, *ex declaratione Benedicti XIII;* manet tamen suspensus donec provideatur de titulo, *ex eodem.*

Titulus ad ordines licite suscipiendos

III. Est quadruplex

TABULA CLXXXII.

DE RELIQUIS REQUISITIS AD SUSCIPIENDOS LICITE ORDINES, ET OBLIGATIONIBUS ORTIS EX SUSCEPTIONE EORUM.

I. Debitum ordinem	<ol style="list-style-type: none"> 1. Servare debet, non suscipere ordines per saltum, id est non suscipere superiorem, omisso inferiore, adeo quod præsumens per saltum ordinari peccat mortaliter, et incurrat suspensionem, et quidem juxta probabiliorum ipso facto, in qua manere debet donec ab episcopo dispensetur, ut ordinem prætermissum suscipiat, et in suscepto ministrare possit, <i>ex cap. Tuæ litteræ, de clerico per saltum ordinato.</i> 2. Non observasset, et ordinatus per saltum præsumpsisset præterea ministrare in ordine per saltum suscepto, seu ordinis superioris munia exercere, peccasset mortaliter, et incurrisset irregularitatem obviolatam suspensionem, si tamen occulte id factum fuisset, posset cum tali episcopus dispensare, eumque absolvere, <i>ex Tridentino</i>: imo etsi bona fide in ordine per saltum suscepto ministrasset, ad cautelam absolvendus, et cum eo dispensandum, <i>ex quadam resolutione sacræ congregationis, die 5 decemb., an. 1744, apud Ferraris, verb. Ordo, art. 2, n. 32.</i> 3. Præteriens, et suscipiens sive minores, sive majores ordines, non suscepta tonsura peccat quidem mortaliter, et defectus suppleri debet, nullam tamen incurrit censuram, quia non dicitur per saltum ordinatus, cum tonsura non sit ordo per dicta in Tab. CLXXV. 				
	II. Carere debet omni impedimento canonico, unde	<ol style="list-style-type: none"> 1. Si innodatus irregularitate aliqua sive ex delicto, sive ex defectu præsumeret vel suscipere ordinem aliquem, vel in suscepto ministrare, gravissimi peccati reus esset, non tamen incurreret novam irregularitatem. 2. Accedens ad ordinationem innodatus aliquo impedimento canonico valide ordinatur, non obstante prohibitione præmissa juxta pontificale Romanum ab episcopo, ne quis aliquo impedimento canonico irritatus audeat accedere, et suscipere sacros ordines, quia non obstante tali prohibitione episcopus habet, et retinet intentionem tales etiamnum ordinandi. 3. Si episcopus sive per publicum edictum, sive oretenus in ipsa ordinatione protestaretur, se non intendere ordinare innodatos aliquo impedimento canonico (quod tamen facere prohibetur) in tali casu ordinatione innodati impedimento canonico invalida esset, <i>ex declarationibus sacræ congreg. vel certe dubia, et ideo sub conditione repetenda, ex Benedicto XIV, syn. diæc., lib. 8, c. 11, n. 2.</i> 4. Innodatus aliqua censura, vel alio impedimento canonico præsumens ad altiorem ordinem ascendere, reus est gravis sacrilegii, nullam tamen incurrit irregularitatem, <i>ex Ben. XIV, ib., lib. 12, c. 4, n. 7.</i> 			
Susci- piens ordines		III. Sacros obligationem contrahit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Recitandi divinum officium, juxta dicta per extensum Tabula XXVII. 2. Recitandi certas preces ab episcopo injunctas in ipsa ordinatione, ad quas juxta aliquos tenetur sub mortali: juxta alios tamen, et forte probabiliorum, solum sub veniali, quia non constat de intentione episcopi graviter obligandi. 		
	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="300 1108 392 1170" rowspan="2">3. Servandi castitatem</td> <td data-bbox="408 973 1324 1108"> <p>In ecclesia Latina orta vel immediate ex voto tacite omisso in susceptione ordinis subdiacônatus, vel ex præcepto ecclesiæ; si tamen quis ordinatus fuisset ante usum rationis non obligaretur servare castitatem, nisi pro casu, quo post adeptos annos pubertatis ratam haberet ordinationem sui factam ante usum rationis, sive verbo, sive facto, utendo nimirum ordine sacro, <i>ex Benedicto XIV, constitut. quæ incipit Eo quamvis, tom. I, bull. fol. 2205, edit. Rom., §. 20.</i></p> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="408 1118 1324 1305"> <table border="0"> <tr> <td data-bbox="408 1181 500 1243">In ecclesia Græca vero</td> <td data-bbox="515 1118 1324 1305"> <p>In minoribus constitutis permissum est contrahere matrimonium, et uxore retenta ad majores ordines, etiam presbyteratum ascendere, <i>ex Benedicto XIV, constit. Constit. eadem, tom. 1, bull. ejusd., §. 35, fol. 2005, edit. Rom.,</i> si tamen in statu cælibe sacris ordinibus fuerint insigniti, non permittitur eis contrahere matrimonium, <i>ex eod., ibid.</i></p> <p>Sacris ordinibus initiati contrahentes matrimonium, invalide illud contrahunt juxta probabiliorum, et expressam Benedicti XIV, <i>in relat. Constit., §. 38, quidquid aliqui velint, illicitum quidem, validum tamen esse tale matrimonium.</i></p> </td> </tr> </table> </td> </tr> </table>		3. Servandi castitatem	<p>In ecclesia Latina orta vel immediate ex voto tacite omisso in susceptione ordinis subdiacônatus, vel ex præcepto ecclesiæ; si tamen quis ordinatus fuisset ante usum rationis non obligaretur servare castitatem, nisi pro casu, quo post adeptos annos pubertatis ratam haberet ordinationem sui factam ante usum rationis, sive verbo, sive facto, utendo nimirum ordine sacro, <i>ex Benedicto XIV, constitut. quæ incipit Eo quamvis, tom. I, bull. fol. 2205, edit. Rom., §. 20.</i></p>	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="408 1181 500 1243">In ecclesia Græca vero</td> <td data-bbox="515 1118 1324 1305"> <p>In minoribus constitutis permissum est contrahere matrimonium, et uxore retenta ad majores ordines, etiam presbyteratum ascendere, <i>ex Benedicto XIV, constit. Constit. eadem, tom. 1, bull. ejusd., §. 35, fol. 2005, edit. Rom.,</i> si tamen in statu cælibe sacris ordinibus fuerint insigniti, non permittitur eis contrahere matrimonium, <i>ex eod., ibid.</i></p> <p>Sacris ordinibus initiati contrahentes matrimonium, invalide illud contrahunt juxta probabiliorum, et expressam Benedicti XIV, <i>in relat. Constit., §. 38, quidquid aliqui velint, illicitum quidem, validum tamen esse tale matrimonium.</i></p> </td> </tr> </table>
3. Servandi castitatem	<p>In ecclesia Latina orta vel immediate ex voto tacite omisso in susceptione ordinis subdiacônatus, vel ex præcepto ecclesiæ; si tamen quis ordinatus fuisset ante usum rationis non obligaretur servare castitatem, nisi pro casu, quo post adeptos annos pubertatis ratam haberet ordinationem sui factam ante usum rationis, sive verbo, sive facto, utendo nimirum ordine sacro, <i>ex Benedicto XIV, constitut. quæ incipit Eo quamvis, tom. I, bull. fol. 2205, edit. Rom., §. 20.</i></p>				
	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="408 1181 500 1243">In ecclesia Græca vero</td> <td data-bbox="515 1118 1324 1305"> <p>In minoribus constitutis permissum est contrahere matrimonium, et uxore retenta ad majores ordines, etiam presbyteratum ascendere, <i>ex Benedicto XIV, constit. Constit. eadem, tom. 1, bull. ejusd., §. 35, fol. 2005, edit. Rom.,</i> si tamen in statu cælibe sacris ordinibus fuerint insigniti, non permittitur eis contrahere matrimonium, <i>ex eod., ibid.</i></p> <p>Sacris ordinibus initiati contrahentes matrimonium, invalide illud contrahunt juxta probabiliorum, et expressam Benedicti XIV, <i>in relat. Constit., §. 38, quidquid aliqui velint, illicitum quidem, validum tamen esse tale matrimonium.</i></p> </td> </tr> </table>	In ecclesia Græca vero	<p>In minoribus constitutis permissum est contrahere matrimonium, et uxore retenta ad majores ordines, etiam presbyteratum ascendere, <i>ex Benedicto XIV, constit. Constit. eadem, tom. 1, bull. ejusd., §. 35, fol. 2005, edit. Rom.,</i> si tamen in statu cælibe sacris ordinibus fuerint insigniti, non permittitur eis contrahere matrimonium, <i>ex eod., ibid.</i></p> <p>Sacris ordinibus initiati contrahentes matrimonium, invalide illud contrahunt juxta probabiliorum, et expressam Benedicti XIV, <i>in relat. Constit., §. 38, quidquid aliqui velint, illicitum quidem, validum tamen esse tale matrimonium.</i></p>		
In ecclesia Græca vero	<p>In minoribus constitutis permissum est contrahere matrimonium, et uxore retenta ad majores ordines, etiam presbyteratum ascendere, <i>ex Benedicto XIV, constit. Constit. eadem, tom. 1, bull. ejusd., §. 35, fol. 2005, edit. Rom.,</i> si tamen in statu cælibe sacris ordinibus fuerint insigniti, non permittitur eis contrahere matrimonium, <i>ex eod., ibid.</i></p> <p>Sacris ordinibus initiati contrahentes matrimonium, invalide illud contrahunt juxta probabiliorum, et expressam Benedicti XIV, <i>in relat. Constit., §. 38, quidquid aliqui velint, illicitum quidem, validum tamen esse tale matrimonium.</i></p>				
IV. Regularis	<p>Potest fieri episcopus, excipe fratres minores, qui non nisi de licentia sui ministri provincialis, aut speciali mandato sedis apostolicæ, possunt fieri episcopi, <i>ex constitutione Alexandri III. Constit. quæ incipit Petitio tua, apud Rodericum in suo compend. privileg.</i></p>				
	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="300 1491 392 1585" rowspan="2">Assumptus ad episcopatum</td> <td data-bbox="408 1408 1324 1678"> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tenetur deferre habitum suæ religionis, excipe clericos et canonicos regulares, <i>ex Ben. XIV, in sua constit., quæ incip. Biennium, tom. 5, bull. ejusd., §. 3.</i> 2. Tenetur ad tria vota substantialia emissa in professione religiosa, <i>ex D. Thoma 2, 2, quæst. 185, art. 8,</i> et ideo vi voti obedientiæ tenentur specialiter obedire papæ, tanquam omnium religionum generalissimo; vi voti paupertatis nequit sine licentia papæ testamentum condere; vi voti castitatis tenentur perfectiori modo continenter vivere. 3. Non tenentur nisi ex quadam decentia, et honestate ad observantias regulares sive regulæ, sive constitutionum; imo nec tenentur ad alia vota, si quæ in professione religiosa emisisset, uti solent emittre fratres minimi de vita quadragesimali. 4. Tenentur post renunciationem factam episcopatus redire ad religionem, præciso speciali indulto pontificio, <i>ex Benedic. XIII, const. quæ incip. Custodes, et XIV, syn. diæc., lib. 12, c. 16, n. 4.</i> </td> </tr> </table>	Assumptus ad episcopatum	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tenetur deferre habitum suæ religionis, excipe clericos et canonicos regulares, <i>ex Ben. XIV, in sua constit., quæ incip. Biennium, tom. 5, bull. ejusd., §. 3.</i> 2. Tenetur ad tria vota substantialia emissa in professione religiosa, <i>ex D. Thoma 2, 2, quæst. 185, art. 8,</i> et ideo vi voti obedientiæ tenentur specialiter obedire papæ, tanquam omnium religionum generalissimo; vi voti paupertatis nequit sine licentia papæ testamentum condere; vi voti castitatis tenentur perfectiori modo continenter vivere. 3. Non tenentur nisi ex quadam decentia, et honestate ad observantias regulares sive regulæ, sive constitutionum; imo nec tenentur ad alia vota, si quæ in professione religiosa emisisset, uti solent emittre fratres minimi de vita quadragesimali. 4. Tenentur post renunciationem factam episcopatus redire ad religionem, præciso speciali indulto pontificio, <i>ex Benedic. XIII, const. quæ incip. Custodes, et XIV, syn. diæc., lib. 12, c. 16, n. 4.</i> 		
Assumptus ad episcopatum	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tenetur deferre habitum suæ religionis, excipe clericos et canonicos regulares, <i>ex Ben. XIV, in sua constit., quæ incip. Biennium, tom. 5, bull. ejusd., §. 3.</i> 2. Tenetur ad tria vota substantialia emissa in professione religiosa, <i>ex D. Thoma 2, 2, quæst. 185, art. 8,</i> et ideo vi voti obedientiæ tenentur specialiter obedire papæ, tanquam omnium religionum generalissimo; vi voti paupertatis nequit sine licentia papæ testamentum condere; vi voti castitatis tenentur perfectiori modo continenter vivere. 3. Non tenentur nisi ex quadam decentia, et honestate ad observantias regulares sive regulæ, sive constitutionum; imo nec tenentur ad alia vota, si quæ in professione religiosa emisisset, uti solent emittre fratres minimi de vita quadragesimali. 4. Tenentur post renunciationem factam episcopatus redire ad religionem, præciso speciali indulto pontificio, <i>ex Benedic. XIII, const. quæ incip. Custodes, et XIV, syn. diæc., lib. 12, c. 16, n. 4.</i> 				

(A) Divina vocatio, quæ sicut prima conditio est absolute requisita in subjecto ordinum, ita maxime exploranda, et precibus, et jugibus lacrymis poscenda: huc enim maxime collimant gravissima apostoli verba: *Probet autem seipsum homo, etc.* Indifferentia quippe, qua potior pars statum ecclesiasticum amplectitur, connotat multos non aliam sibi ejusdem formare conceptum, quam rei, quæ sub nullius potestate constituta est primo occupantis; vel fundi aliqujus feudalis, qui præter aliquod extrinsecum obsequium, nullam importet obligationem; vel viæ ad dignitates, et divitias congerendas; vel portæ liberrimæ vitæ patentis. Unde sine vocatione, sine proposito sanctoris vitæ ineundæ, mirumne si post 40 annos in ordinibus consumptos, eadem aliqui, qua in adolescentia, vitiorum lege vivant, in ignorantia marcescant, intelligantque vix, quæ perfunctorie in missa et officio deblaterant, nihilque aliud sciunt, quam scientiam palponum, ut beneficia, et dignitates aucupentur, amicitias, protectiones sibi adsciscant victuri in multorum et multarum ruinam?

TABULA CLXXXIII.

DE SPONSALIBUS, ET REQUISITIS AD EORUM VALOREM ET LICEITATEM.

Sponsalia
quæ sunt pro-
missio de fu-
turo matrimo-
nio contrahen-
do

I. Ad valorem
exigunt pro-
missionem
quæ debet
esse

1. Vera, seria, ac deliberata deliberatione, quæ sufficiat ad meritum vel demeritum, unde si quis fecte promitteret, peccaret quidem mortaliter, et ad resarciendum damnum obligaretur, si quod inde secutum fuisset, sponsalia tamen nulla forent, et consequenter non adesset obligatio ea exequendi, extra tamen casum, quo quis sub ficta promissione matrimonii copulam extorsisset, præsertim a persona, quæ non potuit advertere fictionem, uti contingere solet inter personas æqualis conditionis, vel etiam inæqualis, addito juramento, nam in tali casu fecte promittens obligatur vi contractus innominati, *do ut des, facio ut facias*.
2. Facta ab ipsis, qui intendunt simul matrimonium inire, unde si parentes contraherent pro liberis, nullus est contractus, excipe casum, quo parentes præsertim liberis et tacentibus, pro ipsis promittant, *ex cap. Si infantes, de desponsatione impuberum in-6*, si tamen parentes contrahentes pro liberis absentibus, aut ignorantibus, et hi rescientes factum a parentibus ipsum ratificarent tacite vel expresse, valida essent sponsalia, *ex textu mox citato*.
3. Signo externo manifestata adeo, ut utrique parti sufficienter innotescat: illis autem signis, universaliter loquendo, censetur sufficienter manifestari promissio sponsalitia, per quæ concurrentibus circumstantiis, juxta communem intelligentiam, usumque et consuetudinem loci voluntas, seu consensus contrahendi exprimitur, et manifestari potest, v. g., acceptatione, et immissione annuli in digitum.
4. Ab altera parte acceptata: acceptatio enim ita necessaria est, ut hac secuta promissio matrimonii alteri facta nullam firmitatem habeat, sed revocari pro libitu promittentis possit, etsi hic jurasset, quamvis peccaret contra juramentum.
5. Mutua, seu reciproca, id est ut altera etiam pars repromittat: et licet aliqui velint censeri reciprocam, eo ipso quod ab altera parte sit acceptata: alii tamen et quidem probabilius, negant, quia per illam acceptationem puella, v. g., solum acceptat fidem ab altero præstitam, si ipsa voluerit, non autem absolute acceptat matrimonium, seu non repromittit.
6. Non inductiva scandali; si enim ex matrimonio ineundo prævideretur probabiliter securum scandalum, uti prudenter prævideri possit, si quis ex honestis parentibus natus, vellet inire matrimonium cum persona vilis conditionis, sponsalia inter tales personas nulla forent, *et ita decisum fertur a sacra congregatione, anno 1723 et 1725*.
7. Facta inter personas ætatem sufficientem habentes, qualis tam respectu maris, quam foeminae est septennium completum, *ex cap. 3, 4 et 5, de desponsatione impuberum*, nisi malitia, vel melius prudentia suppleat ætatem, in quo casu valida essent sponsalia contracta ante septennium, *ex Glos. in cap. Juvenis 3, de sponsalibus et Verbum Dubia*, et hinc si parentes contraherent pro liberis minoribus septennio, nulla forent sponsalia, nisi liberi facti septennio majores ea ratificarent; *ex cap. Si infantes; de desponsatione impuberum in 5*.
8. Inter personas nullo impedimento sive impediante, sive dirimente inlicitas, et hinc si contraherentes essent invicem consanguinei, vel affines, aut unus eorum voto simplici castitatis ligatus, nulla essent contracta inter ipsos sponsalia, etsi contracta fuissent sub conditione: si papa dispensabit, et quidem juxta probabiliorum, etiam pro casu in quo agatur de impedimento, super quo papa dispensare solet, et adsit causa, in quorum opinione sequitur, quod obtenta etiam dispensatione possint tales resilire a sponsalibus, reluctantante etiam parte altera.
- N. B. *Facta concurrentibus mox dictis valida sunt, et inducunt per se loquendo obligationem gravem ineundi matrimonium, ex cap. Præterea 1, de sponsalibus, etsi contracta essent sine consensu parentum juxta probabiliorum fundatam in can. Sufficiat 2, causa 27, quæst. 3, ubi dicitur, quod sufficiat consensus eorum, de quorum conjunctionibus agatur, quod extra dubium est, etiam in statu Austriaco, si puella vel juvenis esset majorennis, seu complexset annum ætatis 24.*

- II. Ad valorem sponsalium non requiritur ut sint contracta in præsentia aliorum, *ex communi doctorum, et expressa Benedicti XIV, tum lib. instit. eccles. 46, §. Hac vero, et syn. diœc., lib. 12, c. 5*.
- III. Contracta ex metu gravi injuste incusso vel nulla sunt, vel subsunt irritationi, *ex cap. ex Litteris 11 de desponsatione impuberum*.
- IV. Valide contracta si alterutra pars renuat implere absque legitima causa, potest a iudice ecclesiastico compelli primo monitione et comminatione, *ex cap. Præterea 2, de sponsalibus*, dein potest progredi ad penam corporalem, v. g., carceres, ac tandem spiritualem videlicet censuram, *ex cap. Litteris 10, de sponsalibus*, quod si his omnino adhibitis adhuc renuat, non est ultra cogendus, *ex cap. Requisivit 12, de sponsalibus*, potest tamen renuens adigi ad compensationem pecuniariam exigente parte, etsi hoc nullum damnus pate-retur ex dissolutione sponsalium, *ex probabiliori*.
- V. Suscipiunt valide, et licite ad positionem pœnæ conventionalis solvendæ ab eo, qui injuste resilit, quidquid aliqui contrarium sentiant.
- VI. Ut filii, vel filiae licite contrahant, debent prævie petere consilium a parentibus vel aliis, sub quorum cura existunt, natura dictante, quod negotium summe arduum non sit aggrediendum sine consilio et consensu eorum, *ex Benedicto XIV*.
- VII. Debent adimpleri tempore præfixo, vel quamprimum moraliter fieri potest, si nullum tempus sit præfixum, *ex declaratione sacrae congregationis concilii*.

TABULA CLXXXIV.

DE DISSOLUTIONE SPONSALIIUM ALIAS VALIDE CONTRACTORUM.

1. Ex mutuo consensu, si supponantur facta inter puberes, quod verum est, licet fuissent juramento firmata; dummodo consensus iste fuerit liber a fraude, dolo, vel metu gravi injuste incusso. Inita autem inter impuberes nequeunt infra annos pubertatis mutuo consensu dissolvi, *ex cap. de illis 6, de desponsatione impuberum*; quod si pubes cum impubere contrahat, pubes nequit resilire, bene vero impubes post adeptam pubertatem, nisi ratificaverit sponsalia.
 2. Quando una pars a sponsalibus sive juste, sive injuste recedit, etiam altera pars recedere potest, sive dein verbis, sive facto recedat: si tamen injuste quis recederet, pars innocens potest injuste resilientem tenere obligatum.
 3. Si alteruter sponsus, inscia, vel contradicente parte, alio proficiscitur, *ex cap. de illis 5, de sponsalibus, etc.*, et licet jus civile vellet biennium expectandum, jure tamen pontificio nullum tempus ad expectandum præscribitur, quamvis Benedictus XIV, *instit. eccles. 46, §. Altamen*, velit in mox dicto casu recurrendum ad episcopum, qui absentis tempus aptum constituat, quo redire debeat, qui si non redierit, liberum erit parti eligere quod voluerit.
 4. Dum quis ultra terminum ab initio præfixum sine legitima causa differt contrahere matrimonium, in hoc enim casu respectu utriusque dissolvuntur sponsalia, quod verum est, sive dilatio supponatur culpabilis, sive inculpabilis, *juxta probabiliorum*: quod si vero contracta sint sponsalia sine præfixione temporis, ad judicem pertinebit decidere an et quanta mora sit causa sufficiens dissolvendi sponsalia.
 5. Per ingressum alterutrius sponsi in religionem, respectu remanentis in sæculo, adeo quod hic statim possit alteri nubere; secus vero respectu ingredientis religionem, etsi ingressus egrediatur, et remanens in sæculo velit illum habere, tenetur adimplere sponsalia, a fortiori autem per ipsam professionem religiosam dissolvuntur sponsalia, extra tamen casum quo quis ingressus fuisset religionem, et in ea professus in fraudem, ut si post defloratam virginem sub vera, vel ficta promissione matrimonii, ingrederetur et profiteretur, quia in tali casu nulla foret confessio, nisi damnum aliter recuperari posset.
 6. Per susceptionem ordinis sacri, qui tamen nequit licite suscipi post inita sponsalia, *juxta probabiliorum*, quidquid aliqui contrarium sentiant: per susceptionem autem minorum ordinum non dissolvuntur sponsalia, nisi respectu partis alterius, si hac inscia ac invita, alter susciperet minores ordines.
 7. Per votum emissum post contracta sponsalia respectu partis non voventis, *ex cap. Veniens 5. Qui clerici, vel voventes, etc.*, respectu tamen voventis non dissolvuntur sponsalia, quidquid aliqui contrarium sentiant; quamvis tum votum suscipiendi ordines sacros, quam votum continentie emissum post contracta sponsalia adimpleri debeant, vel consentiente altera parte, vel mortua comparte, vel abstinendo se a petendo debito donec dispensentur.
 8. Per matrimonium subsequens contractum cum alia persona, *ex cap. Si inter virum 31, de sponsalibus, etc.*, et id verum est, licet subsequens matrimonium invalidum esset, reviviscunt tamen priora sponsalia, tum pro casu, quo matrimonium subsequens nullum foret, tum pro casu, quo matrimonium morte uxoris solveretur, ad id quod teneatur priori, si hic, vel hæc velit, adhærere, *juxta probabiliorum*.
 9. Per sponsalia posteriora contracta cum alia persona, saltem respectu partis, quæ non resilivit, nec præbuit occasionem resiliendi, secus vero respectu illius, qui resilivit, etsi in posterioribus inter sponsos conscios priorum sponsalium intervenisset copula carnalis, etiam sub spe matrimonii.
- I. Dissolvi possunt
10. Per fornicationem
 - Sponsæ, sponsalia præcedentem, si fornicatio illa antecederet ignorata fuisset a sponso, *ex communi*, quia talis fornicatio notabilem mutationem causat ex parte sponsæ, et inducit ex parte sponsi irregularitatem bigamie, quod si vero sponsus conscius fornicationis antecederet commissæ a sponsa contraxisset sponsalia, ratione illius non posset retrocedere, *ex capite Quemadmodum 5, de jurejurando juncta Glossa ad verbum præcedentem*.
 - Sponsæ, subsequentem ad contracta sponsalia, licet sponsalia fuissent juramento firmata, *ex textu mox cit.*, quod verum est, etsi sponsa post contracta sponsalia violenter oppressa fuisset, *ex can. Raptor 33, causa 27, quæst. 2*, quia per talem fornicationem redditur sponsa notabiliter vilior, eamque ducenti probrosum est.
 - Sponsi, commissam post contracta sponsalia, *ex textu Quemadmodum supra cit.*; si tamen sponsa non obstante fornicatione sponsi vellet huic nubere, non posset resilire sponsus. Per fornicationem vero sponsi commissam ante contracta sponsalia non dissolvuntur sponsalia, saltem extra casum, quo sponsus ex fornicatione haberet prolem alendam.
 11. Si parentes juste contradicant, prout juste contradicere possunt, si futurum inter sponsos matrimonium vergeret in opprobrium parentum, ac dedecus familie, parentesque inde multum indignarentur, offenderentur, contristarentur, *ex Bened. XIV, ib., §. Itaque*, quod verum asserit, etsi sponsalia fuissent juramento firmata.
 12. Si inita sint, licet inter æquales, vel saltem non multum inæquales, contra voluntatem parentum protestantium se velle usque ad legitimam exhæredare filium, aut filie recusarent dare ultra dotem id, quod alias dedidissent, si alteri nubere vellet; in hoc enim casu pars minas non patiens potest resilire, saltem extra casum, quo antecederet id non prævidisset, aut prævisisset: altera vero pars minas patiens non posset resilire, recusante altera parte; sola tamen contradictio parentum non videtur causa sufficiens dissolvendi sponsalia.
 13. Per superveniens notabilem mutationem in bonis corporis, fortunæ, animi, *ex cap. Quemadmodum 25, de jurejurando*, et hinc si inter sponsos supervenirent extraordinariæ animorum aversiones, possent a sponsalibus resilire.
 14. Per superveniens impedimentum dirimens, ut si sponsus carnaliter cognoscat consanguineam in primo, vel secundo gradu, v. g., sororem sponsæ: in quo casu sponsa innocens potest resilire, licet nocens vellet obtinere dispensationem, in casu quo tamen innocens, non obstante tali impedimento, nollet nocenti dare libertatem, teneretur hic ad exigentiam partis petere dispensationem, etsi magnis expensis procuranda esset.
- Ex mox relatis et similibus motivis possunt dissolvi sponsalia etiam juramento firmata, *ex cap. De illis 6, de desponsatione impuberum*: ad quorum dissolutionem per se loquendo nulla requiritur judicis sententia, sive sponsalia sint publica, sive occulta, quando causa dissolvendi est certa, si vero sit dubia debet intercedere sententia judicis.

Sponsalia

II. Dissoluta

Obligant injuste resilientem ad restitutionem arrhæ; quam in contractu sponsalium accepit; quod si et ipse injuste resiliens arrham reciproce dedisset parti, quam deserit, suam amittit, et restituere tenetur, quam accepit.
 Juste resilientem non privant jure repetendi, et recuperandi arrham, quam dedit: quo non obstante tenetur restituere quam accepit.

TABULA CLXXXV.

DE DENUNCIATIONIBUS PRÆMITTI SOLITIS MATRIMONIO DE PRÆSENTI.

Denuncia-
tionum præ-
mitti solita-
rum ad ma-
trimonium

- I. Obligatio
1. Ut præmittantur a proprio contrahentium parocho, vel ejus substituto sub peccato mortali, *ex concilio Lateranensi et Tridentino, sess. 24, de reform. matrim., c. 1.*
 2. Tribus continuis diebus festivis fieri debent, qui juxta probabiliorem debent esse interpolati saltem ab una alterave die feriali, quidquid aliqui negent, necessario exigi talem interpolationem, adeoque Tridentinum exigens tres continuos dies festivos, solum vult, ne aliquis dies festivus, v. g., ne aliqua dominica ab incepta prima publicatione omittatur, quamvis omissio unius dumtaxat diei dominicæ non inducat mortale.
 3. In profesto aliquo fieri possunt, dum magnus populi concursus habetur, quæ fieri possunt tam intra ecclesiam, etiam extra missarum solemniam, v. g., post vel ante concionem, aut etiam functionem ecclesiasticam, tum extra ecclesiam, ubi fideles essent in festo congregati.
 4. In utraque parochia fieri debent, si sponsi sint diversæ parochiæ, *ex rituali Romano*, imo etsi unus, derelicta propria parochia, habitare cœpisset alterius sponsi parochiam, saltem extra casum, quo per plures annos propriam parochiam deseruisset.
 5. Si intra quatuor menses, imo juxta rituale Romanum, si intra duos menses a denunciationibus factis non contrahatur matrimonium, debent repeti vel omnes, vel duæ, vel una arbitrio ordinarii, *ex declaratione sacre congregationis apud clericatum de matrim., decis. 24, n. 14.*
 6. Si a principio omissæ fuissent ob timorem, et probabilem suspicionem, ne malitiose impediretur matrimonium, si publicaretur, debent fieri ante consummationem matrimonii, *ex dispositione Tridentini, ibid.*
- II. Omissio inducit
1. Peccatum grave tam respectu parochi omittentis vel unicam, juxta probabiliorem, quam respectu contrahentium: non tamen inducit nullitatem matrimonii.
 2. Pœnam suspensionis ab officio per triennium respectu parochi omittentis sine necessitate vel dispensatione, quam pœnam incurrit parochus post sententiam, a qua intra triennium non posset absolvi ab episcopo, *juxta aliquos relatos a Benedicto XIV, syn. diœc. lib. 2, c. 6, n. 2.*
 3. Duplex peccatum mortale respectu contrahentium, et simul consummantium matrimonium saltem prima vice, imo respectu dubitantium de impedimento toties quoties consummant, cum extet præceptum Tridentini tum ne contrahatur omissis denunciationibus, tum, ut pro casu quo contractum sit ante consummationem matrimonii, fiant.
 4. Ademptionem spei impetrandæ dispensationis, casu quo inter contrahentes intercederet impedimentum dirimens, *ex Tridentino, ibid., sess. 24, de reform. matrim., c. 1 et 5.*
 5. Illegitimationem, seu quod proles procreatæ ex matrimonio contracto omissis denunciationibus reputentur illegitimæ, si sint procreatæ a parentibus aliquo impedimento dirimente ligatis, quamvis parentes ignorassent impedimentum; *ex concilio Lateranensi relato, cap. Cum inhibito 3, de clandestina desponsatione et Tridentino, ibid.*
 6. Condignam aliquam pœnitentiam imponendam ab ecclesia subeundam ab ita contrahentibus, ob contemptam mandati ecclesiæ, *ex concilio Lateranensi rel. cap. Inhibito 3, de clandest. desponsat.*
- III. Finis, ut ordinario, vel parocho reveletur impedimentum, sive dirimens, sive impediens, licet occultum, casu quo contrahere volentes, essent aliquo innodati: ad quod quivis sciens tenetur sub mortali, etsi sub secreto naturali, juramento firmato, accepisset, saltem extra casum, quo ex revelatione sequi deberet infamia ipsius, revelantis, aut scandalum, vel prævideretur, quod monito privata sit profutura, et hinc in casu quo frater sponsi prius carnaliter cognovisset ipsam sponsam, non teneretur id manifestare, sed satisfacere suæ obligationi, si sponsam sui complicem admoneret impedimenti, aut procuraret occulte dispensationem pro fratre.
- IV. Dispensatio
- Competit
- Episcopo, ejusque vicario generali, *ex Tridentino, ibid.*, et sede vacante episcopali, vicario capitulari.
 - Abbatibus populum cum territorio separato subjectum habentibus, et in eum jurisdictionem quasi episcopalem exercentibus sine ulla subjectione ad aliquem diœcesanum.
 - Archiepiscopo tempore visitationis, aut in causa appellationis respectu subditorum sui suffraganei.
 - Nullo parocho competit, licet urgente necessitate, possit non præmissis denunciationibus, assistere matrimonio utendo epikeia.
- V. Causa.
- Prædicti nequeunt dispensare sine legitima causa, *ex Benedicto XIV, constit. quæ incipit Satis vobis, tom. 1, bull. ejusd., fol. 40, edit. Rom. §. 5*, et hinc antequam dispensent, debent se diligenter informare super legitima et justa causa, ac super libertate sponsorum, et quod inter ipsos nullum extet impedimentum.
 - Supposita justa et legitima causa, tenentur prædicti dispensare, et pro casu quo injuste denegaretur dispensatio, posset appellari ad metropolitanum.
 - N. B. *Episcopus loci, in cujus diœcesi celebratur matrimonium, dispensat ex praxi, etsi sponsi essent ex diversis diœcesibus, quamvis utriusque episcopus dispensare cum ambobus sponsis possit.*
- * Matrimonia conscientie a germanis vocata *marganatica*, valida quidem sunt, utpote contracta coram parocho, et duobus saltem testibus, in occulto tamen, atque adeo omissis denunciationibus: facile tamen non esse admittenda, inquit Benedictus XIV, *syn. diœc., lib. 13, c. 23, n. 12*, tum propter scandalum, quod vix evitari potest, tum propter damna, quæ prolibus obveniunt, et a sacro pœnitentiariæ tribunali, eo solum casu admittuntur, quo vir et femina in figura matrimonii publici degentes, et de quibus nulla viget criminis suspicio, in occulto tamen concubinato perseverant, et quamvis laudatus pontifex non neget, admitti posse talia matrimonia occurrentibus similibus, vel etiam urgentibus casibus, aliqua tamen præscribit in sua prælaudata constitutione, quæ incipit *Satis vobis*, sedulo animadvertenda ab ordinariis.

TABULA CLXXXVI.

DE CONSTITUTIVIS INTRINSECIS MATRIMONII.

I. Institutio in ratione contractus est a Deo facta dum Adam et Evam creavit, quod a Christo Domino elevatum est ad rationem, et dignitatem sacramenti: dum asserens, *quod Deus conjunxit, homo non separet*, sustulit libellum repudii et polygamiam seu pluralitatem uxorum.

Ratio sacramenti est inseparabilis a ratione contractus in matrimonio contracto inter fideles baptizatos, adeo quod fideles baptizati nequeant verum matrimonium contrahere, et non sacramentum *juxta probabiliorum*, ex quo fit, quod matrimonia hæreticorum, seu inita inter duas personas hæreticas habeant ratione contractus, et sacramenti, nisi inter ipsos obstet aliquod impedimentum: e contra matrimonium infidelium habeat solum rationem contractus, neque sacramentum evadat, dum uterque ad fidem convertitur *juxta probabiliorum*.

II. Constitutum, intrinsecum, et formale est mutuus contrahentium consensus verbis, vel nutibus expressus, *ex can. Sufficiat 2, causa 27, quæst. 2, et cap. Ad locum 14, de sponsalibus*, adeo quod corpora contrahentium habeant rationem materiæ remotæ, traditio vero ipsorum corporum, seu mutuus consensus contrahentium habeat rationem materiæ proximæ: forma vero sunt verba sive formalia, sive virtualia illam traditionem significantia, seu est idem consensus prout habet rationem acceptationis.

1. Ordinarie debet esse absolutus, nec permittendum, ut sub ulla conditione, præsertim de futuro contrahatur ob plures inconveniencias, et si admitteretur sine justa, et gravi causa tam parochus assistens permittendo, quam contrahentes eam apponendo peccarent mortaliter, *ex clericali*: quamvis absolute loquendo præstitus sub conditione sive de præterito, sive de futuro non obstet valori, dummodo non repugnet substantiæ, seu bonis matrimonii.

2. Præstitus sub conditione de futuro contingenti possibili, et honesta præsentibus parochi et testibus, eveniente conditione statim transit in absolutum, etiam sine novo consensu et parochi ac testium præsentia, *juxta communiorem et veriolem*.

3. Præstitus sub conditione nunquam petendi vel reddendi debitum, aut perpetuam servandi continentiam, vel ingrediendi religionem, nullus est, supposito quod conditio deducta sit in pactum, *ex Benedicto XIV, syn. diac. lib. 13, c. 22, n. 10*, secus si conditio illa solum mente retenta esset, et hinc matrimonium contractum a B. Virgine voto virginittatis adstricta cum S. Josepho, validum fuit, quia votum illius virginittatis corde conceptum, et quidem sub conditione, nisi Deus aliter disposuerit cum ipsa, solum postquam genuit filium simul cum viro labiis expressit, *ex can. B. Maria 3, caus. 27, quæst. 2, et Bened. XIV*.

III. Consensus signis, vel nutibus externis expressus

4. Præstitus sub conditione de futuro turpi, vel impossibili repugnante substantiæ matrimonii, aut ejus bonis nullus est, *ex cap. Si conditiones 7, de conditionibus appositis, et Benedicto XIV, ibid., n. 6*, supposito quod conditio deducta fuerit in pactum; validus autem si non repugnet substantiæ matrimonii, aut non sit deducta in pactum.

5. Præstitus sub conditione turpi, vel impossibili de præsentibus, vel præterito validus est, si conditio subsistat, invalidus si non subsistat, nisi revalidetur cognita non subsistentia ipsius.

6. Præstitus mediante procuratore, nuncio, vel epistola (præsentibus tamen parochi et testibus) valet etiam in quantum habet rationem sacramenti, *juxta probabiliorum et veriolem*, quidquid aliqui velint, solum in ratione contractus subsistere præstitum per procuratorem.

N. B. *Conditiones, quæ de jure insunt contractibus, ut si religionem intravero, non sunt nactæ ipsum matrimonium suspendere, nec faciunt conditionatum, sed absolutum consensum; et consequenter non obstante illa conditione absolute contrahitur obligatio carnalis conjunctionis, quæ per conditionem aliam appositam ab ipsis contrahentibus tolleretur, uti dictum.*

1. Legitimum, quod scilicet legitimo consensu inter personas non impeditas constitutum est, quod solvi potest favore fidei, dum ex duobus conjugibus infidelibus, alteruter convertitur ad fidem, utpote significans solum conjunctionem Dei cum anima fidei per gratiam.

2. Ratum, quod juxta Innocentium III, dicitur: quatenus legitimo illi contractui addit rationem sacramenti, quo majorem firmitatem, et stabilitatem indissolubilem acquirit: juxta communem vero aliorum ratum dicitur, quo usque copula maritalis non intercessit inter legitime contrahentes, et hoc solvi potest favore professionis religiosæ, ac per dispensationem papæ significatque conjunctionem Christi cum ecclesia per gratiam, *ex Benedicto XIV, syn. diac., lib. 13, tom. 21, n. 4*.

IV. Divisio est in

3. Consummatum, quod per carnalem copulam completur, ac perficitur, quod solvi nequit quoad vinculum, utpote significans conjunctionem verbi cum natura humana per incarnationem, *ex Ben. XIV, ib.*

V. Minister

sunt ipsi contrahentes, non vero parochus, vel alius sacerdos: utpote qui solum habet rationem testis authenticici, *juxta probabiliorum, et expressam Benedicti XIV, syn. diac., lib. 8, c. 13, n. 3*, quidquid aliqui velint, ministrum matrimonii, quatenus habet rationem sacramenti esse sacerdotem. Quare in priori sententia verba illa *conjungo vos*, quæ profert sacerdos conjungens sponso faciant hunc sensum: *ego tanquam testis necessarius, declaro vos conjunctos. seu firmo, et ratam habeo conjunctionem vestram*.

1. Bonum fidei, consistens in obligatione servandi fidem thori conjugii: et hinc qui contraheret hoc modo: *contraho tecum*, si adulterium cum aliis committes, altera parte acceptante, nullus esset contractus.

2. Bonum prolis, consistens in obligatione suscipiendi, nutriendi et educandi prolem: et hinc qui contraheret hoc modo: *contraho tecum, si generationem prolis vitabis, etc.*, nullus esset contractus.

VI. Substantialia bona sunt

3. Bonum sacramenti, consistens in indissolubilitate vinculi pro tempore vitæ utriusque. Unde qui contraheret hoc modo: *contraho tecum donec inveniam aliam te diliolem vel pulchriorem*, nullus esset contractus.

4. Indissolubilitas autem matrimonii non solum provenit ex sacramento, quatenus significat conjunctionem verbi cum natura humana, sed a præcepto divino positivo, cum Christus dixerit, *quod Deus conjunxit, homo non separet*.

VII. Finis est

1. Conjunctio animorum, aut sanctificatio conjugum, si sermo sit de matrimonio contracto in ordinem ad solam obligationem copulæ, prout fuit matrimonium Beatæ Mariæ Virginis.

2. Generatio prolis, si sermo sit de matrimoniis, quæ ordinarie contrahi solent, scilicet non solum quoad obligationem, sed et quoad executionem copulæ, per respectum ad quem est finis primarius.

3. Evitatio incontinentiæ, quod si primario ob hunc finem contrahatur, erit ad summum veniale, si contrahentes sint tales, qui possint prudenter primum intendere, secus nec veniale, ut in senibus et prægnantibus.

* Divitiæ, voluptas, bonum nomen, honesta familia, alique extranei nequeunt habere rationem finis primarii absque peccato veniali.

N. B. *Benedictio solemnii nuptialis, quæ fit, ut præscribitur in missa votiva pro sponsis, non est sub obligatione, etiamnum veniali, præmittenda ad consummationem matrimonii, ex Benedicto XIV, instit. eccles. instit. 80, §. Sed jam, quidquid aliqui velint adesse obligationem gravem, quamvis hortandi sint sponsi, ut ante benedictionem non cohabitent, ex Tridentino, ibid.*

Matrimonium est legitimus, ac indissolubilis contractus inter virum, et feminam, quo traditur, et acceptatur mutua corporum potestas, cuius

TABULA CLXXVII.

DE IMPEDIMENTIS IMPEDIENTIBUS MATRIMONIUM.

Sequentibus versibus expressa : *Sacratum* , *tempus vetitum* : *sponsalia* , *votum*
Impediunt fieri , *permittunt juncta teneri*.

Impedimenta
 impedientia ma-
 trimonii , seu
 quæ faciunt , ut
 valide quidem ,
 sed illicite con-
 trahatur , sunt
 quatuor

- I. Sacratum tempus ; quod censetur a
1. Dominica prima adventus usque ad diem epiphaniæ inclusive , *ex Tridentino* , *sess. 24* , *de reform. matrim.* , c. 10.
 2. Feria quarta cinerum usque ad octavam paschæ inclusive , *ex Tridentino* , *ibid.*
- N. B. *Islo tempore prohibentur ex jure solum solemnes nuptiæ , secus vero privatæ : solemnes autem censentur , dum nuptiæ solemniter benedicuntur , traducitur sponsa in domum sponsi , cum plausu , comitatu et strepitu , celebrantur convivia , choreæ et similia* , *ex Bened. XIV* , lib. instit. eccles. 80 , §. Postremo loco.
2. *Si in aliqua diœcesi introducta esset consuetudo , quæ haberet vim legis , ut etiam sine solemnitatibus dictis temporibus non celebretur matrimonium sine dispensatione episcopi , non possent dictis temporibus etiam privatæ nuptiæ celebrari* , *ex Benedicto XIV* , *ibid.* , instit. 80 , §. Quid igitur.

- II. Vetitum tempus , ad quod pertinet
1. Directe prohibitio facta ab episcopo , vel ejus vicario , aut a parochio , et a fortiori papa , vel hujus delegato , et hinc si aliqua diœcesi tantum esset , ne copulenter sponsi ignorantes doctrinam christianam , seu rudimenta fidei , antequam instruantur , eaque addiscant , prout in quadam synodo Bononiensi confirmata a sacra congregatione statutum fuit , standum esset prohibitioni.
 2. Reductive , tum interdictum illud juris naturæ , ne in scisci , et invitis parentibus contrahatur juxta dicta in Tabula CLXXXIII , tum aliud interdictum juris communis , ne contrahatur omissis denunciationibus , juxta dicta in Tabula CLXXXV.
- * Contra primam prohibitionem contrahentes , præter peccatum mortale puniendi sunt ab episcopo , et ad tempus separandi , *ex cap. Litteræ 1* , *de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ* , et parochus assistens tali matrimonio ad triennium ab officio suspendendus , *ex cap. Cum inhibito 3* , *de clandestina desponsatione*.
- ** Si papa interdicat alicui matrimonium simpliciter , stante tali prohibitione contrahens illicite quidem contrahit , valide tamen : Si vero cum clausula irritante , prout interdictum legitur *cap. Ad dissolvendum 13* , *de desponsatione impuberum* ; stante tali prohibitione contrahens illicite , et simul invalide contrahit ; solus autem papa potest matrimonio cum clausula irritante interdicere , *ex cap. Ex litteris 2* , *de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ*.

- III. Sponsalia , seu promissio antecederet alteri facta de futuro matrimonio , in quo impedimento nequit dispensare , sive episcopus , sive papa non consentiente comparte , eo quod neuter possit dispensare contra jus tertio quæsitum.

- IV. Votum simplex
1. Castitatis , quod reddit contractum illicitum (licet fieret sine consensu in copulam quoad executionem , seu sine animo consummandi matrimonium) in primo bimestri impedit petere , ac reddere debitum , semel vero consummato , aut elapso bimestri tenetur reddere , non autem petere potest sine dispensatione episcopi , vel aliorum habentium talem facultatem.
 2. Virginitatis , quod reddit illicitum contractum , et ejus consummationem prima vice , secus vero aliis vicibus , licet ad petitionem illius voventis factam.
 3. Cælibatus , seu non nubendi , quod reddit illicitum contractum , et ideo si post tale votum quis contraheret matrimonium , posset sine ulteriori peccato persistere in matrimonio , ipsumque consummare , mortua tamen comparte reviviscit , et consequenter non posset denuo nubere sine dispensatione.
 4. Religionem intrandi , quod reddit illicitum tum contractum , tum primam ejus consummationem , quia primo bimestri non potest sive petere , sive reddere debitum ; bene vero elapso bimestri , et si in primo bimestri consummasset matrimonium , posset postea intra bimestre petere , et reddere debitum . nec extinguitur per consummationem matrimonii , et ideo mortua comparte tenetur vovens ingredi religionem , vel petere a papa dispensationem.
 5. Ordines sacros suscipiendi , quod reddit illicitum contractum , non vero ejus consummationem , etiam in primo bimestri ; mortua autem comparte reviviscit.

N. B. 1. *His quatuor aliqui volunt addendum etiam quintum catechismi , quo nomine aiunt , venire cæremoniam , quam patrimus tenens ad ipsam januam puerum baptizandum respondet interrogationibus parochi sive ante collationem baptismi , sive dum supplentur in ecclesia cæremoniæ . Ast alii negant , quod de facto catechismus habeat rationem impedimenti impedientis .*

2. *Super impedimentis impedientibus potest non solum papa , sed et episcopus dispensare , loquendo cum exceptione impedimenti tum orti ex sponsalibus , super quo , comparte invita , nec papa potest dispensare juxta superius dicta : tum orti ex voto sive ingrediendi religionem , sive castitatis servandæ , in quibus episcopus nequit dispensare , cum sint reservata summo pontifici juxta dicta in Tab. XLIX .*

TABULA CLXXXVIII.

DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS MATRIMONIUM IN GENERE, ET POTESTATE EA STATUENDI.

Impedimenta dirimentia, quibus irretiti nec licet, nec valide possunt contrahere matrimonium

- I. Potest
1. Inducere ecclesia, potestate a Christo accepta, dum dixit: *Pasce oves meas*, quibus verbis ipsi Petro, et successoribus dedit potestatem condendi illas leges, quæ necessariæ sunt ad optimum reipublicæ christianæ regimen; et quoniam ad hoc opportunum, et necessarium visum est ecclesiæ statuere aliqua impedimenta dirimentia matrimonium, hinc illa fuere de facto inducta. Contrarium vero asserentes, id est ecclesiam non habere talem potestatem, vel in statuendis impedimentis dirimentibus errasse, anathemate percussit Tridentinum, *sess. 24, de reform. matrim., can. 4.* Quod renovavit PIUS VI, in damnatione synodi Pistoriensis, *constit. dogmatica: Auctorem fidei.*
 2. Solus papa inducere, et statuere impedimenta dirimentia matrimonium, *ex communi theol., canonist., et expressa Bened. XIV, syn. diœc., lib. 12, c. 5, n. 2 et 3.*
 3. Concilium generale legitimum, utpote quod includens pontificem tanquam caput, repræsentat ecclesiam universalem.
 4. Consuetudo legitime introducta et præscripta, quatenus solum includit tacitum saltem summi hierarchæ consensum.
- II. Non potest, vel
1. Episcopus statuere impedimenta matrimonium dirimentia: unde validum esset matrimonium celebratum coram parcho, cui ab episcopo fuisset generatim interdictum assistere matrimoniis, *Bened. XIV, loc. cit., lib. 13, c. 23, n. 3.*
 2. Princeps sæcularis statuere impedimenta dirimentia matrimonium fidelium, neque in ratione contractus juxta probabiliorem, et expressam Benedicti XIV, *constit. quæ incipit Singulari, tom. 3, bull. ejusd., fol. 4, edit. Rom., §. 7.*
 3. Possunt tamen statuere principes sæculares impedimenta dirimentia matrimonium infidelium sibi subjectorum, utpote quæ solam habent notionem contractus civilis.
- N. B. 1. *Leges Gallicanæ statuentes aliqua impedimenta matrimonium dirimentia, uti: si contrahatur, vel non præmissis denunciationibus, vel a filiis familias minoribus 30 annis absque parentum consensu, in tantum olim vim habebant, in quantum eas ratas habuit ecclesia, ut advertit Benedict. XIV, syn. diœc., lib. 9, c. 11, n. 3, subjungens tamen, quod dictas leges pluribus sæculis ab ecclesia vel approbatas, vel toleratas, ipsa postea correxerit et abrogaverit. Quod evidenter colligitur ex Tridentino, sess. 24, cap. 1, de reformatione matrimonii, anathemate percussente eos, qui falso affirmant matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata, vel irrita facere posse: nec non ex authentica receptione ejusdem concilii facta a clero Gallicano, uti referunt acta ejusdem prælo mandata a Vitre, anno 1673, quam vid., apud Thom. ex Charmes, in tract. 3, de obligation. var. stat. in append.*
2. *Licet post correctionem Tridentinam lex illa Gallicana dirimens matrimonia filiorum familias sine consensu parentum celebrata inveniatur viguisse, dicendum, facultatem Parisiensem per illam legem voluisse annullare conventiones matrimoniales quoad accessoria solum, et effectus civiles, v. g., quoad dolem præstandam, hæreditatem capiendam, etc., prout Loretus consiliarius senatus Parisiensis respondit explicando mentem legislatoris.*
 3. *Pseudo-canonistæ nostræ ætatis, qui ad eversionem ecclesiæ et principatus, in suis institutionibus junctis consiliis cum respective heterodoxis Pistoriensibus et ultrajectensibus schismaticis, impia jacobinae molimina prophetarunt, et vel ideo principibus sæcularibus plenum jus adfirmant statuendi impedimenta matrimonium dirimentia, ut subversis legibus ecclesiæ, eversisque tandem etiam principatus impedimentis, sicut equus et mulus facti, in brutalia (republicana) matrimonia deflecterent, nihil suffragii eos invenire in lib. sententiarum D. Thomæ, dist. 34, quæst. 1, art. 1 ad 4. Nam ibid., lib. 4, distinct. 42, quæst. 2, art. 2, ad objectionem 4, sibi factam; quod nimirum adoptio, utpote introducta a lege humana, non possit habere vim impediendi matrimonium, respondet quod prohibitio legis humanæ non sufficeret ad impedimentum matrimonii, nisi interveniret auctoritas ecclesiæ, quæ idem etiam interdicat. Unde*
 4. *Dato, quod S. doctor principibus sæcularibus adseruisset talem facultatem, respondendum veniret S. doctorem opera sua absolvisse ante concilium Tridentinum, quod reformavit ut supra: ex Benedicto XIV. Unde in hoc S. doctor minime sequendus esset: nam nemo ignorat quantæ sint auctoritatis constituta a generalibus conciliis.*
- Error, conditio, votum, cognatio, crimen;
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas;
Si sis affinis, si forte coire nequibus;
Si parochi, aut duplicis desit præsentia testis;
Raptaque sit mulier, nec parti reddita tutæ:
Hæc facienda vetant, connubia facta retractant.
- III. Sunt quatuordecim; id est
- N. B. *Horum aliqua dirimunt matrimonium jure naturæ; alia vero jure solum ecclesiastico, prout constabit ex totidem sequentibus Tabulis.*
- IV. Resolves
1. Contrahens voluntarie cum impedimento dirimente, non obtenta desuper dispensatione, peccant mortaliter contra justitiam sive commutativam, sive vindicativam: contra pietatem, vel religionem pro diversitate impedimentorum, in quibus matrimonium contrahitur, et matrimonium ipso jure nullum est.
 2. Contrahens matrimonium falso existimans adesse impedimentum, aliqui pro validitate, aliqui e contra stant pro invaliditate ejusdem, saltem extra casum, quo contrahens intenderet facere modo meliori.
 3. Confessarius advertens ex confessione sponsos contrahere volentes esse irretitos aliquo impedimento dirimente ab ipsis invincibiliter ignorato, et simul prævidens nullam esse spem profuturæ admonitionis: quin imo prudenter prævidens eam obfuturam, quia videlicet eo non obstante conscii impedimenti, ad evadendum scandalum, suspiciones, admirationem inter invitatos ex repentina dilatione nuptiarum oriturum, non solum contrahent, sed et matrimonium consummabunt, posset dissimulare, nulla facta mentione impedimenti, et ipsos absolutos dimittere.
 4. A fortiori si jam contracto bona fide matrimonio, advertat penitentem cum impedimento dirimente contraxisse, et prævideret admonitionem non profuturam, quia videlicet non abstinere ab usu ejusdem, posset dissimulare nulla facta mentione nullitatis matrimonii. *ex cap. Quocirca 6, de consanguinit. et affinit., et Bened. XIV, qui improbat factum parochi cujusdam, qui cum ex sermone cognovisset occultum impedimentum dirimens, quod jam palam fuerat celebratum, adeo incautus fuit, ut pluribus patefaceret, quod silentio retinendum erat; et conjuges separaret, quos potius unitos tolerare debuisset usque dum Roma a summo pontifice dispensationem impetressent.*

TABULA CLXXXIX.

DE IMPEDIMENTIS ERRORIS, ET CONDITIONIS SERVILIS DIRIMENTIBUS MATRIMONIUM.

I. Substantiam personæ, qui contingit, dum quis intendens cum certa, et in mente determinata persona contrahere, per errorem, dolum, vel fraudem contrahit cum alia: et hic error jure naturæ dirimit matrimonium ob defectum consensus. Quod procedit etiam per respectum ad matrimonia contracta ab infidelibus cum tali errore: et hinc detecto errore vel resiliendum, vel renovandus est consensus sive publice coram parochio et testibus, si error in foro externo probari potest; sive privatim, si error esset occultus, nec posset exterius probari.

II. Qualitatem personæ, qui contingit dum erratur, e. g., circa pulchritudinem, nobilitatem, virginitatem, qui error non dirimit matrimonium, quamvis fuisset causa motiva ad alias non contrahendum: quia talis error non impedit consensum substantialiter requisitum. Excipe si qualitas vel

1. Redundet in ipsam personam, ut si

1. Respiciat certam ac determinatam ab ea, quæ præsens est.
2. Sit unicus finis matrimonii: et hinc si puella contraheret matrimonium cum juvene, qui se finxit regem Hispaniarum, cujus vere non erat filius, ipsa tamen filium regis sibi in mente proposuit, in illumque directe consentire voluit, in tali casu matrimonium nullum foret.

N. B. *Qualitas redundans in substantiam personæ erratæ invalidat matrimonium, sive error personæ sit antecedens, sive concomitans, sive vincibilis, sive invincibilis: hinc si quis Mariam duceret existimans se ducere Margaritam, licet ita foret animo affectus, ut Mariam animo libentiori duceret, non valeret matrimonium ob defectum actualis consensus; aliud est enim dicere consentio in talem personam, et aliud libentius consentirem in talem personam: adeoque detecto errore, renovandus est consensus modo supradicto.*

2. Interne, aut externe, sive actualiter, sive virtualiter (secus vero si solum habitualiter) deducatur in conditionem.
- * Actualiter autem censeretur deducta in conditionem, si quis contrahendo dixisset: contraho tecum, si es virgo, aut dives, sive dein conditio illa verbis exprimitur, sive solum mente contrahentis retenta sit.
- ** Virtualiter censeretur deducta in conditionem, si quis antea se declarasset nolle talem in uxorem ducere, nisi sit virgo, filia comitis, et hoc animo non revocato, postea oblitus prioris voluntatis, absolute contraheret cum illa, quæ non est virgo, aut filia comitis; in hoc enim casu contractus nullus esset prout olim a sacra congregatione declaratum. Cum enim prior illa voluntas, utpote non revocata, adhuc virtualiter duret, æquivalet intentioni ex conditione actuali; aliud est de intentione, et dispositione solum habituali non contrahendi cum persona affecta tali qualitate.

III. Fortunam, qui contingit dum quis putat se contrahere cum divite, e. g., et reperit esse pauperem, de qua, sicut de errore circa qualitatem in genere, discurrendum venit.

Error vel est circa

IV. Conditionem personæ servilis, quæ

1. Dirimit matrimonium jure ecclesiastico, quando servus proprie talis, seu mancipium contrahit cum libera, aut vicissim ignorans alterius conditionem servilem, si conditio errantis fiat deterior, *ex cap. Proposit. 2, et cap. Ad nostram 4, de conjugio servorum*, eo quod tale matrimonium obstat tum mutæ cohabitationi, cum possit servus vel ancilla mitti in partes remotas a domino; tum bono fidei, quia ex eodem motivo non posset pro libitu reddere debitum; tum bono prolis, quia eam alere non posset, cum omnia acquirat domino.
2. Non dirimit, si conditio errantis non fiat deterior, sed melior, prout contingeret, si persona, quæ est ancilla, nubat viro, quem credit esse liberum, qui tamen revera servus est, *ex D. Thoma in supplem., quæst. 52, art. 1 ad 5*, et a fortiori si servus ducat servam, quam putat esse servam, quæ tamen libera est, nam *libertas ignorata non impedit matrimonium*.
3. Non dirimit, si liber contrahit cum ancilla, sciens hujus conditionem servilem, aut e contra, *ex testibus supra citatis*, quia in tali casu liber contrahens cum ancilla cedit juri suo, quod verum est, licet servus, vel ancilla contraheret inscio, vel contradicente domino suo, *ex cap. Dignum est 1, de conjugio servorum et Benedicto XIV, synod. diæc., lib. 9, c. 11, 4 et 5*.
4. Non permittit dominis, sine peccato injustitiæ prohibere, ne servi, vel ancillæ ineant matrimonium, aut ne exerceant, matrimonio jam contracto, maritale commercium, qui tam etiam contracto matrimonio debent non minus debita, et consueta servitia præstare dominis suis, *ex textu mox citato*.
5. Proles susceptas ex matrimonio contracto inter mulierem ancillam, et virum liberum, omnes facit de conditione servili, sicut susceptas ex matrimonio contracto inter mulierem liberam, et virum mancipium, omnes facit liberas; quia ex jure: *Partus sequitur ventrem*, intellige quoad servitutem et ingenuitatem, seu libertatem, quia quoad familiam, nobilitatem, dignitatem et honores, proles legitime natæ ex tali matrimonio sequuntur conditionem patris, *ex jure civili ex leg., partum 7, c. de rei venditione*.
6. Uxorem sequi facit conditionem mariti ex jure civili, utpote in quo habetur lex: *Femine nuptæ clarissimis personis, clarissimarum personarum appellatione continentur*; si autem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint, priori dignitate privatæ, posterioris mariti sequuntur conditionem.
7. Uxori Latinæ nubenti viro Græco unito seu catholico, non permittit sequi maritum quoad ritum Græcum, sicut nec marito Latino sequi ritum uxoris Græcæ catholicæ, bene vero marito Græco assentitur sequi ritum uxoris latinæ, et uxoris Græcæ ritum mariti, in quo casu, post obitum mariti non liceret uxori ad ritum Græcum redire, *ex Benedicto XIV, constit. Etsi pastoralis, inser, tom. 1, bull. ejusd., fol. 167, edit. Rom., §. 7, 8 et 9*.

TABULA CXC.

DE IMPEDIMENTIS VOTI, ET ORDINIS SACRI DIRIMENTIBUS MATRIMONIUM.

I. Religio
ne ap-
probata

1. Antecedens, seu jam contractum, dummodo non fuerit consummatum ex privilegio Christi ecclesiae intimo per apostolos, quod est de fide, cum Tridentinum, *sess. 24, de sacramento matrimonii, can. 6*, definiaverit. *Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit*, et quidem dissolvitur eodem modo, sicut per mortem naturalem dissolvi solet, adeo quod si quis post dissolutum matrimonium ratum per solemnem professionem obtineret a papa dispensationem a votis in professione emissis, posset relicta prima cum alia contrahere, eo plane modo, quo si mortuus revocaretur ad vitam, non teneretur priori uxori adherere, sed posset aliam ducere. Hoc autem privilegium competit solum voto solemnem in professione religiosa emissio, et hinc emissio a patribus congregationis missionum non competit, quia eorum vota sunt simplicia, *ex Bened. XIV, constit. Quo magis, tom. 1, bull. ejusd., fol. 102, edit. Rom.*
2. Subsequens seu primo contrahendum, *ex concilio Lateranensi relato can. Ut lex 40, causa 27, quest. 1, et Tridentino loco supra cit., can. 9*, Anathematizante contrarium sentientes; id tamen non competit votis emissis a patribus congregationis missionum: hinc professio ab eis emissio non dirimit matrimonium etiamnum subsequens, *ex Benedicto XIV, ibid.*, prout olim vota post biennium emissio a PP. societatis Jesu dirimebant subsequens, non tamen antecedens matrimonium, *ex privilegio Gregorii XIII, constit. Ascendente Domino, insert. tom. 1, bull. Cherubini, fol. mihi 72, §. 22.*
3. Post consummatum semel matrimonium, et emittens solemnem professionem contradicente aut ignorante comparte nulla est professio, *ex can. Placet 12, de conversione conjugatorum*, licet obliget ad instar voti simplicis castitatis quoad id, ad quod poterat se obligare, scilicet in ordine ad non petendum debitum, mortua tamen comparte non tenetur denuo ingredi religionem, *ex cap. Quidam 5, de conv. conjuga.*

4. Non impedit tamen quin vir de consensu uxoris licite possit ingredi et profiteri in eadem sub conditionibus sequentibus, videlicet si
 1. Uxor juvenis etiam ipsa ingrediatur religionem, *ex cap. Uxoratus 8, de conversione conjugatorum*, et quidem juxta aliquos in ordine ad profitendum in ea, licet textus non videatur id exigere.
 2. Uxor senicula emittat votum castitatis in saeculo, *ex cap. Cum sis 4, de conversione conjugatorum*, quanta autem aetas exigatur, ut femina reputetur senicula ad effectum, de quo agitur, relinquatur judicio episcopi
 3. Adsit episcopi consensus juxta aliquos licet id a jure non videatur exigi, saltem extra casum, quo dubitetur an aliqua sit reputanda senicula.

* Sine mox dictis conditionibus professio emissio a viro libere consentiente uxore, valida quidem est, sed illicita, *ex cap. Ex parte 9, de conversione conjugatorum*, et hinc posset ab uxore remanente in saeculo absque voto continentiae vir revocari, *ex cap. Præterea 1, eodem titulo, et Benedicto XIV, syn. diocæs., lib. 13, c. 13, n. 10.*

N. B. *Vir de consensu uxoris ingressus, et professus religionem non observatis præfatis conditionibus, si ab illa revocatur, ea mortua, nequit ne quidem valide ad secundas nuptias, ex cap. Ex parte cit. eo quod professio fuerit valida.*

Votum
solemne
dirimit
matrimo-
nium e-
missum,
sive in

II. Ordinis
sacri
suscep-
tione.

1. Quod tamen votum dirimit solum matrimonium subsequens, seu primo contrahendum, non vero antecedens, seu jam contractum, licet non consummatum in ecclesia Occidentali, seu Latina, etiam respectu Italo-Græcorum commorantium in Italia et Insulis adjacentibus sub jurisdictione episcoporum latinorum, *ex Benedicto XIV, constit. Etsi pastoralis, tom. 1, bull. ejusd., fol. 25, num. 26, §. 7*, et hinc si talis Italo-Græcus subdiaconus, diaconus, vel presbyter post sacram ordinationem uxore mortua aliam duceret, vel si uxorem prius non habuit, ducere aliquam in uxorem vellet, nullum esset matrimonium, *ex Benedicto XIV, ibid., loc. cit.*
2. Quoad ecclesiam vero Orientalem, seu Græcos ibi commorantes, nondum a sede apostolica definitum: an ordo sacer respectu illorum debeat dirimere matrimonium, *ex Benedicto XIV, ibid.*, auctores pro et contra militant, quamvis probabilior, quam, teste mox laudato pontifice, sequuntur tribunalia almæ urbis, velit nulla esse.
3. Cum juxta probabiliorum, ex mox dictis, matrimonia contracta in ecclesia Orientalium inter ipsos Græcos post susceptum sacrum ordinem nulla sint, et juxta omnes post allatam constitutionem Benedicti XIV, Italo-Græci post susceptum sacrum ordinem, contractus talis nullus, et irritus sit, quamvis in susceptione talis ordinis non emittant votum castitatis; sequitur, quod sacer ordo per se, et non tantum ratione voti, dirimat matrimonium.
4. Emissum sive in professione religiosa, sive in susceptione ordinis sacri juxta probabiliorum dirimit matrimonium solum jure ecclesiastico, quidquid aliqui velint dirimere jure naturali divino: hinc factum, quod plures summi pontifices in utroque dispensaverint nec ante annum 451, imo nec tempore D. Bernardi, qui obiit anno 1153, dirimebat matrimonium votum solemne castitatis.
5. Qui quidem valide suscipi potest post consummatum matrimonium tam consentiente, quam contradicente uxore, non tamen licite: imo nec consentiente uxore licite suscipi, non servatis conditionibus supra requisitis pro ingressu uxorati in religionem.
6. Quo de licentia uxoris suscepto, mortuo marito, illa nec licite, nec valide potest ad secundas nuptias transire, etsi ea non emisisset vota continentiae in saeculo, *ex speciali juris dispositione, quam refert Ben. XI, syn. diocæs., lib. 13, c. 13, n. 16*, quæ dispositio, utpote odiosa, non extenditur ad maritum dantem licentiam uxori ingrediendi et profitendi in religione, et hinc mortua uxore si vir transiret ad secundas nuptias, validum esset matrimonium, *ex Benedicto XIV, ibid.*, licet illicitum propter votum ab eo emissum in saeculo, uxore religionem professa.
7. Quem si invita uxore quis susciperet, valide quidem ordo fuisset susceptus, ast irregularis ille maneret, quia etiam dissoluto matrimonio vel per mortem uxoris, vel per ingressum uxoris in religionem, vir neque in suscepto ordine ministrare, neque ad alium ascendere, neque ad beneficium aliquod assumi potest, nisi in religione aliqua profiteatur, *ex extravagante Joannis XXII, relata cap. Antiqua de voto, et voti redemptione*, quod si uxor maritum, ipsa invita ordinatum, repetat, illi reddi debet.

TABULA CXCI.

DE COGNATIONE NATURALI, ET LEGALI DIRIMENTE MATRIMONIUM.

I. Naturalis, quæ est vinculum personarum in sanguine communicantium, vel in linea

1. Recta, quæ est collectio eorum, quorum unus ab altero descendit, ut filius a patre, nepos a filio, quorum unus tot gradibus ab illo distat, quot generationibus ab eodem stipite descendit, et hinc filius a patre uno gradu, et nepos ab avo duobus gradibus distat.
2. Collaterali seu transversa, quæ est collectio eorum, qui ab eodem quidem stipite descendunt, sine tamen eo, quod unus ab alio ortum ducat, ut duo fratres germani.
3. Æquali, si æquali gradu distent a communi stipite, ut duo fratres, qui tot gradibus inter se distant, quot distant a communi stipite, qui est pater utriusque.
4. Inæquali, si inæqualiter distent a communi stipite, ut patruus et nepos: nam patruus distat a communi stipite, qui est avus, uno gradu, nepos vero duobus gradibus, qui inter se distant tot gradibus, quot remotior, seu nepos distat a communi stipite, nempe avo, consequenter patruus et nepos inter se distant duobus gradibus.

* Consanguinitas in primo gradu lineæ rectæ dirimit matrimonium jure naturæ, in aliis vero remotioribus gradibus solum jure ecclesiastico, juxta probabiliorum, et expressam D. Thomæ 2, 2, quæst. 154 ad 4, et quidem solum usque ad quartum gradum inclusive, quidquid aliqui velint, consanguinitatem in linea recta dirimere, et quidem jure naturæ in infinitum matrimonium, adeo quod si Adam et Eva adhuc viverent, nulli ex hominibus possent nubere.

** Consanguinitas in linea collaterali, seu transversa dirimit jure naturæ matrimonium in primo gradu juxta probabiliorum, et hinc factum quod in septemdecim sæculis nullus unquam pontifex, quantumvis requisitus voluerit dispensare, teste Benedicto XIV, in sua epist. quæ incip. Æstas anni, in append. altera ad tom. 4, bullarum ejusd., §. 13, ex quo fit, quod jure naturæ prohibitum sit matrimonium inter fratrem et sororem, nec verum est, quod Abraham duxerit in uxorem sororem, quia Sara non erat soror, sed nepotis ipsius, utpote filia Aaram, qui fuit frater Abraham: quod vero Cain duxerit in uxorem sororem, id factum ex necessitate ob defectum aliarum feminarum, urgente alio præcepto naturali fortiori de conservando genere humano.

*** Consanguinitas in linea collaterali in remotioribus gradibus solum jure ecclesiastico dirimit matrimonium et quamvis, attento jure antiquo, hoc impedimentum extenderetur usque ad septimum gradum inclusive, et disciplina hæc viguerit duodecim primis sæculis usque ad annum 1215, attamen in concilio Lateranensi celebrato eodem anno restrictum fuit ad quartum gradum inclusive, quod et renovatum a concilio Tridentino, sess. 24, de reform. matrim. cap. 2.

N. B. Contrahentes in gradibus prohibitis non obtemperantes dispensatione, nullum est eorum matrimonium, atque adeo scienter contrahentes peccant graviter, et insuper incurrunt pœnas sequentes scilicet, 1. excommunicatio ipso jure; 2. infamiae, si matrimonium consummaverint; 3. filii eorum sunt illegitimi; 4. carent spe obtinendæ dispensationis ex concilio Tridentino, ibid.

2. Attento jure civili, tot sunt gradus distantie inter personas, de quibus quæritur, quot sunt personæ numeratis omnibus, unica, scilicet stipite, dempta, et hinc duo fratres sunt in secundo gradu.

Cognatio seu propinquitas duarum, vel plurimum personarum, alia est et dicitur

1. Ad quam requiritur, ut

1. Adoptans sit vir sexagenarius, et absque liberis secluso speciali privilegio, attento præcise jure civili, nam attento præcise jure gentium, etiam feminis, præsertim alicujus conditionis, competit jus adoptandi.

2. Adoptandus
 - Sive vir, sive femina, sit persona extranea.
 - Sit sui juris, et consequenter sit emancipatus.
 - Transeat in potestatem, et familiam adoptantis.
 - Fiat hæres adoptantis necessarius.

3. Adoptio fiat auctoritate principis.

4. Adoptio fiat verbis a lege expressis; princeps enim intendere debet adoptantem hoc vel simili modo: vis habere hunc in filium, nepotem vel pronepotem, et adoptans respondet volo, rursus interrogare debet adoptatum: vis habere in patrem, avum, vel proavum, et ipse respondeat: volo, ac tandem princeps exprimit, sibi placere.

N. B. Adoptio hæc perfecta dicitur etiam arrogatio vel adrogatio, quia a principe rogatur adoptans, et adoptatus juxta mox dicta.

Perfecta

1. Paternitatem, quæ intercedit inter adoptatum, et hujus filios, ac nepotes usque ad quartum gradum et adoptantem, constituentes lineam rectam inducitque impedimentum dirimens perpetuum.

2. Confraternitatem, quæ intercedit inter adoptatum, et filios naturales ac legitimos adoptantis constituentes lineam transversam, inducitque impedimentum dirimens solum temporaneum, scilicet, quamdiu dicti filii sunt sub potestate patris adoptantis.

3. Affinitatem, quæ intercedit inter adoptatum et uxorem adoptantis, adoptantem et uxorem adoptati, inducitque impedimentum perpetuum, ex Bened. XIV, synod. diæces., lib. 9, cap. 10, num. 4.

1. Adoptans sit vir octodecim saltem annis senior persona adoptanda.

2. Adoptandus

- Sive vir, sive femina sit persona extranea, licet infans.
- Non existat adhuc sui juris, sed sit sub patris, vel avi potestate.
- Non transeat in potestatem et familiam adoptantis.

3. Adoptio fiat auctoritate cujuscumque judicis competentis.

N. B. Adoptatus imperfecte non est hæres necessarius, et hinc in testamento potest præteriri, quamvis ab intestato succedat adoptanti.

Imperfecta

2. Non inducit impedimentum dirimens, juxta probabiliorum, et expressam D. Thomæ, 3 part., quæst. 57, art. 1 ad 2.

N. B. Adoptio ortum habet a jure gentium, et in usu fuit an. 1600, circiter ante Christum, id est tempore natalitatis Moysis (qui juxta Cornelium a Lapide natus fuit anno ab orbe condito 2324) quem filia Pharaonis septennem sibi adoptavit in filium, prout habetur, Exodi 2, v. 10, legibus tamen Romanorum imperatorum, et consequenter jure civili, instaurata fuit, assignando modum, et formam adoptandi vel arrogandi filios, debetque saltem perfecta, dirimere matrimonium ex dispositione juris civilis recepta, et approbata a jure canonico per textus relatos, can. Ita diligere 1, causa 30, quæst. 3, et cap. Si qua 1, de cognatione legali.

TABULA CXCI.

DE COGNATIONE SPIRITUALI DIRIMENTE MATRIMONIUM.

I. Inducit impedimentum dirimens matrimonium tum ex jure antiquo, *rel. lib. 4, decretal. tit. 11, per totum, et in decret. Gratiani, causa 30, quæst. 1, 2, 3 et 4*, tum ex jure novo Tridentini, *sess. 24, de reform. matrim., cap. 2*, quod introductum fuit tum ob reverentiam debitam dictis sacramentis, tum quia prædicta sacramenta habent quamdam affinitatem cum cognatione naturali, atque adeo solum jure ecclesiastico.

II. Intervenit attentio jure novo Tridentini solum inter

1. Baptizantem et confirmantem, ac baptizatum et confirmatum, hujus patrem et matrem, etiam in baptismo privato collato quantumvis a laico, v. g., obstetrice, in necessitate, excipie patrem in necessitate baptizantem proprium suum filium legitimum, *ex can. Ad limina 7, causa 30, quæst. 1.*
2. Patrinos, seu suscipientes, vel tenentes prolem in baptismo, vel confirmatione, et susceptum, et confirmatum, suscipiens propriam prolem in baptismo, vel confirmatione extra necessitatem ex ignorantia juris, vel facti, non contrahit cognationem spirituales, *ex cap. Si vir, vel mulier 2, de cognatione spirituali*: imo attentio textu una cum Glossa ad verbum *debitum*. Idem videtur asserendum, etsi scienter, quis propriam prolem extra necessitatem in baptismo, vel confirmatione susciperet, aut teneret.
3. Patrinos, ac patrem et matrem baptizati vel confirmati, *ex Tridentino, ibid.*

Cognatio spiritualis quæ oritur ex sola administratione sacramentorum baptismi et confirmationis, *ex cap. Quamvis 3, de cognatione spirituali in-6*, prout insinuatum fuit in Tabul. 130, et 154.

III. Quam ut patrinus contrahat

1. Debet esse baptizatus, si vult agere patrinum in baptismo, sicut et agere volens patrinum in confirmatione debet esse confirmatus, *ex cap. In baptismale 102. de consecratione, dist. 4*, quamvis aliqui velint, quod etiam non confirmatus tenens prolem in confirmatione contrahat cognationem spirituales, cum sit baptizatus, et membrum ecclesiæ.
- * Non debet ei de jure esse prohibitum agere munus patrini, de quibus in Tab. CXXX. Si tamen regularis aliquis, cui alias prohibitum est agere munus patrini, assumeretur ad dignitatem episcopalem vel cardinalitiam, talis posset agere patrinum.
2. Ut in baptismo, non vero solum in cæremoniis, baptizatum suscipiat, quare tenens infantem privatim baptizatum in necessitate dum supplentur in ecclesia cæremoniæ, non contrahit cognationem spirituales, *ex decisione sacre congregationis, apud Reiffenstuel., lib. 4, decretal. tit. 11, num. 17*, saltem extra casum, quo propter dubium valoris collati privatim baptismi, denuo sub conditione infans baptizaretur.
4. Ut in baptismo solemnem, non vero privato, suscipiat prolem, *juxta probabiliorum*, quia ecclesia instituit susceptores solum in baptismo solemnem, non vero in privato, et ideo in privato suscipiens, non videtur agere susceptorem, nisi materialiter; quamvis plures velint, quod etiam in baptismo privato, seu collato in necessitate, si adhibeantur patrini, hi contrahant cognationem spirituales paritate desumpta a baptizante sive in solemnem, sive in privato baptismo.
5. Ut teneat prolem quando aqua baptismi ei infunditur, vel ungitur sacro chrismate, et hinc dum infans, qui a viro tenetur ad fontem, abluendus est, vocatur femina matrina a paroco, et jubetur manum ponere super humeros prolis, quæ baptizatur, ut sic contrahat, et ipsa matrina cognationem spirituales. Et casu quo sacerdos, sub actuali baptismo solus teneret infantem, uti contingebat dum per immersionem conferebatur baptismus, et forte in aliquibus locis ex consuetudine idem practicatur in baptismo collato per infusionem, tunc patrinus ad contrahendam cognationem spirituales debet recipere prolem baptizatam et manibus sacerdotis baptizantis, et quidem immediate, et non sufficeret si eam reciperet mediante obstetrice.
6. Ut suscipiat prolem animo, et intentione agendi munus patrini secundum consuetudinem ecclesiæ.
7. Ut sit designatus sive a parentibus, sive in horum defectu a paroco, alias non designatus non contraheret cognationem, *ex Tridentino, ibid.*, quod si plures, quam præscripti a Tridentino, designentur, et suscipiant prolem, omnes contrahunt cognationem spirituales, *ex cap. Quamvis 3, de cognatione spirituali, et declaratione sacre congregationis.*
- N. B. Suscipiens prolem de sacro fonte, et etiam tenens eandem in confirmatione, duplicem cognationem spirituales contrahit, et hinc recurrens pro dispensatione Romam, debet id exprimere, secus vero si quis plures filios ejusdem patris susciperet, vel teneret in confirmatione; quod si quis carnaliter cognosceret eam, cum qua spirituali cognatione conjunctus erat, et recurreret pro dispensatione Romam ad effectum matrimonium contrahendi cum illa, deberet in supplicatione exprimere non solum cognationis spiritualis impedimentum, sed etiam crimen commissum, *ex Pyro Corrado.*

N. B. Cognatio spiritualis quatenus respicit baptizantem, et patrinos ex una parte, ex altera vero parte baptizatum, dicitur paternitas spiritualis, tanquam inter parentes et prolem spirituales, quatenus vero respicit baptizantem et patrinos ex una parte, et patrem ac matrem ipsius baptizati, ex altera parte, dicitur paternitas, tanquam intra compadres.

TABULA CXCIII.

DE AFFINITATE TUM DIRIMENTE MATRIMONIUM, TUM IMPEDIENTE EJUS USUM.

1. Oritur hodierno jure inter maritum ex una parte et consanguineos uxoris ex altera, et vicissim inter uxorem ex una, et consanguineos mariti ex altera parte, et hinc vir vi hujus commercii carnalis habitus cum uxore fit affinis omnium consanguineorum suæ uxoris, et uxor fit affinis omnium consanguineorum sui mariti: ipsi tamen consanguinei mariti et uxoris non fiunt invicem affines, *ex cap. Quod superbis 5. de consanguinitate et affinitate*. Unde ortum est illud effatum: *Affinitas non parit affinitatem*.

II. Dirimit matrimonium

1. Si affinitas sit antecedens, seu præcesserit ipsum matrimonium, *ex cap. Si quis 1, et cap. Fraternalitati 17. De eo qui cognovit consanguineam uxoris suæ*; ut autem dirimat requiritur copula perfecta, quæ fit,
 1. Seminatione, saltem viri, intra vas femineum, cum sine tali seminatione nequeat vir et uxor fieri una caro et unum principium, in quo fundatur propinquitas affinitatis.
 2. Seminatione ipsius etiam feminæ juxta plures, quamvis non pauci negent requiri. Et hi posteriores videntur in praxi sequendi, præsertim dum agitur de matrimonio primo contrahendo, cum aliunde vix certo secerni possit, num femina semina-verit, nec ne?
 3. Penetratione vasis feminei juxta aliquos, licet alii et forte probabilius negent id requiri, dummodo semen intra vas femineum recipiatur, quacumque demum arte recipiatur sive ope dæmonis, sive attractione matricis feminæ.
- * His suppositis, censetur copula perfecta sive exerceatur cum femina consentiente, sive resistente, sive ebria, dormiente, sive licite, sive illicite, seu fornicarie.
- ** Ex copula licita seu exercita inter conjugatos inducitur impedimentum dirimens usque ad quartum gradum inclusive: ex copula vero illicita, seu fornicaria, usque ad secundum gradum inclusive.
3. In nullo gradu jure naturæ antecedens sive orta ex copula licita, sive illicita, sed solum, jure ecclesiastico, *juxta probabiliorum et expressam Benedicti XIV. syn. diæces., lib. 9, c. 13, n. 4*, quidquid aliqui velint exclusum primum gradum lineæ rectæ ex copula licita, quem volunt dirimere jure naturæ.
4. Dispensari potest a summo Pontifice non solum in primo gradu lineæ transversæ, prout jam dispensatum fuisse legitur, sed etiam in primo gradu lineæ rectæ, *ex Bened. XIV. in append. altera insert. tom. 4, Bull. §. 14*, licet id nunquam factum, non ex defectu potestatis, sed ob defectum causæ urgentissimæ, quæ exigitur ad dispensandum in primo gradu lineæ rectæ affinitatis.

Affinitas, seu propinquitas personarum ex carnali copula consurgens

III. Impedit solum usum matrimonii

1. Si affinitas superveniat matrimonio jam legitime contracto, seu privat incestuosum jure petendi debitum a comparte, adeo quod absque peccato nequeat incestuosus petere debitum conjugale, nisi obtenta prius desuper dispensatione, *ex cap. Si quis 1, et cap. Tuæ fraternalitatis 10. De eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ*. Quare incestuoso petenti non tenetur pars innocens reddere debitum. Imo juxta aliquos, nec posset, ne videatur cooperari iniquæ actioni petentis, quamvis alii admittunt posse, si alias pars innocens, non valens prohibitu petere vel reddere debitum, gravaretur.
 1. Uxorem, a qua per vim frater mariti sui extorsit copulam, *ex cap. Discretionem tuam 6. De eo qui cognovit consanguineam uxoris suæ*, secus vero si solum per metum, licet gravem cadentem in constantem feminam, ab ea extorsisset copulam, cum talis metus non tollat voluntarium, sicut violentia per dicta in Tab. III, quamvis aliqui velint, etiam metum gravem excusare.
 2. Uxorem incestum committentem ex ignorantia sive juris specialiter prohibentis congressum cum fratre mariti, sive facti, quod scilicet talis sit frater mariti sui, *ex cap. Si quis 1. De eo qui cognovit consanguineam uxoris suæ*, uti expresse exigitur, ut scienter id factum sit. Si vero incestum commisisset cum scientia juris et facti, sed ignorantia solius pœnæ, ab hac non eximeretur *juxta probabiliorum*.
- * His duobus casibus exceptis, conjuges incestuosi privantur jure petendi debitum in foro conscientiæ ante omnem judicis sententiam, *juxta probabiliorum et glossam in expositione canonis non desideras 3, causa 20, ad verbum Non fraudentur*.
- ** Pœna hæc privationis juris petendi debitum extenditur usque ad quartum gradum inclusive ex affinitate orta ex copula licita inter conjugatos; usque vero ad secundum gradum inclusive ex affinitate orta ex copula illicita, seu fornicaria. Hinc si quis carnaliter cognovisset consanguineam uxoris suæ in tertio vel quarto gradu, non privaretur jure petendi debitum ab uxore.

IV. Hanc constituunt

1. In linea recta ascendentium socer et socrus, vitricus et noverca, descendentium vero gener et nurus, privignus et privigna, nomine autem *soceri* venit pater viri vel uxoris, nomine *socri* mater viri vel uxoris, nomine *vitrici* venit maritus matris respectu filiorum prioris conjugis ejusdem patris; nomine *generi* venit maritus filiæ, nomine *nuri* uxor filii, nomine *privigni* venit filius mariti ex alia uxore, nomine *privignæ* venit filia uxoris ex alio marito.
2. In linea collateralali, seu transversali collateralales mariti respectu uxoris et uxoris respectu mariti, qui in eo gradu sunt affines marito, vel uxori, *ex glossa in cap. Non debet 7, de consanguinitate et affinitate, ad verbum. In secundo et tertio*.

V. Dispensare

1. Super impedimento dirimente affinitatis, præter summum Pontificem, possunt etiam ex privilegio quidam episcopi longe ab urbe Romana distantes, præsertim Germaniæ, sed his non conceditur facultas dispensandi, nisi cum pauperibus, et quidem solum in tertio et quarto gradu consanguinitatis et affinitatis.
2. Super impedimento impediendo usum matrimonii, seu super amissione juris petendi debitum propter incestum præter summum Pontificem possunt et omnes episcopi.

TABULA CXCIV.

DE IMPEDIMENTO CRIMINIS DIRIMENTIS MATRIMONIUM.

I. Homicidii, quod

1. Ut habeat rationem veri impedimenti dirimentis requiritur, ut
 1. Mors veri conjugis intercedat sive physice per se ipsum ferro, veneno, etc. sive moraliter per alium, v. g. consilio, jussione, etc. non tamen sufficit sola machinatio effectu non secuto.
 2. Occisio fiat de communi utriusque partis consensu et quidem ea intentione signis externis manifestata, ut viro, vel uxore preempta, contrahant inter se matrimonium; quare si ex alio fine, quam in ordine ad contrahendum matrimonium cum alia persona, occidatur vir vel uxor, v. g., ex ira, odio, vindicta, aut ex fine liberius cum alia peccandi, aut aliam, distinctam tamen a complice, ducendi, non induceret impedimentum dirimens.
 3. Si occisio contingat ab uno tantum conjugis, fieri altero nesciente, vel sciente quidem et non tamen cooperante, præcesserit inter ipsos verum adulterium et quidem ante occisionem conjugis, quod verum est, quamvis fides de nubendo alteri non fuisset data, *ex cap. Super hoc 3. De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit.*
 4. Prius matrimonium contractum fuerit validum, si enim constaret de nullitate prioris matrimonii, possent interfectores inter se valide contrahere, quia in tali casu non intercessisset uxoris, vel mariti homicidium, quod sacri canones exigunt.
2. Supposita morte conjugis, secuta cum mox relatis circumstantiis, nihil ad effectum pendit sive uxor machinetur mortem mariti, sive maritus mortem uxoris, *ex can. Si quis vivente 5, causa 31, quæst. 1*, utpote in quo dicitur, quod uxorem alterius cognoscens, viro ejus defuncto possint eam in uxorem ducere, *nisi forte vir aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur*, quare non sunt audiendi, negantes induci hoc impedimentum dirimens, pro casu quo uxor machinetur viro suo mortem.
3. Tamen solummodo ratihabitum, seu ratihabitio mortis conjugis ab altero causatæ non inducit impedimentum dirimens ex Glossa in textum mox citatum ad verbum *occidisse*, tum quia ratihabitio non est causa occisionis, cum supponat occisionem jam factam, tum quia ratihabitio solum comparatur mandato vel in rebus, quæ a propria voluntate pendent, vel in iis, quæ a jure assignantur, ut percussio clericus.

Impedimentum criminis est scelerata quædam alterutrius conjugis, adhuc vivente comparate, conspiratio de ineundo cum alio vel alia matris in medio alterutro, ex duobus criminibus

II. Adulterii vel

1. Quod ut habeat rationem veri impedimenti dirimentis requiritur, ut
 1. Verum sit adulterium et quidem formale, quare si alteruter ignorasset, alterum esse conjugatum, licet in re ambo essent conjugati, adulterium hoc non debet inducere impedimentum dirimens, *ex cap. Propositum est nobis 1. De eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium*; et multo minus si matrimonium prius ex aliquo capite nullum fuisset, quia in tali casu verum adulterium non intercessisset.
 2. Intercesserit inter ipsos copula perfecta juxta probabiliorem, quidquid aliqui velint induci hoc impedimentum etiam ex copula imperfecta, cum in tali casu non intercessisset verum adulterium.
 3. Sit conjunctum cum fide data, sive ante, sive post adulterium de nubendo alteri post mortem conjugis, *ex cap. Si quis vivente 8. De eo qui duxit, etc.*; si tamen quis, vivente legitima uxore, cum alia committeret adulterium, et post mortem uxoris eidem promitteret matrimonium, impedimentum non induceretur.
 4. Intercesserit inter eos vera et non tantum ficta promissio de nubendo post mortem conjugis juxta aliquos, licet alii probabilius velint, induci hoc impedimentum etiam ex ficta promissione, saltem pro casu quo is, cui facta est promissio, non potuisset advertere fictionem.
 5. Promissio de nubendo alteri post mortem conjugis fuerit verbis, aut signis externis manifestata, et ab altera parte acceptata et quidem expresse; nam in hac materia taciturnitas ejus, cui promittitur, non habetur pro tacita acceptance, cum acceptatio vergeret in ejus præjudicium; non tamen requiritur mutua promissio, seu repromissio, *juxta probabiliorem fundatam in textibus significasti 6, et veniens 2. De eo, qui duxit in matrimonium.*
 6. Promissio antecederit data non sit revocata ante commissum adulterium per utriusque contrahentis mutuam remissionem. Quod si post taliter revocatam promissionem secutum fuisset inter ipsos adulterium sine nova promissione, tale adulterium non induceret impedimentum, quia simul non concurrerent promissio et adulterium.
 2. Sine quo, promissio sola de nubendo alteri post mortem conjugis non inducit impedimentum dirimens, sed solum grave peccatum, ob gravia pericula similibus promissionibus conjuncta, nec inducit obligationem, *ex cap. Si quis vivente 8. De eo qui duxit in matrimonium, etc.*
- N. B. 1. Ignorantia sive juris, sive facti, sive pænæ, seu quod ex dictis duobus criminibus oriatur impedimentum dirimens non excusat, cum non habeat rationem puræ pænæ, sed inhabilitatis.
2. Impedimentum criminis introducum fuit solum jure ecclesiastico per textus relatos can. Si quis 5, causa 31, quæst. 1, cap. Laudabilem 1, de conversione infidelium, et cap. Significasti nobis 6. De eo qui duxit, etc. et hoc ideo, ut fides intacta servetur inter conjuges, et ne unus alterius mortem machinetur, *ex D. Thoma, et hinc si uterque contracturus matrimonium sit infidelis cum adulterium committunt, vel occasionem præstant, vel promissionem faciunt futuri conjugii, possunt valide contrahere postquam conversi sunt ad fidem.*
 3. Super impedimento criminis nunquam Papa dispensat pro foro externo, si alteruter in mortem conjugis defuncti machinatus sit, si tamen occultum sit, dispensat quidem pro foro interno sacra penitentiaria, sed difficillime et non nisi urgentissima de causa.
 4. Super impedimento vero criminis orlo ex solo adulterio nullam machinationem secum habente dispensatur pro utroque foro ex rationabili causa, imo et episcopi Germanicæ possunt ex privilegio tam pro foro interno, quam externo.

TABULA CXC.V.

DE DISPARITATE CULTUS DIRIMENTE ET IMPEDIENTE MATRIMONIUM.

I. Intervenit, tum dum fidelis contrahit matrimonium cum infideli non baptizato, tum dum fidelis contrahit cum hæretico: utrumque prohibitum est tum jure naturali ob periculum perversionis et timorem malæ educationis prolium, tum jure divino insinuat ab apostolo illis verbis: *Nolite jugum ducere cum infidelibus*, tum jure ecclesiastico, quia in pluribus conciliis relatis in decreto Gratiani, causa 28, quæst. 1, prohibitum est.

II. Dirimit matrimonium dum

1. Fidelis cum infideli proprie tali, seu persona non baptizata contrahit: et hinc invalide contrahit Catholicus cum Turca, Hebræa, aliaque gentili, licet catechumena, sine dispensatione.
 2. Hæreticus cum persona non baptizata contrahit, et hinc matrimonium contractum ab Hebræo cum hæretica ante susceptum ab illo baptismum, nullum est, ex *Benedicto XIV. In sua constit. quæ incip. Singulari, tom. 3, bull. ejusd., fol. 4, edit. Rom., §. 1.* Matrimonium vero contractum ab hæretico cum fideli baptizata, nullo inter ipsos interveniente impedimento aliquo canonico irritante, validum est, ex *D. Thoma in 4, distinct. 39, quæst. 1, art. 1, ad 5*, et hinc canon synodi Trullanæ declarans irrita talia matrimonia vel non est authenticus, vel jam per consuetudinem universalem abrogatus.
- * Introductum est hoc impedimentum, quatenus dirimens, solum jure ecclesiastico, non quidem scripto, quia nullus canon seu decretum ecclesiæ reperitur expresse irritans matrimonia inita inter baptizatos et infideles, sed ad summum prohibens, ex *Benedicto XIV, ibid. §. 9*, solum proinde dirimit jure ecclesiastico consuetudinario, communi videlicet ecclesiæ catholicæ consuetudine suscepto atque firmato, quod pluribus abhinc sæculis viget et vim legis obtinet.
- ** Consuetudo hæc universalis ecclesiæ obligat etiam partes, in quibus contraria aliqua particularis consuetudo viget. Et ideo *Benedictus XIV, ibid: §. 19*, non approbat doctrinam Iessii volentis, matrimonia Lapponionum, et Sinensium inita inter baptizatos et non baptizatos, esse rata.

III. Non dirimit, si fidelis contrahat cum hæretica persona, nullo alio impedimento, etiamnum solo jure ecclesiastico dirimente inter ipsos occurrente.

1. Fidelis contrahat cum hæretica, licet nullum ex tali connubio subesset periculum perversionis, aut alterius peccati, utpote graviter prohibitum, tum in jure, tum per binas constitutiones *Benedicti XIV*, alteram *quæ incip. Magna nobis insert., tom. 2, bull. ejusd., fol. 187, edit. Rom., §. neque et seqq.*, cum aliunde prohibitum sit communicare in rebus sacris et divinis cum hæreticis, licet toleratis; neque valet adducere consuetudinem contrariam, quia hæc reprobatur a mox laudato Pontifice *synod. diæces., lib. 9, c. 3, n. 2.*
 2. Fidelis contrahat cum hæretica, etsi hæc promitteret matrimonio conversionem; et hæretica haberet causam gravem differendi conversionem primo post matrimonium, v. g., ob timorem amittendi pinguem hæreditatem, ex *Benedict. XIV, constit. Magnæ nobis. Tom. 2, bull. ejusd., fol. 184, edit. Rom., §. his autem*, et hinc dum petitur a sede apostolica dispensatio ad effectum contrahendi cum hæretica, non solet concedi, nisi hac expressa lege et conditione adjecta, nimirum: *abjurata prius hæresi et ita factum*. *Clemente XI*, refert laudatus *Benedictus in prælaud. constitutione.*
- *** Neque obstat praxis contraria, quia si id practicatur in locis, ubi catholici permixti vivunt cum hæreticis, id adscribendum vel contrariæ consuetudini in illis locis introductæ, ut alibi volunt, vel tolerantiaæ sedis apostolicæ, prout adscribit *Benedictus XIV, constit. Ad tuas. Tom. 2, bull. ejusd., fol. 491, edit. Rom., §. degunt.* Nam ecclesiastica quadam prudentia, ne majora mala enascantur, dissimulat et tacet, inquit laudatus Pontifex, ex qua tamen tolerantia et dissimulatione non sequitur, quod talia matrimonia sint licita, sed semper manent illicita si contrahantur absque dispensatione.

IV. Impedit tamen et illicitum reddit contractum, si

1. Potest dispensare, ut catholicus contrahat tum cum infideli non baptizata, tum cum hæretica, aut vicissim, sublato omni perversionis periculo ob urgentissimam causam, v. g., ob bonum publicum ecclesiæ, vel regnorum pacem et familiarum concordiam, in iis præsertim locis, in quibus hæretici permixti vivunt cum catholicis, ex *Benedicto XIV*, qui opinionem illorum, qui negant hanc potestatem Papæ, ut temerariam et injuriosam auctoritati Papæ rejicit, *syn. diæces., lib. 9, c. 3, n. 2 et 3.*
2. Dispensando ut catholicus cum hæretica, aut vicissim contrahat matrimonium solet apponere conditiones sequentes, videlicet 1. ut exclusum sit periculum perversionis; 2. ut sancta religio, in liberis sive maribus, sive feminis ex eo matrimonio suscipiendis servetur et hinc non sunt admittenda pacta, ut vel omnes, vel aliquæ proles, v. g., femellæ sint educandæ in secta hæretica matris et masculi in fide catholica patris, utpote iniquissima et graviter peccaminosa tum jure ecclesiastico, ex *cap. Ex litteris 2, de conversione infidelium*, tum jure divino, vi cujus parentes curare debent, ut proles in vera fide educantur; 3. ut catholica persona in se suscipiat onus hæreticam partem ad orthodoxam religionem amplectendam perducere, ex *Benedicto XIV, loco mox cit., lib. 9, c. 3, n. 5.*

V. In qua Papa

N. B. *Pro casu, quo ex dispensatione pontificia catholicus contrahat cum hæretica, non est impedienda benedictio nec celebranda missa in præsentia hæreticæ personæ, nec matrimonium intra ecclesiæ ambitum celebrandum*, ex *Benedicto XIV, ibid. lib. 6, c. 5, n. 5.*

Disparitas cultus, seu diversitas religionis

TABULA CXCVI.

DE IMPEDIMENTO METUS DIRIMENTIS MATRIMONIUM.

1. *Gravis*, seu cadens in constantem virum, vel feminam et consequenter ortus ex malis sive absolute, sive respective gravibus, ut censentur mors, mutilatio, cruciatus atrox, diuturnus carcer, aut exilium, amissio status honorifici, bonorum omnium, vel magnæ partis eorum, infamia juris, vel facti, excommunicatio et similia capacia movere hominem de se non facile alias movibilem. Si autem metus sit solum levis, seu ortus ex apprehensione exigui mali tam absolute, quam respective, nullo modo dirimit matrimonium et consequenter nec pure reverentialis seu conceptus ex reverentia erga superiores, nisi sit conjunctus vel cum timore gravis alicujus mali, *ex cap. Ex litteris 11, de dispensatione impuberum*, vel saltem cum precibus importunis seu instantissimis, et sæpius repetitis et inculcatis a patre vel alio superiore, *ex cap. Petitio 31, de jurejurando*, secus si preces illæ, licet importunæ, fiant ab inferioribus, vel æqualibus.
2. *Ab extrinseco incussus*, seu a causa libera, e. g., ab homine: et ideo incussus solum ab intrinseco, seu a causa aliqua intrinseca, naturali, v. g., ab infirmitate, periculo naufragii, damnationis æternæ, non habet vim dirimenti matrimonium.
3. *Injuste incussus*, seu incussus a non habente potestatem malum comminatum inferendi, unde si pater inveniens juvenem turpiter agentem cum filia, illum sub comminatione mortis adstringeret ad desponsandam filiam a se corruptam, nullum esset tale matrimonium, cum pater non habeat potestatem inferendi mortem: e contra si quis induceretur ad ducendam puellam vi defloratam ad evadendam comminatum sibi accusationem nisi ipsam ducat, imo juxta aliquos, ad evadendam comminationem alterius delicti, cui non est annexa obligatio ducendi puellam, v. g., furti, homicidii, etc., validum esset; et a fortiori, si quis a iudice propter delictum, cui ex jure vel statuto annexa est obligatio ducendi puellam, cogere eam ducere, uti cogi posset, supposito quod præcesserint sponsalia et non adsit justa causa ea dissolvendi, *ex Tab. LXXXIII et CLXXXIV*.
4. *Incussus ab eo*, de quo prudenter timeri potest, quod malum comminatum executioni mandaturus sit, ut prudenter timeri potest de eo, qui alias solet comminationes suas exequi.
5. *Incussus in ordine* ad extorquendum consensum circa matrimonium ineundum et hinc Salmaticenses cum clericato inferunt, quod matrimonium contractum a medico cum infirma persona, quam recusavit curare, nisi ei nuberet, nullum esset, saltem pro casu quo medicus ille esset necessarius et alius haberi non posset: e contra si quis ad evadendum comminatum in et ex ira mortem a parente puellæ a se defloratæ, eligeret eam ducere, validum esset matrimonium, *ex cap. Cum locum 14, et cap. Veniens 45, de sponsalibus et matrimonio*, ubi non nisi ille metus allegatur, qui in ordine ad extorquendum matrimonium injuste incutitur.
6. *Persistens*, si enim sciens infirmitatem sui contractus, ratione metus, libere admitteret copulam, aut etiam consentiret diu cohabitare cum comparte, per hæc censeretur tacite ratificatum prius matrimonium, quod metum patiens facere potest et metum incutiens acceptare tenetur, *juxta probabiliorem, ex cap. Insuper 4, qui matrimonium accusare possunt, et cap. Ad id 2, de sponsalibus et matrimonio*. Unde ortum habent duo illi versus:

*Effuge cum poteris, ne consensisse puteris;
Nam si perstiteris, illius uxor eris.*

1. Nullitatem matrimonii ipso jure sive veræ, sive fide consentiat ex metu gravi ab extrinseco incusso, nec propterea incidit in propositionem 29 ab Innocentio XI damnatam.

I. Ut dirimat matrimonium requiritur, ut sit

II. Inducit

1. Peccatum
 1. Veniale, si, ex metu gravi injuste ab extrinseco in ordine ad extorquendum matrimonium, fide consentiat, ob mendacium, cum aliunde per illam simulationem nulla irrogetur sacramento injuria.
 2. Nullum, etiamsi vere consentiat, dummodo contrahat sine animo illud consummandi, aut exercendi alios actus conjugatis permisos.
 3. Mortale si contrahat quis animo et intentione illud consummandi, nisi bona fide putet sibi in tali casu licere non solum contrahere, sed et consummare matrimonium.

III. Est impedimentum introductum jure ecclesiastico per textus *Cum locum*, et *Veniens* supra citatos et ideo introductum est, quia cum matrimonium sit contractus, qui rescindi non potest ad modum aliorum, necessarium fuit ad gravissima incommoda ejusmodi matrimoniis coactis evenire solita, evitanda, ut constitutione juris statim a principio vis injusta illata matrimonio impedimentum afferret, cum postea non sit locus remedio.

Metus seu passio orta ex apprehensione mali imminentis

TABULA CXCVII.

DE IMPEDIMENTO DIRIMENTE LIGAMINIS ET TRANSITU AD SECUNDAS NUPTIAS.

Ligaminis impedimentum consurgit ex matrimonio de praesenti tam rato, quam consummato; vi cuius

I. Excluduntur

1. Polyviria, seu pluralitas virorum, id est quod una femina plures viros matrimonio junctos habeat, prohibita est omni jure, etiam naturæ, et quidem primario, utpote obstans generationi prolium, nam uxor pluribus nupta difficile admodum fecundatur, et proles est obnoxia multis in educatione periculis, et hinc inter sanctas feminas veteris legis nulla omnino reperitur, quæ plures maritos uno eodemque tempore simul habuerit, ex quo aliqui volunt, quod polyviria sit contra primum jus naturæ, atque adeo indispensabilis, ut refert *Benedictus XIV, synod. diæc., lib. 13, c. 1, n. 1.*
2. Polygamia, seu pluralitas uxorum prohibita est tum jure naturali, eo quod contra rationem sit, ut quod uni traditum est privative, alteri tradatur, et aliunde ex ea oriri soleant inter uxores rixæ et discordiæ, prout contingit Saram inter et Agar, Liam et Rachaelem, de quibus, *Genes. 16*; tum jure divino, ex mox dicendis, quod de fide certum est, utpote definitum ab ecclesia in concilio Tridentino, *sess. 24, de matrim., can. 2*, anathematizante negantes, ulla lege divina prohibitum esse christianis plures simul uxores habere; tum jure ecclesiastico, per textus infra referendos; quia vero polygamia non videtur obstare primario fini, nempe generationi prolis, prout obstare videtur polyviria, hinc fit, quod a Deo possit dispensari, prout etiam cum patriarchis veteris legis Abrahamo, Jacobo et Davide post diluvium dispensatum fuisse testantur SS. patres fundati in ipso facto Abrahami, alias sanctissimi, non reprehensi a Deo, uti reprehensus fuit Lamech, qui omnium primus ante diluvium duas acceperat uxores Adam et Sellam.

II. Admittuntur

1. Monogamia, seu una uxor, uni viro tantum permessa est in lege evangelica, Christo auferente dispensationem inspiratione facta patriarchis veteris legis, et reducente ipsum matrimonium ad primævam suam originem, et institutionem unius cum una, verbis illis: *Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ (non vero uxoribus), et erunt duo in carne una (non vero tres vel quatuor)* et hinc sequitur, quod,
 - * Contrahens matrimonium cum una redditur inhabilis ad contrahendum cum altera, priore vivente, prout insinuat apostolus verbis illis: *Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi: igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro*; et hæc inhabilitas dicitur impedimentum ligaminis, quod dirimit matrimonium, *ex cap. Licet 3, de sponsa duorum*, quod verum est, etsi prius matrimonium non foret consummatum, *ex cap. Tuas 5, de sponsa duorum.*

1. Quæ licita est

1. Per se ex communi, et expressa apostoli sententia asserentis *mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat tantum in Domino*, 1 ad Corinth. c. 7.
2. Etiam intra annum luctus, *ex cap. Super illa 4, et cap. Secundum apostolum 5, de secundis nuptiis*, quamvis jus civile aliquibus pœnis afficiat feminam transeuntem tam intra annum luctus, quam hoc transacto ad secundas nuptias: et jus canonicum talem reddat irregularem, *ex cap. Debitum pastoralis officii 5, de bigamis non ordinandis*, ex suppositione tamen quod secundum matrimonium fuerit consummatum, ob defectum significationis sacramenti. Talis autem transitus non nisi postquam habita fuerit vel evidentia de morte primi conjugis, vel saltem moralis certitudo, *ex cap. In præsentia 19, de sponsal. et matrim., et cap. Dominus 2, de secundis nuptiis.*

2. Quam non reddit

2. Bigamia seu transitus ad secundas nuptias post mortem primi conjugis indubiam,

1. Sola absentia conjugis quantumvis diuturna, ut contra jus civile, exigens solum quinquennium, declaratum est, *cap. 12, præsentia 19, de sponsalibus et matrimonio*, cui unice standum in causis matrimonialibus et spiritualibus, *ex cap. Cum secundum 5, de secundis nuptiis.*
2. Sola fama de morte conjugis, bene vero si hæc conjuncta sit cum diuturna absentia; et ipsa fama probata sit depositione jurata duorum testium omni exceptione majorum, se a majori parte vicinæ vel oppidi, in quo morabatur conjux, audivisse mortem ipsius.
3. Dicitur unius testis cujuscumque, nisi accedant alia adminicula, conjecturæ et præsumptiones, v. g., senectus conjugis absentis, ægrotatio ipsius tempore pestis, conflictus tempore belli, longa, et diuturna ejus absentia.

3. Et ideo

1. Transiens ad secundas nuptias cum dubio de vita prioris conjugis, peccat mortaliter, et privatur jure petendi debitum, quod tamen reddere tenetur, in suppositione quod alter conjux bona fide contraxerit, saltem elapso primo bimestri, *ex cap. Dominus 2, de secundis nuptiis*; quod si uterque mala fide, seu cum dubio de vita prioris conjugis, contraxisset, neuter, stante tali dubio, posset petere, vel reddere debitum.
2. Transiens ad secundas nuptias sive bona, sive mala fide, dum certam acquirit notitiam de vita prioris conjugis, tenetur a secunda recedere, *ex cap. Dominus 2, de secundis nuptiis.*
3. Transiens ad secundas nuptias cum certitudine de vita prioris conjugis, incurrit pœnam infamiæ, fitque irregularis, utpote interpretative bigamus, *ex cap. Nuper 4, de bigamis non ordinandis* et intra romanum imperium ultimo supplicio afficiendus; quod si id fecisset judicando temerarie et pertinaciter, id sibi licere, condemmandus esset de hæresi, utpote sentiens contra definitionem ecclesiæ universalis representatæ in concilio œcumenico Tridentino, quod *sess. 24, de matrimonio, can. 2.* Definiendo dixit: *Si quis dixerit licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.*

TABULA CXCVIII.

DE IMPEDIMENTO PUBLICÆ HONESTATIS DIRIMENTE MATRIMONIUM.

Impedimen-
tum publicæ
honestatis,
quæ est pro-
pinquitas quæ-
dam

I. Quæ ori-
tur vel ex

* *Sponsali-
bus quæ
esse de-
bent*

1. Valida, et ideo non oritur ex sponsalibus sive invalidis, *ex Tridentino*, sive initis a parentibus pro filiis absentibus, nec expresse, aut tacite ea ratificantibus, et quidem libere, juxta dicta in Tabula CLXXXIII.
2. Absoluta; unde si quis contractus sub conditione aliqua cum Bertha, v. g., ante eventum conditionis, iniret matrimonium cum ejus sorore, illicite quidem, valide tamen faceret, *ex cap. Ex sponsalibus. Unico de sponsalibus, et matrimonio 126.*
3. Valida, et absoluta inducunt impedimentum dirimens ex jure infra citando, et quidem etsi mutuo consensu dissolverentur, *ex declaratione sacræ congregationis approbata ab Alexandro VII.*
4. Et inducunt solum impedimentum dirimens in primo gradu, adeo ut sponsus nequeat contrahere cum matre, filia, aut sorore sponsæ, et vicissim sponsa nubere non possit patri, fratri, et filio prædicti sui sponsi. *ex Tridentino, sess. 24, de reform. matrim., c. 3*, quia hi tres primum consanguinitatis gradum occupant cum ipso sponso vel sponsa: possunt tamen tam sponsus quam sponsa contrahere cum affinibus sponsæ vel sponsi *juxta probabiliorum*; et hinc sponsus posset contrahere matrimonium cum uxore fratris sponsi, hoc defuncto, quia uxor fratris sponsi huic est solum affinis, et sponsa posset contrahere matrimonium cum marito sororis sponsi, hoc defuncto.
5. Et non dirimuntur si valida sunt, et absoluta per subsequens matrimonium invalidum contractum cum matre, filia, aut sorore, dummodo non sit consummatum, juxta infra dicenda.

** *Matri-
monio so-
lum rato,
et non con-
summato*

1. Sive valido, sive invalido, dummodo non sit invalidum ex defectu consensus, *ex cap. Ex sponsalibus Unico de sponsalibus, et matrimonio 126*, et hinc ex matrimonio rato contracto a pueris, amentibus et iis, qui ex errore personæ contrahunt, non inducitur impedimentum dirimens publicæ honestatis; cum tale matrimonium sit nullum ex defectu consensus: inducitur vero si matrimonium ratum sit nullum, quia contractum, v. g., cum consanguinea, affine, etc.
2. Dirimit usque ad quartum gradum, inclusive, adeo quod contrahens matrimonium cum aliqua non possit, salvo priori vinculo contrahere cum consanguineis uxoris usque ad quartum gradum inclusive, etsi matrimonium prius non fuisset consummatum aut invalidum, *ex S. Pio V, constit. quæ incip. Ad romanum pontificem, tom. 2, bull. Cherubini, fol. 258, et Benedicto XIV, syn. diæc., lib. 9, c. 13.*
3. Non dirimit priora sponsalia valida, et absoluta; hinc si quis post contracta talia sponsalia iniret matrimonium cum sorore sponsæ, matrimonio non consummato, teneretur adhærere primæ sponsæ, *ex speciali juris dispositione relata, cap. Ex sponsalibus, unico de sponsalibus, et matrimonio 126*, cum matrimonium nullum fuerit ob impedimentum publicæ honestatis, quod si secundam, cum qua contraxerat matrimonium, carnaliter cognovisset, neutram accipere posset, non primam ob contractam affinitatem, non secundam propter publicam honestatem.

II. Introduc-
tum fuit

1. Jure ecclesiastico per textus relatos, *can. Si quis desponsaverit 15, causa 27, quæst. 2, cap. Juvenis 3, et cap. Sponsam 8, de sponsalibus, et matrimonio*, et licet mox citati textus videantur solum loqui de matrimonio rato, intelligendos tamen esse etiam de sponsalibus advertit Glossa in *cap. Si quis, cit. ad verbum Si quis.*
2. Ut servetur quædam honestas, et decencia inter personas contrahere volentes, seu ut servetur obsequium, respectus, ac quædam reverentia erga præcedentia sponsalia, vel ratum conjugium, in quibus cum consueverint sponsi initiare matrimonium per aliquos actus ad illud spectantes, scilicet amplexus et oscula, videtur esse contra pudorem, ut sublata prima persona, cum qua fuerunt exerciti, deinde matrimonialis conjunctio ineat cum consanguinea primæ sponsæ.

III. Ut rela-
xetur, in
supplici li-
bello expri-
mi debent

1. An honestas publica proveniat ex sponsalibus, vel matrimonio rato.
2. Si ortum habeat ex matrimonio rato: an antecederet intercesserit copula: in quo casu duplex esset impedimentum, scilicet publicæ honestatis et affinitatis.
3. Ut adducatur causa aliqua justa, v. g., angustia loci, reparatio famæ sponsæ, si forte cum habente impedimentum publicæ honestatis minus honeste conversatus fuisset; nam, cessante justa causa, pontifex non solet dispensare.

IV. Potest relaxari ab episcopis germaniæ per privilegium impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus, nequeunt tamen sine justa causa, etiamnum valide, id facere,

TABULA CXCIX.

DE IMPOTENTIA COPULAM CONJUGALEM EXERCENDI DIRIMENTE, VEL NON DIRIMENTE MATRIMONIUM.

Impotentia, seu inhabilitas ad exercendam copulam carnalem perfectam si sit antecedens seu contingat ante celebratum matrimonium

I. Dirimit matrimonium si

1. Sit perpetua, qualis censetur, quæ absque miraculo, aut vitæ periculo aut peccato tolli nequit, *ex cap. Fraternitatis 6, de frigidis et maleficialis*, sive dein sit naturalis, et ab intrinseco, seu orta ex defectu ipsius naturæ, ut in viris potest esse vel nimia frigiditas, vel nimius calor, in feminis vero esse potest nimia arctitudo, dum videlicet femina est tam arcta, ut a viro penetrari non possit; sive ab extrinseco, opere videlicet hominis, aut maleficio.
 2. Sit absoluta, qualis censetur, quando quis cum nulla omnino posset habere copulam perfectam, uti contingeret in carente utroque testiculo, in habente temperamentum vel nimis frigidum, vel nimis calidum.
 3. Certa certitudine sive physica, sive morali constet de impotentia perpetua absoluta, statim, nullo triennio experientiæ concessio, separandi sunt, juxta dicenda in sequenti Tabula.
 4. Dubium sit, an impotentia sit perpetua? uti plerumque dubitari potest et solet, dum agitur de impotentia orta ex frigiditate, maleficio, arctitudine mulieris, etc., concedendum est triennium experientiæ, *ex cap. Laudabilem 5, de frigidis et maleficialis*, hoc autem triennium inchoandum est a die attentatæ copulæ, attento jure, attamen consuetudine, et stylo romanæ curiæ a decreto judicis, respectu tamen juvenum inchoandum est a plena pubertate, quæ in viris censetur adesse, completo 18.º anno, in feminis vero expleto 14.
 5. Post triennium experientiæ duret impotentia: unde separandi sunt, juxta tamen infra dicenda.
 6. Ante pubertatem tum legalem (quæ a feminis acquiritur anno 12, et a viris anno 14 completo) tum naturalem (quæ consistit in eo, quod adsit in contrahente sufficiens discretio, ac judicium ad sese obligandum, ac facultas coeundi) quis contrahat; et nullam est matrimonium jure ecclesiastico ob defectum ætatis requisitæ a jure per textum allatum, *cap. Ubi non est consensus 2, de desponsatione impuberum juncta Glossa ad verbum canonibus*, extra tamen casum, quo vel impubes esset pubertati proximus, seu non distaret a pubertate ultra sex menses, *ex cap. Continebatur 6, de desponsatione impuberum juncta Glossa ad verbum proxima*, vel malitia suppleret ætatem juxta mox dicenda.
- * Cum impubere habente sufficientem discretionem, et judicium ad sese obligandum, carente tamen facultate coeundi, potest papa dispensare urgente gravissima causa, v. g., bono pacis, *ex cap. Ubi non est consensus supra citato*, ex quo fit, quod attento præcise jure naturæ in quacumque ætate contrahi possit matrimonium, dummodo adsit perfectus usus rationis, et hinc infideles valide contrahunt matrimonium in quacumque ætate.

II. Non dirimit si impotentia

1. Sit solum temporalis, qualis censeretur, quæ ope, et arte naturali licita vel preces, aut consuetos ecclesiæ exorcismos tolli potest, ex quocumque demum capite orta sit.
2. Sit respectiva, nisi respectu illius personæ, quacum est impotens, *ex cap. Fraternitatis 6, de frigidis et maleficialis*.
3. Sit inter impuberes, in quibus malitia superaret ætatem, seu in quibus adest facultas coeundi, et sufficiens discretio, et judicium ad sese obligandum, licet deficeret pubertas legalis, *ex cap. De illis 9, et cap. Tuæ nobis 14, de dispensatione impuberum*, quod relinquuntur judicio ordinariorum, et in tali casu ipsimet ordinarii possunt impertiri licentiam contrahendi ante præscriptam a jure ætatem, nec opus est recurrere ad sedem apostolicam, *ex Bened. XIV, constit. quæ incip. Magnæ nobis, tom. 2, bull. ejusd., fol. 413, edit. Rom., §. At licet aliquis*.
4. Sit orta ex maleficio, quod solutione licita pacti, vel exorcismis ecclesiæ tolli potest: nam orta ex maleficio plerumque est vel solum temporalis; seu ad tempus, vel solum respectiva.
5. Sit orta ex arctitudine mulieris, quæ juvari potest incisione sine periculo vitæ, quam incisionem tenetur pati uxor eo ipso, quod sine periculo vitæ fieri possit, licet non sine aliquo, etiam gravi dolore et molestia.
6. Consistat in eo, quod vir partem seminis effundere soleat extra vas, cum pars remanens sufficiens sit ad consummandum matrimonium, secus si ob temperamentum nimis calorosum soleret totum effundere semen extra vas, et id elapso etiam triennio experientiæ; in quo casu censetur impotentia naturalis ex parte viri perpetua juxta superius dicta.

** Hermaphrodita, qui videlicet utroque sexu pollet, virili et femineo, valide contrahit juxta sexum prævalentem: invalide vero juxta sexum minus prævalentem, et a fortiori si in neutro sexu esset potens, quod si in utroque æqualiter potens est, datur ei optio: semel tamen uno electo, non potest mutari sexus sine peccato mortali. Et si mutaret sive durante matrimonio contracto juxta sexum masculinum peccando ad instar femine cum altero viro, sive dissoluto priore matrimonio, transiret ad secundas nuptias juxta sexum femineum; in primo casu præter peccatum adulterii peccaret contra juramentum, quia electo statu debet jurare coram judice ecclesiastico, quod perseverare velit in illo sexu; in posteriori vero casu peccaret quidem contra juramentum, validum tamen esset matrimonium. Parochus autem tali matrimonio assistens debet esse certus de juramento emisso, vel coram episcopo, vel judice ecclesiastico, sine qua certitudine non potest licite assistere, juxta omnes.

*** An, quando, quomodo, et in quibus cautelis, facienda sit separatio ratione impotentiae perpetuae, dicitur in sequenti Tabula.

TABULA CC.

DE IMPOTENTIA SUPERVENIENTE, ET OBSERVANDIS IN SEPARATIONE EXEQUENDA OB IMPOTENTIAM ANTECEDENTEM PERPETUAM.

I. Non dirimit matrimonium antecederit legitime contractum, *ex cap. Hi qui causa 32, quæst. 7*, quod verum est, esto quis certo sciret supervenisse matrimonio legitime contracto, rato dumtaxat, quamvis in hoc casu prudenter dubitari possit, an præcesserit vel supervenerit? et videatur standum potius pro eo, quod præcesserit, *ex cap. Litteræ vestre 7, de frigidis et maleficiatis*.

II. Impedit attentionem copulæ, si certo constat de impotentia perpetua seminandi intra vas uxoris, quia conjugibus permessa est solum copula intra vas legitimum.

III. Permittit

1. Si non certo constat de impotentia perpetua (uti constare taliter non poterit, dum agitur de impotentia orta ex arctitudine mulieris, vel maleficio superveniente, sed semper adsit spes, vel saltem dubium an adsit, nec ne spes seminandi intra vas) in tali casu attentare copulam, quamvis eam attendendo contingeret effusio seminis extra vas.
2. Laboranti impotentia superveniente exercendi copulam, tamdiu eam attentare, quamdiu adest spes probabilis seminandi intra vas; si vero omnibus bene perpensis non adesset probabilis illa spes, sed omnino dubium de perpetuitate impotentiae supervenientis, in tali casu non posset attentare copulam ultra triennium.

IV. Vetat

Impotentia superveniens, matrimonio legitime contracto,

1. Elapso biennio attentionis copulæ sine effectu, prohibetur quidem impotenti ultro attentare copulam, sed tamen prohibiti sunt tactus, amplexus, oscula, dummodo absit periculum pollutionis, et licet aliqui hæc ipsi admittant etiam præviso periculo pollutionis, dummodo absit periculum consensus in illam, quia tamen vix abesse potest, hinc negandum venit, quod ipsi licet prædicta cum præviso periculo pollutionis, et cum ex tactibus, amplexibus, et osculis obscenæ vix absit periculum pollutionis, hinc a similibus omnino abstinendum.
- * Placuit in præcedenti §. ad litteram referre auctoris sententiam, cui (etsi abstinendum a similibus iudicet) necessarium subnectere duxi: Si mentem meam juxta probatissimorum auctorum, et S. Sedis oracula reserare debeam, dico nihil plane taliter impotenti concedi posse eorum, quæ nacta sunt causare probabile periculum, minusque si ipsam pollutionem: ex quo fine quæso talia exercentur? Concubitus habendi? sed hic jam illicitus est: et cum ulterius attentare prohibetur, dicendum est igitur, solius voluptatis libidinose captandæ gratia: ast etiam ipse actus conjugii exercitus ob solam voluptatem, pro ratione affectus graviter, vel leviter peccaminosus est, juxta sententiam damnatam ab Innocentio XI; quam vide Tab. CCVII, n. II, in quo tamen intendi potest finis principalis; igitur, et multo magis tactus, amplexus, oscula, etc., ob solam libidinem exerciti, qui nullo alio fine coonestari possunt. Præterea pollutio est intrinsece mala, et in nullo casu, ubi prævideri possit, coonestanda; adeo quod conjuges etiam potentes coire, sine intentione coeundi, tales actus exercentes cum probabili periculo pollutionis, peccent mortaliter; quia omnes hujusmodi actus, oscula, aspectus, tactus, etc., sunt dispositio proxima ad coitum, et ad excitandos spiritus genitales, nec non amandum semen pro generatione, et consequenter ad provocandam per se pollutionem. Hinc sicut hi peccant per tales actus huic se exponentes absque congressu consummativo: sic talis impotens abutendo mediis ad finem sibi illicitum directis.
2. Mox dicta non procedere pro casu, quo viro superveniret impotentia (eo quod post matrimonium legitime contractum utroque testiculo orbaretur), aliqui volunt, admittentes tali attentionem copulæ, eo quod talis per accidens solum impediatur exercere veram copulam conjugalem, quia verum semen effundere nequeat. Sed horum opinionem sufficit retulisse, quin ei adhaerendum iudicem.

V. Obligat

1. Soluta matrimonio ratione impotentiae, quæ credebatur perpetua, si post secundas nuptias a non impedito celebratas, conjux ille reddatur idoneus, debet ad prioris conjugis, secundo thoro relicto, jura redire, *ex Benedicto XIV, syn. diæc., lib. 13, c. 21, n. 5*, quod verum est etsi per sententiam facta fuisset separatio, quia sententia lata in causa matrimoniali nunquam transit in rem judicatam, *ex cap. Later. 7, de sententia et re judicata, et cap. Fraternalitatis 6, de frigidis et maleficiatis*.
2. Si separatione facta ob arctitudinem mulieris contingat, quod hæc postea cognoscatur ab alio viro, in hoc casu, si vir, a quo cognita fuit, erat similis ætate, robore, ac membro virili viro, a quo separata fuit (quod semper præsumitur, nisi contrarium probetur), priori restituenda est. Si vero cognita fuisset a viro dissimili, non esset restituenda, *ex cap. Fraternalitatis 6, de frigidis et maleficiatis*.

VI. Separat cum cautela, id est

1. Separatio ratione impotentiae non debet propria, sed iudicis ecclesiastici auctoritate fieri, *ex cap. Porro 3, de divortiiis ad instantiam partis potentis, quæ tamen fieri non debet, nisi cum cautelis præscriptis tum cap. Laudabilem 5, de frigidis et maleficiatis: tum a Benedicto XIV, per suam constitutionem, quæ incipit Dei miseratione, insertam tom. I, bull. ejusd., fol. 81, edit. Rom.*
2. Si agnita impotentia ambo consentirent cohabitare ad instar fratris et sororis (quod tamen non facile concedendum, ob periculum incontinentiae, quod vix abesse potest), non posset iudex denegare hujusmodi cohabitationem, cum id a jure permissum sit, *ex cap. Laudabilem 5, de frigidis et maleficiatis*, in quo tamen casu non possunt conjuges in eodem lecto jacere, nec ipsis esset liciti tactus, aspectus, oscula, etc., lasciva et multo minus attentatio copulæ; quod si semel concessa cohabitatione, iudex resciret ipsos incontinenter vivere sive vacando tactibus, sive in eodem lecto cubando, facienda esset separatio.

TABULA CCI.

DE CLANDESTINATU, SEU MATRIMONIO CONTRACTO SINE PRÆSENTIA PAROCHI, ET DUORUM SALTEM TESTIUM.

I. Ex pluribus capitibus contingere potest, nempe si fiat vel non præmissis denunciacionibus, de quo in Tab. CLXXXV, vel sine consensu parentum, de quo in Tabula CLXXXIII et CLXXXVIII, vel ob defectum parochi et testium, de quo solum in præsentī Tabula.

II. Illicita fuit semper in ecclesia *ex Tridentino, sess. 24, de reform. matrim., c. 1,* et de facto etiam est respectu omnium omnino christianorum legibus ecclesiasticis subjectorum; attamen, attento jure antiquo, non erant invalida matrimonia clandestine contracta, quia nullus textus canonum antiquorum adduci potest, qui haberet clausulam irritantem.

1. Respectu degentium in locis, ubi Tridentinum est promulgatum, et in puncto clandestinatus receptum, de quo infra, sive contrahentes sint catholici, sive acatholici, seu hæretici, *ex declaratione sac. congregationis; secus respectu aliorum extra dicta loca degentium, ex Tridentino, et declaratione sac. congregat. quam refert Reiffenstuel, lib. 4 decretal. num. 117 et 119.*

2. Si non fiat coram proprio, saltem alterutrius sponsi, parochi, sive dein domicilii, sive quasi domicilii proprius sit: ad acquirendum autem quasi domicilium ad effectum contrahendi matrimonium coram parochi proprio quasi domicilii, etsi attento præcise rigore sufficiat unus, alterve dies cum animo ibidem permanendi per majorem partem anni; attamen Benedictus XIV exigit, ut spatio saltem unius mensis antequam contrahatur matrimonium, ille, qui contrahit, habitaverit in illo loco, ubi matrimonium celebratur, *constit. Paucis, edit. 1758, 19 martii, in append. altera ad tom. IV, bull. ejusd., §. Post hac.*

3. Si parochus non sit ita præsens, ut videre possit contrahentes, et audire verba mutuam consensum exprimentia, *ex declaratione sacre congregationis, edit. anno 1681, relat. a Benedicto XIV, synod. dioces., lib. 13, c. 23, n. 1,* aut non intelligat idioma contrahentium, licet adhibitus fuisset interpres, *juxta probabiliorē.*

4. Si alius assistat ex sola præsumpta licentia, seu ratihabitione de futuro, proprii parochi, seu quod ratum haberet proprius parochus, si interrogaretur. Aliud esset, si præsumpta licentia fundaretur in ratihabitione de præsentī signo externo manifestata.

III. Invalida tamen post Tridentinum censetur

5. Si retines proprium domicilium se transferat ad locum non promulgati, vel non recepti Tridentini in fraudem legis, seu præcise animo ibidem clandestine contrahendi, *ex declaratione sacre congregationis, sub Urbano VIII, anno 1626, brev. quod incip. Exponi, expedit. 14 april. 1626, in append. ad tom. IV, bull. Benedict. XIV, et ejusdem declarat. facta die 9 martii 1758,* quidquid aliqui contrarium sentiant. Excipe, si transferens se accipiat incolam loci; quod si vero quis se transferret ad dictum locum sive casu, sive ex aliqua causa, v. g., peregrinationis, aut negociationis gratia, et ibi contraheret sive cum sponsa ibi habitante, sive cum alia ex loco promulgati, et recepti Tridentini, illuc casu, vel quacumque de causa (non tamen ad effectum præcise contrahendi) translata; valide contrahi. Quod si quis se transferret ad locum non promulgati, vel non recepti Tridentini, animo ibi figendi verum, aut quasi domicilium, valide contraheret non servata forma Tridentini, etsi se illuc transferret animo declinandi legem, uti et vagns.

Clandestina desponsatio

6. Si contrahatur a milite in præsentia capellani castrensis, nisi hic supponatur præditus speciali facultate sedis apostolicæ, uti de facto sunt præditi tum capellanus major, tum alii ab ipso delegati respectu militum domui Austriacæ subjectorum, vi indulti primo facti Carolo VI, Romanorum imperatori piæ memoriæ ab Innocentio XIII, secundo concessi augustissimæ Mariæ Theresiæ, imperatrici a Ben. XIV. Si tamen milites hujusmodi contrahant cum aliqua ibi domicilium, vel quasi domicilium habente, tunc præter capellanum castrensem, etiam parochus loci præsens esse, et assistere debet; præciso autem privilegio, milites, tanquam vagi, copulandi sunt a parochi loci, ubi morantur, et non ab eorum capellano, nisi hic obtineat licentiam ab ordinario vel parochi.

7. Si præter parochum non adhibeantur saltem duo testes, et quidem simultanee cum parochi: si enim vocarentur post discessum parochi, nullum esset matrimonium; testes autem requisiti non necessario esse debent omni exceptione majores, sed quicumque illi sint dummodo usum rationis habeant, sive dein sponte et libere, sive invitati, et coacti assistant, dummodo sentiant, et intelligant contrahentium consensum.

IV. Valida etiam non servata Tridentini forma

In locis, in quibus Tridentinum censetur

1. Non promulgatum, ut in Anglia, Scotia, Hibernia, Suetia, Dania, Saxonia, Pomerania, Borussia, et aliis partibus septentrionalibus, *ex Bened. XIV.*
2. Non usu receptum in puncto clandestinitatis in aliquibus partibus regni Galliarum et Poloniæ; ideoque matrimonia clandestina in talibus locis contracta valida sunt; quæ subsistere dicenda sunt, quamvis facta contra prohibitionem expressam etiam irritantem editam ab aliquo episcopo, etiam in aliqua synodo, *Ex Bened. XIV, syn. dioc., lib. 12, c. 5, num. 7.*

In Hollandia et Belgio confœderato

1. Contracta sive ab hæreticis inter se, sive inter hæreticum et catholicam, vel vicissim: nam etsi in illis regionibus juxta laudatum pontificem, Tridentinum fuerit promulgatum; matrimonia tamen talia valida sunt ob speciale privilegium a præfato illis concessum per constitutionem *matrimonia*, 23 decemb., anno 1721.
2. Non vero contracta inter personas utrinque catholicas, *ex eod. ibid.*

V. Punitur et quidem

1. Contrahentes sine præsentia parochi, arbitrio ordinarii puniendi sunt.
2. Horum desponsatio nec habet rationem sponsalium, *ex decreto sacre congregationis tum in una messinensi, 5 decemb. 1573, tum in alia Geracensi, anno 1689, et Ben. XIV illud referente, instit. 46, §. Nos quidam.*
3. Parochus vero, vel alius sacerdos præsumens conjungere sponso alterius dioceseos, ipso jure suspenditur ad arbitrium ordinarii illius parochi, qui matrimonio interesse debuisset, *ex Trid., sess. 27, de reform. matrim., c. 1.*

TABULA CCII.

DE CASIBUS IN QUIBUS NON CENSETUR CLANDESTINA DESPONSATIO ATQUE ADEO MATRIMONIUM CONTRACTUM SUBSISTIT.

Clandestina desponsatio non reputatur, atque adeo subsistit matrimonium, si contrahitur coram

I. Parocho

1. Proprio, licet nondum esset sacerdos, *ex decreto sacrae congregationis*; talis tamen parochus non nisi sacerdoti potest delegare potestatem assistendi matrimonio, *ex Tridentino, de reformat. matrim., c. 1.*
2. Affectante se non videre, aut audire contrahentes, quia ipse data opera videre, et intelligere noluit, claudendo videlicet oculos, obturando aures, *ex Benedicto XIV.*
3. Coacto, invito, aut fraude detento, *ex decreto sacrae congregationis, die 19 augusti 1591, inserta Trident., ad cap. 1, sess. 24, de reform. matrim.*
4. Suspendo, interdicto, excommunicato, licet vitando, *ex declaratione sacrae congregationis, et Ben. XIV, synod. dioces., lib. 13, c. 5, n. 2,* quod procedit etiam pro casu quo ei ab episcopo, sive generaliter esset interdictum administrare sacramenta, sive specialiter administrare matrimonium, quia assistentia parochi in ordine ad matrimonium celebrandum non est actus jurisdictionis, sed nudus actus testis qualificati.
5. Amoto a parochia ex rationabili causa cum substitutione vicarii, dummodo non sit amotus propter crimen habens ipso facto annexam privationem beneficii, ut est hæresis, quia extra hunc casum est adhuc verus parochus.
6. Solum putativo, dummodo per errorem communiter, et vulgo verus parochus esse credatur, et pro tali habeatur, quamvis in re verus parochus non sit quia simoniace, v. g., promotus.
7. Proprio, aut ejus delegato assistente matrimonio in aliena parochia sine licentia parochi, cui subiecta est parochia: cum assistere matrimonio non sit actus jurisdictionis, uti dictum, vel certe non contentiosæ; attamen si id præsumeret facere solemniter copulando, inconsulto parochi loci, procul dubio peccaret mortaliter: secus si privatim, seu in domo aliqua privata assisteret; sed in hoc casu benedictio nuptialis in ecclesia post modum supplenda est, et quidem ante consummationem matrimonii, juxta tamen dicta in Tabula CLXXXVI, n. 8.
8. Alterutrius parochiæ respectu illius, qui in duabus parochiis æqualiter habitant, v. g., in hyeme in una, in æstate in altera; nam talis posset ad libitum ex duabus eligere unam parochiam in ordine ad contrahendum matrimonium.
9. Alterutrius sponsi, *ex declaratione sacrae congregationis, apud Reiffenstuel, lib. 4 decretal., tit. 3, n. 55, 56, 57 et 63,* quidquid aliqui velint, adhibendum parochum illius parochiæ, in qua celebratur matrimonium, quamvis standum sit consuetudini communiter receptæ, ut matrimonium celebretur in parochia, et coram parochi sponse, acceptis tamen prius litteris testimonialibus a parochi sponsi, quibus certior fiat, quod præmissæ fuerint denunciationes, nemine quidquam opponente.
10. Quocumque respectu vagi, qui scilicet nullibi domicilium habet, vel si habuit, hoc relicto peregrinatur animo ibi constituendi sibi domicilium, *ex Benedicto XIV, lib. instit. 33, §. Sed jam.* Quod procedit etiam pro casu, quo deserens proprium domicilium jam se determinasset, ubinam sedem, seu domicilium sit collocaturus, cum domicilium sola animi determinatione absque facto ipso, seu actuali habitatione non comparetur. Nequit tamen parochus assistere matrimonio vagi, nisi prius diligentem inquisitionem fecerit, et re delata ad ordinarium, ab hoc petita, et obtenta fuerit licentia ipsum copulandi, *ex Tridentino, sess. 24, de reform. matrim., cap. 7,* aliter faciens parochus peccat quidem mortaliter; validum tamen est matrimonium, *ex declaratione sacrae congregationis apposita ad præfat. Trid. cap.*

II. Delegato a parochi (vel alio, qui sub nomine parochi venit, de quo infra) qui tamen nequit alteri subdelegare talem facultatem, nisi delegatus supponatur ab episcopo, vel parochi delegatus ad universitatem causarum, uti censetur ille, cui generaliter, et sine exceptione committitur cura animarum, aut administratio sacramentorum, secus si ad unam tantum causam delegatus fuisset, quia talis non posset alteri causam illam subdelegare; si tamen quis delegatus fuisset a summo principe (qualis in hac materia est solus papa) talis delegatus, etiam unice ad assistendum matrimonio, posset talem facultatem subdelegare.

III. Duobus solummodo testibus, pro casu, quo in aliquo loco haberi non posset parochus catholicus, nec ad eum securus accessus daretur, in quo tamen casu duo ad minimum testes adhibendi essent, et quidem ad valorem, *ex declaratione sacrae congregationis apud clericatum de matrim., decis. 35, n. 20, et Benedicto XIV.*

N. B. *Nomine parochi, coram quo valide contrahi potest matrimonium, venit non solum parochus, sed et episcopus, et hujus vicarius generalis, capitulum sede episcopali vacante, et ejus vicarius, nuncius sedis apostolicæ respectu provincie sibi assignatæ, vicarii perpetui parochorum.*

TABULA CCIII.

DE RAPTU MULIERIS DIRIMENTE, VEL NON DIRIMENTE MATRIMONIUM.

Raptus est violenta abductio mulieris de loco ad locum, qui

I. Duo essentialiter requirit	{	1. Violentiam sive physicam, sive moralem, quæ fit per fraudes, minas et metum gravem. De loco ad locum, qui sit alius moraliter: unde qui abduceret puellam de uno cubiculo ad aliud, et in hoc eam opprimeret, diceretur quidem committere raptum virginittatis, non tamen virginis, juxta dicta in Tab. LXXV.
	{	2. Abductionem, seu traductionem, quæ fieri potest
	{	<p>1. Vel renitente muliere, quæ abducitur; et hæc juxta omnes habet rationem veri raptus.
2. Vel ipsa consentiente, renitentibus tamen ejus parentibus vel aliis, sub quorum cura est: in quo casu negant aliqui habere rationem veri raptus, dummodo ipsis parentibus, etc., vis non inferatur, aliis affirmantibus, propterea que continere malitiam injustitiæ.</p>
	{	3. In utroque casu, vel
	{	<p>1. Explendæ libidinis causa; tunc procedunt dicta Tabula LXXV.
2. Contrahendi cum rapta matrimonii gratia, et de hac in præsentem agitur.</p>
II. Dirimit matrimonium, si	{	<p>1. Abductio fiat mulieris cujuscumque etiam meretricis, hac tamen renitente, in ordine ad contrahendum matrimonium, <i>ex Tridentino, sess. 24, de reform. matrim., c. 6</i>, secus vero si abductio sit viri, ita ut femina abducatur virum, <i>juxta probabiliorum</i>, quidquid aliqui velint, idem sentiendum, ac de abductione femine; nam Tridentinum expresse loquitur de viro, cujus verba in odiosis extendi non debent ad feminam abducentem virum.
2. Abductio femine renitentis contingat etiam post contracta sponsalia libere cum ipsa, ex suppositione, quod haberet justam causam resiliendi a sponsalibus, <i>juxta probabiliorum</i>, secus vero si post contracta sponsalia abduceretur femina renuens ea adimplere sine ulla causa, et a fortiori si abduceretur post matrimonium ratum, licet nondum consummatum.
3. Consensus a persona rapta, seu femina vi abducta præstetur, dum sub raptoris potestate existit, secus si post abductionem factam, etiam in ordine ad contrahendum matrimonium, femina abducta constituta extra potestatem raptoris in loco tuto et securo, consentiat habere raptorem in maritum, <i>ex Tridentino</i>, quamvis attentio jure antiquo tam civili, quam canonico, nunquam licuerit raptori in uxorem ducere, quam rapuerat, etsi parentibus eam restituisset, imo et ipsa consensisset.</p>
III. Non dirimit, si	{	<p>1. Abductio fiat consentiente ipsa muliere, quæ abducitur, licet invitæ, et ignorantibus parentibus abducatur: quamvis in hoc casu contrahat malitiam raptus, et inducat excommunicationem juxta plures, aliis negantibus et forte probabilibus, juxta dicta in Tabula LXXVI, et omnes fateri debeant pro casu, quo antecederet præcessisset tractatus de matrimonio ineundo, <i>ex capite Cum causa 6, de raptoribus</i>.
2. Abductio puellæ, vel femine renitentis fiat præcise ad explendam libidinem, <i>ex decisione sac. congregationis, 23 januar., anno 1586, apud clericat. de matrim., decis., 33, n. 17</i>, quod si expleta libidine, puella vi abducta peteret raptori matrimonialiter conjungi ad tuendum suum honorem, validum esset matrimonium inter ipsos contractum, etsi contractum esset in ipso loco, quo abducta fuit, et non prius reposita ad locum tutum.</p>
IV. Punitur, et quidem	{	<p>1. Raptor mulieris in ordine ad explendam cum ipsa libidinem, præter peccatum duplicem specie malitiam continens, injustitiæ videlicet et incontinentiæ, jure civili punitur pœna capitis, et amissione bonorum. Jure vero canonico excommunicatione majori, quæ non est lata, sed ferenda sententiæ, <i>ex can. 1, 4 et 6, causa 36, quæst. 2</i>, quam incurrunt etiam fautores quomodocumque.
2. Raptor mulieris in ordine ad contrahendum matrimonium incurrit, 1. excommunicationem majorem, nemini tamen reservatam; 2. infamiam et incapacitatem ad omnem dignitatem; 3. obligationem dotandi raptam, sive dein eam in uxorem ducat, sive non, <i>ex Tridentino, sess. 24, de reform. matrim., c. 6</i>, sed has duas posteriores pœnas non nisi post sententiam judicis incurrit.</p>
V. Inter impedimenta dirimentia matrimonium connumeratus fuit a Tridentino ad tuendam libertatem matrimonii, quæ solum læditur abductione femine invitæ in ordine ad contrahendum matrimonium.	{	1. Pro casu, quo inter raptorem, et raptam intercederet aliquod impedimentum dirimens, v. g., consanguinitatis vel affinitatis, et rapta separata a raptore, et posita in loco tuto consentiret inire matrimonium cum raptore, et pro dispensatione impedimenti recurrendum esset Romam, in supplici libello fieri deberet mentio raptus secuti inter oratorem et oratricem, alias si taceatur, etsi facta foret separatio, et posita mulier in loco tuto, dispensatio esset nulla et irrita, <i>ex clericato, ibid., n. 25</i>.
VI. Exponi debet, id est	{	1. Pro casu, quo inter raptorem, et raptam intercederet aliquod impedimentum dirimens, v. g., consanguinitatis vel affinitatis, et rapta separata a raptore, et posita in loco tuto consentiret inire matrimonium cum raptore, et pro dispensatione impedimenti recurrendum esset Romam, in supplici libello fieri deberet mentio raptus secuti inter oratorem et oratricem, alias si taceatur, etsi facta foret separatio, et posita mulier in loco tuto, dispensatio esset nulla et irrita, <i>ex clericato, ibid., n. 25</i>.

TABULA CCIV.

DE POTESTATE DISPENSANDI SUPER IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS.

I. S. pontifice, qui tamen non potest dispensare in dirimentibus jure naturæ vel divino, et consequenter super impedimentis erroris circa personam, impotentiae perpetuæ, consanguinitatis in primo gradu lineæ rectæ ligaminis; in aliis vero solum jure ecclesiastico dirimentibus potest dispensare: et quidem solus, attento jure ordinario et communi, cum impedimenta dirimentia sint introducta vel in aliquo concilio generali, vel certe a summis pontificibus.

Qui jure ordinario potest super omni impedimento jure ecclesiastico dirimente si

1. Non sit publicum, sed occultum; censetur autem occultum quando vel omnino adeo secretum est, ut nulla ratione probari possit, vel si scitur ab uno, vel alio, aut tribus, vel quatuor, nullum tamen periculum est quod ulterius propaletur.
2. Adsit gravis, eaque urgens necessitas, ita ut non patiatur dilationem donec Romæ obtineatur dispensatio; censetur autem talis gravis, et simul urgens necessitas, si ex dilatione dispensationis rationabiliter timeatur periculum incontinentiæ, prout ordinarie timendum, præsertim si conjuges sint adhuc juvenes.
3. Matrimonium supponatur jam antecesserit bona fide contractum; censetur autem bona fide contractum, si fuit contractum cum probabili ignorantia juris, vel facti obsistentis, seu quod factum illud, v. g., copula habita cum consanguinea sponsæ queat inducere impedimentum, etsi ignorantia se teneret solum ex parte unius sponsi, supposito tamen, quod præmissis denunciationibus contractum fuisset, alias si omissis denunciationibus contractum fuisset, censeretur mala fide contractum: et ideo episcopus non posset cum talibus dispensare.
4. Instante urgentissima causa, etiam ante matrimonium contractum posset episcopus dispensare, *ex cap.* Ubi non est consensus 2, *de desponsatione impuberum*: hujusmodi autem urgentissima necessitas censetur adesse, vel cum aliquis morti proximus contrahere contrahitur in ordine ad legitimandam prolem, ad restaurandum honorem, aut ob propriæ animæ salutem; vel cum quis determinasset sequentem diem pro nuptiis solemniter celebrandis, ad quas hospites jam essent invitati, et cætera omnia parata, ut de nuptiis nemo aliquid dubitaret, nec esset spes, quod possent se continere, si permitterentur copulari; cui opinioni, etiam pro hoc posteriori casu, videtur adhærere Benedictus XIV, *syn. diœc., lib. 9, c. n. 3.*, licet alii velint exclusum.

H. F. episcopo

* Dispensatio, concurrentibus dictis conditionibus et circumstantiis, obtenta ab episcopo super impedimentis jure ecclesiastico dirimentibus, valet pro foro interno et conscientiæ, non autem pro foro externo, *ex Benedicto XIV, ibid., n. 1*; et hinc si impedimentum antea occultum postea detegatur, et deducatur ad forum contentiosum, opus erit nova dispensatione a summo pontifice obtinenda, nisi agatur de impedimento, super quo potest episcopus, etiam pro foro externo, ex privilegio dispensare, juxta mox dicenda.

Potestas dispensandi super impedimentis dirimentibus residet in

Etiam pro foro externo ex speciali privilegio in partibus ab urbe dissitis competit

1. In tertio et quarto gradu simplici, vel mixto consanguinitatis vel affinitatis, sed cum pauperibus tantum in contrahendis.
 2. In secundo gradu simplici et mixto, dummodo nullo modo attingat primum, cum hæreticis conversis, sed non nisi contracto jam matrimonio.
 3. Super impedimento publicæ honestatis proveniente ex sponsalibus.
 4. Super impedimento criminis, dum neuter conjugum fuit machinatus mortem.
 5. In cognatione spirituali, sed cum exceptione levantis, et levati in baptismo.
 6. Super amissione juris petendi debitum.
- N. B. *Cum hæc jure speciali competant episcopo, hinc super his nihil potest ejus vicarius generalis vi sui officii, et ex generali commissione vicariatus, sicut nec super his, quæ episcopo competunt ex consuetudine, ratione urgentis necessitatis, sed pro his speciale debet habere licentiam: si tamen episcopus vicario suo generali committeret omnem suam potestatem dicendo, v. g., do vel concedo tibi omnem potestatem, quam ego habeo, volunt aliqui quod vi talis facultatis posset vicarius generalis episcopi dispensare etiam in illis, in quibus potest episcopus ex privilegio, vel consuetudine, ex quo sequitur, quod episcopus possit facultatem sibi competentem, sive de jure, ratione urgentis necessitatis, sive ex speciali privilegio dispensandi super impedimentis dirimentibus, alteri delegare.*

III. Nuncio apostolico competit pro foro externo ex privilegio eadem facultas ac episcopis.

** Dispensatio hæc pro foro externo debet expediri in scriptis, in eaque inseri potestas seu facultas delegata, tenor facultatis, ac tempus, quo usque se extendit talis facultas, scilicet quinquennium, alias non solum illicita, sed et invalida esset dispensatio, *ex Benedicto XIV.*

*** Dispensatio facta ab episcopo pro suo diœcesano sponso valet etiam pro sponsa, licet non subjecta eidem episcopo, dum agitur de impedimento inseparabiliter impediante, secus vero si agatur de impedimentis separabiliter impediendis: et hinc dispensans in consanguinitate cum sponso, censetur etiam dispensatum cum sponsa, etsi hæc esset ex alia diœcesi; e contra dispensans in voto castitatis cum sponso, non censetur hoc ipso dispensatum in voto cum sponsa, sed quisvis a suo episcopo dispensari debet.

IV. Capitulo, vel ejus vicario sede episcopali vacante super illis, quæ episcopus jure ordinario potest pro foro conscientiæ, concurrentibus supra relatis conditionibus et circumstantiis, secus vero super aliis, quæ ex speciali privilegio episcopo competunt.

N. B. 1. *Mendicantibus aliqui concedunt facultatem dispensandi pro foro conscientiæ super aliquibus impedimentis dirimentibus occultis, præsertim super primo affinitatis gradu, post contractum matrimonium; sed judico non esse audiendos, et multo minus sequendos, sed pro casu recurrendum vel Romam, vel ad episcopum; et si agatur de foro externo mittantur indigentes dispensatione ad ordinarium.*

2. *Pro obtinenda dispensatione in forma pauperum (quam curia Romana ob nullam aliam causam dare solet, quam ob copulam, vel suspicionem copulæ inter laborantes impedimento habite, vel potius ob mulieris infamiam, et scandala verosimiliter inde secutura, nisi matrimonium inter eos sequatur) requiritur, ut oratores, et quidem ambo, sint pauperes, et simul miserabiles, ita ut proprio labore, et industria tantum vivant.*

TABULA CCV.

DE RECURSU FACIENDO PRO OBTINENDA DISPENSATIONE SUPER IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS.

Recursus pro obtinenda dispensatione super impedimentis dirimentibus fieri debet ad

I. DATARIAM pro foro externo, in cuius supplici libello immediate dirigendo summo pontifice exprimi debent	1. Nomina dispensandorum cum diocesi, et quidem utriusque contrahentis. 1. Conservatio familiæ, seu ut bona maneant in eadem familia. 2. Defectus dotis competentis, dum videlicet femina vel omnino nullam, vel non competentem habet dotem ad nubendum alteri æquali sibi non consanguineo vel affini. 3. Ætas mulieris excedentis vigesimum quartum ætatis annum. 4. Copula cum consanguinea, vel affine habita et publicata. 5. Matrimonium jam bona fide contractum et consummatum. 2. Causa legitima dispensandi, uti principales sunt * Sufficit, ut causa existat tempore, quo delegatus exequitur litteras dispensationis seu actu dispensat, licet tempore, quo Romæ sollicitata, et impetrata fuit gratia, nullatenus extitisset, nec vera fuisset. 3. Gradus consanguinitatis vel affinitatis remotior cum propinquiore, si tamen non exprimeretur proximior in ordine ad obtinendam declarationem, quod proximior gradus non obstat, ut statuit S. Pius V, <i>const. quæ incip. Sanctissimus in Christo, tom. 2, bull. Cherub., f. 193</i>, illicita quidem esset obtenta dispensatio, non tamen invalida, <i>ex Benedicto XIV, in decreto annexo constit. quæ incipit. Etsi matrimonialis, tom. IV, bull. ejusd.</i>, excipe si proximior gradus non expressus esset primus. Quod si per errorem expressus fuisset propinquior gradus, ubi oratores essent in gradu remotiori consanguinei vel affines, valeret desuper obtenta dispensatio. 4. Copula habita cum consanguinea vel affine, sive sit publica, sive occulta, <i>ex Bened. XIV</i>; quod si quis obtinisset dispensationem ex dataria, reticita copula occulta, recurrere deberet ad pœnitentiarum pro obtinenda revalidatione dispensationis obtentæ a dataria, <i>ex eodem pontifice</i>. Mox dicta procedunt sive copula præcessisset supplicationem papæ porrectam, sive ea secuta fuisset, imo etsi contigisset postquam litteræ dispensationis sunt jam concessæ, sed a delegato nondum executioni datæ; quod si habita fuisset copula incestuosa post dispensationem a delegato factam, non vitaret dispensationem, <i>ex declaratione sacre congregationis, apud Reiffenstuel. in append. ad lib. 4 decretal. n. 188</i>. Quod si sæpius fuisset repetita, non opus esset exprimere quoties habita fuerit. 5. Copula, licet occulta, habita sub spe facilius obtinendi dispensationem, quod si exprimeretur quidem copula, reticeretur vero occulta et malitiosa intentio, recurrendum esset pro obtinenda revalidatione hujusmodi dispensationis ad sacram pœnitentiarum, <i>ex Benedicto XIV, const. Pastor bonus, tom. 1, 342. §. 41 et 42, fol. 379, edit. Rom.</i> 6. Multiplicitas impedimentorum sive diversi generis, ut si quis simul consanguineus, et affinis esset, sive ejusdem generis, ut si quis esset ex patre, et matre simul consanguineus sponsæ, vel duplici titulo affinis, quia videlicet cognovit duas sorores sponsæ, aut levavit in baptismo duas ejus filias, <i>ex Benedicto XIV, in allato decret., ad constit.</i> Etsi matrimonialis. Si tamen unum esset publicum, et aliud occultum, solummodo publicum esset exprimendum, pro occulto recurrendo ad sacram pœnitentiarum juxta infra dicenda. 7. Bona vel mala fides sive unius, sive utriusque, si post contractum jam matrimonium petatur dispensatio. 8. An clandestine vel non præmissis denunciationibus celebratum fuerit? quia celebrans matrimonium, omissis denunciationibus, caret spe obtinendæ dispensationis, <i>ex Tridentino, sess. 24, de reform. matrim., c. 5</i>. 9. An cognatio spiritualis proveniat ex baptismo vel confirmatione, sitque simplex vel duplex? 10. An ex separatione eorum sequi debeat scandalum, ex cohabitatione vero periculum incontinentiæ?
II. PœNITENTIARIAM pro foro interno, in cuius supplici libello dirigendo summo pont. seu majori pœnitentiarum exprimi debet	1. Causa legitima, et unaquæque ex supra allegatis sufficit, etsi ex pluribus adductis aliqua, solum impulsiva, non subsisteret, non vitaretur rescriptum, quia juxta regulam 37, juris 126, <i>utile non debet per inutile vitari</i>. 2. Gradus consanguinitatis vel affinitatis, saltem remotior, quamvis aliqui velint, quod etiam pro foro interno exprimendus sit gradus etiam propinquior, quod omnino practicandum si non necessitatis, saltem securitatis gratia. 3. Copula habita cum consanguinea sponsæ, non tamen ejus multiplicitas, etsi repetita esset post obtentam Romæ dispensationem, nondum tamen a delegato executioni datam. 4. Copula habita sive cum sponsa sibi consanguinea, sive cum sponsa sibi affine sub spe facilius obtinendi dispensationem, etiam pro casu, quo alia adduceretur causa. 5. Bona vel mala fides sive unius, sive utriusque, si post jam contractum matrimonium petatur dispensatio. 6. An clandestine, vel non præmissis denunciationibus celebratum fuit? 7. An ex separatione timendum esset scandalum secuturum, v. g., fornicationes, murmurationes, infamia, etc. 8. An cognatio spiritualis sit ex baptismo vel confirmatione, simplex vel duplex? 9. An crimen sit ex machinatione, vel adulterio, vel utriusque simul? * Dispensatio exequi nequit a delegato, nisi in actu sacramentalis confessionis, et ideo ab oratore præmittenda, etsi jam confessus fuisset, et de facto nullius peccati reus esset, confessio, alias, attento moderno stylo curiæ, invalida esset dispensatio. ** Pro exequenda recte dispensatione tam pro foro interno, quam externo, debet attente legi rescriptum, et ad clausulas in eo appositas attendi, de quo in sequenti Tabula. *** Formulas pro recursu faciundo sive pro foro externo, sive pro foro interno, sive ad datariam, sive ad sacram pœnitentiarum, sive ad episcopum in ordine ad obtinendam dispensationem, dabit R. P. Anacletus Reiffenstuel in suo jure canonico ad calcem libri quarti.

N. B. Pro casu, quo recursus faciendus esset ad episcopum, vel alium habentem facultatem dispensandi sive pro foro interno, sive pro foro externo, eadem omnino in supplici libello exprimi debent, quæ exprimi debent dum recursus fit ad datariam vel pœnitentiarum.

TABULA CCVI.

DE MODO EXEQUENDI DISPENSATIONES SUPER IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS A SACRA PŒNITENTIARIA OBTENTAS.

I. Expediuntur ordinarie sub cooperto directo ad confessarium recurrentem pro suo, vel sua pœnitente ad sacram pœnitentiarum, qui ablato superiori cooperto inspicere debet interiorem inscriptionem, quæ passim exprimitur sequentibus verbis: *discreto viro magistro in theologia, vel decretorum doctore ex approbatis ab ordinario.*

II. Possunt aperi

1. A solis insignitis laurea doctoratus sive in theologia, sive in jure canonico in aliqua universitate vel academia, ex *Benedicto XIV, instit. eccles. 87, §. Quod si litteræ*, quod si alius non ita laureatus præsumeret dictas litteras aperire, peccaret graviter, non tamen amitterent suam vim, dummodo executioni mandentur a laureato, uti dictum, ex *laudato pontifice.*
2. A regularibus ordinum mendicantium, licet non insignitis dicta laurea doctoratus, etiam inscriptæ supra dicto modo de licentia tamen oratoris vel oratricis, pro qua fuit petita dispensatio, dummodo sint ab ordinario loci, et a suis respective superioribus approbati ad audiendas secularium confessiones, ex indulto Gregorii XIII, *constit. Exponi nobis, tom. 2, bull. Cherub., f. 457*, quod suppressione societatis Jesu, cui nominatim fuit a principio concessum, non amisit suam vim respectu aliorum regularium, qui vi communicationis privilegiorum indultum illud fecerunt suum.
3. A quovis confessario approbato expeditæ cum hac, vel simili inscriptione: *Discreto viro confessario ex approbatis ab ordinario*, prout expediti solent dum a recurrente admonetur sacra pœnitentiarum, quod in loco nullus doctor in theologia, vel jure canonico, reperitur, electo tamen ab ipso oratore vel oratrice.
4. Ab alio pro casu, quo electus ab oratore, vel oratrice moreretur ante litterarum executionem: nam tunc posset eas recuperare, et alteri confessario prædito requisitis qualitatibus eas deferre, imo id facere posset etiam pro casu, quo primus confessarius electus videretur in executione nimis rigide procedere, quod extra dubium esset, si opus esset recedere a primo ob ignorantiam, et imperitiam illius, ex *Benedict. XIV, ibid., instit. 87, §. Si litteræ.*

Aperi a confessario nisi ad id faciendum eligatur ab ipso oratore vel oratrice, et hinc admonendus orator vel oratrix, ut ex habilibus seligat, quem voluerit, neque approbatus pro excipiendis solum virorum confessionibus posset eligi ad exequendas litteras concernentes feminam oratricem, neque approbatus pro solis feminis posset exequi litteras concernentes virum oratorem, ex *Benedicto XIV, lib. instit. eccles. 87, §. Sed jam.*

Litteræ dispensationis super impedimentis dirimentibus S. PŒNITENTIARIE pro foro interno

III. Nequeunt

- Executioni mandari
1. Antequam electus ab oratore vel oratrice ad effectum aperiendi, et exequendi dispensationem, eas bene et attentè legerit et consideraverit clausulas in litteris appositas, et oratorem vel oratricem examinaverit de veritate narratorum in litteris, cujus dictis standum foret simpliciter, nisi ipsi certo constaret de falsitate depositionis, ex *Benedicto XIV, ibid., loc. cit., §. Post hæc.*
 - * Advertens in examine errorem commissum circa causam finalem, vel conditionem necessariam, debet denuo recurrere ad sacram pœnitentiarum, pro obtinendis litteris dictis: *perinde valere*, ex eo, quod sanant et revalidant gratiam, seu litteras prius nulliter obtentas, perinde, ac si ab initio rite, et valide impetratæ fuissent.
 2. Si delictum non est occultum: unde si delictum occultum postea evaderet publicum, quocumque tandem modo deberent conjuges ab ordinario separari donec dispensatio obtineretur a dataria ad evitanda scandala, quæ si non essent timenda, posset episcopus certioratus de dispensatione obtenta pro foro interno acquiescere, ex *Benedicto XIV, ibid., §. Non omittunt.*
 3. Extra sacramentalem confessionem, quia ordinarie in rescripto exigitur, ut id fiat, audita prius ejus sacramentali confessione, et si in eodem rescripto præcipiatur, ut prius auferatur occasio peccandi; hinc si orator vel oratrix essent in aliqua occasione proxima peccandi, deberet hanc prius a se amovere.

IV. Debent

executioni mandari audita sacramentali confessione post absolutio-nem a peccatis addendo

1. Seu illis verbis: *Ego te absolvo a peccatis tuis*, etc., subjungendo: *Insuper eadem auctoritate apostolica mihi specialiter quo ad hoc delegata dispenseo tecum super impedimento, v. g., affinitatis in primo gradu, ut illo non obstante cum conjuge, præmissa renovatione consensus, matrimonium secreto contrahere, ac debitum conjugale exigere, et reddere licite possis et valeas.*
2. Præterea si agatur de matrimonio primo contrahendo dicitur: *dispenseo tecum super impedimento, ut præfato impedimento non obstante matrimonium cum dicta muliere publice, servata forma Tridentini, contrahere, consummare, ac in eo manere licite possis et valeas.*
3. Et declarando vi facultatis sibi concessæ, prolem susceptam ex putativo matrimonio legitimam dicendo, v. g., *pariter eadem facultate prolem susceptam, et suscipiendam legitimam esse et fore declaro*, vi quorum verborum si proles legitimanda non esset adhuc nata, legitimeretur in foro conscientie quoad omnes effectus tum temporales, tum spirituales; si vero jam nata esset ante contractum matrimonium, legitimeretur in foro conscientie solum quoad effectus spirituales, minime vero quoad effectus temporales: unde nec in occulto posset talis proles succedere in hæreditatem.

V. Requiritur

renovatio-nem consensus, de quo dispensati admonendi sunt cum cautela

1. Quod si una pars tantum conscia sit impedimenti, altera prorsus ignara, et agatur de impedimento diffamatorio, quia, v. g., antecederet habuit copulam cum matre, vel sorore putativæ uxoris, in tali casu debet pars ignara prius certiorari de nullitate prioris consensus, ita tamen, ut pars ignara nullatenus veniat in cognitionem delicti commissi, et ideo id fieri debet modo insinuato a *P. Reiffenstuel in appendice ad lib. 4, decretalium n. 596, et a Benedicto XIV, in suis institutionibus ecclesiasticis, instit. 87, §. Manus Paulus Leo.*
2. Si autem circumstantiæ non permitterent confessario uti renovatione novi consensus modis insinuatæ a mox citatis doctoribus, fieri debet recursus ad sacram pœnitentiarum pro obtinenda de obligatione renovandi consensus, ex *Benedicto XIV, ibid., §. Hæc sane.*
3. Non tamen necesse est pro revalidando matrimonio nulliter contracto ob impedimentum dirimens occultum, ut revalidatio fiat coram parochi et testibus, ex *Ben. XIV, ib., §. Magno studio*, quod verum est, licet in rescripto haberetur clausula, ut consensus renovetur, servata forma concilii.

N. B. Omittens ex inadvertentia legitimatorem prolis, posset id supplere quocumque, et si hic obiisset, posset alius adiri in ordine ad hunc effectum.

2. Executa dispensatione debent litteræ sub pœna excommunicationis latæ sententiæ lacerari, cui obligationi satisficit, eas comburendo, vel sigillum detrahendo; possunt tamen prius describi, et copia pro se, et sua instructione reservari.

TABULA CCVII.

DE USU CONJUGII, SEU ACTU CONJUGALI LICITO VEL ILLICITO.

I. Licitus si exerceatur

1. In ordine ad primarium finem, seu generationem prolis, imo si exerceatur in statu gratiæ, debito jure, fine, modo, et aliis circumstantiis, est etiam meritorius, non quidem ex opere operato, sed ex opere operantis ad instar aliorum operum.
2. In ordine ad vitandam incontinentiam sive in se ipso, sive in comparte, *ex apostolo* suadente unumquemque propter fornicationem (subaudi vitandam) habere virum, vel uxorem, quidquid aliqui velint; quod si exerceatur ad vitandam propriam incontinentiam, sit peccatum veniale.
3. Ob solam corporalem sanitatem, cum secundo videatur ad id institutum matrimonium.
4. Etiam cum periculo diurni morbi, infectionis, præsertim ad potitionem compartis.
5. Etiamsi constaret, non posse edere fœtum nisi mortuum, cum melius sit infanti esse quam non esse.
6. Etiamsi timendum esset periculum vitæ ex partu, cum nec conceptio, nec periculum sit adeo certum.
- * Licet exigere sit veniale, ex suppositione, quod adsit rationabilis causa non denegandi illicite venialiter exigenti.
7. Tempore menstrui ob justam causam, v. g., ad vitandam incontinentiam, cum aliunde non sit periculum, ut proles edatur leprosa, ex infra dicendis.
8. Tempore gestationis uteri, seu tempore, quo mulier gravida est, dummodo absit periculum abortus.
9. Post partum, etiam ante lapsum tempus purificationis, ob finem honestum, v. g., ad vitandam incontinentiam, quamvis pro posse dissuadendum, ne tali tempore conjuges commisceantur, eo quod iudicio medicorum, ex tali accessu plerumque eveniant incommoda uxori, et sæpius graviora.
10. Tempore, quo uxor lactat prolem, quia incertum est, quod copula sit nociva lacti.
11. Non servato situ naturali ex justa et rationabili causa, v. g., ob periculum ne fœtus suffocetur in prægnante.

Usus conjugii, seu actus conjugalis est

II. Illicitus si exerceatur

1. Cum periculo propriæ vitæ, saltem extra casum tollendi grave periculum incontinentiæ.
2. Ex sola voluntate ex Innocentio XI, sequentem ordine 9, damnante propositionem: *opus conjugii ob solam voluptatem exercitum penitus caret culpa, ac defectu veniali*, adeoque contrarium verum est, quod non careat saltem culpa veniali.
3. Ad petitionem partis mortaliter illicitam propter circumstantiam se tenentem ex parte ipsius copulæ, ut in loco publico, aut sacro, juxta dicta in Tab. LXXIV, aut vase præpostero juxta Tabulam LXXIII, vel cum periculo abortus.
4. Ad petitionem partis mortaliter illicitam propter circumstantiam se tenentem ex parte ipsius petentis, quam non potest hic, et nunc tollere, ut si esset voto castitatis, aut alio impedimento adstricta, quia censetur cooperari alterius peccato.
5. Ad petitionem partis mortaliter illicitam propter circumstantiam se tenentem ex parte petentis, quam potest hic et nunc tollere, ut non seminare extra vas.
6. Tempore menstrui nulla urgente rationabili causa, sed non nisi venialiter, cum tempore fluxus menstrui non soleat uxor concipere eo quod fluxus ille impediatur retentionem seminis in matrice, ubi conceptio facienda est, et ideo non est periculum, quod proles nascetur leprosa, aut alio morbo infecta.
7. Non servato situ naturali, sive dein fiat jacendo a latere, sive stando, sive præpostere more pecudum copulando, sive viro succubo et femina incuba.
8. In vase præpostero, seu sodomitice, habetque rationem adulterii, si in eodem vase consummetur, aut intentione ibidem consummandi exerceatur ex Tabula LXXIII.
9. Ante communionem, sine rationabili causa, sed non nisi venialiter.

III. Conjugatis liciti sunt tactus, amplexus, oscula, etiam partium inhonestarum in ordine ad actum conjugalem debito fine exercendum; si tamen exerceantur absque intentione copulam carnalem perficiendi, et absit periculum pollutionis, evadent peccata venialia, quidquid aliqui velint, esse mortalia; si tamen prædicta exerceantur cum præviso periculo pollutionis, procul dubio evadent mortalia, licet pollutio directe non intendatur, et abesset periculum consensus in illam. *Confer cum dictis Tabula CC. II, lit. Vetat sub num. 2 (*), et vide uberius card. Cajetanum in summula peccatorum. Verb. Matrimonium, cap. Usus matrimonialis, et Novarium in manu, c. 16, n. 42, apud Cuniliati, tract. XIV de matrim., § XI, Intellige de tactibus, etc., per se disponentibus ad actum conjugii, ubi hic non intendatur. Si vero sit sermo de illis, qui adeo probrosi sunt, et turpes (quos naturalis et christiana modestia, relatos a Sanchezio, hæc referre abhorret) ut nec influxum possint habere, nec ullam proportionem inter se ad copulam exercendam, absque ulla exceptione sive exercendæ, sive non exercendæ copulæ, de mortali culpa damnandi sunt, quia gravissime naturam rationalem dedecent, et nimis effrænatae libidinis, omnem Dei dilectionem extinguunt, sunt indicia.*

TABULA CCVIII.

DE OBLIGATIONE REDDENDI DEBITUM CONJUGALE.

- I. Reddi debet si exigatur
1. Serio et ardentem, tanquam debitum ex justitia, *ex apostolo*, et ideo conjux negans debitum alteri serio et ardentem petenti, per se loquendo graviter peccat, secus si solum obiter, frigide, ac remisse petat, adeo ut denegationi sibi factæ statim acquiescat, imo nec si serio petenti raro admodum denegaret, quamvis pro posse suadendum, ne unquam, præsertim serio petenti denegetur.
 2. Juste, seu ab habente potestatem exigendi, prout sunt omnes legitimo thoro copulati: excipe
 1. In primo bimestri conjugibus concesso a jure ad deliberandum de ingressu religionis, *ex cap. Verum 2, de conversione conjugatorum.*
 2. Ratione incestus commissi juxta dicta in Tabula LXXIV et CXCH.
 3. Ratione adulterii juxta dicta in Tabula XXX, nisi altera pars ejusdem rea esset, aut libere renunciasset juri suo expresse, vel tacite per usum conjugii exercitum cum notitia juris sibi competentis.
 4. Ratione voti castitatis vel religionis, quo obstricti sunt conjuges juxta dicta in Tabula CLXXXVII.

* Intellige præcisa dispensatione obtenta ab habente facultatem dispensandi in amissione juris petendi debitum.
 3. Rationabiliter, id est cum moderamine rationis, et ideo nimis frequenter exigenti non adest obligatio, saltem gravis, reddendi, sicut nec exigenti, dum altera pars nequit sine gravi incommodo suæ salutis reddere.
 4. Licite, uti contingit, dum exigitur sive ob finem primarium, sive secundarium, juxta dicta in priori Tabula, imo et reddi debet si illicite solum venialiter, v. g., voluptatis gratia exigatur.
 5. A laborante morbo contagioso, dum tamen judicio medicorum nullum ex parte reddentis subest periculum infectionis, si enim subesset periculum infectionis, non adesset obligatio reddendi debitum *juxta probabiliorum*, quamvis aliqui velint, et in tali casu adesse obligationem, fundati in textu relato, *cap. Quoniam 2, de conjugio leproso*, et quidem etiam pro casu, quo probabile foret, quod proles sint leprosæ nascituræ.
 6. Tempore etiam gestationis uteri, dummodo absit periculum abortus.
 7. Post partum, etiam ante elapsam tempus purificationis, aut tempore, quo uxor lactat prolem, ob rationem datam in priori Tabula.
 8. Etiam non servato situ naturali, sive exigatur jacendo a latere, sive stando, sive præpostere more pecudum, dummodo vas naturale servetur.
 9. A solito recedere non expectata seminatione uxoris, quia juxta D. Thomam, femineum semen non est necessarium ad generationem.
- Debitum conjugale ad exigentiam partis
- II. Non adest obligatio reddendi debitum, dum
1. Injuste, aut irrationabiliter petitur, aut a privato jure exigendi, de quibus supra, vel sine moderatione rationis.
 2. Petens laborat morbo contagioso, ex suppositione, quod judicio medicorum subsit periculum infectionis juxta aliquos, quamvis alii velint non posse ex hoc titulo denegari, uti supra insinuat.
 3. Mulier longa experientia edocta non possit edere, nisi fœtus mortuos, aut parere sine periculo vitæ, reddens tamen ad vitandam incontinentiam compartis excusari posset a peccato.
 4. Petens existit in ebrietate vel amentia, nisi ad impediendum vitium incontinentiæ.
 5. Petere est mortaliter illicitum ob circumstantiam aliquam se tenentem sive ex parte actus, seu copulæ, sive ex parte petentis, etsi hic, et nunc talis circumstantia posset a petente libere tolli.
 6. Vir ante seminationem solet se retrahere, licet consentientibus utriusque partibus id fieri possit ad evitandas proles, dummodo supponatur, quod uxor non seminaverit, nec ad id jam fuerit excitata, et in viro absit periculum pollutionis, quia talis coitus ad instar tactus partium verendarum se habet, *ex pluribus signanter clericali de matrim., decis. 38, n. 23.* Ast in tali casu judicio non solum deobligari uxorem a reddendo debito, sed neque posse absque culpa: nam usus matrimonii principaliter est concessus ad procreationem prolis, quam impedire graviter illicitum est: et quamvis non tenentur congregi, congregi taliter, convincuntur excludere primarium finem, et ob solam libidinem exercere actus incompletos, in quibus solum speculative, et in mente quorundam, non vero practice, potest abesse proximum: pollutionis periculum. *Vid. P. Concinnam, lib. 2, de matrim., diss. 4, c. 9, n. 19.* Unde a similibus judicio omnino abstinendum ob valde proximum periculum pollutionis ex parte utriusque; recolite dicta in hanc rem Tab. CCIV, et præcedenti III in fine.
 7. Vir petit sive inchoative, sive consummative in vase præpostero ob dicta in priori Tabula.
- * Quamvis illicite petenti propter circumstantiam se tenentem ex parte etiam solius petentis non adest obligatio reddendi debitum, imo juxta aliquos nec reddi licite possit, attamen alii volunt quod ad evitanda majora mala possit uxor sine culpa reddere debitum, dummodo ipsa dissentiat, et quoad potest obstat; optimum autem erit, si in tali casu pars innocens præveniat nocentem exigendo ab eo debitum, sic enim præcavebit peccatum illicite petentis, et se ab illicita cooperatione eximet, et id omnino fieri debet pro casu, quo sciretur quod petens sive commiserit incestum cognoscendo carnaliter fratrem vel sororem mariti, aut uxoris, sive voto castitatis esset adstrictus.
- N. B. Actus conjugalis quoad petitionem non est debitus, et ideo nemo per se tenetur petere a comparte, ut exerceat secum actum conjugalem.
2. Nequit licite denegari debitum ob timorem multiplicationis prolium, quamvis Layman dicat, se non audere condemnare de peccato uxorem, quæ marito omnia obligurienti, ipsa cum liberis famem, et arumnas tolerans, ne amplius multiplicetur miseranda proles, debitum negat marito, usque dum se emendet.
 3. Uxor ex justa causa, v. g., ne gravetur prolium, aut ne subeat in partu periculum vitæ, juxta aliquos potest, cum reddidit debitum marito, animum ad alia divertere, ne exciteur ad seminationem, sed potest se negative, et pure permissive habere. Ast judicio, melius esse permittere liberam cursum naturæ, et in Deo ponere fiduciam.

TABULA CCIX.

DE DIVORTIIS, EORUMQUE CAUSIS.

Divortium, quod est legittima viri ab uxore, vel vicissim separatio, aliud est quoad

I. Vinculum vicijus matrimonium ita solvitur, ut conjuges statim possint esse alterius, quodque	1. In veteri lege erat in usu vi libelli repudii, quem Moyses ex dispensatione divina Hebræis ad duritiam cordis eorum permisit, <i>Deuter. 24.</i> 2. In nova, seu evangelica	Potest habere locum in matrimonio	Rato	<p>Non potest habere locum sive respectu catholicorum, sive hæreticorum, sive judæorum, paganorumve. Ex communi, et expressa Benedicti XIV, <i>tum synod. diocæ., lib. 13, c. 22, n. 4, cum constit. Apostolici ministerii, tom. 2, fol. 150, edit. Rom., § Nuper.</i> Eo quod Christus, <i>Matth. 14, v. 8 et 9</i>, eam dispensationem absolute revocaverit, abstuleritque libellum repudii, ac restituerit matrimonium primævæ suæ indissolubilitati.</p> <p>1. Quod inter catholicos etiam dissolvi potest per professionem religiosam, in qua tria vota solemnia emitti solent, <i>ex Trident., sess. 24, can. 6.</i> Unde quivis post contractum matrimonium, sed non consummatum, potest etiam inscio, et contradicente altero conjuge, ingredi religionem, <i>ex cap. Verum 2, de convers. conjugat., et Bened. XIV, ibid., c. 12, n. 9</i>, quod tamen non per ingressum solvitur quoad vinculum, sed per professionem realiter emissam, ex textu citato, et vel ideo solum post hanc alter conjux potest alterius esse.</p> <p>2. Quod dissolvi item potest per dispensationem papæ, gravissima urgente causa, juxta aliquorum sententiam fundatam tum in eo quod hoc significet solum unionem Christi cum anima per gratiam, quæ est dissolubilis: tum in facto quorundam SS. pontificum. Negant alii hanc potestatem papæ eo quod etiam ratum jure naturæ sit indissolubile.</p> <p>Etiam consummato inter infideles si uni ad fidem converso, vel absolute alter conjux cohabitare nolle, vel non nisi cum injuria, et contumelia creatoris. Ex communi, et expressa Bened. XIV, fundata in dispensatione Christi, juxta dicenda Tab. seq.</p> <p>N. B. 1. <i>Professio solemnis religiosa solvit vinculum matrimonii rati, vel ex indulto pontificio, secundum aliquos, vel ex natura sua, juxta alios, vel ex voluntate Christi per traditionem intimata juxta probabiliorem.</i></p> <p>2. <i>Matrimonium consummatum quoad vinculum non solvi per adulterium definit Tridentinum contra Lutheranos et Calvinistas, sess. 24, can. 1, Nam, Lucæ 16, v. 18, dicitur: Omnis, qui dimittit uxorem suam, et aliam ducit, mœchatur; et qui dimissam a viro ducit, mœchatur.</i></p>
II. Thorum, seu lectum et copulam carnalem, quod fieri potest etiam in lege evangelica, imo et debet, dum alicui interdita est copula cum propria uxore ob superveniens impedimentum juxta dicta Tabula CLXXXVII.				<p>1. Sive publicum, sive occultum ex facultate concessa conjugatis a Christo, <i>Matthæi 19, v. 9</i>, quamvis non adsit obligatio, quidquid alicui velint adesse obligationem.</p> <p>2. Fieri potest per se loquendo etiam propria auctoritate, dummodo habeatur, vel certitudo moralis commissi adulterii, ut si uxor deprehendatur congressa cum altero carnaliter, vel violenta ejusdem suspicio, ut si nudus cum nuda in eodem lecto reperiat, <i>ex cap. Litteris 12, de præsumptionibus.</i></p> <p>3. Dum adulterium est occultum nequit fieri divortium quoad habitationem propria auctoritate ad evitandum scandalum, quod natum est, sequi ex separatione ab eadem domo juxta dicta in Tab. LXXV.</p> <p>4. Propter quod, divortio secuto, innocens non tenetur recipere nocentem: excipe</p> <p>1. Si exigens divortium ob adulterium, et ipse secuto divortio adulterium licet occultum committeret.</p> <p>2. Si exigens divortium veniret in cognitionem latam fuisse sententiam ex falsa præsumptione adulterii formalis.</p> <p>3. Si innocens versaretur in periculo incontinentiæ, cum quivis teneatur adhibere media necessaria ad evitandum peccatum.</p> <p>4. Si maritus, v. g., innocens sive expresse, v. g., dicendo: remitto, condono tibi, sive tacite, v. g., copulam carnalem exercendo cum uxore, aut alia familiaritatis conjugalis signa exhibendo, v. g., adulteram amplexando, osculando, etc., condonaret injuriam sibi factam adulterando, dummodo prædicta exhibita sint a marito sponte, ac libere cum plena notitia adulterii antedecenter commissi, et juris sibi competentis.</p> <p>5. Si adulterium solum materiale contigisset, ut si uxor, v. g., sive violenter, sive fraudulenter sub specie mariti cognita fuit, <i>ex can. Iane 3, causa 32, quæst. 5, et canone In lectum 6, causa 34, quæst. 1 et 2.</i></p> <p>* His casibus exceptis non tenetur secuto divortio innocens recipere nocentem, sed potest innocens statum suum pro libitu mutare vel ingrediendo religionem, vel sacros ordines suscipiendo, <i>ex cap. Constitutus 15, et cap. Veniens 16, de conversione conjugatorum adjuncta Glossa, ibid.</i></p>
III. Habitationem, et thorum simul, quod fieri posse, contra hæreticos definivit Tridentinum, et quidem principaliter propter	1. Adulterium,			<p>1. Sodomiam, vel bestialitatem sive activam, sive passivam juxta vulgares licet alii legem illam utpote pœnalem, strictè interpretantes, negent, sodomiam et bestialitatem esse causas faciendi divortium.</p> <p>2. Hæresim alterius partis, quam tamen resipiscentem tenetur innocens ad se recipere, si propria auctoritate factum fuisset divortium, secus si auctoritate ecclesiæ, <i>ex c. De illa vero 6, de divortiiis</i>, sed in hac suppositione posset pars innocens ingredi religionem, vel suscipere sacros ordines, etiam postquam nocens resipuisset, quod si nollet mutare statum, teneretur resipiscentem ad se recipere, quia solum adulterium præbet causam perpetui divortii.</p> <p>3. Periculum salutis spiritualis, quando scilicet unus alterum ad peccata incitare et inducere vellet, v. g., ad sodomiam, furtum, etc., emendatione tamen secuta, tenetur innocens ad nocentem redire.</p> <p>4. Sævitiâ viri, si tanta sit, quod uxor absque periculo vitæ, vel gravis damni corporis cohabitare non possit, <i>ex c. Ex transmissa 8, et e. Litteras 13, de restitutione spoliatorum</i>, secus vero ob sola levem verberationem, vel etiam gravem jam præteritam, sine periculo ejusdem reiterationis.</p> <p>5. Morbum contagiosum, dum judicio medicorum probabile esset periculum infectionis sive reddendo debitum, sive cohabitando; secus vero ob morbum non tam periculosum, <i>ex cap. Pervenit 1, et cap. Quoniam 2, de conjugio leproserum.</i></p>

TABULA CCX.

DE MATRIMONIO INFIDELIUM, INDISSOLUBILITATE, VEL DISSOLUBILITATE EJUSDEM.

Matrimonium infidelium

I. Validum in ratione contractus, ac indissolubile

1. Si sit contractum absque impedimento jure naturæ, vel divino dirimente, juxta dicta de impedimentis erroris, circa substantiam ex defectu consensus, consanguinitatis in primo gradu, impotentia naturalis, perpetuæ, etc., item secluso pacto dissolutionis (quomodo contrahunt novi pseudophilosophi pro tot annis; quod non matrimonium, sed concubinatus dicendus est) *ex cap. Gaudemus 8 de divortiiis.*
2. Quia non minus quam fidelium repræsentat unionem Christi indissolubilem cum ecclesia, juxta plures, nominatim Vasquez assententem, teste Benedicto XIV, id negari non posse absque erroris nota, et ideo si ambo conjuges infideles simul converterentur ad fidem, tenerentur simul permanere, nec posset auctoritate Papæ dissolvi, saltem loquendo de matrimonio consummato.
3. Unde habens plures uxores, quamvis ad fidem simul conversas, debet omnes alias repudiare, et primæ adhærere etiam casu, quo hanc repudiasset, quia in lege evangelica libellum repudiæ sustulit Christus etiam respectu infidelium juxta dicta Tab. CCIX.

II. Dissolvitur, et ideo conjux ad fidem conversus

1. Non tenetur, nec potest conjugi infideli adhærere, si hæc nolit cohabitare sine injuria et contumelia creatoris, ex privilegio, et dispensatione Christi facta in favorem fidei christianæ. Censeretur autem non velle cohabitare converso absque injuria et contumelia creatoris, si nomen Dei, aut Christi audire non vellet nisi cum despectu: si nomen Dei blasphemaret, vel impediret debitam honoris, et laudis exhibitionem; vel si vellet familiam subvertere, et a fide retrahere, aut fidelem in aliquod peccatum inducere.

2. Potest relicta in infidelitate compare vel

Ad secundas nuptias transire hasque inire

1. Ex privilegio, et dispensatione Christi ecclesiæ intimato in apostolis eam constituentibus, et repræsentantibus in suo prolixo sermone habito in monte, ac ab apostolo Paulo illis verbis promulgato: *Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti* (id est conjugii vinculo, quod servitutum vocat) *subjectus est frater, vel soror in hujusmodi.* Idemque habetur *cap. Quando 7, de divortiiis*: unde Glossa in mox citatum textum ad verbum *Contumelia*, versus

sequentes { *Desere spernentem vel blasphemare volentem, Vel te credentem scelus ad mortale trahentem: Nam sunt absque mora, sic vincula rupta priora.* } ponit.

2. Non tamen statim post susceptum baptismum; sed prius debet conjugem interpellare: num velit se convertere? Et optimum erit, si id judicialiter fiat; et si conjux interpellatus postulet inducias ad deliberandum de conversione concedendæ sunt; quibus non præmissis, aut non expectata conjugis infidelis deliberatione, conversus contrahens matrimonium cum alia, nullum foret, ex communi, et expressa Benedicti XIV, *syn. diœc., lib. 6, c. 4, n. 3, et in constit.* Apostolici ministerii. Quod si interpellari non posset, quia, v. g., in regionem longinquam recessit, vel ibidem moratur, recurrendum esset ad S. pontificem, vel episcopum respectu judæorum ad fidem conversorum. *Ex laud. pontifice, ibid.*

Religionem ingredi, et in ea profiteri, per quam juxta probabiliorem solvitur prius vinculum ex privilegio Christi, quod, et ad hunc casum probabilius videtur extendi; qua professione secuta, infidelis in infidelitate remanens potest de alio marito sibi prospicere.

III. Non dissolvitur

1. Ex parte conversi ad fidem, nec potest ad secundas nuptias transire, si uxor renuens quidem converti, consentiat, et velit cohabitare sine injuria, aut contumelia creatoris, juxta probabiliorem fundatam tum in illo apostoli: *Si quis frater habet uxorem infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam*; tum in decisione sac. congregationis.
- * Quia vero non desunt theologi etiam magni nominis, qui spectato periculo, quod ex consortio infidelis conjugi fideli imminet, quamvis ille polliceatur se cohabitaturum absque injuria creatoris, hoc non obstante illicitam hujusmodi societatem contendunt, prout advertit Benedictus XIV, *ibid., lib. 13, c. 21, n. 1.* Si enim ex cæco amore ipsi fideles conjuges ad consentiendum probrosis excessibus impelluntur: quid a cæco amore non obtinebit conjux infidelis, qui non aliud intendit quam fœdæ libidinis expletionem? Unde res ad ordinarium esset deferenda, cui, examinatis qualitatibus, moribus, conditionibusque, per conjugem infidelem exhibitis aliisque circumstantiis, decisio incumbet, an talis cohabitatio permittenda, nec ne. Uti advertit clericatus de matrim., *decis. 11, n. 44.*

2. Ex parte renuens conversionem,

1. Quæ non potest ad secundas nuptias transire, antequam conversus secundum matrimonium contraxerit cum alia, eo quod per subsequens matrimonium primo solvatur vinculum prioris, adeo quidem, quod si viro converso secunda uxor fidelis moreretur, non teneretur primam licet ad fidem conversam accipere; sed hac relicta posset quamcumque aliam sibi matrimonio copulare.
2. Et si vir conversus ad fidem eligeret statum cœlibatus, non posset uxor manens in infidelitate contrahere aliud matrimonium, et si contraheret, nullum esset. Unde si post contractum secundum matrimonium cum secundo marito ad fidem converteretur, teneretur, hoc relicto, primo conjugi converso cœlibatum ducenti adhærere, *ex decis. sac. congregationis.*
3. Si vir conversus suscipiat sacros ordines; nam per horum susceptionem non solvitur vinculum prioris matrimonii; et ideo si a susceptione sacrorum ordinum uxor converteretur ad fidem, posset quidem suum repetere conjugem, exigere tamen, vel debitum conjugale reddere absque pontificia dispensatione non posset.

IV. Obligat conversum

1. Proles susceptas doli nondum capaces educare in fide catholica, *ex cap. Ex litteris 2, de conversione infidel., adjuncta Glossa, ibid.,* quæ in expositione casus, inquit: *Filius conditionem patris, vel matris conversi ad fidem sequi debet.*
2. Proles vero doli capaces relinquere suæ ipsorum libertati, quibus nequit legitima denegari, ex eo præcise, quod nolint et ipsæ ad fidem converti.

TABULA CCXI.

DE PROLIBUS LEGITIMIS ET ILLEGITIMIS, ET MODO LEGITIMANDI ILLEGITIMAS.

I. Legitimæ
quales cen-
sentur

1. Non solum omnes, quæ nascuntur ex legitimo matrimonio etiam inter infideles contracto; sed etiam,
 2. Proles natæ ex matrimonio putative tali bona fide contracto, licet agnita nullitate fieret inter parentes separatio: imo licet inter ipsos matrimonium dissolveretur, *ex cap. Cum inter. 2. Qui sunt filii legitimi. Quod verum est licet matrimonium contractum fuisset bona fide ex parte solum unius, ex cap. Cum temere 14, ibid.*
- N. B. *Matrimonium censetur bona fide contractum, si contractum sit in facie ecclesiæ sine contradictione episcopi vel parochi, et cum ignorantia saltem ex parte unius, non solum facti, quod, v. g., tales sint sibi invicem consanguinei, sed etiam juris dumtaxat, seu impediendi dirimentis; unde si quis contraxisset matrimonium clandestine, vel contradicente sive episcopo sive parocho, susceptæ ex tali matrimonio nullo, proles essent illegitimæ, ex c. Cum inhibito 3, de clandestina desponsatione.*
3. Legitimæ item censentur proles expositæ sive in hospitali, sive in plateis aliisque locis, quorum parentes ignorantur, dummodo legitimæ natæ, juxta probabiliorem, *apud Reiffenstuel, lib. 4 decret. tit. 12, n. 14, fundatam in quadam declaratione Gregorii XIV, apud Pellizarium, tom. 2, tract. 7, c. 5, n. 20.*

1. Naturales
quæ ex jure
can. sunt con-
ceptæ vel sal-
tem partem
nullo vigente
impedimento
dirimente
matrimonium
inter paren-
tes, quæ legi-
timantur per

1. Matrimonium subsequens inter parentes ipsarum prolium legitime contractum sive immediate, sive mediate quoad omnes omnino effectus tum spirituales, tum temporales, *ex cap. Conquestus 1, et ex cap. Tanta 6, Qui sunt filii legitimi. Excipit majoratum, qui deberetur filio ex immediato matrimonio suscepto: hinc si filius ex fornicato concubitu cum Bertha suscepisset masculum, et postea idem Titius contracto legitime matrimonio cum Caja, ex hoc haberet filium, et mortua Caja, secundo duceret Bertham, non filius Berthæ, sed Cajæ succederet in majoratum.*
 2. Professionem religiosam in ordine ad suscipiendos ordines, secus vero ad obtinendas dignitates, pro quibus obtinenda esset dispensatio a superioribus, juxta infra dicenda.
 3. Dispensationem Papæ quoad effectus spirituales tantum, scilicet ordines, honores, dignitates et beneficia ecclesiastica, *ex cap. Per venerabilem 13, ibid.* imo intra suam ditionem pontificiam etiam quoad effectus temporales, ad capiendam scilicet legitime hæreditatem.
 4. Privilegium imperatoris, regis, electorum imperii, comitum palatinorum, qui possunt legitimare suos subditos quoad effectus temporales, scilicet ad capiendam legitime hæreditatem.
- N. B. *Matrimonium subsequens invalide contractum, licet bona fide in facie ecclesiæ, non potest legitimare proles naturales illegitimas, juxta probabiliorem, quia secundum regulam illam juris: Quod est de jure nullum producit effectum, quidquid aliqui favere videantur matrimonio subsequenti licet invalido.*

Proles
aliæ sunt

II. Illegiti-
mæ qua-
rum aliæ
sunt

2. Spuriæ,
quæ ex jure
can. sunt con-
ceptæ vel sal-
tem natæ vi-
gente inter
parentes im-
pedimento
dirimente
matrimo-
nium, quæ

1. Aliæ vocantur *adulterinæ*, quæ videlicet ex adulteris; aliæ *incestuosæ*, quæ ex sanguine junctis inter gradus prohibitos; aliæ *sacrilegæ*, quæ ex alterutro, vel ambobus Deo consecratis parentibus; aliæ *nefarinæ*, quæ ex patre et filia, aliisque descendentibus, vel ascendentibus procreantur.
2. Legiti-
mantur
per
1. Dispensationem Papæ extra suam ditionem in ordine ad solos effectus spirituales, non vero temporales et politicos; et in supplici libello exprimi debet qualitas illegitima non solum generica, sed et specifica, adeoque explicari an *naturalis* vel *spuria* sit proles; hæcque num ex incestu, sacrilegio vel adulterio?
 2. Professionem religiosam ad suscipiendos ordines, non vero dignitates et beneficia adipiscenda, *ex can. Presbyterorum 1. dis. 56, et ex cap. Ut filii 1, et cap. Nimis 18, de filiis presbyterorum.*
 3. Privilegium concessum ab aliquo ex supra relatis quoad effectus politicos. Cum enim inhabilitas ad hos jure dumtaxat humano sit introducta (jure enim naturæ omnes filii nascuntur legitimi) hinc a principis voluntate abrogari et mutari potest; quamvis soli naturales legitimentur, et hos dumtaxat legitimari per rescriptum principis intelligi debeat, nisi in rescripto aliud exprimat.
- N. B. *Subsequens matrimonium non legitimat proles spurias, ex cap. Tanta 6. Qui sunt filii legitimi, et Benedicto XIV, constit. Redditæ nobis, tom. 1, bull. ejusd., fol. 452, edit. Rom., §. 6.*
2. *Legitimus sive per subsequens matrimonium sive per rescriptum principis, venit in dispositione hominum, et statutorum volentium, quod quis debeat esse legitime natus, eique dari possunt litteræ natalitiæ testantes talem ex honestis parentibus esse, et legitimo thoro.*

- N. B. *Pro statuenda et stabilienda prolis legitimatione, attendi debet partus, vel conceptionis ipsius tempus, prout exigit favor, vel utilitas liberorum, adeo quod si in favorem prolis non cederet tempus conceptionis, attendendum sit tempus partus, vel e contra; et ita in praxi saltem pro foro conscientie tenendum, quidquid aliqui velint, quod si parentes tempore copulæ fuerint inhabiles, quia consanguinei vel uxorati, licet tale impedimentum cessasset tempore natiuitatis, proles concepta dicenda sit spuria. Circa quod suspendit judicium Benedictus XIV, loc. cit.*
2. *In dubio an proles sit concepta, vel nata tempore, quo inter parentes potuit esse matrimonium, et adhibita debita diligentia, veritas haberi non posset judicandum in favorem prolis, ex Bened. XIV, ibid., §. IV.*
 3. *Dispensatus, etiam simpliciter, ad ordines suscipiendos, non censetur eo ipso dispensatus in ordine ad recipiendum beneficium curatum; sed pro hoc nova requiritur dispensatio, juxta probabiliorem.*
 4. *Episcopus potest dispensare cum illegitimis etiam spuris ad effectum suscipiendi ordines minores et simplex beneficium, ex cap. Is qui 1, de filiis presbyt. in-6. Secus vero in ordine ad ordines majores, et beneficium curatum; imo nec in ordine ad canonicatum ecclesiarum cathedralium, quod verum est, licet illegimitas esset occulta, juxta probabiliorem.*
 5. *Praelati regulares possunt cum suis subditis illegitimis dispensare ad effectum promovendi eos ad dignitates et officia ordinis; et quidem etiam extra capitulum generale vel provinciale, ex privilegio Gregorii XIV, constit. Circumspecta, tom. 2, bulla Cherubini, fol. mihj 687, tum in nostra bull. cappuc., tom. 6, fol. 306.*

TABULA CCXII.

DE CENSURIS IN GENERE, ET REQUISITIS UT HABEANT SUUM EFFECTUM.

I. Divisio,
alia est

1. *A jure*, qualis censetur, quæ vi legis, vel statuti a superiore infligitur, et talem potest solus Papa, et concilium œcumenicum ferre pro universa ecclesia: episcopus vero pro sua diœcesi, et fertur pro futuris peccatis, estque perpetua, duratque dum lex durat.
2. *Ab homine*, qualis censetur, quæ fertur ab aliquo particulari superiore per præceptum transitorium, vel per sententiam judicariam, et fertur pro peccatis præteritis, vel præsentibus, juxta infra dicenda.
3. *Latae sententiæ*, et hæc, sive sit a jure, sive ab homine lata, incurritur ipso facto, seu ipsa criminis admissione, absque ulla ulteriori judicis sententia, saltem condemnatoria, qualis censetur dum legislator vel utitur his verbis, *ipso facto, ipso jure, ex tunc, mox, illico*, vel dum utitur verbis, sive indicativi temporis, v. g., *excommunicamus, suspendimus, etc.*, sive præteriti temporis, ut sit *excommunicatus, suspensus, etc.*
4. *Ferendæ sententiæ*, quæ non contrahitur, nisi accedat judicis sententia, qualis censetur, quæ fertur vel per verba, quæ judicis actionem exigunt, v. g., *excommunicetur, decernimus excommunicandum*, vel per verba futuri temporis sine addito, v. g., sub pœna excommunicationis. In dubio censendum est esse ferendæ sententiæ, quia juxta regulam illam 40, juris in-6, *in pœnis benignior est interpretatio faciendâ*.

II. Potestas ferendi eam est ecclesiæ concessa a Christo Domino tum D. Petro illis verbis: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis*, tum cæteris apostolis illis verbis: *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis, etc.*, tum dum jussit, recusantes audire ecclesiam, habendos esse sicut ethnicos et publicanos, qui privantur omnibus ecclesiæ suffragiis.

1. Sit inflicta ab habente potestatem, quæ solis prælatis ecclesiæ potestate jurisdictionis ordinaria, vel delegata in foro exteriori gaudentibus competit, et hinc solus papa, episcopus, hujus vicarius generalis, vicarius capitularis, sede episcopali vacante, possunt eam infligere: superiores item generales, provinciales ordinum regularium, ex potestate ordinaria a SS. pontificibus concessa: de superioribus vero localibus non ita certum (quamvis Suarez, *tract. 5, de cens., disp. 2, sect. 4, n. 7*, judicet et hos habere eam respectu suorum subditorum); secus parochi, qui veram jurisdictionem in foro externo non habent.
2. In solum hominem feratur, quare dum legitur in jure, mortuos fuisse excommunicatos, intelligi debet, de declaratione excommunicationis, quam ante mortem incurrerant, et in qua mortui sunt, et a qua indigebant absolvi, sicut e contra, dum legitur mortuos fuisse absolutos, intelligi debet de declaratione, quod ob signa penitentiæ exhibita ante mortem, possint sepeliri in loco sacro, etc.
3. Sit subjectus ei, a quo fertur censura, et hinc infideles licet catechumeni non possunt ligari censura, cum non sint subjecti ecclesiæ, bene vero hæretici, neque infantes ligari possunt; impuberes vero ligari possunt censura lata a jure secus ab homine, imperatores, reges, reginæ, ejusque filii; et plerique religiosi nequeunt ligari censuris ab episcopis, *ex privilegio exemptionis*.
4. Delictum, propter quod fertur, sit commissum in territorio ferentis censuram, et hinc si statuto episcopi lata esset excommunicatio contra committentes furtum, et furtum committeretur extra diœcesim, talis non incurreret censuram, *ex cap. Ut animarum 2, de constit. in-6*.
5. Propter peccatum infligatur, quod peccatum debet esse externum et mortale, excipe excommunicationem minorem, et suspensionem ab aliquo dumtaxat officio, v. g., a missa celebranda, per unam alteramve diem, quæ possunt ferri etiam ob peccatum veniale.
6. Peccatum, ob quod fertur, sit opere completum et consummatum, excipe casum, quo lex prohibens aliquid sub censura, non solum prohibeat actionem, sed et ipsum conatum, ut in duello; et subornatione contingit.
7. Peccatum, ob quod fertur, sit futurum, nam ob peccatum mere præteritum nequit ferri censura, nisi aliquo modo pendeat in futurum, vel quia reus in eo perseverat, vel ut injuria resarciatur per debitam compensationem, nam censura est pœna medicinalis, præteritum vero ut tale mederi nequit.
8. Peccatum, ob quod fertur, sit conjunctum cum contumacia; quia finis censuræ est, ut contumax, seu inobediens ecclesiæ respiscat; sufficit autem contumacia, seu contemptus virtualis, et interpretativus consistens in eo, quod sciens quidpiam esse ab ecclesia prohibitum sub censura, nihilominus illud facere præsumit.
9. Ad censuras, quæ feruntur ab homine pro peccatis præteritis, debet præmitti monitio, *ex can. Omnes decimæ 5, causa 16, quæst. 7, et ex cap. Reprehensibilis 26, de appellationibus*. Monitio autem hæc debet esse canonica, seu trina, ita ut intra unam, et aliam sit interpellatio saltem duorum dierum: aut una pro tribus, cum expressione, quod hæc pro tribus valitura sit, alias si feratur, præmissa quidem monitione, non tamen canonica, valida quidem esset censura, injusta tamen, juxta mox dicenda; prædicta autem monitio prævia non requiritur ad incurrendas censuras latas a jure, quia jus ipsum semper admonet, semper loquitur, semper clamat.

III. Re-
quisita
ad suum
effec-
tum ut

1. Invalida et nulla censura lata sive ob defectum jurisdictionis in ferente, sive quia non fuit præmissa saltem una monitio, loquendo juxta mox dicta de censura lata ab homine; sive ob defectum culpæ et peccati gravis; quod si evidenter sit nulla, nec coram Deo, nec coram hominibus debet ligare, *ex cap. Inter cæteras 9, de sententiâ et re judicata*; si vero non sit evidenter nulla, tunc ea innodatus debet vel quærere juris remedia, id est appellare, aut ad superiore recurrere, vel patienter eam ferre, abstinendo se in foro externo ab iis omnibus, quæ vere innodatis censura prohibentur; privatim tamen, vel coram iis, qui innocentiam ejus perspectam habent, et secluso scandalo, posset ea exercere, *juxta probabiliorum*: quod verum est, licet iudex in ferenda censura processisset secundum allegata et probata, quod si talis in publico exerceret suum ministerium minime incurreret irregularitatem.
2. Injusta censetur censura, si feratur vel ex odio, invidia, aut vindicta, vel non servato juris ordine accidentali, seu solemnitatibus requisitis, *cap. Medicinalis 1, de sententiâ excommunicationis in-6*, quod si quis non, servatis solemnitatibus requisitis in textu mox cit. ferret censuram, valide quidem ageret, et propterea haberet suum effectum, et transgrediens illam pœnam canonum incurreret, et irregularis evaderet, ipse tamen ferens illam peccaret mortaliter, et incurreret pœnas in textu juris citato.

IV. Vi-
tium,
nempe

N. B. *Delictum non habens annexam contumaciam, seu contemptum sive formalem, sive virtuale, aut interpretativum, non subiacet censuræ, et hinc ob hujus defectum pœnæ suspensionis et interdicti, quæ aliquando ab episcopis in malos sacerdotes, non tamen contumaces decernuntur, non sunt veri nominis censuræ, sed habent rationem puræ pœnæ vindictivæ, ut de suspensione dicitur, cap. Tam litteris 33, de testibus et attestacionibus, et cap. Cum in cunctis 2, de electione, de interdicto vero cap. Sacro 48, de sententiâ excommunicationis, et cap. Medicinalis 1, eodem titulo in-6,*

Censuræ,
quæ est pœ-
naecclesias-
tica medici-
nalis pri-
vans homi-
nem usu
quorum-
dam bono-
rum spiri-
tualium, do-
nec a con-
tumacia re-
cedat

TABULA CCXIII.

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS AB INCURRENDA CENSURA, ET FACULTATE AB EA ABSOLVENDI.

- I. Non incurritur dum concurrit, sive
1. Ignorantia invincibilis tam juris, quam facti, *ex cap. Si vero 4, de sententia excommunicationis, et cap. Ut Animarum 2, de constitutionibus in-6*, et hinc ignorans invincibiliter, quod aliquid sit prohibitum sub censura; vel sciens quidem esse prohibitum sub censura, ignorat tamen illum, quem, v. g., percutit, esse clericum, non incurrit censuram: quod verum est, etsi ignorantia esset venialiter inculpabilis, vel quis dubitaret, an censura adversus aliquod delictum lata sit? aut an tale factum sub censura comprehendatur, supposito quod fuerit adhibita aliqua diligentia pro veritate acquirenda: imo nec incurreret censuram, qui sciret quidem aliquid esse prohibitum jure ecclesiastico, ignoraret tamen invincibiliter id esse sub censura prohibitum, *juxta probabiliorum*, quia talis non censeretur contumax.
 2. Inadvertentia, quæ æquivalet ignorantie, saltem pro foro interno, *juxta probabiliorum*, et hinc sciens quidem alicui actioni esse annexam censuram, sed quando illam actionem poscit non cogitavit de censura, talis, attento præcise foro interno, non incurreret censuram, eo quod talis non censeretur contumax contra prohibitionem ecclesie sub censura præcipientis, vel prohibentis.
 3. Ignorantia vincibilis tam legis prohibentis, quam censuræ adjunctæ, dummodo non sit crassa, supina et affectata, *juxta probabiliorum*; si enim esset crassa, supina vel affectata, non posset transgredientem legem præcipientem, vel prohibentem sub censura ab hac eum eximere. *Excipe si censura lata esset contra eos, qui scienter, vel temere, aut consulto aliquid fecerint, vel qui præsumperint, qui contempserint, qui temerarii violatores extiterint*, nam in hoc casu, etiam ignorantia crassa et supina, secus affectata excusaret.
 4. Metus gravis, dummodo non sit incussus in contemptu ecclesie vel religionis, et quidem non solum pro casu, quo quis ex tali metu transgredereetur legem ecclesiasticam prohibentem aliquid sub censura, sed etiam si transgredereetur legem naturalem, cui annexa esset ab ecclesia censura, *juxta probabiliorum*: licet enim talis non eximeretur a peccato gravi, excusaretur tamen a censura; quia actio illa non censeretur conjuncta cum contumacia, et hinc occidens clericum ex metu gravi ab altero incusso, excusaretur a censura.
 5. Appellatio legitima, pro casu, quo censura esset solum comminatoria, seu lata sub conditione, ut si quis excommunicaretur, nisi intra mensem satisfecerit, dummodo appellatio fiat ante lapsum temporis ad implendam conditionem expressi: *ex cap. Præterea 4, de appellationibus*: quod si interposita appellatione judicio appellantis legitima, judex, rejecta appellatione ut inepta, in causa prosequeretur, in foro externo ligatus censura censeretur quousque judex appellationis declararet, appellationem legitimam fuisse; in foro tamen conscientie immunis esset, *ex cap. Ad præsentiam 16, de appellationibus*: si vero censura absolute lata sit, appellans, licet legitime, non eximitur a censura; nam in hoc casu appellatio est quidem devolutiva, non vero suspensiva.
- Censura
- II. Tollitur sola absolute, quam impertiri potest
1. A censuris non reservatis, sive latis ab episcopo, sive a Papa in foro exteriori, quibus habent jurisdictionem pro foro exteriori, *ex cap. Nuper 20, de sententia excommunicationis*, et quidem non solum si sit lata a jure, sed etiam ab homine per sententiam generalem in omnes, qui tale delictum commiserint, qui non manifestaverint, non determinando personas, *juxta probabiliorum*.
 2. A censuris non reservatis sive latis ab episcopo, sive a Papa in foro conscientie, quibus confessarius, quæ tamen non valet, nisi coram Deo: et hinc contra talem posset judex procedere pro casu, quo delictum devolveretur ad forum externum, quamvis si velit, possit desistere, saltem extra casum, quo a parte urgeatur.
 3. A reservatis solus reservans, successores, et delegati pro utroque foro, excipe
 1. Laborantes impedimento canonico, de quibus in Tab. LXVIII, quia censuris reservatis summo pontifici possunt absolvi ab episcopo, et alij habente quasi episcopalem jurisdictionem, *ex cap. Ea noscitur 13, et cap. Quamvis 58, de sententia excommunicationis*, in quo tamen casu, cessante impedimento, debet absolutus se presentare superiori, cui erat reservata, et id non faciens in eadem censuram incidit, *ex cap. Eos qui 22, de sententia excommunicationis in-6*.
 2. Gravatos censura papali, si delictum sit occultum, et non deductum ad forum contentiosum, quia tales possunt absolvi ab episcopo, *ex Tridentino*.
 3. Existentes in periculo, vel articulo mortis, nam tales possunt a quovis sacerdote absolvi a quacumque censura, *ex Tridentino juxta dicta in Tabula CLVIII*.
- III. Dari potest
1. Valide et licite etiam absenti, et absolute data statim ac concessa est, operatur; item dari potest etiam invito, seu tali, qui non vult, aut recusat absolutionem petere, dummodo non sit ex eo invitus, quia non vult a contumacia recedere; et hinc hæreticus, et detinens rem alienam nequit invitus absolvi pro casu, quo vellet persistere in hæresi et iniqua detentione.
 2. In foro externo, seu contentioso, quin detur absolutio a peccatis, et imo ab una, et non ab altera, imo et in foro interno conscientie, potest quis absolvi a censura, quin absolvatur a peccatis, secus vero in foro interno penitentie.
- IV. Nequit tolli, seu dari absolutio a censura contracta cum damno tertii, nisi satisfacta parte læsa sive realiter, sive per pignus, aut fidejussionem, aliter absolvens, valeret quidem absolutio (excipe si in facultate absolvi expressa esset clausula: *satisfacta parte, aliter absolutio non teneat*), sed ipse peccaret mortaliter, et restitutioni obnoxius esset, *juxta tamen dicta in Tabula CXXII*.
- N. B. 1. *Habens potestatem sive per jubilæum, sive per aliud privilegium absolvendi a reservatis summo pontifici, absolvere etiam potest excommunicatum denunciatum, sive a jure, sive ab homine, satisfacta tamen prius parte læsa, juxta superius dicta.*
2. *Absolutio a censura in foro interno dari potest forma communi in absolutione sacramentali usurpari solita, in foro vero externo danda vel juxta mandatam superioris, vel juxta rituale Romanum.*

TABULA CCXIV.

DE EXCOMMUNICATIONE MAJORI ET MINORI, ET ABSOLUTIONE AB EADEM.

Excommu-
nicatio, quæ
est *censura*,
qua homo bap-
tizatus, priva-
tur ex parte
bonis spiritua-
libus, et com-
muniis ab ec-
clesiæ disposi-
tione penden-
tibus

<p>I. Dividitur in</p>	<p>* Majorem, quæ privat hominem omnibus ecclesiæ bonis in seq. Tab. referendis jure solum ecclesiast., <i>ex cap. Omnis Christianus 53, caus. 2, quæst. 9, et ex cap. Si quem 59</i>, et hæc sola venit sub nomine excommunicationis simpliciter, quæque subdividitur in</p>	<p>3. Non toleratam, vi cuius, ea affectus, et vitandus est ab omnibus, et ipse vitare debet omnes cujusmodi</p>	<p>Olim erant omnes excommunicati excommunicatione majori, ita tamen, ut quorum excommunicatio erat publica, publice erant vitandi; quorum vero occulta, occulte etiam, et privatim tantum erant vitandi ab iis, qui eam excommunicationem notam habebant, <i>ex cap. Cum non ab homine 14, de sententia excommunicationis.</i></p>	<p>1. Reservatam et non reservatam, utrasque per extensum refert Lucius Ferraris, <i>verbo excommunic.</i>, art. 2. 3 et 4; inter reservatas specialis est lata contra percussores clericorum, de qua Tab. LXVII et LXVIII.</p> <p>2. Toleratam, qua affecti dicuntur excommunicati tolerati, quia ecclesia tolerat et permittit, quod nullus fidelium eos vitare, sed cum eis, sicut cum aliis tum in divinis, tum in humanis, et politicis communionem, et commercium libere habere valeant; quamvis ipsi excommunicati tolerati sint obligati vitare communionem fidelium tam in divinis, quam in politicis, neque se possunt ultroingere, nisi ad id ab ipsis fidelibus requisiti; nam distinctio tolerati non est facta in favorem excommunicati, sed in favorem fidelium.</p> <p>Excommunicati publice, et nominatim denunciati, seu illi, qui per sententiam judicis ecclesiastici sunt excommunicati, et specialiter ac publice denunciati, quæ declaratio, seu denunciatio in publico loco fieri debet aut inter missarum solemnias, aut affigendo chartam in loco publico, juxta locorum diversitatem, et non sufficit aliquem esse denunciatum, et publicatum tanquam reum criminis, v. g., hæresis, cui annexa est excommunicatio, nisi expresse denunciatur, hunc esse excommunicatum, <i>juxta probabiliorum.</i></p> <p>Notorii clericorum percussores, dummodo sint notorii notorietate tam juris, quam facti, juxta infra dicenda, supposita autem tali notorietate, seu quod per judicis sententiam sint convicti de gravi clerici percussione, sunt vitandi præcisa quacumque alia publica denunciatione, <i>ex constitutione concilii Constantiensis, quæ incipit: Ad vitanda, approbata a Martino V, quæ consuetudine fuit recepta, et confirmata teste Benedic. XIV.</i></p> <p>Ex quo sequitur, quod hodie censeantur excommunicati vitandi solum publice denunciati, quod incurrerint excommunicationem majorem, et quidem nominatim, et convicti per sententiam judicis ecclesiastici de gravi clerici percussione,</p>
<p>II. Jubet vitare</p>	<p>** Minorem, quæ contrahitur solum propter illicitam cum excommunicato non tolerato, seu vitando conversationem sive vivente, sive mortuo, eum, v. g., comitando ad sepulturam, cum cadaver portatur, <i>ex cap. Statuimus 3, de sententia excom. in-6</i>, quæ propterea est lata a jure, non ab homine.</p>	<p>De facto solum sunt</p>		<p>1. Clericorum percussores pro casu, quo percussio ita esset notoria, ut nulla possit tergiversatione celari, et nullo juris remedio, vel suffragio excusari, <i>ex constitutione mox citata concilii Constantiensis</i>; unde cum percussio, licite publice facta, possit a percussore celari, asserendo videlicet, v. g., se fuisse ebrium, aut in suam defensionem fecisse, vel ex vehementi passione iræ, aut ex motu primo, aut ex ignorantia, quod percussus sit clericus, vel percussori sit annexa excommunicatio, tunc ad vitandum clericus percussorem non sufficit, quod percussio licet gravi, fuerit publica, et notoria notorietate facti, sed insuper requiritur, ut sit notoria notorietate juris, seu quod per sententiam judicis constet, quod nullo juris remedio possit suffragari.</p> <p>2. Excommunicatos non toleratos, seu vitandos in quinque actionibus versu sequenti expressis: <i>Os, orare, vale, communiõ, mensa, negatur.</i></p>
<p>III. Temperat per jura rigore, seu</p>				<p>1. Permittit fidelibus communicare in actionibus humanis, et politicis in quinque casibus versu sequenti expressis: <i>Utile, lex, humile, res, ignorata, necesse.</i></p> <p>Extra quos casus communicans cum excommunicato vitando peccat venialiter, et incurrit excommunicationem minorem, imo in quatuor casibus incurrit quoque excommunicationem majorem.</p> <p>2. Absolutus in foro interno ab excommunicatione occulta potest in foro externo etiam publice habere omne commercium in divinis et politicis, missam celebrare et hujusmodi, quod si excommunicatio, a qua quis in foro tantum interno est absolutus, sit notoria et publica, potest tantum in occulto celebrare, et alia vi excommunicationis prohibita exercere, si absit scandalum; quod si ejus crimen deferatur ad judicem, licet non indigeat absolutione, potest tamen judex, si velit, procedere contra ipsum et prætere, ut absolvatur etiam in foro externo, quamvis possit datam pro foro interno ratam habere, <i>ex declarationibus sacræ congregationis, quas refert Lucius Ferraris, verbo excommunicatio, art. 4, n. 4.</i></p>
<p>IV. Dari potest</p>				<p>1. Major nemini reservata lata tum a jure, tum ab homine per sententiam generalem, juxta dicta in priori Tabula, non solum ab episcopo, sed et ab aliis confessariis, uti et excommunicatio minor, utpote nemini reservata, <i>ex cap. Nuper 29, de sententia excommunicationis.</i></p> <p>2. Etiam extra confessionem, etiam absenti, et invito juxta dicta in priori Tabula etiam mortuo, si ante mortem dedisset signa penitentiae, ut inde reddatur capax sepulturæ ecclesiasticæ, et communium Ecclesiæ suffragiorum.</p>

N. B. Perseverans per annum in excommunicatione majori specialiter lata ab homine, redditur suspectus de hæresi, ex Tridentino, quia presumitur male sentire de ecclesiæ potestate.

TABULA CCXV.

DE EFFECTIBUS EXCOMMUNICATIONIS TUM MAJORIS, TUM MINORIS.

1. *Communibus ecclesiae suffragiis*, seu quæ publice, et nomine ecclesiae offeruntur; et hinc prohibetur pro excommunicato orare, et qui preces, quæ ecclesiae nomine fiunt, funderet pro excommunicato, peccaret mortaliter, et id procedit tam respectu excommunicati tolerati, quam vitandi, *juxta probabiliolem*.
- * Licitum tamen est in privatis orationibus orare pro excommunicato, licet vitando: unde sacerdos, ut privata persona, potest etiam in *Memento* orare pro excommunicato, licet vitando.
2. *Usu passivo sacramentorum*, adeo quod excommunicatus licet toleratus, sine gravi peccato sacrilegii nequeat, extra necessitatem vitandi scandali, infamiae, aut alterius gravis damni, percipere sacramenta, *ex cap. Cum illorum 32, de sententia excommunicationis*; si tamen ea reciperet, valide ea (excepto sacramento poenitentiae) reciperet, nullam tamen incurreret poenam, nisi susciperet sacramentum ordinis; in hoc enim casu incurreret suspensionem ab ordine suscepto, *ex cap. mox cit.*
- ** Conferens vero sacramenta excommunicato vitando peccat mortaliter, et incurrit tum excommunicationem minorem, per dicta in priori Tabula, tum interdictum ab ingressu ecclesiae, *ex cap. Episcoporum 8, de privilegiis in 6*, extra tamen casum, quod id faceret ex justa causa ad vitandum, v. g., scandalum, vel infamiam excommunicati in locis, ubi censura contra eum lata ignoratur: multo autem minus peccaret, saltem vi censurae, administrando sacramenta excommunicato tolerato, licet peccaret contra jus naturale divinum, quod vetat sacramenta administrare indignis, nullam tamen poenam incurreret.
3. *Usu activo sacramentorum*, adeo quod excommunicatus sive toleratus, sive vitandus nequeat licite administrare aliis sacramenta extra casum necessitatis, *ex cap. Latores 4, de clerico excommunicato et ministrante*: et administrans, vel exercens actum ordinis, quem habet, extra casum necessitatis, graviter peccat, et irregularitatem incurrit; licet valide administraret, excepto sacramento poenitentiae, quod invalide administraret, si supponatur vitandus, et hoc non obstante incurreret irregularitatem, *juxta probabiliolem*.
- ** Si tamen quis ligatus excommunicatione, sive ex ignorantia invincibili, aut inadvertentia censurae, qua ligatur, vel urgente necessitate administraret in defectu aliorum baptismum, poenitentiam et extremam-unctionem, aut excommunicatus solus toleratus ad petitionem fidelis administraret sacramenta, excusaretur a peccato et poena, si ex officio teneatur.
4. *Facultate celebrandi divina officia, et iisdem assistendi* sive toleratus, sive vitandus sit, *ex cap. Alma mater 24, de sententia excommunicationis in-6*, et hiuc nequit sive assistere missae celebrationi, sive horis canonicis, sive interesse publicis processionibus, etc., aliter faciens peccat mortaliter (nisi excusetur ab ignorantia, vel vitandi scandali necessitate, aut justa causa), nullam tamen poenam incurrit.
- * Excipe casum, quo assistens missae, et jussus recedere, parere recusaret; nam in tali casu incurreret excommunicationem majorem Papae reservatam; quod si toleratus, licet publicus, intersit officii divinis, non propterea intermittenda officia divina: si tamen quis coram excommunicato vitando celebraret missam, aut alia divina officia, procul dubio peccaret mortaliter, et incurreret excommunicationem minorem, et interdictum ab ingressu ecclesiae; ideoque ad hoc vitanda jubendus est, ut recedat talis excommunicatus vitandus et recusans, desistendum ab officio divino, etiam celebratione, nisi sacerdos jam pervenisset ad canonem.
5. *Habilitate ad dignitates, et beneficia acquirenda*, adeo ut quævis collatio, praesentatio, electio, confirmatio, institutio excommunicati, licet tolerati, ad beneficium, sit ipso jure nulla et irrita, *ex cap. Postulatis 7, de clerico excommunicato et ministrante*.
- ** Excipe casum, quo provisio beneficii facta fuisset a summo pontifice cum clausula absolutionis a censura ad effectum gratiam consequendi, quæ tamen clausula non prodest sive excommunicato propter haeresim propter ejus singularem gravitatem, sive insordescentibus per annum in excommunicatione.
6. *Usu, et exercitio omnis jurisdictionis*, sive pro foro interno, sive pro foro externo contentioso, *ex cap. Decernimus 8, de sententia excommunicationis in-6*, idque procedit tam respectu tolerati, quam vitandi, adeo ut toleratus illicite quidem exerceat actus jurisdictionis, saltem non requisitus a fidelibus, valide tamen, nisi fiat contra ipsum exceptio; vitandus vero nec licite, nec valide, *ex cap. Ad probandum 24, de sententia et re judicata*.
- ** Excipe tum electionem Papae, quæ ex Clementina *Ne Romani*, §. *Cæterum de electione*, declaratur valida, sive qui eligitur censura ligatus sit, sive eadem ligati essent cardinales, qui eligunt; tum assistentiam parochi, dum contrahitur matrimonium, cum talis assistentia non sit actus jurisdictionis, ex Tabula CCII.
7. *Communionem politicam*, adeo quod excommunicatus non solum vitandus, in quo omnes conveniunt, sed etiam toleratus, *juxta probabiliolem*, nequeat aliquod commercium politicum habere cum fidelibus, quamvis si toleratus exerceat requisitus a fidei non peccet, sicut peccat tam vitandus, quam alii fideles cum ipso habentes aliquod commercium politicum, *ex cap. Nuper 29, de sentent. excommuniic. juxta tamen dicta in priori Tabula*.
- * Ex quo sequitur, quod excommunicatus vitandus nequeat cum fidelibus ullum contractum celebrare, attamen si contrahat, contractus ab eo facti cum fidelibus validi sunt; in causis tamen sive civilibus, sive criminalibus potest tanquam reus conveniri, non obstante quod sit vitandus, *ex cap. Intelleximus 7, de judiciis*.
8. *Sepultura ecclesiastica*, adeo quod excommunicatus non solum vitandus, de quo omnes conveniunt, sed etiam toleratus juxta plures, nequeat sepeliri in loco sacro ad fidelium sepulturam destinato, quod extra dubium est, si toleratus decessisset absque poenitentiae signis, quia sic in peccato mortali decessisset; vide dicta in Tabula CVI.
- * Ex quo sequitur, quod hæreticus, licet in Germania toleratis, neganda est sepultura ecclesiastica; quod si vitandus sepeliatur in loco sacro, non obtemperans prius absolutione, debeat exhumiari, et cadaver ejus foras projici, si ejus ossa ab aliis secerni possint, secus si discerni nequeant, *ex cap. Sacris 12, de sepulturis*; et locus evadit pollutus, nec ante reconciliationem in eo quis sepeliri potest; vide dicta in Tab. CXVII.

I. Majoris
sunt octo
privare

Effectus
excommu-
nicationis

II. Minoris
sunt duo,
videlicet
privare

TABULA CCXVI.

DE SUSPENSIONE, DIVISIONE EJUSDEM, POTESTATE EAM FERENDI, ET SUBJECTO.

I. Dividitur respectu	Feren-	tis in	<p>A jure, quæ a jure communi, vel constitutionibus apostolicis imposita est, quas refert Lucius Ferraris, <i>verb.</i> Suspendio, <i>art.</i> 2, 3, 4.</p> <p>Ab homine, quæ videlicet imponitur a superiore ecclesiastico pro aliqua actione particulari, ut fiat, vel non.</p>
		Objecti in	<p>ab officio — vel ab ordine — vel a beneficio — vel a jurisdictione — vel a divinis.</p>
		Finis in	<p>Pœnalem, quæ fertur per modum puræ pœnæ in vindictam culpæ præteritæ.</p> <p>Medicinalem, quæ fertur ad impediendum delictum futurum, quæque habet pro fine emendationem clerici, et hæc sola habet rationem veræ censuræ.</p>
	<p>II. Requirit, ut præviam admonitionem, nec non, ut in scriptis feratur: cujus defectu, ut si solo verbo prælatus dicat: suspendo te a celebratione missæ, non videtur proprie suspendere, sed solam missæ celebrationem prohibere.</p>		
	1. Ab officio sus-	pensus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Privatur usu, et exercitio ordinis, jurisdictionis, et omnis ecclesiastici ministerii, quod a clerico qua tali exerceri solet, unde sic suspensus nec celebrare, nec sacramenta administrare, nec ferre censuras, nec alios ad confessiones excipiendas approbare, nec eligere potest. 2. Nequit eligi ad beneficium, <i>ex cap. Quia 15, de rescriptis in 6</i>, quia beneficium datur propter officium; unde cum suspensus ab officio impediatur officium exercere, hinc eligi nequit ad beneficium; quod si eligatur, electio ipso jure est irrita juxta probabiliorem fundatam in cap. Cum bonæ memoriæ 8, <i>de ætate, qualitate, et ordine præficiendorum</i>, quamvis aliqui velint, solum irritandam. 3. Non tamen propterea censetur quoque suspensus a beneficio, ejusque fructibus, <i>ex cap. A crapula 14, de vita et honestate clericorum</i>; quod verum est, etsi suspensio facta esset sub disjunctione ab officio vel beneficio, quia juxta probabiliorem, suspensio lata sub illa forma disjunctiva nullum effectum ipso jure producit. 4. Neque prohibetur sacramenta recipere (excepto ordine), indulgentias lucrari, celebranti missam inservire, cum aliis in choro cantare; quia hæc actiones non sunt propriæ clericorum, cum etiam a laicis possint et soleant exerceri; potest insuper epistolam cantare etiam cum alba et tunica, dummodo sine manipulo.
	2. Ab ordine sus-	pensus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Debet se abstinere ab usu, et exercitio cujuscumque ordinis, supposito quod sit suspensus ab ordine absolute; si vero suspensus esset ab ordine superiore, v. g., presbyteratu, non propterea censetur suspensus ab ordine inferiore, v. g., diaconatu, neque suspensus ab ordine inferiore censendus propterea suspensus ab ordine superiore, extra casum, quo superior esset annexus inferiori; hinc suspensus a presbyteratu potest cantare epistolam vel evangelium, suspensus a diaconatu potest absolvere, extremam unctionem dare. 2. Non tamen suspensus ab ordine, licet absolute et simpliciter, censetur ipso facto suspensus a jurisdictione, <i>ex D. Thoma in sup., quest. 22, art. 3</i>, et hinc potest concedere facultatem eligendi confessarium, licet ipse nequeat confessiones audire; potest eligere cantare in choro. 3. Non censetur ipso facto suspensus a beneficio, eo præsertim, quia suspensus ab ordine potest beneficii sui munia quædam per se, quædam vero per alium exercere; et hinc collatio beneficii facta suspensio ab ordine, illicita quidem est, non tamen irrita. Accedit, quod aliud sit ordo, aliud vero beneficium, ac proinde, qui uno privatus est, non statim alio privatus censi debet; intellige ut superius dictum dummodo beneficium non detur propter officium, a quo est suspensus, et cujus munia per se, non per alium exercere possit: in quo casu ab utroque maneret suspensus.
Suspendio est censura, qua clericus privatur usu, et exercitio omnium, vel quorundam suorum munium, quæ		III. Esse potest, et sicut suspensus	<p>Si sit simpliciter a beneficio, ab omnibus beneficiis censetur quod suspensus, qui tamen non privatur titulo beneficii, uti depositus, sed solum fructibus ejus, quo nomine veniunt decimæ, primitivæ, oblationes, et cætera emolumenta, quæ ratione beneficii percipiuntur, et hinc ei œconomus constituendus.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Partem fructuum ad suam suorumque necessariam sustentationem sibi reservare, si sit suspensio lata in contumaciam, possitque suspensus, delicti poenitens ab ea se liberare: bene vero si sit lata in pœnam delicti commisi, adeo ut non sit in potestate suspensi se ab ea liberare. 2. Percipere distributiones quotidianas quæ interessentibus divinis officiis conceduntur, si hæc sint extractæ ex fructibus ipsius beneficii, bene vero si essent ex particulari fidelium fundatione assignatæ in stipendium interessentibus divinis officiis, <i>juxta probabiliorem</i>. 3. Percipere fructus ex beneficiis pluribus ab ipso possessis, licet aliud essent extra suam diœcesim, supposito quod suspensio incurrat ex violatione statuti lati ab episcopo exprimente, se intendere suspendere ab omnibus beneficiis, etiam extra diœcesim sitis, secus si id non exprimeret. 4. Recipere aliud beneficium, si suspensus ab omnibus beneficiis; quod si reciperet, valide quidem, sed illicite reciperet, nisi obtinisset, saltem pro foro poenitentivæ, absolutionem a censuris, vi cujus absolutionis valide, et licite reciperet, quantum attinet forum internum; si vero suspensus esset a beneficio vel beneficiis, quæ possidet, posset valide et licite aliud beneficium acceptare. 5. A beneficio percipere pensionem juxta aliquos, licet probabilius sit, quod possit eam recipere, cum pensio non sit veri nominis beneficium.
	3. A beneficio	Nequit sus-	<ol style="list-style-type: none"> 1. A jurisdictione, nequit censuras ferre, concedere indulgentias, alios ad confessionem approbare neque potest eligere, et alios similes actus exercere, sive hi in rigore jurisdictionem includant, sive aliquod jus æquivalens, quod clerico qua tali conceditur ab ecclesia, et ab eadem auferri potest. 2. A divinis, nequit in choro recitare psalmos, neque iis interesse, aut etiam officia divina audire tanquam clericus, quod si intersit tanquam clericus, et minister ex officio fit irregularis, secus si id faciat tanquam laicus, et hinc potest tanquam laicus audire sacrum, non vero celebrare, aut coram se facere celebrare, esto esset episcopus. 3. Absolute et simpliciter, censetur suspensus totaliter tam ab officio, quam a beneficio.
	IV. Potest ferri		<ol style="list-style-type: none"> 1. A solis personis ecclesiasticis, præsertim Papa et episcopis, superioribus ordinum regularium, prout dictum fuit Tab. CCXII, qui etsi possint ob levem culpam infligere suspensionem aliquam levem, v. g., ab unico actu electionis, a percipiendis una, alterave vice distributionibus, vel a missa celebranda ab breve tempus, nequeunt tamen suspensionem a divinis vel ab officio, et beneficio ad longum tempus nec valide propter levem culpam, nec prudenter propter lethalem, quæ gravioribus non accenseatur, <i>ex Benedicto XIV, syn. diœc., lib. 20, cap. 1, num. 3</i>. 2. In omnes, et solos clericos licet solum minoribus, et prima tonsura initiatos, quidquid aliqui præsertim galli, velint, non nisi sacris ordinibus initiatos subjectos esse censuræ suspensionis, et hinc volunt quod in forma absolutionis omitti debeant illa verba: <i>a vinculo suspensionis</i>, si poenitens non sit sacris ordinibus initiatus.

TABULA CCXVII.

DE EFFECTIBUS, ET ALIIS PERTINENTIBUS AD SUSPENSIONEM.

Suspensio	Inducit	* Excipe	Peccatum mortale in illum, qui violat suspensionem sive totalem, sive partialem, quia videtur contemnere ecclesiam, et gravem illius censuram.
			<ol style="list-style-type: none"> 1. Si suspensio sit levis ab aliquo dumtaxat actu, juxta dicta in priori Tabula, vel suspensus ab ordine exerceat minorem ordinem. 2. Si suspensus (dummodo non sit denunciatus) ad petitionem fidelium ex debito ministret officia, a quibus est suspensus, et prius nequeat absolvi. 3. Si suspensus, licet denunciatus, ob urgentissimam causam, vel ad evitandum scandalum exerceat officia, a quibus est suspensus.
			* Communicans cum suspenso, licet denunciato, in actionibus, in quibus non est suspensus, aut non peccat, vel solum venialiter.
			Irregularitatem
II. Non inducit	Irregularitatem	<ol style="list-style-type: none"> 1. Si suspensus ab ordine sacro, ejus officium solemniter exerceat, <i>ex cap. Apostolicæ 9, de clerico excommunicato, etc.</i>, quod et procedere de violante suspensionem mere pœnalem ab ordine sacro aliqui volunt, licet alii et forte probabilius negent, eo quod non habeat rationem veræ censuræ. 2. Si suspensus ab ingressu ecclesiæ, hoc non obstante in ea celebret, <i>ex cap. Si qui 20, de sententia excommunicationis in-6.</i> 	
		<ol style="list-style-type: none"> 1. Si suspensus ab aliquo ordine minori exerceat actum ordinis alicujus minoris, a quo est suspensus, licet exerceret ipsum solemniter, saltem extra casum, quo minorum ordinum functiones alicubi ad votum, et mentem concilii restituta essent; adeo ut ostiarii, et lectoris functiones non nisi a lectoribus, et ostiariis exerceri possint. 2. Si suspensus ab ordine sacro hunc non solemniter exerceat, et hinc si ita suspensus caneret epistolam, vel evangelium in missa solemnī sine manipulo, vel stola, non incurreret irregularitatem. 3. Si suspensus sive a divinis officiis et sacramentis, sive a jurisdictione, vel beneficio assistat divinis officiis, sacramenta recipiat, actus jurisdictionis exerceat, administret beneficium, aut fructus ejus percipiat, quamvis hisce se ingerendo peccet mortaliter. 4. Si suspensus ab ordine suscepto præsumat, nulla impetrata absolute a censura, ad superiorem ordinem ascendere, <i>ex Benedicto XIV, synod. diœc., lib. 12, c. 3, num. 1</i>, quidquid alii velint, et talem incurrere irregularitatem. 	
III. Potest	Tolli	Impediri, si sit ab officio, et ingressu ecclesiæ, per appellationem, quæ præcessit ipsam suspensionem. Suspensio vero a beneficio, ab administratione beneficii, a voce saltem passiva per appellationem etiam subsequenter impediri posset.	
		<ol style="list-style-type: none"> 1. Per solam absolutionem, quæ habet rationem veræ censuræ, et hæc absolutio necessario danda, et si suspensus recessisset a contumacia, supposito quod absolute sit imposita: aliter dicendum, si imposita esset ad certum tempus, vel sub conditione; si autem sit mere pœnalis tollitur vel per lapsum temporis, si imposita sit ad certum tempus, vel per dispensationem concedendam ab eo, qui eam infligit. 2. Lata sive a jure, sive ab homine generaliter, si non sit reservata ab episcopo, et alio quasi episcopali jurisdictione prædito, non tamen ab alio, qui non habet jurisdictionem in foro externo (nisi habeat a sede apostolica privilegium, quale habent religiosi mendicantes, qui possunt absolvere suos pœnitentes clericos seculares etiam a reservatis sedi apostolicæ) eo ipso quod hæc absolutio non sit necessario præmittenda ad absolutionem a peccatis, ob cuius causam proprio sacerdoti conceditur potestas absolvendi ab excommunicatione non reservata juxta dicta in Tabula CCXIV. 	
			IV. Nequit retardari, aut suspendi a suo effectu semel incursa præterquam a Romano pontifice.
			V. Afficit suspensionem ab officio, ordine, et jurisdictione ubique existentem, adeo ut nullibi possit exercere actus illius potestatis, a qua fuit suspensus donec absolvatur, quia censura afficit immediate personam, adeoque eam comitatur, etiam extra territorium, quamvis aliqui velint id procedere solum respectu suspensi absolute ab ordine, secus respectu suspensi a jurisdictione vel beneficio.
			VI. Irritat, seu invalida reddit acta suspensi publice denunciati, pro casu quo acta contra suspensionem facta exigant jurisdictionem; et hinc invalide absolvit suspensus ab officio si sit denunciatus. Si vero acta contra suspensionem facta non exigant jurisdictionem, valida sunt. Unde suspensus ab officio, licet denunciatus, valide ordines confert, confirmat, consecrat virgines et altaria, et alios actus ordinis exercet, quia non includunt intrinsece actum jurisdictionis.
			VII. Quamvis in jure nulla sit præscripta forma pro absolutione danda a censura suspensionis, et ideo possit absolute dari quibuscumque verbis aptis ad exprimendum quocumque idiomate effectum, ex usu tamen ecclesiæ hæc et similis forma adhiberi solet: <i>Absolve te a vinculo suspensionis, quam incurristi ob talem, vel talem causam, et restituo te pristinae executioni tuorum ordinum et officiorum</i> , quæ tamen non debet impertiri antequam absolvendus promittat satisfacere parti læsæ, casu quo crimen, propter quod incurrit suspensionem, tangat personam tertiam.

TABULA CCXVIII.

DE NATURA, ET DIVISIONE CENSURÆ INTERDICTI, ET OBSERVANDIS CIRCA INTERDICTUM.

- I. Dividitur in
1. Locale, quo immediate locus ipse interdicitur, ne ibi divina peragantur, vel audiantur sive ab indigenis sive ab alienigenis. Quod si interdicitur locus aliquis particularis, v. g., particularis aliqua ecclesia, dicitur interdictum *locale particulare*, quod si interdicitur locus varia sub se loca complectens, ut regnum, provincia, civitas, imo et parochia dicitur interdictum *locale generale*.
 2. Personale, quo immediate interdicitur ipsæ personæ et non locus, et tunc illæ personæ nec in, nec alibi possunt percipere sacramenta, nec exercere functiones sacras per interdictum prohibitas, quod si persona aliqua, vel simul plures, saltem sub ratione aliqua communi expressæ, v. g., qui tale delictum commiserunt, dicitur interdictum *personale particulare*, si vero interdicitur aliqua communitas personarum, v. g., integra aliqua universitas, collegium, capitulum, conventus, dicitur interdictum *personale generale*.
 3. Mixtum, quo immediate et locus, et persona interdicitur, v. g., civitas et ejus incolæ.
 4. Latum a jure et censetur, quod a jure communi, et constitutionibus apostolicis latum est, quorum seriem refert Lucius Ferraris, *verbo Interdictum, art. 2, 3, 4 et 5*.
 5. Latum ab homine et censetur, quod latum est ab habente facultatem, qualem attento jure communi habent omnes, qui possunt excommunicare et suspendere.

II. Ligat: et quidem locale tam generale, quam speciale omnes incolas tam laicos, quam ecclesiasticos, etiam religiosos, quantumvis exemptos, *ex cap. Cum in partibus 12, de verborum significatione, et cap. Auctoritate 4, de privilegiis 126*, sive dein latum sit a sede apostolica, sive ab episcopo promulgatum, *ex Tridentino, sess. 25, cap. 12 de regularibus*, imo et ipsum latorem, et ejus æqualem, vel superiorem illo, solo papa excluso.

Interdictum, quod est *censura ecclesiastica privans hominem, vel locum publica divinorum officiorum, aliorum sacramentorum administratione, et usu ecclesiasticæ sepulture*

- III. Non ligat
1. Si denunciatum non sit, nam post constitutionem concilii Constantiensis, de quo Tabula CCXIV, neque interdictum locale observare, neque personaliter interdictus vitandus est, etsi ipse personaliter interdictus abstinere debeat a divinis, quam primum censura ligatur.
 2. Si passim non observetur ab iis, in quorum gratiam appositum est, *ex cap. Petistis 20, de privilegiis*.
 3. Regulares habentes speciale privilegium, de quo in sequenti Tabula.
 4. Personas extra locum interdictum existentes, utpote quæ possunt, dum alibi existunt, interesse divinis, sacramenta recipere, ac in loco sacro sepeliri, *ex cap. Si sententia 16, de sententia excommunicationis 126*, dummodo ipsæ personæ non sint specialiter interdictæ, nec dederint causam culpabilem interdicto.
 5. Personale, quantumcumque generale, non ligat pueros, amentes, et quoscumque doli incapaces, sicut nec peregrinos et externos, licet per longum tempus inter interdictos commorentur, neque ligat illum, qui tale interdictum tulit.

IV. Observanda proponit

1. Interdicto clero, non censetur interdictus populus, nec e converso, *ex cap. Si sententia 16, de sententia excommunicationis 126*, neque omnes clerici, sed solum gaudentes privilegio fori et canonis, de quo infra.

- Excipe
1. Episcopos, et alios prælatos ecclesiasticos, ac canonicos cathedrales, nisi horum specialis fiat mentio.
 2. Religiosos, quia in odiosis non veniunt nomine cleri, bene vero nomine personarum ecclesiasticarum.

2. Interdicta civitate, censentur etiam interdicta suburbia, et ædificia adjacentia civitati, licet alterius jurisdictioni temporali vel spirituali subjecta, *ex cap. Si civitas 12, de sententia excommunicationis 126*.
3. Interdicta civitate, vel diœcesi censentur etiam interdicta ecclesia cathedralis ibi existens, *ex textu mox citato*.
4. Interdicta ecclesia censentur interdictæ cappellæ, et cœmeterium ipsi ecclesiæ contiguum, secus si cappellæ, vel cœmeterium non essent contigua, e contra interdicta cappella vel cœmeterio non censentur interdicta ecclesia.
5. Interdicta communitate censentur interdictæ singulæ illius communitatis personæ, tum innocentes quatenus, et quamdiu sunt partes communitatis, nocentis, tum absentes tempore lati interdicti, tum illæ personæ, quæ post latum interdictum fiunt partes illius communitatis.

- V. Ferri debet, et quidem
1. Generale sive personale, sive locale propter culpam communem, et quidem gravem, non vero ob culpam, licet gravem, alicujus personæ privatæ, nisi sit culpa capitis vel communitatis.
 2. Speciale propter culpam propriam, et quidem gravem, si sermo sit de interdicto personali, particulari, integro et totali: *ex Benedicto XIV, synod. diœces., lib. 10, c. 1, n. 3*.

N. B. Privilegio canonis gaudent omnes relati in Tab. LXVII, privilegio vero fori attento præcise jure communi gaudent non solum clerici in sacris ordinibus constituti, religiosi omnes (et moniales) tam professi, quam novitii, etiam solum conversi, sed etiam clerici solum prima tonsura initiati, vel in minoribus constituti, dummodo hi habeant conditiones a Tridentino, sess. 23, de reform., cap. 6, requisitas: sufficit autem, si unicam ex tribus ibi requisitis conditionibus habeant, ex declaratione sacre congregationis.

TABULA C CXIX.

DE EFFECTIBUS CENSURÆ INTERDICTI, ET QUIDEM IN PRÆSENTI DE DUOBUS PRIMIS.

Censuræ
interdicti
effectus
(*ex cap. Alma mater 24, de sententia excomm. in-6*) sunt

<p>I. Privatio quorundam sacramentorum, quæ</p>	<p>1. Vetat</p>	<p>Excipe</p>	<p>Tempore interdicti sive administrare, sive recipere sacramenta eucharistiæ, extremæ-unctionis et ordinis.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Probabile periculum mortis, in quo, sive ab intrinseco, sive ab extrinseco proveniente, potest recipi eucharistia ab eo, qui non est specialiter interdictus, nec dedit causam culpabilem interdicto. 2. Specialiter interdictum, si prius condignam satisfactionem exhibeat, vel de satisfaciendo cautionem, pignoratitiam, vel fidejussoriam præstet, aut saltem juret, quod, quamprimum poterit, satisfaciet: tali enim in mortis periculo potest administrari eucharistia, <i>ex cap. Alma mater cit.</i> 3. Ministros ecclesiarum, qui pro conservanda, et renovanda eucharistia pro morituris possunt semel in hebdomada tempore interdicti missas celebrare non pulsatis campanis, voce submissa, januis clausis, excommunicatis, et interdictis exclusis, <i>ex cap. Permittimus 51, de sententia excommunicationis.</i> 4. Festivitates <i>cap. Alma mater</i>, expressæ, de quibus infra; in his enim possunt etiam sacramenta administrari, et recipi <i>juxta probabiliorum</i>. 5. Infirmitatem aliud sacramentum recipere non valentem: tali enim potest tempore interdicti administrari extrema-unctio, secus vero non infirmo, licet in festivitibus, de quibus infra, secluso privilegio. 6. Personas non specialiter, sed solum generaliter interdictas; nam his potest in loco non interdicto administrari sacramentum ordinis.
<p>2. Non vetat: unde</p>	<p>1. Vetat</p>	<p>Excipit</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Baptismus tempore cujuscumque interdicti potest administrari tam infantibus, quam adultis, sive sanis, sive infirmis, <i>ex cap. Quoniam 19, de sententia excommunicationis 126</i>, quod sacramentum potest, et debet administrari ritu solemniter, prout administratur extra tempus interdicti, et quidem etiam interdictis, et in loco interdicti. 2. Confirmatio tempore interdicti potest administrari, et quidem cum omni sua solemnitate, utpote baptismo accessoria. 3. Pœnitentia administrari potest omnibus tam sanis, quam infirmis, exceptis, qui causam culpabilem dederunt interdicto, eisque auxilium, consilium vel favorem præbuerunt, nisi prius condignam satisfactionem exhibuerint vel ut supra, <i>ex cap. Alma mater cit.</i>; administrari autem potest a ministro generaliter, non tamen specialiter interdicto, si tamen ab hoc, licet denunciato, administraretur, valde administratur. 4. Matrimonium potest administrari, et recipi in loco interdicto, et a personis generaliter interdictis <i>juxta probabiliorum</i>, quidquid aliqui negent; non tamen debet solemniter, seu cum benedictione <i>juxta probabiliorum</i> administrari <i>juxta probabiliorum</i>, nisi administraretur a personis privilegiatis, vel in festivitibus, de quibus infra; specialiter tamen interdictis non est administrandum hoc sacramentum, nisi sint contriti et pœnitentes, seu a contumacia recedant, imo solemniter benedicere sequuntur, nisi prius absolvantur.
<p>II. Privatio officiorum divinatorum</p>	<p>1. Vetat</p>	<p>Excipit</p>	<p>1. Usus privatum divinatorum officiorum, et hinc in loco non deputato ad divina officia possunt hæc celebrari tempore interdicti, imo debent alias obligati recitare privatim horas canonicas, licet essent specialiter interdicti, sicut et possunt interesse concioni, <i>ex cap. Responso 3, de sententia excommunicationis.</i></p> <p>2. Clericos et regulares, qui si non sint specialiter interdicti, nec causam culpabilem dederunt interdicto, possunt tempore interdicti generalis localis quotidie missas celebrare et officia divina peragere in quibuscumque ecclesiis vel monasteriis, submissa tamen voce et januis clausis, excommunicatis, et interdictis (intellige denunciatis) exclusis, ac campanis non pulsatis, <i>ex cap. Alma mater cit.</i> Quæ decretalis non fuit sublata per Tridentinum <i>juxta probabiliorum</i>; campana tamen pulsari potest tum ad convocandum populum ad concionem, tum ad salutationem angelicam, tum dum viaticum ad infirmos deferitur.</p> <p>3. Laicum, si in defectu alterius ministret sacerdoti sacrificanti, quem, potest assumere dummodo non sit interdictus denunciatus, reliqui vero laici, licet nec excommunicati, nec interdicti, nequeunt tempore interdicti generalis localis admitti, dum celebrantur a clericis vel religiosi divina officia, nisi habeant speciale privilegium.</p> <p>4. Festivitates natalis Domini, paschatis, pentecostes (et quidem quoad omnes tres dies), Assumptionis B. M. V., <i>ex cap. Alma mater cit.</i>, Corporis Christi, et per totam ejus octavam, <i>ex privilegio Martini V et Eugenii IV</i>, Immaculatæ Conceptionis, et per totam ejus octavam, <i>ex privilegio Leonis X.</i></p> <p>5. Fratres minores, qui non solum in festivitibus mox allatis, sed etiam in festis quibusdam proprii ordinis, nempe SS. Francisci, Bonaventuræ, Antonii de Padua, Ludovici, Bernardini, Claræ, Elisabeth, Didaci et Portiunculæ, ex privilegio concesso post Tridentinum ordini minorum a Clemente VIII, die 18 octobris 1595.</p> <p>* In prædictis festivitibus possunt tempore interdicti localis officia divina solemniter celebrari januis apertis, alta voce, pulsatis campanis, admissis etiam interdictis, qui causam dederunt interdicto, modo isti non approprient altari, exclusis tamen excommunicatis vitandis.</p>
<p>N. B. Concessio mox dicta favet solum interdicto generali locali, adeoque nequit extendi ad locale speciale, et hinc in ecclesiis specialiter interdictis, in quibus asservatur eucharistia, solum licet semel in hebdomada celebrare missam pro conservatione, et renovatione eucharistiæ pro infirmis <i>juxta indultum factum</i>, <i>cap. Permittimus 57, de sententia excommunicationis.</i></p>			

TABULA CCXX.

DE DUOBUS POSTERIORIBUS EFFECTIBUS CENSURÆ INTERDICTI.

III. Privatio sepulturæ ecclesiasticæ, quæ

Vetat

1. Omnes indiscriminatim sive adultos, sive infantes tempore interdicti generalis sepeliri in loco sacro in sepulturam fidelium deputato, *ex cap. Quod in te 11, de pœnitentiis et remissionibus*, et pluribus aliis, *relatis titulo de privilegiis in-6.*
2. Etiam illos, quibus alias sacramentorum perceptio indulta est: et hinc morientes tempore interdicti generalis localis debent in campo aliquo, vel loco non benedicto ad hoc deputato sepeliri; cessante vero interdicto, exhumari, et in locum sacrum deferri possunt, si non sint specialiter interdicti, vel causam culpabilem non dederint interdicto.
3. Tempore interdicti generalis localis laicos sepeliri in loco sacro etiam in diebus solemnioribus, in quibus ex privilegio *Alma mater* suspenditur interdictum *juxta probabiliorum.*

Excipit clericos et regulares

1. Si non sint specialiter interdicti, et quidem nominatim denunciati, nec causam culpabilem dederunt interdicto, qui possunt tempore interdicti generalis localis sepeliri in loco sacro, *ex cap. Quod in te* supracitato.
2. Dummodo id fiat in silentio seu sine pulsu campanarum, et cæteris de *locis visitationibus*, quæ practicantur cum cadavera sepulturæ mandantur.
3. Imo possunt etiam tempore interdicti localis specialis sepeliri in loco interdicto, præsertim si sint clerici illius ecclesiæ interdictæ, dummodo absque officio, missa, absque cantu, et campanarum pulsu, uti dictum (quamvis expedientius sit ut in ecclesia non interdicta) sepeliantur.

* Prædicti effectus non sunt adnexi cuilibet interdicto, sed ex voluntate interdicens plures, vel pauciores effectus interdictum comprehendere potest: absolute tamen prolatum omnes tres primos producit, et tale interdictum dicitur *totale*; si vero restrictum sit ad aliquem tantum effectum, dicitur *partiale*.

N. B. *Quamvis tres solum prædicti effectus interdicti communiter assignentur, ex cit. cap. Alma mater, aliquibus tamen etiam quartum tribus prædictis addere placet, nimirum privationem videlicet ab ingressu ecclesiæ (quæ habet rationem tantum specialis interdicti, diciturque: Interdictum ab ingressu ecclesiæ inducens speciales effectus) unde ut et illis fiat satis, eandem tamquam quartum interdicti effectum subnectimus, etsi forte in quibusdam minime placituri imponentibus onera tantisper graviora dispositionibus canonicis.*

Effectus posteriores interdicti sunt

IV. Privatio ab ingressu ecclesiæ, quæ

2. Non vetat

1. Vetat, ne interdictus ab ingressu ecclesiæ sive exerceat ordinem sacrum in ecclesia, sive in ipsa ecclesia, aut ejus cœmeterio sepeliatur, sive ut in eadem ecclesia officia divina audiat, *ex cap. Is cui 20, de sententia excommunicationis 126*, ut sic interdictus rubore perfusus videns se a communi oratione exclusum, delicti pœniteat.

1. Simplicem, et materialem ingressum ad ecclesiam, dum non celebrantur divina *juxta probabiliorum*, quidquam *anqui* velint, et id prohibitum.
2. Ne interdictus ab ingressu ecclesiæ prædicta munia exerceat extra ecclesiam in oratorio privato, aut in agro, imo et in cœmeterio ecclesiæ, cujus ingressus est prohibitus, potest ordinem sacrum exercere, ac officia divina audire, non tamen in eo sepeliri.
3. Interdictis ab ingressu ecclesiæ recipere in eadem ecclesia sacramenta, quidquid aliqui contrarium sentiant, quibuscum P. Concina, qui tom. X, fol. 482, num. 12, id vetitum censet tum quia ecclesia deputata est ad receptionem sacramentorum, tum quia hæc est quid nobilius, quam divinorum officiorum assistentia, quæ hisce interdictis prohibetur; ast alii censent nihil horum latuisse conditores canonum, qui cum nullam sacramentorum suscipiendorum faciant mentionem, neque nos absque claro, et expresso juris textu odia extendere audeamus.

* Privilegium concessum pro festivitibus, de quo in priori Tabula in quibus permittitur interdictis interesse divinis, extenditur etiam ad interdictos ab ingressu ecclesiæ.

N. B. *Violantes interdictum ab ingressu ecclesiæ in ea celebrando incurrunt irregularitatem, et efficiuntur ineligibiles, ex cap. Is qui 18, de sententia excommunicationis in-6.*

TABULA CCXXI.

DE PECCATO, ET PŒNIS VIOLANTIBUS CENSURAM INTERDICTI.

Violantes interd-
dictum

I. Peccant mortaliter

1. Si sint clerici, et violent interdictum sive locale, sive personale ministrando sacramenta, vel illa recipiendo, quia contra gravem ecclesiæ prohibitionem faciunt.
2. Item clerici, si specialiter interdicti, assistant divinis officiis, vel in loco interdicto divina peragant, aliter quam ipsis permissum sit, nisi ex parvitate materiæ (ut si parti non notabili officii divini assisterent) vel ex ignorantia excusentur.
3. Si sint laici specialiter interdicti, et recipiant aliquod sacramentum sibi prohibitum, vel si specialiter non interdicti sacramentum alias ipsis prohibitum in loco interdicto recipiant.
4. Si laici assistant divinis officiis in loco interdicto, etiam secluso contemptu, violentia, aliisque circumstantiis extrinsecis *juxta probabiliorum*, quidquid aliqui vel nullum, vel solum veniale agnoscant.

II. Incurrunt pœnas sequentes:

1. Irregularitatem, si clerici vel religiosi personaliter, vel generaliter interdicti, vel in loco interdicto celebrent, aliumve actum ordini sacro adnexum exercent, *ex cap. Is, qui 18, et cap. Is cui 20, de sententia excommunicationis 126*, imo eandem irregularitatem incurrit clericus, si in loco generaliter interdicto celebret non servata moderatione facta in *capite Alma mater*.
2. Privantur jure electionis activæ et passivæ, si clerici vel religiosi, etiam moniales, violent interdictum locale adeo ut nec eligere, nec eligi, nec postulare valeant, *ex cap. Is cui supra cit., nec sepeliri possunt in loco sacro in silentio, ex cap. Is qui supra cit., quod alias ipsis erat concessum, ex cap. Quod in te 11, de penitentis et remissionibus*.
3. Suspensionem ab officio, beneficio et jurisdictione, *ex cap. Tanta est 18, de sententia excommunicationis*, quæ tamen pœna non nisi post sententiam judicis incurritur, *juxta aliquos*.
4. Excommunicationem latam in Clementina *Nos qui 1, de sepulturis*, sepelientes aliquem in loco interdicto in casibus non permissis, vel personam interdictam in loco non interdicto, quam excommunicationem incurrit etiam regulares, licet exempti, violantes interdictum generale locale, quod ab ecclesia cathedrali, matrice, vel parochiali loci servatur, *ex Clementina ex frequentibus, de sententia excommunicationis*, intellige secluso privilegio, de quo in Tabula CCXIX.
5. Excommunicationem majorem Domini temporales, et eorum officiales, qui cogunt celebrari officia divina in loco interdicto, vel vocant interdictos, aut excommunicatos, ut illis intersint; vel prohibent ne ipsi interdicti vel excommunicati a celebrante, vel alio moniti, de ecclesia exeant, aut ipsimet interdicti post monitionem exire recusant, *ex Clementina Gravis 2, de sententia excommunicationis*.

III. Absolvi possunt in foro conscientiæ ab interdicto personali particulari a jure lato, et non reservato a paroco, et aliis confessariis: a reservato vero possunt ab habente facultatem in reservata a papa, quam habent confessarii ordinum mendicantium, qui tamen tollere nequeunt interdictum locale sive generale, sive particulare, sicut nec personale generale, quia ad hoc requiritur jurisdictio in foro externo, qualis non reperitur in parochis et aliis confessariis.

* Nemo (excepto summo pontifice) potest interdictum suspendere quoad aliquos effectus, manente interdicto quoad alios effectus *juxta probabiliorum*; et hinc fit, quod nec ipse ferens interdictum locale possit, perseverante interdicto, ibi divina facere, quia æque ipse, ac alii interdicti lege ligantur, intellige de interdicto *sub rationem censuræ*, totali, et absolute lato; si enim ad tempus esset latum, elapso tempore cessaret, et si partialiter solum quoad aliquem effectum, quoad alia non ligaret.

TABULA CXXII.

DE PŒNIS ECCLESIASTICIS, EARUMQUE EFFECTIBUS.

Alia est, et dicitur latæ sententiæ, quæ ipso jure incurritur, diciturque inflicta *per canones*. — Alia est, et dicitur ferendæ sententiæ, quæ non nisi post sententiam judicis incurritur, diciturque inflicta *secundum canones*. — Alia est medicinalis, quæ propter culpam imponitur ad hoc, ut per eam fidelis emendetur, et a contumacia desinat et hujusmodi sunt censuræ, de quibus in prioribus Tabulis. — Alia est vindicativa, quæ tendit ad vindictam delinquentis, quæque proprie pœna dicitur, et hujusmodi sunt *cessatio a divinis, depositio, degradatio, infamia*.

Cessatio a divinis

1. Vetat celebrationem officiorum divinatorum, *ex cap. Non est vobis 11, de sponsalibus* et administrationem aliquorum sacramentorum, nempe ordinis, eucharistiæ sanis, extremæ-unctionis infirmis, *ex eodem textu*, et sepulturam dare in aliquo loco, saltem cum funebri solemnitate. Nam absque solemnitate divinatorum officiorum possunt tempore cessationis a divinis non solum clerici, sed et laici sepeliri in cœmeterio et ecclesia *juxta probabiliorem*.
2. Differt ab interdicto, tum quia cessatio a divinis directe afficit locum, et ideo extra hunc divina a quolibet audiri, et peragi possunt: tum quia est ipso interdicto quid rigorosius, nam ea durante nec officia divina clausis januis, et solemniter unquam celebrari possunt, *juxta probabiliorem*. Unde interdictum concessum, *cap. Alma mater*, non extenditur ad cessationem a divinis.
3. Non est censura, et ideo eam violans non incurrit irregularitatem; peccat tamen graviter sive sit laicus vel clericus, sive religiosus, licet exemptus; imo hic incurrit excommunicationem majorem, *ex Clementina 1, de sententia excommunicationis*, dummodo cessatio hæc sit generalis, et observetur a matrice.
4. Directe afficit locum, seu personas in ordine ad locum, et ideo semper est localis.
5. Fertur ab ecclesia in signum gravissimi mœroris, ac doloris concepti ex gravissima injuria ipsi, aut honori divino in eo illata, ut hac ratione injuriosus respiscere, et injuriam debita satisfactione reparare cogatur.
6. Imponi potest non solum a jure, prout est imposita occasione pollutæ ecclesiæ, *juxta Tab. CXLIV*, sed etiam ab homine, seu ab omni eo, qui potest ferre censuras, videlicet episcopis, et aliis jurisdictionem quasi episcopalem habentibus.
7. Imponi nequit nisi propter gravissimum delictum notorium notorietate facti, et supposita delinquentis contumacia; et hinc prius admoneri debet delinquens, an emendationem, et satisfactionem præstare velit.
8. Nemo (excepto solo papa), potest efficere, ut cessatio a divinis solum inducat unum, et non alium effectum, v. g. privationem divinatorum officiorum, non vero privationem sacramentorum; quia dicti effectus annexi sunt cessationi ex jure communi per textum relatum, *cap. Non est vobis, supra cit.*, et hinc nequit imponi cessatio partialis; alias cessationes multiplicari, sicut multiplicari possunt interdicta.
9. Relaxari potest a solo imponente talem cessationem a divinis, vel ab ejus superiore, aut æquali, aut ab alio habente facultatem ab ipso imponente, nulla autem in jure præscripta est forma relaxandi cessationem, atque adeo sufficit illa, quæ voluntatem relaxandi exprimat.
10. Suspendi nequit cessationis a divinis sententia, executioni jam mandata, per appellationem, eo quod secum trahat executionem, quæ nulla alia via potest, quam relaxatione; si tamen executioni mandata non sit, potest per appellationem suspendi; quia per appellationem suspenditur jurisdictio imponentis, et ex defectu jurisdictionis nulla erit cessatio a divinis.

Pœna ecclesiastica, seu canonica

II. Depositio

1. *Est pœna ecclesiastica, quæ clericis in perpetuum, et sine spe restitutionis privatur vel omni beneficio et officio clericali, solo privilegio canonis et fori retento*, ut aliqui volunt, *vel solum fructibus beneficii, retento titulo et privilegio canonis et fori*, ut alii contendunt, quamvis hi concedant, quod depositus veniat privandus beneficio, et fere semper privetur, eo ipso, quod vi depositionis in perpetuum privetur officio.
2. Differt a suspensione, quia hæc de se non est perpetua, licet possit esse, ubi depositio per se est perpetua. Non est censura, et ideo violans eam non incurrit irregularitatem.
3. Imponi nequit, nisi ob delicta, quæ ex objecto, et circumstantiis scandalosa et atrocia sunt, qualia censentur homicidium voluntarium, cum huic annexa sit irregularitas, plerumque indispensabilis; furtum ecclesiæ in gravi quantitate; adulterium et stuprum, notorius concubinatus; si post monitionem, et privationem fructuum et proventuum, imo beneficiorum perseveret.
4. Depositus propter crimina minora adulterio potest restitui in pristinum ab episcopo, sed non nisi peracta a criminoso clerico poenitentia, *ex cap. At si clerici 4 de judicis*.
5. Depositus spoliato debentur alimenta ex fructibus beneficii, ne cum opprobrio status sui clericalis mendicare cogatur; imo hæc ex eadem ratione subministranda eidem esse etiam post beneficii spoliationem aliqui volunt, licet alii negent, quia sibi imputare debet depositus eam, quam patitur, necessitatem.

III. Infamia, quæ

1. Alia est facti, alia juris, illa incurritur dum quid tale quis perpetrat, propter quod ejus bona non habentur apud viros probos et honestos læditur; posterior vero incurritur, dum quis perpetrat crimen aliquod, quod in jure infamiæ pœna notatur; qualia sunt furtum, sacrilegium, incestus, homicidium, perjurium, malefium, veneficium, adulterium, fuga de publicis bellis, violatio sepulchrorum, *ex cap. Infames causa 6, quæst. 1, et can. Constitul. 9, causa 3, quæst. 5*, nec non illi, qui jure civili habentur infames, *ex can. Omnes 2, causa 6, quæst. 1*, nisi in aliquo jus civile sit correctum a jure canonico.
 1. Afficit irregularitate, atque adeo ut neque ordines suscipere, neque in suscepto ministrare possint, *ex can. Constitul. 5, dist. 51*.
 2. Excludit a dignitatibus, et honoribus præsertim ecclesiasticis ex regula illa 85, juris in-6, *infamibus non pateant portæ dignitatum*.
 3. Excludit ab actibus legitimis, et publicis muneribus, ut officio judicis, assessoris, advocati, accusatoris, imo et testis, *ex can. Testes 39, causa 2, quæst. 7*.
 4. Repellit ab hæreditate in testamento relicta.
3. Tollitur vel per poenitentiam si contracta sit ex crimine occulto, vel per dispensationem si crimen sit manifestum, quæ dispensatio impertiri potest ab illo, qui potest dispensare in irregularitate, quam contrahunt infames, et sic dispensati fiunt ad omnia habiles.

TABULA CCXXIII.

DE DEGRADATIONE TAM VERBALI, QUAM REALI, ET UTRIUSQUE EFFECTIBUS.

<p style="text-align: center;">Divisio</p>	}	<ol style="list-style-type: none"> 1. Alia est <i>verbalis</i>, et est ipsa prolatio sententiæ, per quam iudex ecclesiasticus clericum ejicit e gradu, et foro laicali adjicit. 2. Alia <i>actualis</i> seu <i>realis</i>, et est actus ipse, seu solemnis cæremonia, qua episcopus clericum verbali sententia antea degradatum sacris spoliat insignibus, et re ipsa tradit curiæ seculari, <i>ex cap. Degradatio 2, de pœnis. in-6, et Benedicto XIV, syn. diæces., lib. 9, c. 6, n. 4.</i> 3. Alia <i>verbalis</i>, quæ est actus jurisdictionis, et non ordinis, et hinc ferri potest ab episcopo electo et confirmato, licet nondum consecrato, necnon a vicario generali episcopi, <i>ex Trident., sess. 13, cap. 4, de reform.</i>; imo sede vacante a capitulo vel ejus vicario; <i>actualis</i> tamen, et <i>realis</i> est actus ordinis episcopalis, et hinc fieri nequit, nisi ab episcopo consecrato; neque aliis, præterquam episcopis demandari potest, ex quo sequitur, quod prælati regulares possint quidem suos subditos degradare verbaliter, non tamen realiter.
<p style="text-align: center;">Degradationis</p>	}	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ante degradationem actualem, et realem clericus solum verbaliter degradatus retinet privilegium canonis, adeo quod injiciens in eum manus violentas incidat in excommunicationem canonis, <i>ex Glossa in cap. Degradatio, cit. ad verbum privilegio clericali, et Benedicto XIV, syn. diæces., ibid., n. 3.</i> 2. Degradatio verbalis ipsius episcopi olim a duodecim presbyteris, a sex diaconis, a tribus simul episcopis congregatis ferri debebat, <i>ex can. Si autem 8, causa 15, quæst. 7, et cap. Degradatio 2, de pœnis, in-6.</i> Ast post Tridentinum potest episcopus per se, vel per suum vicarium devenire ad verbalem clerici degradationem, assistentibus totidem abbatibus usum mitræ, et baculi habentibus, et si tot haberi possunt; alioquin aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, quæ ætate graves, ac juris scientia commendabiles existant, clerici vero in minoribus constituti sola proprii episcopi sententia possunt verbaliter degradari, <i>ex Bened. XIV, loc. cit., c. 4.</i> 3. Dictæ personæ substitutæ episcopis non solum debent assistere solemniter, et actuali degradationi ut assessores, sed et interesse debent examini, et ipsis tanquam veris judicibus competit ferre suffragium decisivum, <i>ex Bened. XIV, ibid., c. 6, n. 4,</i> qui si non unanimiter consentiant, non potest deveniri ad sententiam degradationis, <i>ex cap. Non potest 3, de sententia et re judicata.</i>
<p style="text-align: center;">II. Circumstantia</p>	}	<ol style="list-style-type: none"> 1. Secunda unanimi assistentium consensu degradatione verbali, si deveniendum sit ad realem, clericus degradandus sacris vestibus indutus, ac si celebrare, vel actum sui ordinis exercere deberet, adduci debet ad episcopum præsentibus aliis judicibus, qui degradationis sententiam protulerunt, et adstante etiam iudice sæculari, episcopus vero degradatum exiit a singulis ordinum insignibus incipiens ab illo, quod eidem in ordinatione ultimo loco traditum est, cæterisque adhibitis cæremoniis, quæ præscribuntur <i>cap. Degradatio 4, de pœnis, in-6.</i> 2. In hujusmodi realem degradationem potest episcopus uti verbis aliquibus ad terrorem illius appositis, quæ in collatione ordinum sunt prolata, dicendo presbytero hæc, vel similia verba in amotione planetæ: <i>Auferimus tibi vestem sacerdotalem, et te honore sacerdotali privamus, in ablatione ultimi, quod in collatione fuit primum dicat: Auctoritate Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, ac nostra tibi auferimus habitum clericalem, et deponimus, degradamus, et exuimus te omni ordine, beneficio et privilegio clericali.</i>
<p style="text-align: center;">*** Consequens</p>	}	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbis mox dictis, episcopus tradit ita degradatum iudici sæculari secundum laicorum leges puniendum, sed simul eundem iudicem serio, et ex animo rogare debet, ut sententiam moderari, atque a pœna sanguinis abstinere velit, <i>ex cap. Novimus 27, de verborum significatione.</i> 2. Nullus clericus solemniter degradatus hodie reipsa tradi debet curiæ sæculari, nisi ob gravissima delicta mereatur pœnam ultimi supplicii; imo debet esse crimen, cui a jure communi ecclesiastico, aut a pontificiis sanctionibus sit expresse, ac nominatim annexa degradationis pœna, <i>ex Benedicto XIV, in sua synodo diæcesana, lib. 9, cap. 7, qui n. 7, refert delicta, quibus ex jure debetur talis degradatio, et n. 11, subjungit instar regulæ, quod nemo clericorum, quantumvis flagitiosus possit ab episcopo actu degradari, et tradi curiæ sæculari, nisi post ei inflictas alias pœnas cap. Cum non ab homine 10, de judiciis descriptas apprehensus fuerit inemendabilis, aut nisi alicujus ex enumeratis criminibus jure communi, vel a pontificiis constitutionibus nominatim expressus, reus fuerit.</i>

TABULA CCXXIV.

DE IRREGULARITATE IN COMMUNI, ET EJUS EFFECTIBUS.

- I. Est *impedimentum canonicum*, quo quis *inhabilis redditur ad primam tonsuram, et ordines suscipiendos; vel ad susceptos exercendos, et ad beneficia recipienda.*
- II. Alia est, *ex delicto*, quæ præsupponit culpam, juxta infra dicenda, alia est *ex defectu*, quæ absque culpa sive propria, sive aliena incurritur, de qua in sequentibus Tabulis.
- III. Non est proprie pœna, sed impedimentum, seu moralis inhabilitas ex aliqua indecentia.
- IV. Induci potest a sola ecclesia, vel romano pontifice, secus ab episcopis, et inducta ad quoscumque christianos fideles, afficit ipsos etiam episcopos, secus papam.
- V. Non incurritur, nisi in casibus in jure expressis, *ex cap. Is qui 18, de sententia excommunicata, in-6*, et quidem verbis, quæ vel eam diserte contineant, vel effectus ejus proprios, et præcipue inhabilitatem ad suscipiendos ordines expriment, uti sat clare exprimere videntur textus dum dicunt: *Ad clericatum non promoveatur, non ordinetur, non fiat clericus*; quod si verbis ambiguis exprimat, quæ non magis excommunicationem, suspensionem et interdictum, quam irregularitatem ipsam expriment, non censetur expressa irregularitas *ex Tornello*, qui addit, quod verba comminatoria, quæ significant effectum de futuris, esse signum irregularitatis, quæ hujusmodi verba requirunt sententiam judicis, quæ ab homine fertur; irregularitas vero non ab homine, sed a solo jure imponi potest, juxta mox dicta.
- VI. Introducta est ab ecclesia ad tuendam sacrarum majestatem, et ad servandum religionis decus.

VII. Ex delicto ut incurritur, requiritur

1. Culpa mortalis, et hinc quidquid excusat a mortali, excusat quoque ab irregularitate, et ideo ignorantia juris vel facti, saltem invincibilis, oblivio, inadvertentia, bona fides, materiæ levitas, impediunt, ne incurritur irregularitas ex delicto; vincibilis autem ignorantia sicut non excusat a culpa, ita nec ab incursu in irregularitatem, et multo minus ignorantia solius irregularitatis annexæ delicto respectu violantis scienter legem *juxta probabiliorum*.
2. Delictum externum, quia ecclesia, vel non potest, vel non vult peccata mere interna pœnis plectere.
3. Delictum consummatum, et hinc vulnerans etiam lethaliter hominem, si mors non sequatur, non incurrit irregularitatem, quod verum est, etsi mors per miraculum non fuisset secuta; si tamen verba legis requirant dumtaxat actum inchoatum et attentatum, eodem posito, nihil deest ut incurritur.
4. Non tamen requiritur, ut opus illud externum consummatum sit manifestum, sed sufficit si sit occultum, *ex Tridentino, sess. 21, cap. 6, de reform.*, et hinc sacerdos committens delictum occultum, cui est annexa irregularitas, tenetur celebrare non obtenta desuper dispensatione, saltem extra casum, quo ex omissione celebrationis prævideretur secutura infantia vel scandalum; nam in tali casu posset, non obstante irregularitate, celebrare ob ecclesiæ intentionem quæ non intendit, ut leges suæ cum tanto detrimento observentur.

Irregularitas

VIII. Impedit sive ex delicto, sive ex defectu

1. Susceptionem ordinum, *ex cap. Curandum 9, et cap. Si cujus uxorem 11, dist. 34*, et hinc suscipiens ordines innodatus irregularitate, videtur quidem eos suscipit, peccat tamen graviter tam suscipiendo, quam in accepto ministrando, loquendo saltem cum exceptione primæ tonsuræ, ut insinuetur opinio quorundam recentium non peccare graviter suscipientem in irregularitate primam tonsuram, quorum tamen opinio communiter rejicitur; præter peccatum mortale tamen nullam pœnam, vel irregularitatem ipso facto incurrit sive suscipiens, sive in susceptis ministrans.
2. Exercitium, seu usum ordinis suscepti, *ex cap. Quæsitus 7, de temporibus ordinationum, et cap. Ad audientiam 12, de homicidio*, et hinc etiam innodatus nequit licite administrare sacramentum pœnitentiæ, cum id fieri nequeat sine exercitio ordinis, quod ipsi prohibitum est; si tamen administrat, valide administrat.
3. Receptionem beneficii, *ex cap. Dudum 1, de electione, et ex Tridentino, sess. 22, c. 4, de reform.*, et hinc innodatus irregularitate illicite recipit beneficium, etsi irregularitas provenerit ex delicto occulto: imo plures doctores volunt, non solum illicitam, sed omnino invalidam, et ipso jure irritam esse collationem beneficii factam irregulari; et ideo negant, quod talis faciat fructus suos: aliis tamen probabilius videtur, quod collatio beneficii facta irregulari non sit ipso facto irrita et nulla, quia in toto jure non reperitur textus irritans ipso facto talem collationem, sed ad summum prohibens; haud tamen dubitandum, quod per sententiam judicis talis possit privari, et quidem etiam beneficiis ante legitime obtentis, præsertim si irregularitas proveniat ex homicidio voluntario.
4. Non impedit sive sacramenta alia, excepto ordine, suscipere (ideoque innodatus irregularitate potest absolvi ab omni peccato, etiam ab illo propter quod irregularitas contracta fuit, dummodo non sit reservatum) sive officiis interesse, sive cum aliis communicare, sive in loco sacro ministrare, neque etiam impedit exercere quoscumque actus sacros, qui non sunt ordinum, imo nec minorum ordinum officia exercere ob dicta in Tabula CCXVII.

- N. B. In dubio juris, seu quando lex canonica ita obscura est, ut periliores de sensu ejus ambigant, discordantque inter se, an irregularitas per eam feratur, nec ne? stante, et perseverante tali dubio non incurritur irregularitas, tenetur tamen adhibere diligentem veritatem assequatur, et interim abstinere ab us, quæ irregulari prohibentur, alias peccat graviter, saltem extra casum, quo sine gravi suo incommodo non possit res differri, ut si differendo præteriret occasio ordinum suscipiendorum, suscepto tamen ordine debet esse sollicitus de veritate agnoscenda, ut possit actum ordinis suscepti licite exercere.
2. In dubio autem facti dum videlicet quis dubitat, an posuerit actum, cui irregularitas est annexa, incurritur irregularitas, si dubium illud versetur circa homicidium, secus vero si dubium facti versetur circa alia, quidquid aliqui velint, id procedere de quacumque materia, quoties dubium est probabile, et non merus scrupulus.

TABULA CCXXV.

DE IRREGULARITATIBUS EX DELICTO PROVENIENTIBUS, ET QUIDEM DE TRIBUS PRINCIPALIBUS

* Septem causis videlicet vel *ex iteratione baptismi*, vel *ex indebita ordinum susceptione*, vel *ex malo usu ipsorum ordinum*, vel *ex crimine hæresis, et apostasia a fide*, vel *ex homicidio voluntario, et casuali*, vel *ex mutilatione membrorum*, vel *ex delictis enormibus.*

- I. Iteratione baptismi, quæ inducit in eum, qui
1. Scienter, et absolute rebaptizat; secus si solum sub conditione ob dubium fundatum collati antecedenter baptismi: imò juxta aliquos, nec si ex mera aliqua suspitione nullo præmisso examine id faceret, quamvis aliqui velint talem incurrere, et hujus opinionis est Benedictus XIV, *lib. inst. eccl. 84, et syn. diac., lib. 7, c. 6, n. 3.*
 2. Scienter ministrat absolute rebaptizanti, *ex cap. Litterarum 2, de apostatis, et reiterantibus baptismum.*
 3. Scienter absolute rebaptizatur, *ex cap. Fac quæ 1, de consecratione, dist. 4.*
- * Introduta est hæc irregularitas ab ecclesia ad reprimendum donatistarum, aliorumque rebaptizantium hæresim, quæ multo tempore turbavit ecclesiam: hinc hæc non incurrunt iterantes alia sacramenta.
- ** Rebaptizans ex ignorantia, quæ excusat a culpa, non incurrit irregularitatem propter dicta in priori Tabula, sicut nec taliter rebaptizans *juxta probabiliorum*, quidquid aliter sentiat can. *Qui bis 113, de consecratione, dist. 4*, nam hic canon non est alicujus pontificis, aut concilii generalis, sed desumptus ex pœnitentiâ ejusdem Theodori archiepiscopi Calvariensis, qui vniuersis legibus habere nequit.
- *** Susceptio simplex baptismi, quantumvis indigna, non inducit irregularitatem, si vel suscipiatur ab hæretico denunciato vitando, *ex cap. Qui in qualibet 10, causa 1, quest. 7*, vel differat ipsum suscipere usque ad ægritudinem, vel periculum mortis, *ex cap. Si quis 1, dist. 51.*

- II. Indebita ordinum susceptione quæ inducitur in eos, qui
1. Furtive recipiunt ordines, quales censentur, qui examen fraudulenter effugerunt, nec alias approbati, vel admissi fuerunt, sed per dolum, aut ignorante episcopo immiscent se ordinandis, *ex cap. Veniens 1. De eo, qui furtive ordinem suscipit.* Hæc tamen irregularitas vetat solum ascensum ad altiorem ordinem, non vero ministrare in furtive suscepto *juxta probabiliorum.*
 2. Ficto titulo, vel absque dimissorijs ordinantur, vel ante confirmationem suscipiunt ordines vel per saltum, omisso scilicet ordine inferiori ad superiorem promoventur, vel qui ordines recipiunt ab episcopo, qui dignitati suæ, id est jurisdictioni, et executioni ordinis episcopalis renunciavit, vel qui excommunicatione majori ligati ordines suscipiunt, juxta plures auctores: quamvis alii velint, non adeo constare, quod in hoc dicti, quamvis indebite suscipientes ordinem, incurrant irregularitatem potius quam suspensionem: imò si ante susceptionem sacramenti confirmationis quis ordines susciperet, nec suspensionem videretur incurrere ob dicta in Tabula CXXXV et CLXXX.
- * Suspensus vel interdictus ordines recipiens non incurrit irregularitatem, *ex communi, et expressa Benedicti XI, in syn. diac. lib. 12, c. 3, n. 7.* Imò si in ipso actu susceptionis ordinis, v. g., diaconatus, vel subdiaconatus, vel actum ordinis suscepti cantando epistolam vel evangelium, talis non incurrit irregularitatem juxta aliquos, licet plures velint, talem incurrere: hincque voluit, quod suspensus celebrans cum episcopo, dum consecratur sacerdos, incurrat irregularitatem.

Irregularitas ex delicto provenit ex

1. Solemniter, seu ex officio exercet actum ordinis sacri extra legitimam excusationem, *ex cap. Si celebrat. 10, de clerico excommunicato, ex cap. Cum æterni 1, de sententia et re judicata in-6, et ex cap. Si quis 13, de sententia excommunicationis in-6*: secus si exercent, etiam solemniter, actum aliquem ordinum minorum juxta dicta in Tabula CCXVII.
2. Solemniter baptizat: secus si privatim, præsertim in casu necessitatis.
3. Sacramentaliter absoluit etiam in occulto, quia actus absolvendi de se non habet aliam solemnitatem.
4. Hebdomadarii officium peragit dicendo: *Dominus vobiscum*, secus si omittat: *Dominus vobiscum*, et dicat more monachorum: *Domine, exaudi orationem meam*, vel dicat *Dominus vobiscum* in recitatione privata.
5. Epistolam vel evangelium cantat solemniter, id est cum manipulo et stola; secus si diaconus sine stola, et subdiaconus sine manipulo cantet epistolam vel evangelium, licet adhiberet dalmaticam, vel clericus diacono inferior stola indutus præsumat prædicare in ecclesia, quia prædicare non est exercere actum ordinis, licet peccaret utendo stola.
6. Sacramentum confirmationis, vel ordinis etiam extra missarum solemniam ministrat.
7. Exercent solemniter ex officio actum ordinis, licet exercens esset toleratus, et in occulto id faceret, quia constitutio concilii Constantiensis non favet excommunicatis, etc., licet occultis per dicta in Tabula CCXIV.
8. Exercent serio, scienter, et quasi ex officio ordinem sacrum, quem non habet, *ex cap. Si quis, et cap. Ex litteris 2, de clerico non ordinato ministrante*, et hinc non sacerdos absolvens, aut extremam unctionem conferens vel benedicens sponsos, subdiaconus solemniter baptizans licet in casu necessitatis, imò et diaconus sine commissione episcopi vel parochi, aut a quam lustralem benedicens, si non episcopus confirmet vel ordines conferat, aut episcopus, per saltum ordinatus, conferat ordinem, quem ipse ratione saltus non recepit, hi omnes irregularitatem incurrunt. Imò et laicus solemniter baptizans, vel missam celebrans *juxta probabiliorum*, quidquid aliqui negent, fundati in eo, quod jura loquantur solum de clericis, ast licet titulus habeat: *de clerico non ordinato ministrante*, attamen cap. *Si quis 1, inserto sub eodem titulo, generaliter et absolute loquitur: si quis baptizaverit: non ordinatus, papa demeritatem: non ordinetur.*

N. B. 1. *Ille, cui sub excommunicatione ipso facto incurrenda prohibuitur est, ne ordines exercent, exercendo prima vice non fit irregularis, quia pro prima vice incurrit censuram, sed eam non violat.*

2. *Exercens, etiam solemniter, actum ordinis, licet majoris, innodatus censura, si id faciat sive ex ignorantia invincibili, sive ex inadvertentia, sive ex oblivione, sive necessitate vitandi scandali, non incurrit irregularitatem.*

TABULA CCXXVI.

DE IRREGULARITATE PROVENIENTE EX DELICTIS HÆRESIS, APOSTASIAE ET HOMICIDII.

I. Hæresis et apostasia a fide, quæ inducit irregularitatem in

1. Hæreticos, *ex cap. Saluberrimum 21, causa 1, quest. 1*, vi cuius ad ordines superiores ascendere nequeunt, neque in iis, quos forte susceperunt, ministrare, nisi ex gratia quadam et dispensatione.
2. Fautores et defensores hæreticorum, *ex cap. Quicumque 2, de hæreticis 126*.

3. Filios hæreticorum in 1 et 2 gradu per lineam paternam, et 1 per maternam, et contra aliam, *ex cap. Statutum 15, de hæret. excipe si*
 1. Filii vel nepotes nati essent ante lapsum parentum in hæresim, nam in hoc casu non hæreticorum, sed catholicorum filii, aut nepotes essent.
 2. Parentes ante mortem conversi, et ecclesiæ incorporati essent, atque adeo non decessissent perseverantes in hæresi, *ex Benedicto XIV.*
 3. Parentes ob hæresim combusti ante mortem propter data signa penitentiae obtinissent absolutionem juxta aliquos: licet alii tales filios vel nepotes non velint excipere, quia præsumunt parentes simulate conversi timorem, ne vivi comburantur.
 4. Hæretici sint occulti, juxta probabiliorem, et hinc juxta hanc, hæresis non per se et ratione sui, sed ratione infamiæ inducit irregularitatem, *ex cap. Statutum 15, de hæret. excipe si* in Tabula XVI, quidquid aliqui velint, quod hæresis per se, atque adeo etiam occulta, inducat irregularitatem.
 5. Hæretici, et horum filii et nepotes nati, et educati sint in partibus Gallia et Germaniæ, quia in illis partibus sive hæretici, sive eorum filii vel nepotes, licet manifesti, non sunt irregulares, et ideo tam pater quam filii conversi possunt sine dispensatione ordinari.

4. Apostatas a fide, *ex can. Presbyteros 32, dist. 50*, secus vero negantes solum fidem exterius juxta probabiliorem, sicut nec apostatæ sive a professione religiosa, sive ab habitu clericali; quamvis apostatæ a professione religiosa ex alio capite possint fieri irregulares, vel ratione infamiæ, vel quia censura irretiti exercent aliquos ordines.

Irregularitas ex delicto provenit præterea ex delictis

II. Homicidii, quod inducit irregularitatem in eum, qui

1. Per industriam, vel insidias proximum suum occidit, *ex can. Miror 4, dist. 50*, quod verum est, licet homicidium esset occultum, *ex Tridentino, sess. 14, c. 7, de reform.*
2. Vulnus lethale infixit, secus si lethale non fuisset, etsi vulneratus vel ex imperitia, aut negligentia medici vel chirurgi, vel propria culpa et incuria, vel ex accidente aliquo extrinseco obiisset, *ex can. Exhibita nobis 22, de homicidio. In dubio* in fuerit lethale, morte secuta ante quadraginta dies, censendus est irregularis.
3. Dans operam rei licitæ occideret proximum non adhibita diligentia ad præcavendum prævisum periculum occisionis, supposito quod omissio diligentia fuerit graviter culpabilis, *ex can. Presbyterorum 7, de homicidio*; secus si dedisset operam rei licitæ sine prævisione, quod ex tali opere natum sit sequi, aut periculum occisionis proximo subsit: vel si dubio orto adhibita fuisset debita diligentia ad vitandum homicidium, *ex cap. Joannes sacerdos 23, de homicidio*.
4. Dans operam rei illicitæ occidit, vel mutilat alterum, licet de illis vitandis omni diligentia adhibita fuisset juxta plures, quamvis in casu, quod dans operam rei solum illicitæ tunc incurrat irregularitatem, quando opus illud ex se, et natura sua est inductivum periculi mortis vel mutilationis, licet ad vitandum homicidium vel mutilationem, omnem cautelam adhibuisset, *ex cap. Sicut 20, de homicidio*; secus vero si opus illud non esset tale, et hæc posterior opinio videtur probabilior fundata, *in can. Quantum 48, dist. 59, juncta Gloss.*
5. Abortum fœtus animati sive directe, sive indirecte procurat, aut ad id consilium vel auxilium, aut favorem præstat juxta dicta in Tab. LXII.
6. Cooperatur ad injustam hominis occisionem, *ex cap. Sicut dignum 6, de homicidio*, hinc tam physice, quam moraliter occidens sive mandans, sive consulendo, sive alio modo cooperando ad injustam proximi occisionem vel mutilationem, incurrit irregularitatem.
7. Mandat aliquem verberari, licet expresse inibeat ne occidatur, vel membro aliquo mutiletur, pro casu quo mandatarius fines mandati excedens occidat, vel mutilet, *ex capite Is qui 3, de homicidio*, sicut et si mandatarius occidatur ab eo, quem intendebat occidere, quia causa fuit, cur alter propria mortis periculo se exponeret. Quod si mandans sive absolute aliquem occidi, aut mutilari, sive solum verberari mandatum suum revocet, et facta revocatio innotescat mandatario, mandans non incurrit irregularitatem, licet mandatarius ex malitia sua exequatur mandatum.
8. Consilium dat alteri ad occidendum vel mutilandum proximum, saltem extra casum, vel quod suo consilio non inflexerit in necem aut mutilationem proximi, quia aliunde consultus intendebat, et se id facere (in dubio tamen standum pro influxu consulentis) vel quod consulens omni ope et modo consilium a se datum revocaverit, etiam si aliter non posset, monendo alterum, ut sibi caveat. Non impedit mortem vel mutilationem proximi, cum ex justitia tenetur, et hinc princeps non defendens innocentem causam, iudex non obstans injustæ mortis sententiæ, medicus privato vel publico stipendio conductus ægros imperitia sua, aut negligentia occidens, morte vel mutilatione secuta, incurrunt irregularitatem: secus qui solum ex charitate tenetur impedire.
10. Excedit moderamen inculpatae tutelæ, si excessus sit gravis juxta dicta in Tab. LXV.

N. B. Dum plures de communi consilio, et nulli concurrunt ad occisionem proximi; omnes incurrunt irregularitatem, quamvis aliquis ex pluribus certo sciat, quod alter ab ipso non fuerit occisus, *ex can. Si quatuor 34, causa 23, quæ 8*. Si vero sine communi consilio in rixa subito exorta, pluribus insurgentibus, unus occidatur, is qui certo scit, quod ab ipso non fuerit occisus, non incurrit irregularitatem saltem allento foro interno conscientia.

TABULA CCXXVII.

DE IRREGULARITATE PROVENIENTE EX DELICTO MUTILATIONIS ET ENORMIBUS DELICTIS.

III. Mutilatione, quæ inducit irregularitatem in eum, qui

Irregularitas ex delicto provenit tandem ex

IV. Delictis enormibus quæ sunt sequentia

V. Et tollitur vel dispensatur id est

1. Abscindit a proximo injuste membrum proprie tale, ut oculum, manum, pedem, aurem, nasum, linguam, membrum virile, sive id faciat physice, sive moraliter, *ex Clementina si furiosus de homicidio, et ex c. Porro 1, de clericis pugnantis in duello, et ex c. Is qui 14 de homicidio, in-6.* Secus vero qui abscondit sive juste per artem chirurgiæ ad conservandum individuum, sive etiam injuste, si abscissio sit membri minus proprie talis, seu sit partis corporis non habentis distinctum, ac proprium officium, ut si quis digitum, vel digitos amputaret vel dentes excuteret.
 2. Sibi non solum membrum proprie tale, sed etiam digitum, vel ejus partem ex ira, et indignatione amputat, vel turpiter deformat, *ex can. Qui partem 6, dist. 55,* secus si in alio amputaret digitum, vel ejus partem, aut habens superfluos digitos, hos sibi præcideret.
 3. Abscisum habet digitum pollicis vel indicis, *ex declaratione sacre congregationis, 19 julii 1687, apud Ferraris, verbo irregularitas, art. 3.*
 4. Se ipsum ex zelo indiscreto, sive animo sedandi litterarum, sive ad vocem musicam conservandam, sive existimando, se ea ratione Deo præstare obsequium, castrat, sive virilia, sive solum testiculos abscondendo, *ex cap. Hi qui 5, dist. 55, et cap. Significavit 4, de corporis castitatis ordinandis vel non ordinandis,* quidquid aliqui velint, non incurrere irregularitatem, qui sibi solum testiculos amputaret ad conservandam vocem.
- N. B. 1. *Ad incurrendam irregularitatem inductam ex mutilatione requiritur physica et realis mutilatio, abscissio, amputatio, et destructio membri proprie talis, unde qui solum debilitaret, et inutile redderet aliquod membrum sine reali, et physica detruncatione non reddetur irregularis.*
2. *Patientes castrationem sive ignoranter, ut pueri, sive violenter a latronibus, et barbaris non incurrunt irregularitatem, bene vero qui causam culpabilem dedisset, ut sibi virilia, vel aliquod aliud membrum amputetur a judice, vel marito ob adulterium commissum, quidquid aliqui id negent.*

1. Sodomia — Incestus — Raptus virginis — Maleficium — Veneficium — Adulterium — Simonia — Sacrilegium — Perjurium in judicio — Crimen læsæ majestatis, et alia ejusmodi enumerata, *cap. Infames 17, causa 6, quest. 1.*
- * Dicta crimina inducant irregularitatem, debent esse notoria et publica, si enim sint occulta non inducant irregularitatem, *ex cap. Ex tenore 4, et cap. Quæsitum 17, de temporibus ordinationum,* excipe homicidium, quod, etsi occultum, inducit irregularitatem, juxta dicta in priori Tabula. Hinc
- ** Delicta supra recensita per se, et ratione sui non inducunt irregularitatem, sed solum ratione infamiæ, e contra homicidium, et violatio censuræ per se inducunt irregularitatem per dicta in Tabula CCXXV, et CCXXVI.

Hisce versibus *baptismus iterans, mutilans et homicida } comprehensa*
Famosus, violans censuras, unde ligatur,
Improbe suscipiens, tractans ordinis acta.

1. Irregularitates, ex delicto undecunque provenientes tolluntur, vel per baptismum (quamvis proprie non dicantur tolli per baptismum, cum nulla, saltem ex delicto, ante baptismum incurrat): vel per dispensationem papæ.
2. Episcopi possunt dispensare super omnibus irregularitatibus provenientibus ex delicto occulto, et non deducto ad forum contentiosum non quidem auctoritate propria, sed vi concessionis sibi factæ a Concilio Tridentino: excipe homicidium voluntarium: pro homicidio vero indirecto, vide Tabulas LXI et LXII.
3. Prælati regulares eandem quam episcopi habent facultatem dispensandi cum suis subditis super irregularitatibus ex delicto provenientibus, *ex privilegio S. Pii V,* imo ex eodem possunt pro foro conscientie, etiam in homicidio voluntario ante ingressum religionis commisso.
4. Confessarii regularium nihil omnino possunt circa irregularitates cum suis poenitentibus secularibus ex Clemente VIII, quidquid aliqui aliter sentiant.
- * Occultum delictum censetur, juxta magis communem, quod ignoratur a majori parte communitatis.
- ** Deductum ad forum contentiosum censetur, quando delictum est delatum judici, et delatio parti intimata.

TABULA CCXXVIII.

DE IRREGULARITATIBUS EX DEFECTU, ET QUIDEM PRIMO EX DEFECTU ANIMÆ.

Octo ex causis, videlicet ex defectu vel animæ, — vel corporis, — natalium, — vel famæ, — vel sacramenti, — vel lenitatis, — vel libertatis, — vel ex defectu ætatis sequentibus versibus comprehenduntur.

I. In genere

His versibus { *Infamis, bigamus, mutilus, justeque cruentus.*
Neophitus, obstrictus, nothus, puer, atque idiota
Obsessus, demones, lunaticus, hermaphrodita, } comprehenduntur.

1. Pueri, et perpetuo amentes.
2. Lunatici, qui lucida quidem habent rationis intervalla, sed quasi in ejusdem eclipses patiuntur.

3. Inermegumeni, seu areptitii, qui a malo dæmone vexantur.

4. Furiosi, qui irruente furoris accessu, non sunt liberæ mentis.

5. Epileptici, qui morbo comitiali, seu caduco, ita corripuntur, ut in statu statim cadant, quasi exanimés.

* 1. Prædicti omnes ex jure sunt irregulares per textus, *can. 3, 4 et 5, dist. 33, et can. In his litteris 1, causa 4, quest. 2.*

I. Rationem, quo censentur laborare

* 2. Qui levi epilepsia semel affectus fuit, et deinde per plures annos non amplius dedit signa dicti morbi, non est irregularis, et ideo potest tum suscipere ordines, tum in susceptis ministrare.

* 3. Si quis, post susceptos ordines frequenter morbo caduco corripitur, debet ab exercitio ordinum removeri ob indecentiam et periculum lapsus.

* 4. Qui huic morbo, licet raro subjecti, graviter imperuntur, ita ut ne spumas jactent, confusus voces emittant, abstinere debent ab officio missæ, secus si levioris morbi insultus experiuntur, dummodo juxta se habeant sacerdotem, *ex can. Illud 15, causa 7, quest. 1.*

* 5. Morbus caducus acquisitus in infantia, imo ante annos pubertatis, non inducit irregularitatem, quia sæpe curatur; et omnino recedit pubertate adeptâ.

* 6. Qui morbo caduco, vel semel post pubertatem, captus est, debet expectare viginti quintum annum, et quædam talem ætatem eo capitur, vix liberatur.

* 7. Qui vertigine solus laborat, non est irregularis, si tamen vertigines tam graviter afficerent sacerdotem, ut is sine indecentiæ, et irreverentiæ periculo sacra facere non posset, tunc utique a celebranda missa abstinere deberet.

Irregularitas, ex defectu dicta provenit

II. In specie, et quidem ex parte animæ, ob defectum affectionem vel

1. Scientiam quo laborare in ordine ad præstandam irregularitatem censentur, qui non pollent, saltem mediocriter, juxta explicationem datam in Tabula CLV, ea scientia, quæ ad præstandum munus jure naturali divino requiritur, *ex can. Illiteratos 1, dist. 36*, non vero illi, quibus scientia a Tridentino requisita pro suscipiendis sacris ordinibus, de qua in Tabula CLXXX exigitur, cum Tridentinum præscribens eam scientiam in ordinandis, non addat, eos esse irregulares, in quibus illa scientia deest.

* Cum illiteratis potest papa dispensare, dummodo defectus scientiæ non sit tam gravis, et subjectum sit comparandæ scientiæ, quæ deest, et dispensandus pietate polleat, et abstineat a functionibus quæ scientiam, quam nondum assecutus est, postulant; secus episcopus, qui tamen non tam exacte exquirere debet ab iis qui nec ad administranda sacramenta, nec ad animarum curam deputati sunt.

3. Fidei firmitatem, quo de facto laborare censentur neophiti recenter (in adulta tamen ætate, secus in infantia) ex idololatria, mahometismo, judaismo conversi ad fidem, hi enim arcentur ab ordinibus suscipiendis, *ex can. Quoniam multa 1, dist. 48*, donec probetur tempore determinato arbitrio episcopi, eorum constantia in fide noviter suscepta.

* Quamvis, juxta mox dicta, ad episcopum spectet determinare tempus, quo quis neophitus censendus sit, transacto tamen decennio post baptismum non est censendus neophitus, atque adeo ordinari potest.

* Si episcopus judicet, conversionem esse moraliter certam, adeo quod timendum non sit, quod neophitus vel ad vomitum revertatur, vel in superbiam incidat, quasi ipsius ministerio ecclesia indigeret (quæ sunt motiva, propter quæ ecclesia prohibet, ne neophitus statim ordinetur) poterit talem ordinare, quia talis non esset neophitus in sensu canonum.

** In dubio num neophitus vel ad vomitum reversurus sit, vel in superbiam elevandus tunc vel ordinandus non est, vel si justa, et urgens ratio id exigeret, obtinenda esset dispensatio a sede apostolica.

2. *Qui nati ex parentibus paganis et judæis, nisi sint neophiti, non sunt irregulares, et hinc si hi a primis infantia crepundis sunt baptizati, et exinde christiane vixerint, non censentur magis neophiti, quam alii christiani, et ideo possunt ordinari.*

2. Baptizatus in ætate adulta in egritudine constitutus censetur irregularis, *ex can. Si quis 1, dist. 37*, quia, ut habet textus, fides hujus non videtur voluntaria, sed ex necessitate, nec refert, quod hæc irregularitas per peccatum, unde cum baptismus tollat peccatum, videtur, quod etiam irregularitatem tollat; nam Glossa in canonem mox citatum, ad verbum sed ex necessitate ad hæc objectionem respondet: quod baptismus inducat hæc irregularitatem, unde non potest eam tollere, quia eadem res non potest contrarios habere effectus.

TABULA CCXXIX.

DE IRREGULARITATE PROVENIENTE EX DEFECTU CORPORIS.

Primis quatuor sæculis non inducebant irregularitatem, ex quo illo tempore plurimi in defensionem fidei catholice corpore vitiati, aut debiles efficiebantur, indignum autem fuisset, eos ab ordinibus arcere ob defectum corporis, solum proinde a quinto sæculo vitium corporis inducit irregularitatem.

I. Omnes, generaliter loquendo, irregulares faciunt ex defectu corporis eos, qui ita deformes sunt, ut vel defectus impediatur decentem ordinis executionem, vel scandalum, horrorem, et contemptum personæ generet, et hinc descendendo ad particulares corporis defectus.

II. Censentur impediens decentem ordinis executionem, ut si quis

1. Manu altera mutilatus sit, *ex cap. Exposuisti 6, de corpore vitiatis ordinandis, vel non ordinandis.*
2. Careat digitis, *ex Glossa in mox cit. textum ad verbum Manu*, quia talis non posset frangere eucharistiam quod, et idem procedit de eo, qui partem digiti ad sacras functiones necessariam perdidit, *ex capite De presbytero 1, de corpore vitiatis, etc.*, secus si careret uno, vel duobus digitis non necessariis ad sacras functiones, *ex cap. Pollicem et indicem*, adeo quod carens pollice sit jure naturali irregularis, vel melius inhabilis ad ordines, absque adeo indispensabilis, sicut posset dispensari, si careret solum indice.
3. Unguibus in totum careat, pro casu quo inde vel magnam deformitatem inducat, vel impediatur, ne hostia contrectari, et frangi satis decenter possit, aut calix sine periculo personis attolli; secus si hæc non timeantur, *ex cap. Thomas 7, de corpore vitiatis, etc.*
4. Oculos habens non videat, sive oculi eruti sint, sive non, *ex cap. Si evadit 13, dist. 55, et hinc monoculus*, id est qui uno oculo, quisquis ille sit, orbatus est, licet servitus, irregularis est.

- Excipe {
1. Si alteri reipsa unus oculus erutus esset et alius, v. g., vitreus ita artificiose esset impositus, ut vix adverti posset.
 2. Si utrumque habens oculum, unius solum visu privatus sit, licet oculus, cujus visu caret, esset oculus sinister, qui etiam oculus canonis dicitur, modo tamen ea sit oculi dexteri vis, ut absque indecenti conversione canon legere possit.

N. B. Si quis postquam sacerdos consecratus est evadat cæcus, et obtineat a papa dispensationem, ut possit celebrare missam votivam de Beata Maria Virgine, vel de Requiem, in hoc casu necesse est, ut cæco celebranti adsit alius sacerdos, vel vir expertus.

Corporis defectus qui

III. Generant scandalum horrorem, et contemptum personæ; ut si quis

1. Habeat os turpe, labia corrota, aut abscissa adeo, ut vix dentes operiant, dentes extra os prominentes.
 2. Careat naso, cujus privatione personæ claritas valde obscuratur, qui autem nasum solito gradiorum, aut breviorum gerunt, episcopi arbitrio, atque pro modo deformitatis irregulares, vel non, judicantur.
 3. Careat auriculis, id est extrema illa cartilagine, quæ organo auditus adhæret, saltem extra casum quo vitium capillorum velamine celari possit.
 4. Sit surdus utrumque, *ex can. 7 Apostolorum*, quia non posset celebrare absque occasione risus atque ludibrii, si tamen surditas superveniat ordinato, posset permitti celebratio.
 5. Altiorum, vel breviorum staturam a natura sortitus est, seu sit adeo gigas, vel pigmæus ut sit ludibrio.
 6. Careat pede altero, aut absque baculi auxilio functiones altaris exequi nequeat, *ex can. Nullus 57, de consecratione, dist. 1, adjuncta Glossa, ibidem, ad verbum Cum baculo*, quod, et procedit si habeat quidem verum pedem, indigeat tamen pede ligneo, propter magnam indecentiam, secus qui solum læsus esset in calcaneo, licet ambulando claudicaret, sine tamen baculo, *ex decr. sacre congregationis apud Ferraris, verbo Irregularitas, n. 25.*
 7. Sit leprosus, vel lepra percussus, *ex cap. Tua nos 4, de clerico ægrotante*, si tamen lepra supervenisset suscepto ordinem presbyteratus, posset privatim permitti missæ celebratio, quod et idem applicandum morbo gallico, vel alio morbo contagioso laboranti causante deformitatem, *ex cap. Presbyterum 2, de clerico ægrotante.*
 8. Natus sit eunuchus, vel propter infirmitatem, vel injustam violentiam id passus sit, non est irregularis, *ex can. Si quis 7, dist. 55, et ex cap. Ex parte 5, de corpore vitiatis, etc.*, nec talis teneretur partem abscissam vel ejus cineres secum deferre, ut falsè existimat vulgus.
 9. Sit hermaphrodita; irregularis est, sive in eo sexus alter prævaleat, sive non, *juxta communem.*
 - ** Defectus corporis, qui ordinum susceptionem præcedunt, ab omni ordine excludunt, qui vero ordinum susceptionem sequuntur, ab illis duntaxat functionibus remouent, quas hujusmodi defectus exerceri non sinunt, *ex cap. Presbyterum 2, de clerico ægrotante, vel debilitato.*
 - *** In dubio an defectus aliquis corporis inducat irregularitatem, recurrendum est ad episcopum, et hujus judicio standum, *ex cap. Cum de tua 2, de corpore vitiatis, etc.*, quod et practicandum a religiosis, licet exemptis, cum horum prælati non valent eisdem judicare.
- N. B. Irregularitas ex defectu corporis tollitur vel per cessationem defectus, vel per dispensationem, quæ reservata est papæ ex usu constanti, cujus dispensationis executionem solet papa committere episcopo loci, quamvis non desint, qui tribuant episcopi facultatem dispensandi super irregularitate contracta ex eo, quod quis credens se obsequium præstare Deo sibi virilia amputavit, aut qui voluntarie aliquam partem corporis sibi abscidit, vel ab aliis abscindi culpa sua promeruit, quorum opinio fundatur in *cap. Significavit 4, de corpore vitiatis, etc.*

TABULA CCXXX.

DE IRREGULARITATE EX DEFECTU NATALIUM ET FAMÆ.

I. Natalium, quæ

1. Introducta est ab ecclesia tum propter periculum incontinentiæ ex imitatione paterna, tum propter odium paterni criminis. tum ut paternæ incontinentiæ memoria e locis consecratis longissime arceatur, *ex can. Si gens, 10 dist. 56, et ex Tridentino, sess. 25, c. 15, de reform.*
2. Incurritur ab omnibus qui nati sunt ex illegitimo thoro, seu qui sunt filii illegitimi sive naturales, sive spurii, quantumvis occulti, *ex cap. Ut filii 1, et ex cap. Ad præsentiam 2, de filiis presbyterorum ordinandis vel non ordinandis, et hinc sciens se esse illegitimum nequit suscipere ordines, sive beneficia recipere non obtenta prius desuper dispensatione.*
- * Excipe casum, quo legitima aliqua causa, et ratio excuset, v. g., quia urgetur ad suscipiendos ordines, et dispensationem absque gravi sui diffamatione obtinere apud pontificem, vel episcopum nequit.
- N. B. *Quinam autem censeantur illegitimi naturales et quinam spurii, et an et quomodo legitimum, constat ex Tabula CCXVII.*
3. Non afficit expositos, quia non sunt illegitimi, et consequenter nec irregulares juxta dicta in Tabula CCXVII. quidquid aliqui contrarium sentiant; cum in jure expressum non sit, quod ob illegitimitatem beneficium contrahatur irregularitas.
4. Urget suscipiendos ordines invincibiliter ignorantem se esse illegitimum, statim ac venerit in certam cognitionem, ab ordinum usu abstinere donec obtineat dispensationem.
5. Non urget dubitantem se esse illegitimum, se gerere ut irregularem, quia in dubio facti, extra homicidium, non subsistit irregularitas, juxta dicta ad calcem Tabulæ CCXXIV.
6. Tollitur tum per professionem religiosam ad effectum tantummodo suscipiendi ordines; secus ad effectum suscipiendi dignitates in religione, *ex cap. Ut filii supra cit., non vero per solam susceptionem habitus religiosi: tum per legitimationem naturalem, quæ fit per subsequens matrimonium juxta Tabulam CCXVII, tum per dispensationem, quæ danda est vel a dataria, si defectus natalium sit publicus, vel a sacra penitentiaria, si sit occultus.*
7. Dispensari non potest ab episcopo, licet occulta, contracta ex defectu natalium ad effectum suscipiendi ordines majores, et beneficia curam animarum habentia, bene vero ad effectum suscipiendi ordines minores, et simplex beneficium, juxta dicta in Tabula CCXVII: potest tamen dispensare cum illegitimo sive bona, sive mala fide ordinato, ut in susceptis ordinibus ministret, *ex cap. Nisi cum pridem 10, de renunciatione.*

Irregularitas ex defectu

II. Famæ, quæ

1. Introducta est ob decorem status ecclesiastici, cum infames quicumque, sive juris, sive facti, despiciantur.
 1. Ex culpa ab iis, qui notantur infamia sive juris, sive facti. Juris autem infamia contrahi potest vel dum committitur delictum, cui ex jure sive civili, sive canonico annexa est infamia, sicut annexa est delictis relatis in Tabula CCXXVII, vel per sententiam judicis, dum videlicet quis per sententiam judicis condemnatur ad pœnam infamantem, v. g., ad triremes, exilium, fustigationem, aut ustione signatur, vel per exercitum officii, aut professionis sive licitæ, sive illicitæ, quam qui exercent in jure infames reputantur, primis duobus modis infamia contracta provenit ex delicto, de qua Tab. CCXXVII.
 2. Sine culpa ab iis, qui exercent artes, vel officia ex jure vel alio modo infamiam inducentia, cujusmodi sunt: histriones, mimi, comædi, filii publicæ meretricis licet conjugatæ, omnes ludentes in scena, aleatores publici, et pro ludo mutuantes, aurigæ, gladiatores, cursores, citharœdi, lyristæ, saltatores, cloacas mundantes, pelles expurgantes et specialiter, *ex Clementina, diœcesanis 1, de vita et honestate clericorum, carnifices, laniones et tabernarii.*
 - * Omnes prædicti exercentes ignominiosas, et viles has artes reputantur populariter infames, atque adeo contrahunt irregularitatem, secus horum filii, loquendo cum exceptione filiorum publicæ meretricis.
2. Tollitur
 1. Emendatione sceleri proportionata et publica, quæ videlicet prioris vitæ maculas in opinione hominum detergat, adeo ut deteriori famæ succedat bona existimatio, ex contrariis virtutum operibus sæpe, ac diu repetitis, quantum videlicet moraliter sufficit, ut prudentum judicio homo vere conversus intelligatur, ad quod aliqui triennium requirunt.
 2. Per sententiam contracta, dispensatione, quæ concedi potest tum a papa, tum ab episcopis: qui tamen non possunt dispensare in criminibus adulterio gravioribus, nec ad effectum suscipiendi de novo ordines aut beneficia, sed solum in susceptis ministeriis.
 3. Per baptismum susceptum quidem infamia facti, secus vero infamia per sententiam impositam, et hinc si judæus, vel turca virgis cæsus esset ut fur, post susceptum baptismum maneret infamis, quod verum est, licet talis mutando locum transiret ad partes, ubi delictum est ignotum, nam per mutationem loci tollitur quidem infamia facti; secus vero infamia juridica, saltem quoad irregularitatem.

TABULA CCXXXI.

DE IRREGULARITATE EX DEFECTU ÆTATIS ET SACRAMENTI.

I. Ætatis canoni- cæ	1. Incur- ritur	<p>1. Ab iis, qui suscipiunt ordines ante ætatem præscriptam a Trident., de qua in Tab. CLXXX, <i>ex decretis in jure canonico, dist. 77</i>, imo suscipientes ordines ante præscriptam ætatem præterea incurrunt suspensionem a Pio II, <i>per const. Cum ex sacrorum, tom. 1, bull. cherubini, fol. 319</i>, et si hanc suspensionem violent ordinis recepti functiones exercendo, novam irregularitatem incurrunt, propter quam, nisi dispensentur, celebrare non possunt, etsi ætatem requisitam jam attigissent.</p>
	2. Ab iis, qui neficiam ante ætatem a jure præ- scriptam, a quo requi- runtur anni	<p>1. Triginta pro episcopatu, <i>ex cap. In cunctis 7, de electione, et electi potestate.</i> 2. Viginti quinque pro beneficiis curam animarum habentibus, <i>ex eodem textu.</i> 3. Viginti pro dignitatibus, et parconatu non habentibus curam animarum, <i>ex Tridentino, sess. 24, de reform., c. 12.</i> 4. Quatuordecim pro canonicis ecclesiæ cathedralis, et decem pro canonicatu collegiatæ ex regula cancellariæ romanæ ab Innocentio VIII constituta. 5. Quatuordecim pro beneficio simplici, <i>ex Tridentino, ibid.</i> * Ante dictam ætatem censentur Irregulares ad effectum electionis, et recipiendi beneficia ecclesiastica, <i>ex cap. Licet 14, de electione, et electi potestate 126</i>, ntpote in quo declaratur collatio parochialis, et alia facta homini legitimam ætatem non adepto viribus omnibus carere.</p>
Irregula- ritas, ex defectu	2. Non incurritur si sacris initiatus bona fide existimans se legitimam ætatem habere, irregularis non fit, adeoque obtenta ætate non indiget dispensatione ad effectum celebrandi, animadverso tamen errore ante adventum legitimæ ætatis, debet desistere a functionibus correspondentibus ordini suscepto.	<p>2. Non incurritur si sacris initiatus bona fide existimans se legitimam ætatem habere, irregularis non fit, adeoque obtenta ætate non indiget dispensatione ad effectum celebrandi, animadverso tamen errore ante adventum legitimæ ætatis, debet desistere a functionibus correspondentibus ordini suscepto.</p>
	3. Tollitur obtenta absolute a suspensione, ob receptum mala fide ordinem ante præscriptam a jure ætatem, incursa, de qua supra, per supervenientem ætatem, pro casu quo innodatus censura suspensionis non exercuisset functiones ordinis suscepti; alias exigitur dispensatio ex supradictis.	<p>3. Tollitur obtenta absolute a suspensione, ob receptum mala fide ordinem ante præscriptam a jure ætatem, incursa, de qua supra, per supervenientem ætatem, pro casu quo innodatus censura suspensionis non exercuisset functiones ordinis suscepti; alias exigitur dispensatio ex supradictis.</p> <p>N. B. <i>Dispensare super ætate canonica tum ad effectum ordines suscipiendi, tum ad beneficia obtinenda summus pontifex potest, qui quoad ordinem presbyteratus suscipiendum ante vigesimum quartum ætatis annum ordinarie quidem ad tredecim menses, et vix unquam ad plures, quam ad duos annos solet se extendere, nisi cum principibus, et aliis sublimibus personis.</i></p> <p>2. <i>Episcopi Germani privilegio possunt dispensare super ætate duodecim mensium solum urgente motivo necessitatis, vel utilitatis ecclesiæ, cum eorum indulgentia sic sonet: Dispensandi super defectu ætatis unius anni ob operariorum penuriam, ut promoveri possint ad sacerdotium, si alias idonei fuerint.</i></p>
II. Sacra- menti ob biga- miam quæ- cumque sit vel	2. Inter- pretati- va quæ contin- git dum quis	<p>1. Vera, quæ contrahitur ab eo, qui plures legitimam successive duxit, et cognovit uxores, <i>ex cap. Super eo 2, et cap. Bigamis 13, de bigamis non ordinandis</i>, quod procedit, licet posterius matrimonium nullum esset, <i>ex cap. Nuper 4, eodem titulo</i>, dummodo cum ambabus consummaverit perfecte matrimonium.</p>
	3. Similitudinaria, quæ contrahitur ab eo, qui post emissum solemne castitatis votum contrahit, vel melius attentat contrahere matrimonium sive cum jam cognita ab alio, sive cum virgine, eamque cognoscit. Is enim bigamus æstimatur, quasi qui duplex contraxit matrimonium, unum spirituale verum, aliud carnale, vulgo nefandissimum, <i>ex can. Quotquot 24, causa 27, quest. 1, et ex cap. Nuper 4, de bigamis non ordinandis</i> ; si tamen laicus sæcularis nuberet moniali castitatem professæ, non esset irregularis.	<p>1. Viduam, aut corruptam ducit, <i>ex can. Curandum 9, dist. 34</i>, et quidem, juxta probabiliorem, et expressam D. Thomæ in <i>supplern., quest. 66, art. 3, ad 3</i>, licet bona fide existimasset, eam esse virginem, quamvis ab alio per vim vel dolum cognita fuisset; si tamen duceret puellam non ab alio, sed a se ipso prius violatam, non censeretur bigamus nec irregularis, <i>ex Glossa in caput Debitum 5, de bigamis non ordinandis, ad verbum Divisit., et in caput Sanc. 2, de clericis conjugatis ad verbum Virginem.</i></p> <p>2. Virginem quidem sibi desponsavit, quæ tamen post nuptias adulteravit, si post adulterium eandem cognovit, <i>ex can. Si cujus 11, et can. Si laici 12, dist. 34</i>, et id procedit, etiam pro casu quo invitatus, utpote per censuram coactus, accessisset ad uxorem adulteram.</p>
Consecta- ria:	<p>1. Bigamus, et consequenter irregularis censetur etiam ille, qui duas duxit successive uxores unam ante baptismum susceptum, et alteram post baptismum; vel si utramque simul, aut successive ante baptismum susceptum duxisset et cognovisset, <i>ex can. Acutius 2, et can. Deinde 3, dist. 26.</i></p> <p>2. Si quis excisus a virginitate, cum pluribus se fornicarie commiscendo, duceret virginem, et non esset irregularis, <i>ex cap. Quia circa 6, de bigamis non ordinandis.</i></p> <p>3. Bigamia sive vera, sive interpretativa, sive similitudinaria inducit irregularitatem ex pluribus motivis, præsertim quia bigamus non potest perfecte repræsentare matrimonium Christi cum ecclesia, quæ est unita cum uno, et unius cum unica, eaque incorrupta, <i>ex cap. Debitum 5, de bigamis non ordinandis.</i></p> <p>4. Tolli nequit per baptismum, <i>ex can. Acutius 2, dist. 26</i>, ut insinuat in Tab. CXXXII, sed solum per dispensationem, quam potest impertiri summus pontifex, etiam si bigamia sit vera et perfecta, <i>ex cap. Lector 18, dist. 3, juncta ad verbum Fiat.</i></p> <p>5. Episcopus nequit dispensare in irregularitate contracta ex bigamia vera et interpretativa, <i>ex cap. Super eo 2, de bigamis non ordinandis juncta Glossa in expositione casus, ad effectum ordines suscipiendi, nequidem primam tonsuram et minores ordines, ex cap. Allercationis. Unico de bigamis in-6, et ex Tridentino: potest tamen dispensare super irregularitate contracta ex bigamia similitudinaria, ex cap. Sanc. 4, de clericis conjugatis, et Glossa ibidem in expositione casus.</i></p>	

TABULA CCXXXII.

DE IRREGULARITATE EX DEFECTU LENITATIS ET LIBERTATIS.

Irregularitas
ex defectu

II. Libertatis

1. Introducta est ab ecclesia ad exemplum mansuetudinis Christi, qui tanquam ovis ad occisionem ductus est, et cum pateretur non comminabatur, ut dicitur 1 *Petri* 2, v. 23, cum enim sacerdos personam Christi gerat, et ejus mansuetudinem imitari debeat, indecens est, ut qui voluntarie, et nulla cogente necessitate hominis sanguinem fudit Christi mansuetissimi personam in altari repræsentet, et ejus nomine hostiam immaculatam Deo Patri offerat.

lenitatis

1. Auctoritate publica proximum occidunt, vel mutilant sive physice, sive moraliter, *ex can. Aliquando* 1, *dist.* 51, qui vero in particulari incurrant, vel non incurrant ex hoc capite irregularitatem? constat ex *Tab. CCXXXIV*, quibus adde, quod juxta *prædicta* incurrat et reus qui consultus a judice in particulari, an talis reus sit hoc vel illo genere plectendus, affirmat: quod tamen alii negant, sed judico in hoc casu tenenda tutiora, respondendo judici interroganti, *consule leges, audi jurisperitos.*

2. In justo bello offensivo occidentes vel mutilantes, et quidem ipsi solum si moraliter certi sint, quod per se, et proprio facto aliquem occiderint, vel mutilaverint, sed etiam si rationabiliter dubitent prout insinuat in *Tab. CCXXXV*: secus vero si certo sciant, se neminem occidisse vel mutilasse.

3. Deliberate concurrunt ad accelerationem mortis effectu secuto, et hinc aliqui volunt saltem se exponere periculo incurrendæ irregularitatis, eos qui etsi bono et misericordiam animo carnificem hortantur, ut ad furem condemnatum, citius interficiat, ne diu vexetur, vel omnino suffocet eum, qui nondum strangulatus apparet, ne diutius langueat, nam qui hoc faciunt, magnæ imprudentiæ reos esse ait natalis Alexandri, et in dubio a suis functionibus abstinere, et a summo pontifice dispensationem suppliciter efflagitare debent; secus vero qui infirmum vertendo de latere ad latus, transferendo de uno in alium lectum, cibum, aut potum præbendo, vel aliquid aliud agendo, ex quo notabiliter acceleretur mors infirmi; nam actus hi non insinuant defectum lenitatis, sed effectum maximæ charitatis, qui ex se non tendit ad accelerationem mortis.

3. Super qua dispensare potest solus papa, et archiepiscopus, quidquid aliqui contrarium sentiant; ex quo fit, quod episcopi cum milibus, vel ministris justitiæ ob defectum lenitatis irregularibus dispensent, sed illos ad curiam romanam dirigere solent, prout etiam stylus curiæ, qui pro lege habetur, tenet.

1. Introducta est ab ecclesia per textus *relatos, dist.* 54, et *toto titulo de servis non ordinandis*, quia ecclesiasticum statum ejusque honorem dedecet servitutis humilitas.

1. Servi quando sunt servi, *ex titulo de servis non ordinandis*, præsertim *ex cap. De servorum* 2, *ibi relato*, quia servus domini obsequiis mancipatus, ac divina mysteria, sicut clericum decet, expeditus esse nequit; si tamen dominus esset contentus, posset ordinari, imo ordinatus sciente, et non contradicente domino, ex hoc ipso liber, et ingenuus erit, *ex can. Si servus* 20, *dist.* 54. Quod si servus ignorante domino, vel sciente et contradicente ordines susciperet, graviter peccaret, et adhuc in minoribus sit, ad sequendam servilis conditionis suæ necessitatem obligari debet, *ex can. Frequens* 10, *dist.* 54. Si vero majoribus initiatus esset, obligandus ad opera spiritualia domino suo.

2. Conjugati, *ex cap. Conjugatus* 6, *de conversione conjugatorum*, nisi ab uxore continentiam proficere fuerint absoluti; qua absolute seclusa prohibitum est conjugato tribuere etiamnum primam tonsuram, vel minores ordines, *ex cap. Nullus* 4, *de temporibus ordinationum in-6.*

3. Curiales, seu illi, qui ex obligatione inserviunt curiis principum secularium, ut sunt iudices, advocati, milites, et similes ministri, qui quamdiu illis functionibus sunt dediti repelluntur ab ordinibus suscipiendis, *ex can. Designata* 2, *dist.* 51.

4. Obligati ad ratiocinia, ut sunt thesaurarii publici, tutores, curatores, procuratores, etc., qui non possunt ordinari, nisi prius redditis ratiociniis, et deposita sua ipsorum obligatione, *ex cap. Magnus episcopus* 1, *de obugatis ad ratiocinia ordinandis vel non ordinandis.*

Tutores tamen, et curatores suorum agnatorum, administratores rerum ecclesiasticarum, pupillarum, viduarum, aliarumque miserabilium personarum, quæ potissimum indigent ecclesiastico adjutorio, non censentur irregulares, et ideo tales possunt promoveri ad ordines, *ex Glossa in cit. cap. Magnus ad verbum Ratiocinia*, proptereaque clerici possunt exercere dicta officia, *ex can. Peruenit* 26, *dist.* 86.

TABULA CCXXIII.

DE MODO RECURRENDI, ET EXEQUENDI OBTEPTAM DISPENSATIONEM SUPER IRREGULARITATE.

Dispensatio super irregularitate obtinenda et exequenda, ut sequitur :

1. Quando petenda est dispensatio super irregularitate incursa ob delictum occultum, in quo episcopus non potest dispensare, recurrendum est Romam ad sacram pœnitentiarium.
2. Quando quis pluribus irregularitatibus specie diversis, videlicet ob diversa delicta contractis est innodatus, tunc in supplici libello omnes debent exprimi, secus si essent ejusdem rationis et speciei, ut si quis sæpius celebrasset innodatus excommunicatione, plures occidisset, etc.; nam in hoc casu sufficeret eas in genere exprimere, quamvis plures auctores velint, quod non multiplicentur irregularitates in eadem specie ex repetitione actus sub irregularitate prohibiti, sed unica incurratur, et hinc asserant quod excommunicatus pluries celebrans in excommunicatione non nisi unicam irregularitatem contrahat; eo plane modo quo copula cum consanguinea sæpius repetita non inducit novum impedimentum, sed unicum, prout insinuat in Tabula CCV.
3. Si innodatus irregularitate contracta ex delicto occulto, v. g., homicidio vel procuratione abortus fœtus animati, non posset sine scandalo, dispendio famæ, aut alio gravi incommodo, abstinere a exercitio ordinis, v. g., a celebratione missæ, aut aliis functionibus, debet operam dare, ut a pontifice vel ab episcopo (quando hic potest dispensare) citissime impetret dispensationem, interea tamen post peractam pœnitentiam posset celebrare.
4. Pro impetranda dispensatione Romæ a sacra pœnitentia super irregularitate occulta, recursus fieri potest sequenti modo et forma: *Eminentissime domine domine, N. sacerdos, vel diaconus, vel laicus* (exprimi debet status ipsius irregularis, non tamen nomen verum, sed fictum, quando delictum est occultum, et supplex libellus dirigitur ad cardinalem supremum pœnitentiarium) *contraxit irregularitatem ex homicidio occulto perpetrato, et quia ab exercitio ordinum citra grave scandalum abstinere non potest (vel exprimitur aliud grave motivum suscipiendi, aut exequendi ordines): hinc humiliter supplicat pro remedio. Quam gratiam, etc.* Eodem modo mutatis mutandis recursus fieri potest ad episcopum habentem facultatem super irregularitatibus ex delicto occulto provenientes.
5. Obtenta facultate dispensandi, potest exequi dispensationem verbis quibuscumque exprimentibus relaxationem: optimum tamen erit uti forma præscripta a rituali Romano, adeoque post datam absolutionem a peccatis addere debet: *Eodem auctoritate dispense tecum super irregularitate vel irregularitatibus, in quam vel quas ob talem causam, vel istas causas incurristi, et habilem reddo et restituo te executioni ordinum, et officiorum tuorum. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.* Quod si pœnitens ordine sacro careat, dicendum: *Habilem reddo te ad omnes ordines suscipiendos; imo id addere debet, etsi nullum omnino ordinem haberet, propter dicta in Tabula CCXXIV, cum irregularitas impediatur etiam susceptionem tonsuræ.*

A P P E N D I X.

QUONIAM huic operi passim pro notitia et commoditate confessoriorum, et etiam candidatorum, insertæ inveniuntur propositiones damnatæ, quæ scilicet ad materiam pertractatam faciunt, ac ad calcem Tabularum positæ, et aliquæ inveniuntur quidem citatæ, sed ad litteram eisdem non insertæ; ne aliquid desit ad perfectionem ejusdem, et ne cogantur lectores eas quærere in aliis libris, placuit omissas per modum appendixis huic Tabulæ subnectere.

Ad Tab. III, Tit. II, n. 1.

Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. (Hæretica.)

Ad Tab. V, Tit. III, N. 2.

Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventus, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabiliter tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.

Ad Tab. XIII, Tit. IV, *Necess. medi*, n. 2.

Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medi, non autem explicita remuneratoris. (22)

Ad N. B. Absolutionis capax est homo quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis et Incarnationis D. N. J. C. (64)

Ad Tit. V, n. 4, *Per se.*

Satis est actum fidei semel in vita elicuisse. (17) — Sufficit illa mysteria semel credidisse. (65)

Ad Tab. XIX, Tit. III, *Per se.*

An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus. (5)

Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum. (6)

Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam quâ justificari possumus. (7)

Ad Tab. XX, Tit. I, 2.

Non tenemur proximum diligere actu interno et formali (10) Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos. (11)

Ad Tab. XXI, Tit. I, 3.

Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere; illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum. (13)

Licetum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas. (14)

Licetum est filio gaudere in parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas. (15)

Ad Tab. XXV. *

Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suam ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid

simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur. (15)

Ad Tab. XXVIII, Tit. II. *Restitutionem.*

Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet. (21)

Restitutio fructuum ob omissionem horarum, suppleri potest per quascumque elemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit. (33)

Ad Tab. XXVIII. *In fin.*

Qui non potest recitare matutinum et laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad minorem. (54)

Ad Tab. XL, Tit. III, n. 1.

Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam modus faciendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut contra. (45)

Ad Tab. XLV, Tit. I, n. 1.

Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi.

Ad Tab. LI, Tit. III ad 5.

Satisfacit præcepto ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit. (53)

Ad Tab. LIV, Tit. II.

Frangens jejunium ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contempu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere præceptis. (23)

Item ad Tit. IV, n. 4.

In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium. (29)

Ad Tab. LV, Tit. II, n. 4.

Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant. (31)

Ad Tab. LXVI, Tit. II, n. 6.

Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

Ad Tab. XCV, Tit. III, n. 3.

Contractus, Mohatra, licitus est etiam respectu ejusdem personæ, et cum contractu retrovenditionis prævisæ inito et cum intentione lucri. (40)

INDEX TABULARUM.

De requisitis in confessorio ad confessiones valide et licite excipiendas,
 De munere et obligatione confessorii,
 De moralitate actuum humanorum, requisitis et impeditivis,
 De moralitate, et præsertim malitia actuum humanorum,
 De regula proxima . . . seu conscientia,
 De regula remota . . . seu de legibus, et ad eam requisitis,
 De modis quibus leges cessare possunt, signanter de irritatione, abrogatione, cessatione finis legum, interpretatione, epickia et privilegio,
 De consuetudine et dispensatione,
 De peccato mortali, veniali, et eorum requisitis,
 De distinctione numerica, et specifica peccatorum,
 De peccatis capitalibus, superbia, avaritia et luxuria,
 De reliquis peccatis capitalibus, ira, gula, invidia, acedia,
 De fide divina, et ejus necessitate,
 De obligatione externe profitendi fidem divinam,
 De obligatione non negandi externe fidem divinam,
 De infidelitate positiva, ejusque speciebus,
 De lectione et retentione librorum prohibitorum,
 De spe theologica, necessitate, obligatione, et vitiis oppositis,
 De charitate, seu dilectione Dei, necessitate, obligatione, et vitiis oppositis,
 De præcepto affirmativo dilectionis proximi,
 De præcepto negativo ejusdem,
 De effectu externo charitatis, qui est elemosyna,
 De effectu externo charitatis, qui est correctio fraternalis,
 De scandalo activo, passivo, directo et indirecto,
 De cooperantibus remote, et proxime ad peccatum,
 De oratione, ejus necessitate et requisitis,
 De horis canonicis, institutione, fine, obligatione, qualitate, loco, tempore et ordine,
 De modo recitandi horas canonicas, earumque omissione culpabili et inculpabili,
 De præceptis decalogi in genere,
 De adoratione et cultu Deo, sanctis, rebusque sanctis debito,
 De superstitione in genere et ejus speciebus,
 De præcipuis speciebus divinationis, astrologia et sortilegio, necromantia,
 De magia et maleficio,
 De tentatione Dei,
 De sacrilegio personali et locali,
 De sacrilegio reali, et pœnis in sacrilegos,
 De immunitate ecclesiarum, seu jure asyli,
 De privilegiis juris asyli, et pœnis violatorum ejusdem,
 De natura et divisione simoniæ,
 De simoniæ jure naturali, divino prohibita,
 De simoniæ jure ecclesiastico prohibita,
 De notis, seu requisitis ad veram simoniam,
 De pœnis simoniacorum,
 De blasphemia,
 De essentia, divisione, liceitate, juramenti, ac perjurii,
 De obligatione juramenti promissorii,
 De natura votorum et requisitis ad illa,
 De votorum obligatione, interpretatione, executione, extinctione, irritatione,
 De dispensatione et potestate dispensandi in votis,
 De commutatione votorum,
 De obligatione audiendi missam,
 De obligatione abstinendi ab operibus servilibus et forensibus, diebus dominicis et festivis,
 De causis excusantibus ab obligatione feriandi, etc.
 De essentia jejunii ecclesiastici, et modis quibus violatur,
 De causis excusantibus ab obligatione jejunandi,
 De obligatione filiorum erga parentes,
 De obligatione parentum erga filios,
 De aliorum mutua obligatione,
 De natura et divisione homicidii,

I.
 II.
 III.
 IV.
 V.
 VI.
 VII.
 VIII.
 IX.
 X.
 XI.
 XII.
 XIII.
 XIV.
 XV.
 XVI.
 XVII.
 XVIII.
 XIX.
 XX.
 XXI.
 XXII.
 XXIII.
 XXIV.
 XXV.
 XXVI.
 XXVII.
 XXVIII.
 XXIX.
 XXX.
 XXXI.
 XXXII.
 XXXIII.
 XXXIV.
 XXXV.
 XXXVI.
 XXXVII.
 XXXVIII.
 XXXIX.
 XL.
 XLI.
 XLII.
 XLIII.
 XLIV.
 XLV.
 XLVI.
 XLVII.
 XLVIII.
 XLIX.
 L.
 LI.
 LII.
 LIII.
 LIV.
 LV.
 LVI.
 LVII.
 LVIII.
 LIX.

De homicidio et mutilatione, et pœnis inde consequentibus,
 De homicidio injusto, et mutilatione proximi, et pœnis consequentibus,
 De abortu, et pœnis hinc consequentibus,
 De homicidio in bello commisso, et irregularitate inde consequente,
 De homicidio publica auctoritate commisso, et irregularitate consequente,
 De homicidio commisso cum moderamine inculpatae tutelæ, et irregularitate inde consequente,
 De duello, et duellantium pœnis,
 De percussione clericorum, et excommunicatione inde consequente,
 De potestate dissolvendi ab excommunicatione canonis,
 De virtute castitatis, impedimentis et remediis,
 De luxuria interna,
 De luxuria externa incompleta,
 De luxuria externa completa contra ordinem naturæ, in specie de mollitie, seu pollutione,
 De sodomia et bestialitate,
 De luxuria externa completa juxta ordinem naturæ, specialiter fornicatione, incestu, sacrilegio, stupro,
 De raptu et adulterio,
 De furto, ejus natura, ac compensatione occulta,
 De furtis minutis,
 De emptione et venditione rei furtivæ,
 De decimis, earum institutione, divisione, et obligatione eas solvendi,
 De illis qui solvere tenentur decimas,
 De mendacio, ejusque malitia,
 De injusta læsione famæ, et honoris proximi interna,
 De injusta læsione famæ per detractionem,
 De malitia detractionis, et obligatione restituendæ famæ læsæ,
 De causis excusantibus a restitutione famæ, et honoris læsi,
 De dominio et peculio clericorum, filiorum familid et uxorum,
 De modo acquirendi dominium rerum per venationem, inventionem thesauri, accessionem, commixtionem,
 De modo acquirendi dominium per præscriptionem seu usucapionem,
 De contractibus in genere, et eorum divisione,
 De his qui prohibentur a jure celebrare contractus,
 De requisitis ad contractus in genere,
 De contractibus simplicibus ac liberalis promissionis,
 De contractu donationis gratuitæ et liberalis,
 De contractu emptionis et venditionis,
 De observandis et vitandis a venditoribus,
 De observandis et vitandis ab emptoribus,
 De contractu mutui, et obligationibus mutuantis,
 De usura lucraloria et modis quibus solet exerceri,
 De contractu census tum realis, tum personalis,
 De contractu societatis,
 De contractu cambi,
 De contractu locationis et conductionis, et obligatione locatoris,
 De obligatione conductoris,
 De contractu emphyteusis,
 De feudo et feudatorem obligationibus,
 De contractibus commodati, precarii et depositi,
 De contractu fidejussionis, et obligationibus fidejussoris,
 De contractu assecurationis, pignoris, hypothecæ, anticriseos, et legis commissoriæ,
 De contractu ludi et sponsionis,
 De testamento solemniter scripto, tum nuncupativo,
 De testamentis privilegiatis,
 De codicillis,
 De legatis,
 De institutione hæredum vi testamenti, hæreditate et exhæredatione,
 De successione ab intestato,

LX.
 LXI.
 LXII.
 LXIII.
 LXIV.
 LXV.
 LXVI.
 LXVII.
 LXVIII.
 LXIX.
 LXX.
 LXXI.
 LXXII.
 LXXIII.
 LXXIV.
 LXXV.
 LXXVI.
 LXXVII.
 LXXVIII.
 LXXIX.
 LXXX.
 LXXXI.
 LXXXII.
 LXXXIII.
 LXXXIV.
 LXXXV.
 LXXXVI.
 LXXXVII.
 LXXXVIII.
 LXXXIX.
 LXXX.
 LXXXI.
 LXXXII.
 LXXXIII.
 LXXXIV.
 LXXXV.
 LXXXVI.
 LXXXVII.
 LXXXVIII.
 LXXXIX.
 XC.
 XCI.
 XCII.
 XCIII.
 XCIV.
 XCV.
 XCVI.
 XCVII.
 XCVIII.
 XCIX.
 C.
 CI.
 CII.
 CIII.
 CIV.
 CV.
 CVI.
 CVII.
 CVIII.
 CIX.
 CX.
 CXI.
 CXII.
 CXIII.
 CXIV.
 CXV.

INDEX TABULARUM.

<i>De aditione et recusatione hæreditatis, nec non executoris testamenti,</i>	CXVI.	<i>De casibus reservatis prælati regularium in specie de primis septem,</i>	CLIX.
<i>De sepulturis, in quantum concernunt locum, in quo sepeliri possunt et debent defuncti fideles,</i>	CXVII.	<i>De reliquis quatuor casibus, quos prælati regulares possunt sibi reservare,</i>	CLX.
<i>De sepulturis quoad electionem,</i>	CXVIII.	<i>De occasione peccandi, et absolutione danda, vel differenda, vel deneganda existenti in ea.</i>	CLXI.
<i>De necessitate, obligatione et quantitate restitutionis,</i>	CXIX.	<i>De absolutione danda, vel differenda consuetudinario vel recidivo,</i>	CLXII.
<i>De radicibus restitutionis, in specie de duabus primis ex re accepta, et iniqua acceptione,</i>	CXX.	<i>De obligatione denuntiandi confessarium sollicitantem ad turpia et inhonesta,</i>	CLXIII.
<i>De aliis radicibus restitutionis, scilicet ex injusta damnificatione ex contractu, et ex quasi contractu,</i>	CXXI.	<i>De panis quas incurrunt confessarii sollicitantes ad turpia et inhonesta,</i>	CLXIV.
<i>De restitutione facienda a cooperantibus ad alterius damnificationem,</i>	CXXII.	<i>De confessario assistente constitutus in periculo vel periculo mortis, et de medicis vocatis ad infirmos,</i>	CLXV.
<i>De ordine quo prædicti restituere tenentur,</i>	CXXIII.	<i>De modo procedendi cum condemnatis vel condemnandis ad mortem,</i>	CLXVI.
<i>De ordine servando in restitutione facienda propter debita contracta,</i>	CXXIV.	<i>De confessione invalida et ejus revalidatione,</i>	CLXVII.
<i>De tempore et modo quo facienda est restitutio de bonis,</i>	CXXV.	<i>De satisfactione sacramentali, seu pœnitentiæ a confessariis pœnitentibus injungenda,</i>	CLXVIII.
<i>De causis excusantibus a restitutione bonorum fortunæ,</i>	CXXVI.	<i>De pœnitentia acceptanda et exequenda a pœnitente,</i>	CLXIX.
<i>De numero, valore, liceitate et effectibus sacramentorum novæ legis,</i>	CXXVII.	<i>De indulgentiis, earumque divisione,</i>	CLXX.
<i>De institutore, ministro et subjecto sacramentorum novæ legis in genere,</i>	CXXVIII.	<i>De requisitis ad concedendas, et lucrandas indulgentias,</i>	CLXXI.
<i>De institutione, necessitate, obligatione, materia et forma sacramenti baptismi,</i>	CXXIX.	<i>De sigillo sacramentali, ejusque obligatione et violatione,</i>	CLXXII.
<i>De ministro, patrinis, cæremoniis et loco, quo ministrari debet baptismus,</i>	CXXX.	<i>De institutione, ministro, subjecto et necessitate suscipiendi sacramentum extremæ unctionis,</i>	CLXXIII.
<i>De subjecto baptismi ad eum valide et licite suscipiendum,</i>	CXXXI.	<i>De materia, forma, cæremoniis, effectibus, et iteratione sacramenti extremæ unctionis,</i>	CLXXIV.
<i>De proliis infidelium baptizandis, vel non baptizandis, et effectibus baptismi,</i>	CXXXII.	<i>De institutione, divisione ordinum, officio, materia, forma singulorum, ac tonsura,</i>	CLXXV.
<i>De institutione, materia et forma sacramenti confirmationis,</i>	CXXXIII.	<i>De episcopatu, ejus excellentia, institutione, et ad ipsius collationem requisitis,</i>	CLXXVI.
<i>De ministro sacramenti confirmationis, et cæremoniis in ejus administratione adhibendis,</i>	CXXXIV.	<i>De ministro sacramenti ordinis,</i>	CLXXVII.
<i>De subjecto, necessitate et effectibus sacramenti confirmationis,</i>	CXXXV.	<i>De potestate dandi litteras dimissoriales,</i>	CLXXVIII.
<i>De institutione, materia, forma et effectibus sacramenti eucharistici,</i>	CXXXVI.	<i>De tempore et loco quibus conferri possunt et debent ordines, ac de interstitiis,</i>	CLXXIX.
<i>De ministro sacramenti eucharistiæ tum conficiendæ, tum distribuendæ,</i>	CXXXVII.	<i>De subjecto sacramenti ordinis, et requisitis ad valide et licite ipsum suscipiendum,</i>	CLXXX.
<i>De subjecto sacramenti eucharistiæ, et obligatione illud percipiendi,</i>	CXXXVIII.	<i>De titulo sustentationis requisito ad licite suscipiendos ordines sacros,</i>	CLXXXI.
<i>De usu, seu sumptione tum spirituali, tum sacramentali eucharistiæ,</i>	CXXXIX.	<i>De reliquis requisitis ad suscipiendos licite ordines, et obligationibus ortis ex susceptione eorum,</i>	CLXXXII.
<i>De dispositionibus ad rite sumendam eucharistiam,</i>	CXL.	<i>De sponsalibus et requisitis ad eorum valorem et liceitatem,</i>	CLXXXIII.
<i>De sacrificio missæ, ejus essentia, efficacia ac valore,</i>	CXLI.	<i>De dissolutione sponsalium, alias valide contractorum,</i>	CLXXXIV.
<i>De requisitis ad missæ sacrificium peragendum,</i>	CXLII.	<i>De denuntiationibus præmitti solitis matrimonio de presenti,</i>	CLXXXV.
<i>De altari et ornatu ad celebrandum requisito,</i>	CXLIII.	<i>De constitutivis intrinsicis matrimonii,</i>	CLXXXVI.
<i>De loco, in quo celebrari potest sacrosanctam missæ sacrificium,</i>	CXLIV.	<i>De impedimentis impediens matrimonium,</i>	CLXXXVII.
<i>De celebratione missæ in oratorii privatis, et tempore quo celebrari potest,</i>	CXLV.	<i>De impedimentis dirimentibus matrimonium in genere, et potestate ea statuendi,</i>	CLXXXVIII.
<i>De obligatione celebrandi missæ sacrificium,</i>	CXLVI.	<i>De impedimentis erroris et conditionis servilis dirimentibus matrimonium,</i>	CLXXXIX.
<i>De obligatione applicandi Ss. missæ sacrificium,</i>	CXLVII.	<i>De impedimentis voti et ordinis,</i>	CXC.
<i>De stipendio dando, et accipiendo pro celebratione missæ,</i>	CXLVIII.	<i>De cognitione naturali et legali dirimente matrimonium,</i>	CXCI.
<i>De defectibus qui in missæ sacrificio committuntur corrigendis,</i>	CXLIX.	<i>De cognitione spirituali dirimente matrimonium,</i>	CXCII.
<i>De institutione, materia, forma, necessitate et effectibus sacramenti pœnitentiæ,</i>	CL.	<i>De affinitate tum dirimente matrimonium, tum impediens ejus usum,</i>	CXCIII.
<i>De dolore et proposito requisito ad sacramentum pœnitentiæ,</i>	CLI.	<i>De impedimento criminis dirimentis matrimonium,</i>	CXCIV.
<i>De obligatione confessionis sacramentalis,</i>	CLII.	<i>De disparitate cultus dirimente et impediens matrimonium,</i>	CXCV.
<i>De obligationibus requisitis ad sacramentalem confessionem faciendam,</i>	CLIII.	<i>De impedimento metus dirimentis matrimonium,</i>	CXCVI.
<i>De integritate requisita ad confessionem sacramentalem,</i>	CLIV.	<i>De impedimento ligaminis, et transitu ad secundas nuptias,</i>	CXCVII.
<i>De requisitis ad valide administrandum sacramentum pœnitentiæ,</i>	CLV.	<i>De impedimento publicæ honestatis,</i>	CXCVIII.
<i>De requisitis ad licite administrandum sacramentum pœnitentiæ,</i>	CLVI.	<i>De impotentia exercendi copulam conjugalem dirimente, vel non dirimente matrimonium,</i>	CXCIX.
<i>De casibus reservatis, et potestate eos reservandi,</i>	CLVII.	<i>De impotentia superveniente, et observandis in exequenda separatione ob impotentiam antecedentem perpetuam,</i>	CC.
<i>De potestate absolvendi a casibus sum. pontifici et episcopis reservatis,</i>	CLVIII.	<i>De clandestinato, seu matrimonio contracta sine præsentia parochi et duorum testium,</i>	CCI.
		<i>De casibus in quibus non censetur clandestina desponsatio, atque ideo matrimonium contractum subsistit,</i>	CCII.

INDEX TABULARUM.

<i>De raptu mulieris dirimente, vel non dirimente matrimonium,</i>	CCIII.	<i>De natura et divisione censuræ interdicti, et observandis circa interdictum,</i>	CCXVIII.
<i>De potestate dispensandi super impedimentis dirimentibus,</i>	CCIV.	<i>De effectibus censuræ interdicti, et quidem de duobus primis,</i>	CCXIX.
<i>De recurso faciendo pro obtinenda dispensatione super impedimentis dirimentibus,</i>	CCV.	<i>De duobus posterioribus effectibus censuræ interdicti, De peccato, et pœnis violentium censuram interdicti,</i>	CCXX.
<i>De modo exequendi dispensationes super iisdem a S. pœnitentiaria obtentas,</i>	CCVI.	<i>De pœnis ecclesiasticis earumque effectibus, De degradatione tam verbali, quam reali, et utriusque effectibus,</i>	CCXXI.
<i>De usu conjugii, seu actu conjugali licito, vel illicito,</i>	CCVII.	<i>De irregularitate in communi, et ejus effectibus,</i>	CCXXII.
<i>De obligatione reddendi debitum conjugale,</i>	CCVIII.	<i>De irregularitatibus ex delicto provenientibus, et quidem de tribus primis,</i>	CCXXIII.
<i>De divortio, eorumque causis,</i>	CCIX.	<i>De irregularitate proveniente ex delictis hæresis, apostasiæ et homicidii,</i>	CCXXIV.
<i>De matrimonio infidelium, indissolubilitate, vel dissolubilitate ejusdem,</i>	CCX.	<i>De irregularitate proveniente ex delicto mutilationis et enormibus delictis,</i>	CCXXV.
<i>De prolibus legitimis et illegitimis, et modo legitimandi illegitimas,</i>	CCXI.	<i>De irregularitatibus ex defectu, et quidem primis ex defectu animæ,</i>	CCXXVI.
<i>De censuris in genere, et requisitis ut habeant suum effectum,</i>	CCXII.	<i>De irregularitate proveniente ex defectu corporis,</i>	CCXXVII.
<i>De causis excusantibus ab incurrenda censura, et facultate ab ea absolvendi,</i>	CCXIII.	<i>De irregularitate ex defectu natalium et famæ,</i>	CCXXVIII.
<i>De excommunicatione majori et minori, et absolute ab eadem,</i>	CCXIV.	<i>De irregularitate ex defectu ætatis et sacramenti,</i>	CCXXIX.
<i>De effectibus excommunicationis tum majoris, tum minoris,</i>	CCXV.	<i>De irregularitate ex defectu lenitatis et libertatis,</i>	CCXXX.
<i>De suspensione, divisione ejusdem, potestate eam ferendi et subjecto.</i>	CCXVI.	<i>De modo recurrenti et exequendi obtentam dispensationem super irregularitate,</i>	CCXXXI.
<i>De effectibus et aliis pertinentibus ad suspensionem,</i>	CCXVII.	<i>Appendix ad Tabulas.</i>	CCXXXII.
			CCXXXIII.

FACULTAS REVERENDISSIMI PATRIS GENERALIS.

*Nos Fr. ANGELICUS a Saxolo, totius ordinis Minorum S. Francisci Capuccinorum
Minister Generalis.*

CUM opus, cui titulus: *Epitome theologiæ moralis, etc.*, a R. P. Fr. Francisco Antonio a Goritia, ordinis nostri in provincia Styriæ, antiquo theologiæ lectore, custode generali, et provinciali emerito compositum, et a R. P. Hieronymo a Goritia, secretario nostro generali, ejusdem ordinis, et provinciæ concionatore auctum, et expurgatum duo theologi ordinis nostri, quibus illud examinandi provinciam demandavimus, accurate recognoverint et probaverint; publicæ utilitati consulturi facultatem libentissime impertimur, quatenus, servatis de jure servandis, si ad quos spectat visum fuerit, prælo mandetur. Datum ex conventu nostro Immaculatæ Conceptionis de Urbe, die 15 novembris, anno 1795.

Fr. ANGELICUS, minister generalis.

APPROBATIONES THEOLOGORUM ORDINIS.

EX commissione reverendissimi P. Angelici a Saxolo, totius ordinis Min. Capuccinorum ministri generalis, ea, qua par est, diligentia et attentione pervidi et perlegi *Epitomen theologiæ moralis, auctore A. R. P. Francisco Antonio a Goritia, ord. Minor. S. Franc. Capuccinorum, in provincia Styriæ, S. theologiæ olim lectore, nec non ministro provinciali emerito* adornatam, nihilque in ea mihi visus sum deprehendisse, quod vel orthodoxæ fidei, vel morum regulis repugnaret, aut ad utilem hujus Epitomes illustrationem tam in re canonica, quam in re morali non conferret, quare dignam censeo, quæ typis edatur. Dabam Romæ, die 7 octobris, anno 1795.

Fr. BERNARDINUS Lohamensis, Capuccinorum defnitor generalis ac S. theologiæ ex-lector.

DE mandato nostri reverendissimi patris generalis Angelici a Saxolo, attente legi, et consideravi compendium theologiæ moralis, per Tabulas dispositum et ordinatum ab adm. R. P. Francisco Antonio a Goritia, ordinis nostri, in provincia Styriæ, olim sac. theologiæ lectore, et ex-provinciali. Cumque nihil contra fidem, nec bonos mores in eo invenerim, sed et studiosis valde utile, et commodum credam, tam ob dexteritatem in tractando materias morales, quam ob facilem methodum ad eas perquirendas; judicavi quod typis mandari possit. Sic sentio, salvo, etc. Romæ, in hoc Capuccinorum Immaculatæ Conceptionis conventu, die 5 novemb., anno Domini 1795.

Fr. NICOLAUS a Bustillo, defnitor generalis ac sac. theologiæ-lector.

EXTRAIT du Catalogue des Livres à l'usage des Ecclésiastiques, que l'on trouve chez RUSAND, Libraire, Imprimeur du Roi, A LYON.

Ecriture Sainte et Commentaire.

- Bible de Carrière, *nouv. édit.*, franç. et lat., 10 v. in-12 et in-8.
Biblia Sacra, de tous les formats.
Piconio triplex expositio in Paulum, in-fol.
 — Le même, en français, *nouvelle édition*, 4 vol. in-12.
 — Psaumes de Berthier, 5 vol. in-12.
 — Les mêmes, avec des notes, 8 vol. in-12.
Concilium Tridentinum, in-18.
 — Le même, français et latin, 2 vol. in-12.
Catechismus Concilii Tridentini, in-18, nouvelle édition, corrigée avec soin.
 Dictionnaire des Conciles, in-8.
Enchiridion seu Manuale Christianum, in-18, *rel.*
 Ce livre renferme les Psaumes de David, le Nouveau Testament et l'Imitation de Jésus-Christ en latin; ce qui fournit aux Ecclésiastiques la commodité d'avoir trois ouvrages dans un seul volume portatif.
 — Le même ouvrage, en français, sous le titre de *Manuel du Chrétien*, *rel.*
Bellarminus in Psalmos, in fol. ou in-4.
 Bible de Vence, 17 vol. in-4, ou 25 vol. in-8.
Concordantiæ Bibliorum, in-4, ou in 8.
 — Le même ouvrage, en 2 vol. in-4. jolie édition, qui peut se relier en un seul vol.
Cornelius à Lapide in Evangelia, in Pentateuchum, etc. 2 vol. in-fol.
 Dictionnaire de la Bible, par D. Calmet, 6 vol. in-8.
Estius in Paulum et in Scripturas, 2 vol. in-fol.
Jansenius in Evangelia, in-4.
Maldonat in Evangelistas, in-fol.
Novum J. C. Testamentum, cum tabula et indice omnium locorum geographico, in 24. Cette édition peut être donnée pour une des plus exactes qui se soient faites. Elle est conforme pour le texte à la Bible présentée au Clergé de France, et la carte géographique a été rédigée avec le plus grand soin.
 — Le même, en grec, *nouvelle édition*, in-12. à l'usage des Séminaires et des Collèges, corrigée avec soin, très-lisible.

Théologie et Usages.

- Théologie de Billuart, 19 vol. in-8; c'est la Théologie la plus complète; elle est remarquable par les thèses savantes qu'elle renferme sur l'Écriture sainte et l'Histoire ecclésiastique; et parce qu'elle réunit, en un corps d'ouvrage, des dissertations importantes qui sont éparses dans une multitude d'écrits.
Theologia moralis universa Pauli Gabrielis Antoine, Soci. Jesu, 6 vol. in-8, imprimée avec soin et la plus grande exactitude dans les citations. Cette Théologie, adoptée sous Benoît XIV par le Collège de la Propagande, a été augmentée considérablement par le célèbre Mansy, archevêque de Lucques, par Carboneano Bonaventure Staïde, qui l'ont enrichie de remarques savantes puisées dans les Œuvres de ce grand Pape. Cette Théologie a été adoptée, pour l'enseignement, dans beaucoup de Séminaires par les ordres des Souverains Pontifes.
 Conduite des Ames, in-12.
 Conduite des Confesseurs, in-12.
 Dictionnaire théologique, par Alletz, in-8.
 Théologie de Ligorio, 3 vol. in-4, dernière édition, avec un supplément contenant une série de questions corrigées par l'auteur.
Homo apostolicus, in 4. Ligorio.
Imitatio Christi, 1811, jolie édition, encadrée, in-32.
Manuale Ordinandorum, in-18.
Memoriale vite Sacerdotalis, in-18.
 Ministère paroral, in-12.
 Dictionnaire théologique de Bergier, 8 vol. in-8.
 Examens particuliers pour les Ecclésiastiques, et pour toutes les personnes qui veulent s'avancer dans la perfection, par Tronçon, *nouvelle édition*, 2 vol. in-12.

- Exposition de la Morale chrétienne, ouvrage composé par ordre du Prince-Archevêque de Saltzbourg, et traduit pour la première fois en français sur la troisième édition allemande, 2 vol. in-12.
 Méthode pour la direction des Ames dans le tribunal de la pénitence, et pour le bon gouvernement des Paroisses, par un Prêtre de Besançon, *nouv. édit.*, 2 vol. in-12, *rel.*
 Pastoral de saint Charles Borromée, ou Avis aux Curés, tirés des actes de l'Église de Milan, gros in-8, *rel.*
 Conférences de Langres, où il est traité des devoirs et des obligations de l'état Ecclésiastique, 3 vol. in-12, *rel.*
Praxis Confessarü ad bene excipiendas confessiones, auctore Ligorio, in-12. *rel.*
 Elévations à Dieu sur tous les Mystères de la Religion chrétienne; ouvrage posthume de M. Jacques Bénigne Bossuet, évêque de Meaux, *nouvelle édition*, 2 vol. in-12.
 Conférences d'Angers, édition complète, formant un Cours de théologie en français, 24 vol. in-12, *rel.*
 Méthode de Plain-Chant, par la Feuillée, *nouvelle édition*, considérablement augmentée et adaptée à tous les diocèses, par F. D. Aynès, in-12, *rel.*
 Rituel du diocèse de Lyon, 3 vol. in-12, *rel.*
 — Le même, in-4, *rel.*
 Rituel de Toulon, 4 vol. in-8.
Veni mecum des Prêtres qui sont dans le cas d'administrer les malades.
 Abrégé des principes de morale, pour un Ecclésiastique, in-12. *nouvelle édition*, augmentée.

Sermons.

- Projets d'Instructions familières, à l'usage des Ecclésiastiques, par feu M. Guillet, Supérieur du Séminaire de Chambéry, deuxième édition, 4 vol. in-12.
 Explication des Vérités de la Religion, par Collot, gros vol. in-12.
 Méditations Ecclésiastiques de Chevassu, 5 vol. in-12.
 Cours d'Instructions familières, pour deux années pastorales, septième édition, revue par l'Auteur, 8 vol. in-12, *rel.*
Sept éditions dans l'espace de huit ans dispensent d'en faire l'éloge.
 — *Idem*. Pour les Dimanches et Fêtes, troisième année, tom. sixième, *br.*
 Lectures pour le Carême, par le même, 2 vol. in-12.
 Prônes nouveaux, en forme d'homélies, pour servir à l'Instruction du peuple des villes et des campagnes, par l'abbé Reyre, 2 vol. in-12.
 Petit Carême, en forme d'homélies, à l'usage des fidèles qui ne sont pas à la portée d'entendre la parole de Dieu, 2 vol. in-12, par le même Auteur.
 Considérations sur divers points de la Morale chrétienne, par M. de la Luzerne, évêque de Langres, nouvel ouvrage de ce Prélat respectable, 4 vol. in-12.
 Explication des Évangiles des Dimanches et Fêtes, par M. l'Évêque de Langres, 4 vol. in-12, *rel.*
 Sermons de Bourdaloue, Bossuet, Cambacérés, Chapelain, Cheminai, Collet, Clément, Dufay, Dutreuil, Flysée, Fénélon, Fléchier, Fossart, Geoffroi, Girout, Griffet, Jérôme, Massillon, Pallu, La Rue, Ségaud, Sensaric, Latour-du-Pin, Terrasson, etc. etc.
 Œuvres de Carrelet, Cochin, Joly, Ballet, etc. etc., et en général de tous les Auteurs utiles au ministère de la chaire.
 Missionnaire paroissial, ou Prônes de Chevassu, 4 vol. in-12.

Livres de Piété.

- Abrégé des Vies des Pères, des Martyrs et des autres principaux Saints, par Godescard, extrait par lui-même de son grand Ouvrage, précédé d'une Notice sur la vie et les écrits de l'Auteur, 4 vol. in-12.
 Devoirs des Curés, in-12.
 Ecclésiastique (l') accompli, in-18.
 Évangile médité, 8 vol. in-12.

Grandeurs de Marie, 2 vol. in-12.

Histoire abrégée de la Religion, par Lhomond, in-12.

Méditations ecclésiastiques pour tous les jours du mois, traduites de l'italien de D. Barthélemy dal Monte, rel.

Œuvres de S. François de Sales, du P. Judde, du P. Nouet, de Boudon, et généralement de tous les Auteurs dont la lecture peut contribuer à la perfection ecclésiastique.

Semaine pastorale et sacerdotale, pour la célébration des saints Mystères, par un Prêtre du diocèse de Besançon, in-18.

Ce petit livre peut être regardé comme la suite du Veni mecum, de Messieurs les Ecclésiastiques.

Méditations ecclésiastiques, 5 vol. in-12.

Miroir du Clergé, 2 vol. in-12.

Nouvelles Conférences et Discours sur divers points de morale, 2 vol. in-12, 1821. Ouvrage neuf, par l'auteur des Moyens de perfection d'une Vierge chrétienne. Cet ecclésiastique, qui a vieilli dans le saint Ministère, a apporté tous ses soins, pour mettre au jour le fruit de son expérience.

Perfection chrétienne de Rodriguez, nouv. édit., 6 vol. in-12.

Vie de Brydote, de saint François de Sales, de S. François Régis, de S. François Xavier, de S. Vincent de Paul, etc. etc.

Histoire.

Histoire du Clergé, pendant la révolution, 2 vol. in-12.

Histoire abrégée de l'Eglise, par Lhomond, avec l'Histoire de la Religion du dix huitième siècle, par Poyart, in-12.

Mémoires pour servir à l'Histoire de la Religion, par Jauffret, 2 vol. in-8.

Siècles chrétiens, par Ducreux, 10 vol. in-12.

Mémoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique du dix-huitième siècle, nouvelle édition, 4 vol. in-8.

Histoire ecclésiastique, par Fleury, 26 vol. in-4. ou in-12; et 40 vol. in-12. avec les Tables.

Histoire de l'Eglise, per Bérault-Bercastel, 24 vol. in-12. et 12 vol. in-8.

Histoire de l'Eglise Gallicane, 18 vol. in-4. ou in-12.

Tradition de l'Eglise sur l'institution des Evêques, 3 vol. in-8.

Cet Ouvrage est le premier où l'on ait traité spécialement l'important sujet de l'institution des Evêques. Il étoit d'autant plus nécessaire d'éclaircir cette question, que l'esprit de parti s'étoit efforcé de l'environner d'épais nuages, et que l'erreur pourroit aisément conduire au schisme, dans des circonstances fâcheuses où le S. Siège croiroit devoir refuser des bulles à des Evêques nommés par le Souverain. Au reste, tous les principes de la juridiction spirituelle étant étroitement liés les uns aux autres, on n'a pu discuter à fond le point particulier dont il s'agit, sans remonter à la source du Pouvoir pontifical, et sans en montrer tout ensemble et le fondement et l'étendue. Cet Ouvrage peut donc être considéré comme un traité de l'autorité du Saint-Siège; et, sous ce rapport, nous croyons qu'il mérite l'attention des Théologiens, et de ceux qui aspirent à le devenir.

Leçons sur la poésie sacrée des Hébreux, par M. Lowth, professeur de poésie à l'Université d'Oxford, traduites pour la première fois du latin en français, 2 vol. in-8.

La traduction de cet excellent ouvrage est un vrai service rendu à la religion et aux lettres.

Contre les Incrédules.

Du Pape, par l'auteur des considérations sur la France, 2 v. in-8.

M. l'abbé F. de la Mennais a rendu compte, dans le Défenseur, de cette production si remarquable de M. le comte De Maistre. Le jugement qu'il en porte, l'hommage qu'il rend aux vues profondes, à l'érudition et au style de ce grand publiciste, ne peuvent qu'ajouter au succès que cet ouvrage a obtenu.

De l'Eglise Gallicane, considérée dans ses rapports avec le Souverain Pontife, in-8.

Ouvrage faisant suite à celui du Pape. Il en forme pour ainsi dire partie intégrante, et en est comme le complément.

Autorité des Livres de Moïse, par Duvoisin, in-12.

Catéchisme philosophique de Feller, in-8. ou 3 vol. in-12.

Certitude des preuves du Christianisme, par Bergier, 2 v. in-12.

Comte de Valmont, ou Egarements de la raison, 6 vol. in-12.

Démonstration évangélique, par Duvoisin, in-8.

Helviennes, ou Nouvelles provinciales, par Barruel, 4 v. in-12.

Instruction pastorale sur l'Incrédulité, par Montazet, in-12.

Pensées théologiques, par D. Jamin, in-12.

Réponses critiques, par Bulet, 4 vol. in-12.

Traité de la Religion, par Bergier, 12 vol. in-12.

— *Idem*, par Abadie, 3 vol. in-12.

Vérité de la Religion, par l'abbé Pey, 2 vol. in-12.

Exposition de la Doctrine catholique, par Bossuet, petit in-12.

Méthode d'instruction pour les Protestans, par Laforest, in-12.

Lettres de quelques Juifs, nouvelle édition, 3 vol. in-12

Catéchismes.

Catéchisme de Charancy, 5 vol. in-12.

Catéchisme de Constance, ou Entretien familiers, 4 v. in-12.

Catéchiste des peuples de la campagne, 4 vol. in-12.

Explication historique, dogmatique, etc. de la Doctrine chrétienne et catholique, contenue dans le Catéchisme du diocèse de Genève, par Duclot, 7 vol. in-8.

Histoires choisies, selon l'ordre des Catéchismes, in-12.

Institutiones in forma Catechescos, auctore Pouget, 6 vol. in-4. ou 14 vol. in-8.

*Ordre des Ouvrages qui forment la Collection classique, en franç. et en latin, A. M. D. G.***, dite de Lorient, adoptée dans presque tous les Séminaires de France.*

I. *Epitome Historiæ Sacræ*, avec un nouveau Dictionnaire et une Carte géographique, in-18.

Voyez, au commencement de ce petit volume, l'Avis de l'Éditeur, sur l'utilité de cette Collection.

Le même, traduit, in-18.

II. *Epitome seu Appendix de Diis et Heroibus*, avec un nouveau Dictionnaire, in-18.

Le même, traduit, in-18.

III. *De Viris Illustribus Romæ*, avec ou sans Dictionnaire, et deux Cartes géographiques, in-18.

Le même, traduit.

IV. *Phœdri Fabulæ*, nouvelle édition, augmentée des plus jolies Fables latines du P. Desbillons, in-18.

Le même, traduit.

V. *Selectæ e profanis Scriptoribus historiæ*, in-12.

Le même, traduit, 2 vol. in-12.

VI. *Cornelius-Nepos*, avec deux Cartes géographiques, in-18.

Le même, traduit, in-12.

VII. *Cæsar's Commentaria*, in-18. Cartes.

Le même, traduit, 2 vol. in-12.

VIII. *Quintus Curtius*, in-18. Cartes.

Le même, traduit, 2 vol. in-12.

IX et X. *Selecta Ciceronis Opera (primum volumen ad usum quartanorum; secundum volumen ad usum tertianorum; tertium volumen ad usum humanistarum; quartum volumen ad usum rhetorum)*, 4 vol. in-18.

Le même, traduit, 4 vol. in-12.

XI. *Selectæ ex Ovidio Fabulæ*, in-12.

Le même, traduit, 2 vol. in-12.

XII. *Sallustius*, avec Carte géographique, in-18.

Le même, traduit, in-12.

XIII. *Virgili Opera*, in-18. avec Cartes.

Le même, traduit, 4 vol. in-18.

XIV. *Narrationes à T. Livio Collectæ*.

XV. *Horatii carmina*, in-18.

Le même, traduit, 2 vol. in-18.

XVI. *Orationes collectæ*.

Ouvrages Élémentaires.

I. Grammaire Française de Lhomond, revue et aug. in-12.

II. Grammaire Latine de Lhomond, revue et aug. in-12.

III. Traité des Élégances Latines et de la Prosodie. in-12.

IV. Sommaire de la Géographie des différens âges, avec un Traité de Sphère, in-8. planches.

V. Elémens d'Arithmétique et tenue des Livres de compte, in-8.

Ouvrages Français.

I. Tableau chronologique de l'Histoire Ancienne et Moderne, avec deux Cartes, in-18.

II. Histoire Ecclésiast., par demandes et réponses, in-18. Carte.

III. Histoire Sainte, par demandes et réponses, in-18. Carte.

IV. Histoire Ancienne, in-18. Cartes.

V. Histoire Romaine, in-18. Cartes.

VI. Histoire de France, 2 vol. in-18. Cartes.

N. B. On trouve encore, chez le même Libraire, la Collection des SS. Pères, ainsi que tous les Ouvrages de Théologie et de Morale, qui paraissent en France et chez l'Etranger. Il peut, en outre, procurer quantité de Livres composés en faveur de la Religion, lesquels sont devenus rares, et ne sont point compris dans ce Catalogue.